GAREGHIN ȘEVUNȚ

TEHERAN

VOLUMUL I

CARTEA RUSĂ

ГАРЕГИН СЕВУНЦ

ТЕГЕРАН

Книга вторая

ПЕРЕД РАССВЕТОМ

Советский Писатель
Москва 1952

GAREGHIN SEVUNȚ

TEHERAN

ROMAN

1954
EDITURA „CARTEA RUSĂ"

Traducere de
MIRCEA ALEXANDRESCU și PAVEL ANTAL

CARTEA INTÂIA

NOAPTE IRANIANĂ

PARTEA ÎNTÂIA

CAPITOLUL I

I

Nori negri vineți pluteau de dimineață deasupra Teheranului și adia o boare proaspătă și răcoroasă. Viața orașului reintra pe făgașul ei obișnuit.

Pe una din străzi se ivi un cerșetor. Ieșind de după colțul băii publice, el se întinse, căscă, se scărpină zdravăn pe piept și la subțiori, unde printre zdrențe se întrezărea pielea, și porni mai departe. Cu aerul cuiva care a pierdut ceva nespus de trebuincios, el cerceta din privire hârtiile și grămăjoarele de gunoi de pe caldarâm.

Dintr'o ulicioară îi apăru în urmă, pe strada largă, un ambal. Acesta își potrivi dintr'o scuturătură de umeri legătoarele palanului [1]) și, clătinându-se, se îndreptă agale spre piață.

Puțin mai târziu începură să se deschidă una după alta porțile scunde și înguste, croite în zidurile de lut ale ogrăzilor, și primii cumpărători apărură și ei.

Un măcelar, cu o barbă roșcată vopsită cu henă, [2])

---

[1]) *Palan* — o saltea plată, umplută cu paie sau lână și prevăzută cu niște curele, pe care ambalii (hamalii) și-l prind de spate atunci când cară poveri. (N. red. ruse.)

[2]) *Henă* — suc de plantă folosit în țările Orientului Apropiat și Mijlociu, pentru vopsirea părului, bărbii, unghiilor și uneori chiar și a pielii. (N. trad.)

își descuie fără chef dugheana. O potaie jigărită și râioasă se dădu mai aproape și, așezându-se pe labele dindărăt, începu să-i urmărească mișcările cu atâta stăruință, de parcă ar fi vrut să afle taina cu ajutorul căreia pot fi deschise măcelăriile. De cum zări potaia, măcelarul zvârli în ea cu lacătul greu. Câinele scoase un chelălăit ascuțit și o tuli șchiopătând.

Dintr'o ulicioară îngustă răzbi glasul răgușit al unui cărbunar. Indemnând din urmă un măgăruș încărcat cu saci negri, el psalmodia fără întrerupere:

— Cărbuni, cărbuneeee !...

Incet-încet, străzile cartierelor comerciale își recăpătară înfățișarea lor obișnuită: se ridicară obloanele magazinelor, se deschiseră ușile prăvăliilor, ale ceainăriilor, ale arămarilor, cizmarilor, șelarilor, croitorilor, trotuarele fură năpădite de oameni, străzile — de autocamioane și cămile ce pășeau mândre chiar pe mijlocul străzii. In cartierele bogate ale centrului — în Lalezar, Nadrî, Stambol, unde în vitrinele magazinelor erau expuse pietre prețioase, obiecte de aur, țesături străine — apărură automobile luxoase de diverse fabricații europene și americane.

Clacsoanele automobilelor, strigătele birjarilor, chemările pițigăiate ale vânzătorilor ambulanți, ciocăniturile stridente ale arămarilor și tinichigiilor — toate acestea se amestecară într'un groaznic talmeș-balmeș de sunete. Aerul se îmbâcsi de mirosul benzinei arse, al gunoaielor măturate din prăvălii, al prafului care plutea deasupra străzilor.

La o primă privire, se părea că nimic nu s'a schimbat în acest mare oraș oriental. Și dughenele și atelierele acestea rămâneseră toate la locul lor, cămilele pășeau pe ulicioare la fel ca și înainte, polițiștii continuau să stea la încrucișările străzilor, iar pe la colțuri, negustorii ambulanți și cerșetorii se îmbulzeau ca în fiecare zi. Și la drept vorbind, deoe n'ar fi fost totul ca mai înainte, dacă în întreg Teheranul viața își continua vechiul și obișnuitul ei făgaș, cu toate marile schimbări exterioare, cu toată moda europeană, cinematografele și cafenelele europene unde se cântă o muzică interzisă de legile musulmane?

Părea că nici la Institutul politehnic din Teheran nu se petrece nimic deosebit. Ca deobicei şi în ziua aceea, cu o jumătate de ceas înaintea primelor ore de curs, coridoarele începură să se umple de studenţi. Aşteptând soneria de intrare, unii dintre ei se plimbau încoace şi încolo prin faţa clădirii Institutului, pe trotuarul străzii Reza-şah.

Neobişnuitul acelei zile se ivi abia cu vreo 2—3 minute înainte de începerea cursurilor când un student înalt şi subţire ca o trestie, cu o expresie de totală buimăceală, se năpusti afară dintr'una din sălile de curs şi fu cât pe-aci să-l doboare pe profesorul de fizico-matematici, care tocmai trecea pe coridor.

— Oh! Cine să fi făcut asta, agai[1]) Korani? — exclamă el, trăgând speriat cu coada ochiului spre uşa sălii de curs.

Pe deasupra ochelarilor, Korani îi aruncă studentului o privire supărată.

— Ce s'a întâmplat?

— Uitaţi-vă şi dumneavoastră...

Neliniştea studentului puse stăpânire şi pe profesor. Korani se apropie nehotărît de uşa deschisă a sălii de curs şi trecu pragul. In urma lui pătrunse şi un grup de studenţi.

Sala era pustie, dar şi Korani şi studenţii care intraseră după el încremeniră.

Pe toate băncile erau exemplare noi-nouţe din „Fizica" doctorului Azadi, iar pe tablă cineva scrisese îngrijit cu creta, următoarea formulă:

VOSUHI+ZEHTABI+KORANI+INSTITUT=0

AZADI+INSTITUT=CUNOŞTINŢE + ŞTIINŢA + ŞTIINŢA!

Dincolo de lentilele albăstrii ale ochelarilor, ochii mici şi inflamaţi ai lui Korani prinseră să clipească.

— Huligani! Rebeli!... — urlă el, părăsind grăbit sala de curs şi aruncând în jur priviri scăpărătoare de furie.

Studenţii se îmbulziră în jurul lui.

---

1) *Aga* sau *agai*, când se foloseşte înaintea unui nume propriu — domnule. (N. red. ruse.)

— Cine a făcut asta ? Cine ? ! — întrebă el, fixând cercetător feţele studenţilor. — Să fie găsiţi imediat ticăloşii ! Imediat !

Un alt grup de studenţi se apropie şi câteva glasuri întrebară simultan :

— Ce s'a întâmplat ?

Dinspre uşa sălii vecine răsună brusc :

— Vai, babam ! [1]) Şi la noi...

— Şi la noi !... — strigă cineva dintr'o altă sală.

Turbând de furie, Korani se năpusti spre cancelarie. Nu trecu niciun minut şi de acolo ieşiră de-a-valma toţi profesorii, îndreptându-se aproape în fugă spre sălile lor de curs.

In curte se ivi directorul Institutului, doctorul Vosuhi. Ca întotdeauna, el mergea cu o încetineală plină de importanţă, cu capul ridicat.

Abia apucă să pătrundă în holul dela parter, că pe scări răsunară nişte paşi : „Boc-boc-boc-boc..." — cineva cobora în goană treptele.

Directorul era încă în acelaş loc când studentul care coborîse scara în fugă, un tânăr slab, cu o faţă gălbuie, îi anunţă în frânturi, gâfâind :

— Agai director, în sălile noastre de curs... la noi e rebeliune.

Pe chipul mulţumit de sine al directorului, se oglindi o nedumerire supărată. Încruntându-se, el întrebă sever :

— Ce s'a întâmplat ?

— E rebeliune... Agai Korani spune că asta-i rebeliune... In toate sălile sunt inscripţii şi...

Directorul începu să urce scările, fără să mai aştepte sfârşitul frazei.

Pe coridorul etajului I, un alt student se apropie în fugă de el :

— Agai director ! Şi în sala noastră !

De data asta Vosuhi explodă :

— Da' spune odată, ce-i în sala voastră ?

— Manuale... manualele doctorului Azadi !

---

[1]) *Vai, babam !* — exclamaţie de spaimă sau mirare. (Aoleu, tată !) (N. red. ruse.)

Vosuhi aruncă studentului o privire neîncrezătoare :

— Nu ţi-e bine ? Vorbeşte clar !

Auzindu-i glasul, din sălile de curs situate în dreapta şi în stânga ieşiră în grabă studenţi şi profesori.

Korani fu cel dintâi lângă el, şi începu iritat :

— E cu neputinţă să mai tolerăm asemenea lucruri! Agai director, sunteţi dator să luaţi măsurile cele mai hotărîte. E o rebeliune organizată !...

Vosuhi îl întrerupse enervat :

— Nu pricep nimic. Explicaţi-mi : ce s'a întâmplat aici ?

Korani continua să vorbească tot atât de repede :

— Pe băncile din sălile de curs au fost aşezate exemplare din „Fizica“ lui Azadi, iar pe table sunt inscripţii revoltătoare.

Fără vreo altă întrebare, directorul întoarse spatele lui Korani şi intră într'una din săli. Profesorii şi câţiva studenţi îl urmară îndeaproape.

Ca şi în celelalte săli, erau şi aici pe bănci cărţile doctorului Azadi, inscripţia jignitoare acoperea întreaga tablă, iar pe catedră cineva scrisese cu litere de-o şchioapă :

DE AICI VREM SĂ-L ASCULTĂM PE DOCTORUL AZADI !

Faţa proaspăt rasă şi uşor pudrată a directorului se schimonosi de furie, ochii i se bulbucară.

— Ştergeţi !... Ştergeţi !... Strângeţi-le !... — ordonă el răstit arătând spre cărţi şi, fără să mai intre în alte săli, se îndreptă direct spre cabinetul său.

Aruncându-şi servieta pe masă, el ridică receptorul, chemă prefectura de poliţie şi anunţă izbucnirea tulburărilor studenţeşti.

Nu trecu o jumătate de oră, şi Institutul politehnic fu încercuit de un cordon de poliţişti înarmaţi, iar doi ofiţeri de poliţie urcară la etajul I, la cabinetul directorului. Pe coridor, unul dintre ei, un locotenent ferchez şi cu o faţă ca de fată, privea vesel spre studenţii, înşiraţi de-a-lungul pereţilor, zâmbea nu se ştie dece, vrând parcă să spună : „Lămurim noi totul îndată !“

Zâmbetul elegantului ofiţer nu putu să risipească

însă neliniștea pe care apariția poliției o stârnise în rândurile studenților. Își dădeau cu toții seama ce înseamnă acest lucru și fiecare dintre studenți aștepta cu emoție să vadă cum au să decurgă evenimentele în Institut.

Dar evenimentele luară chiar dela început o întorsătură destul de serioasă.

Locotenentul rămase puțin în cabinetul directorului, și după 2—3 minute ieși de acolo chemând câțiva polițiști pe care îi postă la intrările sălilor de curs.

In cabinetul directorului fură chemați mai întâi doi oameni de serviciu ai Institutului, și un maior de poliție îi supuse unui interogatoriu sever. Ambii servitori jurară însă pe coran că nu știu nimic și că nici măcar nu pot pricepe cine a putut introduce, neobservat un număr atât de mare de cărți și cum de a putut să le aranjeze pe bănci.

Intr'adevăr, numărul cărților nu era deloc mic — studenții nu mai conteneau să le aducă în biroul directorului, stivuindu-le cu grijă într'un colț.

Cel mai mult se agită Korani. Ieșind pe coridor, el porunci să se întocmească în fiecare sală de curs câte o listă cu numele celor absenți.

Incepu apelul nominal.

După toate aparențele, se puseseră mari nădejdi pe această măsură; profesorii se îmbulziră cu toții pe coridor, iar locotenentul de poliție devenea atent și bănuitor ori de câte ori se auzea:

— Nu e, lipsește.

Imediat Korani începea să iscodească:

— Dar ieri a fost?

Cineva răspundea:

— Nu, e bolnav de o săptămână.

Sau:

— Adineaori era aici... Unde o fi dispărut?

— Dacă era aici, să fie găsit imediat! — ordona Korani, și studenții, pentru a nu-și trăda tovarășii și pentru a risipi bănuielile, porneau în goană să-i caute.

Un student înalt, aducând a girafă din pricina gâtului său lung și subțire și care până atunci îl urmase

pe Korani ca o umbră, scoase capul pe fereastră şi fluieră ascuţit. Tresărind, Korani se întoarse spre el:

— Ce faci, Hosein?

— Agahi s'a dus pân' la privată, agai Korani, — răspunse Hosein cu glas tare, — şi-l chem să se întoarcă mai repede!

Studenţii izbucniră într'un hohot de râs.

— Incetaţi! — se răsti unul dintre profesori. — Nu-i acum timp de glumă!

Apelul nu aduse nimic nou: într'adevăr nu lipseau decât cei bolnavi.

Trecuse mai bine de o oră şi clopoţelul de începere a cursurilor tot nu sunase. Zâmbetul de pe chipul locotenentului se stinsese demult. El ordonă ca studenţii să se aşeze pe un singur rând şi, împreună cu directorul şi Korani, trecu încet prin faţa lor, implântându-şi privirea iscoditoare în ochii fiecăruia, însă fără niciun rezultat.

Atunci directorul, profesorii şi ofiţerii de poliţie se închiseră în cabinet şi se sfătuiră vreme îndelungată. Studenţii umblau fără nicio ţintă pe coridoare, dar nu mai râdeau şi nu mai glumeau ca deobicei. Fiecare se simţea ca arestat — părăsirea Institutului fusese interzisă.

Prin unghere, studenţii discutau în şoaptă, aruncând în jur priviri pline de teamă:

— De n'ar închide Institutul...

— Astfel de lucruri nu trec cu una, cu două. Dar nici să fim suspectaţi cu toţii, în bloc, nu se poate!

Abia după o oră, uşa dela cabinetul directorului se deschise şi reprezentanţii poliţiei, Vosuhi şi profesorii, ieşiră pe coridor.

Aveau cu toţii o înfăţişare posomorîtă şi iritată.

Din ordinul locotenentului, câţiva poliţişti se postară la intrarea principală, iar restul se încolonară şi plecară.

Zbârnâi sonoria de începere a cursurilor.

In curte şi pe coridoarele Institutului se aşternu liniştea.

Unul din poliţiştii postaţi la intrare întrebă nedumerit:

— Bine, dar unde au dispărut rebelii lor ?
— Or fi rămas înăuntru, — răspunse un altul. — Stai puţin, mă duc să văd.

Se apropie de o fereastră şi întinzându-şi gâtul, privi înăuntru. Văzând că sala era goală, omul se întoarse lângă ceilalţi doi poliţişti şi spuse :

— La dracu' ! Nu-i nimeni acolo !

2

Intâmplările din acea zi dela Institutul politehnic din Teheran fuseseră precedate de alte evenimente legate de numele doctorului Azadi. Şi dacă n'ar fi fost la mijloc tocmai aceste evenimente, actul săvârşit de cei câţiva studenţi, rămaşi necunoscuţi, prin care luau apărarea profesorului iubit de toţi, n'ar fi căpătat poate un caracter politic atât de ascuţit.

Cu câteva zile înaintea celor petrecute la Institutul politehnic, la amiază, o mare mulţime se strânsese în faţa cinematografului „Orient".

Oamenii veneau mereu. Veneau bătrâni şi tineri, oameni de diferite profesiuni — funcţionari, învăţători, ziarişti, medici, studenţi. Veneau în grupuri sau singuri, în trăsuri sau în automobile.

Torentul pestriţ de oameni inundă întreaga stradă.

— Habardar ! Habardar ![1]) — răsunau aproape fără întrerupere strigătele vizitiilor.

Nimeni nu dădea însă nici un fel de atenţie acestor semnale. Mulţimea se dădea anevoie la o parte doar în faţa automobilelor cu caroserii sclipitoare, care aidoma unor gândaci se târau încet spre intrarea cinematografului.

Deasupra casei de bilete atârna o foaie mare de hârtie pe care era scris cu litere de o şchioapă : „Toate biletele au fost vândute". Anunţul putea fi citit chiar şi de pe celălalt trotuar. Cu toate acestea, fiecare se străduia să-şi croiască drum până la ghişeu, în speranţa că va izbuti să facă rost într'un fel oarecare de un bilet.

[1]) *Habardar* — păzeşte ! (N. trad.)

Dând vârtos din coate, un tânăr uscăţiv, cu nasul ascuţit, îmbrânci puternic pe un om între două vârste, cu o barbă neagră şi lungă, presărată cu fire cărunte. Bărbosul se clătină din pricina izbiturii şi se răsuci către cel care-l lovise.

— Dece te înghesui, tinere? Nu vezi anunţul?

Tânărul se grăbi să ceară iertare. Picături de sudoare îi broboneau fruntea largă.

— Scuzaţi-mă, agai Tatinian.

— Ah, tu eşti Akper? Ai întârziat, dragul meu. Bilete nu sunt şi, după cât se vede, nici n'or să mai fie.

— Ce-i de făcut atunci? Trebuie neapărat să fac rost măcar de unul. Poate pe la speculanţii de bilete?

— N'aş crede. De data asta s'au păcălit amarnic: nu s'au aşteptat să fie atât de mulţi doritori să asiste la conferinţa doctorului Azadi. Dacă ar veni agai Enzabi şi ar permite să se pună în vânzare scaunele laterale...

Mulţi contau tocmai pe acest lucru. Proprietarul cinematografului nu-şi făcea însă aparţia, iar mulţimea creştea mereu. Unii îşi exprimau cu glas tare mirarea şi nemulţumirea:

— Ce mai e şi asta? Nici n'au apucat să anunţe conferinţa şi uite ce se întâmplă cu biletele!

Oameni cu desăvârşire necunoscuţi până atunci îşi povesteau:

— N'a trecut o oră de când am deschis ziarul şi am citit anunţul. Ca să spun drept, nici nu m'am prea grăbit, eram sigur că o să găsesc bilete.

— Am trecut pe aici dimineaţa şi anunţul acesta nu era încă. Pesemne că l-au pus mai târziu.

Şi oamenii citeau din nou anunţul scris pe hârtie lucioasă cu uriaşe litere negre:

VINERI, ORA 10 DIMINEAŢA
VA AVEA LOC IN ACEASTĂ SALĂ CONFERINŢA DOCTORULUI AZADI, CU URMĂTORUL SUBIECT: „ULTIMELE DESCOPERIRI IN DOMENIUL FIZICII ŞI DUŞMANII ŞTIINŢEI".

În mulțime, alături de cei pe care conferința îi interesa în mod real, se înghesuiau și simpli curioși, amatori de tot felul de spectacole.

Un individ slăbănog, cu fața pământie, tipic fumător de opiu, bodogănea nemulțumit, făcându-și loc să iasă:

— Nebuni! Credeam că a fost omorît cineva, or că a izbucnit un incendiu — și când colo se vorbește despre nu știu ce fizică...

Un cerșetor șchiop, cu gâtul atât de strâmb încât părea că privește oamenii de jos în sus, întrebă apropiindu-se de un grup de studenți:

— Ce s'a întâmplat aici, dragii mei? Ai? Dece-i atâta lume?

Un glumeț îi răspunse cu aer serios:

— Da' cu tine ce-i, ai dormit cumva în urechea cămilei? Nu știi că agai Enzabi și-a pierdut mințile? Ia cu pumnii arginți din cassă și-i zvârle'n stradă!

Cerșetorul se năpusti ca un fulger în mulțime; cu cât se apropia mai mult de cassă, cu atât gâtul i se îndrepta și fără să mai șchiopăteze ca înainte, se lăsa totuși greoi pe piciorul beteag.

În rândurile oamenilor ce se strânseseră la oarecare distanță de cinematograf, apăreau mereu alte presupuneri, care se răspândeau deîndată în mulțime. Un om îmbrăcat modest, pesemne funcționar sau vânzător, exprimă cu glas tare presupunerea sa:

— Poate că-i judecă pe criminalii din afacerea „gropilor de copii"?...

Și această ideie păru ascultătorilor pe deplin verosimilă. Își întindeau gâturile, își încordau privirea cuprinși de curiozitate sau indignare, căutând să-i vadă pe sângerosii criminali, care într'o vreme semănaseră groază în întregul Teheran. Auzind povestindu-se despre aceste crime odioase, chipurile oamenilor se întunecau și de pe buzele lor țâșneau blesteme:

— Arde-i-ar veșnic focul gheenei să-i ardă!...

Curând însă presupunerea că ar fi vorba de judecată se spulberă și indignarea oamenilor care discutaseră despre asta făcu loc unei simple curiozități.

Studenții făureau tot felul de planuri cum să procure

bilete pentru conferința doctorului Azadi. Șugubățul Zabi își asigura tovarășii :

— Jur pe fizica pământului și a cerului, că într'un fel sau altul mâine voi ajunge totuși în sală !

— Dar știți că și Korani se pregătea să vorbească,— spuse un alt student. — Ce mai dispută o să se încingă!

Un student înalt, cu o față frumoasă, obiectă :

— Ce fel de dispută ? Doar s'a anunțat că e conferință. Prin urmare va vorbi numai doctorul Azadi. Și nu încape îndoială că-l va face una cu pământul pe piticul ăsta de Korani.

— Habardar !... Hei, habardar ! — răsună un strigăt aproape de tot.

O pereche de murgi, înhămați la o trăsură, se opriră lângă grupul studenților, scuturând capetele și sforăind zgomotos.

Simțindu-le în ceafă răsuflarea fierbinte, Zabi se întoarse și-i strigă vizitiului :

— Hei, taică, unde-ți mâni necuvântătorii ? Aici nu se împarte ovăz !

In trăsură ședeau doi oameni : un mollà [1]) cu barbă căruntă și turban alb și un tânăr cu ochelari albaștri, aducând însă a bătrân.

Mollà se ridică primul de pe locul său și, ducându-și mâna tremurătoare streașină deasupra ochilor mici și purulenți, pentru a-i feri de soare, privi mulțimea adunată.

— Ce se petrece aici ?

Zabi răspunse pe jumătate în bătaie de joc :

— Până una alta nimic. Mâine în schimb este așteptat un spectacol interesant : în cinematograful lui agai Enzabi vor fi potcoviți alchimiștii !

Toți cei care-l auziseră pe Zabi izbucniră în râs, pe când bătrânul mollà, nepricepând nimic, începu să clipească din ochii lui mici. Tânărul cu ochelari care ședea alături se adresă supărat studentului :

— Dumneata ești, Zabi ? Ce tot flecărești aici ?

Zâmbetul batjocoritor dispăru într'o clipită de pe

---

[1]) *Mollà* — rang superior în erarhia bisericii mahomedane. (N. trad.)

faţa tânărului Zabi : nu se aşteptase câtuşi de puţin ca în trăsură să se afle Korani.

— Nu flecăresc, agai Korani, — răspunse el respectuos profesorului său. — Priviţi, în anunţ se spune limpede că mâine vineri, doctorul Azadi va ţine aici o conferinţă. Am venit după bilete... — Şi ca şi când ar fi căutat o confirmare, se adresă unui tovarăş de alături : — Ia citeşte ce scrie în anunţul ăsta.

— „Ultimele descoperiri în domeniul fizicii şi duşmanii ştiinţei", — citi cu glas răsunător studentul cel înalt.

Ascunzându-se în fundul trăsurii aidoma unui bursuc speriat, mollà oftă disperat :

— Oh, allah, ce-am ajuns să trăim ! Păgâni, neobrăzaţi... Staţi că vă arăt eu „descoperiri" ! Întoarce, auzi ? — împunse el spatele vizitiului.

Faţa i se învineţise de furie, barba căruntă îi tremura.

Tânărul Korani îi strigă vizitiului :

— Ce, ai adormit ? Ţi s'a spus — întoarce !

Vizitiul întoarse caii şi, scăpând din mulţime, ii mână pe o stradă largă. Cei doi Korani dădură frâu liber mâniei lor.

Agăţându-se de cuvintele tatălui, fiul o ţinea într'una :

— O să vă arăt eu vouă ! O să aflaţi dela mine ce înseamnă „duşmanii" ăştia ai voştri !... — Se răsucea pe canapea şi agita pumnul în aer. — O să-l dau în judecată ! Dacă articolul meu nu i-a fost pe plac, n'avea decât să încerce să scrie un răspuns !

— Şi ce urmăreşte ateul ăsta ? — grăi bătrânul mollà, ţinând isonul fiului său.

— Se ştie ce ! Caută să răspândească bolşevismul la noi ! — exclamă fiul.

La aceste cuvinte, mollà Korani se cocârjă şi mai mult în trăsură, iar mâinile uscătive aşezate pe genunchi tresăriră nervos ca nişte picioare de păianjen. Îşi dădea foarte bine seama de primejdia pe care o reprezenta „epidemia bolşevică" — nu degeaba ziarele vorbeau tot mai des despre ea. Şi-apoi, el însuşi rostise în moschee destule predici pline de veninoasă ură

împotriva acelora „care-i abat pe oameni din drumul cel drept arătat de allah". Deabia acum însă, această molimă îngrozitoare îi apăruse aevea, deabia acum se ciocnise de ea. Ateii au cutezat să ia cuvântul pe față, să tăgăduiască și să ia în deșert numele lui allah! Studențașul ăla cu caș la gură îl batjocorise doar, iar ceilalți chicotiseră. Câți or fi fost ei, acești hulitori ai credinței? Pare-se că hohotul batjocoritor de râs străbătuse întreaga gloată. Da, a văzut cu proprii săi ochi lucrul acesta: mulțimea musulmanilor râdea. Râdea nu numai de el, ci în persoana lui — de toți slujitorii lui allah, de credința cea dreaptă, de coranul sfânt!

— În temniță!... În temniță trebuie să fie aruncat! — continua să strige fiul.

— În temniță? — se trezi din gândurile sale bătrânul mollà. — Nu, asemenea oameni care se abat dela drumul arătat de allah, trebuiesc arși pe rug sau uciși cu pietre! Și-și scutură amenințător degetul său, de om bătrân, ațintit în jos.

— Să nu mi se mai spună Abbas Korani, dacă n'am să-l silesc să-și sape mormântul șapte zile la rând și n'am să-l îngrop de viu în el! — amenință fiul. — Ce, mă crede mort, de vrea să țină vineri conferința?

— Nu se poate tolera o asemenea fărădelege! — se aprinse din nou mollà Korani și împunse supărat cu pumnul său uscățiv spinarea vizitiului. — Ei, auzi, mână de-a-dreptul la casa cadiului![1])

Vizitiul plezni din bici deasupra spinărilor celor doi murgi și trăsura își urmă drumul mai repede...

În timpul acesta, la Institut, apariția lui Azadi și Korani era așteptată cu înfrigurare.

— Ei, fraților, ce-o să mai explodeze azi Korani! — spunea un student, adresându-se colegilor săi. — Mai dihai decât gazul detonant.

Un alt student, scund și uscățiv, își încruntă sprâncenele, dădu capul pe spate și începu să pășească mărunt și repede, imitând mersul grăbit și vorba repezită ca o răpăială a lui Korani:

---

[1]) *Cadi* sau *cadiu* — față bisericească, îndeplinind în comunitatea musulmană funcția de judecător. (N. red. rusă)

—„Acum n'am timp, nu, nu am... Osteniți-vă să-mi amintiți poimâine. — Marți, miercuri sau luni!"

Studenții izbucniră într'un hohot de râs, închipuindu-și că-l au în față pe piticul arogant și veșnic nemulțumit de ceva.

Toți ardeau de nerăbdare să vadă cât mai curând ce figură va face Korani când se va întâlni ca deobicei cu doctorul Azadi în cancelaria profesorilor sau pe coridorul Institutului. Care va fi ținuta doctorului Azadi, o știau cu toții prea bine.

De fiecare dată când doctorul Azadi se ivea pe culoarul ticsit de tineret, studenții îl salutau veseli și erau bucuroși când profesorul le răspundea cu un semn din cap, cu un zâmbet sau o observație glumeață, iar studentele îl petreceau pe tânărul savant cu priviri pline de admirație.

Doctorul Azadi intra în cancelaria profesorilor doar pentru a lăsa acolo paltonul și pălăria, iar după aceea nu mai dădea pe-acolo până la sfârșitul cursurilor. În pauzele dintre ore, silueta sa înaltă, atletică, putea fi zărită întotdeauna undeva pe coridor, înconjurată de un cerc de studenți. Stătea bucuros de vorbă cu elevii săi și ceeace le spunea în timpul acestor convorbiri era deobicei o continuare și o dezvoltare a temei care formase subiectul prelegerii pe care tocmai o ținuse.

Doctorul Șems Azadi avea darul de a prezenta și explica materia într'un fel atât de captivant, încât studenții îl ascultau ținându-și răsuflarea ; li se părea că omul acesta a adunat în creierul său toate cunoștințele din lume, toate tainele creației universului. Mulți erau de-a-dreptul uluiți de priceperea lui de a explica într'un mod simplu și în acelaș timp riguros științific, toate fenomenele naturii și societății.

Nu degeaba obscurantiștii, dușmanii științei, îl urau atât de cumplit pe doctorul Azadi. La Institutul politehnic și în celelalte instituții de învățământ din Teheran, circulau pe seama lui legende ca despre un luceafăr al științei. Și aceste legende erau izvorîte nu dintr'o admirație naivă a tineretului studios, ci din dragostea și respectul pe care studenții le nutreau față de Azadi, ca tânăr savant.

La creşterea popularităţii doctorului Azadi contribuise şi ieşirea de sub tipar a lucrărilor sale ştiinţifice. Apăruse pentru prima oară în arena ştiinţifică publicând un tratat de filosofie — „Psihologia“ — care la prima vedere părea să n'aibă nicio legătură directă cu specialitatea sa. După aceea a apărut celebra lui „Fizică“ în care proprietăţile materiei şi fenomenele materiei anorganice erau explicate într'un mod cu desăvârşire nou. Această carte, reeditată de câteva ori, era cunoscută în toate oraşele ţării şi devenise manualul ştiinţific de căpătâi pentru întregul tineret studios.

In amândouă cărţile, doctorul Azadi pornea dela metoda dialectic-materialistă a cunoaşterii, însă din motive lesne de înţeles nu pomenea numele marilor dascăli care au dezvăluit omenirii izvoarele acestei cunoaşteri.

Un timp destul de îndelungat nimeni nu se pronunţă asupra lucrărilor tânărului savant.

Primul care acţionă fu profesorul Korani dela Institutul politehnic. Intr'unul dintre cele mai reacţionare ziare apăru un articol al său, lung şi confuz, dar cu pretenţii ştiinţifice, în care făcea diverse consideraţiuni pe marginea unor probleme serioase, inaccesibile priceperii sale.

Doctorul Azadi scrise un răspuns, însă ziarele refuzară să-l publice. Tot atunci fu interzis şi singurul ziar în care ar fi putut apare un articol semnat de dânsul. Înţelegând perfect că ignorantul său adversar nu este singur şi că de fapt este un purtător de cuvânt al unor ignoranţi ca el, dacă nu şi mai mari, Şems Azadi, se hotărî să ţină o conferinţă publică la cinematograful „Orient“.

In pauza dela ora 12, când Zabi fugise împreună cu alţi colegi să facă rost de bilete la această conferinţă, studenţii se plimbau prin curtea Institutului. Nimeni nu vroia să intre în clădire. Mulţi dintre ei aruncau priviri nerăbdătoare spre porţile de fier, aşteptând apariţia celor doi profesori, ale căror nume erau în ziua aceea pe buzele tuturor.

Până la începerea prelegerilor lui Azadi şi Korani, mai rămăsese puţin timp. In curte începură să se audă tot mai des glasuri înfrigurate :

— Cât mai e până să sune ?
— Cinci minute.
— Ba şapte !...

Dar dece n'or fi apărând ? Iată că a venit şi profesorul de franceză. Scoţându-şi pălăria cu boruri largi, el salută în stânga şi în dreapta cu un zâmbet imperturbabil pe buze, de parcă ar fi vrut să i se admire strălucirea cheliei.

Studenţii râdeau între ei :

— Se vede treaba că musiu a mâncat bine şi a băut vârtos.

— De unde ştii ?

— Da' ce, nu vezi ? Uite-l cum radiază !

Zabi şi tovarăşii săi se înapoiară în fugă, fără să fi putut face rost de bilete şi, odată ajuns lângă ai săi, tânărul începu grăbit :

— Jur pe soarele mătuşii mele că astăzi Korani n'o să vină ! L-am văzut acum câteva clipe...

Dar nici nu apucă să istorisească bine cele petrecute în stradă, în faţa cinematografului „Orient", că lângă poartă opri o trăsură. Zabi încremeni la jumătatea cuvântului : numai cu câteva minute în urmă, o pereche de cai murgi, absolut la fel îl purtaseră pe Korani în galop de-a-lungul străzii largi. Din trăsură coborî însă Azadi.

— Azadi ! Azadi !... — tălăzui prin curte un freamăt emoţionat.

De parcă ar fi trecut în revistă o gardă de onoare, doctorul Azadi pătrunse în Institut, urmărit de privirile entuziaste ale studenţilor.

Purta un pardesiu uşor de toamnă, o pălărie de culoarea oţelului şi ca deobicei era proaspăt şi bărbierit cu îngrijire. Privirea sa era calmă şi puţin ironică. Cine dintre acei care îl observau în această clipă n'ar fi dorit să pătrundă în sufletul lui, să deslueşască ce gândeşte şi ce simte pregătindu-se pentru o bătălie aprigă cu duşmanii ştiinţei. Insă privirea limpede, sinceră şi curajoasă a ochilor săi mari căprui, exprima şi în ziua asta doar energie şi încredere în propriile sale forţe. Şi poate că descumpăniţi tocmai de lucrul acesta, unii dintre studenţi, care deobicei se grăbeau

veseli să-l salute pe doctorul Azadi, să schimbe o vorbă glumeață, îl petrecură acum cu priviri tăcute, uitând chiar să-l salute.

După câtva timp răsună soneria, anunțând începerea cursurilor.

Zabi avusese dreptate: Korani nu-și făcu apariția nici la începutul orei sale și nici chiar la sfârșitul cursurilor.

CAPITOLUL II

1

Servitorul anunță venirea lui mollă Korani.

Mirza Ahmed ol Bilali, care în momentul acesta ședea pe un divan acoperit cu covoare, își trase picioarele, încrucișându-le, și porunci răstit:

— Să intre!

Odată cu mollă Korani intră și fiul său Abbas.

După ce făcu o temenea în fața cadiului, bătrânul Korani se așează alături de el pe divan, scoțând un geamăt ușor. Abbas se instală mai la o parte, pe un scaun.

Pe dată mollă Korani începu să se vaite că toate merg spre rău: oamenii au început să uite de allah, iar unii chiar să cuvânte pe față împotriva lui. Vorbele astea trebuiau să stârnească mânia cadiului.

Cu o voce ascuțită și falsă cadiul strigă:

— Cine sunt? Numește-mi păgânii!

De data asta vorbi tânărul Korani. Grăbindu-se și bâlbâindu-se, el povesti despre cărțile doctorului Azadi, despre articolul său și despre tot ceeace le fusese dat să vadă și să audă în fața cinematografului „Orient".

Bătrânului cadiu îi plăcea uneori să se exprime în enigme. După ce-i ascultă pe cei doi Korani, el își mângâie gânditor barba și rosti brusc:

— Plumb!... Plumb!...

Abbas se uită nedumerit spre tatăl său, însă acesta ședea cu capul plecat, gândindu-se la cine știe ce.

După o tăcere scurtă, cadiul își tălmăci gândul:

— Nu-i voi îngădui să-şi bată joc de numele lui allah. Nu-i voi permite! Cum îl cheamă?

— Azadi.

— Cu plumb, cu plumb topit o să-i astup gâtlejul, cu cleştele o să-i zmulg limba hulitoare de dumnezeu!... Ai la tine cartea aceea nelegiuită?

Abbas Korani scoase din servietă „Fizica" doctorului Azadi, mâzgălită cu adnotări şi se apropie de divan.

— Citeşte! — porunci cadiul, îndepărtând cartea ce-i fusese întinsă.

Abbas apropie scaunul de divan, se aşeză în faţa cadiului şi deschise cartea. Primele rânduri citite păreau să fie pe înţelesul tuturor. Mângâindu-şi barba, cadiul dădea uşor din cap.

Iată însă că începu să pună întrebări:

— Despre ce vorbeşte aici?

Abbas Korani se străduí să explice cele citite, firește, în măsura în care el însuşi înţelesese ceva. Cadiul însă nu prea se descurca prea bine în ştiinţele exacte. După ce ascultă lămuririle, mormăi nemulţumit:

— Hm... hm... Nu sunt pe placul lui allah lucrurile astea...

După un răstimp, întrebă iarăşi:

— Dar aici despre ce e vorba?

Şi Korani, potrivindu-şi mereu ochelarii, se apucă din nou să răstălmăcească de bine de rău sensul celor citite.

Mollà Korani îşi îmboldi feciorul:

— Treci mai departe.

Abbas începu să răsfoiască repede paginile cărţii. La un moment dat, tatăl îl opri:

— Ia citeşte ce scrie aici. Ce-i asta? „Viteza luminii"? De-aci să ne citeşti.

Fiul citi:

— „O rază emisă de o sursă luminoasă oarecare ajunge la noi nu imediat, ci după un anumit interval de timp".

— Aşa... lumină... — dădu din cap cadiul.

— „Maxwell a demonstrat în mod teoretic prezenţa în natură a undelor electromagnetice şi a determinat

că viteza luminii în vid este de 300.000 km pe secundă...“ — citi Abbas Korani.

Mirza Ahmed ol Bilali asculta şi gemea de parcă-i rămăsese un os în gât.

Korani tânărul se opri, intenţionând să explice ceva, însă tatăl îl îmboldi iarăşi :

— Mai departe, citeşte mai departe !

Sensul celor pe care le citea acum Abbas era mai mult sau mai puţin pe înţelesul tuturor.

— „Prin urmare, toate fenomenele care au loc pe soare sunt văzute de noi cu o întârziere de opt minute. Stelele, care sunt nişte corpuri incandescente ca şi soarele, se află la o depărtare atât de mare de noi, încât lumina celor mai apropiate dintre ele are nevoie de mai mult de patru ani pentru a străbate distanţa până la pământ, iar lumina altor stele — de zeci, sute şi mii de ani. Astfel că, astăzi putem vedea pe firmament stele care în realitate nu mai există de câteva mii de ani...“

Citind în continuare, Korani pronunţă limpede silabisind cuvintele :

— „Concepţia noastră despre corpurile cereşti ar fi incompletă, dacă n'am şti că şi aceste corpuri cereşti se nasc şi mor, la fel ca toate organismele vii“.

De furie, cadiul sări de pe locul său.

— Ce-e ? Cum îndrăzneşte să se ridice împotriva celui de sus ? ! Păgân afurisit ! Vorbeşte de parcă ar fi un proorooc... Allah a zidit dintr'odată toată lumea văzută şi nevăzută !

— Da, da, — îl sprijini Korani tatăl. — Acest Azadi s'a născut odată cu şaitan[1]), chiar cu şaitan !

Abbas dorea să-l mânie şi mai mult pe cadiu şi deaceea adăugă cu perfidie :

— Ascultaţi mai departe. Iată, pe pagina asta are o problemă obişnuită, dar pe cea următoare sunt iarăşi dezvoltate teoriile lui : „...Legile fizicii ne ajută să înţelegem că ideia conform căreia lumea ar fi creată de dumnezeu este inconsistentă şi...“

— Dă-o'ncoace, dă-o !

---

[1]) *Şaitan* — diavol. (N. trad.)

Cadiul zmulse cartea din mâinile lui Abbas Korani și cuprins de turbare începu s'o rupă, bolborosind:

— Iată ce fac eu cu ideile păgâne ale acestui Azadi, iată, iată! O să-i opăresc capul cu smoală clocotită! Na, na!...

Servitorul intră purtând o tavă mare cu pahare cu ceai și dulciuri. Cadiul îi porunci:

— Aruncă imediat pe foc ciuma asta, arde-o, arde totul! — Și zvârli pe covor paginile sfâșiate ale cărții.

Tăcuți, oaspeții se apucară de ceai, în timp ce cadiul continua să mormăie blesteme, chemând toate urgiile lui allah să se abată peste capul ereticului.

Tânărul Korani abia se apucase să-și bea ceaiul și cadiul i se și adresă:

— Tu, Abbas, poți să te duci acasă. Noi trebuie să ne mai sfătuim puțin. Fii pe pace, acest păgân n'o să țină niciun fel de conferință. O să vorbesc cu șeful poliției.

Abbas Korani își plecă respectuos capul, se întoarse și părăsi încăperea. „Înțelepții bătrâni vor lua acum o hotărâre", trase el mulțumit concluzia, și se gândi cu recunoștință la tatăl său și la cadiul care condamnase cu atâta mânie cartea doctorului Azadi.

2

Deși Zabi se întorsese seara la cămin destul de târziu, dimineața el se sculă înaintea tuturor.

In cămăruța înțesată de paturi era un aer greu.

Masa de seară nu fusese strânsă și acum cărțile zăceau îngrămădite, alături de pahare și farfurii murdare.

Un student cu fața ciupită de vărsat — din care pricină fusese poreclit „Ciupitul" — dormea îmbrățișând strâns perna.

Alături zăcea Suleiman, cu capul răsturnat pe spate și cu gura întredeschisă, sforăind zgomotos.

— Hei, Suleiman! — îl strigă Zabi, ridicând capul de pe pernă.

Sfârâitul se curmă.

— Ascultă, prietene, — urmă Zabi, — cum poate dormi cineva, cu gura deschisă ? O să-ţi intre muştele.

Suleiman plescăi din buze şi, întorcându-se pe o parte, mormăi :

— Lasă-mă să dorm. Ţi-ai găsit când să glumeşti !

— Poftim de mai fă bine oamenilor ! — râse Zabi.

— Eu, djanâm [1]), vreau doar să nu înghiţi muşte. Ce-ai găsit rău în asta ?

Lui Suleiman îi pieri somnul. Se răsuci din nou cu faţa spre Zabi şi-l fixă cu o privire morocănoasă.

— Nu se poate trăi o clipă fără glumele tale, nu-i aşa ?

Zabi îşi lăsă picioarele desculţe din pat, se întinse cu poftă, încordând muşchii braţelor.

— Ce, nu-ţi place ? Priveşte în jurul tău — totul e trist, înnăbuşitor. Caraghiosule, gluma te mai înveseleşte !... Hei, Ciupitule, ce faci acolo ? Sugrumi vreo vulpe sau îţi îmbrăţişezi iubita ?

Ciupitul se ridică, sprijinindu-se cu coatele în pernă.

— Mai bine ne-ai spune pe unde-ţi pierzi nopţile. Aseară te-am aşteptat până la miezul nopţii. Trebuia să ne sfătuim. Banda lui Hosein Namvar o să vină astăzi înarmată cu cuţite la conferinţa doctorului Azadi !

— Poate că ai visat toate astea ?

— O să visezi tu când o să-i vezi pe ticăloşii ăştia cum se înarmează cu pumnale.

— Ah, chiar cu pumnale ? !

Zabi sări fulgerător din pat şi începu să se îmbrace.

Se trezi şi cel de-al patrulea locatar al cămăruţei — Aram. Deschizând ochii, el privi uimit pe tovarăşii săi : Suleiman şi Ciupitul şedeau pe jumătate îmbrăcaţi pe marginea paturilor, iar Zabi trăgea pe el hainele cu atâta grabă, de parcă s'ar fi zorit la vreun incendiu.

— Să nu se mişte niciunul de-aici ! Mă întorc numaidecât, — spuse el din mers şi dispăru după uşă.

---

[1]) *Djanâm* — cuvânt de alintare (sufleţelule, dragul meu). (N. trad.)

Câteva clipe în odaie domni tăcere.

— Dacă vreţi să ştiţi ce cred, — rupse Suleiman tăcerea, — aflaţi că aluatul ăsta o să mai înghită multă apă. Gândacul nostru de bălegar se tot străduieşte din răsputeri să sară mai sus decât poate — doar nu degeaba se numeşte Korani! Dar odată şi odată, până şi cea mai şireată vulpe cade în capcană. N'o să izbutească dumnealor să facă nimic, nimic. Mă tem de altceva — nu cumva în învălmăşeală să-l rănească pe doctorul Azadi.

— N'o să-i facă nimic, dacă o să fim pe aproape, — ripostă Aram. — Fireşte, păruiala are să fie zdravănă!

— Na, ai spus-o şi tu! Şi-au găsit bătăuşi... Nu-s decât nişte căţei mucoşi! — spuse dispreţuitor Ciupitul, îşi scărpină pieptul păros şi căscă.

Căscatul îi alungă şi ultimile rămăşiţe de somn. Îşi încordă braţul, aşa cum fac atleţii şi, arătând nişte muşchi impresionanţi, adăugă:

— E rău doar că potăile astea o să vină cu cuţite. Şi nici Uşang nu-i aci — l-am fi întrebat ce să facem...

Tot vorbind, prietenii se îmbrăcau fără grabă.

Nu trecuse niciun sfert de oră şi Zabi intră în cameră. In mâini ţinea un pachet şi trei sticle înfăşurate în hârtie.

— Ai înnebunit de-a-binelea! — se miră Aram. — Pentru ce ai adus atâta vin?

— Nu cumva vrei să-i tragi un chefuleţ?

Zabi aşeză pe masă sticlele şi începu să desfacă pachetul.

— Ce-ai aici? Gustări?

— Gustări, da' nu pentru noi! — râse Zabi.

Scoase cu atenţie din pachet cincisprezece călimări obişnuite de şcolar şi le aşeză pe masă.

Apoi spuse:

— N'avem timp să ne căutăm pumnale. Va trebui să folosim grenade.

Se îmbulziră cu toţii în jurul mesei.

— Ce tot spui? Ce fel de grenade?...

Ciupitul despachetă una din sticle şi izbucni într'un hohot răsunător de râs.

— Asta-i bună ! Aici e cerneală, băieţi, cerneală roşie !

În celelalte două sticle era deasemeni cerneală, însă violetă.

— Pentruce ai adus toate astea, Zabi ? — întrebă Suleiman. Doar n'oi fi având poftă să te faci mâzgălitor de hârtie !

— Nu pricepi ? Păi astea-s grenadele noastre ! — îşi dezvălui taina Zabi. — În sticluţe o să turnăm pulberea asta, — şi arătă cerneala. — Cum are să încerce cineva să se repeadă la bătaie cu pumnalul — pac ! — îl şi trăznim cu călimara'n cap. Vă asigur că flecuşteţele astea nu vor fi cu nimic mai prejos de grenadele adevărate.

Nu apucă să-şi termine explicaţiile : în cameră intră cu paşi repezi Uşang, pesemne emoţionat de ceva. Văzând călimările şi sticlele cu cerneală aşezate pe masă, el întrebă :

— Ce-aţi pus la cale ?

Zabi repetă explicaţiile şi încheie :

— Şi astfel, iniţiativa le-o lăsăm lor. Dacă vor cu tot dinadinsul să fie nuntă — n'avem nimic împotrivă să jucăm şi noi. Avem o zicală : „Când cămila joacă — vine zăpada". Aici o să fie însă o adevărată grindină ! După o asemenea întâlnire, banditii ăştia o să fugă de noi cum fuge câinele de cel care i-a tăiat urechile.

Se încinse discuţia. Ciupitul şi Aram se bizuiau mai mult pe pumnii lor, Suleiman şi Uşang se îndoiau de raţiunea folosirii călimărilor, găsind că-i o copilărie. Atunci Zabi, supărându-se, declară :

— Nu vreţi, nu trebuie. Cine vă sileşte ? Eu însă voi arunca grenadele mele când va fi nevoie.

Îşi umplu călimările cu cerneală roşie şi violetă, le aranjă grijuliu într'o cutie de tablă şi o împachetă. Apoi luând pachetul sub braţ, se adresă colegilor săi :

— Ei, am plecat ?... Oh, când capra are zile numărate se freacă singură de bâta ciobanului.

Ceilalţi îl urmară râzând cu hohote.

Până la începerea conferinţei mai rămâsese puţin timp. Prietenii intrară într'un birt ieftin, mâncară nişte lavaş cu brânză, băură câte un pahar cu ceai şi se postară din timp la intrarea cinematografului „Orient".

In faţa cinematografului se şi strânsese o gloată numeroasă.

Uşang împărţi tovarăşilor bilete şi toţi cinci intrară în sala care se umplea repede. Studenţii se înşiraseră de-a-lungul celor doi pereţi.

Curând, printr'o uşă laterală, pătrunse în sală doctorul Azadi, împreună cu un grup de prieteni. Câţiva din ei erau cunoscuţi unora dintre studenţi — Şovcat, Reza Soltan şi Tigran.

Doctorul Azadi era voios şi vesel ca deobicei. Văzând în sală cunoscuţi de-ai săi, îi saluta cu un semn al capului sau le strângea mâna.

In mulţimea care se îmbulzea la intrare, Zabi zări o clipă faţa buimăcită a lui Korani şi îl înghionti imediat pe Uşang. Intinzând gâtul, Korani cerceta cu uimire sala plină.

Uşang nu apucă însă să-l descopere cu privirea pe Korani, că acesta şi dispăru. Dispăruse tot atât de neaşteptat după cum şi apăruse. Ai fi zis că cineva i-a dat un brânci în piept şi l-a zvârlit în stradă.

Korani sări în trăsură şi porunci vizitiului:

— La prefectura de poliţie!

Intregul trup părea că i se scutură de fierbinţeală. Cadiul, îşi spunea el, uitase pesemne de făgăduiala făcută.

„Eh minte de bătrân... Dar unde mi-a fost capul? Dece nu m'am gândit eu să anunţ mai din timp poliţia?" se frământa disperat Korani, zorindu-l mereu pe vizitiu.

Caii murgi goneau pe strada largă, ropotind zgomotos pe asfalt.

In camera de gardă a prefecturii de poliţie, doi poliţişti jucau „nardi"[1]). Neavând tabla, ei zvârleau zaru-

1) *Nardi* — joc oriental de noroc. (N. trad.)

rile de-a-dreptul pe masă, în timp ce un al treilea ţinea socoteala :

— Trei-doi şi cu cincisprezece dinainte fac douăzeci... Patru-unu şi cu douăzeci şi unu dinainte fac douăzeci şi şase.

Korani căzu peste dânşii tocmai când jocul era în toi. Gâfâia şi obrazul îi tresărea din pricina unui tic nervos.

— Trebuie să-l văd imediat pe şeful poliţiei, — spuse dânsul. — E o chestiune foarte urgentă. Nu se poate întârzia nici un minut!

Un poliţist cu ochi rotunzi şi bulbucaţi sări în picioare.

— Ce s'a întâmplat, arbab ? [1])

Al doilea poliţist exclamă însă enervat, arătându-şi dinţii de metal :

— Ce chestiune urgentă poate fi, dianâm! Aţi uitat că astăzi e vineri?... Stai jos! — îşi zmuci el partenerul de mânecă.

— Trebuie să vorbesc imediat cu şeful vostru! Înţelegeţi — imediat! Trebuie să-l văd în minutul ăsta, în secunda asta! — pârâi Korani ca o mitralieră.

Părea însă că poliţistul cu dinţi de metal se hotărîse să-i facă vânt vizitatorului nepoftit.

— E cu neputinţă să-l găsiţi acum, arbab, e cu neputinţă, — răspunse el neturburat. — Vinerea şeful pleacă la vânătoare şi...

Korani îl întrerupse cu nerăbdare :

— Are telefon ?

— Cum să existe telefon, în pădure, la vânătoare, arbab!

— Întreb de telefonul de-acasă, prostule! Sau pe acela al adjunctului, al ajutorului lui...

— Şeful nu pleacă la vânătoare fără adjunct, arbab. Sâmbăta trecută au adus un automobil plin de djeirani [2]) împuşcaţi ; iar potârnichi — să nu le poţi număra, nu alta...

---

1) *Arbab* — domnule, stăpâne. (N. trad.)

2) *Djeiran* — antilopă care trăieşte în Asia Centrală. (N. red. rom.)

Korani începu să zbiere de parcă ar fi fost opărit cu apă clocotită :

— Ce-mi tot spuneți basme ?! Acolo oamenii fac propagandă comunistă, răspândesc ciuma bolșevică, iar voi... Sunteți datori să luați imediat măsuri ! O cer !

Speriat de cuvântul „ciumă", polițistul ascunse zarurile în buzunar și fugi la telefon.

— Așteptați puțin, îl chem îndată pe ofițerul de serviciu.

— Dacă există un ofițer de serviciu, erați datori să-l chemați imediat ! — continua să țipe Korani.

Polițistul ridică receptorul și, lipind unul din capetele lui de ureche iar pe celălalt acoperindu-l cu palma, spuse încet :

— Djanabe [1]) locotenent, e aici un om care vrea să vă vadă.

— ?...

— Nu știu. Zice că în oraș e ciumă. Zice că se răspândește.

— Spune-i : ciumă bolșevică, propagandă comunistă ! — se amestecă Korani.

După ce așeză receptorul în furcă, polițistul se îndreptă spre ușă :

— Să mergem la ofițerul de serviciu.

Ofițerul de serviciu al prefecturii de poliție era un tânăr de vreo douăzeci și ceva de ani. Reținându-și cu greu căscatul — noaptea fusese agitată și nu dormise aproape deloc — el ascultă pe vizitator cu răbdare, fără să-l întrerupă, iar după aceea spuse :

— Cred, agai Korani, că ar trebui să vă duceți acolo, să luați loc în sală, să ascultați pe acest lector și să notați amănunțit despre tot ce va vorbi. După asta, șeful nostru va citi însemnările dumneavoastră și le va trimite acolo unde trebuie.

Korani, arătând cu degetul spre sine, spuse :

— Astea mi le propuneți mie ?

— Ei, da.

---

[1]) *Djanabe* — o formă de reverență (cum ar fi „excelența voastră" sau „luminăția voastră"). (N. red. ruse.)

— Doriți ca eu să notez tot ce va spune dușmanul meu de moarte ?! Să stau și să notez toate injuriile la adresa mea ?! Nu, djanabe locotenent, după cât se vede, nu vă dați seama de întreaga importanță a acestei chestiuni. E nevoie ca imediat să fie trimis acolo un detașament de polițiști care să împrăștie lumea adunată la această conferință. Sunteți dator să faceți asta fără nicio întârziere. O cer !

Locotenentul de poliție nu suferea ca altcineva decât șefii săi să-i facă observații. Această cerere imperativă, venită din gura unui civil, i se păru insuportabilă și îi dădu lui Korani limpede de înțeles că trebuie să vorbească altfel cu dânsul.

— Nu-mi sunteți șef, — spuse el sec, — și nu puteți nici să-mi cereți, nici să-mi ordonați nimic. Șeful meu nu mi-a lăsat niciun fel de dispoziții în legătură cu această conferință, iar eu, dela mine putere, nu pot lua măsurile asupra cărora insistați. Dacă acest doctor Azadi ar fi omorît — să zicem — un om sau ar fi pus foc clădirii cinematografului, atunci era altceva...

— Păi el urmărește ceva mai rău ! Vrea să dea foc întregii noastre țări !

— Nu știu, nu știu, — dădu din cap locotenentul. — Șeful meu nu mi-a spus nimic despre așa ceva.

Această ceartă fără folos mai dură un timp.

Korani trecu la amenințări.

— Dacă n'o să luați imediat măsuri, voi merge la ministrul de interne !

Locotenentul chemă la dânsul un polițist și-i ordonă :

— O să te duci cu agai Korani să vezi ce se petrece acolo. După aceea îmi raportezi.

— Nu, nu ! — protestă Korani. — Ordonați să fie împrăștiați toți, să fie sigilat cinematograful !

— N'am dreptul să fac asta, agai Korani, — ripostă locotenentul. — Duceți-vă acolo, uitați-vă bine ; dacă observați ceva contrar legilor, anunțați-mă prin telefon și atunci o să dau dispoziții... Ei, ce mai stați ? Parcă vă grăbeați...

Korani și polițistul plecară.

După câtva timp, poliţistul raportă prin telefon locotenentului :

— Djanabe locotenent, în cinematograf şi pe stradă domneşte cea mai deplină ordine. In sală e mult popor. Şed în linişte şi ascultă. Iar arbabul ăla stă în stradă şi cere mereu să-i împrăştii pe toţi.

— Idiotul ! — reteză locotenentul şi lăsă receptorul.

3

Trei zile după conferinţa doctorului Azadi, profesorii Institutului se adunară pentru o consfătuire, în spaţiosul şi luminosul birou al directorului.

Consfătuirea nu fusese încă deschisă.

Directorul Vosuhi, preocupat şi posomorît, asculta cu un aer distrat explicaţiile pe care i le dădea directorul de studii.

Linguşitor şi prost, cu obrajii palizi şi buhăiţi şi cu o burtă mare, Ebrahim nu pronunţa cuvintele, ci le rumega ca o cămilă sătulă. Adresându-se directorului, el repeta într'una : „Iertaţi-mă, agai doctor... Iertaţi-mă, vreau să spun..."

La o oarecare distanţă de dânşii, şedea profesorul de istoria arhitecturii, Haşim. Pe furiş el privea cu un zâmbet batjocoritor pe profesorul de franceză, care găsise pesemne şi în acea zi un motiv temeinic pentru a goli o sticlă de vin. Chelia francezului se acoperise de broboane de sudoare, faţa i se înroşise uşor, ochii îi străluceau. Cu un zâmbet tâmp pe buze, el îşi plimba privirea de colo până colo.

Korani şedea drept în faţa directorului, la celălalt capăt al mesei. In ziua aceea, arăta şi mai veninos ca deobicei — era galben, cu buzele învineţite, cuprins de o iritare abia stăpânită. Ţinând pe genunchi o servietă de piele, el nota ceva cu repeziciune.

Asad Enzabi, o rudă a proprietarului sălii de cinematograf „Orientul", fuma o ţigară, privind cu un zâmbet ironic mâinile cuprinse de un tremur nervos al lui Korani.

In birou intrară împreună Reza Soltan şi doctorul

Şems Azadi. Cu o uşoară înclinare a capului, Azadi îi salută pe cei prezenţi şi, aşezându-se lângă fereastră, aruncă o privire asupra Teheranului peste care se cernea pulberea de aur a soarelui, asupra străzilor cenuşii şi a parcurilor încă verzi.

Nu scoase niciun cuvânt, dar în birou se aşternu numaidecât o tăcere apăsătoare. Arhitectul Haşim se aşeză mai bine în scaun, cocoşându-se puţin. Zâmbetul de pe chipul profesorului de franceză dispăru. Mâinile lui Korani începură să tremure şi mai vizibil. Directorul Vosuhi îşi drese de două ori glasul:

— Hm !... Hm !...

Faţa îi luă o expresie supărată.

Scoţându-şi în afară proeminenta sa burtă, Ebrahim se îndreptă spre Korani şi se aşeză alături de el, lăsându-se greoi în scaun.

— Domnilor, — începu Vosuhi, aruncându-şi capul pe spate, — v'am invitat astăzi pentru a discuta împreună o chestiune foarte serioasă. Am intrat de curând într'un nou an şcolar. După cum ştiţi, programele analitice pentru toate materiile care se predau în Institutul nostru, au fost aprobate de Consiliul pentru problemele învăţământului superior. Din păcate, însă, unii dintre profesori îşi îngăduie să iasă din cadrul programelor analitice aprobate şi prin aceasta îi dezorientează pe studenţi, făcând din ei orice doriţi, numai specialişti nu. Deaceea mulţi dintre absolvenţi rămân fără lucru sau se angajează în posturi care n'au nimic comun cu specialitatea lor.

Directorul aruncă o privire piezişă spre Azadi, căruia nu i se spusese nimic despre ordinea de zi a consfătuirii. Azadi simţi că aluzia directorului îi este adresată şi că o ciocnire este inevitabilă. Vosuhi se mărginea deocamdată la declaraţii vagi despre necesitatea ca profesorii să se ţină strict de programele analitice aprobate. Dar deodată spuse direct ceeace urmărea în realitate discursul său:

— Din informaţiile pe care le deţinem, doctorul Azadi se abate cel mai mult dela programele analitice aprobate. S'ar putea spune chiar că nu ţine deloc cont

de ele și le completează în mod arbitrar cu teme care n'au nicio legătură cu aceste programe analitice.

Korani se însufleți, radiind de bucurie. Agitându-se necontenit pe scaun, el izbucni imediat:

— Da, da! Suntem puși aici nu pentru ca să îmbâcsim capetele studenților cu o filosofie nebuloasă! Suntem datori să le dăm cunoștințe!

— Asta în cazul când noi înșine posedăm suficiente cunoștințe, — remarcă Azadi, cu tot calmul.

— Ei da, ei da!...

Deodată însă, înțelegând sensul celor spuse de doctorul Azadi, Korani sări în sus de parcă l-ar fi înțepat o viespe.

— Ați auzit, ați auzit?! Asta este o insultă directă la adresa fiecăruia dintre noi! Va să zică după dumneavoastră, agai Azadi, în afară de dumneavoastră, nimeni nu știe nimic? Ei, eu am să vă dovedesc... Am să dovedesc!...

In colțul buzelor lui Azadi flutură un zâmbet:

— Dar ce doriți să dovediți, agai Korani?

— Totul e dovedit, agai Azadi, totul este o axiomă!

— Ei, da, firește! — spuse Reza Soltan, ca și cum ar fi fost de acord cu toate astea.

Fiind extrem de enervat, Korani nu înțelese dece Reza Soltan, pe care el îl considera ca pe un complice al doctorului Azadi, îi dăduse dreptate. El însă nu voi să se folosească de aparentul sprijin al adversarului său și ripostă provocător:

— Da, da, chiar așa, agai Soltan!

— N'am terminat încă, agai Korani, — spuse directorul. — Așteptați puțin și o să vă dau cuvântul.

— Foarte bine, foarte bine! Atunci voi dovedi tot ce trebuie, da, da!

Vosuhi continuă, subliniind fiecare cuvânt:

— Doctorul Azadi complică incontinuu materia predată, introducând tot felul de digresiuni filosofice care n'au nicio contingență cu cursul...

— Și idei periculoase! — îl întrerupse din nou Korani pe director.

Vosuhi îl privi nemulțumit.

— Nu mai aveți răbdare? Atunci vorbiți dumnea-

voastră, iar noi o să vă ascultăm. Aveţi cuvântul, agai Korani.

— Da, da, sunt gata...

Korani sări de pe locul său şi începu să vorbească, îndreptându-şi mereu ochelarii cu lentile de culoare închisă şi bombându-şi pieptul îngust.

— Mult stimatul nostru doctor Vosuhi a pus într'un mod cu desăvârşire just şi oportun problema privitoare la îndeplinirea prevederilor programei analitice. Este un mod cu desăvârşire just de a pune problema. Suntem o instituţie de învăţământ superior şi prin urmare programa analitică este lege pentru noi! Ce face însă doctorul Azadi? El amestecă programa de fizică şi chimie cu o filosofie dăunătoare şi de care n'avem nevoie. Şi ce propovăduieşte doctorul Azadi? Ma-te-ria-lis-mul!... Ştiţi oare, ce fel de teorie e asta? Cică allah nu există, totul provine dela celulă, lumea s'a creat prin ea însăşi. Da, da, chiar aşa! Acelaş lucru îl spun şi bolşevicii... Aţi citit cu toţii articolul meu. Redactorul a tăiat din el multe pasagii. Ascultaţi însă ce binevoieşte să scrie doctorul Azadi în „Fizica" sa. O clipă... o să găsesc îndată locul...

Unii dintre profesori, presimţind că Korani va vorbi fără sfârşit, începură să se agite neliniştiţi pe scaunele lor. Faţa lui Haşim se întunecă, obrajii buhăiţi ai lui Ebrahim se lăsară şi mai jos.

— Permiteţi-mi să dau citire... — urmă Korani. — N'o să lungesc. Iată, chiar şi de aci: «Acestea şi numeroase alte descoperiri din domeniul fizicii şi chimiei au ajutat să fie nimicită şcoala idealistă, care afirmă că ar exista o forţă supranaturală şi incognoscibilă, care „guvernează" lumea. Şi, în sfârşit, aceleaşi descoperiri au ajutat să se determine legile incontestabile ale naturii, care stabilesc că la baza universului stă *materia...*» Aţi auzit? Materia! Şi pentru cine sunt scrise toate acestea?

— E clar că nu pentru mollà Korani!

— Tatăl meu n'are nevoie de astea, agai Azadi! Da, cum am spus: pentru cine au fost scrise toate astea? Pentru tineretul nostru a fost scrisă această carte dău-

nătoare. Şi aceleaşi idei dăunătoare doctorul Azadi le insuflă studenţilor şi la prelegerile sale...

Korani vorbi mult timp, atât de mult, încât până şi Ebrahim, care avea o răbdare de bou, începu să-şi consulte din când în când ceasul. Glasul lui Korani suna acum răguşit, sudoarea îi curgea în broboane mari de pe frunte.

Cei prezenţi la consfătuire se răsuceau adesea spre fereastră pentru a arunca o privire aceluia pe care Korani îl învinuia de cele mai groaznice păcate. Dar doctorul Azadi era calm. Pe buze îi juca acelaş zâmbet ironic.

După Korani nimeni nu mai exprimă dorinţa de a vorbi. Unii ar fi dorit poate să ia cuvântul, dar se abţinuseră, de teamă ca nu cumva să dea în vileag acea insuficienţă de cunoştinţe la care făcuse aluzie doctorul Azadi. Ştiau cu toţii destul de bine că Azadi nu va lăsa niciun atac fără ripostă şi că va şti să respingă pe orice adversar.

— Imi îngăduiţi, agai Vosuhi ? — răsună dela fereastră un glas liniştit.

Scaunele se mişcară uşor şi toţi se răsuciră către fereastră. Nasul lung al lui Vosuhi păru că se lungeşte şi mai mult.

— Vă rog însă cât mai scurt, agai Azadi.

Azadi se ridică, îşi îndreptă umerii largi, aruncă pe fereastră o privire asupra Teheranului învăluit într'o pâclă albăstruie, şi se întoarse către director.

— Intr'o chestiune, — începu el fără grabă, — sunt de acord cu dumneavoastră, agai Vosuhi. Aveţi dreptate afirmând că specialiştii care termină Institutul nostru sunt foarte slab calificaţi. Şi cred că vă daţi perfect seama care sunt cauzele acestei situaţii. In toate celelalte chestiuni însă nu pot să fiu de acord cu dumneavoastră. Dintre absolvenţii ingineri, mulţi nu lucrează în specialitatea lor pentru simplul motiv că n'au unde lucra. Spuneţi-mi, unde pot să practice specialitatea lor inginerii noştri, dacă în industria noastră naţională, cele mai primitive furci de tors sunt considerate încă şi astăzi maşini ? De fapt, Iranul este o adevărată colonie. Prin diverse tratate şi împrumuturi,

englezii ne-au legat de mâini şi de picioare. Capitalul lor continuă să domine piaţa, el i-a încătuşat pe negustorii noştri, a făcut din ei nişte compradori [1]) devotaţi, şi tot el este acela care nu ne dă posibilitatea să ne dezvoltăm industria, tehnica...

— Asta n'are nicio legătură cu ceeace discutăm ! — strigă Ebrahim.

— Englezii au acaparat petrolul nostru şi ţin strâns în mâini economia întregii ţări...

— Asta n'are nicio legătură cu ceeace discutăm ! — urlă la rândul său Korani.

Azadi se întoarse spre el şi zâmbi ironic :

— Păi dumneavoastră aţi trăncănit două ceasuri încheiate despre ceeace n'are nicio legătură cu problema în discuţie, agai Korani !

Korani ţâşni pur şi simplu :

— Aţi auzit, agai Vosuhi ?! N'am să permit să mi se arunce asemenea insulte !

Vosuhi ridică mâna.

— Doar nu noi construim uzinele, agai Azadi. Ce legătură au cuvintele dumneavoastră cu problema pe care o dezbatem ?

— Şi aici face propagandă bolşevică ! — continuă să ţipe Korani.

— Nu ne-am întrunit aici pentru a discuta probleme de politică externă, — îşi spuse cuvântul şi Haşim.

— Nici nu mă gândesc să pun aici aceste probleme, — ripostă Azadi. — Răspund directorului nostru şi vorbesc despre cauzele care fac ca inginerii pe care-i scoatem să nu găsească de lucru în specialitatea lor...

— Când o să vă aleagă în medjlis [2]), atunci să vorbiţi cât poftiţi ! — îl întrerupse din nou Korani.

— Da' lăsaţi omul să termine ce are de spus ! — se revoltă Reza Soltan.

— Nimic bun, — continuă Azadi, — n'o să căpătăm nici dela agenţii lui Hitler trimişi în ţara noastră...

---

[1]) *Burghezia compradoră* — acea parte a burgheziei din ţările coloniale şi dependente care pactizează cu imperialismul străin, în scopul menţinerii asupririi coloniale. (N. red. rom.)

[2]) *Medjlis* — adunare : denumirea dată în Iran parlamentului. (N. red. ruse.)

Vosuhi, care până atunci se mai reţinuse oarecum, explodă pe neaşteptate :

— Dar sunteţi un adevărat rebel !

— Da, da, am spus-o demult ! — încuviinţă mulţumit Korani.

— Nu, refuz să mai continuăm această consfătuire, — spuse Vosuhi şi se ridică dela locul său. — Puteţi pleca.

Deîndată ce Azadi ieşi din birou, Korani se apropie în grabă de director :

— Ingăduiţi-mi să vă strâng mâna, scumpe doctor ! Cât de bine a reuşit totul ! Trebuie să i se înterzică accesul în Institut. Dacă e nevoie, mă voi duce personal la doctorul Zehtabi şi o să-i cer ca acest bolşevic să fie zvârlit de-aici !

Vosuhi îl privi cu răceală.

— Nu vă mai agitaţi, agai Korani. La minister această problemă este ca şi rezolvată şi intervenţia dumneavoastră n'ar putea decât să strice.

Neştiind cum să înţeleagă aceste cuvinte, Korani rămase cu gura căscată, în timp ce directorul, salutându-l din cap, ieşi din birou.

CAPITOLUL III

I

Doctorul Azadi fu concediat dela Institut. Silueta lui puternică nu mai apărea pe coridoare, glasul său sonor nu se mai auzea în sălile de cursuri.

Duşmanii lui, şi în special Korani, triumfau.

— He-he-he ! — râdea el veninos, frecându-şi mâinile. — Pe vremuri îl auzeai mereu zicând : „N'aş putea trăi nicio singură zi fără tineretul studenţesc. Alături de el mă simt şi eu student tânăr..." Ei, acum, n'are decât să stea acasă şi să-şi scrie „Fizicile".

Korani se plimba prin coridoarele Institutului cu capul plecat mult pe spate, abia zărindu-i pe cei din jur prin lentilele întunecate ale ochelarilor. Poate că tocmai aceşti ochelari îl împiedicau să vadă duşmănia

ascunsă în ochii studenţilor. El socotea că doctorul Azadi este nu numai învins, ci şi nimicit.

Cu toate acestea, ultimele evenimente petrecute în Institut au demonstrat din nou că doctorul Azadi rămăsese cel mai popular şi cel mai iubit profesor. Numele lui era pe toate buzele. Numai o mică parte din studenţi condamna actul necunoscuţilor manifestanţi, majoritatea însă şi tocmai aceia care erau mâhniţi de concedierea doctorului Azadi, îşi refăcură moralul. In ce priveşte persoana care adusese cărţile, se făceau mii de presupuneri şi, printre studenţi, discuţiile pe marginea acestei teme nu mai sfârşeau.

In drum spre Institut, trei studente discutau despre ultimele evenimente petrecute acolo. Vorbind, ele se opreau la tot pasul, fiecare încercând s'o convingă pe cealaltă că dreptatea este de partea ei.

Mai era doar puţin până la Institut, când una din fete, privindu-şi ceasul, exclamă :

— Vai, fetelor, întârziem ! Acum o să sune. Fuga !

Se năpustiră înainte şi începură să alerge. Una o luă cu mult înaintea celorlalte.

Era cea mai frumoasă dintre ele — mlădioasă, zveltă, cu sâni pietroşi ce se conturau sub pardesiul uşor, cu picioare lungi şi drepte. Privind-o, poeţii din vechime ar fi asemuit-o poate cu o gazelă. Dar care gazelă ar putea fermeca într'atât prin frumuseţea mişcărilor ei ? Care pictor ar fi putut reda graţia vie a fugii impetuoase a unei fete şi respiraţia ei sacadată ?

Fata ajunse până la intrare şi, aruncând o privire în urmă, izbucni într'un hohot răsunător de râs. De sub genele-i lungi şi negre, ochii şireţi aveau o strălucire umedă.

— Hai, mai repede, mai repede ! Broaşte ţestoase ce sunteţi ! — strigă ea prietenelor sale, care se apropiau gâfâind din pricina alergăturii.

— Dar cine te poate ajunge din urmă, Suria ? Zbori de parcă ai fi un djeiran. Şi ce-or să spună oamenii ?

— N'au decât să spună ce poftesc ! Ne grăbim la cursuri ! — răspunse Suria şi râse din nou.

Intrând în gang şi apropiindu-se de scară, ele auziră de sus glasul directorului.

— Vai, fetelor, să ne ascundem, că o să ne facă observație!

Fără să mai stea mult pe gânduri, se repeziră sub scară și se ascunseră acolo ca niște școlărițe care au făcut o poznă.

Korani și Vosuhi coborau discutând.

— Nu, pe poliția asta nu te poți bizui, o știu din experiență. Am încercat doar să obțin interzicerea conferinței lui Azadi și ce a ieșit dintr'asta? Acum intenționez să mă adresez poliției secrete și să cer arestarea lui ca delicvent politic. Da, ca delicvent politic! Sunt convins că are legături cu bolșevicii! — turuia Korani cu vorba lui repezită.

— Hm... foarte posibil. Înainte n'aș fi putut să mă gândesc la așa ceva, acum însă îmi apare limpede că aici lucrează o organizație. În orice caz, ne-am descotorosit la timp de acest om suspect.

— Iar eu voi obține arestarea lui, o să vedeți! — declară cu lăudăroșenie Korani. — Voi face să nu mai vadă nici măcar lumina soarelui!

Cei doi trecură mai departe. Ușa dela ieșire fu trântită și apoi se restabili liniștea.

Studentele ieșiră de sub scară. Suria era palidă și-și strângea tâmplele cu mâna.

— Ce-i cu tine, Suria? — întrebă speriată una din prietene. — Ești complet schimbată.

— Nu-i nimic, fleacuri, — spuse cu greu Suria. — Nu știu dece m'a apucat durerea de cap.

— Nu. cu siguranță că nu stai bine cu inima. N'ai voie să fugi.

— Vă spun că e vorba de cap! — Suria se sprijini cu mâna de balustrada scării și închise ochii, de parcă ar fi încercat să-și risipească amețeala.

— Nu trebuie să mergi la curs, Suria. O să te conducem acasă.

— Duceți-vă. nu pierdeți cursurile din pricina mea.

Fetele nu voiau însă să-și lase prietena singură.

— Da' dacă o să se întâmple ceva cu tine pe drum? Hai atunci să ne plimbăm puțin prin curte, poate o să-ți treacă durerea de cap.

Suria refuză însă categoric:

— Nu, nu, o să ajung până acasă și singură. Iar voi duceți-vă la curs.

Ea dădu din cap și se îndreptă cu pași hotărîți spre ieșire.

Ajungând în stradă, aruncă o privire scurtă în dreapta și apoi în stânga.

Un vânticel ușor se juca prin cutele vestmintelor ei și răscolea pe pământ frunzele galbene. Adierea lui părea că o împinge dela spate, șoptindu-i: „Du-te, du-te, nu te opri!"

Ar fi trebuit să ia un taxi, dar parcă în ciudă, nicăieri nu se afla vreunul.

Suria ajunse la o răscruce și luă o birjă.

— Te rog numai să-i dai drumul mai repede, — se rugă ea, — am acasă un bolnav.

Birjarul ghebos ridică biciul și plesni caii. Caii negri și slabi porniră destul de repede, însă Suriei i se părea că abia se mișcă. Privea cu nerăbdare în jur, încercând să-și dea seama cât i-a mai rămas de mers.

Totul în jur îi era arhicunoscut. Aceleași case, aceleași dughene, aceeaș mulțime de oameni îmbulzindu-se pe străzile centrale.

Dar nu, ziua aceea nu era la fel cu celelalte. Pe fețele trecătorilor se întipărise o îngrijorare neobișnuită. Toți se grăbeau spre treburile lor.

Ei, desigur... Iată un băiețel care aleargă după un bărbat înalt și strigă tare:

— Dar cheile, cheile!

Îmbrăcat în niște zdrențe jalnice și desculț, un țăran își îndeamnă catârul cu biciușca, grăbind în urma animalului.

Dece or fi alergând soldații aceia doi? Fug tropăind cu greii lor bocanci englezești, cu potcoave strălucitoare. La colț îi așteaptă un autocamion.

Să fie oare posibil să se grăbească tot într'acolo unde se grăbește și ea, Suria?

„Nu, nu, asta nu se putea întâmpla atât de repede!" se liniștește pe sine însăși Suria.

Neliniștea o cuprinse însă din ce în ce mai tare. Îi răsunau în minte ultimele cuvinte ale lui Korani: „Voi face să nu mai vadă nici măcar lumina soarelui!" Și

Suria repetă în sinea sa: „Viperă! Viperă ticăloasă și dezgustătoare!...“ Dar dacă va reuși totuși să obțină arestarea doctorului Azadi?!

Numai la gândul acesta simți cum i se întunecă în fața ochilor.

Într'o străduță îngustă, Suria sări din birjă, plăti și merse încă destul de mult pe jos.

Oprindu-se în fața unei portițe pe care era scris numărul casei și numele proprietarului, ea își duse fără să vrea mâna la piept. Inima bătea neregulat. Suria respira cu greu. Va intra în curte și desigur câteva perechi de ochi se vor aținti uimite asupra ei... Asta o înspăimânta.

Suria duse mâna la ciocănel, dar și-o retrase numaidecât. Cam un minut stătu neștiind ce să facă. O fulgeră un gând: „Ce-ar fi dacă aș scrie un bilețel, l-aș arunca în curte și aș pleca? Aș putea scrie „Doctore, sunteți în primejdie de a fi arestat, fugiți!...“ Suria se mai gândea la aceasta, în timp ce mâna i se întinse iarăși după ciocănel.

O femeie scundă și modest îmbrăcată îi deschise portița.

— Doctorul Azadi e acasă?

Femeia surprinse o umbră de neliniște în glasul fetei și răspunse fără să mai șovăie:

— Intră, hanum, te așteaptă.

— Pe mine? — se miră Suria.

— Firește. Cum te cheamă?

— Suria.

— Ah, nu, atunci e alta...

„Alta?!“ Suriei îi păru rău că venise și, intrând în curte, se opri. Dar aducându-și aminte de amenințările lui Korani, porni cu hotărâre spre casă.

O aleie presărată cu frunze de culoarea chihlimbarului și străjuită de două șiruri de plopi înalți o conduse până la o scară îngustă.

Pe palierul primului etaj, le întâmpină o bătrânică îmbrăcată în negru, cu părul cărunt și chipul blând.

— Hanum întreabă de Șems... — spuse femeia.

Fața smeadă a bătrânei, pe care se mai zăreau urmele frumuseții trecute, se lumină de un zâmbet.

— Poftiți, poftiți!

„Pesemne că și ea o aștepta pe cealaltă...“ își zise Suria și regretă din nou că venise.

Bătrâna o conduse pe Suria de-a-lungul unui balcon, și deschise o ușă.

— Fiule, te caută o tânără hanum, — spuse ea și se întoarse către Suria: — Intră, fiica mea, intră!

Suria intră ca hipnotizată, nevăzând nimic în fața ochilor.

De-a-lungul pereților unei camere spațioase erau rânduite dulapuri cu cărți. Lângă fereastră era o masă de scris plină de cărți, iar în fața ei două fotolii.

Azadi ședea la masă. Era îmbrăcat într'un halat de casă cu buzunare pe piept și pe șold.

Zărind în ușă pe una din studentele sale, el se ridică repede și-i ieși în întâmpinare.

— Dumneata ești, Suria? Sunt foarte bucuros! Intră, ia loc.

— Bună ziua, doctore. Am trecut numai pentru o clipă... Permiteți-mi să nu-mi scot pardesiul...

— Cum dorești.

Azadi o invită pe fată să se așeze într'unul din fotoliile de lângă birou, iar el luă loc în fața ei.

Câteva clipe Suria îl privi stingherită pe Azadi. Așa cum era, în haină de casă, părea și mai atrăgător. Pe față îi era întipărită oboseala.

— Cum de ți-ai amintit de mine, Suria?

— Eu?... Cum mi-am amintit? — repetă Suria, întocmai unei școlărițe, întrebarea ce-i fusese pusă. Răspunse vag: — Așa s'a întâmplat...

Nu era în stare să privească drept în ochii doctorului Azadi și deaceea, își lăsă capul în jos, jucându-se nervoasă cu servieta ei mică de piele. Lucrul acesta nu-i scăpă lui Azadi.

— Te neliniștește ceva, Suria? Ce s'a întâmplat?

— Doctore, eu... eu am venit să vă previn... Sunteți amenințat cu arestarea.

Și Suria povesti tot ce auzise în gangul Institutului.

Azadi își frecă fruntea înaltă cu palma și zâmbi.

— Mulțumesc, Suria. Știam însă toate acestea.

Suria împietri de uimire: să fie oare cu putință ca

omul în faţa căruia ea se închina în taină, să fie capabil de minciună ?

— Dar cum aţi putut afla toate astea ?! — exclamă ea întrerupându-l pe doctorul Azadi, care vroia să mai spună ceva. — Doar abia acuma — înţelegi ? — abia acum discutau despre arestarea dumneavoastră.

Azadi zâmbi din nou.

— Nu fii atât de naivă, Suria. Abia acum au vorbit despre asta unul cu altul în mod deschis, dar după câte ştiu Korani face demult tot felul de intervenţii ca să fiu arestat. Incep chiar să cred că toată această istorie cu manualele este opera lui. Am şi fost chemat şi interogat la poliţie. Nu trebue să te miri : duşmanii mei sunt capabili de cele mai ticăloase provocări.

Suria îşi simţi gâtlejul uscat. Intreaga faţă îi fu năpădită de o roşeaţă tot atât de aprinsă ca şi cerceii săi de rubin. Mâna care se juca cu catarama servietei tremură şi se ridică spre piept. Fata deschise pe jumătate gura ca să riposteze ceva lui Azadi, însă nu se putu decide să spună ceeace vroia. Iar peste o clipă, spuse cu totul altceva :

— Plecaţi de aci, doctore ! Părăsiţi Teheranul, aşa cum a făcut Reza Soltan. Plecaţi sau ascundeţi-vă pe undeva pe aici...

Azadi surâse tăcut şi, ridicându-se, se plimbă dintr'un colţ într'altul al camerei cu un aer gânditor.

— Dece zâmbiţi ? — întrebă Suria, roşindu-se şi mai tare şi cu un ton de obidă în glas. — Am dreptate în cele ce spun.

— Iartă-mă, Suria, — spuse zâmbind Azadi, în timp ce se lăsa în fotoliu. — Mi-am închipuit pentru o clipă cum aş arăta luându-mi grăbit tălpăşiţa şi mi-am adus aminte de o întâmplare. La Tabriz, băieţii de pe strada mea aveau un duşman de moarte : pe Zrbi Mamed. Era un flăcău vânjos, deşi greoi în mişcări. Putea să-l ridice pe oricare din noi în aer şi apoi să-l dea de pământ. Nici chiar în grup nu-l puteam birui. Se întâmpla uneori să ne repezim asupra lui, însă el punea îndată mâna pe un băţ şi nu ne lăsa să ne apropiem. Apoi, trecea încetul cu încetul la atac, şi, firește, ne răspândeam prin curţi, ascunzându-ne de

el. Odată însă unul din tovarăşii mei a născocit o vicleşnie. Ştia să imite foarte bine glasul poliţistului Alexer. Ne înţeleseserăm din timp cu dânsul şi îndată ce începurăm obişnuita încăierare cu Mamed, el strigă de după colţul unei case unde se ascunsese, imitând glasul poliţistului: „Hei, băieţi, ia puneţi mâna pe acest Zrbi! O să-l bag îndată la beci!" Efectul a fost de-a-dreptul uluitor: Zrbi tresări, se întoarse şi o luă la goană, iar noi după el — care cu un băţ în mână, care cu un pietroi. Ar fi trebuit să vezi, Suria, cum o tulea!...

Acum Suria zâmbea, arătându-şi dinţii regulaţi şi albi ca sideful.

Azadi încheie vesel:

— Aşa că, Suria, cel care fuge este întotdeauna bătut!

— Da, dar ei sunt mulţi, iar dumneavoastră unul singur.

Azadi dădu negativ din cap.

— Ţi se pare doar Suria. Am mulţi prieteni — mii, poate chiar milioane. Numai că mulţi nu ştiu unde sunt eu, şi nici eu nu ştiu unde se află ei. Aceste mii şi milioane de oameni care gândesc la fel cu mine există, trăiesc, şi când va începe lupta, nu voi fi singur. Şi chiar dacă voi fi ucis în această bătălie, tovarăşii mei vor continua lupta. Iar duşmanii luminii şi libertăţii, toţi aceşti Korani, Vosuhi, precum şi forţele negre care le stau în spate, oricum nu vor reuşi să stingă flacăra marii lupte care se înteţeşte.

Doctorul Azadi vorbea cu încrederea calmă a unui savant. Nimic nu arăta că ar împărtăşi într'o oarecare măsură turburarea Suriei, neliniştea ei sufletească. Vorbea aşa, de parcă această fată minunată i-ar fi fost un oaspete obişnuit de fiecare zi.

Tonul liniştit şi plin de încredere al doctorului Azadi o uimi pe Suria. Atunci dece se agitase atâta, dece se grăbise să-l prevină?...

Doctorul Azadi se ridică iarăşi şi începu să se plimbe prin cameră. Suria se ridică şi ea din fotoliu şi în clipa aceea văzu tot ce se afla pe birou. In dosul unui teanc de cărţi stătea fotografia înrămată a unei fete. Chiar

şi după fotografie se putea înţelege că fata era bălaie, cu ochii albaştri şi cu siguranţă foarte, foarte frumoasă. Ca muşcată de şarpe, Suria se zmuci de lângă masă.

— La revedere, doctore! — spuse ea cu totul pe neaşteptate şi se îndreptă spre uşă.

Azadi îi întinse mâna.

— Aşteaptă puţin, Suria, să luăm o gustare împreună.

— Nu, mulţumesc, am treabă...

In uşă era cât pe-aci să se ciocnească de mama lui Azadi, care intra în cameră, ţinând în mâini o tavă cu ceşti de cafea şi prăjituri.

— Incotro, fata mea? Dă-mi voie să te tratez cu ceva!

— Nu, nu, mulţumesc! Mă grăbesc. La revedere!

Nu trecu niciun minut şi tocurile Suriei ţăcăniră mărunt pe treptele scării.

Mama lui Azadi rămase lângă uşă, ascultând paşii grăbiţi ai fetei şi apoi se adresă fiului:

— Ce înseamnă asta, Şems? Dece n'a rămas să ia micul dejun?

In loc de răspuns, Azadi se mulţumi să dea din umeri.

Cu un aer îngândurat, mama se apropie de masă, aşează tava şi întrebă:

— Cine e tatăl ei?

— Doctorul Moşar.

— Bună fată...

2

Ziua aceea de toamnă se apropia de amurg. Pe cer norii zdrenţuiţi păreau cuprinşi de vâlvătăi. Pe alocuri, deasupra acoperişurilor, se înălţau spre cer şuviţe uşoare de fum. Platanii de pe străzi păreau şiruri de focuri aprinse care azvârleau spre cer flăcări aurii.

Suria fugea de-a-lungul străzii, emoţionată, roşie, cuprinsă de sentimentul arzător al geloziei, al ruşinii şi părerii de rău. „Ce-am făcut, ce-am făcut! — îşi

reproşa ea. — Nici nu s'a sinchisit de mine, s'a prefăcut că nu înţelege nimic. Tot timpul n'a făcut decât să privească fotografia acelei fete, iar eu, proasta de mine, credeam că pricepe, ghiceşte..."

Obrajii îi ardeau de ruşine şi supărare, tâmplele îi zvâcneau.

Buimacă, cufundată în întregime în propriile-i gânduri, ajunse în strada principală şi se îndreptă grăbită către o staţie de taxiuri. Pe lângă dânsa treceau oameni, goneau trăsuri şi automobile, răsunau ascuţitele strigăte ale negustorilor care-şi lăudau mărfurile, dar ea nu auzea nimic, nu vedea nimic.

Deodată, deasupra umărului ei, se auzi un glas insinuant:

— Hanum, frumoasă hanum, ascultaţi-mă! Ascultaţi-mă numai o clipă.

In primul moment, Suria nu distinse bine cuvintele, nu le înţelese. Continuă să alerge, cu capul dat pe spate, privind ţintă înainte, ca într'un gol imens.

Din nou, de data asta foarte aproape, lângă urechie, se auzi glasul insistent.

— Hanum, frumoasă hanum, o singură clipă!

Suria se trezi brusc din gândurile sale şi în acelaş moment o cuprinse spaima. Alături, aplecat spre dânsa păşea un om care mai încercase în două rânduri să intre în felul acesta în vorbă cu dânsa. Şi prima, şi a doua oară, reuşise să fugă de omul acesta îngrozitor — se spuneau despre el lucruri atât de înfiorătoare...

Să fie oare într'adevăr el, omul care devenise spaima întregii capitale?

Groaza o împiedica pe Suria să-l privească drept în faţă. Grăbi pasul, încercând să fugă, însă la ureche răsună acelaş glas:

— Hanum, frumoasă hanum, o singură clipă... Să nu vă treacă cumva prin gând să ţipaţi, ar putea să vă pară foarte rău! Ingăduiţi-mi mai bine să vă conduc până acasă la dumneavoastră, şi... ascultaţi-mă. Jur că nu veţi regreta, hanum! Vă voi acoperi de bijuterii... Nu mai fiţi atât de aspră, hanum, nu daţi fericirii cu piciorul!

Da, pesemne că era el, omul acela îngrozitor despre care vorbea întregul oraş. Trebuia să fugă, să se ascundă de el — dar cum? Chiar şi încercarea de a cere cuiva ajutor ar fi putut atrage o mare primejdie. Suriei îi era limpede un singur lucru: în niciun caz nu trebuia să-i arate drumul spre casa ei.

Inima părea că vrea să-i sară afară din piept. Genunchii i se muiaseră de spaimă, deşi se afla pe una din străzile centrale ale oraşului. De jur împrejur erau mulţi oameni, dar nu putea să ceară ajutor niciunuia dintre ei. Şi chiar dacă s'ar fi hotărît s'o facă, n'ar fi putut, pentru că limba îi amuţise de groază, aşa cum ţi se întâmplă când ai un coşmar.

Iar urmăritorul nu rămânea în urmă nici măcar cu un pas şi îi şoptea într'una acelaş lucru:

— Hanum, fermecătoare hanum! Iubirea, numai iubirea mă face să vă urmez... O singură clipă!

O, nu! Nicio clipă! Să fugă, să fugă cu orice preţ de monstrul acesta! Suria avea impresia că rătăceşte prin ceaţă, că picioarele îi alunecă de parcă ar păşi pe zăpadă topită. Dar încotro să fugă, unde să găsească adăpostul salvator?

Aruncă priviri rapide în jur şi deodată văzu: sub un platan se oprise un taxi şi şoferul, scoţând mâna pe fereastră, ridică un deget.

Suria alergă spre maşină.

— Un pasager, încă un pasager în direcţia Nadri! — strigă şoferul.

In automobil mai şedea o femeie.

Suria deschise cu o zmucitură uşa şi sări înăuntru, temându-se să privească îndărăt.

Motorul era pornit şi taxiul demară imediat.

Un bărbat de vreo treizeci de ani, bine îmbrăcat, cu nişte sprâncene dese şi o faţă plină şi roşiatică, care se oprise sub un platan, zâmbi batjocoritor, privind în urma maşinii care se îndepărta, şi ridică mâna.

Suria nu observase, şi nici nu putuse observa, că la mică distanţă în urma ei şi a urmăritorului ei mergea încet un elegant „Packard" de cel mai nou tip. Văzând că i se face semn să se apropie, şoferul trase lângă platan şi deschise uşa automobilului.

Nu trecu niciun minut şi „Packard-ul", străbătând uşor şi fără zgomot strada, ajunse chiar la prima intersecţie micul taxi.

Suria se răsuci şi privi îndărăt, de parcă ar fi simţit că este urmărită. Uriaşul „Packard" negru, cu geamuri strălucitoare şi cu radiatorul nichelat, aproape se ciocnise de taxi. Intâlnind privirea ironică a ochilor reci şi imobili ai urmăritorului său, Suria începu să tremure din tot corpul.

Ce să facă? Cum să se ascundă de acest om al cărui simplu nume inspira groază? Părea că nu există nicio posibilitate să scape de urmărire. Dar în clipa primejdiei, când mintea împietreşte de spaimă, vine în ajutorul omului puternicul instinct al conservării. Suria scoase din buzunar o hârtie de 5 sau 10 tumani [1]) şi, fără s'o privească, o vârî în mâna şoferului.

— Opreşte, te rog, în faţa farmaciei de acolo!

Ideia de a se ascunde în farmacia lui Nerses Haribian îi veni în minte deîndată ce zări cunoscuta firmă.

Şoferul frână brusc. Suria sări din automobil şi, intrând fuga în farmacie, se adresă farmacistului, gâfâind de emoţie:

— Sunt urmărită, domnule Nerses! Mai repede!... Unde să mă ascund?

Un altul s'ar fi pierdut cu firea, însă Nerses Haribian avu doar o clipă de zăpăceală. Aruncând o privire atentă pe deasupra ochelarilor către prietena fiicei sale, el arătă cu mâna o uşă din dosul tejghelei:

— Du-te în curte. De acolo poţi ieşi într'o altă stradă.

Suria abia apucă să dispară în dosul uşii acoperite cu draperii grele, că în farmacie şi pătrunse urmăritorul ei. Incruntându-şi sprâncenele stufoase, se apropie de tejghea.

— Ceva împotriva durerii de cap...

— Ce-aţi dori?

— Orice.

---

[1]) *Tuman* — monedă iraniană în valoare de aproximativ doua ruble. (N. red. ruse.)

Şi în timp ce farmacistul înfăşura în hârtie un tub cu tablete, vizitatorul întrebă :

— A intrat aici o fată ?

— Da, chiar acum... Parcă nu era în toate minţile. A intrat şi m'a rugat s'o ascund. Când am refuzat, a fugit în stradă.

— In stradă ?

— Da.

— Ciudat...

Lăsând tabletele pe tejghea, vizitatorul ieşi în goană pe uşă.

Nerses Haribian se apropie de fereastră. „Packard"-ul cel negru ţâşni din loc şi o porni pe stradă. Peste o clipă, trecu înapoi şi cu un urlet asurzitor de sirenă, coti pe una din străduţele laterale.

In timpul acesta, Suria, ajungând în curte şi de acolo în strada din spatele farmaciei, fugi înnebunită de spaimă până la casa uneia din prietenele sale — Aiţemnik.

Când portiţa se închise în urma ei, fata se sprijini gâfâind de zidul casei.

— Apă... — ceru ea, simţind că-şi pierde cunoştinţa.

Faţa i se făcuse albă ca varul, respiraţia îi era neregulată.

Speriată, Aiţemnik se repezi spre dânsa. Veniră în fugă mama şi sora Erazik, aducând un pahar cu apă. Suria luă o înghiţitură şi, sleită de puteri, îşi lăsă capul pe umărul prietenei.

Aiţemnik şi sora sa o luară de braţ, o ajutară să urce scara şi o aşezară într'un fotoliu.

Suria nu putea scoate o vorbă, respira cu greu.

Venindu-şi în fire, ea se adresă lui Erazik :

— Spune-mi, ai cumva revista „Timpul" ?

Surorile schimbară între ele o privire nedumerită. Aiţemnik se uită înspăimântată în ochii prietenei sale:

— Ce-i cu tine Suria ? Pentruce îţi trebuie această revistă ?

— Imi trebuie. Vreau să văd fotografiile suitei şahului.

Fără să înţeleagă ceva, Aiţemnik dădu din umeri şi făcu un semn cu capul surorii sale. Erazik trecu în

altă cameră și peste câteva clipe se înapoie cu un teanc de reviste.

Suria i le zmulse aproape din mâini și descoperind portretul pe care îl căuta, îl cercetă îndelung. Fața i se schimonosi de groază.

— Da, el a fost, Șahedi, — spuse ea cu glas înnăbușit, scăpând revista din mâini. — Astăzi m'a urmărit din nou. Nu eram încă sigură, mă gândeam: el o fi, sau nu ?...

— Șahedi ?! — exclamară într'un glas Aițemnik și Erazik.

Surorile o priveau pe Suria cu ochi înspăimântați și larg deschiși.

Suria dădu din cap:

— Da, el, aghiotantul personal al lui Reza-șah.

Aițemnik șopti:

— S'a sfârșit cu tine, Suria !

Mătușa Varsenik își frânse mâinile:

— Vai, nu mi-ar mai auzi urechile numele ăsta ! Câte fete a nenorocit acest Șahedi, înghiți-l-ar pământul să-l înghită ! Acum pesemne că vrea să te nenorocească și pe tine.

După ce Suria se odihni și se liniști puțin, Aițemnik și Erazik ieșiră cu dânsa în stradă și o conduseră până acasă.

Era târziu, în case și pe străzi se aprindeau luminile. In locuința doctorului Moșar, ca deobicei, la ora aceasta, domnea liniște.

Suria nu vroia să întâlnească în momentul acesta pe nimeni dintre ai săi. Scoțându-și pardesiul în vestiarul întunecat, ea se strecură fără zgomot, ca o umbră, printr'un coridor îngust, însă nu apucă să deschidă ușa camerei sale, că răsună un glas puternic:

— Suria, tu ești ? Suria !

Era glasul fratelui ei.

Suria se opri nehotărîtă: „Mă cheamă, ori delirează ?"

In ultimele zile cu Rașid se petrecea ceva straniu. Nu mai ieșea nicăieri, nu vroia să vadă pe nimeni în afara surorii sale, zile întregi zăcea în pat cu o carte, însă nu citea ci se gândea la ceva, fumând cu dispe-

rare țigară după țigară. Uneori cădea într'o stare de inconștiență și mormăia cuvinte incoherente. Se plângea de dureri groaznice de cap, însă temperatura îi era normală. Doctorul Moșar își examină atent pe fiul său bolnav, însă nu găsi nimic primejdios și emise presupunerea că apatia lui Rașid este o consecință a unui puternic șoc nervos.

In fiecare zi, când se întorcea dela cursuri, Suria stătea timp îndelungat lângă patul fratelui, istorisindu-i noutăți dela Institut și încercând să împrăștie într'un fel sau altul, proasta lui dispoziție. Pesemne că și acum Rașid, care o așteptase multă vreme, o chema în camera sa. Se obișnuise s'o vadă întotdeauna veselă, plină de viață și deaceea Suria ezita : cum să intre la el, când ea însăși era gata să se arunce în pat și să izbucnească în hohote de plâns ?

Chemarea se repetă însă, tânguitoare, insistentă și, gândindu-se doar cum să facă pentru a nu-și trăda starea sufletească, Suria se îndreptă spre camera fratelui.

Nici prin gând nu-i putea trece că pricina șocului nervos al lui Rașid fusese întâlnirea lui cu acelaș om îngrozitor care o urmărise în acea zi.

CAPITOLUL IV

I

Întâmplarea se petrecuse în primăvară. Intr'una din camerele hotelului „Firdousi" se strânsese un grup de ofițeri.

Masa era încărcată cu tot felul de gustări și băuturi. Unul dintre ofițeri, un bărbat deșirat, purtând gradul de căpitan, se ținea cu greu pe picioare. Prietenii râdeau de dânsul :

— Azam ! Cheful deabia începe, iar tu ești gata beat !

— Prostii ! Eu, domnilor, sunt beat toată săptămâna asta. Acum și inima și creierul îmi ard de vin.

— Dar ai creier ? — glumi un alt ofițer.

— Drept cine mă luaţi, domnilor? Pentru cine au fost comandate toate acestea dacă nu pentru voi, nepreţuiţii mei prieteni? Sărbătoarea mea e sărbătoarea voastră!

Ofiţerii izbucniră în hohote de râs. Unul dintre ei, ducându-şi mâna la inimă, se ploconi ceremonios în faţa celui care oferea banchetul.

— Iţi mulţumim prea plecaţi, Azam. Căpitanul însă te întrebase de altceva: nu despre vin, ci despre creier!

— A, djanâm, — Azam făcu un gest de lehamite cu mâna, — ne-au scos sufletul toate aceste discuţii despre creier şi despre minte. N'apuci bine să apari pe lume că mama şi începe cu predica: „Fii cuminte!" Tatăl te dădăceşte: „Fii cu scaun la cap!" Bunica hop şi ea: „Deştept, deştept trebuie să fii!" Intri la şcoală — acolo aceleaşi predici. N'au decât să slăvească mintea bătrânii — ei nu mai au ce lua dela viaţă, pe când noi...

Cât timp vom fi cu mintea sub al robiei gând?
Nu-i oare egal un veac, sau doar o clipă'n zbor?
Hai, umple-ţi cupa şi-o deşartă pân'la fund
Cât timp olarul n'o să facă din ţărâna-ţi un urcior...

— Nu-i rău, ce ziceţi?

Râseră cu toţii. Azam fu bombardat cu noi întrebări glumeţe.

— A, nu! — ridică el mâinile în semn de protest. — Ce-i asta? Aţi găsit un măgar, v'aţi suit pe el, i-aţi dat drumul şi încă îl mai şi îmboldiţi... Atâta timp cât sunt cel mai mare în grad aici, ordon tuturor să bea imediat câte trei cupe, ca să mă ajungeţi pe mine!

Din nou un hohot răsunător de râs umplu camera. Câţiva dintre ofiţeri se întinseră după sticle. Azam se dezlănţui cu totul:

— Inainte de a bea se cuvine să tragi frumuşei la măsea! Fără vin şi cântec viaţa nu preţuieşte nimic. Privesc lumea, prieteni şi în afară de plăcere nu văd nimic care să fie demn de atenţie. Ei, umpleţi paharele!

Azam se adresă unui tânăr locotenent, care refuza să bea al doilea pahar:

— Bea vin, fericitule! Nu cere prea multe dela viaţă, trăieşte-ţi bucuria fără să gândeşti! Fie ca mâinile tale să ţină veşnic pletele frumoasei şi cupa cu vin! Şi grăbeşte-te să iubeşti şi să bei până n'au zburat zilele...

Niciunul dintre cei prezenţi n'ar fi putut spune unde se sfârşeşte Khayam [1]) şi unde încep improvizaţiile personale ale lui Azam. Cu toţii ştiau însă bine că Azam era incapabil să lege două fraze fără să ia din Khayam un rând sau două, iar uneori cita chiar strofe întregi. Pentru această facultate de a găsi expresii rimate, potrivite pentru orice situaţie, precum şi pentru glumele şi calambururile lui, tovarăşii săi îi iertau multe defecte. In ochii şefilor săi însă, el se bucura de o faimă proastă, fiind considerat un beţivan irremediabil şi o victimă a stupefiantelor. Poate că tocmai din pricina aceasta Azam nu fusese înaintat multă vreme, deşi acest lucru i se cuvenea în baza stagiului său. Iată însă că printr'o minune, fusese făcut căpitan şi de o săptămână tot prăznuia acest măreţ eveniment.

După ce goliră una după alta trei cupe cu vin, oaspeţii se înfierbântară. Discuţia deveni generală şi începu o întrecere între tot felul de glume tăioase, uneori triviale şi vulgare.

Doar un tânăr locotenent, frumos şi cu o statură atletică, nu participa la această competiţie şi în general vorbea puţin. La fiecare nou toast el ridica paharul, fără însă a-l goli până la fund. Lucrul acesta îl remarcă un locotenent, scund şi atât de brun, că părea mai degrabă negru.

— Prost îţi ospătezi musafirii, Azam, — spuse el, adresându-se gazdei. — Priveşte, Raşid nu bea deloc!

Azam se răsuci pe loc spre tânărul locotenent:

---

[1]) *Omar Khayam* — poet persan, mort în 1214, autor al unui volum de versuri, în care proslăveşte vinul şi femeile, negând orice alt sens al vieţii. (N. trad.)

— Raşid, ce-mi fu dat să aud ?! Dacă inima ţi-e frântă, nu lăsa să-ţi scape din mâini ceasul veseliei : de unde ştii ce preţ are restul vieţii ?...

Ia dela timpul trecător tot ce-i al tău, într'una,
Pe-al veseliei tron urcat, tu cupa-ţi pregăteşte,
Să ştii că'n faţa lui allah, rebeli şi robi sunt una,
Bea vinul şi ia lumii tot ce sufletu-ţi doreşte !

Acum el nu mai lua în seamă dacă-l ascultă cineva sau nu, şi părea că vorbeşte mai curând pentru sine decât pentru alţii.

In încăpere era larmă de glasuri, răsunau glume şi hohote de râs, iar vocea lui Azam se auzea fără întrerupere şi era deajuns ca ea să amuţească pentru o clipă ca din toate părţile să înceapă strigătele :

— Bravo, Azam !

— Ce-i cu tine ? Continuă !

Şi Azam continua cu plăcere flecăreala lui rimată.

Deodată însă, privindu-şi ceasul, declară :

— Domnilor, cheful nostru abia începe de-a-binelea. Indată ni se va alătura Davar-han Mazandarani. Ca să ştiţi cu cine aveţi de-aface !

La început nimeni nu-l crezu pe Azam. Unii se apucară chiar să-l ia peste picior :

— Ehei, Azam, n'ai apucat bine să ajungi căpitan că ai şi legat prietenie cu oamenii mari !

Căpitanul râse :

— Ei, djanâm, dacă vrei să fii iubit de toată lumea, împrieteneşte-te cu toţi fără să alegi. De sunt doar proşti în jurul tău — numeşte-i înţelepţi pe toţi şi faima ta departe va ajunge !... Eu însă, domnilor, nu glumesc : în curând îl vom vedea aici pe Davar-han.

— Dau capul că n'o să vină ! — declară cu hotărîre locotenentul major cel smead.

Azam făcu un gest cu mâna prin aer :

— Ţi-ai găsit ce să dai ! Păi capul tău nu face nici cât o sticlă de vin. Dacă vrei să pui rămăşag oferă ceva mai de preţ.

— S'a făcut ! Pun pe douăzeci de sticle !

— Ei, asta-i altceva ! — râse din nou Azam. — Poţi,

djanâm, să consideri că ai pierdut şi să şi comanzi aceste douăzeci de sticle. Inainte ca ele să apară pe masă, Davar-han va fi aici!

Tuturor li se părea foarte îndoielnic ca fiul hanului din Mazandaran, care se bucura de multă trecere în cercurile dela curte, să ia parte la cheful unor ofiţeri de rând. „S'o fi scrântit la minte acest Azam, sau o fi beat turtă?" gândeau ofiţerii.

Şi cu toate acestea, în ciuda îndoielilor, în atmosfera de chef desmăţat din cameră interveni o schimbare subită, toţi îşi revizuiră ţinuta, îşi aranjară vestoanele; se porunci să se aducă veselă curată, şerveţele, se comandară noi feluri. Chiar şi cei care băuseră peste măsură parcă-şi scuturară beţia. Căci dacă acest bufon de Azam nu minţise, banchetul avea să se transforme într'adevăr în ceva cu totul neobişnuit.

Azam spusese adevărul. La zece fix uşa se deschise şi în cameră îşi făcu apariţia un ofiţer chipeş de vreo 30 de ani, cu o cravaşă în mână. Pe umeri îi străluceau epoleţii de colonel.

Văzându-l, căpitanul comandă:

— Drepţi!

Câţiva ofiţeri săriră imediat de pe locurile lor şi încremeniră în poziţia de drepţi, alţii se ridicară mai încet, clătinându-se.

— Luaţi loc, luaţi loc, domnilor, — zâmbi tânărul colonel. — Vă rog să mă iertaţi, mai devreme n'am putut... Vă rog, şedeţi!

Dar în loc să dea curs acestei invitaţii, ofiţerii părând că se supun unui ordin, se depărtară cu un pas de scaunele lor, fiecare parcă oferea astfel locul său colonelului.

Davar-han ştia foarte bine că nimeni nu va cuteza să se aşeze înainte ca el să fi luat loc. Abia când el se aşeză pe scaunul oferit, ceilalţi ofiţeri se aşezară şi ei în jurul mesei.

Câteva clipe în odaie domni tăcerea.

Va să zică Azam nu minţise. Iată-l dar pe acest Davar-han Mazandarani, în privinţa căruia circulau atâtea şi atâtea zvonuri în Teheran şi mai ales în cercurile militare. In ciuda tinereţii sale, el izbutise

să facă studii militare superioare la Londra, să viziteze aproape toate capitalele europene, iar la înapoierea lui în capitala Iranului, să capete pe dată un înalt grad militar.

Mulți credeau că este o stea în plină ascensiune, însă cei inițiați știau că fără intervenția tatălui său n'ar fi reușit niciodată să se ridice atât de sus. Tatăl său, bătrânul Sardar-han Mazandarani, care domnea peste una din cele mai fertile regiuni ale țării, pregătise fiului său un drum atât de neted și de ușor spre măriri.

Sardar-han construise pentru fiul său în Teheran un palat somptuos și-l mobilase luxos. Iar când Davar-han se înapoie dela Londra, bătrânul veni personal în capitală pentru a ajuta fiului să obțină o situație corespunzătoare la curtea șahului. Bătrânul han fu primit de Reza-șah, se înțelese cu dânsul, iar după audiență îi spuse fiului :

— Eu, Davar, mi-am făcut datoria părintească în cea mai mare parte : te-am adus până la fortăreața care se cheamă putere. Acum e rândul tău ca prin forță sau viclenie să cucerești acest bastion... Iar eu îți voi fi întotdeauna un reazim...

Nu se știe dacă Davar-han intenționa sau nu să cucerească într'un fel sau altul cetatea despre care-i vorbise tatăl său, dar în curând însă începu să se vorbească despre el. Pretutindeni el era oaspetele dorit, care fermeca pe toată lumea prin educația și felul său europenesc de a se purta. Și pretutindeni se răspândise faima sa de om care iubește tot ce este englezesc.

Davar-han se simțea oriunde ca peștele în apă, iar peștele care înnoată pare întotdeauna că este și mare.

Era conștient că trece drept un om important, dar nu se îngâmfa, și în societatea militarilor și a prietenilor săi se purta simplu, nelăsând să se simtă cu nimic că este fiu de han și un obișnuit al curții. Mulți dintre tinerii ofițeri ardeau de dorința de a-i face cunoștința, iar cei care reușeau se mândreau cu asemenea cinste.

Nu era deci de mirare că ofițerii adunați la banche-

tul lui Azam îl priveau plini de admirație pe Davar-han și așteptau nerăbdători să audă ce spune. Unul singur dintre ei, locotenentul major care pierduse prinsoarea, continua să golească posomorît pahar după pahar.

— Astăzi am fost invitat și la o nuntă, — începu Davar-han cu un zâmbet pe buze, rupând tăcerea. — Ii făgăduisem însă lui Azam. In afară de asta mi-am zis că întotdeauna îți petreci mai bine timpul cu camarazii de arme.

— Cine se poate îndoi de una ca asta ?! — exclamă Azam. — Unei capre îi este mai de preț o altă capră decât o turmă de berbeci. Ei, dece rădeți ? — se adresă el ofițerilor. — Umpleți cupele de cristal. Deși astăzi e vineri, nu-i timp să bem din cupe ! vinul se bea din cornuri ! [1])

Incetul cu încetul vechea însuflețire reveni. Răsună din nou clinchetul paharelor, se auziră iarăși glume, izbucniră hohote de râs. Ca și mai înainte, tonul veseliei îl dădea Azam, care acum se transformase de bunăvoie într'un măscărici. Iată că, umplând paharul cu vin, el se ridică și glăsui :

— O clipă de tăcere, domnilor ! Astăzi suntem fericiți, nespus de fericiți, că Davar-han Mazandarani a onorat cu prezența sa modestul nostru chef. Davar-han al nostru este un adevărat comandant de oști ! El nu face nicio deosebire între superiori și inferiori. Ceeace contează pentru dânsul este ostașul. Intreaga ofițerime din Teheran trebuie să fie mândră de Davar-han. Dacă vreți să știți, și eu îi datorez lui Davar-han bucuria mea. Zece ani n'am izbutit să obțin avansarea, și iată că, datorită neprețuitului nostru Davar-han am fost înaintat căpitan.

— Suntem fericiți să bem pentru sănătatea lui Davar-han ! — spuse unul din ofițeri.

Azam își încheie toastul :

— Propun să bem în sănătatea distinsului nostru

[1]) Și astăzi, în multe din țările Orientului dăinuie obiceiul ca vinul să fie băut din cornuri de vită. (N. trad.)

prieten în felul acesta : — Şi se lăsă într'un genunchi în faţa lui Davar-han, ridicând cupa cu vin.

Trei ofiţeri îi urmară pe loc pilda, alţii se ridicară de pe locurile lor pentru a se apropia de colonel.

Numai locotenentul smead dădu pe gât cu un gest automat conţinutul paharului său şi rămase la masă, încruntându-şi posac sprâncenele. Trecând pe lângă dânsul cu paharul în mână, Raşid se aplecă la urechea lui şi-i şopti ceva. Insă ofiţerul răspunse dispreţuitor :

— Scuip !

— Ce tot trăncăneşti acolo, Esfiandar ?! — i se adresă speriat Azam.

— Am zis că scuip !

— Pe cine ? — se amestecă Davar-han.

— Chiar şi pe tine !

Sărind dela locul său, Davar-han răcni :

— Drepţi !

— Scuip pe tine !

— Drepţi, ticălosule !

Pesemne că locotenentul major abia aştepta un pretext pentru a dezlănţui scandalul. Zmulse din toc pistolul şi-l aţinti asupra lui Davar-han.

— Pe tine trebuie să te punem să îngenunchiezi, filfison englez.

Toţi înmărmuriră. In prima clipă, nimeni nu se clinti. Azam continua să stea într'un genunchi în faţa lui Davar-han, holbând ochii, împietrit parcă de spaimă, iar colonelul păli auzind ţăcănitul metalic al piedicii revolverului pe care ofiţerul beat îl ţinea în mână.

Raşid însă nu-şi pierdu cumpătul. El înhăţă mâna scandalagiului şi îndreptă spre tavan ţeava revolverului. Detunară trei împuşcături, bucăţi de tencuială căzură din tavan pe masă. Iar în clipa următoare, degetele locotenentului se descleştară şi revolverul căzu cu zgomot pe masă.

Raşid apucă pistolul şi-l aruncă.

Abia după aceasta locotenentul păru că se dezme-

ticește și înțelege cele petrecute. Apăsându-și ambele mâini pe piept, el se ridică.

— Te-am rănit, Davar-han, te-am rănit, da? — vorbi el fără șir. — Iartă-mă, te rog...

Davar-han stătea în fața lui la celălalt capăt al mesei, palid, tremurând și-l sfredelea cu o privire haină.

— Iartă-mă, te rog, Davar-han.

— Idiotule!

— Te rog, nu te...

— Javră râioasă!

— Ah, mă insulți?! Pe mine, un ofițer?! — Locotenentul major înșfăcă o sticlă de pe masă, gata s'o repeadă în colonel.

Dacă Rașid ar fi întârziat cu o clipită și dacă cu o lovitură fulgerătoare n'ar fi făcut să sară sticla din mâna scandalagiului beat, ea ar fi despicat capul lui Davar-han.

Ofițerii se repeziră asupra locotenentului major, scos din minți, și începură să-l bată fără milă. De pe masă se rostogoliră zângănind sticle, pahare, farfurii.

Nu trecu mult și în cameră se năpustiră oamenii de serviciu ai hotelului și doi polițiști.

Cheful se sparse.

După ce achită nota și costul veselei sparte, Azam împreună cu ofițerii părăsiră hotelul.

Davar-han îl aștepta lângă automobil.

Rașid își luă rămas bun dela ofițeri și se îndreptă spre casă, dar când trecu, salutând, pe lângă Davar-han, acesta îl strigă:

— Locotenente!

Rașid se apropie.

— Cine ești dumneata? — întrebă Davar-han.

— Rașid Moșar, locotenent în regimentul 7 de infanterie, djanabe sarhang.[1])

Davar-han privi cu atenție fața frumoasă și îmbujorată de emoție a locotenentului precum și silueta lui puternică.

---

[1]) *Sarhang* — colonel. (N. trad.)

— Îţi mulţumesc. Să vii mâine la mine.
— Unde anume, djanabe sarhang ?
— La mine acasă.
Colonelul scoase din portvizit o carte de vizită cu chenar de aur, cu numele, gradul şi adresa lui de acasă şi o întinse lui Raşid :
— Te aştept la ora opt seara.
— Am înţeles ; mă prezint la ora 8 seara, djanabe sarhang, — răspunse milităreşte Raşid, luând poziţie de drepţi şi ducând două degete la chipiu.
Davar-han zâmbi, îi strânse mâna şi sări în automobil, iar Raşid se răsuci pe călcâie şi o porni repede de-a-lungul trotuarului.

2

In seara următoare, Raşid se duse la Davar-han. La poarta parcului îl aştepta un tânăr sergent, probabil însoţitor de-al colonelului. Văzându-l pe ofiţer, acesta se apropie salutându-l şi, când Raşid îşi spuse numele, îl conduse pe aleia lungă a parcului.
La capătul aleii, înconjurat din trei părţi de un zid înalt de platani, se ridica un palat cu un etaj, construit din marmoră albă. O peluză largă, care se întindea în faţa palatului, era acoperită de iarbă şi flori. Din gura larg căscată a unui monstru de bronz aşezat în mijlocul peluzei, ţâşneau cu zgomot cinci jerbe de apă, care împrăştiau în jur o pulbere umedă. Cinci zâne de bronz, stând sub jerbele de apă ca sub o cupolă de cristal, vărsau din nişte ulcioare apă într'un bazin circular, plin până la margini.
O scară largă, străjuită pe margini de lei de piatră şi de uriaşe vaze cu flori, ducea la primul balcon al palatului, la intrarea principală. După ce urcară această scară, sergentul şopti ceva gulamului [1]) care stătea lângă uşă şi, ducând mâna la capelă, îl lăsă pe Raşid să treacă. După ce făcu tăcut o temenea, gulamul deschise o uşă masivă şi, lăsându-l pe ofiţer s'o

[1]) *Gulam* — servitor. (N. trad.)

ia înainte, intră în urma lui şi-l conduse pe o scară de marmoră acoperită cu un covor lat.

De pe palierul primului etaj, ei pătrunseră într'o mare sală aranjată în stil european. Ferestrele largi erau pe jumătate acoperite de draperii de mătase de culoarea caisei, pe pereţi atârnau portretele şahilor şi conducătorilor de oşti iranieni, în colţuri stăteau vaze uriaşe, cu motive decorative chinezeşti şi persane. Atenţia lui Raşid fu atrasă de un covor neted, cu un desen uimitor de fin şi precis, care acoperea în întregime duşumeaua sălii.

Gulamul deschise uşa unuia din saloanele care se învecinau cu sala şi deabia atunci Raşid prinse zgomotul unor glasuri omeneşti.

Davar-han nu era singur ; împreună cu el se aflau în salon doi locotenenţi colonei, un colonel şi doi civili. Raşid nu cunoştea pe niciunul din ei.

Cu pas milităresc, el se apropie de Davar-han şi se opri în faţa lui în poziţie de drepţi.

— La ordinele dumneavoastră, djanabe sarhang, locotenentul Raşid Moşar din regimentul 7 infanterie...

— S'a prezentat, văd, — spuse zâmbind Davar-han şi, adresându-se oaspeţilor săi, îl prezentă pe Raşid : — Acesta este ofiţerul care m'a salvat ieri dela o moarte sigură.

— Bravo ! Bravo !

Toţi se ridicară, salutându-l pe Raşid, şi fiecare îi strânse cu putere mâna.

Raşid era oarecum stânjenit, neştiind ce să răspundă la felicitările şi saluturile ce i se adresau, iar în timpul acesta, Davar-han ieşi din salon ca să se întoarcă peste o clipă, ţinând în mână o sabie încovoiată.

— Iar eu îl voi răsplăti pe viteazul ofiţer întocmai ca pe câmpul de luptă, — spuse el, şi trase din teacă o sabie sclipitoare de Damasc. — Iată darul meu, locotenente Moşar !

Ochii celor prezenţi avură o strălucire ca aceea a oţelului. Da, era un dar cu adevărat minunat. Cu obrajii îmbujoraţi de emoţie, Raşid luă sabia cu mâna stângă, iar pe cea dreaptă o duse la vizieră.

— Sunt fericit să vă servesc, djanabe sarhang !

Şi, neştiind ce să mai facă, întrebă :

— Pot să mă retrag, djanabe sarhang ?

— Dece ? — se miră Davar-han. — Eşti oaspetele meu, ia loc.

Pentru Raşid seara aceea a fost o seară cu adevărat minunată. Ascultând discuţia veselă şi spirituală a lui Davar-han, el îl privea entuziasmat şi se mira în sinea sa cum de a putut Esfiandar să ridice mâna asupra unui om care, după cum i se părea, merita numai şi numai admiraţie ? Alegând un moment potrivit, el se adresă strălucitorului han-colonel :

— Îndrăznesc să vă întreb, djanabe sarhang, dacă e adevărat că locotenentul Esfiandar va fi judecat de un tribunal militar ?

— Da, s'a sfârşit cu el.

— Dar dece a atentat la viaţa dumneavoastră ?

Davar-han zâmbi cu aerul unuia căruia i s'a pus o întrebare din cale afară de naivă.

— Executa un ordin străin.

Mai mult nu se scoase o vorbă despre această întâmplare.

In timp ce se serviră gustările, Davar-han manifestă o deosebită simpatie faţă de salvatorul său. Raşid era însă într'atât de emoţionat şi turburat, încât nu putea nici să mănânce nici să bea. Admiraţia lui pentru Davar-han creştea, iar acesta văzând că a câştigat în persoana locotenentului Moşar un nou admirator entuziast printre tinerii ofiţeri, luă un ton prietenos şi-i dădu să înţeleagă că de azi încolo îl consideră pe Raşid printre oamenii săi cei mai apropiaţi.

De atunci Raşid începu să-l viziteze des pe Davar-han.

Cele mai călduroase luni ale verii, Davar-han le petrecea la moşia dela Mazandaran a tatălui său, iar către toamnă se înapoie la Teheran. Aflând de sosirea colonelului, Raşid se grăbi să-l viziteze. Imbrăcat în uniforma sa de gală, ras cu grijă, parfumat, el intră acum degajat, fără nicio umbră de jenă, în salonul în care fusese răsplătit cu sabia de Damasc. Dar nu apucă să schimbe cu Davar-han nici două vorbe, că

uşa salonului se deschise larg şi-şi făcu apariţia un bărbat înalt, de vreo treizeci de ani, cu o faţă roşcovană, sprâncene dese şi un nas lung.

— Ce-i asta, Davar, — se adresă el colonelului, întinzându-i neglijent mâna, — te-ai întors şi nici n'ai binevoit să dai ochii cu mine?

Davar-han se ridică repede şi-şi lovi milităreşte călcâiele.

— O, djanabe sarhang, sunt nespus de fericit că m'aţi onorat cu vizita dumneavoastră! Vă rog să intraţi!

Recunoscându-l pe cel care intrase, Raşid sări şi el în picioare.

Era Şahedi, aghiotantul personal al lui Reza-şah, vestit în tot Teheranul prin orgiile sale desfrânate şi pe care unii îl considerau pe jumătate nebun, iar alţii — bandit.

Aruncându-i lui Raşid o privire piezişă şi dispreţuitoare de înalt demnitar, Şahedi se adresă gazdei:

— Dar acesta cine-i?

— Este locotenentul Moşar, — răspunse Davar-han, — el mi-a salvat viaţa.

— Nu mai spune! — se însufleţi pe dată Şahedi şi întorcându-se brusc spre tânărul locotenent, întrebă: — Dar mie mi-ai salva viaţa?

— Viaţa dumneavoastră nu este ameninţată de nicio primejdie, djanabe sarhang, — răspunse încurcat Raşid.

Însă Şahedi, care se însufleţise pentru o clipă, se răci deodată şi privind pe deasupra capului locotenentului, îi întinse mâna cu un aer indiferent.

— Ei, salam aleikum... [1])

Dar atingând mâna lui Raşid, se miră din nou:

— Şi spune cum a fost?

— Nu ştiu...

— Pare să fie un viteaz, ce zici, Davar?

— Da, — confirmă Davar-han, — e un ofiţer viteaz şi prietenul meu credincios.

---

[1]) *Salam aleikum* — Bună ziua (N. trad.)

— A-a, admirabil !... — Şahedi aruncă tânărului locotenent ce stătea în faţa lui în poziţie de drepţi, o privire distrată şi se întoarse din nou către gazdă : — Admirabil, admirabil !... Dece însă nu te arăţi pe la mine ?

— Abia m'am întors dela moşia tatălui meu, djanabe sarhang. Daţi-mi voie măcar să-mi trag sufletul după acest drum şi praf oribil, — răspunse Davar-han.

— De odihnit o să te odihneşti pe lumea cealaltă, pe asta trebuie să-ţi vezi de treburi. Când organizăm „curcubeul", ai ?

— Dacă totul este pregătit, putem să-l organizăm în orice zi.

— Sigur că-i pregătit ! N'am stat cu mâinile în sân ca tine... Să-l organizăm pe sâmbătă. Merge ? Invită-l şi pe dânsul, dacă-i un flăcău atât de cumsecade, — făcu Şahedi un semn cu capul în direcţia lui Raşid.

— Am înţeles, djanabe sarhang.

— Bagă însă de seamă... — Şahedi duse un deget la buze. — Cine nu ştie să-şi ţină limba, cu acela procedăm aşa ! — Şi îşi trecu latul palmei peste beregată, întocmai ca o lamă de cuţit.

— Garantez pentru dânsul, — spuse Davar-han.

— Atunci, aşteaptă-mă sâmbătă seara !

Şahedi se întoarse cu o mişcare bruscă şi ieşi.

3

Niciodată Raşid nu fusese cuprins de o nerăbdare atât de vie ca în săptămâna aceea. Inainte, venind la palatul lui Davar-han, întâlnea acolo militari şi civili, juca uneori o partidă-două de biliard cu colonelul şi pleca, neavând nici cea mai mică ideie despre anumite serate speciale, la care participau aghiotantul şahului şi un număr restrâns de oameni aleşi. In ziua aceea, cu totul pe neaşteptate, s'a trezit şi el printre aceşti aleşi şi acum ardea de nerăbdare să afle ce fel de serată va avea loc sâmbătă. Incercă să-l întrebe pe Davar-han despre aceasta, însă primi un răspuns evaziv :

— Ai să vii şi ai să vezi. Pot să-ţi spun numai că la aceste serate vin doar cei mai apropiaţi dintre prietenii lui Şahedi.

Va să zică asta era ! Raşid înţelese că i se deschide posibilitatea de a pătrunde în cercul favoriţilor aghiotantului personal al şahului, să devină poate chiar un obişnuit la curtea şahului şi nu se putu stăpâni să nu împărtăşească această bucurie celor de acasă.

— O fi oare asta bine, fiule ? — întrebă neliniştită mama. — Toţi zic că acest favorit al şahului este un stricat până'n măduva oaselor...

— Hm ! „Stricat" ! — o întrerupse nemulţumit Halil, fiul mai mare al doctorului Moşar. — Oamenii trăncănesc întotdeauna tot felul de porcării pe seama celor din apropierea şahului. Şi asta numai din invidie ! — Şi-l lăudă pe fratele său : — Bravo, Raşid ! Ai făcut o bună cunoştinţă şi ai să ajungi departe.

Suria se apucă să-l întrebe pe fratele său cum arată Şahedi, cum vorbeşte, cum se poartă. Raşid începu să povestească, însă o singură întâlnire fusese prea puţin pentru a-şi putea face o părere definitivă despre noua sa cunoştinţă.

— Ei, ce să-ţi spun, nimic deosebit... — încheie el. — E doar puţin arogant şi distrat. In general însă e un om ca toţi ceilalţi.

Doctorul Moşar, care până atunci citise ziarul, aruncă pe deasupra ochelarilor o privire posomorîtă fiului său, şi cu o asprime neaşteptată i se împotrivi :

— Nu, nu-i la fel. E un desfrânat şi un ticălos.

— Tată, — se indignă Halil, — cum îţi îngădui să faci asemenea afirmaţii calomnioase ?!

— Cum vine asta „calomnioase" ?

— Da, da ! — ridică tonul Halil. — Asemenea vorbe nu pot fi numite altfel decât clevetiri. E pur şi simplu revoltător ! Fiului tău i se deschide posibilitatea să răzbată la curte, îi surâde un viitor strălucit, şi tu vrei să-i otrăveşti sufletul, să-i strecori neîncredere în oameni care nu i-au făcut nimic rău. Şi data trecută ai vorbit în mod jignitor despre Davar-han, iar Raşid s'a dus la dânsul, a primit în dar o sabie minu-

nată și, datorită lui, va obține în scurtă vreme și trese noi. Nu faci bine ce faci, tată!

Aruncând ziarul, doctorul Moșar se ridică de pe locul său.

— Cum de îndrăznești să vorbești astfel cu tatăl tău?! Pentru asta te-am crescut, te-am educat, te-am făcut inginer, ca astăzi să țipi la mine?

— Liniștește-te, tată, liniștește-te! — începu să-l roage Suria, băgând de seamă că doctorul tremura de mânie.

— Nu, vreau să știu: de când am devenit de prisos în casa asta?!

— Nu face să te enervezi atâta, tată, — spuse Rașid. — Imi pare rău că am vorbit despre asta.

— Poți să vorbești despre tot ce poftești și să te duci unde vrei! — se năpusti asupra lui doctorul Moșar. — Eu însă am convingerile mele. Și în afară de asta, sunt tată. Când văd că fiul meu intră cu o încredere naivă într'un cuib de lighioane veninoase, sunt dator să-l previn! Și pentru asta trebuie să țipați la mine?

Cu ochii și mâinile, Suria îl implora pe fratele mai mare să plece. Insă Halil, vârîndu-și mâinile în buzunare, se învârtea încăpățânat prin cameră și spunea:

— Pentru că ne-ai crescut — îți mulțumim. Pentru că ne-ai învățat carte — îți mulțumim de două ori. Dar oare asta îți dă dreptul să ne consideri niște prostănaci?

— Ești un om nesuferit, Halil! — spuse indignată Suria. — Pleacă odată, pleacă în camera ta!

— Dece trebuie să plec tocmai eu?

— Nu, probabil că eu sunt acela care trebuie să plece, — spuse doctorul Moșar și se ridică. — Bine, am să plec și n'am să mă mai amestec în niciuna din treburile voastre. Trăiți cum poftiți.

Ieși trântind ușa și în cameră se așternu o tăcere apăsătoare.

Incă de mai mult timp concepția despre viață a lui Halil începuse să se deosebească de cea a tatălui său. Acum și purtarea lui Rașid începea să-l enerveze pe bătrân.

Raşid nu împărtăşea temerile tatălui. Nu le considera altceva decât obişnuita frică bătrânească faţă de orice pas temerar şi dădea mai multă ascultare cuvintelor fratelui său mai mare. Trecuse o jumătate de an de când îl cunoscuse pe Davar-han, cunoştinţa lor întâmplătoare se transformase în prietenie şi nu mai avea niciun motiv să creadă că această prietenie i-ar putea atrage cine ştie ce neplăceri. Davar-han era înconjurat de oameni simpatici, el însuşi frecventa cercurile dela curte, se bucura de încrederea şahului şi fără îndoială că prietenia cu un asemenea om, după cum afirma şi Halil, îi deschidea lui Raşid drumul spre o carieră strălucită. In orice caz, viitorul începuse să-i apară în culori trandafirii. Visa acum la o avansare rapidă, la posibilitatea de a duce o viaţă pe deplin asigurată, ba uneori îl bătea chiar şi gândul însurătorii. In sinea sa, hotărîse demult că dacă va fi să se însoare vreodată o va face numai cu Asthik — fermecătoarea fiică a oculistului Azat Tatinian. Familia doctorului Moşar era legată printr'o veche prietenie de Tatiniani.

Asthik Tatinian era colegă de şcoală cu Suria. Incă din copilărie, între ea şi Raşid încolţise o prietenie frăţească, iar când în aceste relaţii nestânjenite îşi făcu loc stângăcia şi timiditatea, Raşid constată un sentiment nou, mult mai adânc. Acest sentiment îl păstra într'un colţ tainic al inimii şi poate că nu s'ar fi hotărît să i-l dezvăluie atât de curând lui Asthik, dacă n'ar fi simţit primejdia de a o pierde. De câtva timp, studentul Vaan, unul din colegii de Institut ai lui Asthik şi Suria, începuse să calce des pragul casei Moşarilor. Uneori, venind de-a-dreptul dela Institut, tustrei învăţau împreună şi rămâneau în camera Suriei până seara târziu. Raşid nu înţelese la început cine îl interesează pe Vaan — Suria sau Asthik. Curând însă îşi dădu seama că Vaan o aştepta întotdeauna pe Asthik ca s'o conducă, şi nu pleca până ce nu era şi ea gata. Raşid simţi că sosise timpul să se destăinuiască fetei.

Era într'o vineri, zi de sărbătoare, când Raşid nu trebuia să se ducă la cazarmă, iar Asthik nu avea cursuri la Institut. Indată după masă, Raşid plecă de acasă, hotărînd să treacă pe la Tatinianii şi s'o invite pe Asthik undeva la o expoziţie, la cinema sau pur şi simplu la o plimbare prin oraş.

Era o zi senină de toamnă. Soarele nu mai dogorea ca în timpul verii, ci dezmierda pielea cu blândeţe. Raşid păşea grăbit pe trotuarul presărat cu frunze aurii şi-i treceau prin cap tot felul de gânduri neliniştite: „Dar dacă Tatinianii au musafiri şi Asthik nu va putea pleca? Sau poate a şi plecat şi acum se plimbă cu Vaan pe undeva?"

Trecând prin faţa unei florării, Raşid îşi aminti: „Lui Asthik îi plac atât de mult florile..." Se întoarse din drum, intră şi ceru vânzătorului să-i taie un braţ întreg de flori minunate. Ieşind în stradă, dădu uriaşul buchet unui puşti sprinten care se învârtea pe acolo:

— Ia-le şi vino după mine!

Bucuros de norocul ce dăduse peste el, puştiul desculţ înhăţă buchetul, îl puse pe umăr şi, făcând cu ochiul tovarăşilor săi, alergă după tânărul ofiţer, care se îndepărta cu paşi repezi pe trotuar.

Ajungând la casa Tatinianilor, Raşid luă florile, lipi o monedă de argint de fruntea băieţelului care râdea şi, dându-i un bobârnac uşor peste nas, împinse cu piciorul portiţa nezăvorîtă.

Auzind zgomotul portiţei, Asthik ieşi din casă şi văzându-l pe Raşid care intra în curticică cu un braţ întreg de flori, exclamă:

— Oh, ce flori superbe!

Azat Tatinian, care se odihnea după masă într'un fotoliu, lăsă pe genunchi revista pe care tocmai o frunzărea şi, privind pe deasupra ochelarilor pe Raşid care urca treptele verandei, spuse glumeţ:

— E deajuns ca tinereţea să vrea — şi trandafirii vor începe să înflorească şi iarna! Bună ziua, Raşid, bună ziua! Ce ţi-a venit să cheltuieşti parale pe un astfel de buchet?

Intrebarea îl făcu pe Raşid să roşească.

— Dar ce e extraordinar în asta, unchiule Azat? — răspunse el, cu o prefăcută indiferenţă. — Treceam prin faţa unei florării şi am văzut acolo nişte flori drăguţe. Hai, zic, să cumpăr, lui Asthik îi plac...

Din casă ieşi mătuşa Armenui, care la început lăudă şi ea florile, iar apoi începu să vorbească prietenos cu Raşid:

— Bine ai venit! Dece n'ai mai dat pe la noi atâta vreme?

Urmară obişnuitele întrebări despre sănătatea tuturor membrilor familiei doctorului Moşar.

In timpul acesta, Asthik aşezase florile în două vaze mari şi apropiindu-se de Raşid, îl întrebă:

— Dece n'a venit Suria? Am aşteptat-o toată dimineaţa.

— Nu se simte bine şi la rugămintea ei am trecut pe la tine, — minţi, poate pentru prima oară în viaţa sa, Raşid.

— Dar ce-a păţit biata fetiţă? — se nelinişti mătuşa Armenui.

Raşid însă, cunoscând teama ei de orice fel de boală, se grăbi s'o liniştească:

— O, nu-i nimic serios. O doare puţin capul.

— Spune-i să nu iasă din casă şi să se păzească. Cu gripa care bântuie acum trebuie să te păzeşti, altfel dă nişte complicaţii îngrozitoare. Se întâmplă să fie şi doctor în casă şi tot nu ajută la nimic... Ei, dar tu ce stai? — se adresă ea fiicei. — Imbracă-te, mergi cu el şi vezi să te conducă îndărăt acasă!

Asthik fugi în camera sa şi după vreo zece minute se întoarse îmbrăcată într'o rochie de culoarea florii de liliac, şi într'un pardesiu uşor. Pe piept îi sclipea o broşă bătută cu briliante mărunte, iar ochii aveau aceeaş sclipire de diamant.

Mama întinse lui Asthik un pachetel cu nişte prăjituri de casă:

— Dă-i-le Suriei, asta-i partea ei.

— Nu trebuie! Pentruce? — protestă Raşid.

N'avea câtuşi de puţin intenţia să se întoarcă acasă, însă amintindu-şi că spusese singur că venise la rugă-

mintea surorii, luă pachetul din mâinile mătușii Armenui.

Părăsind casa Tatinianilor, Raşid căzu pe gânduri: cum să scape de pachet şi cum să-i spună lui Asthik că nu se gândeşte câtuşi de puţin s'o conducă la sora sa, ci pur şi simplu că vrea să se plimbe cu ea?

— Ce vreme splendidă! — spuse el, aplecându-se spre fată. — Nu-i aşa, Asthik?

Intorcându-se către el, Asthik îl privi cu ochii săi scânteietori.

— Minunată, Raşid!

— N'ar fi rea o plimbare.

— Nu, — zâmbi Asthik.

— Atunci să ne plimbăm puţin. Iar pachetul ăsta o să-l las la un ceasornicar pe care-l cunosc.

Şi fără să mai aştepte răspunsul fetei, Raşid dispăru în micul atelier al unui ceasornicar şi se înapoie după o clipă fără pachet.

— O să-l luăm în drum spre casă, — răspunse el la privirea nedumerită a lui Asthik.

— Dar Suria ne va aştepta!

— Nu, nu ne va aştepta. Am prevenit-o că s'ar putea să aveţi musafiri sau să nu fi acasă aşa că să nu ne aştepte. Şi apoi nu e nici bolnavă... Spune-mi, îţi plac tablourile?

— Dece mă întrebi?

— Cunosc un pictor. Şi-a deschis o expoziţie de tablouri pe aici prin apropiere. Mă invită de multă vreme, dar nu ştiu cum se face că niciodată n'am avut timp liber. Vrei să ne abatem pe-acolo?

— Cu plăcere, — primi deîndată Asthik. — Ştii doar că într'o vreme mă pasiona desenul şi visam să devin pictoriţă.

— Atunci e perfect! Imi plac tablourile, dar nu prea mă descurc în pictura modernă. Ai să-mi ajuţi...

Ideia de a merge la expoziţia pictorului cunoscut îi venise lui Raşid pe neaşteptate. Până acum căutase posibilitatea de a rămâne singur cu Asthik, pentru a-i vorbi de dragostea lui şi a-i auzi răspunsul, dar când sosise momentul potrivit, căuta fără să-şi dea seama să amâne inevitabila explicaţie. S'ar părea că

nimic nu poate fi mai simplu, decât să-i spui unei fete cu care ești prieten din copilărie: „Știi, te iubesc!" Și totuși cât de greu este să pronunți aceste cuvinte!

In ultimul timp, pentru a-și expune pânzele, pictorii închiriau odăile spațioase și luminoase, precum și veranda cu geamlâc ale unei case obișnuite, în care fusese cândva un atelier de croitorie.

Tânărul pictor Hantari își expunea tablourile pentru prima oară și poate că tocmai deaceea chema cu atâta stăruință la expoziție pe toți cunoscuții săi.

Era un tânăr de vreo 28 de ani, uscățiv, cu fața smeadă, cu ochi negri și obosiți. Cravata lui pestriță era prinsă cu un nod uriaș, pe o cămașă de culoare închisă. Stătea tocmai de vorbă lângă intrare cu o tânără, îmbrăcată cu un halat negru și se bucură foarte mult văzându-l pe Rașid împreună cu o fată.

— A, în sfârșit ai binevoit să vii, locotenente! — exclamă el, întinzându-i ambele mâini. — Poftiți, poftiți! Mulțumim de cinste. Imi pare foarte rău că n'o să-mi vedeți tabloul „Trei sfinți". A fost vândut, vândut și dus de aici! — anunță el cu mândrie. — Iar „Sfinții" erau pe drept cuvânt podoaba expoziției.

— Nu-i nimic, dacă n'am avut norocul să-i vedem pe sfinți, o să privim oameni obișnuiți, — glumi Rașid.

— Intrați, intrați, poftim! — îi invită Hantari și, luând în mână un bețișor care semăna cu linia profesorului de geografie, îi conduse pe Rașid și Asthik să le arate tablourile.

Pe pereții din dreapta și din stânga ai unei camere mari și lunguiețe, erau atârnate tablouri în ulei. Hantari se opri în fața unuia dintre ele îndreptând spre el bețișorul.

— Să-mi îngăduiți să dau o mică explicație. Acest tablou reprezintă spectrul morții rotindu-se deasupra capului unei frumoase. Chiar și după podoabe se poate vedea cât de bogată este această femeie. Ea însă n'are de unde să-și închipuie că moartea și-a ridicat coasa deasupra capului ei...

— Sărăcuța! — spuse Asthik. — Și pare încă tânără?

— Intocmai, hanum! Frumoasa, deasupra capului căreia se roteşte moartea, este tânără. După cum vedeţi, părăsind patul, ea se împodobeşte în faţa oglinzii. Acest păr bogat şi lung este simbolul tinereţii şi al vieţii ce înfloreşte. Am reuşit însă să conturez cu vigoare prezenţa morţii. Nu-i aşa?

— Va să zică frumoasa trebuie să moară?

— Probabil că da. Vedeţi cât de puternic şi-a desfăcut moartea aripile?

— Norii aştia sunt aripi?

— Da, aripile spectrului morţii, — răspunse Hantari şi împunse cu beţişorul o altă pânză: — Aici vedeţi o femeie care tocmai şi-a luat rămas bun dela viaţă. Această bătrână nu mai aparţine lumii celor vii...

— Şi pesemne că sufletul ei s'a dus în infern? — zâmbi Raşid.

— Ce te face să crezi asta?

— De jur împrejur totul e atât de întunecat. Deaceea am şi tras concluzia că...

— A-a, e întunecat? Şi ăsta e un simbol. Trebuie să vă spun că nu sunt un rob al naturalismului. Deoarece moartea este prin ea însăşi o beznă, am lucrat aici totul în negru. Şi după cum vedeţi, în această întunecime s'a dizolvat totul în afară de chipul bătrânei... Ei, dar aici toate tablourile au un conţinut filosofic. Să mergem mai departe. Vă voi arăta altele.

Asthik simţi că nu-i e bine. I se părea că toate pânzele emană un miros de mortăciune şi, pălind, se sprijini fără voie de braţul lui Raşid. Pictorul o privi şi crezând că e obosită, se grăbi să-şi conducă oaspeţii pe verandă. Pălăvrăgind fără întrerupere, el se opri în faţa unei pânze pictate în tonuri albastre. Acest tablou era de-a-dreptul cu neputinţă să fie înţeles fără explicaţii.

— Un neiniţiat, adică unul care nu este pictor, — îşi începu Hantari explicaţiile, — nu va înţelege dintr'odată ce se înfăţişează aici. Insă pictorii experţi acordă o înaltă preţuire acestui tablou. Reprezintă o furtună pe mare. Intr'un asemenea tablou, principalul este să redai senzaţia de furtună şi pentru asta sunt

de părere că nu este deloc obligatoriu să înfăţişezi marea în toate amănuntele...

— Dar ce e cu dragonul ăsta cu şase capete care şi-a întins aici aripile? — întrebă Raşid.

— Nu-i un dragon, ci un talaz, — zâmbi îngăduitor pictorul. — Este un val furios. Şi alţii au săvârşit aceeaş greşeală...

— Dar dece iese foc din gura aia de fiară?

Inainte ca Hantari să fi apucat să răspundă la această întrebare, din camera învecinată ieşi pe verandă un grup de tineri, care pesemne preferaseră să privească tablourile fără explicaţiile pictorului. Cel mai vârstnic din grup, un om aproape de aceeaş etate cu Hantari, se adresă pictorului:

— Ingăduiţi-mi să vă spun, agai Hantari, că aţi ales un drum greşit, — spuse el cu un zâmbet dezarmant, aţintind asupra pictorului o privire limpede şi inteligentă. — Şcoala al cărei adept vă declaraţi, n'are nimic comun cu adevărata artă. Această şcoală, a unei arte fără conţinut, a unei arte care refuză să înfăţişeze fenomene reale din viaţă şi ne duce în sfera simbolurilor mistice ale morţii şi ale descompunerii, este ea însăşi condamnată la moarte. O asemenea artă dezgustă poporul, care trăieşte şi va trăi veşnic!

— Doctorul Azadi! — şopti speriată Asthik şi-l trase pe Raşid de mână într'un colţ al verandei.

Buimăcit de o critică atât de directă şi nimicitoare cu privire la arta sa, pictorul bâigui descumpănit:

— Iertaţi-mă, cu cine am onoarea?...

Doctorul Azadi îşi spuse numele şi întorcându-se spre unul din tablouri, continuă:

— Iată, de pildă, aici aţi înfăţişat un ţânăr şi o fată care-şi declară dragoste. Aceasta şi este inscripţia de sub tablou: „Declaraţie de dragoste". E cea mai fericită clipă din viaţa a doi îndrăgostiţi, nu-i aşa?

— Intocmai, agai doctor.

— Iar în tabloul dumneavoastră această fericire, acest sentiment sacru al iubirii, care-i stăpâneşte pe băiat şi fată, n'a căpătat niciun fel de expresie. Uitaţi-vă la faţă. E o păpuşă moartă, îmbrăcată cu o rochie de cele mai imposibile culori şi tonuri şi pe care n'ar

îmbrăca-o nici măcar o actriță de circ. Dar cu cine seamănă tânărul? Oare inima îi e tot atât de aspră și moartă ca și chipul lui posac, pe care nu se vede nicio umbră de sentiment? E oare posibil să pictați un îndrăgostit punându-i în loc de față o astfel de mască lipsită de suflet? Dacă vă lipsește experiența proprie, ar fi trebuit să aflați cel puțin din romane ce foc arde în ochii fetelor și băieților când își fac declarații de dragoste!... Iar acum să mergem, să vedem pânzele dumneavoastră înfățișând spectrele morții.

Doctorul Azadi se îndreptă spre camera din care ieșiseră cu câteva clipe în urmă Rașid și Asthik, însă ei nu mai aveau chef să se reîntoarcă acolo și, profitând că lui Hantari nu-i mai ardea acum de ei, se strecurară pe neobservate în stradă.

— Ah, ce săpunea!ă o să-i tragă doctorul Azadi! — spuse Asthik, atingând cotul lui Rașid. — Ce pictor o mai fi și ăsta... A expus niște mortăciuni și măști.

Rașid dădu doar tăcut din cap, necutezând să mai privească în ochii fetei.

Un timp destul de îndelungat merseră fără să schimbe o vorbă.

— La ce te gândești? — întrebă Asthik.

Rașid răspunse după o scurtă pauză.

— Asthik, — vorbi el încet, — uită-te în ochii mei.

— Ce, ți-a intrat ceva?

— Nu. Acum câteva minute doctorul Azadi a spus că flacăra dragostei trebuie să se oglindească în ochii îndrăgostiților.

— Ei și ce-i cu asta? — întrebă vicleană Asthik.

— Ia vezi, în ochii mei nu se oglindește nimic?

— Așteaptă puțin să mă uit...

Apucându-l de mână pe Rașid, Asthik îl privi drept în ochi cu aerul cel mai serios cu putință, și exclamă speriată:

— Vai Rașid, se oglindește!

Și nemaiputându-se stăpâni, izbucni într'un hohot răsunător de râs.

— Dece râzi?

— Pentru că în ochii tăi arde într'adevăr o flacără!

Dar încotro mergem? Vrei poate să mă mai duci la o expoziție?

— Nu, nu, dă-le încolo! Hai să ne plimbăm, pur și simplu. Vezi tu, Asthik, mă pregăteam demult să stau odată de vorbă serios cu tine...

— O-o, serios? Și despre ce?

Rașid trase aer în piept și rosti cu greu:

— Despre dragostea noastră.

Într'o clipă zâmbetul dispăru de pe chipul lui Asthik. Întorcând stingherită capul într'o parte, porni cu pași repezi pe trotuar.

Rașid o ajunse din urmă. În tăcere, fără să mai schimbe niciun cuvânt, ei ajunseră până la poarta casei Tatinianilor.

5

„Seara curcubeului"...

A fost oare un coșmar, sau o realitate infernală?... Această întrebare însă Rașid și-o puse mult mai târziu. La început totul fusese atât de bine.

Sala în care începuse serata părea o corabie a viselor plutind într'un eter neţărmurit.

Dela lustrele sclipitoare din tavan până la pereți, și dela pereți până la podea, atârnau panglici multicolore — stacojii și verzi, purpurii și portocalii, galbene și albastre, liliachii...

Ferestrele erau drapate cu mătase de culoare portocalie, iar podelele uriașei săli și ale saloanelor fuseseră acoperite cu covoare mătăsoase de culori aprinse.

În mijlocul sălii era așezată o masă lungă, scăldată și ea în toate culorile curcubeului. Porțelanurile cu desene chinezești, japoneze și europene, cristalurile, argintăria, marile cupe și pahare pentru șampanie, vin roșu și rachiu, carafele și sticlele — totul sclipea în lumina orbitoare.

În sală domnea un miros atâtător și ademenitor de felurite gustări și dulciuri din cele mai proaspete.

Fără îndoială, cei care au fost însărcinați să pre-

gătească masa nu s'au uitat la cheltuieli. Alături de talerele cu fesenjean [1]), fumegau chebaburi şi frigărui aromate din vânat, amestecate cu potârnichi şi prepeliţe fripte ; ici şi colo se aflau icre negre proaspete, platouri cu păstrăvi preparaţi cu oţet şi mirodenii, marinate picante ; la distanţe egale se ridicau vaze înalte purtând piramide de dulciuri, fursecuri, fructe uscate şi proaspete. Mâncăruri dulci şi amărui, aromate şi picante, îngrămădite laolaltă pe masă !

Raşid era cât pe aci să întârzie ; în clipa în care intră, toţi invitaţii se aflau în sală.

Fete îmbrăcate elegant şi cu desăvârşire necunoscute lui se tratau, fără a se aşeza încă la masă, cu ciocolată şi fructe, aruncau priviri şirete în jur şi râdeau oarecum stingherite.

Bărbaţii — printre care câţiva ofiţeri — vorbeau cu glas tare, glumeau şi râdeau. Mai puternic decât al tuturor celorlalţi răsuna glasul răstit şi puţin răguşit al unui bărbat înalt, cu obrazul roşu şi sprâncene dese — glasul poruncitor şi arogant al aghiotantului şahului, al omului care nu se jena de nimeni şi nu se temea de nimic.

Festivalul fusese organizat în palatul lui Davarhan, însă cel care poruncea era Şahedi. Nu puteai să-ţi dai seama dacă se îmbătase cu rachiu sau era întărâtat de altceva. Se răstea însă la toţi şi râdea în gura mare şi cu atâta lipsă de jenă, de parcă ar fi vrut să sublinieze că el este cel mai important personagiu din sală.

Iată că se apropie de două fete tăcute, care nimeriseră probabil pentru prima oară la o asemenea serată şi erau buimăcite de ambianţa cu desăvârşire nouă pentru ele.

— Hei, turturelelor, dece aţi tăcut ? Nu vă place chefuleţul nostru ?

Una din fete vru să răspundă ceva, însă el, fără s'o mai asculte, se întoarse către stăpânul casei :

— Davar, mă apucă greaţa de plictiseală. Unde ţi-e

---

[1]) *Fesenjean* — sos de nuci cu mirodenii. (N. red. ruse.)

măscăriciul? M'a plictisit această privighetoare de fier!

In sală nu exista orchestră; locul muzicanților era ocupat de un puternic aparat de radio cu *pick-up*.

Davar-han opri patefonul și se apropie de fete. Una din ele, o fată cu obrazul măsliniu, sprâncene negre și ochi de gazelă, care tot timpul aruncase priviri sperioase în jur, i se plânse:

— Cum vine asta, agai Davar-han? Am acceptat să mă plimb cu Șahedi în automobil numai o oră, și când colo el m'a adus aici. Cei de-acasă o să fie neliniștiți...

— F'leacuri, hanum! — dădu nepăsător din mână Davar-han. — Nu te mai gândi la asta și înveselește-te. — Și întorcându-se către Rașid, îi strigă: — Dar tu ce-ai încremenit acolo? Ia mai distrează aceste fermecătoare fete!

In ușă își făcu apariția un bufon, îmbrăcat în veștminte pestrițe, pe cap cu o tichie cu moț și cu obrazul vopsit în alb și roșu. Făcând tumbe și maimuțărindu-se, el alergă de-a-dreptul spre masă și înhăță o carafă cu rachiu.

— Hei, bea vinul! In el e nemurirea și bucuria tinereții tot în el e... A sunat ora vinului ,a veseliei și a dragostei, — n'o lăsa să-ți scape!

„Ce voce cunoscută..." îi trecu prin cap lui Rașid.

— Clipa plăcerii — iată al vieții țel!

Și făcând o temenea până în pământ, măscăriciul adăugă:

— Vă rog să mă scuzați, am fost reținut de importante chestiuni de stat...

Recunoscând pe cel care se ascundea sub masca bufonului, Rașid izbucni într'un hohot răsunător de râs.

— Hei, măscăriciule! — strigă Șahedi. — Ia raportează-ne: ce fel de chestiuni de stat importante te-au reținut?

Măscăriciul făcu din nou o temenea adâncă:

— Prea milostive domn, luminăția ta, iartă-mă: trei ceasuri în șir am tras minciuni în medjlis, de trei ori am asudat, am dat o fugă pe acasă și mi-am schim-

bat de trei ori rufăria... Şi am mai luat şi cu mine alte trei schimburi !

Un hohot de râs se rostogoli prin sală.

„Dece oare acest bufon de Azam, gândi Raşid, n'a scăpat niciodată un singur cuvânt că vine în acest palat şi că e de-ai lui Davar-han şi Şahedi ?...

Profitând de un moment când Azam se găsea lângă dânsul, Raşid îi puse această întrebare.

— Nici pe tine nu te sfătuiesc să-ţi dai drumul la gură, dacă nu te-ai săturat de viaţă, — răspunse cu seriozitate Azam şi se îndepărtă.

„Ce-o fi oare atât de misterios în toate acestea ?" gândi nedumerit Raşid.

In jurul său răsunau glume, aplauze, râsete. Era veselie, zgomot, poate chiar mai mult zgomot decât la orice chef ofiţeresc. Şahedi ?... El se distra laolaltă cu toţi ceilalţi şi până acum nu fusese nimic indecent în glumele lui, ce-i drept, cam grosolane. Iată că apucându-l de mână pe Davar-han, îl târî spre grupul fetelor.

— Ia imită-l pe premierul nostru când ia cuvântul în medjlis !

Davar-han se cocârjă, îndoindu-se aproape la jumătate, aţinti în sus o faţă zbârcită, ca de maimuţă şi începu :

— „De vreme ce aţi venit aici, în medjlis, atunci să vorbiţi despre noi, despre noi ! Fiecare dintre dumneavoastră se ridică aici şi începe să flecărească despre aceea că în America sunt *cocktail*-uri bune, în Germania — bere şi cârnaţi, iar în Anglia — ştiu şi eu ce, rachiu de orz sau *whisky*... Asta o ştim şi noi ! Dvs. însă spuneţi-ne : ce să facem din meiul nostru !..."

— Ha-ha-ha-ha !...

— Ce asemănare ! Pur şi simplu uimitor !

Cu acelaş succes, Davar-han imită şi pe alţi câţiva oameni de stat.

Bărbaţii sileau fetele să bea. Cea cu obrazul măsliniu şi ochi de gazelă refuza însă cu hotărîre orice fel de băutură.

— Ei, mică hanum ! — urlă bufonul, provocând numai prin această simplă formulă râsul celor din jur.

— Nu întuneca inima ce râde cu umbra tristeții, nu sfărâma ceasul veseliei cu piatra mâhnirii ! Cine poate ști ce va fi cu noi în viață ?... Bea vin, iubește și desfătează-te !

— Da, da, iubește și bea !

— Și desfătează-te !

— Bravo, bufonule !

Și bufonul care golise un număr însemnat de pahare, prinzând din ce în ce mai mult curaj, sări deodată cu cupa în mână pe un scaun :

— Propun un toast pentru Șahedi ! Luați în mâini cupele, ca mireasma cuvintelor mele să vă îmbete și mai tare. Cu vin am fost creat, vin respir eu... Și cel care nu va bea acest toast, va fi dușmanul lui Șahedi !

— Da, da, dușman !

— Sănătate lui Șahedi !

— Dușman ! Ha-ha !... — un hohot de râs răutăcios și răgușit acoperi larma glasurilor amețite. — Dar cine va îndrăzni să-mi fie dușman ?

Cu gestul unui pungaș de buzunare, Șahedi începu să apuce de pe masă tot ce-i cădea sub mână. Înhăță o bucată de carne, o felie de brânză și încă ceva și, ținând toate acestea în palme, aruncă o privire piezișă întâi vecinilor săi din dreapta, iar apoi celor din stânga.

— Uite așa îi înghit pe dușmanii mei !... — Și aruncă în gură tot ce ținea în palmă clămpănind apoi din fălci. — Îi înghit întregi, cu toată familia și casa !

Un fior străbătu corpul lui Rașid. Privirea sălbatică pe care o arunca Șahedi îl făcea înspăimântător. Iar cuvintele îi erau cu atât mai înspăimântătoare cu cât în ele răsuna adevărul. Și Rașid își aminti de cuvintele tatălui : „Când văd că fiul meu intră cu o încredere naivă într'un cuib de lighioane veninoase, sunt dator să-l previn...“

Tăcerea care se lăsase fu întreruptă de pălăvrăgeala de bețiv a măscăriciului :

— Djanâm, nu-i loc pe pământ dacă acesta se umple de răutate : înțeleptul e nefericit, bețivul e beat.

Stingeți cu vin văpaia durerii, până n'ați coborît în mormânt și mâinile nu vi-s pline de țărână...

— Da, așa sunt eu cu cei care îmi vor răul, însă cu prietenii... — începu din nou Șahedi, dar Azam îl întrerupse:

— Djanâm, umple-mi cupa cu vinul în care viața vieții este tăinuită, și hai să bem fără cuvinte de prisos!... N'avem nevoie de basmele tale, — doar și viața noastră este tot un basm... Și grăbește-te până când n'a trecut clipa plăcerii...

— Hei, măscăriciule, m'ai plictisit, — exclamă iritat Șahedi și strigă: — Luați-l din fața mea!

Davar-han chemă pe unul din servitori și spuse:

— Duceți-l jos și lăsați-l să doarmă.

Slugile îl luară pe bufon de subțiori și-l scoaseră afară. Ieșind, el bolborosea:

— Aici se spun lucruri inteligente, iar cuvintele inteligente sunt o otravă ucigătoare pentru mine...

Șahedi continuă:

— Da, când e vorba de prieteni, nu precupețesc nimic! Iată, cum vreau eu să fac o plăcere acestor tinere hanum care au venit astăzi pentru prima oară la noi.

Și poruncì pe loc:

— Aduceți darurile!

Patru fete, care pesemne mai asistaseră la asemenea serate și aveau o purtare foarte degajată, ieșiră în fugă din sală și se înapoiară peste câteva clipe ținând în mâinile ridicate veștminte bogate, din țesături scumpe. In lumina vie a lustrelor străluceau mătasea și atlasul veștmintelor, scânteiau colierele de pietre prețioase prinse de ele.

Cele două fete, care se aflau pentru prima oară la serată, refuzară stingherite să accepte darurile.

— Trebuie să vă văd în aceste rochii peste o jumătate de oră! — insista Șahedi. — Duceți-vă în salonul roșu și schimbați-vă, — noi o să venim acolo mai târziu...

Fetele plecară luând cu ele și pe cele două novice.

Bărbații care rămaseră la masă, se ridicară de pe

locurile lor și prinseră să se plimbe agitați prin sală, cu un zâmbet straniu pe buze.

In zadar întreba Rașid ba pe unul ba pe altul ce însemnau toate acestea. I se răspundea :

— Ai răbdare, djanâm, ai să vezi singur !

Totul era ciudat și suspect. Inima lui Rașid prinse să bată neliniștită.

Dar iată că una din fetele plecate se înapoie și-i șopti ceva lui Șahedi.

— Să mergem ! — porunci acesta și făcu un semn, ordonând să se păstreze tăcere.

Porniră cu toții pe un coridor în cealaltă jumătate a clădirii, pășind fără zgomot pe covoare și în tăcere pătrunseră într'o încăpere.

Davar-han încuie în urma sa ușa.

Peste câtva timp, ușa se deschise cu zgomot și din cameră ieși în fugă Rașid, cu o față descompusă, urmat de Davar-han. In dosul ușii se auzeau răsunând strigătele revoltate ale fetelor.

Rașid era gata să se repeadă cu pumnii asupra colonelului, și să-i ceară să curme imediat acest coșmar. In aceeași clipă însă, strigătele din cameră încetară brusc și de acolo ieși gâfâind Șahedi, asudat, palid și cu o zgârietură pe tot obrazul.

— Davar, — spuse el, când Davar-han se apropie îngrijorat de dânsul, — prostuța aia s'a azvârlit pe fereastră.

Patru bărbați alergară în curte. Printre ei era și Rașid.

Jos, sub fereastra viu luminată, pe dalele de piatră ale aleii, zăcea fata cea mărunțică. Ochii întredeschiși erau nemișcați. Lângă tâmpla sfărâmată se formase o mică băltoacă de sânge.

Coborî și Șahedi, împreună cu Davar-han.

— Gata ? — întrebă el, după ce ascultase pe unul din oaspeții lui Davar-han și râse batjocoritor : — Proasta de ea, s'a grăbit să povestească întregii lumi cele ce se petrec aici și în grabă a ieșit pe fereastră !

In fundul parcului întunecos se auzi zgomotul unor pași repezi. Câțiva dintre gulamii săi năvăliră în fugă spre Davar-han.

— Înfăşuraţi-o în ceva, — ordonă el, — şi duceţi-o în automobil.

Şi după ce gulamii duseră cadavrul fetei, Şahedi se înapoie în sală şi, încă din prag strigă:

— Hei, dansaţi! Davar, dă drumul privighetoarei tale de fier!

CAPITOLUL V

1

Madine nu-şi iubea soţul şi se gândea adesea plină de căinţă la căsătoria lor întâmplătoare. Cât de nechibzuit procedase nedând ascultare sfatului bunicii! Fetiţă prostuţă... Doar bunica căutase s'o convingă: întoarce-te şi iar întoarce-te. Şi ea n'a ascultat-o.

Amintindu-şi de acest moment de răscruce din viaţa sa, Madine simţea de fiecare dată ceva greu pe suflet şi, desigur, avea toate motivele. La câte lucruri visase ea părăsind casa părintească — şi ce se alesese din toate visele ei feciorelnice?!

Lucrurile acestea s'au întâmplat după ce bunica îi îngăduise în sfârşit să plece la unchiul său — un mare comerciant stabilit de multă vreme la Paris. Unchiul n'avea copii şi de multă vreme o tot invitase stăruitor pe nepoată să vină la el, făgăduind s'o trimeată la cele mai bune şcoli şi s'o facă moştenitoarea lui.

In vremea aceea, Madine era absolventa proaspătă a şcolii medii din Reşt, capitala regiunii Ghilan. Pentru a putea pleca în Franţa trebuia mai întâi de toate să treacă pe la Teheran, unde să capete un paşaport pentru străinătate şi, în afară de asta, să găsească tovarăşi de drum pe care să se poată bizui — o fată aşa de tânără doar nu avea să plece singură într'o călătorie atât de lungă!

Una din rudele îndepărtate ale bunicii locuia la Teheran. Ea era măritată cu Djamşid Zehtabi, om cu vază în capitală şi cu relaţii vaste la curte. Lor li se şi adresă bunica, cu rugămintea de a-i ajuta nepoatei să obţină un paşaport pentru străinătate, să-i găsească

însoțitori până la Paris și s'o pregătească cum se cuvine pentru drum.

Până la Teheran nu era greu să ajungi. Tovarășă de drum se nimeri să-i fie chiar una din prietenele de școală, pe care tatăl ei o ducea să-i arate capitala. Mașina lui o lăsă pe Madine chiar în fața casei familiei Zehtabi. Încă din prima zi a sosirii sale în această casă, Madine simți că nu nimerise tocmai bine: soții Zehtabi nici nu vorbeau între ei. Iar când ruda rămânea între patru ochi cu fata, începea numaidecât să se plângă de purtarea soțului:

— Își face mereu de cap, nu vine noaptea pe acasă și caută să arunce toată vina pe mine. Suntem de atâția ani împreună și n'a ajuns încă să mă cunoască...

Soția lui Djamșid Zehtabi îi făcu lui Madine impresia unei femei certărețe și rele. Se prea poate ca nici soțul să nu fi fost mai bun; totuși, Madine se hotărî să-i arate lui scrisoarea bunicii: ardea de dorința să obțină cât mai curând pașaportul pentru străinătate, să plece din casa soților Zehtabi, și să scape de certurile lor nesfârșite.

Ținând strâns scrisoarea bunicii, ca pe un act protegiuitor, ea intră plină de teamă în biroul lui Djamșid Zehtabi. Acesta însă o primi extrem de amabil și-i făgădui chiar dela prima vorbă, să facă absolut tot ce-l rugase bunica. In sinea sa, Madine o acuza chiar pe răutăcioasa ei mătușă, care-l ponegrise atât de tare pe acest om bun și serviabil.

— Fii pe pace, toate astea sunt pentru mine niște fleacuri, — o încredință Djamșid. — In curând ai să-l vezi pe unchiul tău dela Paris. Până una alta, o să-ți arăt Teheranul, ca să nu te plictisești așteptând.

Și își ținu făgăduiala.

Chiar a doua zi, sub pretextul unor treburi legate de obținerea pașaportului, o luă pe Madine la minister și apoi o duse la plimbare cu mașina prin oraș.

Cât de mare, cât de atrăgător i se păru Teheranul, cu străzile lui largi și pline de lume, cu clădirile frumoase și vitrinele elegante! Madine se entuziasma de tot ce întâlnea privirea ei curioasă.

Zehtabi era amuzat de această admirație a fetiței

din provincie. Pentru a-i aţâţa şi mai mult curiozitatea, opri automobilul pe strada principală şi o conduse pe Madine prin magazinele de mode şi bibelouri frumoase.

Intr'unul din magazinele de bijuterii de pe Lalezar, lui Madine i se aprinseră pur şi simplu ochii la vederea scânteietoarelor nestemate. In special îi plăcură nişte inele subţiri de aur, bătute cu pietre colorate.

— Aşa ceva nu se găseşte la noi, la Reşt, — spuse ea cu simplitate.

Fără să stea mult pe gânduri, Djamşid Zehtabi îl rugă pe bijutier să scoată din vitrină unul din inele, pe care-l puse aproape cu forţa în degetul alb al fetei stânjenite.

Când se întoarse acasă, Madine nu-i pomeni nimic nevestei lui Zehtabi despre noul inel.

După vreo două zile, Zehtabi îi făcu un nou dar, mult mai preţios. O luă pe Madine la Şimran — o localitate climaterică aşezată pe coastele munţilor, în apropiere de Teheran. După ce se plimbară, se înapoiară în oraş şi porniră din nou să cutreiere magazinele. De data aceasta, Zehtabi îi cumpără lui Madine o poşetă din împletitură de aur. Din nou, Madine nu spuse nevestei lui nimic nici despre acest cadou.

Obţinerea paşaportului întârzia, iar plimbările lor deveniră atât de dese, încât nevasta lui Zehtabi începu să se uite chiorîş la fată. Aflând dela Madine lucrul acesta, Zehtabi luă măsuri energice: angajă două automobile şi-şi trimise nevasta împreună cu fetiţa ei în vârstă de patru ani la Ispahan, unde avea o mică moşie.

— Ajunge! Toată viaţa mi-a otrăvit-o cu mârâitul ei, — spuse el lui Madine. — Acum n'are decât să trăiască cum o taie capul!

Iar nevasta plecă ameninţând:

— Piciorul meu n'o să mai calce niciodată pragul acestei case!

Toate acestea îi erau destul de indiferente lui Madine: o interesa numai şi numai paşaportul, care însă tot nu venea.

Ii scrise bunicii o scrisoare şi nu uită fireşte să

amintească de cearta survenită în familia Zehtabi şi plecarea nevestei acestuia la Ispahan. Despre Zehtabi personal, scrisoarea nu cuprindea niciun cuvânt rău. Şi ce-ar fi putut oare spune Madine despre omul acesta care faţă de dânsa era tot timpul atât de atent şi amabil?

După ce-şi expedie nevasta, Djamşid Zehtabi cumpără deîndată mobilă nouă, chemă specialişti şi le porunci să-i aranjeze camerele după un plan nou.

— Vreau să nu rămână nici măcar amintirea acelei femei! — declară el cu acest prilej.

Şi într'adevăr, după o săptămână, toate cele şase odăi ale locuinţei lui Zehtabi se transformară în încăperi luxoase, unde la fiecare pas privirea îţi era încântată de minunate covoare de Ispahan şi Şiraz, de mobilierul de lemn roşcat, acoperit cu ţesături preţioase, de vaze de porţelan. „Va să zică iată la ce năzuia el şi era împiedicat probabil de femeia aceia!..." gândi Madine.

Dealtfel, Zehtabi n'o lăsa pe tânăra sa musafiră să cadă pradă gândurilor şi nici plictiselii. Zilnic făcea împreună cu dânsa lungi călătorii cu automobilul, căuta s'o distreze în fel şi chip, o răsfăţa cu daruri scumpe. La dispoziţia lui Madine se afla acum o locuinţă luxos mobilată, două slujnice şi posibilitatea nelimitată de a cheltui bani, cumpărând tot ce-i plăcea... Şi ea începu să-i amintească lui Zehtabi din ce în ce mai rar de paşaport.

Odată, în timpul prânzului, el îi spuse:

— Dece să mai pleci acum la Paris? Ai aici o casă şi poţi să te simţi stăpâna ei deplină. Iar dacă vrei cu tot dinadinsul să înveţi, pot să te înscriu chiar mâine la orice facultate. Poţi să faci studii superioare şi la Teheran. Iar după aceea o să mai vedem...

In aceeaş zi, sosi o scrisoare dela bunica. Ea îl blestema pe Djamşid Zehtabi pentru comportarea avută faţă de nevasta sa, iar lui Madine îi scria: „Dacă n'ai obţinut încă paşaportul, întoarce-te imediat acasă!"

Madine însă stătea în cumpănă: la urma urmei dece n'ar rămâne la Teheran şi nu s'ar înscrie la uni-

versitate, dacă va putea merge până şi la cursuri cu automobilul ? Pe unchiul dela Paris nici nu-l văzuse măcar şi nu se ştia cum ar fi primit-o nevasta lui, pe când aici avea tot ce-i poftea inima. Ii şi scrise bunicii cam în acest fel.

Răspunsul fu grabnic şi categoric :

„Nu şi iar nu ! Dacă lucrurile stau astfel, dacă acest Zehtabi tărăgănează obţinerea paşaportului, n'ai ce căuta în casa lui. Şi apoi la ce-ţi trebuie învăţătură ? Am să te mărit cu un om care o să te îmbrace de sus până jos numai în aur. Intoarce-te imediat ! Am ştiut eu cum or să stea lucrurile : cui i-a făcut bine măcar odată în viaţa lui acest Zehtabi ?"

Curând, conţinutul acestei scrisori fu cunoscut de Zehtabi. El o urmărea pe Madine cu ochi lacomi de vânător şi faptul că în ultimele zile fata devenise, dintr'o pricină necunoscută, prea îngândurată şi tristă, nu scăpă atenţiei lui. După cât se părea, motive serioase pentru aceasta nu existau. Slujnicele lui Madine nu-i putură lămuri nimic, însă Zehtabi, simţea că ceva turburase sufletul fetei. Cine putuse face asta ?

In ziua obişnuită de baie, Zehtabi porunci slujnicei s'o reţină cât mai mult pe Madine la baie, şi între timp el scotoci prin toate lucrurile şi găsi scrisoarea bunicii.

Aflase acum cine caută să turbure pe această albă porumbiţă, care-i picase parcă din cer. Va să zică vor să i-o zmulgă şi s'o dea altuia ? Zehtabi o trecu pe bunica lui Madine pe lista celor mai răi duşmani ai săi şi porni deîndată la elaborarea în amănunt a planului de luptă împotriva bătrânei.

Până în prezent superioritatea nu era de partea sa. Madine şi sora ei mai mică, Sakine, îşi pierduseră de timpuriu părinţii, bunica o crescuse şi, firește, nu era chiar atât de simplu s'o zmulgă pe fată de sub influenţa ei. Zehtabi însă ştia cu ce momeală se prind asemenea porumbiţe : lui Madine îi plăcea să se îmbrace luxos, iubea podoabele. De fapt era caraghios — fata era prin ea însăşi o adevărată podoabă şi totuşi o atrăgeau vestmintele scumpe şi nimicurile sclipitoare !

In aceeaş zi, Zehtabi caută să critice garderoba fetei :

— Nu ţi se potrivesc rochiile pe care le ai ! Tenul tău e alb, curat, iar tu porţi rochii de culorile cele mai nepotrivite — pe jumătate liliachii, gălbene, verzui. Să te îmbraci cu gust — este o mare artă şi femeile noastre n'au deprins-o încă. Unicile excepţii sunt soţiile ministrului de finanţe Raşti şi a consilierului american Benton. Când apar la palat, toţi se uită la ele ca vrăjiţi. Şi, deobicei, însuşi şahul, cu toată vârsta sa, nu-şi ia ochii dela ele şi-şi mângâie mustăţile. Îi invidiază probabil pe soţi. Prima lui nevastă nu mai intră în socoteală, fiindcă e bătrână, iar a doua, deşi e tânără, totuşi nu ştie să se îmbrace ca cele două... Mă uit la tine şi mă întreb : ce ţi s'ar potrivi mai bine ? Cunosc o croitoreasă franţuzoaică. Am văzut la dânsa multe ţesături minunate — crêpe-georgette, crêpe-satin, catifele crême şi aurii... Într'un cuvânt, dacă ai apare la unul din balurile dela palat într'o rochie, să zicem, din catifea aurie, nu mă îndoiesc că ai atrage privirile extaziate ale tuturor ! Hai să-i facem o vizită acestei franţuzoaice, să comandăm la dânsa tot ce-ţi trebuie, iar de invitaţia pentru balul dela curte mă voi ocupa eu.

Acestea erau doar primele doze. Ce influenţă au avut ele asupra lui Madine, Zehtabi o putea judeca după ochii fetei : păreau că reflectă sclipirile lustrelor dela palat...

Paşaportul pentru Paris tot nu fusese obţinut. Madine află că nu e chiar atât de lesne să ajungi în Franţa : după toate aparenţele, oamenii care trebuiau să se ocupe de paşaportul tinerei fete dornice să facă o plimbare la Paris, nu se grăbeau câtuşi de puţin să-i îndeplinească această dorinţă. Undeva în apropiere însă, peste vreo două-trei străzi, se găsea o lume nu mai puţin interesantă şi nu mai puţin atrăgătoare decât Parisul — palatul şahului, iar viza de intrare putea să i-o procure omul acesta, ce-i drept nu prea tânăr — de două ori mai în vârstă decât dânsa şi nici prea frumos — cu gât gros, ochi puţin bulbucaţi şi pleoape care tresăreau din când în

când, însă plin de sănătate şi voioşie. Cu totul pe degeaba îl ponegrea acea rudă a bunicii...

Se părea însă că nici bunica nu se dădea bătută fără luptă. Iată încă una din scrisorile ei:

„Iţi repet: întoarce-te! Nu mai zăbovi nicio zi! Sunt două luni de când stai la Teheran. Şi cu ce eşti atât de ocupată acolo?! Iţi trimit 500 de tumani, dar să nu-ţi închipui c'o să-ţi mai pot trimite şi alţii. Ieri mi-au trimis cu şase catâri şi doi măgari dijma dela Abadjan. Şi ce crezi că mi-au adus bandiţii ăia? Fărămiţe de orez, amestecate pe jumătate cu mei — bun numai de dat la găini. Orezul cel bun şi l-au oprit pentru ei — înneca-s'ar cu el! — iar ceeace nu mai era bun de nimic ni l-au trimis nouă. Iar în samarele măgarilor — numai ceapă şi nimic mai mult. Ştiu nerușinaţii că am îmbătrânit şi că nu mai pot merge să le viu de hac. Să plângi, nu alta. Păi asta era dijma pe care o primeam odinioară?! Orezul ne sosea încărcat pe 40 de catâri. Şi ce orez! Numai de calitatea întâia, fiecare bob lunguleţ ca o lumânărică. Ştii că lacul nostru mişună de raţe sălbatice. Bandiţii ăştia umblă cu puşca după ele cât e anul de lung şi împuşcă raţe, potârnichi, fazani, iar mie nu-mi trimit nici măcar o pereche pe an. De găini nici nu mai vorbesc. In fiecare ogradă ciugulesc cel puţin zece, iar mie nu mi-au adus nici una. Nu mă mai ţin picioarele, altminteri aş fi plecat eu într'acolo, aş fi scotocit prin toate casele, iar pe cei care mă înşeală aş fi pus să-i bată cu frânghii muiate în apă clocotită! Iar tu să vii imediat, că de nu, nu ştiu ce-o să fac cu tine! Rău am făcut că te-am lăsat să pleci de una singură..."

— Ce scrie bunica? — se interesă Zehtabi, înţelegând prea bine că şi această scrisoare este o încercare de a i-o zmulge pe Madine.

— Uite, citeşte.

Scrisoarea nu conţinea nimic la adresa lui Zehtabi şi deaceea putea să i-o arate.

Zehtabi o citi, se plimbă de câteva ori îngândurat dintr'un colţ într'altul al camerei şi apoi se înfurie cumplit. Dar se înfurie nu pe bunică, ci pe acei ţă-

rani, pe acei abadjaneni, care au îndrăznit să înşele o femeie bătrână, trimiţându-i drept dijmă pentru pământ şi apă, hrană bună de dat la găini, în loc de orez, grâu şi berbeci.

— E o înşelătorie nerușinată! — începu indignat Zehtabi. — Nu, cu bestiile astea trebue să vorbeşti altfel! Şi la Ispahan a fost un caz asemănător. Un bătrân paralitic nu se putuse ridica timp de cinci ani din pat. Dijma i-o aduceau din sat încărcată pe vreo zece-douăzeci de măgăruşi. Dar în sat — erau 83 de gospodării. Bătrânul şi-a dat seama că nu are niciun rost să mai ţină satul acela şi se apucă atunci de-mi vându mie pământul şi toate canalele de irigaţie. Ştii cât capăt acum dela acest sat? Anual, în hambarele mele din Ispahan intră 120 de harvari [1]) de grâu 40—50 harvari de secară, vreo 20 de harvari de mei, fără să mai socotim vitele şi păsările. O, cu ţăranii trebuie să ştii cum să vorbeşti! Altminteri ei o vor înşela întotdeauna pe bunica ta, ca pe bătrânul acela paralitic...

El continua să se plimbe prin odaia cu pereţii îmbrăcaţi în oglinzi, privindu-şi ba într'una, ba într'alta, silueta masivă şi faţa dolofană.

Madine chibzuia la scrisoarea bunicii şi sta în cumpănă: să rămână la Teheran sau să se întoarcă acasă?

Zehtabi era preocupat de alte gânduri: cum să facă, cum să procedeze ca această albă porumbiţă să nu-i scape din mână? Simţea că ciuda împotriva bătrânei îl înnăbuşe, dar trebuia să se prefacă totuşi că e indignat şi că o compătimeşte. Ba roşindu-se, ba pălind, el se gândi încordat timp de câteva minute şi, în sfârşit, declară cu hotărîre:

— Plecăm, plecăm chiar mâine! Deşi bunica ta nu mă prea iubeşte, am să încerc s'o ajut. O să mă duc personal în acest Abadjan al vostru, o să iau şapte piei de pe ţărani, dar n'am să îngădui să-şi bată joc de o biată bătrână! Să nu te îndoieşti de sentimentele mele de rudă bună.

---

[1]) *Harvar* — măsură de greutate cântărind aproximativ 88 de kilograme. (N. red. ruse.)

Madine nici nu se îndoia. S'ar fi întors şi ea la bunica, dacă... dacă n'ar fi fost plasele întinse cu dibăcie de Zehtabi. Deabia cu câteva zile în urmă fuseseră la croitoreasa aceia franţuzoaică. Madine comandase dintr'odată trei rochii din material diferit. Şi ce material era acesta, ce modele! Chiar croitoreasa nu-şi ascunsese admiraţia: „In oricare din aceste rochii, spusese dânsa, vă puteţi prezenta la palatul şahului şi toţi vă vor invidia!" In toate aceste zile Madine se gândise într'una la seara când se va prezenta la curtea şahului, îmbrăcată într'o rochie splendidă şi-i va eclipsa pe toţi cu frumuseţea ei. Şi ce s'a ales acum din toate acestea?... Ah, cât e de nefericită! A vrut să plece la Paris — n'a izbutit. A vrut să nimerească la balul dela curte — iarăşi n'a izbutit. Iar mâine trebuie să se întoarcă din nou în acest Reşt părăginit şi murdar, cu veşnica lui pâclă şi cu cerul lui, parcă mereu înlăcrămat. Şi cu ce se chivernisise, ce reuşise să capete din lucrurile mai deosebite ca să se poată lăuda în faţa prietenelor?... Dar nu, bunica îşi cheamă acasă nepoata şi Madine n'are dreptul să nu dea cuvenita atenţie acestei chemări. Doar ea este singura nădejde şi singurul reazim al bătrânei. Sakine e încă mică şi bunica se simte prea singură numai cu ea. Madine trebuie să se întoarcă. Dacă nu izbuteşte să plece la Paris, ce rost are să rămână la Teheran? Şi apoi ce ideie prostească mai era şi asta — să plece pentru totdeauna într'o ţară unde nu ştii ce te aşteaptă! Ce folos că ştie s'o rupă niţeluş pe franţuzeşte; doar n'o să se mărite cu un francez! Cine ştie ce popor o mai fi şi ăsta...

Nu, acasă, acasă! Până una alta, numai acasă.

2

Plecară din Teheran a doua zi după prânz.

Cerul era senin, văzduhul curat. Soarele aprins cobora spre apus. După o oră, când trecură de Keredj, discul de foc se lăsase pe culmile îndepărtaţilor munţi,

învăpăindu-le, iar pe câmpia necuprinsă jucară lungi limbi de flăcări roşietice.

De sub botul automobilului ţâşneau, aidoma unor pietricele azvârlite în sus, păsările cenuşii. Sus pe cer pluteau stoluri de berze, venind din îndepărtatele ţări dela miazănoapte.

La plecarea din Teheran vremea era călduroasă, însă după apusul soarelui temperatura aerului scăzu simţitor.

Madine, care n'avea experienţa călătoriilor, se îmbrăcase foarte subţire. Zgribulindu-se de frig, ea îşi încrucişă mâinile pe piept şi strânse picioarele sub ea.

— Ce, ţi-e frig ? — întrebă Zehtabi, care şedea alături de dânsa pe canapeaua din spate a automobilului :

— Da... — dădu din cap Madine.

Zehtabi descheie nasturii largului său raglan şi acoperi cu poala lui umerii fetei. Din pricina hopurilor însă, pardesiul nu se ţinea pe umeri, lunecând mereu în jos. Atunci Zehtabi cuprinse cu o mână umerii fetei şi se apropie de dânsa. Madine simţi, căldura corpului lui puternic şi cărnos, simţi cum îi joacă muşchii mâinii. Şi, deşi acum îi era incomparabil mai cald, ea prinse să tremure din tot trupul — apropierea bărbatului o înspăimântă...

Cu amândouă mâinile, ea îl împinse pe Zehtabi şi se ghemui în colţul automobilului.

Noaptea sosiră la Kazvin şi se opriră la un hotel.

Zehtabi luă pentru Madine o cameră separată. Dece s'ar fi grăbit când totul mergea atât de bine ?

Aşa gândea el la Kazvin, la Reşt însă i se păru că tot ce plănuise era fără sorţi de izbândă.

După un schimb de saluturi şi lungi îmbrăţişări între Madine şi bunica, toţi luară loc în jurul mesei din sufragerie. Gârbova bătrână, cu faţa uscată şi privirea aspră, nici nu voia să audă de reîntoarcerea nepoatei la Teheran.

— N'ai dece să te mai duci acolo, — spunea bătrâna. — Nu-i bine să încerci de două ori soarta. Şi aşa mă mustra cugetul că te-am lăsat să pleci singură... Şi apoi, şi sănătatea mea... O să mor — cine o să aibă grijă de Sakine şi de casă ?

— Cuvântul celor mai în vârstă e lege. De vreme ce bunica zice așa, trebuie să te supui! — se grăbi să spună Zehtabi, încercând s'o dispuie în favoarea sa pe bătrână și pe dată îi comunică și scopul venirii sale: — Am venit, maddar [1]), nu numai ca s'o conduc pe Madine. Vreau să mă reped și în acest Abadjan al dumneavoastră și să-i pedepsesc aspru pe ticăloșii cărora le-a dat prin gând să vă înșele. Fiți pe pace, o să le dau o lecție de care n'o să uite zece ani! Ce nerușinare! Am auzit că aveți 69 de curți la Abadjan, iar de primit, primiți o dijmă de mizerie!

— De mizerie, ăsta e cuvântul, — se însufleți pe dată bătrâna și prinse să dea din cap. — Ar fi trebuit să vedeți ce fel de orez și ce fel de ceapă au cutezat să-mi trimeată acești nerușinați! Auzi, Sakine, ia cheia asta și vezi că în sită e niște ceapă — ad'o încoace s'o vadă și agai Zehtabi. Iar din sac ia un pumn de orez.

Ea își pipăi cu mâna pieptul uscat, scoase o cheie mare și veche și o întinse nepoatei:

— Fugi!

Sakine, care era cu doi ani mai mică decât sora sa, ieși din cameră cu un aer afectat de adolescentă.

După câteva minute se întoarse, ținând într'o mână sita cu ceapă, iar în cealaltă un pumn de orez.

— Poftim, priviți și dumneavoastră ce-mi trimit: ce, asta-i ceapă — puțintel mai mare decât bălegarul de oaie?!

Cu degetele ei uscate și osoase, bătrâna alese câteva cepe, din cele mai mărunțele, și puse sita la o parte.

— Iar orezul — îl vedeți? Să-l dai la găini, nu alta... Vătaful meu de acolo e un nerușinat fără pereche. Țăranii spun că pentru impozitul pe vite a primit cincisprezece covoare dela cei din Abadjanul de Sus și șase dela cei din Abadjanul Mic. Pe la mine însă nu dă, ca să-i scot ochii cu degetele astea! — spuse mânioasă bătrâna și, ridicând degetele încârligate, scăpără din ochi. — Când trăia tatăl lor, — făcu un semn cu capul spre fete, — în ograda acestei case se aduceau peste o sută de găini. Acum îmi tot spun că

[1]) *Maddar* — mamă. (N. trad.)

a dat nu știu ce boală peste găini, ciumă... Dar'ar ciuma în ei să dea ! Atunci aș ști barem că nu mai am nici moșii, nici sate, nici țărani !

Bătrâna se înfierbânta din ce în ce mai tare și din pieptul ei osos țâșneau sunete surde și răgușite.

— De m'ar ține picioarele, numai de m'ar ține picioarele m'aș duce eu însumi din casă în casă, le-aș zmulge părul, le-aș opări țestele cu apă clocotită !

— Nu-i nimic, măicuțo, puteți să vă bizuiți pe mine, — o încredință Zehtabi. — Știu eu cum să mă port cu dânșii ! După ce-oi pleca, o să vă rămână o singură grijă — să vă gândiți unde să puneți orezul și grâul. Nu mă cunoașteți încă. Pentru rudele mele sunt gata să-mi dau și sufletul ! Ruda dumneavoastră nu m'a înțeles și m'a făcut de râs în tot Teheranul. Să-i fie rușine pentru purtarea ei !

— Ei, allah cu dânsa ! — spuse bătrâna câștigată de făgăduielile lui Zehtabi, fără să mai lungească vorba despre purtarea rudei sale.

— O să dau o raită prin oraș cât mai e lumină, — spuse Zehtabi și se ridică. — N'am mai fost demult la Reșt.

Ieși din casă, se urcă în automobil și porni de-a-dreptul la guvernatorul general al regiunii.

Bine informat asupra influenței fraților Zehtabi la curtea șahului, guvernatorul din Ghilan întâmpină pe oaspete cu brațele deschise, îl copleși cu complimente și stărui ca neapărat atotputernicul musafir din Teheran să cineze la dânsul. Zehtabi însă refuză invitația.

— Iertați-mă, djanabe sartib [1]), — spuse el preocupat, — am o treabă urgentă cu șeful jandarmeriei dumneavoastră. Mâine însă voi considera ca o cinste să vă fiu oaspete.

Șeful jandarmeriei din Reșt era îndatorat mult față de Djamșid Zehtabi. Odată el cheltuise la Teheran 20.000 de tumani, bani ai statului, și Zehtabi îl scăpase de judecată.

Se încuiară în birou și timp de o jumătate de oră

---

[1]) *Sartib* — general. (N. trad.)

discutară o chestiune importantă. Ridicându-se din fotoliu, Zehtabi spuse cu un ton dătător de speranțe:

— Nu mă cunoști de azi: de vreme ce am făgăduit, așa o să și fie. Poți să consideri că Abadjanul Mic e al tău!

— S'a făcut, — răspunse vesel șeful jandarmeriei. — Căutați să nu întârziați poimâine la înmormântare...

Noaptea o petrecură împreună, într'una din acele case în care șeful jandarmeriei avea la dispoziție tot ce-i poftea inima.

3

A doua zi de dimineață, venind în casa bătrânei, Zehtabi anunță:

— Ei, plec la Abadjan și iau cu mine trei jandarmi. Sunteți gata, fetelor? Automobilul e la poartă.

Madine și Sakine erau demult gata pentru plimbarea cu automobilul — cum să piardă un asemenea prilej? Un automobil atât de frumos ca al lui Djamșid Zehtabi nu găseai în tot Ghilanul. Iar pe deasupra mai aveau și ocazia să meargă până la Lahidjan — pitoreasca reședință a vechilor șahi, în direcția căreia era situată și moșia lor.

— O să încăpem oare cu toții în mașină? — întrebă Sakine, aflând că împreună cu dânșii merg și jandarmii.

— Firește că nu, — răspunse glumeț Zehtabi. — Tu și încă cineva va trebui să vă așezați pe roți.

Fata făcu ochii mari:

— Vai, pe roți?!

Madine îi dădu surioarei un bobârnac ușor peste nas.

— Prostuțo! Cine poate să meargă pe roți? — și izbucni într'un râs fericit, căutând să nu-l privească pe Zehtabi.

După călătoria din ziua precedentă, ea evita să întâlnească privirea tovarășului său de drum, dar pe buzele ei mici și grosuțe juca tot timpul un zâmbet șiret.

— Să mergem, să mergem! — le zori Zehtabi pe fete. Apoi, întorcându-se către bătrână, spuse: —

Nu-mi iau rămas bun, pentru că nu plecăm departe şi nici pentru mult timp. Dacă n'o să dăm o raită în spre Ramsar, o să ne întoarcem chiar astăzi. Dacă însă nu venim până la căderea nopţii, aşteptaţi-ne mâine la amiază.

— Drum bun, — spuse sec bătrâna. — Nu cruţa pe nimeni acolo. Să plătească cu lacrimi amare fiecare bucată pe care mi-au mâncat-o pe ascuns!

Sakine alergă aproape zburând spre poartă. In urma ei, Zehtabi şi Madine se îndreptară către luxosul automobil, care ce-i drept nu mai era nou. La mică distanţă se adunase o gloată de oameni. Copii pe jumătate goi, femei cu feţele acoperite, în halate pestriţe de stambă şi bărbaţi cu chipuri posace, îmbrăcaţi în zdrenţe murdare, priveau tăcuţi eleganţii vizitatori.

Zehtabi deschise în faţa fetelor portiera maşinii şi ele, ca şi când n'ar fi băgat de seamă privirile posomorîte ale mulţimii tăcute, se aşezară pe locurile din spate.

Uriaşul „Rolls-Royce", cu caroseria lăcuită în negru, demară cu un urlet asurzitor al claxonului şi goni pe străzile prăfuite şi nepavate ale oraşelului.

Lângă clădirea prefecturii de poliţie li se alătură un automobil cu trei jandarmi.

Madine şi Sakine erau în culmea bucuriei. Şi una şi alta scoteau aproape continuu capul pe fereastră, dorind un singur lucru : să întâlnească pe careva dintre prietene. Mergeau doar, spre invidia tuturor, pe străzile oraşului, într'un automobil luxos şi pe deasupra şi sub paza unor jandarmi înarmaţi! Buna dispoziţie a fetelor era întreţinută de Zehtabi cu nesfârşitele lui spirite.

Ieşind din oraş, goniră cam o jumătate de oră printre ogoarele care se întindeau pe ambele părţi ale drumului şi de pe care orezul fusese cules. Rareori apăreau de-a-lungul şoselei bordeie singuratice, pe jumătate îngropate în pământ şi care păreau că sunt cu desăvârşire nelocuite.

In apropiere de Abadjanul de Sus, fură nevoiţi să cotească pe un drum noroios, făcut de copitele vitelor, printr'o vale mustind de apă. Vreo doi kilometri maşina

se târî prin mlaştina afânată, până când Zehtabi, temându-se ca nu cumva greul „Rolls-Royce“ să se înnămolească, porunci şoferului să oprească lângă un dâmb uscat.

Jandarmii coborîră şi ei din automobil.

De aici înainte, merseră cu toţii pe jos.

De pe coama dealului se zărea Abadjanul de Sus — cu bordeiele lui acoperite cu stuf şi cu şoproanele pe jumătate dărâmate. Casele se gârboviseră aidoma unor centenari care şi-au încheiat toate socotelile cu lumea şi cugetă acum posaci şi trişti, dacă merită să mai trăiască.

Tristeţea toamnei se simţea aici mai puternic ca aiurea. Plopii îşi scuturaseră frunzele îngălbenite şi stăteau acum cu vârfurile golaşe, înfipte în azur. In aer pluteau mirosurile mlaştinii şi ale tulpinelor putrezite de pe ogoarele de orez. Pe crengile umede ale copacilor se înşiraseră nişte ciori. Din când în când, ele îşi luau zborul croncănind răguşit, parcă pentru a-i vesti pe locuitorii satului de venirea oaspeţilor nepoftiţi.

Sosirea domnilor dela oraş fusese cu siguranţă simţită de cei din sat. Femei şi fete alergau speriate de colo până colo prin ogrăzi. La marginea satului se ivi o gloată de copii. Câteva clipe ei rămaseră locului, privind cu ochi mari ciudata procesiune, dar deîndată ce Zehtabi şi însoţitorii săi se apropiară, ei se risipiră care încotro, ca un stol de vrăbii speriate. Femeile pitite în bordeiele lor priveau curioase, prin crăpătura uşii pe noii veniţi şi se furişau deîndată ce zăreau jandarmii înarmaţi.

— S'au speriat, au început să dea din colţ în colţ! — spuse cu un zâmbet răutăcios plutonierul de jandarmi, un om scund, cu ochi bulbucaţi, şi care probabil mai luase parte la asemenea expediţii.

— Cred şi eu! — răspunse Zehtabi cu un ton de indulgenţă boierească. — Nu în zadar se spune că hoţul se dă singur pe faţă.

— Ia te uită cum se mai ascund! Să vă ascundeţi voi şi în gaură de şarpe şi tot vă găsesc eu! — se lăudă plutonierul.

In faţa portiţei unuia din bordeie, păşteau doi mieluşei.

— Vai ce drăgălaşi sunt! — exclamă Sakine şi alergă spre miei.

De după colţ răsări însă un dulău cu blană ca de urs, care se năpusti lătrând zgomotos pe cei veniţi. Sakine se opri şi păli de frică.

— V'aţi speriat, hanum? O să-i arăt eu lui!

Jandarmul îşi luă puşca de pe umăr şi porni de-a-dreptul spre dulău.

Această îndrăzneală a musafirului nepoftit îl înfurie atât de tare pe dulău, încât îşi rânji colţii şi începu să latre cu furie. Nemaiavând până acum afaceri cu arme de foc, câinele se aruncă asupra plutonierului încercând să apuce cu dinţii ţeava puştii. Amuzându-se de furia dulăului, plutonierul nu se grăbea să-i curme viaţa. Dar nu trecu mult şi o împuşcătură săgetă aerul. Dulăul făcu o săritură, se prăbuşi şi începu să se zbată pe pământ.

Pentru locuitorii din Abadjanul de Sus, această împuşcătură fu semnalul nenorocirii. Nenorocirea abia începea însă.

4

Doi ţărani se grăbiră alarmaţi către casa bătrânului Maşala. Apariţia în sat a tinerelor hanum însoţite de un arbab necunoscut şi de jandarmi, focul de armă, toate acestea erau semne rele. Kedhoda [1]) lipsea, însă cineva trebuia să le dea un răspuns. Şi cine ar fi putut-o face mai bine decât bătrânul Maşala? Nu odată, cu mintea lui ascuţită, îi salvase pe consătenii săi dela nenorociri în timpul unor asemenea expediţii ale domnilor şi jandarmilor.

Aflând de venirea tinerelor hanum şi a unui arbab necunoscut, însoţit de jandarmi, Maşala pricepu numaidecât rostul acestei vizite.

— Kedhoda al nostru trimite două părţi din impo-

[1]) *Kedhoda* — mai-marele peste sat, care se ocupă în special cu strângerea impozitelor şi predarea lor moşierului. (N. trad.)

zitul strâns dela noi fratelui său din Lahidjan şi numai a treia parte o expediază la Reşt. Fugi, Hatib, — se adresă el unui flăcău care stătea de o parte, — şi cheamă-l de grabă pe taică-tău la mine. Hai, nu mai zăbovi!

Scărpinându-şi barba căruntă, Maşala îi spuse nevestei să se îngrijească de o pâine şi de o solniţă cu sare, iar apoi se întoarse către ţăranii care-i aşteptau cu nerăbdare sfatul:

— Va să zică noul arbab a venit la noi cu inima mâniată. Trebuie aşadar să-i muiem mânia. Să-l întâmpinăm cu pâine şi sare. Ziceţi că au şi ajuns sub stejar?... Da, cu pâine şi sare. N'ar fi rău să luăm cu noi şi un berbecel, să-l purtăm în jurul lor şi să-l înjunghiem la picioarele lor. Da... Iar paguba o vom împărţi între toţi. Mai bine să jupuim pielea de pe doi sau trei berbeci, decât să ne lăsăm jupuiţi noi toţi.

Odată cu ultimele cuvinte ale lui Maşala, apăru în uşă şi tatăl lui Hatib, pe care-l chemase. Era un bătrân, vecin de-al lor, scund la stat, cu o faţă zbârcită şi ochi vii.

— Auzi, Maşala, găseşte mai repede ceva! — vorbi el deîndată ce trecu pragul. — Altminteri au să pârjolească totul.

— N'o să se apuce ei să-şi ardă propriul lor sat, — îl linişti Maşala. — Uite, ia pâinea şi sarea şi hai să-i întâmpinăm... Ţi-aminteşti că acum vreo cinci ani am întâmpinat-o tot aşa şi pe bătrâna hanum. Atunci voia să bage la puşcărie vreo zece oameni, dar nu i-a băgat... Ei, să mergem!

Nevasta lui Maşala îi dădu tatălui lui Hatib o mică tavă cu o pâine şi o solniţă aşezate pe un ştergar alb şi bătrânii ieşiră în uliţă.

Ascunşi după şoproane, locuitorii satului îl urmăreau pe necunoscutul arbab. Văzându-i însă pe bătrânii care mergeau ducând pâine şi sare, ţăranii prinseră curaj şi, unul după altul, începură să iasă din ascunzători.

Gloata creştea mereu şi se formă o adevărată procesiune, care se îndreaptă spre stejarul ce străjuia singuratic în piaţa satului. In fruntea coloanei, cu aerul unui om conştient de întreaga importanţă a misiunii

pe care o îndeplinește, păşea solemn bătrânul Maşala cu barba sa ninsă de vreme. Alături de dânsul, cu tava în mâini, păşea un alt bătrân, ce-i drept nu ca Maşala, dar cu o barbă tot atât de căruntă.

Erau aproape de stejar, când tatăl lui Hatib spuse cu glas scăzut :

— Maşala, să te duci întâi să-i faci o temenea arbabului. Pesemne că s'a însurat cu tânăra hanum.

— Ştiu, doar nu-s copil...

Luând dela tatăl lui Hatib tava cu pâinea şi sarea, Maşala se apropie de Zehtabi şi i se închină cu demnitate :

— Bine aţi venit, arbab !

In loc de răspuns, Zehtabi îi repezi bătrânului un pumn, că acesta gemu şi se prăbuşi în ţărână, scăpând tava din mâini.

— Ticălosule ! — strigă Zehtabi. — Ai uitat care-ţi sunt stăpânii ? !

Tatăl lui Hatib se aplecă în grabă, ridică tava şi pâinea.

— E pâine şi sare, arbab.

— Tacă-ţi gura, mişelule !

— Iartă-ne, arbab, iartă-ne...

Zehtabi, încingându-se din ce în ce mai tare, arătă cu degetul cele două fete :

— Sărută-le picioarele, să te ierte ele. Acum, pe loc, vită !

Tatăl lui Hatib se lăsă în genunchi şi se aplecă spre pantoful lui Madine, însă fata îşi trase speriată piciorul. Zehtabi stătea alături, urmărindu-l pe bătrân cu o privire rea şi plină de ură. Când acesta, căutând să-l îmbuneze pe mâniatul arbab, se întinse să sărute şi gheata lui, Zehtabi îl lovi cu piciorul în bărbie. Bătrânul se prăvăli şi se apucă cu mâna de gură. Printre degete se prelinse o şuviţă de sânge.

Inspăimântaţi, ţăranii dădură să facă un pas îndărăt. Incă o clipă şi ei s'ar fi împrăştiat pe la casele lor, dacă plutonierul de jandarmi nu le-ar fi strigat ameninţător:

— Nimeni nu mişcă ! Pe cel care pleacă îl bag la puşcărie !

Fetele intervenirăşi începură să-l roage pe Zehtabi

— Nu trebuie să-i bateți!

Ridicându-se, Mașala repetă neîncetat:

— Iertați-ne, arbab! Iertați-ne, hanum! Suntem oameni simpli, n'am știut... Iertați-ne...

Zehtabi ordonă unuia din polițiști:

— Condu-le pe hanum la o parte.

Dar și fără asta Madine și Sakine se întoarseră speriate și se îndreptară către o casă, lângă care stăteau câteva femei.

Apropiindu-se de Mașala, Zehtabi îl înhață de guler și prinse să-l scuture din toate puterile.

— Ești kedhoda și nu știi, ticălosule, cine-ți sunt stăpânii?! Dar ca s'o furi și s'o înșeli pe bătrâna hanum — asta știi?

— Nu sunt eu kedhoda, arbab... Noi am dat tot ce se cuvenea din recoltă.

— Ce-ați dat? Tot ce era mai prost, de dat doar la găini?

— Nu, arbab, allah e martor, am dat tot ce se cuvine din recoltă pentru impozit. Dacă ar fi aici kedhoda, v'ar putea lămuri.

Descleștându-și mâna de pe gulerul lui Mașala, Zehtabi se apropie de un țăran scund, cu albul ochilor prins de o ușoară gălbeneală.

— Câți harvari de orez ai strâns?

— Eu... eu... — mormăi gângăvindu-se cel întrebat.

— Te-ai dezvățat să vorbești, animalule?! Te întreb: câți harvari ai strâns anul ăsta?

— Eu... T-t-rei...

— Dați-i treizeci ăstuia! — porunci Zehtabi, făcându-i plutonierului un semn cu capul.

Jandarmii îl înșfăcară, îl trântiră pe jos și ridicară bicele.

— Unu, doi, trei, patru... — începură ei să numere cu sânge rece, croind spinarea țăranului.

Punând pe rând fiecărui țăran aceeași întrebare, Zehtabi indica cui să i se dea treizeci de bice, cui douăzeci, cui patruzeci.

In întregul sat se răspândiră bocetele disperate ale femeilor și scâncetele copiilor. Sakine se ascunse după colțul casei și-și acoperi ochii cu mâna. Madine stătea

lângă dânsa, palidă, cu ochii larg deschişi şi privea în tăcere execuţia.

Hatib încercă de câteva ori să se apropie de tatăl său, dar fu împiedicat de un jandarm. Zehtabi îi strigă :

— Nu mai ai răbdare ? Ia spune : cât orez ai recoltat ?

Tatăl lui Hatib, care zăcea la pământ, făcu o sforţare supraomenească să se ridice şi făcu un pas către Zehtabi :

— Sunt tatăl lui. Iar recolta mea — asta e...

Intinse palma însângerată în care ţinea doi dinţi, rupţi în urma loviturii pe care o primise.

Zehtabi porunci jandarmilor :

— Astuia, îi daţi cincizeci !

Hatib se repezi înaintea tatălui, acoperindu-l cu trupul său.

— Bateţi-mă pe mine, arbab, pe mine, dar de tata nu vă atingeţi ! Vreau să vă spun un cuvânt numai, arbab... Aduceţi-l încoace pe kedhoda. Pe el trebuie să-l bateţi. El trimite zece măgari cu orez de pildă la Lahidjan, iar la Reşt — numai trei. Să vină încoace, o să-i spun toate astea drept în faţă !...

Insă Zehtabi, fără să mai asculte sfârşitul, îi aruncă jandarmului :

— Ardeţi-i şi ăstuia treizeci !

Tatăl şi fiul fură întinşi pe jos.

După biciuire, tatăl lui Hatib nu se mai ridică. Era suferind de inimă şi bicele jandarmilor i-au curmat zilele.

5

Printre rândurile mai dela urmă ale ţăranilor se afla Şir-Bahram, care izbutise ca la douăzeci şi cinci de ani să se bucure de faima de vânător neîntrecut. Când începuse biciuirea bătrânului bolnav şi auzise geamătul lui greu, agonizant, de sub loviturile jandarmilor sălbăticiţi, Şir-Bahram nu se mai putu stăpâni, se dădu la o parte şi reuşi să dispară neobservat din piaţă.

Ajuns acasă, el scoase dintr'un ascunziș o carabină englezească și se îndreptă spre mașinile în care sosiseră Zehtabi și jandarmii. Întocmai ca la vânătoare, el se piti în stufărișul din apropiere și se puse să aștepte.

Nu trecu mult și execuția terminându-se, Zehtabi, fetele și jandarmii, apărură lângă mașini.

Luând loc în mașină, Zehtabi continua să explice fetelor :

— Sunt niște adevărate vite, și numai cu biciul îi poți obliga să plătească dijma. Poate că e o metodă aspră, dar altă soluție nu există. Iar pe acest ticălos de kedhoda, trebuie să-l bágăm pur și simplu la pușcărie. Fiți pe pace, o să pun mâna și pe el !... Iar acum, putem face și o plimbare la Lahidjan.

Automobilul demară, însă Zehtabi, aducându-și aminte de ceva, porunci șoferului să oprească și chemă la dânsul pe plutonierul de jandarmi.

— Puteți să vă întoarceți în oraș. Iar acolo, duceți-vă să luați o gustare. Iată, ține aici...

Scoase din buzunar câteva bilete de bancă și le întinse plutonierului.

Jandarmul mai continua să se ploconească și să mulțumească, când de undeva din apropiere răsună o împușcătură.

Plutonierul scoase un țipăt și apucându-se de coaste se prăvăli la pământ.

Unul din jandarmi se repezi spre el, dar cel de al doilea glonț al lui Șir-Bahram îl fulgeră și pe el.

Madine și Sakine începură să se zbată în mașină, scoțând țipete ascuțite. Zehtabi, pălind de frică, își înfundă capul între umeri și cu glas răgușit strigă șoferului :

— Mână !...

„Rolls-Royce"-ul țâșni înainte, Zehtabi se lovi cu fruntea de geamul parbrizului, iar fetele începură să țipe și mai tare. Lovitura fusese atât de puternică, încât în prima clipă lui Zehtabi i se păru că-l nimerise cel de al treilea glonte. Dar glontele găuri doar capota automobilului, chiar deasupra capului lui Madine.

Pe jumătate leșinat, Zehtabi zăcea pe canapeaua

automobilului, cu fruntea tăiată. „Rolls-Royce"-ul zbura peste hârtoapele drumului, aruncându-şi pasagerii dintr'o parte într'alta. In urma lui gonea cealaltă maşină.

Iar Şir-Bahram, cuprins de furie, trimetea glonte după glonte în caroseria neagră şi lucioasă a automobilului, până când isprăvi toate cartuşele. Tot timpul el ochise partea de sus a caroseriei, neştiind că această sălbăticiune care fugea poate fi oprită numai cu un glonte bine ţintit în cauciucuri.

Pe şosea rămăseseră cele două puşti ale jandarmilor. Sub ochii ţăranilor, împietriţi de groază, Şir-Bahram alergă în mijlocul drumului, ridică puştile şi aruncându-le pe umăr, se îndreptă spre pădure.

Satul fu cuprins din nou de turburare.

Nu trecuse încă groaza pe care o lăsase bicisirea, nu se uscaseră încă lacrimile în ochii oamenilor şi iată că se întâmplase ceva cu mult mai înfricoşător şi neaşteptat: fapta lui Şir-Bahram condamna pe mulţi la închisoare şi poate chiar la spânzurătoare. Lucrul acesta îl pricepeau cu toţii.

Ce trebuiau să facă, cum să scape de inevitabila nenorocire?

Câţiva bărbaţi se îndreptară spre pădure, pe urmele lui Şir-Bahram. Iar bătrânul Maşala îi spuse lui Hatib:

— Ţi-a venit să te plângi tigrului de panteră! Şi acum s'a întâmplat şi nenorocirea asta... Dacă vrei să-ţi rămână capul pe umeri, dacă ţi-e milă de mama şi de surorile tale, ia-le cu tine şi pleacă de aici. Pleacă încotro vezi cu ochii, dar cât mai departe, ca mâna lor să nu te poată ajunge. Ştiu că n'ai nici un cran [1]) în buzunar. Iată, ţine aici tot ce mi-am adunat pentru zile negre. Ia-i!

Bătrânul Maşala scoase din sân un petec murdar în care avea legat un tuman în monede mărunte de argint.

— Ia-i, ia-i, — repetă stăruitor bătrânul, văzând şovăiala flăcăului, — o să-ţi prindă bine pe drum. Şi pleacă fără zăbavă! Altă scăpare nu-i...

---

[1]) *Cran* — o monedă de argint, egală cu 17-18 copeici. (N. red. ruse.)

Intr'adevăr, în afară de fugă, Hatib nu avea altă salvare — toată lumea ştia că era prieten cu Şir-Bahram.

In aceeaş noapte, Hatib dispăru din sat împreună cu mama sa şi cu cele două surioare mai mici.

Mai fugiră din Abadjan şi mulţi alţi ţărani.

Ajungând la Lahidjan, Zehtabi opri maşina în faţa clădirii poliţiei şi urcă împreună cu fetele la etajul I unde se afla biroul comisarului şef. Fruntea îi era împodobită cu un cucui roşu-violet, iar buza de jos, pe care şi-o muşcase, se umflase. El se năpusti asupra comisarului de serviciu, cerând cu spume la gură să fie trimise imediat la Abadjan importante forţe poliţieneşti.

In primul rând comisarul de serviciu chemă un doctor. Capul mare al lui Zehtabi se făcu şi mai mare din pricina turbanului alb de tifon. Fetelor li se dădu valeriană şi Zehtabi le duse la palatul din Lahidjan. Aici li se servi un prânz, după care fură culcate în paturi moi. Surorile însă nu putură adormi multă vreme, povestind femeilor pe seama cărora fuseseră lăsate, toate grozăviile prin care trecuseră. Abia spre ziuă fură furate de un somn neliniştit.

Zorile aveau să le aducă însă o grozăvie şi mai mare: la ora 11 se comunică prin telefon din Reşt că în timpul nopţii răufăcători necunoscuţi o sugrumaseră pe bunica...

Pe tot drumul până la Reşt, cele două surori fură stăpânite de un plâns deznădăjduit. Zehtabi încercă să le mângâie pe cât putea el, spunându-le că oricum bunica nu mai avea prea mult de trăit.

La înmormântare, Madine nu mai plânse, însă chipul ei arăta obosit şi chinuit.

Când Zehtabi începu să-i spună că acum, când bunica nu mai e printre cei vii, nu mai are nicium rost să rămână la Reşt, ea acceptă destul de liniştit să se mute la Teheran împreună cu surioara sa.

...La Teheran, Zehtabi constată în scurtă vreme că Sakine ar putea fi o piedică în calea planurilor sale. Surorile erau inseparabile, iar Madine nu-i aparţinea

încă. Prin mii de vicleşuguri el reuşi însă s'o expedieze pe Sakine la unchiul din Paris. Iar Madine rămase.

CAPITOLUL VI

1

Korani venea la cursurile de'a Institut posomorît, morocănos. Niciun student nu îndrăznea să-i pună vreo întrebare şi lecţiile decurgeau într'o tăcere totală. Intrând în sala de curs el mergea direct la tablă, scria cu mişcări nervoase problema din ziua aceea, şi spunea scurt :

— Rezolvaţi-o !

Apoi se instala la fereastră cu spatele la studenţi şi rămânea astfel până la sfârşitul orei, privind în stradă. Toţi îşi dădeau seama că demonstraţia cu manualele doctorului Azadi însemnase pentru el sare pe rană. Studenţii socoteau că acest omuleţ pirpiriu arde de dorinţa de a se răzbuna pentru ofensa primită — de a se răzbuna, dacă nu pe organizatorii demonstraţiei, care rămăseseră nedescoperiţi, măcar pe vinovatul pentru toate înfrângerile sale. Şi nu erau departe de adevăr.

Două zile după discuţia dintre Korani şi directorul Institutului, când din întâmplare Suria auzise ameninţările acestuia la adresa doctorului Azadi, Korani se duse într'adevăr la direcţia poliţiei secrete.

Acolo îl primi un locotenent tânăr şi ferchez.

— Ali Hadjazi, — se recomandă acesta, întinzându-i mâna şi apoi îl întrebă : — Cu ce vă pot fi de folos ?

Korani declară că venise să discute în privinţa conducătorului unei organizaţii secrete bolşevice, doctorul Azadi.

Locotenentul apăsă butonul soneriei. Se înfăţişă un funcţionar îmbrăcat în civil, care după ce se înclină, se aşeză la o măsuţă, în timp ce Korani, la cererea

locotenentului trecu la expunerea chestiunii pentru care venise.

— Nimeni din Teheran nu-l cunoaşte atât de bine ca mine, — începu el grăbit. — La Berlin Azadi a organizat o asociaţie naţională a studenţilor iranieni. Apoi, s'a alăturat comuniştilor germani. După aceea a început să publice un ziar pe care agenţii secreţi îl aduceau aici, la Teheran... Da, da, nu vă miraţi, jur pe coran!

— Aşteptaţi puţin! — îl opri locotenentul cu un gest al mâinii. — Vă cred, însă povestiţi totuşi în ordine. S'o luăm dela început. Aşadar, spuneţi că acest Azadi a studiat la Berlin? Asta o ştim. Nu-i un secret. Câţi n'au învăţat prin diverse locuri! Dar ce studia?

— Studia fizica, matematica, filosofia şi în afară de astea, după cum am mai spus edita un ziar.

Ali Hadjazi aruncă din nou vizitatorului o privire nemulţumită şi se încruntă.

— Ce tot spuneţi dumneavoastră! Ce, avea şapte capete ca să înveţe dintr'odată şi fizica şi matematica şi filosofia? Doar nu ne ţinem de glume aici! Ceeace scrim trebuie să fie riguros exact. Dacă o să trecem că studia dintr'odată trei specialităţi, o să fim pur şi simplu luaţi în râs. Vă rog, vă rog, lăsaţi-mă să termin!... Spuneţi şi dumneavoastră: cum poate un om să îndese dintr'odată, într'un singur cap, trei discipline ştiinţifice? Ca şi cum am lua un vas şi am turna în el lapte, gaz şi vin în acelaş timp. Ce-ar ieşi din asta? Iată, de pildă, tatăl dumneavoastră e mollà, nu-i aşa? Poate să conducă o bancă?... Aşteptaţi, vă rog!... Nu, nu poate. Sau, de exemplu, tatăl meu; se ocupă cu negoţul de vite. Poate el să fie un mollà? Nu, nu poate, deşi trebue să vă spun că ştie aproape pe dinafară întregul coran... Aşadar, ce studia acest Azadi? Vorbiţi lămurit, ca să putem înregistra totul.

— Dar agai locotenent, eu n'am spus că Azadi studia trei discipline ştiinţifice, — se grăbi din nou Korani. — Am vrut să spun că studia la Facultatea de fizico-matematică şi la Facultatea de filosofie.

Locotenentul aruncă interlocutorului său o privire plină de reproş.

— Așa mai înțeleg și eu ! — Și întorcându-se către secretar, spuse accentuând silabele : — Va să zică, studia la două facultăți. Bun, să mergem mai departe. Așadar, în afară de toate acestea, el scotea un ziar. Ce fel de ziar era ?

— Se numea „Steaua" și apărea în limba farsă [1]). Azadi făcea acolo propagandă împotriva regimului șahului.

Ochii mari ai lui Ali Hadjazi se rotunjiră.

— Ce-e ? ! Se lega de regim ?

— Da !

— Pe cei care cârtesc împotriva regimului îi arestăm. Auzi, — se adresă locotenentul secretarului, — scrie că în ziar se vorbea împotriva regimului... Ei, mai departe, mai departe !

— Mai departe, cred că Azadi, s'a convins că nu este chiar atât de ușor să conducă dela Berlin treaba aceasta. De unde să ia atâția agenți ca să aducă ziarul până aici și să-l difuzeze în întregul Iran ? A desființat ziarul și a sosit personal la Teheran pentru a duce aici propagandă bolșevică.

— In Teheran nu există bolșevici. Și nici propagandă. Am nimicit-o demult.

— Și iată că el a început aici propaganda bolșevică ! Dacă ați fi auzit ce lucruri spunea la ședințele ținute la directorul Institutului nostru !...

Korani uita mereu că locotenentul îi ceruse să vorbească liniștit și fără grabă. Sărea de pe scaun fără încetare, se agita, gesticula și, când își strângea pleoapele ochișorilor săi bolnavi și roșii, când îi holba speriat.

Indiferența locotenentului din poliția secretă îl surprindea oarecum. Ali Hadjazi se aprinsese puțin doar atunci când venise vorba de regim. După aceea continua să-l asculte pe Korani cu liniștea unui om care știe totul și pe care nu-l poate mira nimic. Uneori, ca și cum n'ar fi acordat nicio atenție cuvintelor interlocutorului său, el se apuca să-și curețe unghiile sau

---

[1]) *Farsistan* sau *Fars* — regiune situată în sud-vestul Iranului, unde se pare că s'a păstrat limba cea mai curată. (N. trad.)

să se pieptene, sau, observând un puşuşor pe mâneca vestonului, să-l îndepărteze cu un aer indiferent, printr'un bobârnac, ca după aceea să privească locul unde fusese puful cu o atenţie încordată, de parcă l-ar fi studiat prin microscop. In asemenea moment, Korani mai că ar fi vrut să tacă pentru a atrage astfel atenţia locotenentului. Dar convingându-se pe sine însuşi că Ali Hadjazi se ocupă de toate aceste fleacuri numai aşa, printre altele, şi că la urma urmei urechile nu-i sunt înfundate cu vată, continua să povestească grăbit despre doctorul Azadi, amestecând faptele cu propriile sale născociri. In timp ce vorbea despre ultimele evenimente petrecute la Institut, faţa sa mică şi gălbejită oglindea o adevărată groază.

— Pun capul că aici e amestecat Azadi personal! — îşi încheie el povestirea. — Judecaţi şi dumneavoastră, djanabe locotenent: au apărut nişte oameni, au pus la cale toată această senzaţie şi au dispărut. Au dispărut fără urmă! Ce sunt ei, fantome?

Sprâncenele lui Ali Hadjazi se înălţară brusc.

— Pentru asta ar trebui să vă tragem la răspundere.

Korani clipi speriat:

— Pe mine? Pentruce?

— Pentru că îngăduiţi senzaţii la Institut... Nu-i nimic, o să lămurim şi treaba asta. Veţi aduce mâine senzaţia despre care-i vorba ca s'o anexăm la dosar.

Korani nu era nici acum dumirit dacă Ali Hadjazi vorbeşte serios sau glumeşte. Timp de un minut el privi buimac faţa netedă şi pudrată a fercheşului locotenent, temându-se să spună ceva care ar putea dăuna întregii chestiuni, apoi dându-şi totuşi seama că i se dă o misiune cu neputinţă de îndeplinit, aceea de a aduce a doua zi „senzaţia" la poliţie, riscă să dea oarecari lămuriri:

— Senzaţia, agai Hadjazi, înseamnă un eveniment care a stârnit vâlvă mare... Cum pot, aşadar, s'o aduc?...

— Vai, babam! — exclamă ironic Ali Hadjazi. — Sunteţi un om atât de învăţat şi nu puteţi înţelege lucrurile cele mai simple. Vă vorbesc doar în limba farsă: senzaţia aceasta a fost provocată de cartea doc-

torului Azadi, nu-i așa ? Să-mi aduceți deci această carte ca s'o putem anexa la dosar ca pe un corp delict. Doar nu sunteți din Ghilan ? ![1])

— Nu, m'am născut la Ispahan. Iar cartea doctorului Azadi o am la mine și pot să v'o las.

Scoțând din servietă „Fizica" doctorului Azadi, Korani o așează pe masă în fața locotenentului, însă acesta nu se declară mulțumit numai cu atât.

— Spuneați că la Institut au fost aduse câteva zeci de cărți și când colo, îmi dați una singură. Vă rog să-i comunicați lui agai Vosuhi, să-mi fie aduse aici toate cărțile.

— Am înțeles ! — se grăbi Korani să accepte, fără să se gândească prea mult dece are nevoie locotenentul de atâtea cărți.

Pentru dânsul principalul era să înceapă cât mai curând acțiunea împotriva doctorului Azadi, și pentru asta era gata să-i facă locotenentului orice serviciu. Și firește, era o nimica toată să aducă la poliție manualele aruncate claie peste grămadă într'un colț al biroului directorului.

— Voi da dispoziție ca aceste cărți să vă fie aduse, agai Hadjazi.

— Prea bine, — aprobă locotenentul. — E rău numai că nu știți cine a adus aceste cărți în Institut și le-a împărțit prin sălile de curs. N'aveți oameni de încredere printre studenți ?

— Avem, cum să nu !

— Să-mi trimiteți mâine pe unul din ei.

— Am înțeles.

— Iar după aceea...

Ali Hadjazi aruncă o privire îngândurată spre fereastră, apoi întorcându-se, îi ordonă secretarului să iasă. Rămânând singur cu Korani, i se adresă cu cel mai fermecător zâmbet pe buze :

— Vedeți, agai Korani, munca noastră este legată de anumite cheltuieli...

— Pricep.

---

[1]) *Ghilan* — una din regiunile nordice ale Iranului, unde graiul diferă mult de cel din Teheran. (N. red. ruse.)

— Va trebui să întreținem o întinsă rețea de observatori și la Institut și... Într'un cuvânt, e nevoie de bani.

— Cât ?

— Să zicem cinci-șase mii de tumani.

— Voi vorbi cu agai Vosuhi.

— Perfect, perfect. Să aveți însă în vedere că afacerea asta e absolut secretă.

— Înțeleg, înțeleg totul, agai Hadjazi. Doar nu suntem copii ! Mâine voi fi la dumneavoastră.

A doua zi, cu mult înaintea ieșirii studenților din Institut, două trăsuri opriră în fața clădirii poliției secrete. Într'una din ele trona pe un teanc de cărți studentul din anul întâi Djavid Agahi, iar într'alta — Korani împreună cu Hosein Namvar, student și el în anul întâi.

Agahi și Namvar rămaseră să aștepte în stradă, în timp ce Korani ținând fruntea în sus de parcă lucrul acesta l-ar fi făcut mai înalt, pășI în clădire, cu un aer plin de importanță.

2

Au mai trecut câteva zile. Când în sfârșit reuși să înmâneze banii locotenentului din poliția secretă, Korani ieși în stradă într'o dispoziție din cele mai bune. N'a fost tocmai ușor să procure cele câteva mii de tumani. Directorul Institutului a fost nevoit să organizeze în grabă o colectă printre studenți, în vederea construirii unui teren sportiv și a unui bazin în curtea Institutului. S'au strâns cam 10.000 tumani și primind banii Ali Hadjazi, promise de data asta ferm că doctorul Azadi va fi arestat, iar răufăcătorii descoperiți.

— Fiți liniștit, agai Korani, — spuse el la despărțire, — totul este pregătit. Nu rămâne decât să prezentăm raportul șefului nostru, pentru ca el să ia cunoștință de dosar. Adesea el nici nu citește hârtiile noastre și le semnează pur și simplu...

Pe stradă, Korani mergea râzându-și în barbă.

«O să vedem noi acum cine dintre noi este egal

cu zero, agai doctor în ştiinţe fizico-matematice, „luceafăr al ştiinţei“ ! Pe tabla din clasă poţi să faci ca orice om, chiar şi lumea întreagă, să fie egală cu zero. In realitate însă, în viaţă, egal cu zero, este acela care-şi pierde situaţia. Când tu vei fi egal cu zero, atunci şi numele tău nu va fi altceva decât produsul unor zero-uri. Mai aşteaptă, mai aşteaptă puţin, doctore Azadi ! O să aşed un zero adevărat, făcut din fier, pe mormântul tău ! „Luceafăr al ştiinţei“ !... O să văd eu cum o să zbori ca „luceafărul“ de pe firmamentul Teheranului şi unde ai să te prăbuşeşti. Steaua căzătoare barem lasă cel puţin o dâră în urma ei, pe când după tine nu va rămâne nimic, agai „luceafăr“, doctor Azadi !»

Korani se înneca pur şi simplu de bucurie. De l-ar întâlni acum pe doctorul Zehtabi, ce mult s'ar bucura şi el ! Fusese doar şi el unul din factorii insultătoarei formule, unul din zero-urile ei.

Dar cine l-a văzut vreodată pe doctorul Zehtabi mergând pe jos pe stradă ? Poate doar în zilele foarte frumoase, când îi venea poftă să se plimbe puţin, ca să treacă vremea. Dece ar ieşi însă pe un timp urât de toamnă ca ăsta, când din cerul acoperit de nori cenuşii cernea aproape continuu o ploaie mărunţă ?

Pe trotuare, trecătorii se îndreptau cu paşi repezi spre casă după terminarea lucrului. In colţul străzii Manucer, bătrânul cu un singur picior care vindea cremă de ghete, îşi încuie şi el dugheana de scânduri, prinsă în cuie de un zid, şi pleacă acasă. Piciorul lui de lemn bocăne pe caldarâm de răsună întreaga stradă: „Poc-scââârţ... poc-scââârţ...“

Oprindu-se pentru o clipă, doi trecători privesc după el :

— Ce mai muzică !

Tristă-i muzica asta, triste sunt chipurile multora dintre oamenii care trec pe stradă, vagabonzi săraci care cutreieră fără niciun rost uliţele. Până şi cerul e trist. Numai Korani e vesel. Şi-a atins scopul la care râvnea de atâta vreme — să se răzbune pe un om, a cărui simplă existenţă îl stingherea, îl înjosea şi-l făcea una cu pământul. Aşa că dece nu s'ar bucura ?

Trebuia să-i transmită cât mai curând directorului Institutului cuvintele lui Ali Hadjazi. Să se bucure şi netotul ăsta. In alte împrejurări, Korani nu l-ar fi vizitat pe Vosuhi decât ca să-i anunţe moartea unuia din apropiaţii săi. Şi ar fi făcut aceasta cu plăcere în fiecare zi, chiar dacă moartea ar fi secerat zilnic dintre cei apropiaţi lui agai Vosuhi. Pe Korani lucrul acesta l-ar fi bucurat nespus de mult, pentru că pe doctorul Vosuhi, pe acest om veşnic mulţumit de sine, un netot îmbuibat, care manifesta un dispreţ ascuns faţă de toţi şi de toate, îl ura aproape în aceeaş măsură ca şi pe doctorul Azadi. I se potriveau de minune cuvintele proverbului: „Limbă de miere, inimă de piatră!" Dimineaţa te saluta cu blândeţe şi seara îţi strecura otravă în paharul cu şerbet [1]) pe care ţi-l oferea.

Vosuhi reuşise să-şi creeze faima de om bun şi afabil. Izbutea să-i prostească pe mulţi cu afabilitatea sa, dar pe Korani n'a putut şi nici nu-l va putea păcăli! Doctorul Azadi era mai iscusit şi mai periculos, el submina în mod public autoritatea lui Korani şi considera prezenţa acestuia în Institut drept o simplă greşeală. Şi ce urmase? Primejdiosul adversar fusese azvârlit din Institut, după ce el, Korani, şoptise cui trebuie că doctorul Azadi face propagandă împotriva englezilor. Acum, Vosuhi se va lăuda fireşte în faţa lui Zehtabi că reuşise să scape în mod abil Institutul de un om periculos. N'are decât să se laude, n'are decât să mintă cât o poftì la minister! Asta nu-l deranjează cu nimic pe Korani. O să vină vremea când profitând de un moment prielnic o să-l tragă el şi pe Vosuhi pe linia moartă! Până una alta trebuie totuşi să-i facă şi lui bucuria şi să-l vestească de apropiata arestare a doctorului Azadi...

Cufundat în gânduri, Korani păşea grăbit spre locuinţa doctorului Vosuhi.

In faţa marii băcănii din colţul străzii, şedea de-adreptul pe trotuar o femeie cu părul despletit; în jurul

---

[1]) *Şerbet* —băutură răcoritoare făcută din suc de fructe şi zahăr. (N. red. ruse)

ei se îmbulzeau oameni. Femeia mormăia într'una, fără noimă :

— Mi-au înjunghiat fata... Au înjunghiat-o... Apoi au luat-o şi au măritat-o... Ticăloşii, pe mine mă silesc să beau ceai cu ceapă, iar ei îl beau cu zahăr !... Fata mea are şapte bărbaţi, dar dela niciunul n'am folos nici măcar de un şai [1])... Şi voi sunteţi toţi nişte hoţi şi excroci !...

— Oameni buni, — spuse un bătrân cu o barbă roşcată, — cum aşa, n'are nici familie, nici soţ ?

— Ce soţ, ce soţ ? — răspunse unul din trecători, un om corpolent şi bine îmbrăcat. — Nu vedeţi în ce hal e ?...

Femeia îl priveşte cu privirea ei dementă.

— Tu eşti soţul meu ! Mi-ai luat cu sila şapte harvari de aur şi acum nu vrei să recunoşti ?

Curios să ştie despre ce e vorba, Korani se apropie şi el.

— Cine e femeia asta ?

Un student se întoarse spre el :

— Nu vedeţi ? — Recunoscându-şi însă profesorul, exclamă : — O-o, agai Korani !

— Tu eşti, Agahi ? Ce s'a întâmplat aici ?

— Nu s'a întâmplat nimic. Femeia asta nebună şade în fiecare zi aici şi...

Se depărtară de mulţime. Băgând de seamă că studentul ţine sub braţ un teanc de cărţi, Korani îl întrebă :

— Incotro te duci cu cărţile astea ?

— Am fost la Hosein Namvar, învăţăm împreună, — răspunse Agahi. — Hosein a povestit însă nişte lucruri... nişte lucruri de nu ne-a mai venit să învăţăm după aceea. Ştiţi, agai profesor, ce se spune despre dumneavoastră la Institut ? O, pur şi simplu nu-mi vine să vă spun...

— Ei, ei ?

— Cică v'aţi fi scârbit pentru că abuzaţi prea mult... Hosein a auzit asta cu propriile sale urechi.

---

[1]) *Şai* — cea mai măruntă monedă de nichel, a douăzecea parte dintr'un cran. (N. red. ruse.)

— Cine spunea asta ?

— Hosein a auzit cum vorbeau niște studenți din anii superiori. Iar pe doctorul Azadi îl ridică de-a-dreptul în slava cerului !

— Așa, așa... — mormăi Korani, simțind cum tâmplele prind să-i ardă de turbare.

— Nu pricep, — continuă Agahi, — dece or fi având nevoie să clevetească, studenții vă stimează doar atât de mult. Și apoi și agai Hadjazi — asta însă vă rog să rămână între noi ! — m'a chestionat despre câte ceva. Eu însă v'am lăudat atât de mult, încât la plecare mi-a zis : „Văd că agai Korani este un om foarte mare !...“

Agahi era tot atât de scund ca și profesorul său, însă puțintel mai plin, cu o față lătăreață și obraji gălbui și puhavi. Știa să lingușească și să se vâre sub pielea omului. Chiar din prima zi a intrării sale în Institut, Agahi, văzând cât de țâfnos era Korani care, adesea verificând cunoștințele studenților, se agăța de nimicuri, încercase pe toate căile să-i intre sub piele. Acum voia să-i comunice profesorului său ceva extrem de important, pentru ca în viitor să nu-și strice relațiile cu dânsul, însă nu știa cum s'o facă.

— Știți, agai profesor, — începu el precaut, — cât de mult vă stimez. Dar... hm... cum să zic !... Acum mi s'a poruncit să fiu împotriva dumneavoastră.

Korani se opri. Nu înțelegea sensul celor spuse de Agahi.

— Cum adică „ți s'a poruncit să fii împotriva mea“ ? — îl întrebă el, potrivindu-și ochelarii și uitându-se țintă la student. — Cine ți-a poruncit ?

— Asta n'am dreptul s'o spun.

— Nu înțeleg.

— Vedeți, dacă aș fi sigur că n'o să spuneți nimănui... Aș putea să mă trezesc într'o situație foarte neplăcută, agai profesor.

— Vai, babam ! Ce-i cu tine, ești copil ? Dece aș răspândi eu ceva ce mă privește personal ?

Agahi își luă inima'n dinți. Aruncând o privire speriată în jur, el îi spuse :

— Agai locotenent mi-a poruncit : „Voi, — mi-a

spus el mie și lui Hosein, — trebuie să vă purtați ca și când ați fi împotriva lui Korani, împotriva directorului Institutului și a doctorului Zehtabi..." Cinstit vorbind, agai profesor, mă temeam de un singur lucru : o să încep să-mi dau drumul la gură și dumneavoastră și directorul, neștiind despre ce-i vorba, o să mă dați afară din Institut.

— Dar ce ți s'a poruncit să vorbești despre mine ?

— Mi s'a poruncit să vă ponegresc pe toți.

— Bine, să zicem că eu sunt unul dintre studenți. Arată-mi cum ai să mă ponegrești. Ce-ai să spui despre mine ?

— E-e... O să spun că agai Korani este nedrept în privința doctorului Azadi, că-l invidiază pentru că nu are atâtea cunoștințe ca el...

— Nu, nu, în niciun caz ! Agai Hadjazi te-a sfătuit să spui astea ?

— Da.

— Nu, nu se poate ! Despre ceilalți doi n'ai decât să vorbești ce pofteși. Despre mine însă, o să spui așa : „Agai Korani este un om foarte sever și exigent. El are tot atâtea cunoștințe cât și ceilalți, însă nu iartă greșelile nimănui, și deaceea nu este iubit !..." Așa să spui și nimic altceva.

— Dar mi s'a cerut să vorbesc despre dumneavoastră cu totul altceva, agai profesor...

— Și eu îți cer să nu mă ponegrești niciodată ! Dacă vrei neapărat să cleveteși pe seama cuiva — poftim, trăncănește cât îți place despre directorul Vosuhi sau despre doctorul Zehtabi. Despre mine însă, să nu îndrăznești ! Dacă nu mă asculți, îi spun lui Ali Hadjazi că nu știi să păstrezi secretele... Ce ți-a mai spus locotenentul ?

— Absolut nimic.

— Da, însă nu mi-ai spus unde ai dus cărțile lui Azadi.

— Acasă la agai locotenent.

— Pentruce ?

— Nu știu.

— Ce-a spus el ?

— N'a spus nimic. Mi-a poruncit să le duc la el acasă şi gata.

— Nu-mi ascunzi nimic?

— Nu, nu!

— Bine. Eu am treabă în direcţia asta. Va să zică ţine minte: despre mine nu sufli un cuvânt rău!

— De vreme ce vreţi aşa, n'am s'o fac... Agai locotenent urmărea ca în felul acesta să descopere pe prietenii doctorului Azadi.

— Indiferent ce-o fi urmărind, tot nu trebuie. Doar nu eşti copil, înţelegi şi tu: o vorbă rea e ca o apă murdară. Apucă-te pe urmă şi lămureşte dacă ai stropit în glumă sau pe merit... Ei, la revedere!

— La revedere, agai profesor. Vă implor însă...

— Bine, bine. Nu fii copil, vezi-ţi de treabă.

După ce se despărţi de Agahi, Korani căzu pe gânduri.

„Ce naiba-i cu acest Ali Hadjazi, e prost ori se face? Şi aşa umblă destule zvonuri la Institut despre mine şi Azadi. Există doar vreo doi-trei oameni care nu zic nimic rău despre mine, şi el vrea să-i facă şi pe ăştia să îndruge tot felul de năzbâtii pe seama mea..."

3

Gândul acesta îl frământă încă mult pe Korani până ce ajunse la casa cu etaj în care locuia directorul Institutului. Timp de vreo două minute el stătu în faţa grilajului, chibzuind şi adunându-şi ideile, apoi ciocăni în poartă.

Un servitor şchiop îl conduse într'o cameră spaţioasă situată la parter şi mobilată într'un stil semi-asiatic, semi-european. Lângă unul din pereţi era un divan, lângă celălalt, exact în faţa divanului, era întins un mare covor cu perne şi un covoraş pentru şedere.

Pe covor, un bătrân uscat ca o mumie, cu o barbă lungă şi o faţă ciupită de vărsat, şedea turceşte şi cu capul lăsat pe piept. Era tatăl doctorului Vosuhi, unul din cei mai mari proprietari de manufacturi din Iran,

despre care se spunea că dacă şi-ar face un şirag din monedele de aur pe care le are, şiragul ar ajunge până la Bagdad.

Pe divan, alături de doctorul Vosuhi, şedea Meyer, neamţ de origină, concesionar de impozite, industriaş şi mare proprietar, bine cunoscut la Teheran şi în multe alte oraşe. Ambii îl primiră pe Korani politicos, aşa cum sunt primiţi deobicei oaspeţii: se ridicară politicoşi de pe divan, îi întinseră mâna şi-l poftiră să ia loc. Bătrânul se mulţumi doar să ridice puţin capul în clipa în care Korani apăruse în prag, dar apoi îl lăsă din nou pe piept şi nu-l mai ridică până la plecarea musafirului.

In întreaga casă domnea o linişte adâncă, de parcă în locuinţa doctorului Vosuhi n'ar fi existat nicio fiinţă vie în afara celor care şedeau în această cameră. Puteai să ghiceşti prezenţa altora numai după mirosul de ceapă prăjită care răzbea din bucătărie, dar şi acesta fu curând absorbit de fumul de tutun din narghileaua pe care servitorul cel şchiop o aduse şi o aşeză în faţa bătrânului.

Dela prima privire, Korani îşi dădu seama că nu sosise într'un moment din cele mai potrivite. Stăpânul casei avusese probabil o discuţie neplăcută cu oaspetele său, discuţie care ar fi continuat dacă n'ar fi fost întreruptă de apariţia unui nou oaspete.

— Afară e umed, agai Korani, aşa că nu veţi refuza o ceaşcă de ceai, — spuse Vosuhi şi strigă servitorul.

Femeile din familia doctorului Vosuhi nu-şi făcură apariţia în cameră. Se vedea lesne că şi aici, ca şi în familia Korani, obiceiurile orientului erau respectate cu stricteţe.

Korani, care luase invitaţia gazdei mai curând ca o amabilitate decât ca o dorinţă sinceră de a-i oferi ceva, refuză ceaiul.

— Am venit la dumneavoastră, agai doctor, pentru chestiunea aceea... — începu el precaut, privind atent chipul lui Vosuhi şi încercând să înţeleagă după expresia lui dacă poate sau nu să vorbească în prezenţa lui Meyer, despre afacerea care-i interesa pe amândoi.

Vosuhi își lasă ochii în jos și spuse cu un aer de totală indiferență :

— Djanâm, am obosit să ne gândim și zi și noapte numai la treburi. Barem acasă să uităm de ele!

In sinea sa Korani regretă că venise. Acum trebuia să caute un pretext pentru a putea pleca mai curând.

Câteva clipe se scurseră în tăcere. Cel care-i scoase din această situație neplăcută fu Meyer.

— Cum se simte tatăl dumneavoastră ? — se adresă el lui Korani.

— Vă mulțumesc, domnule Meyer, binișor.

— E un bătrân foarte venerabil, — remarcă aprobator Meyer și continuă : — Am avut prilejul să discut mult cu cunoscătorii coranului, dar un mollà atât de citit n'am întâlnit încă. L-am văzut de curând ieșind din moschee cu un aer posomorît și enervat. L-am întrebat despre ce e vorba, și mi-a răspuns că a avut o discuție cu șeicul Ali Mamed-zade. I-am zis în glumă: „Ei, va să zică v'ați certat dintr'odată cu toți sfinții?" Iar el mi-a răspuns : „Nu, deaceea m'am și certat, pentru că acest șeic pângărește numele tuturor sfinților!" Și știți din ce pricină s'au certat ? In coran se spune : „Iată înainte-vă și drept-credincioșii și evreii și sabeenii și creștinii și cei care se închină la mai mulți dumnezei ; în ziua învierii, allah îi va judeca pe toți. Allah le vede pe toate..." Ei, și iată că au început să se certe : o să-i pună dumnezeu pe toți laolaltă, pe aceeaș bancă — și pe drept-credincioșii musulmani, și pe evrei, și pe creștini, și o să-i judece laolaltă, sau pe fiecare în parte ? In coran se spune mai departe : „Și pentru fiecare din aceste popoare am stabilit rituri ca să înțeleagă ele numele domnului. Allah al vostru însă este un dumnezeu unic și lui să vă închinați voi..." Mollà Korani explica : „Deși dumnezeu e unul singur, totuși nu-l poate așeza pe musulman pe aceeaș bancă cu evreul și să-l judece cu aceeaș judecată ca și pe evreu!" Și are perfectă dreptate ! Cred chiar că pe evrei ar trebui să-i judecăm aici, pe pământ, fără să mai așteptăm judecata domnului. Inainte de toate însă, trebuie să ne răfuim cu comuniștii. Orice păcat ar

săvârşi un musulman, îl poţi compara oare, cât de cât, cu păcatul comunistului, care nici nu crede în dumnezeu? Nu, tatăl dumneavoastră este un mollà excepţional de instruit! Nici nu poţi face vreo comparaţie între el şi toţi aceşti şeici, chiar dacă şi-au petrecut jumătate din viaţă la Mecca! Recent, englezul Cripps a declarat undeva că păstorul spiritual, adică şeicul-islam, s'ar gândi la Ali Mamed-zade ca succesor al său... Ha-ha-ha! — râse Meyer. — Închipuiţi-vă: Ali Mamed-zade, care cinci ani de zile nu şi-a scos nasul din casele de toleranţă ale Londrei, s'ar pomeni dintr'odată căpetenia spirituală a musulmanilor!...

Vosuhi nu reacţionă în niciun fel la cuvintele lui Meyer. Nu-i erau deloc pe plac laudele aduse tatălui unui om pe care el nu-l respecta, pe care nu l-ar fi lăsat nici măcar să se apropie de Institut, dacă n'ar fi fost la mijloc un personagiu bisericesc foarte influent şi de care el avea mare nevoie. Nu-l iubea pe Korani şi pentru că era un ignorant, şi pentru înfăţişarea lui. Korani, acest omuleţ cu faţa galbenă, semănând cu un popândău, încerca să apară în ochii lumii, ai profesorilor şi studenţilor dela Institut, drept un om cu mari posibilităţi, născut pentru fapte măreţe. Se împieptoşa din răsputeri ca să pară mai mare decât directorul, mai mare chiar şi ca statură. „Idiotule! Aşa cum degetul mic n'o să ajungă niciodată pe cel mijlociu, tot aşa nici tu n'ai să ajungi până la mine!" gândi Vosuhi, care s'ar fi simţit profund jignit dacă cuiva i-ar fi trecut prin gând să-l compare cu Korani. Iar acei ţânţăi dela Institut nu numai că-i comparaseră, dar puseseră chiar un semn de egalitate între ei; din formula scrisă pe tablele din săli reieşea că Korani este egal cu Vosuhi, Vosuhi este egal cu Zehtabi, întrucât tustrei sunt egali cu zero...

Fusese o lovitură atât de puternică dată orgoliului directorului Institutului, încât multe zile după aceea fusese incapabil să intre în vreo sală de curs. Şi, firesc, principalul vinovat pentru toată această istorie cu insultătoarea formulă a studenţilor, istorie care a şi reuşit să devină subiectul preferat al multor guri rele

din oraș, fusese același idiot de Korani. Studenții nu-l puteau suferi, mai întâi de toate pentru că era ignorant, apoi fiindcă era fățarnic, răzbunător, vanitos și șperțar. Vosuhi era încredințat că aceste calități caracterizează într'o măsură mai mare sau mai mică și pe alți oameni, dar în persoana lui Korani el le vedea ridicate la pătrat sau la cub.

Pentru a nu mai asculta cum este lăudat un om care în trupul slăbănog și bolnăvicios al fiului său plămădise tot ce era mai rău, directorul Institutului se adresă lui Korani, întrerupându-l astfel, destul de brusc, pe Meyer :

— Ce fel de știri aveți ? Va avea loc chestiunea aceea ?

— Da, da, va avea loc, — răspunse grăbit Korani.

— Atunci e bine, — dădu din cap Vosuhi. — Despre amănunte vom vorbi mâine. Acum însă trebuie să termin discuția începută cu domnul Meyer.

Korani se ridică pe dată și făcând o plecăciune celor doi, precum și bătrânului-mumie, ieși din cameră.

— Nici nu vă puteți închipui, domnule Meyer, ce fel de om e ăsta, — se adresă Vosuhi oaspetelui său, după ce închise bine ușa. — Niciun diavol, niciun suflet necurat nu se poate asemui cu dânsul ! În fața lui chiar și șaitan nu-i decât un mieluțel nevinovat.. Să nu vă mire ce vă spun.

— Ha-ha-ha ! — râse Meyer. — Nu cumva vă închipuiți, domnule Vosuhi, că nu știu ce poamă e ăsta ? E un nimic și atâta tot ! Dacă tatăl lui este un mops rău, el nu-i decât un mopsuleț, o javră. Altceva e doctorul Azadi !

— Da, — oftă Vosuhi, — nici nu pot fi comparați. Alături de dânsul, Azadi e un gigant, un elefant ! După părerea mea, e însă un elefant foarte periculos.

— Pentru dumneavoastră nu-i câtuși de puțin periculos, — ripostă Meyer. — Și apoi ce rău v'a făcut ? El îi combate foarte violent pe englezi. Dece să-l împiedicați ? N'are decât să-i combată ! Mai devreme sau mai târziu tot o să fie nevoie să fie scoși din țară cu compania lor petroliferă cu tot. Când va sosi momen-

tul, führer-ul vă va ajuta şi el. Se prea poate ca oameni de felul lui Azadi să nu fie iubiţi la dumneavoastră. dar ei sunt ascultaţi. Iar dumneavoastră în loc să-l sprijiniţi pe doctorul Azadi, îi ajutaţi pe aceia care caută să-i astupe gura.

— Mai devreme sau mai târziu tot o să i se astupe gura, domnule Meyer.

— Da, dar asta nu se va întâmpla astăzi. Când o să fie nevoie de aşa ceva, o să se poată recurge la ajutorul lui Namvar. E inadmisibil să fiţi o jucărie în mâinile acestui anglofil de Zehtabi! Astăzi, cu ajutorul dumneavoastră el se răfuieşte cu oamenii care nu-i sunt pe plac, iar mâine se va răfui tot aşa şi cu dumneavoastră...

Vosuhi îl asculta cu atenţie pe Meyer, fără să obiecteze nimic, dar în adâncul sufletului rămânea convins că procedase foarte bine. Cu doctorul Azadi ar fi fost oricum greu să găsească o limbă comună. Pe de altă parte, n'avea niciun rost să se ridice împotriva lui Zehtabi. Cum s'ar fi putut ridica împotriva lui Zehtabi, când raportul de forţe era evident de partea acestuia, când are un reazim atât de temeinic şi solid la curtea şahului! Domnului Meyer îi vine uşor să vorbească, — el nu riscă nimic, în orice împrejurări. Dece-ar face-o însă Vasuhi, dece să-şi rişte situaţia la care nu este chiar atât de uşor să ajungi? Iată, de pildă, şi acum Korani l-a găsit pe Meyer la dânsul şi mâine Zehtabi va şti acest lucru şi-l va lua la ochi, firește. Dar Vosuhi nu este chiar atât de prost ca să se lase tras pe sfoară de un oarecare Korani. Vosuhi ştie foarte bine cum trebue să procedeze!...

După plecarea lui Meyer, Vosuhi trase sertăraşul unei măsuţe de lângă divan, scoase de acolo un mic plic, iar din acesta o carte de vizită cu chenar de aur — era o invitaţie la masă din partea doctorului Zehtabi.

4

Dimineaţa, Abbas Korani luă în mână ziarul proaspăt ce-i fusese adus, dar deîndată ce privirea îi căzu

pe titlul „Ştiri din Germania", exclamă tare, de parcă şi-ar fi amintit brusc de ceva :

— Vai, babam, cum am putut uita asta ? !

După ce dejună în fugă, luă o birjă şi se duse la direcţia poliţiei secrete. Din camera de gardă îi telefonă lui Ali Hadjazi :

— Djanabe locotenent, am uitat să vă comunic o informaţie foarte, foarte importantă ! Pur şi simplu mi-a scăpat din vedere... Vă rog să mă primiţi numaidecât !

După un timp, şezând în biroul locotenentului, Abbas Korani îi povestea ceeace se petrecuse cândva la Berlin.

In Teheranul din vremea aceea, cuvintele Paris, Londra, Berlin, New-York şi Mecca sunau aproape la fel.

Toţi cei care se întorceau din Europa şi America se bucurau de aceleaşi privilegii ca şi hagiii pelerini la Mecca. Pe mulţi îi atrăgea peste graniţă nu atât setea de învăţătură, cât gloria mondenă a capitalelor străine. Dorinţa de a se împopoţona cu faima de hagiu-european, îl trăsese cândva la Berlin şi pe Korani. Pe lângă multe altele, în acest mare oraş existau şi atracţii ca zgomotoasele restaurante şi cabarete de noapte, „spectacolele" de operetă în care apăreau fete frumoase şi pe jumătate dezbrăcate şi multe alte distracţii de felul acesta, care la Teheran erau accesibile numai oamenilor foarte bogaţi.

Sosind la Berlin, Korani nimeri îndată în cercul studenţilor iranieni, organizaţi într'o asociaţie naţională. Un grup de studenţi dela diverse instituţii de învăţământ se adunau destul de des la concetăţeanul lor, Şems Azadi, care terminase universitatea şi preda limba farsă la Facultatea de limbi orientale. Aci studenţii discutau adesea pe marginea diferitelor probleme social-politice, se înfierbântau, se certau, exprimându-şi părerile lor şi deaceea fiecare căuta să se documenteze cât mai mult pentru ca la următoarea întâlnire să nu rămână incapabil de a da un răspuns în problemele care aveau să fie atinse.

Korani s'a dus şi el de câteva ori la Şems Azadi, a ascultat discuţiile şi, neavând nici cea mai mică dorinţă de a se ţine serios de carte, a început să-şi convingă concetăţenii :

— Ei, djanâm, oare am venit în Europa ca să ducem o viaţă de pustnici ? N'o să trăim o mie de ani. Trebuie să ne bucurăm de plăcerile vieţii !

Şi Korani a făcut tot ce a putut pentru a se distra cât mai mult. Abătându-se rareori pe la cursuri, el se lăuda în faţa colegilor săi cu succesele repurtate la „Facultatea de mângâieri şi sărutări a încântătoarelor nemţoaice". Un singur lucru îl supăra nespus — nu-i ajungeau banii. Tatăl său îi trimetea exact atât cât îi trebuia să trăiască. Adeseori Korani devenea melancolic şi începea să se plângă primului venit :

— Ei, djanâm, ce-i bun în Europa asta mult lăudată ?

Curând, el începu să se ferească de adunările ţinute la Şems Azadi. Studenţii vorbeau acolo lucruri atât de îngrozitoare despre regimul lui Reza-şah ! Şi chiar îşi băteau joc de însuşi şahul şi de miniştrii lui !

Korani nu împărtăşea deloc asemenea opinii.

Odată studentul Arjang îi vârî în mână un ziar scris în limba farsă şi-i spuse :

— Citeşte-l, Korani, poate o să mai capeţi niţică minte !

Korani era tocmai în drum spre universitate şi nu se putu uita prin ziar. In timpul prelegerii însă, când bătrânul profesor explica în limba germană ceva cu totul de neînţeles, Korani desfăcu ziarul, citi câteva fraze din articolul de fond şi se cutremură de groază.

In articol se spunea :

„Din informaţiile primite dela Teheran, acolo au avut loc din nou numeroase arestări. Nu-i nimic surprinzător în aceasta. Regimul despotic al lui Reza-şah condamnă la închisoare şi pieire pe toţi oamenii cinstiţi care luptă în numele libertăţii. Să ştie însă călăii lui Reza-şah că va veni ziua când vor apărea în faţa judecăţii poporului !"

După ce citi aceste rânduri, Korani nu mai auzi şi nu mai înţelese chiar nimic din tot ce spunea profe-

sorul. Seara, chemând cu el alți patru studenți, Korani se prezentă la locuința lui Șems Azadi și, scoțând din buzunar ziarul, declară solemn :

— Agai Azadi, vă iau drept martor pentru că toți vă stimează. Acest ziar mi-a fost dat astăzi de către Arjang. In fața dumneavoastră îl restitui, fără să-l fi citit. Am venit aici ca să învăț și nicidecum ca să mă ocup de politică. Pentru citirea unor asemenea articole omul este arestat imediat după trecerea frontierei și trimis direct la Kasr-e-Kadjar [1])... Iată, în prezența tuturor acestor oameni, declar că n'am citit ziarul ăsta!

Unul dintre studenți întreabă :

— Dacă n'ai citit, de unde știi ce scrie în el ?

— Am citit câteva rânduri...

— Și ce-ai găsit acolo ? — întrebă Azadi, ca și când n'ar fi știut despre ce-i vorba.

Korani arătă cu degetul cele câteva rânduri pe care apucase să le citească.

Azadi aruncă o privire asupra lor și dădu din cap :

— Ai, ai, ai !

Studenții abia își stăpâneau râsul. Știau că redactorul ziarului era chiar Azadi, deși nu semna cu numele său adevărat.

— In total sunt aici vreo douăzeci-treizeci de comuniști și uite cum s'au obrăznicit ! — încheie Korani.

Din ziua aceea studenții iranieni se edificară complet asupra fizionomiei politice a lui Korani.

Korani continua să afirme că la Berlin aproape nu există comuniști și că ei reușesc cu mare greutate să adune banii necesari pentru a scoate un ziar.

Îl entuziasmau în mod deosebit discursurile lui Hitler și fu extrem de indignat când studenții îi arătară articolul lui Thaelman, în care conducătorul comuniștilor germani îl numea pe Hitler „caporalul-măscărici".

Către sfârșitul anului 1932, în toiul luptei politice dintre comuniști și fasciști, Azadi adună la el acasă pe concetățenii săi și le spuse :

---

[1]) *Kasr-e-Kadjar* — cetatea Kadjarilor, fostă dinastie de șahi ai Iranului ; în prezent închisoare celebră în Teheran. (N. red. ruse.)

— Mâine va avea loc la „Sport-Palast“ un mare meeting. Va vorbi Thaelman. Veniți cu toții și căutați să aduceți câți mai mulți dintre iranienii cunoscuți. Fasciștii caută să pună mâna pe putere cu orice preț. Dacă vor reuși, reacțiunea din întreaga lume se va intensifica și ne va fi mai greu să luptăm pentru eliberarea poporului nostru de sub jugul exploatatorilor. Va veni foarte multă lume la meeting. Thaelman îl va face praf și pulbere pe Hitler și pe adepții lui.

După ce conveniră să se întâlnească a doua zi, studenții, părăsind locuința lui Azadi, continuară să discute despre meetingul de a doua zi.

— Ascultați aici, — spuse Arjang, — ce-ar fi dacă l-aș aduce la meeting pe Korani ?

— Pentruce ? — se mirară ceilalți.

— El susține tot timpul că în Berlin ar fi numai douăzeci, treizeci de comuniști. Să vadă acum cu proprii săi ochi care-i adevărul.

— N'o să vină !

— O să vină ! Îi voi spune că la meeting Hitler îi va răspunde lui Thaelman și atunci o să vină neapărat...

Și într'adevăr, Korani acceptă pe dată să meargă la meeting, nădăjduind să audă cum Hitler se va răzbuna pe cel care îndrăznise să-l numească „caporalul-măscărici“.

Deși plecaseră de acasă dis-de-dimineață, pentru a putea ocupa locuri cât mai aproape de tribună, străzile care duceau spre „Sport-Palast“ erau totuși înțesate de lume. Târîți de torentul omenesc, studenții reușiră să răzbată în sală, unde abia te puteai mișca. Cu greu își făcură puțin loc înainte, dar până la tribună tot nu izbutiră să ajungă.

Korani fu primul care observă lângă tribună pe Șems Azadi. Vru să-l întrebe ceva pe Arjang, însă în momentul acela întreaga sală răsună de strigăte :

— Thaelman !

— O să le arate acum Teddy naziștilor !

— Teddy e aici !

— Thaelman !

Ridicându-se pe vârful picioarelor, Korani îl privi

lacom pe omul înalt și lat în umeri, cu fruntea largă, care-și făcea loc spre tribună. Lui Korani i se păru chiar că văzându-l pe Șems Azadi, Thaelman îi făcu un semn cu capul.

Când conducătorul comuniștilor germani urcă la tribună pe mica scară laterală, întregul „Sport-Palast" răsună de strigăte tunătoare:

— Trăiască partidul comunist!

— Trăiască Thaelman!

— Jos naziștii!

Korani, care și fără asta era mic de stat, se chircise de tot, asurzit de aplauzele răsunătoare și de strigătele miilor de glasuri. O clipă i se păru chiar că oamenii care-l înconjoară ghicesc ura lui față de comuniști și dintr'un moment într'altul îl vor strivi și-l vor călca în picioare. Aruncând priviri speriate în jur, se apucă și el să aplaude.

Dar iată că în sală se făcu tăcere și Thaelman își începu cuvântarea.

Înțelegând, în sfârșit, că Arjang își bătuse pur și simplu joc de el, Korani se gândea acum doar cum să iasă din sală, însă miile de oameni îl ascultau pe orator cu răsuflarea tăiată. Ca și când ar fi vorbit în numele tuturor celor prezenți, Thaelman ridică glasul:

— ...Iar putsch-iștilor din detașamentele de asalt le spunem: astăzi vă mai îndreptați încă armele împotriva armatei noastre proletare a libertății, astăzi, din ordinul căpeteniilor voastre fasciste, mai ucideți pe oamenii cinstiți care luptă în numele socialismului. Să știți însă că va veni ceasul când veți înțelege că ați fost înșelați și trădați de führerii voștri, că ați fost folosiți ca landsknechți, ca mercenari ai capitalului!...

Fără să mai aștepte sfârșitul cuvântării, Korani începu să se strecoare precaut afară din sală. Era îmbrâncit, obligat să stea locului, ca să nu-i împiedice pe cei care ascultau, însă el continua cu îndărătnicie să-și croiască drum spre ieșire.

In sfârșit, roșu și asudat, reuși să iasă din „Sport-Palast", dar ajuns în stradă privirea sa întâlni aceeași mare de capete omenești. Grupuri uriașe de

muncitori stăteau în faţa difuzoarelor, ascultând cuvântarea lui Thaelman.

Va să zică iată cât de numeroşi sunt comuniştii! Korani arunca în jur priviri uimite, gândindu-se că în curând ar putea izbucni şi la Berlin o revoluţie la fel cu cea din Rusia. „Da, va începe cu siguranţă, gândea el cu spaimă, va începe, dacă nu astăzi, atunci mâine!"

La universitate, situaţia lui Korani era din cele mai proaste. La prelegeri mergea mereu fără chef, şi la examenele ce se apropiau avea să cadă din nou. Era plăcut să-şi petreacă timpul în cabaretele şi dancing-urile de noapte, dar pentru asta trebuiau bani. Şi Korani hotărî: «Nu, trebuie să fug din acest Berlin! Doar a spus-o şi Thaelman: „Va veni ceasul..." Cu cât o s'o şterg mai curând de aici, cu atât va fi mai bine.»

Îi şi mărturisi dealtfel lui Arjang:

— Mă tem că acest comunism va ajunge şi aici. E mai sănătos să plec la Teheran.

— O să ajungă şi la Teheran, — ripostă studentul.

— Dacă-i aşa — o să fug şi din Teheran!

— Fugi sănătos. Să vedem numai unde o să mai poţi fugi de comunismul mondial!

După plecarea lui Korani din Berlin, Arjang spunea deseori râzând tovarăşilor săi:

— Korani a fugit de comunismul mondial!

Arjang fu însă curând arestat de fascişti, iar Şems Azadi părăsi ilegal Germania fascistă, fugind prin Elveţia şi Franţa.

Despre toate aceste evenimente îi povesti Korani locotenentului din poliţia secretă, repetând din când în când:

— Şi cum am putut să uit astea?!

Ali Hadjazi ascultă răbdător întreaga istorisire, fără ca măcar să-şi mai cheme secretarul. Ofiţerul privea când pe fereastră cu un aer gânditor, când se apuca să-şi cureţe unghiile, sau însemna câte ceva într'un carneţel. După ce Korani tăcu, spuse:

— Djanâm, toate astea le ştim demult, spune-ne ceva nou. Înţelegi? Ceva nou, nou!...

5

Vosuhi nu reuşi să ghicească nici până în ultimul moment motivele invitaţiei. Deobicei Zehtabi rezolva chestiunile de serviciu la minister şi subalternii săi aveau rareori cinstea să fie primiţi la el acasă. Probabil că la mijloc era un calcul mult mai subtil, totuşi, Vosuhi se înfăţişă la ora stabilită.

O slujnică îl introduse de-a-dreptul în sufragerie. Masa era servită.

Pe platouri mari de porcelan stăteau mormane de fripturi, pui şi vânat. Alături, într'o sosieră, se zărea strălucirea de rodie coaptă a sosului de nuci — sosul preferat al lui Vosuhi. Lângă o fructieră cu struguri de Kazvin, „şaani", de culoarea chihlimbarului, stătea o carafă destul de mare din porcelan chinezesc şi trei păhărele. Dela prima aruncătură de ochi, Vosuhi ghici că în carafă se află rachiu şi zâmbi ca unui vechi cunoscut.

Nimeni dintre ai casei nu era în sufragerie. Aşezându-se pe divan, Vosuhi auzi limpede un foşnet în camera vecină. Apoi într'una din odăile îndepărtate se deschise şi apoi se închise o uşe.

Câteva clipe după aceasta, Zehtabi intră în sufragerie îmbrăcat într'un halat de casă. Pesemne că tocmai se spălase: părul îi era încă ud, iar pe sprânceana dreaptă îi rămăsese prins un puf de dela un prosop pluşat.

— Salam, agai doctor! — exclamă Vosuhi, ridicându-se — am intrat aici şi mi-am pus întrebarea: „Dacă eu sunt singurul invitat la masa aceasta, nu cumva sunt prea multe bunătăţi pe ea?"

— Salam, ia loc doctore. Dece-ar fi multe? De vreme ce ai poftit, ia loc şi binevoieşte să mănânci!

— Mulţumesc. V'aţi odihnit?

— Am aţipit niţel. Dar ia loc la masă!

— Dar... — Vosuhi aruncă o privire întrebătoare spre uşa prin care tocmai intrase Zehtabi.

— Ah, Madine? Nu-i acasă. A plecat de dimineaţă la o prietenă. Mi-a telefonat că o să se întoarcă târziu.

— Văd însă pe masă trei tacâmuri.

— Al treilea este pentru sora lui Madine. E oaspetele nostru. S'a întors de o lună dela Paris. Vrea foarte mult să te cunoască. M'a tot întrebat ce fel de om eşti, ce înfăţişare ai. I-am spus că arăţi ca un făt-frumos...

— E-e, doctore, rău aţi făcut: o să vadă impozantul meu nas şi o să se decepţioneze pe loc!

— Ha! Parcă există pe lume femeie pentru care nasul unui bărbat să aibă vreo importanţă? Pentru femeie banii sunt cel mai important lucru! Dacă ai bani, poţi să te socoteşti cel mai frumos bărbat din lume... Da, da, aşa e, nu râde! Femeile noastre... Eh, djanâm, să nu-mi vorbeşti de femei, nu-mi zgândări rănile!

— O, doctore, ce vorbe neobişnuite mi-e dat să aud dela dumneavoastră?! — răspunse Vosuhi cu o prefăcută uimire. — Odată chiar la masa asta, v'am auzit spunând lucruri cu totul diferite. „Soţia, spuneaţi atunci, e o strălucire divină în casa noastră."

— Sunt şi astăzi de aceeaş părere, — ripostă Zehtabi. — Da, e o strălucire divină... Dar să vorbim ca între bărbaţi: o strălucire cum ar fi de pildă, lumina acestui bec electric care atârnă deasupra noastră. Există becuri, djanâm, care luminează doar camera ta şi există altele foarte puternice care bat departe, dincolo de casa ta... Intr'un cuvânt, djanâm, nu face să aprinzi la tine acasă un bec mai tare de 75 de lumini, pentru că altminteri veşnic se vor găsi amatori să privească prin fereastra ta.

— Dar dacă am aprinde un bec de 1.000 de lumini? — întrebă râzând Vosuhi.

— O, nu, nu! Să se păzească allah de o asemenea nenorocire! Privindu-ţi casa, toţi vor zice că la tine e nuntă în fiecare zi... Nu, doctore, ai procedat foarte cuminte: ţi-ai adus acasă un bec de 40 de lumini şi acum umbli liniştit prin alte locuri viu luminate!

Vosuhi râse şi mai tare.

— Da, însă nu poţi intra prin orice uşă luminată!

— Nu se cade să vorbeşti tocmai dumneata despre asta, doctore, — spuse Zehtabi, făcându-i şiret cu ochiul interlocutorului său. — Doar ştiu, ştiu prea bine unde te duci şi ce mese ţi se oferă! Da, poţi să fii pe deplin liniştit, pentru că ţi-ai luat o nevastă de 40 de lumini. Dacă ar mai fi fost vremurile dinainte — şaitan cu dânsa, putea să fie şi de 1.000 de lumini: ar fi stat acasă cu faţa acoperită! Europa, Europa ne-a luminat... Şi ce-au devenit, ce-au devenit femeile noastre! Ah, această Europă! Într'un singur an — nici eu nu ştiu cu ce, fie cu toaletele elegante fie cu niscaiva farmece, dar le-a scos definitiv din minţi pe oricare dintre femeile noastre şi le-a transformat în tot ce vrei, numai în femeia noastră nu. Iar după aceea, încearcă de te împotriveşte limbii lor, de le pricepe şireteniile de vulpe! Lumina strălucitoare o prefac în foc şi cu el te ard...

Zehtabi vorbea de parcă ar fi fost prins de fumurile beţiei. Părea mulţumit şi nemulţumit în acelaş timp, satisfăcut şi parcă înfuriat din pricina vreunui insucces.

Vosuhi nu-şi înţelegea deloc şeful. Ce se întâmplase cu Zehtabi? Dece asemuie astăzi strălucirea de astru a femeii cu vulgara lumină a unui bec electric? La urma urmei, nu putea fi decât de invidiat. Madine, nevasta lui Zehtabi, i se părea pe drept cuvânt lui Vosuhi (şi parcă numai lui?) o făptură cerească. De fiecare dată când o privea, Vosuhi îşi zicea: „E născută parcă din razele soarelui. E o stea! Iar steaua nu poate să nu strălucească!... Cât preţuieşte măcar şi zâmbetul care-i joacă în privire! Dar talia ei? Dar sânii care freamătă sub ţesătura subţire şi aproape străvezie?"

Nu, Zehtabi avea toate motivele să compare femeia cu o sclipire de astru. Şi iată că astăzi...

— Doctore, dar unde...

Vosuhi nu apucă să-şi termine întrebarea.

In prag se ivi Sakine, sora lui Madine. Vosuhi sări de pe locul său şi făcu o plecăciune până la pământ.

— Să te prezint, doctore, — spuse Zehtabi.

Cu o clipă înainte aruncase în gură câteva boabe de struguri pe care nu le putuse înghiți, se înnecă cu ele și începu să râdă cu hohote de sine însuși:

— Uite așa mi se întâmplă întotdeauna: ajunge să văd o fată frumoasă, ca să-mi pierd cu desăvârșire capul!

Sakine purta o rochie lungă de culoare albastru deschis. Apropiindu-se de Vosuhi, ea ridică ușor marginea rochiei cu mâna stângă, iar cu dreapta făcu o mișcare vagă prin aer, amintind cu aceasta felul în care obișnuia Madine să salute.

— Cât de mult semănați cu sora dumneavoastră! — spuse, în ciuda realității Vosuhi, care-și dădea prea bine seama de lipsa de asemănare între cele două surori.

Sora lui Madine era departe de a fi tot atât de frumoasă, însă care fată protestează atunci când cineva găsește o asemănare între dânsa și o frumusețe consacrată?

Invitându-l cu un gest să ia loc la masă, Sakine îi zâmbi lui Vosuhi.

— Îi semăn într'adevăr lui Madine?

— Pur și simplu uimitor! — o măguli și mai mult Vosuhi. — Chiar nu știu cum reușea mama dumneavoastră să vă deosebească.

Sakine îl amenință pe Vosuhi cu degetul:

— Vedeți ca nu cumva să-i spuneți lui Madine că seamănă cu mine!

— Și dece n'aș spune-o?

— S'ar supăra. Nu suferă să fie comparată cu cineva.

In sfârșit se așezară la masă.

Zehtabi ridică în tăcere carafa chinezească, turnă rachiu în două pahărele, apoi cercetă atent masa și ridicându-se puțin, apăsă pe butonul soneriei care atârna de un șnur verde.

— Nu înțeleg ce-i cu femeia aceasta...

O femeie scundă, cu șorț alb, a cărei față mai păstra încă prospețimea tinereții, intră în sufragerie.

— Dar unde-i vinul? — întrebă Zehtabi. — Ce-l

cu tine, Şakar-hanum, n'o prea iubeşti pe Sakine a noastră ?

— Vai, Sakine, lumina ochilor mei mi-aş da viaţa pentru tine ! — exclamă slujnica. — Vinul e în răcitor. Il aduc îndată !

Zehtabi îi făcu semn cu ochiul lui Sakine :

— Ce zici de Şakar ? Uneori abia te mai abţii să nu-i sorbi mierea de pe buze !

De sub sprâncenele ei lungi şi adumbrite, Sakine îi aruncă cumnatului ei o privire şi, cu un aer parcă de dezgust, îşi plecă ochii. Vosuhi se uită şi el la faţa buhăită a lui Zehtabi, cu bărbia proeminentă, gura mare, sprâncenele ţepoase, şi gândi în sinea lui : „Cap de măgar ! Te-ai săturat de şerbet şi acum ţi s'a făcut de apă îndulcită..."

— Nu, totul, totul ! — se adresă el din nou lui Sakine, — şi faţa, şi statura dumneavoastră, şi felul de a vă purta, sunt absolut identice. Cum s'o fi putând explica o asemănare atât de uimitoare ?

— Probabil prin aceea că suntem surori bune, — răspunse Sakine.

— Care dintre dumneavoastră e mai mare ?

— Madine. Cu doi ani.

— Şi diferenţa asta se face simţită ?

— Desigur. Madine, ca soră mai mare, s'a bucurat întotdeauna de mai multe drepturi. Şi în general suntem deosebite ca fire şi caracter. Asemănarea exterioară nu înseamnă nimic.

— Oricât v'aţi deosebi la caracter, cu siguranţă că totuşi vă iubeşte.

— Nici n'ar putea fi altfel. Sunt unica ei soră. Şi în afară de asta, cine să mă iubească, dacă nu ea ? — spuse cu o tristeţe prefăcută Sakine, de parcă ar fi cerşit un compliment.

„O, sunteţi demnă de dragoste !" ar fi spus cu plăcere Vosuhi, dacă nu s'ar fi temut ca nu cumva sora lui Madine să nu înţeleagă gluma. Se mulţumi să spună :

— Există prieteni capabili să iubească ca şi nişte adevărate rude.

Zehtabi îşi privi chiorîş oaspetele :

— Asemenea oameni nu există pe lume.

— Ba nu, ba nu! — insistă Vosuhi. — Există destui oameni buni pe lume; trebuie să ştii doar să-i găseşti.

Sakine îl aprobă:

— Perfect adevărat. Eu, de pildă, caut întotdeauna printre cei din jur oameni buni, prieteni credincioşi...

— Pe care n'ai să reuşeşti niciodată să-i găseşti, — zâmbi Zehtabi. — Nu-i zi în care să nu-ţi spun: n'ai să-i găseşti! Oameni buni există doar în romane. Şi pe aceia i-a adus pe lume nu o mamă, ci condeiul şi cerneala autorilor. Lăudat fie domnul că nu i-a trecut prin minte să facă natura după chipul şi asemănarea omului, să sădească suflet omenesc în munţi şi în copaci! Atunci oamenii ar fi trăit printre ruine şi haos şi totul ar fi fost dezgustător. E curată nebunie să cauţi în viaţă ceva mai bun, mai înalt, fără să te uiţi la ceeace se poate vedea şi percepe cu simţurile. Stelele strălucitoare scânteiază doar în ceruri, pe pământ ele nu sunt şi nu vor fi niciodată!

— Nu-i adevărat, — obiectă liniştit Sakine, — o părticică de lumină poţi găsi în fiecare om.

Închizând puţin un ochi, Zehtabi se uită mai întâi la Vosuhi, iar apoi abia mişcându-şi gâtul gros şi ţeapăn ca un grumaz de bou, ridică ochii spre abajurul de mătase al lustrei metalice.

— Ce părere ai, doctore, câte lumini are becul ăsta? — întrebă el cu un surâs viclean.

— O mie! — răspunse fără să mai stea pe gânduri Vosuhi.

Surprinsă de această întorsătură atât de neaşteptată a discuţiei, Sakine îşi ridică şi ea privirea spre abajur.

— Da' de unde! Deabia dacă are o sută. De unde aţi luat...

Izbucnind într'un râs surd, care răzbea parcă din pântec, Zehtabi o întrerupse:

— O sută zici? O sută? Fie şi o sută!

— Ei, da, — spuse Sakine, continuând să nu înţeleagă nimic. — La un bec de o mie de lumini poţi să şi orbeşti.

— Bieţii mei ochi ! — exclamă Zehtabi, continuând să râdă în hohote şi începând să-şi frece pleoapele umflate. — Şi cum rezistaţi voi la strălucirea a două becuri de câte o mie de lumini fiecare ?!

Râzând vesel, Vosuhi ridică paharul :

— Beau în sănătatea dumneavoastră, Sakine-hanum ! Plămădită din fosfor, aţi stat până astăzi închisă parcă într'o eprubetă. Odată eliberată însă va începe o reacţie violentă... Dar nu, allah e bun şi nu va îngădui să ardeţi ! Iar pericolul ca dumneavoastră să ardeţi, să ştiţi că există. Aveţi o minte aşezată şi meditativă. Sunteţi un filosof, iar puţini filosofi — ţineţi minte asta ! — mor de moarte naturală. Iată, de pildă, la Institutul nostru a existat un profesor care filosofa prea mult. Acum îl aşteaptă Kasr-e-Kadjar...

— Cine ? — întrebă Sakine.

— Mă îndoiesc că îl cunoaşteţi. Un oarecare Azadi.

Sakine se miră :

— Doctorul Şems Azadi ? E aici ? Cum să nu-l ştiu ! L-am cunoscut la Berlin. Acolo se bucura de foarte mult prestigiu. Era considerat o nouă stea a ştiinţei, şi toată lumea era uimită de aptitudinile lui...

Chipul lui Zehtabi se întunecă, şi se înţepeni de parcă i-ar fi rămas în gât puiul pe care-l mâncase. Privind fix cu ochi bulbucaţi de om lacom peste măsură, el căzu pe gânduri.

Sakine, care nu observase schimbarea petrecută în cumnatul ei, exclamă :

— O-o, şi pe un asemenea om vor să-l arunce în temniţă !

— I s'au tulburat minţile doctorului dumneavoastră, — spuse posomorît Vosuhi.

— Ce spuneţi ? A înnebunit cumva ?... Atunci dece să fie trimis la Kasr-e-Kadjar ?

— Pesemne că o asemenea nebunie este contagioasă şi primejdioasă pentru societate.

— Păcat... Cândva era un om atât de cumsecade! — spuse îngândurată Sakine.

— E-e, lasă asta... Goleşte mai bine paharul ! —

zise nemulțumit Zehtabi, aruncând o privire încruntată cumnatei sale. — Ce-ai tu comun cu niște rebeli?

Ghicind dorința șefului, Vosuhi se grăbi să schimbe vorba.

— Povestiți-ne mai bine, Sakine-hanum, — o rugă el, — despre Paris, despre Londra!

Sakine îi aruncă o privire indiferentă și melancolică.

— Ce-aș putea să vă povestesc nou? Și Parisul și Londra au rămas aceleași — mari și de neînțeles. Sunt ba vesele, ba triste, ba inundate de lumină, ba ascunse în cețuri. Englezii, după cum știți, sunt flegmatici, iar francezii — ușurateci. Te privesc și nu văd în tine decât femeia.

— Asta-i adevărat! — exclamă vesel Zehtabi. — Noi privim cel puțin pe furiș, femeia, pe când la dânșii nu există nici măcar această politețe asiatică. Când se uită la tine, te dezbracă din privire, nu-i așa?

Sakine roși ușor — cuvintele cumnatului erau pline de vulgaritate. Băgând de seamă lucrul acesta, Vosuhi se grăbi din nou în ajutorul șefului său:

— Dar cum vă simțiți aici, hanum? Vă place Teheranul?

— Mă plictisesc aici. E drept că la Paris, n'aveam prea multe cunoștințe cu care să-mi placă să mă întâlnesc, dar acolo aveai unde să te duci și ce să vezi. Pe când aici? Nici societate interesantă, nici locuri frumoase pentru plimbări. Am fost de vreo două ori cu Madine la Șimran. Nimic deosebit. Hotelul „Darband" îl poți suporta două-trei zile, dar nu mai mult. Și după aceea? Am fost și la vila Novruz. Copacii și florile de acolo sunt într'adevăr frumoase. Dar e prea pustiu și trist. N'apuci bine să sosești, și te cuprinde senzația singurătății.

— Pentru a scăpa de această senzație, Sakine-hanum, ar trebui să vă măritați.

— Nu mă gândesc încă la măritiș, — răspunse rece Sakine și se ridică dela masă. — Iertați-mă, dar am să vă las. Din cauza vinului ăsta m'a apucat durerea de cap.

Il salută pe Vosuhi cu o uşoară înclinare a capului, şi părăsi sufrageria cu paşi uşori.

„Sakine e lumina, iar Madine e văpaia, îi trecu lui Vosuhi prin cap. Mare noroc mai are vita asta!"

— Poftim, admiră-le, — spuse Zehtabi, deîndată ce uşa se închise în urma lui Sakine, — toate fetele noastre de peste 18 ani, s'au transformat într'adevăr în nişte filosofi. Nici ele nu ştiu ce vor. Măritişul unei fete sub 18 ani este o reacţie violentă, care se desfăşoară fulgerător. Nici nu apuci bine s'o urmăreşti. Pe când o fată de peste optsprezece ani este de fapt o formulă chimică complexă, un amestec de elemente active şi pasive. Până să obţii o reacţie e nevoie să munceşti muit pentru a elimina elementele pasive.

Şi Zehtabi izbucni într'un hohot de râs, încântat, după cât se părea, de gluma făcută. După ce râse din plin, îşi şterse buzele de grăsime şi aruncă şervetele pe masă.

— Djanâm, hai să discutăm mai bine despre treburile noastre. Ce lucruri interesante ţi-a povestit Korani?

— Mi-a spus că Hosrov Havar n'a studiat încă dosarul.

Zehtabi îşi aprinse o ţigară şi suflă fumul albăstrui.

— Credeam că Korani o să izbutească s'o scoată la capăt prin tânărul acela drăguţ, Ali Hadjazi. Dacă însă afacerea trece la Havar...

— Doar n'o să ne pună beţe 'n roate! — spuse Vosuhi, mângâindu-şi cele câteva fire de păr de pe cap.

— Cine? Hosrov Havar? — Zehtabi închise un ochi aşa cum făcea întotdeauna când spunea ceva deosebit de important. — Dacă omul ăsta ar fi lăsat, mi-ar bea tot sângele fără nici o strâmbătură! Da, da, sunt nişte socoteli vechi la mijloc... Există aici un oarecare american, Benton, ai auzit de dânsul? Ei bine, dela o vreme ăştia doi, Benton şi Havar, se au ca fraţii. Nu ştiu care din ei doi şi-a schimbat credinţa. Cred că mai curând mister Benton a devenit musulman. Ha-ha-ha!...

Zehtabi se aplecă peste masă, de parcă ar fi încer-

cat să-l facă pe interlocutorul său să înţeleagă că are în el o încredere deosebită.

— Am să-ţi spun sincer, doctore, din ce cauză urăşte Hosrov Havar întreaga noastră familie... Iţi aduci aminte că în 1932 medjlisul a denunţat acordul de concesiune cu Compania petroliferă anglo-iraniană? Toate astea fuseseră regizate de americani. Incă de pe atunci, Hosrov Havar îl ajuta din răsputeri pe mister Benton. A dat însă greş şi încă într'un mod nemaipomenit! Vezi dumneata, i se păruse că şahul schimbă dintr'odată orientarea politicii externe. Dar ce-i trebuia pe atunci şahului? Căuta doar mijlocul de a spori veniturile visteriei pe seama sumelor primite dela concesiunea engleză şi, în acest scop, stăruia asupra revizuirii vechiului tratat de concesiune încheiat în 1901. Nu mai ştiu dece, fie sfătuit de Havar, fie în urma instructiunilor ambasadei sale, mister Benton a acordat atunci un interview răsunător ziarului „Iran". El a declarat textual, următoarele: „Dacă guvernul iranian ar accepta să acorde americanilor concesiunea pentru exploatarea resurselor petrolifere, ar putea obţine condiţii cu mult mai avantajoase decât cele pe care le poate avea dela englezi." A doua zi, fratele meu Sadâh a publicat în ziarul său un foileton admirabil. Păstrez şi astăzi ziarul respectiv...

Zehtabi ieşi pentru câteva clipe din sufragerie şi se întoarse ţinând în mână un ziar îngălbenit de vreme.

— Uite, cum l-a aranjat pe mister Benton!

Vosuhi luă ziarul şi câtva timp parcurse în tăcere foiletonul, iar ultimele lui rânduri le citi cu glas tare.

— Straşnic scris! «...Dacă mister Benton ar deveni peste noapte sultan, el ar construi o scară de aur dela Mazandaran până la rai, ar aduce pe pământ toate bunătăţile din grădinile cereşti, ar umple locuinţele iranienilor cu nepreţuite comori, ar transforma apele tuturor râurilor şi canalelor noastre în şerbet şi ar transforma toate păsările noastre în privighetori; ar reuşi să facă să crească iarbă pe pietre şi toate grădinile să fie pline de fructe. După aceea l-ar convinge pe allah să transforme în măgari întreaga popu-

lație a acestei țări „paradisiace", cu excepția a o mie de slugi, o mie din cele mai frumoase femei și a zece miniștri dintre cei mai seci la minte... Atunci poftește de înțelege cine ar realiza un profit mai mare de pe urma petrolului: noi sau domnul Benton în persoană?... Allah este însă milostiv și drept: nădăjduim că nici nu ne va lungi nouă urechile și nici nu va face ca mister Benton să ajungă vreodată sultan?...» Vai, babam, — dădu din cap Vosuhi, — pur și simplu l-a făcut una cu pământul!

— Chiar așa, — continuă Zehtabi. — Când *mister* Cripps a citit foiletonul ăsta cu mine de față, pur și simplu s'a topit de râs. Iar după aceea a zis: „Ei, i s'a luat acum pentru multă vreme, acestui măgar paradisiac, pofta de a mai vorbi!" De atunci, prietenul lui mister Benton, Hosrov Havar, a început să ne urască... Dar să ne întoarcem la ale noastre. Acest gândac de bălegar, Korani, se agită încolo și încoace, bâzâie, iar dumneata crezi cu naivitate în toate balivernele lui. Ba i-ai mai dat pe mână și banii adunați dela studenți pentru amenajarea unui teren sportiv și a bazinului — șase mii de tumani bătuți pe muchie. Dacă o să miroase vreodată studenții că banii au nimerit la poliția secretă, atunci să te ții! ...Îmi închipui cum triumfă acum doctorul Azadi. Ține seama că s'a răzbunat odată pe noi și că fără îndoială va continua să se răzbune și în viitor!

Fixându-și privirea-i furioasă într'un ungher al camerei, Vosuhi amenință cu degetul.

— Ba nu, n'o să reușească Azadi să se bucure de răzbunarea sa! O să-i arăt eu cine e Vosuhi. Să nu-și închipuie că are de afaceu cu cine știe ce zdreanță. Și nu se știe încă care din noi doi știe mai bine să se răzbune!

— Hosrov Havar nu-și dă încă seama ce fel de poamă e acest Azadi. Acum i se va raporta numai că un oarecare doctor Azadi se ridică cu vigoare împotriva englezilor. Și ce-i cu asta? Astăzi oricui nu-i e lene face acest lucru împotriva englezilor. Chiar și șahul mai scapă din când în când câte un cuvințel mai tare la adresa lor atunci când e goală

visteria ! — Zehtabi rămase tăcut câteva clipe şi apoi trecu la concluzii : — Aşa că, dragul meu, atacurile la care se dedă Azadi împotriva englezilor nu vor fi considerate cine ştie ce crimă — asta-i una la mână. Iar acest nătâng de Hosrov Havar se va bucura chiar, că s'a găsit cineva care să ne facă de râs ; firește, n'ar fi deloc rău să i se bage în cap că aici nu-i deloc vorba că cineva şi-a bătut joc de noi, ci că în Institut există oameni care se revoltă împotriva regimului.

Vosuhi se ridică de pe locul său şi merse îngândurat spre fereastră. Când se întoarse din nou spre Zehtabi, faţa lui ciupită, de vărsat exprima hotărîre.

— Dacă vrei, doctore, — spuse el, — o să mă duc la acest om şi o să stau de vorbă cu el, deşi personal nu-l pot suferi. Poimâine e vineri. O să trec pe la el după amiază, ca să-l găsesc acasă... Ce zici ?

— Ce să zic, du-te, — acceptă Zehtabi. — Du-te şi vezi ce are de gând să facă, şi cu prilejul acesta mai spune-i câteva vorbe dulci despre acest Azadi.

„De dus o să mă duc eu, dar vorbele dulci o să le spun eu şi despre Azadi şi despre tine, cum nu se poate mai bine" gândi Vosuhi, însă spuse cu glas tare, însoţindu-şi vorbele cu un zâmbet :

— Puteţi să aveţi toată încrederea în mine, agai doctor, — voi face tot ce-i nevoie. Trebuie să găsim un limbaj comun cu Havar.

— Doar şaitan poate să-i priceapă limbajul lui, doctore. Dar... nu strică să încercăm.

Mai discutară o vreme despre diverse treburi dela Institut, apoi Vosuhi se ridică şi mulţumind pentru masă, se pregăti să plece.

Luându-şi rămas bun dela doctorul Zehtabi, el îi făgădui să-i comunice tot ce va putea afla sâmbătă sau duminică, dela Havar.

Când ieşi din sufragerie, Zehtabi îşi frecă mulţumit mâinile, mormăind :

— Du-te, du-te... Hosrov Havar îşi va da seama imediat că ai venit la dânsul după ce te-ai sfătuit cu mine şi te va trece pe dată în lista lui neagră !

El era pe deplin mulţumit de convorbirea avută cu directorul Institutului.

CAPITOLUL VII

I

Suria ședea lângă patul fratelui, cu palma lipită de fruntea lui. Deși nu avea temperatură tatăl continua să nu-i îngăduie lui Rașid să se scoale din pat. Din pricina violentelor dureri de cap pe care le avusese, Rașid slăbise, sub ochi îi apăruseră cearcăne, iar buzele îi deveniseră livide. La început cei din casă crezuseră că se intoxicase cu ceva, întrucât dimineața, după banchet, vomitase într'una, deși nu era beat.

Nimeni n'a reușit să afle ce i se întâmplase lui Rașid în seara aceea de pomină, petrecută la palatul lui Davar-han. La toate întrebările, el răspundea invariabil: „Nimic". Doctorul Moșar era sigur însă că Rașid suferise în seara aceea un puternic șoc nervos, ale cărui consecințe erau aceste dureri de cap, care nu-l slăbeau deloc.

— Te mai doare capul, Rașid?

— Deschide fereastra, Suria, mă înnăbuș...

După ce deschise larg fereastra, Suria se așeză din nou lângă fratele ei.

— Ce vreme minunată! Cerul e de-un albastru...

Intre tereastră și perete razele soarelui țesuseră o perdea diafană în toate culorile curcubeului. Vrăjită de frumusețea ei, Suria îi spuse fratelui:

— Uită-te, Rașid, parcă-i un curcubeu! Dacă ai ști cât de mult iubesc curcubeul! In copilărie, când mi se întâmpla să văd pe cer, după ploaie, aceste panglici colorate, o trăgeam întotdeauna pe mătușa Șucufe de poalele rochiei, și-i ceream să mă ducă la ele. Odată mi s'a întâmplat chiar să trec pe sub acest arc de culori scânteietoare — pe cuvânt. Aveam atunci vreo zece ani. Mătușa Șucufe mi-a povestit odată că fata care va trece pe sub arcul curcubeului, va deveni băiat. Toate astea se întâmplau la țară. Intr'o bună zi, curcubeul a apărut aproape de tot pe cer. Eu, am început să fug spre el, și fugi, și fugi... Să mă fi văzut, Rașid, cum alergam, fără să mă mai

sinchisesc nici de pietre, nici de mărăcini; alergam peste câmp!... Ce mult doream să devin băiat... Şi iată că am ajuns, m'am oprit sub curcubeu, suflând din greu şi cu inima bătând să-mi spargă pieptul... Ce-i drept, n'am devenit băiat, dar mătuşa Şucufe zicea că voi avea noroc în viaţă.

In trecut, Raşid asculta întotdeauna plin de voioşie tot ce-i povestea Suria; de data asta însă, el rămase tăcut. Işi aminti de „seara curcubeului" dela palatul lui Davar-han şi de trupul sfărâmat de pietre al acelei fete. Desigur şi aceea fusese tot atât de naivă şi plină de viaţă ca şi sora sa, visase şi ea desigur o viaţă fericită şi poate că şezuse şi ea cu fratele ei, împărtăşindu-i visurile. Acum nu mai e. Unde au dus-o, în ce groapă, i-au azvârlit trupul? Or fi ştiind părinţii ei cu câtă cruzime rece, cu cât cinism a fost ucisă biata fată?

Şi el nu putea, n'avea dreptul nici să povestească toate astea şi nici să protesteze. Cui să se plângă, cum să protesteze? Fusese doar şi el participant fără voie la această crimă oribilă. Ce-i drept, fusese doar un spectator pasiv, însă nu se împotrivise acestei ticăloşii, deci din punct de vedere moral era oricum răspunzător pentru ea, ca un complice tăcut.

Raşid sări dintr'odată de pe pernă şi cu mâna sa puternică apucă strâns mâna surorii.

— Ascultă, Suria, dacă te vei duce vreodată undeva seara, fără să mă anunţi şi pe mine, îţi jur pe sănătatea tatii că-ţi tai capul cu sabia asta, — şi-i arătă sabia de Damasc pe care o primise în dar dela Davar-han.

Minunaţii ochi ai fetei îşi pierdură strălucirea veseliei. Ea îşi zmulse mâna din încleştarea fratelui şi-i aruncă o privire speriată.

— Dece-mi vorbeşti aşa? — Când s'a întâmplat să mă duc undeva pe ascuns?

— Nu ştiu, nu ştiu... Dacă ai s'o faci chiar numai odată, să ştii că te omor, n'o să am milă de tine!

Ochii întunecaţi ai lui Raşid exprimau atâta hotărîre şi furie, încât Suria avu pentru o clipă impresia că fratele ei nu mai e sănătos la minte. Ochii i se

umplură de lacrimi. Speriată și rănită, ea se ridică să iasă din odaie, dar Rașid o reținu:

— Nu pleca, Suria. Și nu te supăra pentru cuvintele răutăcioase pe care ți le-am spus. Ești unica mea soră! Imi aduc aminte că atunci când eram mici ne certam adesea. Mai târziu însă, am simțit că în afară de tata și de mama n'am pe nimeni mai apropiat decât pe tine. Înțelege-mă: îți doresc din suflet numai binele... Spune-mi, Suria, nu te superi? Spune-mi, mă iubești doar!

Mâna micuță a Suriei mângâie părul negru și des al fratelui ei.

— Dece mă întrebi, Rașid? Nu știi că te iubesc mult, mult de tot? Cum să-ți spun... Ești fratele meu, bun, cinstit, nobil.

Chipul lui Rașid se întunecă din nou. Fiecare cuvânt rostit de sora sa i se înfigea ca un ghimpe în creer. „Bun", „cinstit", „nobil"... Da, așa fusese înaintea acelei blestemate „seri a curcubeului". Dar acum?...

Discuția între frate și soră fu întreruptă de slujnica Naine, care anunță că un militar îl caută pe Rașid.

— Du-te, Suria, și vezi cine-i, — o rugă Rașid.

Suria ieși pe balcon și după câteva clipe, se întoarse cuprinsă de emoție.

— Rașid, e Davar-han. Iar mama nu-i acasă... Ce să fac?

Fața lui Rașid se schimonosi ca și cum o durere ascuțită i-ar fi săgetat trupul.

— Spune-i că sunt bolnav... Ce stai? Spune-i că am tifos, lepră, ciumă, — spune-i ce-ți trece prin cap!

Suria își privi surprinsă fratele.

— Ce tot îndrugi, Rașid? Cum pot să-i spun așa ceva?

— Iar eu îți poruncesc să i-o spui!

— Rașid, crezi că...

— Suria!.

Ochii lui Rașid scăpărară de mânie, încât Suria nu mai cuteză să i se împotrivească. Neînțelegându-l deloc pe fratele ei, ea îi deschise lui Davar-han, cu un aer posomorît.

— Iertați-mă, dar fratele meu e grav bolnav... Poate chiar de o boală contagioasă și deaceea vizitarea lui de către persoane străine nu este deloc indicată.

Davar-han văzuse destule femei frumoase, dar această fată, cu ochii trişti, cu fața măslinie și cu buze gingașe, i se păru o adevărată zână din poveşti. Uluit de frumusețea Suriei, el își pierdu chiar cumpătul pentru câteva clipe. Apoi mânat de dorința de a admira mai în voie această minunată făptură, el spuse hotărît :

— Hanum, fratele dumneavoastră mi-a salvat de două ori viața. Cum vă puteți închipui că primejdia de a mă molipsi m'ar putea înspăimânta ?

Cuvintele lui o surprinseră pe Suria. Când reușise oare Rașid să salveze de două ori viața lui Davar-han ? Și dece nu povestise nimic despre asta acasă ?

Dar Davar-han n'o lăsă să se gândească mult timp. Trecu pragul și o rugă :

— Conduceți-mă, vă rog, la dânsul.

Suria îl conduse spre camera lui Rașid.

Davar-han o urmă vrăjit. Il fermeca mersul ușor al Suriei, talia ei zveltă, buclele negre revărsate pe umeri, îl fascina glasul care continua să-i răsune în urechi...

— Aici. Intrați, vă rog.

Suria deschise ușa în fața oaspetelui și rămase pe coridor.

Davar-han intră la Rașid și-i întinse mâna.

— Ce noutăți mai sunt și astea, Rașid ? Năsoceşti dumnezeu ştie ce boli...

Se așeză lângă Rașid și-i puse mâna pe umăr :

— Ce-i cu tine ?

Rașid își simți trupul scuturat de un fior neplăcut. I se păru ofensator că Davar-han o privise pe sora sa și-i vorbise. Apăsătoarea amintire a „serii curcubeului", care-l ardea cu o durere chinuitoare, îi reveni în minte și el răspunse cu glas stins :

— Mi-e rău.

— Dar ce ai, djanâm ? De ce suferi ?

Discuţia tânjea. Raşid vorbea cu greu, de parcă ar fi fost într'adevăr grav bolnav.

Davar-han prelungea intenţionat şederea, ca s'o mai vadă odată pe Suria, dar fata nu se mai ivi.

După această primă vizită, Davar-han deveni un oaspete obişnuit în casa Moşarilor.

Dintre toţi, Halil se bucura cel mai mult de această cunoştinţă. El îşi făurea proiecte mari de viitor: visa să-şi achiziţioneze un lot pentru exploatare petroliferă sau mine de fier ori aramă şi nu se jena să spună cu glas tare că Davar-han i-ar putea fi foarte folositor în realizarea acestor planuri.

Doar purtarea Suriei era ciudată. Deîndată ce Davar-han îşi făcea apariţia în curte, ea dispărea în camera ei, sub un pretext sau altul, şi nu ieşea de acolo decât după plecarea oaspetelui.

Halil ghicise probabil că motivul deselor vizite ale lui Davar-han era dorinţa de a o vedea pe Suria. Observând că sora sa încearcă pe toate căile să evite întâlnirile cu Davar-han, el îi reproşă odată lucrul acesta:

— Suria, eşti studentă, dar te porţi ca o înapoiată, ca o toantă. Slavă domnului, tata ţi-a dat o educaţie europeană, la Institut te ciocneşti zilnic de studenţi, iar acasă ocoleşti întâlnirile cu un om atât de important ca Davar-han.

— Asta-i treaba mea, Halil, cu cine să mă întâlnesc! — răspunse tăios Suria.

— Dar ţi-o spun spre binele tău!

Halil îl şi vedea pe Davar-han cumnat cu el, şi uneori visa: „O, cu astfel de rude poţi face orice! In câţiva ani eşti milionar!"

Cu totul alta era purtarea lui Raşid. Cu cât vizitele lui Davar-han, în casa Moşarilor se înteţeau, cu atât Raşid îl întâmpina cu mai multă răceală pe oaspete, deşi dela prima întâlnire, colonelul îi spusese: „Alungă-ţi din minte seara aceea. Totul a fost opera lui Şahedi".

In adâncul sufletului, Raşid nu mai credea acum niciun cuvânt şi adesea privindu-l, îşi repeta sieşi:

„Bagă de seamă, să nu-ţi treacă prin minte să te legi de Suria, că-ţi retez capul cu sabia pe care tu însuţi mi-ai dăruit-o!"

La simplul gând că i s'ar putea întâmpla ceva surorii sale, îl năpădea furia. «Aşa au vrut să mă înşele şi pe mine, au vrut s'o facă şi pe Suria o victimă a blestematelor lor „seri ale curcubeului', gândea el. Pe câte fete tot atât de naive nu le-o fi atras ticălosul ăsta de Şahedi în mrejele sale!»

Niciodată nu se simţise Raşid atât de jignit şi de înşelat ca acum. Cu multă greutate reuşi să-i zmulgă sorei sale o mărturisire care-i turbură întreg sufletul.

Suria nu cutezase să povestească niciunuia dintre ai casei cele ce păţise, de teamă să nu-i neliniştească şi să-i sperie. Cel mai mult o înspăimânta violenţa tatălui ei. „O să înceapă scandalul, şi împotriva cui — a aghiotantului personal al şahului! gândea ea. O să înceapă să se agite, o să stârnească vâlvă în tot oraşul şi în felul ăsta o să atragă asupra întregii familii o mare nenorocire". Lui Raşid îi povesti însă întâlnirile cu Şahedi, fiind convinsă că fratele ei, ca ofiţer, va păstra tăcerea şi nu va sufla nimănui o vorbă.

Ascultând-o, Raşid avea senzaţia că cineva îi scormoneşte creierul cu nişte cuţite. Îi revenea mereu în minte întregul coşmar al „serii curcubeului" şi în gând îl ameninţa pe Davar-han şi pe aghiotantul şahului: „O, nu, o să mai vedem noi, o să mai vedem!"

A doua zi, după mărturisirea Suriei, Raşid se îmbrăcă şi, scoţând din teacă sabia de Damasc dăruită de Davar-han, îi cercetă lama. Trecându-şi degetul peste ascuţişul ei, îşi şopti: „Cu sabia asta o să-ţi retez capul, Davar-han! E o chestiune de onoare. O să fac un scandal de o să răsune tot Teheranul, iar la proces am să spun deschis ce josnice porniri sălăşluiau în tine!"

Atârnându-şi sabia de bilieră, sub manta, tânărul era gata să iasă pe balcon, când Suria îl strigă:

— Ascultă, Raşid, n'aş vrea să fii prieten cu acest Davar-han şi să-l vizitezi acasă.

— Fii pe pace, surioară, — răspunse cu glasul

întunecat Raşid, — voi face ca nici eu să nu mai am prilejul să mă duc la el, şi nici el să mai vie la noi!

Coborî în curticică şi cu paşi hotărîţi, ieşi în stradă.

Era devreme. Străzile erau înţesate de funcţionari ai instituţiilor de stat, ai băncilor şi firmelor comerciale, de vânzători dela marile magazine, care se grăbeau cu toţii la lucru.

Raşid mergea cu paşi repezi pe trotuar, fără să-i bage în seamă nici pe cei pe care-i întâlnea, nici pe cei care păşeau alături, fără să simtă măcar cât de puternic strângeau degetele lui mânerul săbiei sub manta.

Păşea ca un om stăpânit de o ideie fixă, şi în mintea lui răsuna necontenit unul şi acelaş lucru: „Curând, curând, Davar-han, capul tău o să se rostogolească la picioarele mele!"

Mare îi fu dezamăgirea când acelaş tânăr sergent care-l întâmpinase la intrare, cu prilejul primei vizite făcute lui Davar-han, îi anunţă că colonelul plecase înainte cu trei ore la Kazvin, fiind chemat în interes de serviciu.

„Nu-i nimic, cu atât mai bine. O să-l dobor acolo!" decise Raşid.

Se întoarse acasă, luă bani şi, anunţându-i pe ai lui că pleacă într'o misiune, se duse de-a-dreptul la staţia de autobuz.

2

Şucufe umbla prin camere ca o nălucă, fără să scoată o vorbă, fără să facă nici cel mai mic zgomot. Umbla fără să se lovească de scaune, fără să stingherească pe cineva. Lua sau punea la loc obiectele de care avea nevoie, ştergea cu o cârpă praful, strângea paturile sau schimba aşternutul.

Se întâmpla ca nimeni să nu-şi mai amintească unde fusese pusă sau ascunsă încălţămintea purtată iarna trecută sau ciorapii de lână, ori cine ştie ce alte lucruri călduroase. Doar Şucufe, deşi oarbă, le găsea întotdeauna.

Dacă vreunuia dintre copii i s'ar fi năzărit să-şi

revadă vreo jucărie cu care se jucase când avusese cinci ani, iar pe urmă o uitase așa cum își uită omul primul său vis, Șucufe i-ar fi adus această jucărie și ar fi adăugat zâmbind: „Iată păpușica ta cea drăgălașă!“ sau: „Iată-ți soldățelul de plumb preferat!“

Datorită memoriei sale excepționale, Șucufe nu umbla niciodată prin cameră sau prin curte cu mâinile întinse și nici nu recurgea la ajutorul bățului. Era o bătrână scumpă la vorbă care însă poseda uimitoarea capacitate de a pătrunde în universul sufletesc al oamenilor ce-i erau apropiați.

In zadar încercase Suria să-i ascundă bătrânichii amărăciunea sa.

Pe bolta cerului sclipeau stelele. Părea că de sus, peste Teheran se cerneau nestemate, care se pierdeau în bezna nopții ce învăluise pământul.

Șucufe nu putea să adoarmă. O tristețe neînțeleasă se furișase hoțește în casa în care-și petrecuse treizeci de ani din viață. In ultima vreme doctorul se mânia des și se încuia în cabinetul său. Rașid plecase pe neașteptate undeva. Suria se chinuia în tăcere, fără să spună nimic părinților... Nu cumva, acest monstru acest șaitan de Șahedi, de trei ori blestemat, reîncepuse urmăririle? Dar nu, Suria spusese doar că nu va mai ieși niciodată din casă singură. Vaan, Aițemnik și Asthik sunt întotdeauna cu ea.

Atunci ce durere îi sângerează inima bietei fete? Dece glasul ei sună atât de trist? Dece nu doarme noaptea și ba suspină, ba plânge în odaia ei?

Trecuse demult de miezul nopții când Șucufe pătrunse cu pași grijulii și fără zgomot în camera Suriei și spuse încetișor:

— Eu sunt, inimioara mea.

— Nici tu nu poți dormi, mătușică Șucufe? Și eu credeam că sunt singura trează.

— Suspinele tale, gemetele inimii tale, nu mă lasă să dorm, fata mea.

— Ah, mătușică Șucufe! — oftă Suria și tăcu.

Apoi se săltă din pat și trase un scaun pentru bătrână:

— Și tot nu pricep ce te face să nu dormi?

— Imi cârpesc gândurile, Suria.

— Gândurile ?

— Da, gândurile. Am îmbătrânit, drăguţo. Inainte vreme, când erai mică, îmi era deajuns să-ţi aud plânsul în curte ca să ştiu ce ţi s'a întâmplat : te-a supărat Raşid, sau ai căzut şi te-ai lovit de o piatră, ori te-a zgâriat vreo pisică.

— Dar cum ghiceai ? Erai şi atunci oarbă.

— Imi dădeam seama după glasurile voastre. Acum nu mai pricep nimic. Ieri Raşid era atât de supărat, atât de neliniştit.

— Ţi-a spus ceva ?

— Nu, mi-am dat eu seama. A trecut pe lângă mine, l-am simţit cum respiră şi cum merge — şi am priceput. Şi unde s'o fi dus băiatul, atât de turburat ?!

— Nu mi-a spus nici mie.

— Vezi ? Şi nici mamei nu i-a spus nimic... Da, am simţit că băiatul nu e în apele lui. Nici tu nu dormi de nu ştiu câte nopţi. Şi iată că stau şi mă gândesc : ce s'a întâmplat, dece s'au tulburat apele acestea limpezi ?

— Ah, mătuşică Şucufe ! — oftă din nou Suria. — Ţi-aduci aminte, că îmi spuneai cândva că voi fi una din cele mai fericite fete ?

— Imi aduc aminte, Suria, cum să nu-mi aduc aminte ?

— Iar acum sunt cea mai nefericită fată din lume ! Inainte de a fi intrat tu aici, îmi căutasem pe cer steaua. Nu mai e, a dispărut. Dacă n'ai fi venit, aş fi plâns acum.

— Rău ai fi făcut, inimioara mea. Fericirii îi plac ochii uscaţi. Cel care priveşte prin pânza lacrimilor, poate să nu bage de seamă fericirea lui ascunsă undeva în nori sau în întuneric. Dezvăluie-mi durerea ta, poate că-ţi voi putea da o mână de ajutor.

— Nu, mătuşică Şucufe, e cu neputinţă să ajuţi durerii mele. Sunt nefericită şi fără noroc ca şi sărmana Şirin.

— Demult ar fi trebuit, fiica mea, să-ţi deschizi inima.

Nu cumva bobocul dragostei şi-a desfăcut petalele în inimioara ta ?

— Oh, mai încet, mătuşică Şucufe ! Ferească dumnezeu să audă mama sau tata. Vezi nu cumva sa scapi faţă de ei vreo vorbă necugetată !

— Nu-ţi fie teamă, n'am s'o fac. Priveai acum cum cad stelele. In sufletul meu am mai multe cuvinte decât stelele pe cer, dar niciunul nu-mi scapă dintre buze fără rost... spune-mi, cine e acela care ţi-a turburat inima ? Poate că nu preţuieşte nici cât un fir din părul tău, poate că e o piatră ca toate celelalte, iar ţie ţi s'a părut că-i diamant.

— Nu vorbi aşa despre el, mătuşică Şucufe.

— Dece să nu vorbesc, inimioara mea ? Nu vreau să culegi o nucă fără miez.

— Nu-l cunoşti, şi atunci ce rost are să vorbeşti aşa, degeaba ?

— E drept, nu-l cunosc. Dar văd cum ţi-a întunecat inima. De câte ori ţi-am povestit legenda bietei Şirin ? Ţi-aduci aminte cum o înşela Hosrov ? La început şi-a luat drept nevastă pe Mariam, împărăteasa Rumeliei. După moartea lui Mariam, a adus la palatul său pe frumoasa Şakar din Ispahan. Şi tot se ducea la turnul în care trăia Şirin, se aşeza sub fereastra ei şi o încredinţa : „Dacă soarta mă va apropia vreodată de tine, voi deveni robul tău şi ca un rob voi săruta poalele vestmântului tău! Chiar dacă iataganul ar fulgera deasupra capului meu — îmi voi jertfi viaţa, dar nu voi renunţa la tine, pentru că tu eşti şi sufletul şi viaţa mea ! Când îmi aduc aminte de numele tău, sunt gata să-mi dau coroana şi tronul pentru mireasma unei singure şuviţe din părul tău !"

— Ehei, mătuşică Şucufe, acum oamenii nu mai vorbesc cu cuvintele astea. Şi în general, rareori vorbesc de sentimentele lor.

— Dar omul acesta are ochi cu care să te privească, are urechi cu care să-ţi asculte glasul. Şi dacă totuşi nu-şi dă seama de ceeace se petrece în sufletul tău, înseamnă că nu merită să-ţi amărăşti inima pentru el. Alesul tău trebue să fie deştept cât cinci laolaltă.

— E foarte deştept. Nici nu ştii cât e de deştept !

— Mă îndoiesc, inimioara mea. Cum poate lăsa un om deştept să-i scape din mână o asemenea comoară nepreţuită ?!

In cuvintele bătrânei Şucufe nu era nici umbră de măgulire. Ea o iubea pe Suria mai mult decât îşi iubea viaţa, preţuia caracterul ei blând şi nobil, mintea ei, se bucura de frumuseţea ei, pe care o simţea, fără să poată zări chipul aceleia pe care o îndrăgea atât. Era încredinţată că tinerii nu-i vor da pace o clipă Suriei şi că fiecare din ei va năzui să-i cucerească cât mai curând inima.

Şi iată că acum îi e dat să audă ceva cu totul neaşteptat : s'a găsit un om care a întunecat inima Suriei, a îndurerat-o prin răceala lui. Asta o îndurera şi pe Şucufe. Ea nu voia ca fata pe care o păzise şi o crescuse, să facă un pas greşit. Iar un om cu adevărat demn n'ar fi supărat-o niciodată pe draga ei cu răceala şi indiferenţa lui.

— Da, da, — îşi întări ea gândul. — Degeaba te chinuieşti din pricina lui, oftezi şi nu dormi nopţile. Iţi repet : cred că nu face nici cât un fir de păr din capul tău.

— Mătuşică Şucufe, te rog nu mai vorbi aşa despre dânsul, — spuse încet Suria.

— Dar cine e ? Nu cumva o fi obrăznicătura asta de fecior al lui Sardar-han ?

— Vezi că te înşeli ! Pe Davar-han nici nu vreau să-l văd. De câteva zile n'a mai dat pe la noi şi nu pot decât să mă bucur.

— Atunci cine e ?

Tăcerea Suriei dură clipe lungi. Intr'un târziu, de pe buzele ei cuvintele se smulseră încet, ca o suflare, ca un foşnet :

— Şems Azadi... fostul meu profesor dela institut.

— Profesorul tău ? Oricine ar fi, rămân la cele spuse : de vreme ce n'a ştiut să te preţuiască, înseamnă că n'are minte şi prin urmare nu trebuie să-ţi pară rău după el.

— Ţi-am spus de o mie de ori că e foarte deştept !

— Iar eu nu cred asta, — răspunse cu încăpăţânare Şucufe. — Dacă vrei, o să născocesc ceva şi o să mă

duc chiar mâine la el să-i vorbesc şi să-l iscodesc. După aceea o să viu la tine şi o să-ţi spun ce fel de om e... Şi dacă e deştept.

— Dar ce motiv ai să născoceşti ? Ce motiv ? — se însufleţi pe dată Suria.

— Asta mă priveşte. O să fac în aşa fel încât nici să nu ghicească pentruce anume am venit şi dece am plecat. E bine că nu mă cunoaşte defel.N'o să-i spun cine sunt nici de unde vin. N'are decât să fie cel mai bun prieten cu toţi împăraţii, dar eu sunt împărat al gândurilor mele. O să mă duc, pe mine n'o să mă trădez, dar din inima lui voi zmulge orice taină.

Propunerea bătrânei Şucufe îi plăcea, dar în acelaş timp o şi speria pe Suria. Ea o îmbrăţişă bucuroasă pe bătrână :

— Du-te, mătuşico Şucufe, du-te ! Despre mine însă, să nu sufli o vorbă ! Bine ?

— Nu te teme, inimioara mea, dormi în pace. Mâine Naine o să mă ducă şi o să-mi arate casa. Iar restul lasă-l în grija mea...

Şucufe se ridică şi ieşi din cameră tot atât de tiptil cum intrase

3

Când Vaida deschise portiţa, care acum era în permanenţă încuiată, ea dădu cu ochii de o bătrână înaltă, oarbă, cu o faţă măslinie, care fusese frumoasă odinioară. Femeia era îmbrăcată foarte modest, însă curat şi acoperită din cap până în picioare cu un văl negru.

Vaida o conduse pe oarbă în biroul fratelui său.

Până atunci, nu mai fusese în casa lor o astfel de vizitatoare şi deaceea toţi o priveau pe bătrână cu o tăcută compătimire.

Oarba începu cu o glumă :

— Agai doctor, — zise ea, — iartă, te rog pe o bătrână ca mine. Poate că aşteptai tocmai fata pe care o iubeşti şi când colo, am venit eu.

Vesela introducere a bătrânei îi plăcu şi lui Azadi şi mamei sale şi Vaidei. Se aşteptau la orice — la

plânsete, lacrimi, gemete, dar numai la această glumă ușoară nu.

— Dar dacă n'am nicio fată pe care s'o iubesc? — răspunse Azadi pe același ton de glumă.

— Oricum, tot nu-i interesant să stai de vorbă cu bătrânii.

— Ei, și aici te înșeli: depinde cu cine... Cu cât un om e mai în vârstă, cu atât a adunat mai multă experiență, cu atât înțelege mai bine oamenii și viața.

— Și cu atât amărăciunile, din pricina cărora se chircește, se gârbovește și până la urmă coboară în mormânt, sunt mai multe.

Un altul poate că nu s'ar fi întins la vorbă cu o bătrână necunoscută, ci ar fi rugat-o să-i spună pe scurt pricina pentru care venise. Doctorul Azadi însă îi plăcea să stea de vorbă cu oamenii. Privind-o pe bătrâna oarbă, el nu se mai îndoia că până la urmă ea își va deschide inima și-i va spune pentruce venise. Și chiar dacă nu-i va dezvălui adevăratul motiv, oricum nu-i va fi greu să-l ghicească. Cuvântul e o melodie a inimii și a sufletului omenesc, iar doctorului Azadi îi plăcea să asculte această melodie. E drept că poate fi falsă, și mulți o cântă fals, însă un ascultător atent și îndrăgostit de această melodie va prinde și-și va da seama oricând de nota falsă.

Bătrâna vorbea sincer. Și deaceea Azadi susținu cu plăcere conversația.

— Da, ai dreptate. Din păcate, mulți se chircesc, se gârbovesc din pricina durerii, a nevoilor și grijilor și coboară în mormânt înainte de vreme.

— Așa-i, fiule, așa-i: dintr'un iad treci într'altul.

— Ei, dar nu toți au soarta asta! Sunt unii care și pe pământ se bucură de o viață de paradis.

— Sunt. Dar nu degeaba se spune: „Dacă porțile raiului ar fi deschise, ar putea pătrunde în rai și un catâr".

— Și cine le ține zăvorîte?

Azadi presupunea că bătrâna va răspunde: „allah" Dânsa însă zise:

— Durerea le ține. Durerea pătrunde pretutindeni, ca și aerul.

— Dar nici aerul nu este pretutindeni acelaș. Într'o pivniță, de pildă, miroase a mucegai, iar într'o seră, domnește mireasmă de trandafiri.

— Moartea e aceeaș pentru toți, fiul meu.

— Firește, în schimb viața nu-i aceeaș pentru toți. Pentru unii e întunecată, cum e pentru dumneata, iar pentru alții, e numai o desfătare. Ce bine ar fi dacă oamenii ar putea trăi fără suferințe!

Șucufe făcu o mișcare bruscă și vălul îi alunecă puțin de pe cap, descoperindu-i părul cărunt, pieptănat cu grijă. Pe chipul bătrânei se așternu o umbră de mâhnire.

— Fără suferințe... — repetă ea cu tristețe. — Mult timp m'am gândit la asta, fiul meu. După câte se vede, însă, nu ni-e dat să trăim astfel.

— Nu ni-e dat? Spune-mi, dece? Oare le e sortit oamenilor să trăiască veșnic în nevoie și durere?

— Eh, dece să las să te copleșească tristețea?

— Nu, nu, spune-mi. Dece crezi că ar fi cu neputință să se pună capăt suferințelor pe pământ?

Azadi își apropie scaunul de bătrână și se pregăti s'o asculte.

— Fiul meu, — începu Șucufe, — de patruzeci de ani nu mai văd lumina zilei. Și de patruzeci de ani caut...

— Ce anume?

— Ascultă-mă și ai să înțelegi. Lumina are un izvor, apa un izvor, bucuriile — un loc pe care rodesc, bolile — o pricină. Chiar dacă cineva se îmbolnăvește, oamenii îi găsesc pricinile și nimicesc boala. Dar sunt zile, fiul meu, când ies din casă și mă înapoiez abia târându-mi picioarele: câte amărăciuni grele, mai grele decât fierul, îmi apasă inima! Pretutindeni oamenii nu fac decât să vorbească despre nenorocirile lor. Unul se plânge că nu poate câștiga pentru o bucată de pâine, altuia, fiica a apucat-o pe un drum greșit din pricina foamei, celui de al treilea i-a murit copilul... da' parcă le poți înșira pe toate? Și fiecare mă împovărează cu durerea lui, pentru că ea este pretutindeni și-i apasă pe toți. De aia stau și mă gândesc: dece nu poate omul să biruie propriile sale nenorociri? Pretutindeni toți

vorbesc numai despre nenorociri — şi pentru asta n'ai decât să-ţi pleci urechea la glasul meşteşugarului, al ţăranului, al sarbazului [1]) şi chiar al unui om învăţat cum eşti dumneata... Dece, spune-mi, dece nu-i în stare omul să lupte împotriva acestui potop de nenorociri ? !

— Potop de nenorociri... — repetă îngândurat Azadi. — Ei, da, firește, e un adevărat potop! Ai spus-o bine. Da, închipuie-ţi următorul tablou. Din vârful munţilor se prăvăleşte un şuvoi înfricoşător şi oraşul începe să fie inundat. Apa creşte, creşte mereu, pătrunde în beciuri, în bordeiele săracilor, înnecă pe cei care nu izbutesc să se cațere mai sus... Ce trebuie să faci dacă nu poţi scăpa prin fugă ?

„Înţelept grăieşte, gândi Şucufe. Să vedem ce-o să mai spună". Întrebarea nu era grea, însă bătrâna îşi dădea seama că ea ascunde un tâlc mult mai adânc şi cumpăni înainte de a răspunde.

— Zici că nu-i chip de fugă ?

— Nu. Pretutindeni clocotesc torentele venite de pe coastele munţilor, pretutindeni e inundație.

— Mă cam poticnesc la răspuns.

— Dece ? Răspunsul nu-i greu : se poate înălţa un stăvilar în fața şuvoiului, şi apele să-i fie îndreptate spre mare.

— Într'adevăr, se poate.

— Spune-mi, ai vreun fecior ?

— Am avut, dar a murit.

— Fie-i ţărâna uşoară. Socoate-mă de azi încolo fiul tău. Şi iată că-mi spui, mie, fiului tău : „Du-te şi luptă-te cu inundația !" Voi putea oare ?

— De unul singur îţi va fi greu, fiule.

— Cuminte răspuns. Şi nu numai că va fi greu, ci de-a-dreptul cu neputinţă. Acum poţi răspunde singură şi la întrebarea dumitale. Gândeşte-te ! În jurul nostru sunt milioane de oameni care oftează cu amărăciune, gem şi se tânguiesc. Apele turburi îi trag la fund : văd cu proprii lor ochi chinurile şi moartea celor dragi şi cuprinşi de disperare, îşi zmulg părul din cap. Nici-

[1]) *Sarbaz* — soldat. (N. trad.)

unul din ei nu gândeşte că dacă din fiecare familie ar ieşi măcar un singur om cu o lopată, inundaţia ar fi luat demult sfârşit. Dacă întregul popor s'ar ridica la luptă împotriva unei asemenea inundaţii, el ar putea clinti din loc Demavendul [1]) şi să-l pună stăvilar în faţa oraşului nostru! Iar după aceea am porni cu toţii să-i ajutăm pe sinistraţi. Am construi case bune şi luminoase. I-am aduna pe toţi bolnavii, schilozii, pe toţi cei care şi-au pierdut, asemeni ţie, vederea, i-am chema pe cei mai buni medici ai ţării şi le-am spune: „Ingrijiţi-i!" I-am vindeca pe toţi şi atunci s'ar lumina şi chipul fiicei tale şi ale tuturor prietenilor tăi. Nepotul te-ar plimba cu automobilul prin toată ţara şi ţi-ar spune: „Priveşte, bunicuţo, cât de frumoasă e viaţa noastră!" Am statornici o lege că nimeni nu trebuie să fie sluga altuia, că toţi trebue să fie egali, şi nimeni n'are dreptul să se ghiftuiască pe socoteala altuia. Am nimici toate aceste rânduieli nedrepte, în care o mână de oameni se bucură de o viaţă ca în rai, în palatele şi parcurile lor, construite de mâinile poporului, în timp ce întregul popor duce o viaţă de sărăcie şi foamete. Să fie oare cu neputinţă construirea unui stăvilar împotriva tuturor amărăciunilor şi nenorocirilor, dacă tot poporul s'ar apuca de treaba asta?

Multă vreme stătură ei de vorbă. O viaţă întreagă bătrânica asta oarbă nu cernuse decât grăunţele grijilor, lipsurilor şi amărăciunii oamenilor, dar n'avea de unde să cunoască tainele încolţirii şi dezvoltării lor. Oameni ca ea iubesc curăţenia gândului şi cuvântul adevărului spus până la capăt. Azadi ştia lucrul acesta şi deaceea spuse adevărul direct, fără s'o mai descoase pe bătrână. El văzu cum acest cuvânt al lui, acest cuvânt al adevărului, spus din toată inima, descreţeşte chipul brăzdat de zbârcituri ale bătrânichii şi cum acest chip se luminează cu un zâmbet senin. Părea că dintr'o clipă într'alta, ea va deschide ochii stinşi pentru tot-

[1]) *Demavend* — cel mai înalt pisc (5654 m.) al masivului muntos Elbrus, situat la nord-est de Teheran, având o formă conică şi acoperit întotdeauna cu zăpadă. (N. red. ruse.)

deauna și va spune: „Mulțumesc, fiul meu. Mi-ai redat vederea!"

Șucufe începuse discuția cu precauția unui călător care vrea să soarbă o înghițitură de apă dintr'un izvor necunoscut, întâlnit pentru prima dată în drumul său. Dar după ce gustă din această apă curată cum e cristalul, ea bea acum fără întrerupere, răcorindu-și buzele arse și regretând parcă în sinea ei că e nevoită să părăsească acest izvor și să plece. Un timp bătrâna și uitase scopul pentru care venise la doctorul Azadi. Amintindu-și, după o atât de îndelungată discuție, ea simți că n'are dreptul să înșele pe înțeleapta ei gazdă și că trebuie să fie și ea tot atât de cinstită.

Șucufe avea însă în minte și promisiunea făcută Suriei și deaceea spuse:

— Fiul meu, după cum vezi sunt o femeie sărmană. Mă întreține unica mea fată, slujnică într'o familie bogată. Zilele astea am auzit dela o femeie că redai vederea tuturor celor orbi. Deși n'am crezut-o, mi-am zis totuși: ia hai să mă duc și eu să vorbesc cu doctorul ăsta Azadi, să văd ce fel de om e... Acum nu-mi rămâne decât să-ți spun: binecuvântată fie mama care te-a născut! Nu în zadar ți s'a dat numele de Șems — adică soare.

Șucufe se ridică, înălțându-și totodată capul ei alb ca zăpada, de pe care vălul alunecase cu totul. Câteva clipe ea își fixă privirea ei stinsă spre locul de unde răsuna glasul lui Azadi. Apoi, se întoarse către ieșire:

— Rămâi cu bine, fiul meu.

— Să te însoțească fericirea, mamă...

Deabia în curte, Șucufe se adresă fetei ce o însoțea:

— Cum te chiamă, tânără hanum?

— Vaida.

— Ești sora lui?

— Da.

— Ai un frate neprețuit. Dece nu-l însurați?

— Nu vrea el. Zice că n'a găsit încă o fată potrivită.

— Să-i împlinească allah vrerea inimii! — rosti bătrâna, luând-o de mână pe Naine, care o aștepta lângă portiță.

Acasă, Suria aștepta cu inima cât un purice întoarce-

rea bătrânichii. Ea nu se împotrivise intenției lui Șucufe numai din pricină că era însetată să afle măcar ceva despre doctorul Azadi și despre starea lui sufletească. Ar fi fost mulțumită să afle și numai atât: că trăiește, e sănătos, există...

Deabia apăru Șucufe pe verandă și Suria se năpusti spre ea și o îmbrățișă ca o copilă care în sfârșit își revede mama, înapoiată dintr'o lungă călătorie.

— Ai fost? Ai vorbit cu el?

— Am fost, am vorbit, — răspunse cu seriozitate Șucufe.

— Și? Ce ți-a spus? Cum îți pare?

Așezându-se pe un scaun de pe verandă, Șucufe oftă adânc.

— Ce să-ți spun, inimioara mea? O să-ți repet și acum cuvintele pe care ți le-am spus cândva: ești fericită. Ești fericită că din toți oamenii l-ai ales pe Șems...

Lauda lui Șucufe era suavă și îmbătătoare, asemenea vinului, dar tăinuia și o amărăciune: alegerea Suriei nu rezolva încă problema. Poate deaceea în minunații ochi ai fetei se oglindiră deopotrivă tristețe și extaz și era greu să ghicești care dintre ele o domină.

Cu toate acestea, Suria era adânc recunoscătoare lui Șucufe: bătrânica fusese prima care-i urase noroc în dragoste!

4

Exact două zile mai târziu, Suria fu cât pe-aci să se certe cu bătrâna sa doică.

Seara târziu, cineva bătu de câteva ori cu ciocănelul în portiță. Naine alergă să deschidă.

In fața porții, stătea un țăran, ținându-și catârul de căpăstru.

— Tu ești, Naine? Deabia am reușit să dau de voi...

Naine îl privi atent pe musafirul nocturn și, recunoscându-l, se repezi bucuroasă spre dânsul.

După ce-și dădură binețe, țăranul trase catârul în curte și-l legă de unul din stâlpii care sprijineau balconul.

De sus se auzi glasul lui Șucufe :

— Cine e acolo, Naine ?

— Hasan-ami [1]), mamă.

— Hasan al nostru ?

Auzind discuția dintre Șucufe și fiică, doctorul Moșar se adresă soției :

— Nu cumva a venit bătrânul ?

El ieși pe balcon și strigă :

— Hasan ?

— Eu sunt, agai doctor ! — răspunse de jos țăranul.

— Cum de te-ai hotărît să dai pe la noi ?... Hai, urcă în casă !

Și, fără să mai aștepte ca Hasan să se spele după drum, doctorul insistă ca acesta să vină îndată pe balcon.

Era un bătrân cărunt cu totul, cu ochii adânc înfundați în orbite, cu o față smeadă, de culoarea bronzului, purtând pe cap o pălărie țărănească de pâslă și îmbrăcat în straie, petic de petic.

Inainte de a intra în cameră, el vru să-și scoată grosolanii bocanci țărănești, însă doctorul îl trase de mânecă.

— Hai, intră, intră !

Clipind des din pleoape din pricina luminii electrice prea vii, Hasan pătrunse în odaie, se ploconi ducând după obiceiul țărănesc mâinile la piept și rămase să stea lângă prag.

— Vino încoace, așează-te, — îl pofti doctorul. — Ești ostenit, desigur ? Ce te-a făcut să faci un drum atât de lung ?

Hasan lăsă capul în jos, mângâindu-și în vremea asta mustățile tunse scurt. Avea o înfățișare obosită, peri aspri și cărunți îi năpădiseră fața.

— N'am venit cu vești bune, agai doctor, — spuse el încet.

Din camera vecină apăru în fugă Suria, emoționată și veselă.

— Vai, Hasan-ami, tu ești ? Salam !

Bătrânul o privi pe Suria cu un zâmbet mângâietor.

---

[1]) *Ami* — unchi. (N. trad.)

O ţinea minte fetiţă, pe vremea când familia Moşar venea în satul lui. Pe atunci el o alinta cât putea, împlinindu-i toate vrerile ei copilăresti

— Hasan-ami, ce mai face mielul meu, a crescut ?

— A crescut, hanum, a crescut, — răspunse Hasan — Acum s'a făcut un berbec cât toate zilele.

Suria se apucă să-l întrebe pe Hasan de cunoscutii ci dela ţară, însă tatăl o întrerupse :

— Aşteaptă, Suria, o să ai tot timpul să stai de vorbă cu Hasan... — şi se adresă din nou ţăranului : — Ei, ce s'a întâmpiat la voi ?

Bătrânul ţăran îşi plecă din nou capul :

— Lucruri rele s'au întâmplat, agai doctor, foarte rele. Nici nu ştiu cu ce să încep... Sardar-han a luat din satul nostru opt oameni şi vrea... vrea să-i spânzure...

Soţia doctorului se apucă cu mâinile de cap :

— Vai, babam !

De pe chipul Suriei pieri surâsul.

Şucufe, care tocmai intrase în cameră, încremeni pe loc şi-şi ridică fruntea ca într'o rugă :

— Va, alla !

Sprâncenele doctorului Moşar se încruntară, iar ochii îi scăpărară mânioşi.

— De unde au pornit toate astea ?

— Dela impozitul pentru palat, — răspunse Hasan. însă văzând că doctorul nu-l înţelege, îi explică : — Sardar-han a hotărît să construiască un palat şi să-l dăruiască apoi lui Reza-şah...

— Şi v'a impus pe voi cu un nou impozit ?

— Da, a cerut şi impozit şi oameni. Acum o lună a sosit personal la noi în sat. I-a adunat pe săteni şi le-a zis : „Satul vostru trebuie să dea pentru construirea palatului 50 de bărbaţi. Trimiteţi-i pe cei mai puternici, căci munca nu-i uşoară..." Atunci unul dintre ai noştri, pe nume Adib, s'a aflat şi el în treabă şi l-a întrebat : „Dar şahul o să ştie că noi i-am construit palatul ?" Sardar-han s'a mâniat cumplit. „Vită ! a zis el. Ce tot dai din gură ?" Iar Adib, fără să stea pe gânduri, i-a răspuns : „De-aia am gură, ca să trăn-

cânesc." Sardar-han se întoarse atunci către călăreții săi și le porunci: „Ia scurtați-i nițeluș limba, că prea o are lungă măgarul ăsta!" Călăreții îl scoaseră pe Adib din gloată și-i zmulseră vestmintele de pe el, ca să-l biciuiască. Iar Sardar-han se mânie de data asta pe dânșii și le strigă: „V'am spus să-i scurtați limba, uite așa!" Și-și scoase limba, arătând cum s'o taie...

— Ce grozăvie! — șopti Suria, pălind.

Cu toții erau înspăimântați ascultând bestialitățile hanului din Mazandaran. Până și Halil, care până atunci nu-l prea luase în seamă pe bătrânul țăran, holbă larg ochii.

Hasan povestea fără grabă, netrădând emoție și neridicând tonul. Doar perii din barbă păreau că încărunțiseră unul după altul.

— Ce-i drept, limba nu i-au tăiat-o, dar de biciuit l-au biciuit pe Adib cu cravașele de n'a mai putut să se ridice de jos. Iar acum l-au luat împreună cu alții și l-au dus la curtea hanului ca să-l spânzure...

Hasan tăcu și oftă adânc.

Doctorului Moșar i se întâmpla foarte rar să fumeze acasă. De data asta, după ce scotoci prin buzunarele halatului fără să găsească țigările, spuse:

— Naine, ia adu-mi țigările din cabinet! — Și întorcându-se către Hasan, îl întrebă: — Dar pe ceilalți dece i-au luat?

— Nici noi n'o știm. Lucrurile s'au petrecut cam așa... In ziua aceea, Sardar-han a împovărat satul cu un impozit nou: șaptezeci de berbeci, două sute de găini și cincizeci de harvari de grâu. Iar grâul... uite, cât găsești aici, — spunând aceasta, Hasan desfăcu palma bătătorită a mâinii stângi, — atât afli și în sat. Sardar-han știe și singur prea bine cât grâu a adus fiecare din noi de pe tarla acasă, dar se vede treaba că nu de pomană se zice despre dânsul că stoarce unt până și din purice... A doua zi, kedhoda Seid s'a apucat să strângă impozitul pentru palat. A adunat berbecii și i-a mânat la moșia lui Sardar-han. Pe drum însă, au năvălit voinicii lui Șir-Bahram și au luat totul. Ei,

și după asta, Sardar-han s'a mâniat și mai tare pe satul nostru. S'a năpustit din nou asupră-ne, împreună cu călăreții lui, și ne-a strigat: „Voi i-ați dat de știre lui Șir-Bahram! Sunteți toți niște tâlhari!" A luat cu sine pe Adib cel bătut și pe alți șapte flăcăi și i-a dus, zicând că dacă nu i-i vom da pe cel care l-a vestit pe Șir-Bahram, o să-i spânzure pe toți. De unde să știm noi cine i-a dat de veste lui Șir-Bahram? Acum trei zile, a venit la noi un olăcar de-al hanului și ne-a vestit că vineri vor fi spânzurați...

Hasan înalță capul și-i aruncă doctorului o privire rugătoare.

— Sunt cu toții flăcăi tineri, tot unul și unul. Printre ei e și nepotul meu. Ramazan Ali... Suria își amintește cu siguranță de micul Ali. L-au luat de-a-dreptul dela nuntă...

Ochii Suriei străluceau din pricina lacrimilor, aidoma unei agate scoase din apă. Doctorul trăgea cu sete din țigară și fumul albăstrui îi învăluia din ce în ce mai des chipul.

— S'au adunat bătrânii, au chibzuit cât au chibzuit, dar n'au putut găsi nimic. De-aia am și hotărît: o să mă duc la doctor, poate că o să găsească dânsul ceva. Tot satul m'a trimis la tine, agai doctor. Te rugăm, din suflet te rugăm, ajută-ne...

Halil îl întrerupse nemulțumit pe bătrân:

— Ce poate să facă tata?

Hasan începuse să-l enerveze din clipa în care pronunțase numele tatălui lui Davar-han, hanul-satrap din Mazandaran. In timpul recentei sale călătorii în nordul Iranului, făcută în vederea prospecțiunilor petrolifere, inginerul Moșar și colegii săi fuseseră foarte bine primiți la moșia lui Sardar-han din Mazandaran. In afară de asta, Davar-han era un oaspete des în casa Moșarilor, îl proteja pe Rașid, și Halil se gândea serios că mai devreme sau mai târziu Suria va deveni soția lui.

Indiferența care răsunase în cuvintele lui îl revoltă pe doctorul Moșar.

— Ce-ai spus? — îl întrebă uimit. — Păi asta-i o

nelegiuire, o barbarie! Despre lucrurile astea trebuie să vorbești în gura mare!

— Iartă-mă, tată, — răspunse tăios Halil, — însă are la noi cine să judece ce este legal și ce este ilegal. Nu cred ca Sardar-han Mazandarani să fi luat o asemenea măsură fără o prealabilă aprobare dela Teheran. Știi bine câtă simpatie îi poartă Reza-șah. Și în afară de asta, uiți situația. Pe acolo își face de cap acest bandit Șir-Bahram, nepedepsit de nimeni și autoritățile nu-i pot face nimic. Când am fost prin locurile acelea, mulți ziceau că Șir-Bahram are oamenii lui în toate satele de munte. Ei îl ajută de fiecare dată să scape de urmărire, și din pricina aceasta nu poate fi prins. Dece crezi că acești opt sunt într'adevăr nevinovați? Cu siguranță că s'a făcut o cercetare. Se prea poate ca ei să fie tocmai dintre aceia care au legături cu banda de tâlhari a lui Șir-Bahram. Dacă într'adevăr arzi de nerăbdare să le iei apărarea, te privește. Nu uita însă: mânia lui Reza-șah este teribilă. Ridicându-ți glasul în apărarea unor tâlhari, poți pune în primejdie întreaga familie!

Cuvintele lui Halil erau mai grele decât o sentință. Doctorul Moșar se încruntă.

— Și atunci ce-i de făcut? — întrebă el, cu o sforțare, privindu-și fiul cu coada ochiului.

— Nu știu, — răspunse rece Halil. — După părerea mea, Hasan s'a obosit de pomană făcând un drum atât de lung. Firește, e lesne să scoți castanele din foc cu mâinile altuia!

— Un asemenea gând ticălos nu ne-a trecut prin minte, agai Halil, — zise Hasan, stăpânindu-se cu greu să nu răspundă tot atât de tăios. — Părinții și rudele nenorociților plângeau în timp ce mă conduceau. Cu lacrimi în ochi îl roagă pe doctor să le ajute.

Soția doctorului dădea amărită din cap și ofta. Suria stătea palidă, cu ochii larg deschiși; i se părea că vede în fața sa opt spânzurători, i se părea că aude plânsetele și bocetele femeilor.

Iar Halil ripostă lui Hasan cu aceeaș răceală.

— Toate astea le înțeleg: au plâns, au implorat...

Tata e însă un simplu doctor şi n'are dece să se amestece în asemenea treburi. Vreţi cumva ca spânzurându-i pe cei opt, călăul să-i întindă a noua ţigare tatei ? [1])

— Nici prin gând nu ne-a trecut aşa ceva, agai Halil

— Vouă nu v'a trecut prin gând, în schimb se poate întâmpla !

— Termină odată ! — se amestecă în sfârşit mama lui Halil. — Lasă-l pe om să-şi tragă măcar sufletul ! — Şi apoi îi spuse lui Naine: — Arată-i lui Hasan unde să se spele, iar după aceea dă-i să mănânce ceva.

Hasan se ridică şi ieşi în urma slujnicei.

Ghemuit în fotoliul său, doctorul şedea nemişcat, dus pe gânduri, cu fruntea sprijinită în palmă şi cu ochii întredeschişi. Deodată el sări de pe loc şi, bombănind ceva supărat, pe sub nas, se îndreptă cu paşi repezi spre cabinet.

După ce Hasan se spălă, Şucufe îl conduse în camera sa, unde-l aşeză pe un covoraş şi-i puse dinainte de-ale gurii. Hasan însă nu se atinse de nimic. El se gândea acum că venirea sa la Teheran fusese zadarnică. Nu numai el, ci şi întreg satul îşi pusese atâtea nădejdi în doctorul Moşar ! Doctorul avea în sat o căsuţă în care în lunile de vară se refugia împreună cu familia, ca să scape de zăpuşeala Teheranului. Ţăranii îl respectau din toată inima pe bunul şi săritorul medic şi erau încredinţaţi că dânsul îi va ajuta neapărat în năpasta ce-i lovise.

Înainte vreme, întregul sat al lui Hasan fusese proprietatea unui moşier, care nu făcea nimic altceva decât să joace cărţi cu musafirii săi sau să fumeze opiu. Satul fusese jucat la cărţi de moşier şi câştigat de un colonel, care la rândul lui, din motive cu desăvârşire necunoscute, îl „dăruise" de curând lui Davar-han. Deşi satul se găsea în munţi şi la o depărtare destul de mare de moşiile lui Sardar-han, bătrânul han fu foarte bucuros de darul primit: stăpânind acest sat,

---

[1]) Înaintea execuţiei, condamnatului i se dă să fumeze o ţigară. (N. red. ruse.)

el căpăta posibilitatea să-şi extindă autoritatea şi asupra regiunii vecine.

La început ţăranii nu dădură prea multă însemnătate schimbării de stăpân. Fu însă deajuns ca hanul din Mazandaran să pună odată piciorul în sat, ca să se întroneze groaza, să înceapă bocetele şi gemetele, al căror răspuns Hasan îl purtase până la Teheran.

— De trei zile sunt pe drum, sunt sleit, — se plânse el lui Şucufe, — dar după câte văd zadarnic am nădăjduit...

In camera mătuşii Şucufe veni şi Suria, a cărei inimă se rupea de milă pentru familiile nenorocite ale condamnaţilor şi pentru bătrânul Hasan.

Acesta şedea cu capul plecat, cufundat în gânduri grele. Să nu existe oare într'adevăr nimeni care să-i povăţuiască ce să facă, pentru ca sentinţa de condamnare la moarte a celor opt tineri să fie schimbată în oricare altă pedeapsă ?

Bătrâna Şucufe a fost aceea care însufleţi nădejdile gata să se stingă ale lui Hasan.

— Mănâncă, să-ţi recapeţi puterile, — spuse dânsa, — iar mâine dimineaţă vom merge la cineva. Nenorociţii vor afla întotdeauna ajutor dela dânsul. Mintea îi e şlefuită ca un diamant, iar inteligenţa largă cât marea. El o să ne sfătuiască ce să facem.

— Cine-i omul acesta ? — întrebă Hasan.

— Doctorul Şems Azadi.

Auzind aceste cuvinte, Suria tresări şi o trase încetişor pe Şucufe de rochie.

— Vino, vreau să-ţi spun ceva...

După ce o aduse pe bătrână în camera ei, i se adresă supărată :

— Iarăşi vrei să mergi la Şems ? Nu înţelegi oare că poţi atrage nenorocirea asupra lui ? Duşmanii lui caută numai un pretext ca să-l arunce în temniţă.

— In scrum şi cenuşă să prefacă focul ceresc pe duşmanii lui ! — spuse liniştită Şucufe. — Iar tu, inimioara mea, nu-ţi mai face griji : cine poate fereca soarele între gratii ?

— Ah, mătuşică Şucufe, o spui numai aşa !

— Nu, inimioara mea, bătrâna Şucufe nu vorbeşte

nimic fără să se gândească. O singură dată am stat de vorbă cu dânsul, dar am priceput că omul acesta ştie cum să pună capăt durerii pe pământ. Iar Hasan a adus o desagă întreagă de durere pe catârul său. Vor să spânzure opt tineri şi opt inimi de mamă se vor frânge şi se vor înneca în sânge. Şi unde mai pui durerea taţilor, fraţilor, surorilor şi a iubitelor lor!...

Inima Suriei se strânse. Faţa îi fu cuprinsă din nou de paloare, iar ochii îi luară o expresie de spaimă de parcă plânsetele mamelor şi surorilor acelor tineri care-şi aşteptau execuţia, răzbătuseră până la ea. Apoi, se gândi la doctorul Azadi, pe care-l văzu înconjurat de duşmani, ce nu căutau decât un pretext să-l azvârle în temniţă.

Nu, nu voia să ofere duşmanilor doctorului Azadi un asemenea pretext. Nu voia nici ca Şucufe să se ducă din nou la el. Ce-ar fi putut el să creadă dacă ar fi aflat cine este Şucufe? Dar ce putea face?

Şi Suria şopti ca pentru sine:

— Fă cum crezi...

5

Până la Kazvin nu erau mai mult de o sută de kilometri, însă drumul i se păru lui Raşid îngrozitor de lung. Îl plictisea mai ales flecăreala unui pasager aşezat alături de el în autobuz. Individul acesta, cu nasul strâmb şi cu dinţii cariaţi, voiajor comercial, după cum se recomandase el, se agăţase ca un scaete de Raşid, încă dela Teheran, şi nu-l mai slăbea defel. Zâmbind dulceag, el încerca necontenit să intre în vorbă cu tânărul ofiţer.

— In câte ceasuri ajungem la Kazvin, nu ştiţi?

— Nu ştiu.

— Firește, se întâmplă adesea câte o pană de cauciuc şi trebuie să aştepţi cu orele. Data trecută am stat trei ore lângă Keredja. N'aveai nici măcar unde să te plimbi, pentru că de jur împrejur era pustiu şi, pe lângă toate astea, mai foiau şi lupii... Se spune că în

curând se vor înființa curse aeriene între Teheran și Kazvin. Ce credeți, o să mai treacă multă vreme?

— Nu știu.

— Intreb și eu așa, din curiozitate. Nici chiar dacă m'ar acoperi cineva cu aur de sus până jos, nu m'aș sui în avion. Cine are poftă să-și riște viața? Iată, chiar în autobuzul ăsta și tot ți-e teamă de cine știe ce întâmplare neprevăzută. Poate să sară o roată — și atunci, adio viață. Eu unul răsuflu ușurat abia când ajung acasă... O să rămâneți mai multă vreme la Kazvin?

— Nu știu.

— Vă duceți în misiune sau numai așa, ca să faceți o plimbare?

— Nu știu.

Dar vecinul tot nu-l lăsă în pace pe Rașid.

— De data asta am reușit să cumpăr niște mărfuri foarte bune, deabia sosite din Europa. Lucruri de-astea n'o să găsiți nici la Teheran. Dacă o să aveți timp, dați pe la prăvălia noastră din piața acoperită, a cincea la dreapta, dacă intrați pe poarta principală...

La Keredja, Rașid schimbă locul cu un alt pasager, pentru a scăpa de plictisitorul flecar. Ținea să rămână singur cu sine însuși. Nici chiar frumusețea locurilor prin care treceau — o câmpie largă, scăldată în razele aurii ale soarelui de toamnă și încinsă de lanțul unor munți îndepărtați — nu-i atrăgea atenția. Nu vedea și nu observa nimic în jurul său. Oriunde și-ar fi îndreptat privirea, pretutindeni îi apărea în fața ochilor chipul omului pe care-l ura — al lui Davar-han. Chiar și pe panglica gălbuie a șoselei, care curgea aidoma unui râu în întâmpinarea autobuzului, lui Rașid i se părea că vede aceeași față a lui Davar-han și zâmbetul lui de viperă. Da, de viperă, și de data asta adresat lui. In hurducăiala autobuzului, lui Rașid i se părea că aude râsul lui și batjocoritoarele cuvinte: «Ha-ha-ha!... La „seara curcubeului" va veni și sora ta, ha-ha ha!...» — Și ca răspuns la acest dezgustător hohot de râs, Rașid strângea și mai puternic mânerul săbiei încovoiate de Damasc, repetând în sinea sa: „Așteaptă, așteaptă, Davar-han, o să văd cum ai să

râzi când deasupra capului tău va străluci acest curcubeu de oțel!"

Raşid nici nu încerca să se gândească la urmări, şi-şi spunea doar: „N'au decât să mă bage la închisoare, să mă aducă în faţa Tribunalului militar, să facă ce-or pofti..."

In sfârşit, după cinci ceasuri de călătorie şi după ce zăbovise într'adevăr cel puţin o oră, din pricina unei pane de cauciuc, autobuzul, o vechitură hodorogită, huruind şi lăsând în urma sa un nor puturos de praf şi de gaze arse, trecu în goană pe străzile Kazvinului şi se opri în faţa hotelului.

Raşid închirie acolo o cameră şi-l întrebă pe funcţionarul hotelului, care-i înmâna cheia:

— Mi se pare că Davar-han Mazandarani s'a oprit aici?

— Sarhang? Da, tocmai a fost aici şi a discutat cu cineva... Probabil că acum a urcat la dânsul. Camera lui e în apropiere de a dumneavoastră, numărul şapte.

Raşid urcă repede la etajul I şi descoperind camera lui Davar-han, se opri în faţa uşii. Dinăuntru nu răzbătea niciun zgomot. Împinse uşa şi intră.

Davar-han stătea tolănit într'un fotoliu, cu ochii închişi, ţinându-şi ambele mâini sub ceafă şi cu picioarele comod întinse. In faţa lui, pe masă, mai stăteau farfuriile şi sticlele rămase dela prânz. Se vedea că nu mâncase singur.

Auzind paşi, el deschise ochii şi-l privi surprins pe Raşid:

— Tu?! De unde vii?

— Da, eu sunt Davar-han! — răspunse Raşid, respirând cu greu, şi privi cu ură şi dezgust părul încleiat de atâta briantină al colonelului şi ochii lui unsuroşi, care păreau şi ei daţi cu cine ştie ce pomadă.

Davar-han observă pe dată neobişnuita agitaţie zugrăvită pe faţa vânjosului ofiţer aplecat deasupra lui, şi dădu să se scoale din fotoliu.

— Ce s'a întâmplat?

— **Ştii şi singur prea bine!**

— Eu? — Colonelul dădu mirat din umerii săi înguşti. — Despre ce vorbeşti?

— Ticălosule! Va să zică nu ştii despre ce vorbesc? — spuse Raşid, cu o furie greu stăpânită şi făcu un pas înspre colonelul înmărmurit.

Davar-han încercă să strige la el:

— Cum îndrăzneşti?

— După cum vezi, îndrăznesc!...

Văzând că mâna puternică a lui Raşid apucase garda săbiei, colonelul se ghemui speriat în fundul fotoliului şi se lipi de speteaza înaltă, aplecând maşinal capul. In faţa lui nu mai stătea salvatorul său, întotdeauna liniştitul şi echilibratul Raşid, ci un razbunător mânios, un gigant, care cu o singură lovitură putea să te facă să-ţi iei rămas bun dela viaţă

O secundă de întârziere putea să-i fie fatală. Instinctiv, Davar-han îşi duse mâna la şold, unde deobicei îi atârna un „Browning". De data aceasta însă, tocul cu revolverul fusese desprins şi zăcea pe divan... Mintea lui prinse să lucreze cu o repeziciune neobişnuită. Văzând că altă scăpare nu există, decise să recurgă la şiretenie şi, încercând să se stăpânească, zâmbi:

— Ce sunt glumele astea, Raşid? Crezi că pentru asta ţi-am dăruit sabia?

Şi, fără să mai aştepte răspuns, întrebă de astădată pe un ton serios:

— Spune-mi, în sfârşit: ce s'a întâmplat, ce?

— Te prefaci că nu ştii nimic, ticălosule! Eu n'am îngăduit să fii ucis în faţa mea ca un câine, iar tu ţi-ai pus în gând să te joci cu onoarea familiei noastre? Asta ţi-e recunoştinţa? M'ai înşelat şi pentru asta o să plăteşti cu capul!

Raşid zmulse sabia din teacă şi spuse mânios:

— Dacă eşti ofiţer, ridică-te!

Ochii îi fulgerară aidoma oţelului săbiei.

Davar-han însă se ghemui şi mai tare în fotoliul său.

— Vai, allah! Ce-i cu tine? Vino-ţi în fire! Nu ştiu nimic. Mă jur că nu ştiu nimic! Ce s'a întâmplat?

Spune-mi mai întâi limpede despre ce-i vorba, iar după aia fă ce vrei. Te asigur însă, jur pe tatăl meu că nu știu despre ce înșelăciune vorbești...

El se jura cu atâta ardoare, vorbea cu atâta insistență, încât Rașid îl întrebă aproape fără voie :

— Nu știi despre ce înșelăciune vorbesc ?

— Imamul mi-e martor ! Jur pe coran că nu știu !

— Nu știi că vor s'o atragă pe sora mea Suria la blestematele voastre „seri ale curcubeului" ?

— Pe Suria ? — Pe fața lui Davar-han se zugrăvi o adâncă uimire. — Jur pe onoarea mea de ofițer că aud pentru prima oară așa ceva ! Da' nu se poate ! Cine ți-a spus ? E o calomnie !

— Va să zică Suria se calomniază pe sine însăși spunând că o urmărește Șahedi ?

— Șahedi, Șahedi... — repetă Davar-han și observând ezitarea lui Rașid, prinse să vorbească cu mai mult curaj : — Ascultă, Rașid, e imposibil, e de neînchipuit — înțelegi tu ? E de neînchipuit ca eu s'o vând pe Suria. Eu...

— Și dece ar fi de neînchipuit ? După cât se pare, ești obișnuit să îndeplinești mârșavele porunci ale lui Șahedi. Nu cumva tot din ordinul lui ai învățat și drumul casei noastre ?

— Ascultă-mă, Rașid. Ascultă-mă o clipă și ai să înțelegi dece este imposibil. Și dacă voi spune măcar un singur cuvânt neadevărat, poți să-mi tai capul. — Davar-han își duse mâinile la piept. — Am văzut multe fete în viața mea...

— Știu.

— Chiar și acum am câte vrei...

— Știu și asta.

— Niciodată n'am iubit pe vreuna din ele...

— Știu. Vino la subiect !

— Și prima fată care a trezit în mine un sentiment adevărat, sincer, a fost sora ta... — Davar-han răsuflă greu și continuă : — Poți să mă crezi sau nu, dar îți spun : „seri ale curcubeului" nu se mai pomenesc la mine. Îți jur pe onoarea mea ! Și asta a făcut-o sora ta, Suria. Pentru dânsa sunt gata să jertfesc totul —

cariera şi chiar şi viaţa. Iţi jur! Imi spui că Şahedi a început să urmărească pe fata care mi-e mai dragă decât orice în viaţă? Consider ca o chestiune de onoare să o apăr. Nu voi îngădui ca ea să devină victima acestui descreierat de Şahedi!

Cuvintele acestea, pronunţate, poate, cu o oarecare sinceritate, îl impresionară pe Raşid. El împunse cu vârful săbiei podeaua, astfel încât oţelul zăngăni şi întrebă, încruntând sprâncenele, cu un ton care mai suna aspru:

— Pot să te cred, Davar-han?

Davar-han văzuse însă că primejdia trecuse. Ridicându-se din fotoliu, el se înfipse în faţa lui Raşid şi spuse cu o notă de aroganţă în glas:

— Ce fel de întrebare e asta, Raşid? Sunt ofiţer.

Amândoi erau încă emoţionaţi şi respirau greu. Raşid vârî cu zgomot lama săbiei în teacă.

— Bine, Davar-han, voi încerca să te mai cred odată... Dar ţine minte: dacă Şahedi şi cu tine o să uneltiţi împotriva sorei mele, sunt gata de orice! O să retez capul unuia dintre voi, iar după aceea n'au decât să mă şi spânzure!

Davar-han zâmbi:

— Nu vorbi prostii, Raşid. Sunt convins că vom rămâne prieteni. Iată mâna mea!

Raşid strânse în tăcere mâna ce-i fusese întinsă, se răsuci pe călcâie şi părăsi încăperea.

Davar-han se lăsă în fotoliu, şi-şi aţinti privirea într'un punct. Zâmbetul de pe faţa lui se transformă într'o grimasă dispreţuitoare.

CAPITOLUL VIII

1

Vaida se întoarse acasă foarte emoţionată. In ochii ei albaştri era tot atât de uşor să zăreşti spaima, cum vezi un norişor pe cerul senin.

— Ce s'a întâmplat? Iar ai văzut vreun gândac negru? — glumi Azadi, luându-şi ochii de pe carte.

Aruncând o privire fugară spre uşa camerei vecine, unde mama şedea tricotând, Vaida îi şopti fratelui ei:

— Azi dimineaţă, când am plecat de acasă, un individ s'a luat după mine şi m'a urmărit până la Institut. Acum l-am observat din nou: stă lângă felinar şi nu-şi ia ochii dela poarta noastră.

Azadi ciocăni gânditor cu capătul creionului coarnele ramificate ale unui mic ren de bronz ce împodobea placa de marmoră a călimării. Alături, într'o ramă lăcuită de lemn roşu, era portretul lui Stalin, iar după dânsul, o fotografie mare a Vaidei, cu capul cochet plecat şi ochi răzători. Azadi îşi mută privirea spre faţa palidă şi speriată a surorii sale şi răspunse în şoaptă la întrebarea ei mută:

— Asta înseamnă că locuinţa noastră a şi fost pusă sub observaţie.

Vaida îşi apăsă mâna pe inimă.

— Şi ce-o să ne facem acum?

— Nu te îngrijora!

Azadi se sculă, se apropie de o nişă şi, scoţând o bucată de placaj care închidea peretele din fund, deschise o mică ascunzătoare.

— Inainte de toate, trebuie să scoatem din casă cărţile astea: ne putem trezi azi sau mâine cu o percheziţie.

In adâncitura din perete, stăteau una lângă alta: „Manifestul Partidului Comunist", „Capitalul" de Marx, „Anti-Dühring" şi „Dialectica naturii" de Engels, „Materialism şi empiriocriticism" de Lenin, „Marxismul şi problema naţional-colonială" şi „Problemele leninismului" de Stalin, reviste şi o întreagă serie de broşuri de format mic.

Era mai mult decât probabil ca agenţii poliţiei secrete, descoperind această mică bibliotecă, să nu înţeleagă nimic din titluri, însă erau suficiente doar numele lui Lenin şi Stalin, numai titlul „Manifestul Comunist", pentru ca posesorul cărţilor să fie arestat.

Cercetând cărţile, Vaida spuse:

— Iată, aşadar, ce fel de cărţi ai! De curând la

unul din colegii mei a fost descoperit un volumaş cu nuvelele lui Cehov şi el a fost imediat supus la interogatorii: de unde şi cum a făcut rost de carte? Iar el, mare şugubăţ, n'a avut de lucru şi le-a răspuns: „Mi le-a dăruit chiar autorul". Agenţii poliţiei secrete au schimbat pe dată priviri: „Auzi ce zice? După cât se pare, comunistul ăsta rus — parcă Cehov îl cheamă? — a fost şi prin Teheran..."

Azadi zâmbi şi, după ce aşeză bucata de placaj la locul ei, repetă:

— Trebu'e să ducem toate astea la vreunul dintre băieţii noştri. La noi acasă nu există niciun loc sigur. Iar idioţii ăştia sunt incapabili să judece ceva, dar ştiu în schimb să caute şi-s dresaţi mai bine decât copoii de vânătoare... Dar cum să facem? — căzu el din nou pe gânduri.

— Ar fi trebuit să te gândeşti la asta imediat după ce ai primit vizita fetei aceleia, — spuse Vaida.

— Nu-i nimic, nici acum nu-i târziu... — şi deodată, luând o hotărîre, Azadi întrebă: — Avem făină în casă?

— Făină? — se miră Vaida. — Nu cumva vrei să ascunzi cărţile într'un sac cu făină? După aia o să trebuiască să cureţi fiecare pagină.

— Se poate face aluat.

— Şi mai rău.

— Dece? Să facem un aluat gros, — continuă Azadi să-şi depene planul. — Mi se pare că trimiteţi aluatul la brutărie ca să-l coaceţi? Ei, uite, o să aşezăm cărţile într'un cazan, o să le acoperim cu o muşama, iar pe deasupra o să turnăm în vas aluatul... E o ideie! — se bucură el şi repetă: — Avem făină sau nu?

— Un batman[1]) o să se găsească cu siguranţă, — răspunse Vaida.

— E destul! Atunci frământă, te rog, mai repede aluatul. Cheam-o şi pe Batul să-ţi dea o mână de ajutor.

Vaida se îndreptă în fugă spre bucătărie.

Totuşi nu izbutiră să ascundă toată această istorie

---

[1]) *Batman* — 3 kilograme. (N. red. ruse.)

față de mama lor. Vaida se mai tocmea la bucătărie cu servitoarea, când mama intră în camera lui Azadi.

— Pentruce ai nevoie de aluat, fiule? — întrebă ea.

Azadi își pironi privirea în ochii limpezi și drăgăstoși ai mamei și, temându-se să n'o sperie, îi povesti cu prudență planul său de a scoate afară din casă câteva cărți — „pentru orice eventualitate".

Cu totul neașteptat pentru dânsul, mama îi primi cuvintele cu atâta calm, de parcă în casa aceasta nu se întâmpla pentru prima oară să fie rezolvate asemenea chestiuni. Ea se mulțumi doar să spună:

— Dar am trimis deabia ieri aluatul la brutărie.

— Ieri?

Azadi înțelese că mama avea dreptate: puteau să se trezească bănuieli. Dar el nu avea câtuși de puțin intenția să renunțe la planul său și, deaceea, după câteva clipe de gândire, spuse:

— Dacă nu mă înșel, vinerea asta fratele lui Batul are nuntă. Nu-i așa?

— Ba da, însă ce legătură are asta cu cărțile tale?

In loc de răspuns, Azadi o strigă cu glas tare pe sora sa.

Vaida sosi în fugă din bucătărie, gâfâind și plină din cap până'n picioare cu făină. Până și părul îi era alb, de parcă ar fi fost acoperit cu clăbuci de săpun.

Uitându-se la ea, Azadi începu să râdă:

— De ce te-ai pudrat ca o marchiză? Vrei cumva să te mânjești și tu cu aluat? In felul ăsta ai să aduni toți copoii de pe stradă!

— Am dat jos sacul cu făină de pe poliță și cu prilejul ăsta m'am și pudrat, — răspunse Vaida zâmbind.

Azadi o cuprinse drăgăstos de umeri:

— Ascultă-mă! Astăzi e joi, iar mâine va fi nunta lui Abbas, fratele lui Batul a noastră. Femeia asta trăiește de zece ani împreună cu noi și a devenit un membru al familiei. Se cuvine așadar să-i facem un dar fratelui ei, ce zici? Sunt doar oameni săraci... Ia scuturâ de pe tine făina și aranjează-te puțin. O să te duci la măcelar și o să cumperi o jumătate de berbec și

orez pentru pilaful de nuntă. După aceea ia un ambal şi înapoiază-te. Grăbeşte-te însă!

Vaida ieşi repede din cameră, iar doctorul Azadi luă cărţile din nişă şi le duse la bucătărie. După ce aşeză cărţile pe fundul unui ceaun uscat şi le acoperi cu o muşama, începu s'o dăscălească pe Batul:

— Cărţile trebuie duse la voi acasă, odată cu darurile de nuntă. Ai să torni orez în ceaun, iar pe deasupra ai să aşezi jumătatea de miel. Toate astea o să le ia ambalul, iar tu o să duci celelalte daruri. Ia o tavă şi aşează pe ea prăjituri, fructe uscate, bomboane, halva şi acoperă totul cu un ştergar curat. Deasupra pune pantofii cei noi pe care i-a cumpărat mama pentru mireasă. Tava ai s'o iei pe cap şi ai să te duci împreună cu ambalul şi Vaida... Dealtfel, uite-i că vin!

Vaida pătrunse în bucătărie, urmată de ambal.

Acesta lăsă jos cumpărăturile şi aruncă în jur o privire plină de suferinţă, de parcă ar fi cerut de pomană. Broboane de sudoare i se prelingeau peste cutele de pe fruntea sa înaltă şi de-a-lungul gâtului său slab şi lung — Vaida îl zorise probabil prea tare.

Observând că ambalul este foarte slab şi pesemne flămând, Azadi dădu un ordin cu jumătate glas:

— Batul, dă-i omului să mănânce ceva.

Batul aduse un lavaş [1]) întreg, cu o bucată de brânză învelită în el.

Ambalul se repezi lacom, obrajii lui galbeni şi zbârciţi se umflară, ochii prinseră să-i joace neastâmpăraţi de parcă ar fi vrut să iasă din orbite.

Azadi se simţi stânjenit.

— Mănâncă mai încet, altminteri poţi să te înneci, — îl preveni el cu seriozitate.

Abia putând să vorbească printre înghiţituri, ambalul spuse cu greutate:

— E moa-le lava-şul...

— Nu prea e de lucru?

— Nu prea, arbab. Ambali sunt mulţi, iar de lucru e

---

[1]) *Lavaş* — lipie, pâine de forma unei foi mari şi subţiri. (N. red. ruse.)

puțin. Iar eu sunt un om sfios și nu știu să le iau altora înainte.

După ce înghiți ultima îmbucătură, ambalul scutură din umerii săi firavi, de parcă și-ar fi potrivit palanul din spinare.

— Sfios... — repetă Azadi și zâmbi. — Ei, dacă ești sfios, fii mulțumit că mai ești în viață.

— Cum vine asta, arbab?

— Tu însuți spui că viața e grea.

— Grea, arbab, foarte grea!

— Depinde pentru cine. Ce, e greu să trăiești dacă ai bani?

— Dar unde-s banii, arbab?

— Banii? — Azadi îl privi îngândurat. — Banii sunt la arbabi bogați, cum aș fi de pildă eu. Sunt alții și mai bogați, iar bogații ăștia își scot banii de pe spinarea unor oameni, la fel de neînvățați și de săraci ca și tine. După cum văd, tânjești după o bucată de pâine, iar noi mâncăm în fiecare zi pilaf. Ce zici, e bună pulpa asta de berbec?

Ambalul plescăi din limbă:

— Vai, e bună!

— Cred și eu! Dece-am lua pentru noi carne proastă? Tot ce-i rău, toate rămășițele care nu-s bune de nimic, toate măruntaiele, sunt pentru cei ca tine, ca nici măcar să nu puteți deosebi ce mestecați: coajă de copac sau carne... Da, uite, așa e rânduită lumea. Atunci, mai poți spune oare că și tu ești om? Că bogații sunt oameni, și că cei ca tine — tot oameni sunt... Ai?

— Nu știu, arbab.

— Tocmai asta e rău, că nu știi, că nu te gândești la lucrurile acestea. Ca să gândești, n'ai nevoie de bani. Stai și gândește-te în fiecare zi dece e atât de nedrept rânduită viața. Iar când o să înveți să gândești, atunci și viața o să devină mai ușoară.

Azadi scoase din portofel trei tumani și-i puse în mâna ambalului:

— Să mănânci pe săturate, după ce ai să isprăvești cu lucrul.

Fără să mai asculte mulțumirile ambalului care rămăsese înmărmurit de dărnicia ciudatului arbab, Azadi urcă pe balcon și intră în biroul său. Indată își dădu însă seama că nu făcuse totul: primele două volume, cele mai mari, din „Capitalul", rămăseseră uitate în nișă. Mama îl sfătui să trimeată la nuntă și un tort, ca să poată scoate afară din casă și cărțile astea. Din nou, fu nevoie ca Vaida să se ducă la cofetărie.

După ce toate darurile de nuntă fură împachetate cu grijă, o adevărată procesiune se îndreptă spre poartă. In față pășea ambalul cel înalt și slab. Din ceaunul legat cu frânghie pe care-l căra în spinare, ieșea o pulpă grasă de berbec. Alături de el, sprijinind ușor pe cap o largă tavă de lemn, mergea Batul. Pantofii de marochin, darul pentru mireasă, străluceau ca o pată roșie pe ștergarul alb, arătând limpede tuturor ce se ascunde sub dânsul. In urma lor pășea cu grijă Vaida, ținând în mâini o mică tavă de metal, acoperită cu un șervețel curat. Pe tavă, învelite în hârtie gofrată de cofetărie, erau volumele din „Capitalul", iar deasupra lor, un tort dreptunghiular de aceleași dimensiuni, cu trandafiri de cremă drept ornament.

Când cei trei ieșiră pe poartă, ambalul întrebă:

— Cine e acest bun arbab?

— Un doctor.

— Adică un om care-i vindecă pe oameni?

— Da, — răspunse Vaida, — oameni ca tine...

Părăsind balconul, doctorul Azadi intră la el și, scoțând difuzorul aparatului de radio, ca o pâlnie a unui vechi gramofon, îl înfășură într'un ziar. După aceea, își puse în grabă pallonul, pălăria sa neagră cu boruri largi și, luând la subțioară difuzorul, ieși în stradă.

„Acum n'au decât să se țină după mine, se gândi el, zâmbind, la copoii puși să-l urmărească. Ii voi duce de-a-dreptul într'un loc unde o să asculte fox-trot-uri!"

După ce îl conduse cu o privire tristă, mama încuie portița și oftă din greu:

„Of, ce viață am ajuns să trăim..."

Era liniştită doar în aparenţă, pentru că în sufletul ei totul tremura de neliniște şi teamă pentru fiul ei.

2

Doctorul Azadi chibzui îndelung cum să organizeze întâlnirea cu oamenii din cercul său, fără a-şi expune tovarăşii la primejdie. Acest cerc exista la Institut de un an încheiat. In el fuseseră aleşi cu maximun de precauţie numai tovarăşi devotaţi până la capăt şi pe de-a'ntregul siguri. Inainte vreme, era foarte lesne să se întrunească la vreunul din studenţi sau chiar la Institut, sub pretextul consultaţiilor. Acum însă, erau nevoiţi să renunţe la acest mijloc comod. Intr'un fel sau altul, poliţia secretă trebuia înşelată.

După ce rătăci mai bine de o oră prin oraş, Azadi se îndreptă spre un magazin cu articole muzicale, hotărînd în sinea sa: „O să ne întrunim chiar sub nasul copoilor poliţiei! Cred că ăsta este mijlocul cel mai sigur." Intră în magazin, dădu la reparat difuzorul puţin defect şi după ce ieşi din magazin, intră într'o berărie, a cărei uşă se afla alături de cea a prăvăliei.

Berăria „Firuz" era locul preferat de întâlnire şi de taifas al tinerilor din oraş. Preţurile erau modeste şi în jurul meselor puteai vedea oricând numeroşi studenţi. Cu un pahar de bere sau de şerbet în faţă, ei discutau şi se certau în sunetele muzicii ce nu contenea o clipă.

Patronul berăriei avusese noroc: muzica nu-l costa niciun ceran. Magazinul cu articole muzicale de alături vindea patefoane şi discuri de producţie englezească, americană şi germană, şi de dimineaţă până noaptea târziu cafeneaua răsuna de sunetele fox-trot-urilor, rumbelor, shimmy-urilor, tango-urilor şi a diferitelor swing-uri şi boogie-woogie. O asemenea abundenţă de muzică de jazz nu era nici chiar la aristocraticul „Café Glacé".

Doctorul Azadi era unul dintre clienţii obişnuiţi ai berăriei „Firuz". Intrând în local, îşi ocupă obişnuitul

său loc sub un ficus înalt, și începu să caute cu privirea pe chelnerul Daneșvar, cunoscut printre studenți sub porecla de „Statuia".

Chelnerul însă îl văzuse și, apropiindu-se de măsuță, întrebă, după o respectuoasă plecăciune :

— Ce doriți să luați, agai doctor ?

Omul acesta cu fața lui prelungă și imobilă semăna într'adevăr cu o statuie. Capul lui părea opera unui sculptor neîndemânatic, care nu reușise să cioplească ovalul feței, să dea chipului lungimea și lărgimea proporționate, datorită cărui fapt el era anormal de prelung, în timp ce obrajii i se scofâlciseră, nasul se ascuțise peste măsură, buzele erau prea subțiri, iar ochii disproporționat de mari. Era însă deajuns ca omul acesta să zâmbească — și prima impresie dispărea îndată. Dar el zâmbea numai atunci când vedea prieteni. Ochii lui negri și triști prindeau atunci să scânteieze, buzele subțiri se desfăceau, descoperind două rânduri de dinți frumoși. Cu prietenii putea chiar să și glumească, iar glumele lui înveseleau pe toți, fără să supere pe nimeni. Doctorul Azadi îl cunoscuse puțin timp după întoarcerea sa dela Berlin. Tigran, unul din conducătorii organizației ilegale, îi șoptise atunci la ureche : „E de-ai noștri."

De data aceasta, Daneșvar părea foarte abătut, încât nici nu-l salută pe doctor cu zâmbetul său obișnuit. Pesemne i se întâmplase cine știe ce mare nenorocire.

— Ce ți s'a întâmplat ? — îl întrebă Azadi, luându-i din mână lista de bucate.

Chelnerul oftă cu năduf :

— Eh, nici nu face să vorbești... Cunoașteți doar viața noastră, agai doctor.

— Și cu toate astea, ce s'a întâmplat ? Prea ești posomorît astăzi.

Chelnerul părea bucuros că se găsise un om căruia să-i poată împărtăși durerea sa. După ce privi în jur și se convinse că puținii consumatori dela acea oră n'au nevoie de serviciile lui, începu cu voce scăzută :

— Din toată familia mea, agai doctor, am rămas în viață doar eu și sora mea. Mai rămăsese fratele ăl mare, era muncitor, dar anul trecut a murit și el și

acum trebuie să întreţin pe cumnata mea, cu cei şase copii ai ei. Cel mai mare are doisprezece ani. Cât de mare e leafa mea ca să-i hrănesc pe toţi ! Acum uite că şi sora mea zace bolnavă şi-şi dă sufletul...

— Dece-şi dă sufletul ? Ce are ?

— Cine ştie ? S'a îmbolnăvit după naşterea copilului şi de atunci nu s'a mai ridicat din pat. I se umflaseră sânii şi ţipa într'una de dureri, iar acum pur şi simplu se topeşte văzând cu ochii. Cumnatul meu, săracul, de nouă luni nu poate să găsească nicăieri de lucru şi întreaga lui familie flămânzeşte. Inainte vreme mai izbuteam să le aduc de aici niscaiva rămăşiţe, dar acum patronul a poruncit să adunăm până şi fărâmiturile de pâine în nişte căldări. In fiecare zi vine un armean care se ocupă cu creşterea porcilor, ia căldările pline şi lasă în locul lor altele goale... Poftim de mai trăieşte ! Când mă gândesc uneori că mă aşteaptă două familii, douăsprezece guri flămânde, mă trec pur şi simplu fiorii. Acum s'a mai abătut peste mine şi nenorocirea asta : sora mea şi copilul zac bolnavi şi se luptă cu moartea. Şi n'am printre cunoscuţi nicio femeie cu copil sugar care măcar să-l alăpteze pe nepotul meu... Ei, copilului văd că n'o să-i putem ajuta cu nimic, dar măcar sora să scape !

Chelnerul pronunţase cu sfâşietoare amărăciune ultimele cuvinte şi amuţi, aşteptând un sfat din partea doctorului Azadi. Acesta însă se mulţumi să întrebe :

— Când sfârşeşti lucrul ?

— La două noaptea, agai doctor.

— Dar n'ai putea să părăseşti serviciul măcar pentru un ceas ?

— Nu, imposibil ! Ce, parcă patronul mi-ar da voie ?

— Bine, atunci adu-mi doar bere şi spune-mi adresa surorii tale. O să caut să-i trimit un doctor.

Chelnerul aduse o cană cu bere şi explică amănunţit cum poate fi găsită strada şi casa în care locuieşte cumnatul lui.

— O să te rog un lucru, — spuse doctorul Azadi, — dacă trece pe aici Uşang, comunică-i ca vineri la ora şase băieţii să se adune în grădina şcolii Saadi — o să jucăm volei.

— Nicio grijă, agai doctor, voi transmite, — răspunse chelnerul. — Dacă Uşang n'o să treacă diseară pe aici, o să trec eu mâine dimineaţă pe la el.

Sorbindu-şi alene berea, Azadi trecu în revistă pe toţi doctorii cunoscuţi. Desigur că cumnatul chelnerului locuieşte în cartierul sărăcimii, în cine ştie ce magherniţă, în care nu orice doctor va accepta să intre. Printre medicii cunoscuţi, cel mai priceput era firește tatăl Suriei, doctorul Bozorg Moşar. Azadi avusese o singură dată prilejul să-l întâlnească. Doctorul Moşar trăia pesemne bine — avea pacienţi bogaţi — dar după câte se părea nu-l interesa nimic în afară de meseria sa şi nu participa în niciun fel la viaţa publică. Convorbirea pe care o avusese cu dânsul, îl convinsese pe Azadi că omul acesta este cât se poate de drept, bun şi cinstit.

Azadi plăti chelnerului şi ieşi în stradă, iar după o jumătate de oră birja pe care o luase se opri în faţa casei doctorului Moşar.

3

Naine îl conduse pe necunoscutul pacient în sala de aşteptare a doctorului, în care stăruia miros de iod şi camfor.

Uşa dinspre cabinet era deschisă, dar înăuntru nu se afla nimeni.

Doctorul intră prin aceeaş uşă prin care venise şi Azadi. Purta un halat alb şi pe cap o bonetă tot albă. Timp de câteva clipe el îl privi pe Azadi pe deasupra ochelarilor, până când îl recunoscu.

— O, dumneavoastră sunteţi, domnule profesor? Salam, salam! Dar dece aţi fost condus aici? Sper că sunteţi sănătos?

— Venisem la dumneavoastră, domnule doctor, într'o chestiune. Vreau să vă rog să vă deranjaţi pentru a vizita o bolnavă.

— E un caz urgent?

— Dacă sunteţi ocupat, putem merge şi mai târziu.

— Atunci poftiți să luăm un ceai, domnule profesor. O să stăm puțin la taifas, iar după aceea vă stau la dispoziție.

Luându-l pe Azadi de braț, doctorul Moșar îl conduse în salon.

La masă ședeau soția doctorului și un bărbat în vârstă, pe care Azadi nu-l cunoștea. Pe o măsuță lângă perete clocotea un samovar nichelat. Suria turna ceai în pahare. In prima clipă, ea nici nu băgă de seamă intrarea noului oaspete.

— Sunt foarte bucuros că ați trecut pe la noi, agai Azadi, — spuse doctorul Moșar. — Dați-mi voie să vă prezint: soția mea...

Suria se răsuci cu repeziciune. De uimire, lungile gene ale fetei bătură pripit. Inima prinse să-i zvâcnească năvalnic, fața i se îmbujoră.

„Pentruce a venit?" gândi ea și fu cuprinsă de o bucurie amestecată cu neliniște.

— Iar acesta e un coleg, doctorul Tatinian, — continuă doctorul Moșar să facă prezentările.

— Asthik e fiica dumneavoastră? — întrebă zâmbind Azadi.

— Da, da, e studentă și una din elevele dumneavoastră, domnule profesor, — răspunse Tatinian.

— Iar pe studenta noastră cred că nu mai e nevoie să v'o prezint, — încheie glumeț doctorul Moșar și-l pofti pe Azadi să ia loc la masă.

Azadi și Suria se priviră zâmbind și schimbară un ușor salut cu capul. Dar de pe chipul Suriei zâmbetul dispăru în aceeași clipă în care se gândi că în salon ar putea intra Șucufe și atunci, în prezența părinților, va fi dezvăluită taina vizitei făcute de bătrână la doctorul Azadi.

Uitând cu desăvârșire de ceaiul pe care-l turna, Suria ieși în fugă din salon pentru a o preveni pe Șucufe. Bătrâna nu era însă nici pe balcon și nici în cămăruța ei.

Suria era gata să iasă în curte, când din salon se auzi glasul mamei:

— Ce-ai făcut. Suria?

Ieşind din salon, Suria uitase să închidă robinetul samovarului. La început, părinţii, cufundaţi în discuţie, nu observaseră nimic. Apa clocotită se revărsase din pahar şi farfurioară pe tavă, apoi pe măsuţa lăcuită şi acum curgea pe podea.

Suria intră în cameră privind încurcată pozna pe care o făcuse.

— Cum poţi să fii atât de distrată ! — îi spuse mama cu un ton de reproş.

— Fleacuri ! — zise liniştit doctorul. — S'o fi gândit la altceva, probabil...

— Nu ştiu la ce se gândea, dar văd că a golit tot samovarul.

— Să considerăm că am luat ceaiul ! — glumi Azadi.

— Ei, hai, nu te mai necăji atât ! Apa doar nu-i foc, — spuse împăciuitor doctorul Moşar.

De unde putea să ştie el ce foc o încinsese în clipa aceea pe mult iubita sa fiică ? Obrajii, fruntea, gâtul Suriei ardeau de parcă ar fi fost dăltuite din marmoră roşie. Din pricina emoţiei neaşteptate, fata îşi pierduse graiul. Această întâmplare măruntă o trădase pe deplin.

Azadi evita s'o privească pe Suria pentru a nu o face să se simtă şi mai stingherită.

Doctorul îl întrebă pe Azadi ce gânduri are peniru viitor, iar când discuţia atinse recentele evenimente dela Institut, spuse :

— In ceeace vă priveşte, Suria mi-a povestit totul.

— Totul ?

— Da, da.

— Ei, cum aş fi putut povesti totul ? — exclamă, neputându-se stăpâni, Suria.

Obrajii continuau să-i ardă ; din ce în ce mai emoţionată, ea aştepta apariţia lui Şucufe.

— Sunt foarte bucuros... — începu zâmbind Azadi, însă doctorul îl întrerupse :

— Nu înţeleg : ce tot vor dela dumneavoastră alde Korani şi Vosuhi ?

— Vor să dispar de pe faţa pământului, — răspunse de data aceasta, serios, Azadi.

— Nu pot pricepe această dorinţă de răzbunare... Il cunoaşteţi demult pe acest Korani ?

— Oarecum. Ne-am întâlnit încă la Berlin.

— Va să zică a studiat şi el la Berlin ?

— Foarte puţin timp. A ascultat cursurile dela universitate, iar mai târziu, după câte am auzit, a declarat colegilor săi : „Eh, djanâm, vă grăbiţi cu toţii să deveniţi cât mai repede filosofi. Dar ce rost are să-ţi împovărezi capul ? Capul e un organ la fel cu stomacul : dacă-l îndopi cu tot felul de lucruri, ţi se strică şi apoi capeţi diareie la creier..."

Toţi izbucniră în râs. Suria râdea cu lacrimi. Azadi continuă :

— Credeam că la întoarcerea în patrie, se va ocupa de coran şi va deveni mollă, ca şi tatăl său. Şi când colo, l-am găsit profesor la Institut.

— Dar în ce fel, — întrebă Tatinian, stăpânindu-şi cu greu râsul, — în cel fel se păzeşte el de această... diareie cerebrală ?

— Foarte simplu : vine cu cartea la cursuri şi citeşte din ea, — lămuri Suria.

— Nici Vosuhi nu-i mai deştept, — spuse Tatinian. — Il cunosc bine, fiindcă am învăţat împreună. E la fel cu asta, — şi ciocăni cu degetul arătător în tăblia de lemn a mesei. — In ceeace vă priveşte, profesore, — continuă el, adresându-se lui Azadi, — v'am ascultat când aţi vorbit cu atâta succes în sala cinematografului. Straşnic i-aţi scuturat şi pe Korani şi pe redactorul ziarului ăsta „Glasul Veacului"... Ce oameni de nimic !

— Mai corect ar fi ca această fiţuică să se intituleze glasul veacului *care a trecut,* — glumi doctorul Azadi, şi începu să povestească despre câteva articole confuze apărute în acest ziar.

Toţi îl ascultau cu atenţie.

In ochii Suriei strălucea fericirea. Cât de mult se bucura ea să-l vadă atât de aproape pe omul pe care-l iubea ! Ar fi putut să-l asculte la infinit pe doctorul

Azadi... Deodată însă se răsuci, auzind un foşnet uşor la uşă şi păli : Şucufe şi Hasan intrau în salon.

Se opriră în prag, aidoma unor drumeţi sosiţi de departe.

Mai întâi vorbi Şucufe :

— El e, el e. După glas l-am recunoscut pe cel mai înţelept dintre înţelepţi. Să ne ierte hanum, să ne ierte doctorul, că întrerupem firul dulce al vorbei lor. Dar îl căutăm pe dânsul, pe doctorul Şems Azadi...

Toţi se întoarseră surprinşi către cei veniţi.

Doctorul Azadi era uimit : cum îl putuse găsi în această casă bătrâna cea oarbă, care pe deasupra mai era însoţită şi de un ţăran ce-i era cu desăvârşire necunoscut ?... Convorbirea pe care o avusese cu dânsa în ziua în care venise la el, părerile ei despre viaţă şi durerea omenească îi produseseră o impresie de neuitat. După această discuţie, meditase îndelung asupra orbilor. Pentru un asemenea om, viaţa e un întuneric fără margini. Dar cât de energic lucrează la ei creierul, cu câtă perseverenţă caută ei să-şi lămurească fenomenele vieţii !

In acea zi venirea bătrânei oarbe i se păruse firească. Dar apariţia ei în casa doctorului Moşar, tocmai în momentul acesta, era surprinzătoare şi de neînţeles.

— Am fost la tine acasă, dar n'am găsit pe nimeni în afară de mama ta... — continuă Şucufe, fără să-şi piardă firea din pricina tăcerii care se aşternuse. — Ne-a mânat la tine un lucru înfricoşător : opt tineri sunt în primejdie să-şi piardă viaţa într'o singură clipă! Aşa că nu precupeţi o clipă din viaţa ta preţioasă şi dă-ne un sfat.

Azadi se ridică de pe locul său şi se apropie de bătrâna oarbă :

— Nu te înţeleg prea bine, mamă. Despre ce opt tineri e vorba ? Cine îi ameninţă ?

— Oameni fără cuget şi inimă vor să-i spânzure.

Neînţelegând nimic, Azadi întrebă din nou :

— Dar cum ai ajuns aici ?

— Sunt treizeci de ani, fiul meu, de când trăiesc în casa asta.

Doctorul Azadi aruncă o privire uluită gazdelor. El remarcă spaima cu care Suria, palidă şi stânjenită, urmărea cele ce se petreceau.

— Şucufe, — se adresă bătrânei oarbe doctorul Moşar, — ce poate face doctorul Azadi ? Cu ce poate el ajuta ?

— Poate, arbab, poate, — răspunse hotărîtă Şucufe. — Il cunosc, el a luat asupra sa grija pentru toţi cei năpăstuiţi. Şi oare există cineva mai năpăstuit decât aceşti opt tineri ?

— Dar cine, cine sunt aceşti opt tineri ? — se adresă din nou Azadi oarbei.

— O să vă povestesc îndată totul, — se amestecă doctorul Moşar.

Ii pofti pe Şucufe şi pe Hasan să se aşeze şi, cu conştiinciozitatea unui savant, începu să istorisească tot ce auzise în ajun dela Hasan, despre cruzimile hanului din Mazandaran. După fiecare frază, Hasan dădea afirmativ din cap : „Da, da, aşa a fost..."

Doctorul Moşar povestea tocmai cum oamenii lui Sardar-han au pus mâna pe cei opt tineri, când în salon intră Halil. După ce îi salută pe cei de faţă, el trecu în camera vecină, de unde reveni însă imediat. Doctorul Moşar fu nevoit să-şi întrerupă pentru câteva clipe povestirea, ca să-şi prezinte fiul.

Captivat de povestire, Azadi strânse distrat mâna tânărului inginer, cu un „încântat de cunoştinţă..." şi se întoarse din nou spre doctor :

— Mai departe, mai departe !

— De fapt, am terminat, — spuse doctorul Moşar. — Sardar-han intenţionează să-i spânzure pe cei opt, deoarece îi consideră complicii lui Şir-Bahram. Iar bietul de el, — spunând acestea doctorul îl arătă din ochi pe Hasan, — a pornit la drum şi a sosit aici în speranţa că le-aş putea ajuta cu ceva. Toată ziua de astăzi n'am făcut decât să mă gândesc la lucrul acesta. Dar ce poţi să faci ? Să adresezi o plângere primului procuror ?

Azadi se întoarse către Hasan :

— Dar ce spun ţăranii, ce-au de gând să facă ?

— Plânsul şi gemetele s'au aşternut peste satul nos-

tru, agai doctor, — răspunse Hasan. — Iar țăranii... ce pot ei să facă ? M'au rugat pe mine : du-te, mi-au spus, la Teheran, ai să izbutești să faci ceva, doctorul nostru o să ne dea o mână de ajutor... Pe când mă mai aflam în sat, bătrânii au trimis un om cu daruri la Sardar-han, dar din treaba asta tot nimic nu s'a ales. Tigrului, orice i-ai da, tigrul tot tigru rămâne.

Chipul lui Azadi se întunecă. Uitând pesemne cu desăvârșire că se află într'o casă străină, el împinse cu zgomot scaunul și începu să se plimbe prin cameră, aruncând fraze scurte :

— Opt oameni !... Inchipuiți-vă — opt spânzurători, una lângă alta... Și asta în secolul al douăzecilea !... Fiecare han e un stăpân cu drepturi nelimitate... Bate oamenii cu bicele până îi omoară, îi spânzură... E o adevărată beznă, o barbarie medievală !... Ce monstruozitate !...

Toți urmăreau în tăcere această explozie de mânie și indignare.

In ochii lui Hasan licări nădejdea. In sfârșit, găsise în acest oraș mare un om care, în mod sincer, din toată inima, îl compătimea pe el, pe consătenii lui, pe nenorocitele mame ai căror ochi nu mai conteneau să verse lacrimi, acolo, în îndepărtatul cătun Sarnșan... Bătrânul țăran era gata să plângă de emoție.

— Și cine e acest Șir-Bahram ? — i se adresă pe neașteptate Azadi.

— Un bandit ordinar, — răspunse Halil în locul lui Hasan.

Doctorul Azadi se opri în fața lui, privindu-l țintă în ochi.

— Credeți ? Dar poate că e numai o victimă nenorocită a samavolniciei satrapului din Mazandaran, un răzbunător al durerii unor oameni săraci, jefuiți și fără casă ?

— Așa-i, așa-i, — confirmă Hasan. — E și el țăran. Se spune că a fost un flăcău liniștit și la locul lui, dar într'o bună zi a fost jefuit de Sardar-han și iată că omul s'a făcut haiduc.

— Nu mă interesează câtuși de puțin, cum și de ce s'a făcut bandit Șir-Bahram ! — răspunse enervat

Halil. — Știu că este un bandit, adică un om în afara legii.

— Nu vă interesează dece la Mazandaran, unul din ținuturile cele mai bogate, trăiesc oameni pe jumătate goi, flămânzi, săraci lipiți pământului ?...

Halil îl întrerupse nerăbdător pe doctorul Azadi :

— Da, flămânzi, săraci lipiți pământului — toate acestea le-am văzut acum câtăva vreme cu propriii mei ochi. In curând însă situația lor se va îmbunătăți.

— Se va îmbunătăți ? Cum așa ?

— Da, se va îmbunătăți pentru că Mazandaran este o regiune extrem de bogată. Cred că nu divulg niciun secret, dacă vă anunț că expediția de ingineri și geologi care, din însărcinarea Ministerului industriei, a efectuat recent o serie de lucrări în Mazandaran, a întocmit harta unui uriaș teritoriu pe care, aproape la fiece kilometru, au fost descoperite zăcăminte de petrol.

— Și asta vă bucură ? Spuneți-mi, — îl întrebă Azadi, — pentru cine v'ați străduit cu atâta zel ? Nu cumva pentru bancherii americani dela „Denavar Company", care intenționează să tragă o conductă de petrol din nordul în sudul Iranului, până în Golful Persic ?

— Și dece nu ? Americanii pot să ne ajute să extragem din măruntaiele pământului bogățiile petrolifere, pe care, deocamdată, nu suntem în stare să le extragem singuri.

— Și pe dumneata, Hasan, te bucură lucrul ăsta ? — se adresă din nou Azadi bătrânului țăran.

Hasan dădu din umeri :

— O să se găsească stăpân și pentru petrol, agai doctor. Hambarele lui Sardar-han îs pline, da' nouă tot greu ne e din pricina asta.

— Așa e ! — întări doctorul Azadi. — Ați auzit, agai Halil ? O să se găsească stăpân și pentru petrol. Țițeiul extras se va scurge prin conductă până în Golful Persic, de unde petroliere americane sau engleze îl vor transporta acolo unde vor porunci stăpânii. La exploatările cu sute de sonde în funcțiune vor munci abia două-trei sute de muncitori. Iar miile de șomeri

vor putea să se aşeze în voie pe conducte şi să viseze cu glas tare la o bucată de lavaş cu brânză. Dela lucrul acesta nu-i va opri nimeni.

— Intocmai! — râse Tatinian.

— Prin această conductă, — continuă Azadi, — aurul negru care le aparţine, va curge în America şi Anglia, iar aceşti şomeri vor întinde mâinile, cerşind pomană dela americanii sau englezii care vor trece prin faţa lor în automobile luxoase... Şi atunci, la fel ca şi acum, aceşti domni vor privi cu dezgust pe cerşetorii trântiţi de-a-lungul drumului, ba vor mai şi adăuga fără niciun fel de jenă: „Ce oameni murdari şi neruşinaţi! Stau pe jos, fără să facă nimic şi nu ştiu decât să ceară de pomană". Ba mai sunt în stare să şi scuipe în faţă un om flămând.

Azadi vorbea cu patimă, cu indignare. Ghicise ce fel de om e Halil. De felul lui, nu se prea purta cu mânuşi cu asemenea oameni, ci-i făcea de râs, caustic şi fără cruţare. Aici însă, din respect pentru bătrânul doctor, se mulţumi cu o ironie uşoară.

— Da, agai Halil, — se adresă el din nou inginerului, — petrolul nu-i un lucru rău, dar el nu va salva de foamete şi sărăcie pe ţăranii din Mazandaran şi de spânzurătoare pe cei care vor cuteza să protesteze împotriva acestei rânduieli...

— Nu-i va salva nici allah în persoană!

— Allah fireşte că nu-i va salva, însă ei se pot salva!

Simţind că doctorul Azadi reprezintă o forţă în faţa căreia nu va rezista, Halil aruncă provocator:

— Şi, poate că dumneavoastră, înşivă, o să-i conduceţi să salveze banditii?

— Halil!... — strigă indignată Suria.

Ochii tuturor se aţintiră asupra ei şi fata lăsă capul în jos.

— Iertaţi-mă, dar nu-mi place întorsătura pe care a luat-o discuţia, — spuse, ridicându-se de pe locul său doctorul Moşar referindu-se mai mult la Halil decât la doctorul Azadi.

Dar nici Azadi nu intenţiona să continue această

discuție. Timpul trecuse pe nesimțite și afară începuse să se întunece. Privindu-și ceasul, Azadi spuse :

— Iertați-mă, domnule doctor, dar am venit la dumneavoastră pentru o chestiune serioasă și nicidecum pentru a mă angaja în controverse politice. Sora unuia dintre cunoscuții mei e grav bolnavă. Voiam să vă rog ca împreună cu mine s'o vizitați pe această femeie. Trebuie să vă previn însă că vă invit în mahalaua sărăcimii. S'ar putea ca lucrul acesta...

— Pentru mine asta n'are nicio importanță ! — îl întrerupse doctorul Moșar. — Boala nu face nicio deosebire între bogați și săraci. Și cu... Să mergem !

— Vă însoțesc și eu cu plăcere, — spuse doctorul Tatinian.

Azadi își luă rămas bun dela toți și apropiindu-se de Hasan, îi spuse :

— Să vii mâine dimineață la mine și o să-ți spun atunci ce trebuie să faci.

— Mulțumesc, mulțumesc ! — începu Hasan să se ploconească. — Pulbere sunt la picioarele tale... E păcat de oameni...

Când doctorul Moșar părăsi împreună cu oaspeții săi casa, Halil, care până atunci șezuse încruntat în fața paharului său cu ceai, strigă furios la soră-sa :

— Dar tu dece ridici glasul când vorbesc eu ?

— Am să-l ridic și pe viitor când ai să te mai porți atât de nedemn ! — răspunse tăios Suria și plecă din salon.

Ieșind în urma ei, Halil se îndreptă cu pași hotărîți spre odăița lui Șucufe.

Șucufe și Hasan stăteau de vorbă, șezând cu picioarele încrucișate pe un covoraș.

— Ridică-te ! — se adresă Halil bătrânului țăran.

Uimit, Hasan se sculă în picioare.

— Unde ți-e hurdjinul ? [1])

Aruncând o privire în jur, Halil văzu lângă perete hurdjinul lui Hasan și, ridicându-l, îl aruncă la picioarele bătrânului :

[1]) *Hurdjin* — traistă de drum (samar), făcută din țesătură de covor. (N. red. ruse.)

— Pleacă ! Pleacă imediat din casa noastră şi nu ne mai amesteca în afacerea asta primejdioasă !

Auzind cuvintele fratelui, Suria intră enervată în cameră :

— Cum îndrăzneşti, Halil ?

Halil o îndepărtă cu mâna :

— Pleacă ! Nu te amesteca în ce nu te priveşte !

Sângele fugise cu desăvârşire din faţa lui prelungă. Cu ochi răi, el îl urmărea dispreţuitor pe Hasan, care privea descumpănit în jurul lui, ţinând în mâini hurdjinul.

— Să-ţi fie ruşine, Halil ! Gândeşte-te ce-o să spună tata ! — încercă din nou Suria să-şi cumin-ţească fratele.

— Ţi-am mai spus : pleacă de aici ! — Şi Halil îşi privi sora cu atâta răutate, de parcă ar fi vrut s'o lovească.

— Nu-i nimic, Suria, fata mea, nu-ţi face sânge rău, se mai întâmplă în lume şi de-alde astea, — zise Hasan liniştit. — Mulţumeşte-i doctorului din partea mea. In ziua asta am cunoscut bine Teheranul şi o să-mi găsesc un locşor, n'o să rămân în stradă... Naine, ulciorul meu cel mic e în hurdjin ?

Naine îi întinse ulciorul şi-l ajută să-şi lege hur-djinul.

Hasan îşi luă rămas bun dela Şucufe şi Naine :

— Rămâneţi în pace...

Apoi bătrânul se întoarse către Suria :

— Rămâi şi tu în pace, fata mea ! Nu-i nimic, nu fii atât de amărîtă...

De ruşine şi de milă, Suria îşi acoperi cu ambele mâini faţa şi fugi în camera mamei.

Cuprinsă de indignare, soţia doctorului ieşi din odaia sa şi se adresă fiului :

— Ce-i cu tine, Halil ? Cum de nu ţi-e ruşine ? Cum izgoneşti omul din casă în toiul nopţii ?

— Nu te amesteca în treaba asta, de vreme ce nu înţelegi nimic, — răspunse Halil.

— Nu-i nimic, nu-i nimic, hanum, asta-i viaţa, iar în viaţă se poate întâmpla orice ! — spuse Hasan, încercând s'o liniştească pe soţia doctorului.

Cu paşi mărunţi, el coborî în curte, aşeză hurdjinul pe spinarea catârului şi apucând animalul de căpăstru, se îndreptă spre poartă.

Ajunsese în stradă, când, auzind cearta ce continua între mamă şi fiu, bătrânul repetă :

— In viaţă se poate întâmpla orice, iar lumea-i mare...

CAPITOLUL IX

1

Hatib, cumnatul chelnerului dela berăria „Firuz", muncise şapte ani la o fabrică de ciment. Cu nouă luni în urmă însă, participase la o grevă împotriva reducerii salariilor şi, împreună cu alţi nemulţumiţi, fusese azvârlit în stradă.

In primele trei luni de şomaj, cărase la hala de vechituri tot ce se putea vinde din lucrurile de acasă. Mai întâi vânduse un covoraş — singurul obiect mai de valoare pe care-l avea. Nevasta lui Hatib nu-l întindea niciodată pe jos şi nici măcar nu-l aşternea pe tahta [1]) ; întotdeauna sta atârnat pe perete. E drept că micul covor acoperea doar o parte din perete, în timp ce grinzile putrede ale tavanului, smocurile de stuf înnegrit care apăreau printre ele şi pleava ce se scurgea prin crăpăturile zidului de lut — toate acestea rămâneau neascunse. Oricum, covoraşul tot mai înfrumuseţa cât de cât odaia. Fuseseră însă nevoiţi să se despartă şi de el.

Altă soluţie nu exista. Familia număra cinci suflete : Hatib, nevasta lui, două surori şi bătrâna mamă.

Trebuia pâine.

Surorile erau încă prea mici : una avea doisprezece ani, cealaltă paisprezece. Bătrâna mamă şi nevasta bolnavă nu puteau munci. Hatib era singurul care trebuia să întreţină familia. In lunile astea grele, Hatib nu putu fi ajutat nici măcar de cum-

[1]) *Tahta* — divan scund, pe care oamenii se aşează turceşte pentru a se odihni, mânca sau sta de vorbă. (N. trad.)

natul său, chelnerul: după moartea fratelui, el trebuia să hrănească pe cumnata sa văduvă şi şase copilaşi rămaşi orfani.

Trebuia pâine.

La început încercară să trăiască făcând datorii, până ce Halil îşi va găsi de lucru. Dar trecea zi după zi, săptămână după săptămână, iar de lucru nu se găsea.

După covoraş vândură tot ce se putea vinde: cerceii nevestei, inelul de argint al mamei, unicul costum al lui Hatib, ulciorul de bronz şi un ceaunaş pentru gătit, o mică piuliţă de aramă, sita şi chiar lampa...

Le trebuia pâine.

Pâinea însă o putea da doar lucrul, iar de lucru nu era. Hatib era hărţuit de gânduri apăsătoare şi chinuitoare. Işi dădea limpede seama că familia piere şi că el nu-i în stare s'o scape dela pierzanie.

Dar lucrul cel mai groaznic era gândul că toţi membrii familiei sunt flămânzi, că toţi vor să mănânce, iar acasă nu-i nici o fărâmitură de pâine. Dacă vrei, n'ai decât să lingi aceste grinzi afumate, să rozi cu dinţii smocurile de stuf înnegrit, să mesteci pleava care acoperea pereţii... Niciodată cuvântul „nu-i" nu este atât de îngrozitor, ca atunci când e vorba de pâine.

Şi pâine nu era. Puteai să te dai şi peste cap, că tot n'aveai de unde s'o scoţi!

Pe Hatib îl îngrijora cel mai mult starea nevesti-si. Lunile în timpul cărora îşi purtase sarcina fuseseră luni de foamete. Din această pricină, chipul i se întunecase, iar ochii i se afundaseră în orbite. Nici starea mamei şi a micilor surori nu era cu nimic mai bună. Bătrâna mamă devenise un schelet ambulant, iar în ce priveşte pe fetiţe, ca să scoată o vorbă, trebuiau şi pentru asta să facă un efort. Cât despre Hatib, era la capătul forţelor.

In fiecare zi, plecând dis-de-dimineaţă de acasă, el visa să găsească barem ceva de lucru ca ambal.

Odată i se ivise prilejul să câştige câţiva crani.

In faţa unei brutării se oprise un camion încărcat cu saci. Hatib se apropie şi se aşeză lângă uşă, spe-

rând că stăpânul îl va chema să descarce sacii. Nu se înşelase. Din brutărie ieşi un om scund, cu obrajii roşii, care-l întrebă :

— Ce te-ai proţăpit aici ?

— Dacă aveţi nevoie, arbab, aş putea să vă car sacii.

— Cât ceri ?

— Cât o să-mi daţi, arbab.

— Atunci apucă-te de treabă !

Hatib se repezi bucuros spre maşină, desfăcu partea din spate a camionului şi, trăgând de sus un sac, şi-l puse în spinare. Dar nu apucă să facă nici trei paşi, că se împiedică de marginea trotuarului şi se prăbuşi, întinzându-se pe caldarâm. Genunchiul i se lovise de marginea ascuţită a unei pietre vineţii şi, de durere, în faţa ochilor îi jucară mii de scântei. Sacul se desfăcu pe cusătură şi făina albă ca neaua se scurse pe trotuar.

— Ce-ai făcut, cap de măgar ce eşti ? — auzi Hatib glasul furios al patronului brutăriei, iar în secunda următoare dela lovitura de cizmă primită în pântece, i se făcu negru în faţa ochilor.

După aceea, nu mai auzi şi nu mai simţi nimic — nici înjurăturile mânioase, nici loviturile sălbatice care plouau asupra lui. Ultimul gând care-i fulgeră prin minte, fu gândul amar la câştigul pierdut.

In timp ce Hatib zăcea fără cunoştinţă, se adună o gloată de curioşi. Venindu-şi în simţiri, privi, neînţelegând nimic, la oamenii adunaţi în jur : ce vor dela el, dece-l privesc astfel ?

Unul dintre ei spuse :

— Ehe, da' ăsta-i epileptic ! — şi plecă.

Ceilalţi se împrăştiară şi ei.

Abia acum observă Hatib trotuarul albit de făină, doi ambali care cărau sacii în brutărie, bărbatul scund cu obrajii roşii — şi înţelese totul.

— Dobitocule, dacă n'ai putere, nu trebuia să te apuci de treabă ! — înjură proprietarul brutăriei, întorcându-i spatele.

Gemând, Hatib se ridică în picioare şi făcu un pas nesigur, ca să vadă dacă poate merge.

Da, putea. In corp i se cuibărise însă o durere surdă.

Privi îndărăt spre oamenii îmbrăcaţi în zdrenţe care cărau sacii cu făină şi dintr'odată simţi că-i urăşte, de parcă ei ar fi fost vinovaţi că-şi pierduse câştigul.

— Ptiu, ce...

Cuvântul i se opri în gât: observă că scuipă sânge. Ducându-şi mâna la gură, şterse buzele mânjite de praf şi umflate — parcă nici nu erau ale lui.

— Ticăloşii!

Cui îi fuseseră adresate aceste cuvinte? Trecătorilor, negustorilor care stăteau nepăsători în faţa prăvăliilor lor, oamenilor ce goneau care încotro, în trăsuri sau în automobile, neştiind ce-i aceea foame, sau arbabului care-l bătuse într'un chip atât de sălbatic?... Poate că tuturor. Niciunul dintre ei nu-i aruncase măcar o privire de compătimire, în inima niciunuia nu se găsise atâta înţelegere ca să se întrebe dece faţa lui Hatib e plină de vânătăi, dece ochii îi sunt plini de durere şi amărăciune, de ură şi mânie.

Părea că nicăieri şi la nimeni nu va putea găsi nici compătimire, nici ajutor.

Şi iată că în aceste zile, când întreaga lume îi părea lui Hatib un pustiu, nevastă-sa era pe cale să dea viaţă primului său copil. Ce se va întâmpla cu dânsa după naştere, cum va putea oare să păstreze viaţa pruncului?

Hatib ar fi fost fericit dacă nevastă-sa n'ar fi născut. Dar ea născu...

Durerile facerii o apucară seara târziu. Mama o trimise pe fata cea mai mare la o vecină care se pricepea la moşit. Era o bătrână cu o înfăţişare de vrăjitoare, îmbrăcată în zdrenţe şi trăgând mereu din pipă. Veni, aducând cu dânsa duhoarea de mahorcă, se aşeză pe vine lângă rogojina de trestie pe jumătate putrezită şi, clipind mereu din ochii ei inflamaţi şi pe jumătate stinşi, se adresă lui Hatib:

— Ce-mi dai dacă o să fie băiat?

Ce i-ar fi putut da? Hatib se gândi şi nu găsi nimic.

— O să-mi găsesc de lucru şi atunci o să-ţi cumpăr un halat...

Trăgând cu poftă un fum adânc din pipa ei lungă,

bătrâna începu să înşire darurile pe care le primise prin alte case. Din cuvintele ei reieşea că într'un loc căpătase un şal de Kerman, într'altul — păr de cămilă din Kazvin şi stafide din cele mai bune, galbene cum e chihlimbarul, în al treilea — un cupon pentru rochie din mătase de Ghilan şi un sac de orez cu bobul mare „sadri", în al patrulea — tutun de Industan, auriu cum e ceara şi o ladă cu curmale de Bagdad.

Era limpede că bătrâna căuta să umfle preţul. Niciunul din oamenii enumeraţi nu fusese nici la Kerman, nici la Ghilan sau Bagdad şi nu avea mijloace pentru a cumpăra sau dărui toate câte le pomenise ea. Moaşa vorbea mai curând de ceeace visa ea, decât darurile primite în realitate. In mod obişnuit se mulţumea cu o strachină de fiertură, dacă era fiertură în casă, dacă nu, cu doi-trei crani sau pur şi simplu cu o bucată de brânză învelită în două foi de lavaş, nişte fasole fiartă sau linte. Orice i s'ar fi dat, primea fără să-i treacă prin gând să zică ceva : pacienţii ei n'aveau mai mult. Ce-ar fi putut lua din această jalnică magherniţă, în afară de rogojina de trestie aşternută pe jos ?

Pe această rogojină, nevasta lui Hatib născu un fiu.

Luând în braţe noul-născut, bătrâna, fără să se sinchisească de lehuza care zăcea în nesimţire, reîncepu :

— Eh, ce-ar mai merge acum un kuimah [1]) bun ! Anul trecut nerusinata aia de Ghiulsum — n'ar avea parte de bucurie în viaţă ! — a pregătit pentru fiică-sa un kuimah straşnic, un kuimah pe cinste !... Plutea în unt, nu altceva ! I-a dat fetei ei o strachină plină, ba i-a mai pus şi un pumn de zahăr. Nemâncata aia a înfulecat de credeam că o să crape — dar tot n'a crăpat ! Şi nici măcar nu s'a gândit : hai să-i dau o lingură şi femeii ăsteia, poate i-o fi foame... Pentru că în alte zile, nici n'apuci să deschizi bine gura să ceri ceva, că-ţi şi răspund : postim, n'avem nimic. Nu ţi-ar da nici măcar o coajă de usturoi s'o miroşi ! Acum las' să se bucure : copilul are un ochi plin cu puroi şi orice ar face nu izbuteşc să-l lecuiască...

[1]) *Kuimah* — chisăliţă de făină, făcută în unt şi zahăr, care se serveşte în mod obişnuit lehuzei. (N. red. ruse.)

De cum începuseră durerile facerii, Hatib plecase de acasă şi nu se înapoie decât spre ziuă. Işi privi soţia care zăcea întinsă aproape în nesimţire, apoi copilul înfăşat în rochiţa uneia dintre fete şi întoarse capul. N'avea putere nici măcar să se gândească cu ce o să-i întreţină, atât pe soţie cât şi pe noul născut. In ziua aceea nu pusese pe limbă nici măcar o fărâmitură de pâine: mestecase doar o coajă de pepene galben, fără pic de miez, ce fusese aruncată dintr'o casă.

Pruncul aduse în casă o nouă nenorocire. La câteva zile după naştere, nevasta lui Hatib începu să sufere de mastită. Din nou chemară aceeaş moaşă bătrână, însă leacurile ei nu uşurară starea bolnavei.

Sânii femeii făcură puroi şi o durere ascuţită n'o lăsa să aţipească nicio clipă. Copilul flămând ţipa, mama plângea pe tăcute, şi pe toţi îi chinuia foamea.

Ca şi înainte, Hatib cutreiera oraşul în căutare de lucru.

Intr'o zi, trecând pe stradă, se opri în uşa unui mic restaurant. Il oprise un miros ademenitor de carne friptă. Din pricina acestui miros, i se învârtea capul şi-l copleşea slăbiciunea. Hatib aruncă o privire înăuntru. Aşezaţi la măsuţe mici, oamenii luau dejunul. Chiar lângă uşă stătea un om scund, cu ochelari negri şi înghiţea grăbit bucăţele de carne friptă, salată verde şi pâine albă şi moale, cu grăuncioare de mac pe ea. Părea foarte grăbit, pentru că se ridică şi plecă lăsând în farfurie câteva bucăţele de carne şi o felie de pâine.

Resturile acestea nu mai aveau stăpân, şi Hatib socoti că le poate lua. Se apropie cu paşi nehotărîţi de masă şi întinse mâna spre felia de pâine, când simţi că cineva din spate îl înhaţă de cot:

— Marş afară!

Intorcându-se, Hatib văzu un om deşirat, ai cărui ochi scăpărau de furie.

— Marş afară! — repetă lunganul. — Aici nu-i bazar! — Şi înşfăcându-l pe Hatib, îl îmbrânci în stradă. — Roiţi ca muştele, de nu mai are omul pace din pricina voastră!

Hatib nici nu încercă să se împotrivească. Ce drept

ar fi avut s'o facă ? In definitiv nu poţi cere de pomană cu de-a-sila. Şi chiar dacă ar fi încercat să înhaţe feliuţa de pâine, oare ar fi reuşit să scape din mâinile acestui om înalt şi sătul ?

Din toate cele întâmplate la restaurant, Hatib păstra doar amintirea cărnii fripte.

Urmându-şi drumul, Hatib se tot frământa la ce să recurgă pentru a câştiga o bucată de pâine. Ii treceau prin cap tot felul de gânduri, ochii căutau mereu ceva pe trotuar şi pe caldarâm. Dar dacă o să găsească ceva de preţ ? Se gândi chiar să fure. Dar se întoarse îndată la întrebarea care-l frământa : unde şi cum să capete de lucru ? Se vlăguise făcând zilnic ocolul uzinelor, fabricilor, atelierelor, curţilor şi parcurilor celor bogaţi. Pretutindeni răspunsul era acelaş : „N'avem de lucru".

Unde să se ducă, cui să se adreseze ? De-ar avea măcar bani de drum, ar scuipa pe toate şi ar pleca din Teheran. S'ar duce undeva departe, departe, ar începe să muncească într'alt oraş şi ar trimite bani acasă... Uşor de zis — ar munci ! Dar dacă nici acolo nu se găseşte nimic de lucru ?

Ah, ce bine-i când are omul de lucru ! Te-ai trezit dimineaţa, ţi-ai mâncat codrul de pâine, ai plecat la uzină sau la fabrică, te-ai aşezat lângă strung sau acolo unde ţi s'a poruncit, şi nu te mai gândeşti că acasă te aşteaptă o familie flămândă...

După ce pierdu încă o zi în încercări zadarnice de a găsi ceva de lucru, Hatib se întoarse acasă seara târziu, obosit şi chinuit. Nici nu se mai gândea măcar cum să-şi potolească foamea ce-l tortura. Cu atât mai mare îi fu mirarea când Fati, sora cea mai mare, îi puse în faţă, alături de o ceaşcă cu apă clocotită, câteva bucăţele de pâine uscată.

— De unde-s astea ? — întrebă el uluit.

Fetiţa arătă spre mamă şi spre surioara ei mai mică.

— Ele au adus.

Hatib ducea tocmai la gură o coajă de pâine, dar auzind răspunsul surorii, o lăsă din mână şi se ridică. Lângă perete zăcea, pe jumătate în nesimţire, nevasta. Nici nu mai întorcea capul la plânsul necontenit al

copilului culcat alături. Își ținuse privirea indiferentă în tavan ca o muribundă. In alt ungher zăcea bătrâna mamă și surioara mai mică. Picioarele fetiței erau pline de noroi.

Hatib ieși în curte ca să nu izbucnească în plâns în fața lor.

Totul era limpede: mama ajunsese cerșetoare... Din ochii lui Hatib prinseră să curgă una după alta lacrimi amare și fără să vrea îi veni gândul să se sinucidă: să-și pună capăt vieții — și atunci toate chinurile se vor sfârși...

2

Cel mai mult îl înspăimântă pe Hatib gândul că Fati, surioara lui, în vârstă de 14 ani, va aluneca în mocirla groaznică a vagabondajului și a cerșetoriei.

Până atunci Fati aproape că nu ieșise din casă. Intreaga îngrijire a nevestei bolnave și a copilului cădea în seama ei. Muncea fără să cârtească, atât cât îi îngăduiau slabele ei puteri: aducea apă, spăla copilul, îl legăna până ce adormea; făcea și alte treburi de-ale casei și niciodată nu se plângea de nimic. Foamea începuse să-și pună stigmatul ei groaznic și pe fața ei drăgălașă de copil. In ochii negri se cuibărise jalea. Și totuși, din întreaga familie, ea părea să fie cea mai tare în lupta cu nevoia. Reușea chiar să-i insufle curaj cumnatei ei bolnave și s'o îmbărbăteze.

— Ce-ar fi ca într'o bună zi Hatib al nostru să găsească de lucru! — visa ea cu glas tare. — Doar se poate întâmpla și așa ceva? Anul trecut bărbatul ăsteia, — arătă ea cu degetul spre o vecină, — a izbutit să găsească. Inainte vreme, când mama pregătea masa, își amintea întotdeauna de ei și le ducea o strachină plină cu mâncare. Iar acum, ei ascund totul de noi. Astăzi femeia asta fierbea ceva pe vatră. Treceam pe acolo și când m'a zărit, s'a întors deodată, gata, gata să acopere vatra cu poalele rochiei, ca să nu văd eu ce fierbe acolo... Să găsească numai Hatib de lucru și am s'o rog pe mama să pregătească chiar

în mijlocul curții, pe foc de mangal, un plov [1]) strașnic! Iar după aceea să așeze plovul pe o tavă și s'o pună lângă cazan. Să se ridice aburi deasupra plovului și să li se scurgă ochii de poftă!

Fata își destăinui visele-i copilărești și bătrânei moașe:

— Când o să avem bani, o să-i spun lui Hatib să cumpere carne, o să fierbem dolma [2]) și o să te poftim neapărat la noi.

Banii aceștia întârziau însă din cale afară de mult și chiar și Fati începu să fie cuprinsă de disperare.

Intr'o bună zi, când veni la moașă după o alifie, bătrâna se apucă s'o dăscălească:

— Ești acum fată mare. Vezi bine că fratele tău se chinuiește, mama lui umblă pe la curțile oamenilor și cere de pomană, soția îi e pe moarte, iar tu nici nu te gândești cum să-i ajuți!

— Cum așa, nu mă gândesc? — răspunse fetița, auzind această mustrare nemeritată. — Mă gândesc de dimineață până seara!

— La ce bun că te gândești! Doar pentru asta n'o să-ți dea nimeni o bucată de pâine! Și acum ți-o fi foame, nu-i așa?

— Da, — îngână Fati, — de dimineață n'am pus o fărâmitură de pâine în gură.

— Ei, dacă-i așa, hai cu mine, o să te duc într'un loc unde ai să mănânci pe săturate.

Atât îi și trebuia lui Fati: să mănânce pe săturate. Să i se dea numai de mâncare, că apoi s'o pricepe ea să ascundă câte ceva și pentru frate-său și pentru nevasta lui bolnavă!

— Vezi numai să nu care cumva să scapi vreo vorbă acasă, — o preveni bătrâna. — Mi-e milă de tine... Uite, ai făcut cearcăne la ochi. Și ești la o vârstă când trebuie să mănânci bine: crești. Dacă o să flămânzești așa tot timpul, într'o bună zi ai să te trezești ofticoasă. O să-ți curgă sânge din gât și ai să scuipi numai sânge. Cine o să te îngrijească? Da, da, să ferească allah să pățești așa ceva! Nu-i nicio

[1]) *Plov* — pilaf foarte gras, cu carne de berbec. (N. trad.)
[2]) *Dolma* — sarmale în foi de viță. (N. red. ruse.)

lună de când în casa de colo a murit o fată. Când începea uneori să tuşească, bojocii îi ieşeau bucăţele, bucăţele din gură. Şi ce fată era, ce fată! Semăna leit cu tine! Ba o şi chema la fel — tot Fati. S'a îmbolnăvit din pricina foamei. Nu-i boală mai rea decât oftica. N'ai cu ce s'o vindeci. Intr'o altă casă s'a îmbolnăvit nora şi atunci cei ai casei au luat-o şi au aşezat-o într'un coteţ vechi. I-au dat o strachină separată, un aşternut; chiar şi apa pe care i-o dădeau nu era aceeaş cu cea pe care o beau ei. Acum fata aia stă închisă în coteţ şi allah nu se milostiveşte să-i ia sufletul — şi doamne cum se mai chinuieşte!... Vai, uitasem să-ţi povestesc ce vis am avut în noaptea asta. Ah, ce vis!... Se făcea că un om bătrân, îmbrăcat de sus până jos în alb, cu barba până la genunchi, venise şi se aşezase lângă uşa noastră. L-am privit şi era cât p'aci să mor de spaimă. Mă uit şi văd cum în urma lui se târau şerpi, lupi, hiene, de umpluseră toată curtea. Iar bătrânul îmi zice: „Nu te teme, n'o să te atingă!" Mi-a spus asta, a intrat la mine în odaie şi a aprins cincizeci de lumânări. Il întreb: de ce le aprinzi? Imi răspunde: „Uite, allah mi-a poruncit să-ţi încredinţez soarta oamenilor: sunt aici cincizeci de femei şi fete şi toate trebuie să-ţi dea ascultare. Iar dacă vreuna se va abate dela vorba ta, suflă atunci şi stinge o lumânare. De sus, de acolo unde sunt, voi vedea şi voi veni s'o pedepsesc pe neascultătoare. Voi porunci şerpilor mei să se năpustească asupra ei şi s'o lingă cu limbile lor până o să-şi dea sufletul..." Oh, allah, iar şerpii — dacă i-ai fi văzut, ţi s'ar fi făcut părul măciucă!... Ţine minte: una din aceste cincizeci de lumânări eşti şi tu. Păzeşte-te şi cată să mă asculţi! Dacă o să faci aşa, are să fie bine şi de tine, şi de ai tăi...

In felul acesta, ba dăscălind-o, ba înfricoşând-o, bătrâna o luă pe Fati cu dânsa.

Trecând prin ulicioare întortochiate şi murdare, ajunseră într'o piaţă unde stăteau numeroase birje, căruţe şi cai. De jur împrejurul pieţii erau numai dughene. Ce nu se găsea în dughenele astea! Struguri şi pepeni galbeni, parcă de chihlimbar, munţi de mere şi pere,

lăzi cu stafide şi curmale, halva, zahăr, brânză şi unt în străchini... Şi din toate părţile băieţii de prăvălie sau chiar negustorii strigau din răsputeri, ademenind cumpărătorii :

— Hai la pepeni ca zahărul ! Hai la turchestani ! Priviţi numai turchestanii ăştia !

— Şerbet ! Şerbet dulce şi rece !

— Vai, vai, se isprăvesc strugurii ! Se isprăvesc strugurii tămăduitori de Kazvin ! Grăbiţi-vă să-i cumpăraţi ! Cine mănâncă un ciorchine, trăieşte cu un an mai mult... Grăbiţi-vă, că se isprăvesc !

— Portocale, două la cran ! E preţ de pomană — pentru un cran două portocale din cele mai bune !

— Îngheţată ! Îngheţată !...

Inghiţind în sec, Fati arunca priviri nerăbdătoare în jur, aşteptând dintr'o clipă într'alta ca bătrâna să-i spună : „Uite, aşează-te lângă dugheana asta şi mănâncă cât îţi poftеşte inima !“ Oare nu spusese ea că se vor duce într'un loc unde i se va da de mâncare pe săturate ?... In clipele astea gândurile fetei erau ocupate numai de ideia în care dugheană şi ce anume vor mânca ea şi bătrâna : un pepene galben, unul verde, struguri sau poate câte puţin din fiecare ? De-ar şti numai cine e acest om bun, care-i îngăduie bătrânei să mănânce tot ce poftеşte.

Treceau prin faţa unui şir lung de prăvălii, şi în faţa fiecărei dughene Fati încetinea pasul. „Poate că asta-i prăvălia şi bătrâna n'o vede ?“ îşi zicea ea.

Dughenele însă rămâneau una după alta în urmă, în timp ce bătrâna mergea fără să se oprească.

Uite încă o prăvălie. Şi ce miresme îmbătătoare vin de acolo ! Trei bărbaţi stau sub umbrar şi mănâncă ; au tăiat un pepene galben în felii lungi, au rânduit feliile pe rogojină, iar ei s'au aşezat împrejur pe vine şi mănâncă... Poate că aici vor intra ea şi bătrâna ?

Nu, n'au intrat. Bătrâna coti într'o ulicioară îngustă. Şi aici, de-a-lungul zidurilor, se întindeau una lângă alta, lipite de pereţii caselor, dughenele negustorilor. După ce merseră câtăva vreme, ele cotiră din nou şi lui Fati i se păru că de astădată străbat o stradă nouă, parcă acoperită din pricină că merseseră destul

de mult pe sub un tavan boltit. Nu era însă o stradă. Intrarea boltită se înfunda în curticica îngustă și lungă a unei case cu etaj.

Un bătrân mătura curtea proaspăt stropită. Aduna cu târnul lui pachete goale de țigări din hârtie roșie sau albastră, boabe de struguri strivite, coji de pepene. De undeva duhnea a mucegai și apă stătută.

La prima vedere, s'ar fi putut crede că în afară de bătrân nu mai e nimeni în curticică. După ce mai făcură câțiva pași, Fati observă la stânga ei un șir de odăi, în fundul cărora, la măsuțele acoperite cu fețe de masă, ședeau niște oameni. Pe neașteptate, se auzi muzică. Dar ce muzică ciudată — nici alăute, nici cimbale, nici viori... Fati nu auzise niciodată trompete care să scoată sunete atât de stridente, însă n'avu timp să le asculte. Apucând-o de mână, bătrâna o trase într'o cameră cu o oglindă mare. De acolo, pe o scăricică îngustă, urcară până la coridorul etajului întâi. De-a-lungul culoarului erau de asemeni atârnate oglinzi, în care se reflecta, scânteind în toate culorile curcubeului, lumina ce pătrundea prin sticlele multicolore ale geamurilor. Într'una din camere, a cărei ușă era deschisă, Fati zări o femeie tânără și aproape goală șezând pe genunchii unui bărbat. Tot femei goale erau înfățișate și în tablourile care atârnau pe pereții coridorului. Fati nici nu mai știa unde să-și ascundă privirea.

In odaia în care pătrunseră, era un om cu o barbă scurtă, care ședea la o măsuță și bea ceai dintr'o ceașcă mică. Zărind-o pe bătrână, el o salută scurt cu capul și timp de un minut o cercetă tăcut pe Fati. Apoi, încruntându-și sprâncenele, spuse, adresându-se bătrânei:

— Pe asta dacă o ciupești niței, îi iese sufletul!

— E flămândă, arbab, — răspunse bătrâna, — zile întregi nu vede un codru de pâine. Hrănește-o vreo zece zile și o să-și vină în fire, o să se întărească.

Omul cu barbă neagră se ridică, se apropie de Fati și-și puse cu blândețe mâna pe umărul fetei.

— E un adevărat păcat să lași să flămânzească o fată atât de drăguță.

La cuvintele necunoscutului, lui Fati i se strânse inima şi fu cât p'aci s'o podidească plânsul. De cât timp nimeni, nici chiar mama ei bună, nu-i spusese cuvinte atât de mângâietoare. In piept îi încolţi un sentiment greu de numit. Era, mai curând, milă pentru sine însăşi, o milă cumplită, până la lacrimi.

Da, bine spusese acest om — firește că n'ar fi trebuit să fie lăsată să flămânzească...

Bărbatul cu barba neagră o mai cercetă câtva timp cu atenţie, gândindu-se într'una la ceva, apoi strigă slujnica.

In cameră pătrunse şchiopătând o femeie între două vârste.

— Ia-o şi dă-i să mănânce pe săturate, — spuse bărbosul.

— S'o iau jos ? — întrebă femeia.

— Nu, deocamdată nu trebuie. Ia-o la tine. O să vină în fiecare zi împreună cu dânsa, — şi omul cu barba neagră făcu un semn cu capul arătând spre bătrână.

— Am înţeles, arbab.

Luând-o pe Fati de mână, femeia o scoase afară din camera patronului.

Bătrâna mai rămase câteva minute ca să discute ceva cu bărbosul, iar când veni în camera slujnicei, în faţa lui Fati fusese gata aşezat un taler mare, pe care fumega un plov gras şi bine gătit.

3

Fati era foarte mulţumită : în fiecare zi era hrănită cu plov gras, i se dădea ceai dulce, fructe şi chiar şi bomboane. Femeia care o hrănea o supraveghea ca să mănânce cât mai mult. De două-trei ori pe zi, Fati o ştergea pe furiş de acasă şi se înapoia atât de sătulă, încât îi era ruşine s'o privească în ochi pe mama sa flămândă. Ii jurase însă bătrânei — jurământ înfricoşător — să nu spună nimănui unde şi pentruce se duce. Uneori reuşea să aducă acasă puţină pâine, iar într'o zi îi aduse bolnavei un pumn de halva fărâmi-

tată, încredințând-o că fărâmiturile astea le primise dela un negustor.

In vreo două săptămâni, fata ajunsese de nerecunoscut : fața i se rotunjise și în frumoșii ei ochi negri prinseră să strălucească din nou zâmbetul demult stins.

Hatib băgase de seamă cât de tare se schimbase sora lui, însă își spusese că toate astea se datorează faptului că Fati trece de pubertate și devine femeie.

El continua să cutreiere zile întregi orașul, în căutarea unui câștig, și deaceea nu știa nimic de dispariţiile lui Fati. Singura care știa despre ele era nevastă-sa care nu se mai dădea jos din pat.

Intr'o dimineață, Hatib trecu pe la abator : îi spusese cineva că s'ar putea să capete acolo niscaiva resturi de carne sau măruntaie.

Abatorul se afla în afara orașului. Incă dela jumătatea drumului, Hatib începu să simtă cum îi tremură genunchii de slăbiciune.

Era o zi mohorîtă, cu ploaie măruntă. Din cauza umezelii, a vântului pătrunzător de toamnă și, mai ales, din cauză că stomacul îi era gol, Hatib îngheță de-a-binelea. Cu toate acestea tot ajunse la poarta abatorului. Aici îl aștepta însă o dezamăgire amară. Când întrebă de măruntaie, paznicul care stătea la poartă izbucni în râs :

— Ce, nu ești în toate minţile ? Acum se întrebuinţează până și maţele. N'o să-ți dea nimeni nici măcar o copită de berbec.

Cu mâinile goale, Hatib luă în silă drumul casei.

In speranță că ar putea găsi ceva resturi de fructe sau legume, care de multă vreme constituiau singura hrană a familiei, omul se îndreptă spre piață și rătăci îndelung prin fața dughenelor și a tarabelor.

Pe 'nserat, sleit cu desăvârșire de puteri, Hatib o porni spre casă, când deodată o zări pe Fati care alerga. Fetița se ivi pentru o clipă și apoi dispăru după un colț.

— Fati ! — o strigă Hatib. Pesemne însă că ea nu-l auzise.

Ce-o fi adus-o în acest cartier atât de îndepărtat de casă ?

Căutând să o ajungă din urmă, Hatib coti pe aceeaș ulicioară. Dar ce-o fi și asta? Fata nu se zărea nicăieri.

Unde putuse intra? In cartierul acesta, Hatib n'avea nici rude, nici cunoscuți. Să fi intrat într'una din prăvălii?

Hatib trecu de-a-lungul întregului șir de dughene, aruncând înăuntrul fiecăreia o privire cercetătoare. Fati nu era nicăieri. Nu cumva a intrat în curtea aceasta?... Hatib știa ce fel de curte e aici. La un moment dat vru să pătrundă în gangul boltit, însă îi fu rușine de propriile presupuneri, și luă calea 'ntoarsă. Era cu neputință ca surioara lui să fi intrat într'o casă de toleranță!

Câteva minute Hatib rămase nehotărît în mijlocul străduței, privind dezorientat în toate părțile. Apariția lui Fati în cartierul pieții era cu desăvârșire de neînțeles. Zicându-și însă că cei de-acasă știu cu siguranță unde s'a dus Fati, Hatib o porni spre casă.

Mama și sora cea mică nu se înapoiaseră încă. In odaie se afla numai soția, zăcând ca întotdeauna, în pat.

— Nu-i pentru prima oară... Sunt două săptămâni de când durează asta... pleacă... umblă cine știe pe unde, — spuse ea, cu gemete și pauze lungi, răspunzând la întrebările lui Hatib. — Când se întoarce e sătulă, veselă... Copilul plânge cât îl ține gura... Eu n'am puteri să mă ridic... Plecați cu toții de dimineață și'n casă nu rămâne un suflet de om care să-mi dea o înghițitură de apă... De-aș muri odată, să scap de chinurile astea! Da' ei ce-i pasă? Nu vezi, i-s obrajii ca merele, de bine ce-o duce... De-atâtea ori am încercat s'o iscodesc unde tot umblă și de unde-și face rost de atâta mâncare? Nimic! Tace și nici cu cleștele nu-i poți scoate o vorbă!

— Ei lasă, să se întoarcă numai! O să-i arăt eu atunci! — amenință Hatib. — O să-i rup toate oasele! O s'o fac să-mi spună cine-i tot dă de mâncare!

Cuvintele astea păreau de necrezut: niciodată Hatib nu se atinsese de vreuna din surori.

Fati nu se întoarse însă acasă în seara aceea. Trecu și noaptea, dar ea tot nu se ivi.

In zori, bătrâna mamă, șezând ghemuită lângă un perete și legănându-se încetișor, se căina amarnic:

— Vai de noi, ce nenorocire! I s'a întâmplat ceva fetei! Dece nu s'o fi întors acasă?

Noaptea, Hatib nu închise ochii, gândindu-se într'una cam ce-ar fi putut păți surioara lui. Niciodată până acum Fati nu petrecuse vreo noapte pe altundeva, nici chiar când se ducea la unchiu-său, chelner la o berărie. Poate a fost călcată de un automobil? Sau răpită de cine știe ce ticăloși?... Câte nu-i treceau prin cap!

Deîndată ce se crăpă de ziuă, Hatib porni în căutarea ei. Trecu pe la cumnatul său, se abătu și pe la casele a doi-trei cunoscuți, dar nu-și găsi sora nicăieri.

Dar fata se întoarse ea singură acasă. Nu mai era Fati cea știută de toți. In primul moment n'o recunoscură nici chiar vecinii care locuiau în aceeaș curticică. O rochiță albastră cu dungi albe și niște pantofi roșii, din cei ieftini, îi dădeau înfățișarea unei fete coapte. Părul fusese împletit, probabil după spălat, în două cozi grele. Pe față fusese întins un strat gros de pudră, care însă nu putea ascunde cearcănele adânci de sub ochi — urmele chinurilor îndurate în timpul nopții.

Fati părea istovită, chinuită, pierdută, abia își trăgea răsuflarea, de parcă ar fi fugit de bătaie. Intr'adevăr, pe obraz și pe gât se zăreau zgârieturi, ascunse sub pudră.

Dela prima aruncătură de ochi, Hatib pricepu de unde venise. Cu toate acestea o întrebă:

— Unde ai fost?

Fati tăcea.

După ce încuie ușa, Hatib repetă întrebarea.

Mama începu să plângă încetișor. Sora mai mică, auzind glasul mânios al fratelui, se ghemui într'un colț.

In loc de răspuns, Fati își acoperi fața cu mâinile și izbucni în plâns.

Dar lacrimile ei nu-l înduplecară pe Hatib. Inhățând de guler rochița cea nouă a fetei, el o zmuci cu furie:

— Cine ţi-a dat-o ? Cine ? Pentruce ?

Rochia se rupse de sus până jos.

Şi imediat după asta se auzi un strigăt îngrozitor, cumplit :

— Vai, nu da ! — ţipa Fati, prăbuşindu-se sub loviturile fratelui.

— Aman ! Ajutor ! — strigă la rândul ei mama, repezindu-se spre Hatib.

Acesta însă, nemaiauzind nimic, continua să-şi bată sora.

Alarmaţi de ţipetele ascuţite ale fetei, se strânseră vecinii. Bărbaţi, femei, copii se îmbulziră în faţa uşii zăvorîte şi a ochiului de geam — singura fereastră a casei.

Mama ţipa printre bocete :

— Ajutor ! A omorît-o... Ajutor !

— Vai, vai, vai ! Am fugit de-acolo, am fugit... Nu mă bate ! — striga Fati.

Ţipetele ei se amestecau cu plânsul surorii mai mici şi al copilului. Singura care rămăsese mută era nevasta lui Hatib, întinsă fără puteri pe podea.

— Vai, aman, o s'o omoare ! — prinseră să strige vecinii şi începură să bată cu pumnii în uşa încuiată.

Înăuntru însă nu era nimeni care să le deschidă.

Atunci bărbaţii se repeziră cu umerii în uşă ca s'o zmulgă din balamale.

In timpul ăsta, la poartă opri o trăsură, din care coborîră trei oameni bine îmbrăcaţi. Văzând larma din curte, cel mai tânăr dintre ei se apropie cu paşi repezi de femeile care plângeau speriate şi le întrebă :

— Ce se întâmplă aici ?

— O bate pe soră-sa...

— S'a încuiat înăuntru şi-şi omoară sora...

Zmulsă din ţâţâni, uşa se prăvăli în cameră.

Bărbaţii se năpustiră înăuntru şi, înhăţându-l pe Hatib, care parcă-şi pierduse minţile, îl târîră afară.

Pe podea zăcea Fati, învineţită de lovituri şi cu vestmintele sfâşiate în bucăţele. Alături, sta întinsă mama, care pesemne fusese şi ea lovită de câteva ghionturi când se repezise să-şi apere fata. Sora mai mică se ghemuise într'un colţ şi plângea în hohote.

Doctorul Moşar, care intrase în urma lui Azadi, aruncă de jur împrejur o privire încruntată, apoi se aplecă deasupra lui Fati şi-i luă mâna.

— Trăieşte ? — întrebă Azadi.

— Da, — răspunse doctorul, — însă trebuie internată imediat într'un spital.

In timpul acesta, doctorul Tatinian se adresă femeilor care se îmbulziseră în uşă :

— Ce tot staţi acolo ? Aduceţi mai repede apă !

I se întinse un ulcior şi el stropi faţa lui Fati care zăcea nemişcată, cu ochii închişi.

In odaie era un aer greu, de nesuportat. Doctorul Moşar porunci ca fata să fie scoasă afară, după care ieşi şi el. Scoţând din buzunar un carnet, scrise în grabă câteva rânduri şi le întinse lui Azadi :

— Trăsura aşteaptă la poartă. Luaţi, vă rog, măsuri ca fata să fie dusă la spitalul orăşenesc. O să trec şi eu mai târziu pe acolo, după ce o voi examina pe bolnavă.

Doi dintre vecini se oferiră s'o ducă pe Fati.

Azadi le dădu bileţelul, le explică unde trebuie să meargă, adăugând la sfârşit :

— Să le spuneţi celor de acolo că-i din ordinul doctorului Moşar...

Fati fu aşezată în trăsură şi învelită cu şalul uneia dintre vecine. Doi bărbaţi se ghemuiră pe de lături.

Când Azadi se înapoie în curte, doctorul Moşar terminase tocmai examinarea bolnavei şi ieşea din cameră.

— Starea este gravă, — spuse el, — va trebui să-i operăm sânii. Acum e prea târziu, însă mâine trebuie neapărat adusă la mine pentru operaţie.

Vecinii lui Hatib rămaseră înmărmuriţi de această vizită neaşteptată. Le era cu neputinţă să priceapă cum de ajunseseră doctorii în fundătura lor. Cât priveşte pe Hatib, el era tot atât de uluit ca şi ceilalţi. La început îi luase pe necunoscuţi drept agenţi ai poliţiei şi aşteptase să fie arestat şi dus la secţie. Se întâmplase însă ceva cu totul neaşteptat pentru el. Cel mai în vârstă dintre noii veniţi se apropie de el şi-i spuse cu reproş :

— Ascultă-mă, cum de faci așa ceva? Ce ești, fiară?!

In locul lui Hatib, răspunse unul dintre vecini:

— In curtea noastră nu-i om mai potolit ca el, arbab. Nu știu ce i s'a întâmplat astăzi.

— Puteai s'o omori, nu-ți dai seama?

— Ar fi fost mai bine s'o fi omorît, — răspunse morocănos Hatib. — N'am nevoie de așa soră!

— Dar ce-i vinovată ea? — se amestecă Azadi, care aflase dela vecini în ce fel se întorsese Fati acasă dimineața. — Mai bine i-ai lua la bătaie pe adevăraţii vinovaţi!

— Dar cine-i vinovat, arbab?

— Ei, despre asta o să vorbim noi, dacă vrei, mai târziu. Cumnatul tău știe cum poți să dai de mine. La rugămintea lui am adus pentru nevasta ta pe cel mai bun medic din oraș — pe doctorul Moșar. Mâine să-ți aduci nevasta la spital.

Doctorul Tatinian notă adresa spitalului și odată cu fila zmulsă din carnețel îi întinse lui Hatib și o hârtie de cinci tumani:

— Ia-o. Dă-le de mâncare alor tăi și mănâncă și tu. O să ajungă pentru toată lumea.

Apoi, luându-l de braț pe doctorul Moșar, se îndreptară către poartă.

— Demult nu mi s'a mai întâmplat să fiu prin asemenea magherniţe, — spuse îngândurat bătrânul doctor, odată ajunși în stradă. — Asta nu mai e viață, ci un adevărat coșmar!

— Da, — aprobă Tatinian, — e o viață îngrozitoare. El — șomer de luni de zile, nevasta bolnavă pe moarte, copilul moare de foame, bătrâna și cu sora mai mică a lui Hatib cerșesc, iar cu această nenorocită de Fati s'a întâmplat ceva și mai îngrozitor.

— Așa e, — spuse doctorul Azadi, — ceva groaznic, un coșmar... Dar câte mii de oameni se sufocă în asemenea magherniţe și nimeni nu vrea să le dea o mână de ajutor! Iată, doctore, — se adresă el doctorului Moșar, — în mărinimia dumneavoastră, puteți să ajutați douăzeci-treizeci de oameni bolnavi. Cu siguranță că acei Tatinian nu va refuza nici el să ajute în

aceeaş măsură şi în domeniul specialităţii sale. Dar zeci şi sute de mii de oameni vor continua să trăiască în aceste condiţii îngrozitoare. Un om bun, bun în adevăratul înţeles al cuvântului, trebuie să se gândească la popor, la întregul popor!

Multă vreme, doctorul Moşar merse îngândurat, iar când ajunseră la o răscruce unde se afla şi staţia de trăsuri, îl luă pe Azadi de mână şi-i spuse:

— Mi-am adus aminte fără să vreau de visele şi discuţiile din anii de studenţie... Vă rog, doctore, să treceţi mai des pe la noi. Imi face multă plăcere să discut cu dumneavoastră.

— Vă mulţumesc, domnule doctor. Voi căuta să trec.

Bătrânii luară o birjă, iar doctorul Azadi, după ce-şi luă rămas bun, porni cu paşi repezi în lungul străzii întunecoase, luminată doar pe la răscruci de câte un felinar stingher.

CAPITOLUL X

1

Fapta lui Halil fu, pe cât de neaşteptată, pe atât de jignitoare pentru doctorul Moşar. Aproape două ceasuri el se certă cu fiul său, făcându-i aspre mustrări. Cu obişnuitul său ton de incontestabilă superioritate, Halil se încăpăţână să susţină că procedase just, întrucât se gândise nu la sine, ci la situaţia întregii familii.

— Vi se pare că e un fleac să-l superi pe şah! Eu însă ştiu ce primejdie aduce aşa ceva...

Suria era şi ea la fel de indignată ca şi tatăl ei. Din ziua aceea, doctorul Azadi nu mai dăduse pe la dânşii... Şi cât de mult se bucurase ea în seara aceea! Era încredinţată că Azadi venise în casa lor din pricina ei. La urma urmei, tatăl ei nu era singurul chirurg din oraş şi, în afară de asta, se putea discuta şi la telefon.

Suria era convinsă că după vizita făcută de Azadi,

se va întâlni des cu dânsul. Şi iată că... Ah, acest Halil! Frate bun cu dânsa şi uite cât e de rău şi de lipsit de suflet! N'a vrut ca bietul Hasan să fie ajutat nici măcar cu un sfat. Sau poate că discuţia neplăcută avută cu Halil să fi fost motivul pentru care doctorul Azadi nu se mai arătase în casa lor?

Firește, cum era să mai vină pe la ei după ce auzise, cu siguranţă, ce i se întâmplase bătrânului Hasan în casa doctorului Moşar?... Suria începea să înţeleagă pentruce trăieşte şi ce idei propagă Şems Azadi.

Şi de atunci se chinuia, gândindu-se mereu că, după ce trecuse odată pragul acestei case, doctorul Azadi nu va mai călca niciodată pe aici. Dorea fierbinte să-l mai vadă. Dar unde şi cum s'ar fi putut întâlni? Trebuia găsit un pretext oarecare. Până atunci însă umbla tristă, neîmpărtăşindu-şi nimănui gândurile: devenise distrată şi cu greu reuşea să se concentreze când citea vreo carte.

Mama băgase de seamă starea de deprimare a fetei şi se pierdea în tot felul de presupuneri, neştiind care este cauza.

Intr'o zi, o rugă pe Suria să măsoare şi să taie o bucată de tul pe care-l cumpărase pentru nişte perdeluţe, iar ea trecu în camera vecină să coasă ceva. Intorcându-se după o jumătate de oră, observă că fata era în acelaş loc unde o lăsase, lângă fereastră, cu o carte deschisă în faţă, privind spre curticica pietruită, înconjurată din toate părţile de zid.

— Ce-i cu tine, Suria? Ai devenit groaznic de distrată, — reproşă ea fiicei. — Tare aş vrea să ştiu la ce anume te gândeşti.

— La ce mă gândesc? Uite, de pildă: mi-ai spus să croiesc perdeluţele, şi eu mi-am zis: „Pentruce e nevoie de toate astea? O să acoperim ferestrele cu perdeluţe şi astfel n'o să mai putem vedea nici măcar curticica noastră..."

— Ei, asta-i bună! O să dai perdeluţa la o parte şi o să te uiţi cât poftești.

— Ştii ce-aş vrea, mamă?

— Tocmai asta e prost, că nu ştiu.

— Vreau uneori ca oamenii să dea jos perdelele dela

toate ferestrele orașului, să zmulgă din balamale toate porțile, să dărâme toate aceste ziduri cenușii de lut. Să poți intra pe orice ușă, să privești în orice casă și să știi ce se întâmplă în ele.

— Doamne, ce nebună mai ești! Dece ți-or fi trecând prin cap idei atât de absurde? Ce te privește pe tine ce se întâmplă în casele altora? Ia foarfecele, apucă-te de treabă și nu mai vorbi prostii!

Cuvintele mamei n'o jigniră pe Suria.

— Uneori, mamă, îmi trec prin cap gânduri atât de stranii! — continuă ea, nefăcând nimic care să arate că vrea să se apuce de lucru. — Ții minte, tata a spus odată că există oameni în capul cărora n'ai să găsești nicio ideie luminoasă. Și iată că acum mă gândeam: „Ah, de-aș avea puterea să inspir oamenilor idei bune! Ce gânduri minunate le-aș insufla!" Iată, de pildă, ție ți-aș sugera să pregătești niște gustări grozave și să inviți la noi numai pe oamenii pe care îi voi alege eu...

— Iar vorbești prostii!

— Stai, stai, mamă, nu pleca! Am glumit. Ascultă ce vreau să spun. Va să zică i-aș obliga pe oameni să se ocupe numai de lucruri bune: unuia i-aș propune să-și împartă averea la săraci, pe altul l-aș pune să construiască multe, multe case frumoase în care să locuiască cei ce trăiesc în magherniță, pe al treilea, pe vreun bărbat de stat important, l-aș convinge să facă o lege prin care să se interzică unor oameni, cum e Sardar-han, să săvârșească fărădelegi... Într'un cuvânt, aș face ca toți oamenii să fie buni și drepți, aș reuși ca toți să se iubească între ei.

— Am știut că n'o să iasă nimic cuminte din gura ta.

— Măicuțo, ia spune-mi, sunt tare proastă? — întrebă Suria cu o naivitate copilărească și tot ea își dădu răspunsul: — Firește că sunt proastă, insuportabil de proastă și de naivă! Oare un om deștept și serios poate să discute cu o fetișcană atât de naivă?

— Ești leită taică-tău. Uneori spune și el câte ceva de nu mai poți înțelege nimic... Din ziua în care a fost la prietenii doctorului Azadi, vorbește într'una pentru

el doar, şi despre ce vorbeşte, mi-e cu neputinţă să înţeleg.

Auzind cuvintele astea, Suria tresări şi apropiindu-se de mama sa, întrebă, de data asta, serios :

— Despre ce vorbeşte ?

— Parcă poţi să înţelegi ceva...

Suria apucă cuponul de tul şi-l desfăşură cu o mişcare iute pe masă.

— Fii pe pace, mamă, totul va fi repede gata !

— Eh, cu cât te faci mai mare, cu atât devii mai copilăroasă. A trecut o oră de când te-am rugat să croieşti perdeluţele, şi tu abia acum te-apuci de lucru.

Cu paşi mărunţi, mama se duse în camera vecină.

Seara, Suria îl întrebă precaută pe tatăl ei :

— Tată, ce s'a întâmplat cu bolnava pe care ai vizitat-o în seara aceea, când te-a rugat doctorul Azadi ?

— Nu e vorba de una, ci de două bolnave. Sunt la mine, la spital, — răspunse cu amărăciune doctorul Moşar, încruntându-şi sprâncenele.

Suria şovăi să pună şi alte întrebări, deşi ar fi vrut foarte mult să ştie ce legătură există între aceste bolnave şi doctorul Azadi, de ce anume suferă ele, şi cât vor trebui să rămână în spital. Dar răspunsul sec al tatălui o sperie pe Suria. Îi veni în gând că doctorul Azadi l-a atras pe tatăl ei într'o istorie neplăcută din care îi era greu să se descurce. Iar lucrul acesta ar fi amărît-o tare pe Suria. Adeseori, amintindu-şi seara în care venise la ei doctorul Azadi, ea se gândea cu bucurie la felul amabil în care îl întâmpinase tatăl său. Deaceea i-ar fi fost extrem de greu să audă dela tatăl ei măcar un singur cuvânt de rău la adresa omului care de atâta timp pusese stăpânire pe toate gândurile ei.

Socotind că e mai bine să tacă, Suria îşi reluă lectura. Dar mama Suriei continuă discuţia începută :

— Ce-i cu ele, sunt grav bolnave ?

— Da.

— De ce suferă ?

— Una are mastită şi îi moare copilul. Iar alta... Boala celeilalte n'are nume... Nu ştiu ! — mormăi doc-

torul Moşar şi-şi vârî nasul în ziar, de parcă ar fi găsit acolo ceva foarte interesant.

In ultima vreme, îl pasiona lectura ziarelor, deşi pentru treaba asta n'avea timp decât seara.

Halil, care în vremea aceasta frunzărise cu un aer distrat o revistă, trăsese cu urechea la discuţia părinţilor. Ultimele cuvinte ale tatălui îl făcură să ridice capul. Era ceva într'adevăr nemaipomenit: tatăl lui, doctorul Moşar, celebru în întregul oraş, nu ştia de ce boală suferă o femeie pe care el o internase în secţia sa dela spitalul oraşului! Probabil că niciodată nu mai pronunţase cuvinte atât de grele pentru un medic: „Nu ştiu".

— Cum aşa, nu ştii de ce suferă femeia sau fata aia? — se amestecă în discuţie Halil.

— Fata... Mai curând o fetiţă — are vreo paisprezece ani.

— Tot una-i. Va să zică nu poţi să pui diagnosticul?

Doctorul Moşar nu apucă să răspundă fiului. In sufragerie pătrunse Naine şi anunţă:

— Doctore, agai Korani doreşte să vă vadă.

Suria sări de pe locul ei.

— Nu pot să-l văd pe piticul ăsta ticălos!

Işi luă de pe masă cartea pe care o citea şi trecu repede în camera vecină.

Doctorul Moşar îşi privi nevasta, fiul şi, ridicând din umeri, îi spuse lui Naine:

— Condu-l în cabinetul meu, vin îndată.

2

Intrând în cabinet, Abbas Korani fără să vrea clipi des din pricina luminii prea vii pe care o răspândea lampa şi, scoţându-şi ochelarii, începu să-i şteargă. Peste câteva clipe, intră doctorul Moşar şi Korani făcu o plecăciune.

— Bună seara, agai doctor. Vă rog să mă iertaţi, v'am deranjat probabil.

— Nu-i nimic. Bună seara. Luaţi loc.

Doctorul Moşar îl privea pe Korani de sus în jos pentru că acesta abia îi ajungea cu capul până la umăr.

— Ştiţi, — începu să vorbească degajat Korani, — intru întotdeauna cu frică în cabinetul unui medic, sunt speriat încă din copilărie. Imi aduc aminte că eram un băietan de vreo şapte ani când au început să mă doară ochii. M'au adus la doctor amăgindu-mă. Acesta, convingându-mă cu blândeţe, mă făcu să deschid larg ochii şi-mi picură înăuntru nu ştiu ce doctorie usturătoare. Nici până în ziua de astăzi n'am putut uita durerea pe care am suferit-o ! După întâmplarea asta nu puteam fi adus la doctor decât legat fedeleş. Jur pe coran că astăzi e prima dată când intru într'un asemenea cabinet absolut de bună voie ! Dar la cine era să mă duc, dacă nu la dumneavoastră : despre dumneavoastră se vorbesc adevărate minuni ! Se spune că sunteţi aproape în stare să înviaţi şi un mort !...

Şi, revărsându-şi asupra doctorului torentul de cuvinte, Korani îşi schimonosi chipul galben şi îmbătrânit într'un zâmbet slugarnic.

Nici felul de a se purta, nici acest zâmbet fals nu fură pe placul doctorului Moşar, căruia ca întotdeauna în astfel de cazuri i se trezi dorinţa de a contrazice.

— La ce bun aceste exagerări, agai Korani ? Nu fac niciun fel de minuni. Nu fac decât să tratez bolnavii aşa cum mă învaţă ştiinţa.

— Fireşte, fireşte ! Inţeleg prea bine, doctore, — se grăbi Korani să aprobe. — Dar aşa vorbeşte lumea şi eu nu adaug nimic dela mine. Unii încearcă să răspândească ei înşişi o faimă mincinoasă despre dânşii, pe când dumneavoastră... Aţi auzit desigur câtă vâlvă a stârnit de curând un oarecare doctor Azadi cu revelaţiile, cu „minunile" lui în domeniul fizicii şi filosofiei ? Şi când te gândeşti că în realitate nu-i decât un aventurier şi un individ suspect. A turburat întreg Teheranul cu ideile lui şi a încercat chiar şi la Institutul nostru să-i corupă pe studenţi cu tot felul de erezii. Până la urmă am fost nevoiţi să-l îndepărtăm... Il cunoaşteţi pe acest Azadi ?

— Îl cunosc.

— Îl cunoaşteţi chiar personal ? — sări ca ars Korani. — Hm, omul ăsta ştie să câştige încrederea oricui, dar dumneavoastră...

— Dezbrăcaţi-vă, — îl invită doctorul Moşar, încheindu-şi halatul alb la toţi nasturii.

— Pentru mine vă pregătiţi aşa ?

Doctorul Moşar aruncă vizitatorului o privire întrebătoare.

— Să vedeţi, am venit la dumneavoastră la rugămintea tatălui meu, — se grăbi să-i explice Korani. — A început să cam bolească bătrânul şi în afară de asta i-a apărut după ureche o umflătură suspectă. Deaceea am venit la dumneavoastră, să vă rog, dacă e cu putinţă, să mergeţi împreună cu mine. Trăsura ne aşteaptă la poartă şi vizita n'o să vă răpească mai mult de o oră. Şi eu şi tatăl meu v'am fi foarte recunoscători, agai doctor...

Deobicei doctorul Moşar nu refuza pe nimeni atunci când era nevoie să viziteze un bolnav. Nu-l refuză nici pe Korani, deşi acest om îi displăcuse dela prima vedere. Despre tatăl lui, mollà Korani, doctorul auzise câte ceva, dar nu avusese până atunci niciodată prilejul să-l întâlnească.

După vreo douăzeci de minute, trăsura opri la poarta unei case fără etaj, despărţită de stradă printr'un zid înalt. Abbas Korani îl introduse pe doctor într'o curte cu paltini şi duzi. In mijlocul curţii era un mic bazin lângă care behăia o oaie priponită, iar în stânga şi în dreapta se întindeau nişte clădiri scunde.

Bătrânul mollà, aşezat turceşte pe o tahta, îi primi într'o odaie mare, cu covoare pe jos. Mollà Korani era la fel de uscăţiv şi de pipernicit ca şi fiul său Abbas, însă o barbă albă până'n brâu şi ochii negri ca de tăciune îi dădeau un aer mult mai impunător. Văzându-l pe doctor intrând în cameră urmat de Abbas, bătrânul îl salută amabil cu capul şi întinse o mână uscată, arătând spre tahta :

— Luaţi loc, doctore.

Doctorul Moşar se aşeză pe marginea tahtalei şi întrebă :

— Cum vă simţiţi ? Ce anume vă supără ?

Aceste cuvinte cuprindeau şi obişnuita amabilitate şi interesul profesional al medicului.

— Slavă lui allah, agai doctor, nu sunt bolnav de nimic, — răspunse mollà. — Simt doar o mică slăbiciune. Fiul meu însă mă tot povăţuieşte să încep un tratament. Deşertăciune ! Prin asta nu facem decât să păcătuim faţă de allah. Oare nu stăm în puterea lui şi noi şi bolile noastre ? Din vrerea lui ne dăruieşte viaţa sau ne trimite sfârşitul. In scrierile sfinte se spune doar : „Niciunui norod nu-i este dat să-şi grăbească sfârşitul, ori să se izbăvească de el..." La fel şi noi nu vom izbuti nici s'o luăm înaintea morţii, dar nici să scăpăm de ea ! Incercăm doar să ne mai încurajăm puţin, şi asta-i totul.

— Nu-i rău nici asta ! Stă în putinţa noastră să nu ne lăsăm pradă acestor boli, trimise, după cum spuneţi, de allah, pentru că originea lor este departe de a fi divină. Chiar şi poporul nostru înapoiat, care nu cunoaşte încă binefacerile asistenţei medicale, luptă cu mijloacele lui împotriva bolilor, şi deseori le biruie.

— Înşelătoare-i biruinţa asta, doctore, şi nebunească este împotrivirea faţă de vrerea lui allah, — ripostă mollà. — Allah vede întotdeauna spiritul răzvrătit al poporului şi trimite asupra lui pedepse grele atunci când socoate de cuviinţă. Când dumnezeu l-a trimis pe Noe la oameni, acesta s'a adresat mulţimii : „O, popor al meu, închină-te lui dumnezeu, pentru că n'avem alt dumnezeu în afară de dânsul ! Nu te temi oare de mânia lui ?" Dar căpeteniile poporului, nedându-i crezare, ziseră : „Omul l-a născocit pe dumnezeu. Viaţă nu-i decât pe lumea asta : murim sau trăim, dar niciodată nu înviem..." Poporul a început să cârtească şi allah l-a pedepsit, trimiţând potopul. Şi'n scrierile sfinte, din vrerea lui, stă scris : „Să piară pe veci seminţia nesupusă !"

— Nu găsiţi însă că allah a procedat din cale afară de nemilos cu oamenii pe care tot el i-a creat ? Niciunui părinte nu i se ridică mâna să-şi ucidă propriul

său copil. Iar dacă s'ar găsi totuşi un asemenea om, ar fi cu neputinţă să-l iubească cineva. Nu-i aşa ?

Pesemne că bătrânul mollă nu se aşteptase câtuşi de puţin ca preceptele lui filosofice să-l conducă pe doctor la asemenea concluzii. Deaceea, tuşi de câteva ori ca un om care a nimerit într'o situaţie neplăcută, şi încercă să-şi apere poziţiile :

— Judecata cea dreaptă a lui allah pune capăt păcatelor săvârşite de oameni !

— Păi tocmai aici e buba, — obiectă din nou doctorul Moşar, — că la această judecată tocmai oamenii care au greşit cel mai mult se înfăţişează cel mai târziu !

— Da-da ! — luă apărarea doctorului Moşar, Korani fiul. — Bunăoară acest Azadi : e un adevărat ateu şi cu toate acestea nimeni nu se grăbeşte să-l supună dreptei judecăţi !

Auzind pentru a doua oară numele lui Azadi pe buzele lui Abbas Korani, doctorul Moşar se ridică de pe locul său şi se adresă bătrânului mollă :

— Să vedem ce vă supără.

Timp de vreo zece minute, mollă înşiră istoria necazurilor sale trupeşti. Erau lucruri obişnuite, legate de bătrâneţele lui. Neînsemnata umflătură de după ureche era de provenienţă veche şi nu prezenta nicio primejdie.

După ce scrise o reţetă, doctorul Moşar spuse un „bună seara" rece şi plecă.

Se întoarse enervat acasă şi de îndată ce pătrunse în sufragerie ceru :

— Daţi-mi un pahar de ceai.

Suria se grăbi să umple un pahar din samovarul care nu se răcise încă.

Halil, dorind să afle ce anume stricase buna dispoziţie a tatălui său, întrebă :

— Ce are mollă Korani, tată ?

— Nu ştiu.

Halil izbucni în râs.

— Tată, ai cam început să te obişnuieşti cu vorba asta : „Nu ştiu" !

— Păi dacă nu ştiu ! — repetă supărat doctorul Moşar. — Am fost chemat în parte ca să examinez

o inflamație veche de cincizeci de ani și, în parte, ca să ascult tot felul de divagații despre vrerea lui allah.

— Cu toate astea ai ascultat cu plăcere data trecută divagațiile doctorului Azadi! Iar concepția lui filosofică...

— Halil, iar începi?! — îl întrerupse Suria, aruncându-i o privire scăpărătoare de mânie.

— Ce ți-a venit să amesteci aici numele lui Azadi? — ripostă în liniște doctorul Moșar. — Ideile doctorului Azadi îi sunt parcă scrise pe frunte. In ziua aceea m'a dus în niște locuri îngrozitoare. Demult, foarte demult, încă în anii studenției, am avut prilejul să mă abat prin asemenea coclauri, dar uitasem aproape că mai există. Mai corect ar fi să le spunem prăpastie ...Da, o prăpastie care înghite anual mii de vieți și răspândește în rândurile unor ființe ca și noi, tot felul de boli ucigătoare. Iar noi mai cutezăm să spunem că suntem chemați să ușurăm suferințele oamenilor, să alungăm moartea care le dă târcoale. Minciună, înșelătorie! Nenorociții aștia sunt lăsați în seama unor indivizi înguști la minte și ignoranți cum este acest mollă Korani. Dacă ați ști ce lucruri îngrozitoare a fost în stare să spună: „Să piară semințta nesupusă...!" Va să zică poporul trebuie să se împace cu soarta lui înfiorătoare, să tacă; iar dacă e nesupus — „să piară!" E o adevărată beznă medievală, o barbarie! Trăim într'un oraș îngrozitor, dragii mei. Odată, pe când mă aflam la Paris și discutam despre personagiile romanului „Notre Dame de Paris", unul dintre studenți, un francez, a exclamat: „Ce groaznic ar fi Parisul, dacă, deodată, toți oamenii aștia ar învia!" Iar noi suntem înconjurați aici tocmai de astfel de oameni, lipsiți de adăpost, flămânzi, nenorociți. Nu se găsește nimeni care să facă lumină în maghernițele lor, nimeni nu caută să le deschidă ochii!...

— Pe cine învinuiești, tată, de starea asta de lucruri? — întrebă Halil. — Și ce legătură au toate acestea cu mollà Korani?

— Pe noi înșine, în primul rând, pe noi! — exclamă aprins doctorul Moșar. — Acolo, unde m'a dus Azadi,

oamenii putrezesc de vii. Tuberculoză, plăgi purulente, trahom, boli venerice — ce nu poţi vedea acolo! Nici în „Infernul“ lui Dante n'ai să găseşti atâta durere şi atâtea chinuri, câte poţi întâlni aici, în cartierele astea inundate de puroi ale Teheranului. Şi când te gândeşti că există oameni de felul acestui besmetic de Mollà Korani care motivează cu nerusinare această stare a poporului invocând scrierile sfinte: „Şi noi şi bolile suntem tot dela domnul...“ Idiotul!

— Spui lucruri foarte primejdioase, tată, — remarcă Halil. — Anul trecut era la instituţia noastră un funcţionar care avea idei asemănătoare, ba mai zicea despre şah că e un „despot nesătul“... ei bine, omul acela a fost aruncat în puşcărie.

— Fireşte că a fost aruncat, — ripostă doctorul Moşar, privindu-şi fiul pieziş. — Nu mă îndoiesc câtuşi de puţin că aşa s'a întâmplat. Parcă la noi se poate spune adevărul cu glas tare? La noi, dacă şahul era un laş, i se spunea: „O, prea puternicule, e de ajuns să te încrunţi, ca toată lumea să tremure de spaimă“; dacă era un prost, linguşitorii îl numeau „prea înţeleptule“; dacă era un om rău şi crud, i se zicea „o, binefăcătorul nostru!“ Iar acest Reza-şah i-a întrecut, după cât se pare, pe toţi predecesorii săi în cruzime şi într'o lăcomie cu adevărat nesătulă. Câţi oameni au pierit din pricina lui! In ţara noastră temniţele gem de tineri care nu şi-au pierdut încă credinţa în triumful final al principiilor libertăţii şi dragostei de om. Şi eu am fost cândva la fel!

— Mă tem că dacă şi bătrânii vor începe să gândească aşa, închisorile se vor umple şi cu ei.

In ochii doctorului Moşar scăpără un fulger de mânie; se întoarse către fiul său pentru a-i răspunde, însă în aceeaş clipă sună telefonul.

Impingând cu zgomot scaunul pe care şezuse, doctorul se ridică şi apropiindu-se de aparat ridică receptorul.

— Cum? Moare?... A şi murit? Nu-i spuneţi încă nimic mamei. Chemaţi-l pe tată să ridice trupul copilului... Da, da... Am spus doar că nu va trăi mult!

După ce lăsă receptorul, bătrânul doctor repetă de câteva ori ultimele cuvinte şi adăugă:

— Era şi firesc să moară! Nu se născuse pentru a trăi...

— Cine a murit?

— Copilul femeii aceleia.

— Sărmana! — oftă soţia doctorului.

Cuvintele spuse mai înainte de către Halil îl mâhniseră şi-l înfuriaseră în acelaş timp pe doctorul Moşar. Deaceea nu vru să le lase fără răspuns.

— Iar dacă mă ai cumva pe mine în vedere, — se adresă el fiului, — să ştii că aşa ceva nu mă sperie! Nu mi-au mai rămas decât vreo zece ani de trăit, sau, poate, chiar mai puţin. Consideră, te rog, că ai în faţă un condamnat la moarte care-şi cunoaşte sentinţa. Ultimul cuvânt al unui condamnat este ascultat întotdeauna cu atenţie, şi iată ultimul meu cuvânt în faţa lumii şi a oamenilor: poporul nostru e un popor năpăstuit! Dacă eşti un judecător drept, încearcă să mă înţelegi — vorbesc acum aşa cum aş vorbi în faţa judecăţii propriei mele conştiinţe. Da, poporul nostru e năpăstuit, pentru că oameni ticăloşi, oameni fără onoare, inimă şi cuget, se joacă nepedepsiţi cu soarta lui, condamnându-l la mizerie, boli şi foamete. Doctorul Azadi are perfectă dreptate vorbind despre toate acestea şi eu îl înţeleg pe deplin. Pe tine însă nu te înţeleg deloc, deşi îmi eşti fiu!

Doctorul Moşar se întoarse brusc şi se duse în dormitor.

Suria îi aruncă în urmă o privire plină de recunoştinţă şi plecă şi ea în odaia ei.

Halil rămase cu capul plecat, gândindu-se la ceva.

CAPITOLUL XI

1

Vineri după amiază, Vosuhi se îmbrăcă cu grijă şi se studie din cap până în picioare în faţa oglinzii. Totul părea în ordine: haina neagră cu tăietura sobră,

cămaşa de un alb imaculat, cravata de culoarea argintului, pantalonii cenuşii cu dungi. Da, totul era bine — şi costumul, şi pantofii de lac, şi tenul feţei uşor pudrate, numai nasul... Nasul îi cam strica dispoziţia : era lung, turtit la vârf...

Blestemat nas ! Unde mai pui că e un lucru care se observă dela prima aruncătură de ochi, de-ţi vine să plângi de ciudă, nu alta. Dar în definitiv, ce importanţă poate să aibă amănuntul ăsta în ochii lui Hosrov Havar ? Şi nasul lui e doar tot atât de lung, cu singura deosebire că e ascuţit ca un plisc de ghionoaie, în timp ce nasul domnului Vosuhi e rotunjit ca un cioc de raţă. «S'ar putea întâmpla ca tocmai lucrul acesta să-mi fie de folos, gândi Vosuhi. Se spune doar : „Cine se aseamănă, se adună."»

„Cine se aseamănă"... zâmbi Vosuhi. Nu, aici nu poate fi vorba de niciun fel de asemănare ! Ciudat om e acest Hosrov, o adevărată enigmă. Te uiţi la el şi nu poţi să-ţi dai seama la ce se gândeşte, ce vrea, dacă te urăşte sau dacă, dimpotrivă, îi eşti pe plac. Vosuhi se întoarse în faţa oglinzii ca să se poată studia dintr'o parte, şi din nou îşi zise cu îndoială : „Hm, pe plac : cine i-o fi pe plac ? Nu ştie decât să se uite în jur, cu ochii săi reci, ca de broască, de parcă ar dispreţui totul şi pe toţi. De data asta o să încerc să te înviorez miţeluş, apoi... o, nu, djanabe Havar, fiu de măgar ce eşti ! Nasul meu s'ar putea să nu-ţi placă, dar port-ţigaretul are să-ţi placă la sigur".

Vosuhi scoase din buzunar un port-ţigaret de aur, pe capacul căruia erau gravate moschei cu cupole de pietre nestemate, şi, privindu-l, continuă monologul început : „N'am încotro, o să jertfesc darul domnului Meyer. O să fac să-ţi scânteieze aurul în ochi, Hosrov Havar, în ochii tăi de broască şi am să te orbesc. Doar îţi aduc două cadouri deodată : în primul rând, pe acesta, şi ciocăni cu unghia în capacul port-ţigaretului, iar în al doilea rând, secretul duşmanului tău de moarte Zehtabi, un alt cap sec la fel ca şi tine... Ce-ţi mai trebuie ? !"

După ce se jucă puţin cu port-ţigaretul, Vosuhi îl puse la loc în buzunar şi zâmbi : „Ştiu, ştiu prea bine

că toată situaţia şi averea ta sunt făcute doar din mită! Iar eu tocmai de situaţia ta am nevoie : dă-mi voie să mă folosesc câtva timp de protecţia ta, până se va lămuri ce întorsătură vor lua evenimentele internaţionale. Iar după aceia, o să vedem cine o să aibă nevoie de protecţie şi de a cui ! Să ajungă numai Reza-şah la o înţelegere cu Hitler, şi atunci o să stăm noi altfel de vorbă. Iar dacă..."

Fără să-şi sfârşească gândul, Vosuhi îmbrăcă pardesiul, îşi puse pe cap o pălărie cenuşie şi, apropiindu-se din nou de oglindă, îşi întipări pe faţă un zâmbet satisfăcut de om cu greutate. Nu arăta rău aşa — putea să plece.

Colonelul Hosrov Havar îl primi pe directorul Institutului politehnic într'unul din vastele saloane ale locuinţei sale. Purta un halat de casă, iar pe umăr ţinea un tac de biliard, aşa cum îşi poartă păstorii bâtele. In mijlocul salonului era o masă mare de biliard, acoperită cu postav verde ; lângă peretele din stânga, se afla un divan moale de lemn negru, tapisat cu pluş verde. Intreaga podea a salonului era acoperită cu un imens covor, iar deasupra biliardului atârna o lustră mare de cristal.

Doctorul Vosuhi intră în salon, făcu o plecăciune adâncă şi se opri lângă masa de biliard.

— Vă cer mii de scuze ! Cu siguranţă că vă deranjez, djanabe sarhang...

Cuvintele sunară fals : era limpede că Hosrov Havar nu era preocupat de nimic serios şi, ceeace părea foarte ciudat, se găsea absolut singur în salon. Astfel că părea stupid să i se spună că e deranjat. Poate că tocmai din pricina asta Havar în loc să răspundă la cuvintele de salut ale oaspetelui se mulţumi să dea doar din umeri.

— Salam, djanabe sarhang ! — îl salută Vosuhi, strângând mâna grasă şi moale pe care i-o întinsese Havar şi-l întrebă : — Vă antrenaţi de unul singur ?

Havar răspunse de parcă şi-ar fi stors cuvintele :

— N-nu.

Vosuhi nu-l înţelesese : cum vine asta, „nu", când în salon nu mai era nimeni ? Dar în aceeaş clipă de

sub masa de biliard răsună un glas subțirel de copil :

— Câte minute au mai rămas ?

Vosuhi se aplecă și privi sub masă : într'o poziție incomodă, ținând un picior întins, ședea un băiețandru grăsun.

— A-a... Ha-ha-ha ! Băiețelul dumneavoastră a pierdut, nu-i așa ? Iată dar care este secretul metodei pedagogice ! Cu siguranță că data viitoare va face totul ca să câștige el partida.

Pe fața lui Havar apăru ceva care ar fi putut fi socotit drept zâmbet. Dar ce fel de zâmbet ! O tresărire aproape imperceptibilă a buzei de sus, mai scurtă decât cea de jos, dar și acest gest părea că vrea să spună :

— Ieși !

De sub masă își făcu apariția un copilandru gras, de vreo doisprezece ani, cu o față palidă și bolnăvicioasă.

— Așteaptă ! — își amenință el tatăl cu degetul. — Ai să ședzi și tu sub masă ca o cloșcă pe ouă !

— Ieși afară !

— A, te temi ? — spuse batjocoritor băiatul și se îndreptă spre ușă, mormăind : — Așteaptă, așteaptă, o să stai și tu sub masă !

— O, o, ce băiețel vioi aveți ! E o adevărată plăcere să te joci cu copii de vârsta lui : e atâta energie în ei, atâta dorință de a câștiga cu orice preț...

Cu o mișcare a sprâncenelor și a nasului său lung și ascuțit, Havar păru că face un semn de aprobare, însă nu spuse niciun cuvânt. Privirea lui posacă și încruntată părea că întreabă : „Toate astea sunt bune, dar pentruce ai venit totuși la mine ?“

„Nici măcar nu mă poftește să mă așed, stana asta de piatră ciupită de vărsat ! gândi Vosuhi. Ce fel de convorbire poate avea loc, când stai în picioare ?“

El însă nu renunță la ideia de a înfrânge până la urmă tăcerea și nepăsarea glacială a lui Havar. Se așteptase încă de acasă să fie primit astfel, și deaceea căuta să pară liniștit, sigur de sine și degajat amabil. „De-aș reuși numai să trezesc curiozitatea animalului ăsta !“ îi trecu prin minte, și directorul începu cu tonul cel mai amabil posibil :

— Am venit la dumneavoastră, djanabe sarhang, pentru a discuta în legătură cu evenimentele care au avut loc la Institut...

— Ihî, — răspunse Havar, cu un glas ce părea că vine din fundul burții și, fără să coboare tacul de pe umăr, se întoarse spre fereastră.

Era limpede că discuția nu se prea lega. Vosuhi își îngădui o scurtă pauză pentru a-și aduna gândurile, după care scoase din buzunar port-țigaretul de aur și-l întinse spre Havar :

— Nu doriți o țigară ?

Intorcându-se pe jumătate, Havar aruncă o privire piezișă port-țigaretului de aur cu pietre nestemate și, după o clipă de ezitare, luă țigara oferită :

— Mulțumesc.

De data aceasta, glasul său sunase mai prietenos.

Vosuhi își recăpătă curajul și se grăbi să înnoade firul rupt al discuției :

— Știu, djanabe sarhang, că pentru dumneavoastră, cum s'ar spune, nu-i nimic nou sub soare. Ochii dumneavoastră sunt mai pătrunzători decât ai noștri. Vedeți ca în palmă și ce e aproape și ce e departe... („Ce dracu' ar putea să vadă ochii ăștia înghețați ?" râse în sinea lui, batjocoritor, Vosuhi). Și cum ar putea fi altfel ? Inălțimea sa șahul v'a încredințat misiunea de cinste de a păzi liniștea în țara noastră. Și dacă trăim în tihnă și în pace în casele noastre, lucrul acesta vi-l datorăm dumneavoastră și numai dumneavoastră ! Imi pare din cale afară de rău că v'am deranjat jocul, dar...

— N'ai vrea să facem o partidă ? — propuse cu totul pe neașteptate Havar.

De bucurie, Vosuhi se înroși ca un rac.

— Dacă binevoiți să-mi faceți această onoare, primesc cu foarte multă plăcere ! La Berlin, în anii studenției, eram socotit un jucător destul de bun.

— A... Da ?... Ia atunci un tac.

Intenționat Vosuhi nu băga în buzunar port-țigaretul de aur, căutând să atragă atenția colonelului asupra lui. S'ar fi putut crede că-și atinsese țelul : Havar ațintea asupra lui o privire imobilă, dar cu o vagă

umbră de interes, privirea tigrului sătul care-i observă pe oameni de după gratiile cuştii sale. Pentru a nu lăsa ca acest interes să se stingă, Vosuhi aşează port-ţigaretul împreună cu chibriturile pe pervazul ferestrei şi, cu o sprinteneală tinerească, începu să adune bilele de fildeş în colţul mesei.

— Aveţi un biliard excelent, djanabe sarhang! E un lucru făcut pentru oameni cu gusturi alese.

— In tot Teheranul nu găseşti altul la fel. L-am comandat la New York.

— De unde ar putea fi la noi în Teheran un asemenea fildeş, un astfel de lemn? E stejar sau mesteacăn?

— Mda, lemn...

— A-a, e de stejar, — stabili Vosuhi şi adăugă în gând: „Aşa cum e şi scăfârlia ta!"

Havar freca cu cretă vârful tacului, trăgând mereu cu coada ochiului la port-ţigaretul de aur.

— Cupolele moscheelor sunt de turcoază?

— O, da, djanabe sarhang! E o lucrătură extraordinară! — răspunse pe dată Vosuhi: vânatul începea să adulmece momeala.

— Străin?

— După cum bine aţi remarcat! Mi-a fost adus dela Paris, iar cei de acolo se pricep la lucruri bune.

Hosrov Havar mormăi din nou ceva de neînţeles şi, după ce aruncă o ultimă privire port-ţigaretului, se întoarse spre biliard:

— Incepem?

Vosuhi se bucura de prilejul ce i se oferise de a se împrieteni oarecum cu şeful poliţiei secrete. Era foarte puţin probabil ca altădată să i se fi ivit o împrejurare atât de prielnică... Mai târziu însă, nu-şi iertă greşeala săvârşită, care-l costă atât de scump.

Cu un ton care nu admitea contrazicerea, Havar anunţă:

— Zece mii de tumani miza.

Directorul Institutului avu senzaţia că i se vărsase o găleată cu apă rece în cap. Zece mii de tumani! Ce, e nebun Havar ăsta? Niciodată în viaţa lui Vosuhi nu mai întâlnise pe cineva care să propună mize atât de nebuneşti. Zece mii — uşor de spus!

— Glumiți desigur, djanabe sarhang. De unde să am eu atâția bani? Nu sunt așa de bogat.

Havar își cercetă oaspetele cu o privire uimită.

— Postul pe care-l ocup nu aduce venituri suplimentare, — continuă Vosuhi.

— În cazul acesta, cinci.

— Vai, djanabe sarhang, și asta e prea mult pentru mine. Moșia nu-mi aduce aproape nimic și trăiesc numai din leafă...

Târguiala musafirului nu-i plăcu lui Havar. Cu același ton glacial, el remarcă:

— Din cele zece mii de tumani pe care i-ați strâns dela studenți, direcția noastră a primit doar trei.

— Cinci.

— Nu, numai trei mii. Două mii le-a păpat neprețuitul dumneavoastră Korani, până să ajungă banii la noi.

Pe chipul lui Vosuhi apăru un zâmbet disprețuitor.

— Nu de pomană nu-l înghit eu deloc pe omul acesta! Ar fi fost demult timpul să fie zvârlit afară din Institut.

— Asta-i treaba dumneavoastră. Va să zică, aproximativ cinci mii de tumani au rămas la dumneata.

„Cum le știe pe toate, afurisitul... Cine l-o fi pus la curent?" îi trecu lui Vosuhi prin minte.

Nu-i fu însă dat să stea prea mult pe gânduri. — Havar îi făcu semn să înceapă. Vosuhi ezita: era o capcană, o adevărată capcană în care nimerise cu totul pe neașteptate.

— Să ne oprim măcar la o mie de tumani, djanabe sarhang?

— Ei, djanâm, ce suntem negustori! Cine pierde, pune jos cinci mii.

Lui Vosuhi nu-i rămânea decât să înceapă jocul. Ochind piramida de bile, el mărturisi deabia acum:

— Firește, sunt departe de a mă putea măsura cu dumneavoastră. N'am mai avut demult prilejul să joc.

— Nici chiar la prietenul dumitale Zehtabi?

— Prietenul meu?... Da, e adevărat că evenimentele astea dela Institut ne-au apropiat întrucâtva, dar altminteri — ce fel de prieteni putem fi? În față îți zâm-

beşte, iar la spate ţine cuţitul pregătit. De două ori a încercat să mă scoată din Institut. Vă aduceţi aminte articolul referitor la mine care a apărut anul trecut în ziarul fratelui său? Era limpede că totul fusese aranjat de dânsul. Amândoi fraţii sunt trup şi suflet de partea lui şi în felul acesta are în mâini un fel de paloş cu două tăişuri: taie la dreapta, spintecă la stânga! Unul dintre fraţi a pus mâna pe curtea şahului, celălalt — pe opinia publică, iar el — pe învăţământul superior. Da, dacă vreţi să ştiţi, el este adevăratul vinovat pentru toate evenimentele întâmplate. Anul trecut am fost împotriva primirii la Institut a acestui doctor Azadi. Atunci Zehtabi m'a ameninţat cu concedierea... Ah, era cât p'aci să nimeresc!

— „Cât p'aci" nu se socoteşte. — răspunse Havar.

— Dar asta se socoteşte!

Sub lovitura tacului său, bila intră cu zgomot în pungă.

— Şi asta la fel!

A doua bilă nimeri şi ea în pungă, a treia ricoşă, lovindu-se de marginea mesei.

— Ei, şi cum au rămas lucrurile, v'aţi împăcat?

— De bine, de rău, ne suportăm unul pe altul. Dar un lucru îmi este cu desăvârşire limpede: Zehtabi mă duşmăneşte tot atât de tare ca şi pe dumneavoastră, djanabe sarhang!

Havar se sprijini cu vârful tacului în rama mesei de biliard.

— Pe mine?

— Da, pe dumneavoastră. Şi să ferească allah ca soarta dumneavoastră, să depindă cândva de aceşti fraţi!

— Dece?

— Ei, djanabe sarhang, cine altul să ştie mai bine decât dumneavoastră că oamenii ăştia sunt murdari şi primejdioşi. Djamşid Zehtabi a obţinut postul de preşedinte al consiliului pentru problemele învăţământului superior numai datorită fratelui său, Novruz. In treburi nu se pricepe defel, şi le încurcă pe toate îngro-

zitor. Intre noi fie vorba, dar se spune că şi diploma de doctor a obţinut-o tot prin bani...

— Ihî !

Vosuhi nu pricepu nici de astădată ce poate însemna acest sunet. Incetul cu încetul însă, se apropia de scopul principal al vizitei sale.

— Dacă n'aş fi luat hotărîrea să mă adresez dumneavoastră, Zehtabi nici nu s'ar fi gândit să întreprindă ceva împotriva rebelilor. Ştiţi probabil ce om primejdios este acest Azadi. Inchipuiţi-vă că în prezenţa tuturor profesorilor, omul acesta s'a ridicat şi a declarat că englezii ne jefuiesc, iar inginerii ieşiţi de pe băncile Institutului sunt condamnaţi la şomaj... Cum aşa, v'a rămas să băgaţi doar două bile ?! Iar eu n'am apucat să bag decât două.

— Ihî !

— Şi iată ce vroiam să spun : Azadi, acest om din cale afară de primejdios, continuă să se plimbe în libertate. Da, el trebuie trimis numaidecât la Kasr-e-Kadjar!

— Ihî... Iată şi a şaptea bilă !

— V'a rămas va să zică să mai băgaţi o singură bilă.

Vosuhi pricepuse chiar dela începutul jocului că cei cinci mii de tumani sunt pierduţi şi ceeace-l înfuria acum peste măsură nu era atât Havar, cât acest excroc de Korani. Numai el putuse să-i comunice lui Ali Hadjazi câţi bani fuseseră strânşi în total dela studenţi pentru construirea terenului de sport. Fireşte, locotenentul raportase imediat acestei brute... Şi ce dibaci mai pocnea el bilele, cât de lesne reuşise să câştige aceste cinci mii ! Aproape fiecare bilă îi aducea câte o mie de tumani ; odată reuşise chiar să bage în pungă două bile dintr'o singură lovitură. Iar în ce priveşte afacerile, nici nu voia să-şi descleştеze măcar gura.

— Eh, djanabe sarhang, — spuse cu tristeţe şi melancolie Vosuhi, — cum aş putea să vă stau împotrivă ? Iată, acum veţi băga cu siguranţă şi ultima.

Nu se înşelase. Cu o lovitură precisă, Havar trimise în pungă ultima bilă, după care întrebă :

— Mai facem o partidă ?

— O, nu, djanabe sarhang! În cazul ăsta ar trebui să mă vând ca să pot plăti miza pierdută.

Havar aruncă directorului Institutului o privire, de parcă ar fi vrut să-l evalueze, şi spuse cu un început de zâmbet pe buze:

— Mă îndoiesc că te-ar cumpăra cineva...

Cuvintele acestea ascundeau o ironie ucigătoare, însă Vosuhi se făcu că n'o bagă în seamă.

— Asta am spus-o aşa, în glumă.

Scoţând din buzunarul halatului un mic bloc-notes, Havar zmulse din el o filă pe care i-o întinse doctorului Vosuhi, împreună cu stiloul său „Parker":

— Scrie că ai luat dela mine pentru o zi cinci mii de tumani.

Vosuhi simţi că-l apucă ameţeala şi timp de un minut îl privi pe Havar, însă în ochii acestuia nu citea nimic în afară de obişnuita expresie de ghiaţă. Havar nu glumea, chitanţa trebuia scrisă şi semnată. Şi Vosuhi o semnă. Acum avusese prilejul să se convingă că omul acesta este pe drept cuvânt înfricoşător prin felul său taciturn de a fi, prin răceala sa şi prin perfidia şi neînduplecarea ce se ascundeau sub această răceală. Şi tocmai pe el se găsise Vosuhi să-l mituiască cu port-ţigaretul său! Nu, era limpede că omul ăsta nu putea fi cumpărat prea ieftin. Domnul Meyer se înşelase amarnic considerându-l un şperţar de rând. Ce rost mai avea să-i dăruiască port-ţigaretul de aur, după ce Havar îi zmulsese — da, acesta era cuvântul: îi zmulsese cu forţa, cinci mii de tumani? Să presupunem că l-ar fi acceptat. Ce influenţă ar mai fi putut exercita darul acesta asupra chestiunii ce-l interesa pe Vosuhi?

După ce înmână colonelului chitanţa, Vosuhi se simţi atât de prost dispus, încât nu fu în stare să găsească nimic despre ce ar fi putut discuta mai departe cu Havar.

Iar Havar părea că aşteaptă răbdător ceva. Era greu să înţelegi dacă voia ca Vosuhi să plece, sau prefera ca musafirul să rămână şi să-şi continue destăinuirile.

Clipe lungi gazda şi oaspetele stătură astfel faţă în faţă, negăsind niciun subiect de discuţie.

In salon, ca şi în toată această casă uriaşă, domnea o linişte adâncă şi apăsătoare.

Şi deodată se iscă zarvă. De undeva se auziră răsunând strigăte, duduiră paşii unor oameni care fugeau.

Havar trase cu urechea şi, în clipa următoare, ieşi grăbit din salon.

Vosuhi rămase uluit de neaşteptata gălăgie care izbucnise în această casă tăcută. Apropiindu-se de uşă, el o întredeschise, privi afară şi sări îngrozit înapoi : prin coridorul larg gonea de-a-dreptul spre el o fiară.

Din capătul opus al coridorului răsunau strigăte :

— Incuiaţi uşile, încuiaţi uşile !

— Vai, mama !

— Prindeţi-o ! Ţineţi-o !

„Un tigru !“ fulgeră un gând prin creierul lui Vosuhi.

Incă o secundă şi inima i-ar fi plesnit de groază, dacă deodată n'ar fi recunoscut sălbăticiunea. Prin faţa lui trecu în goană, înnebunită de strigăte, o căprioară care începu să alerge îngrozită prin salon. In urma ei năvăli în încăpere un grup de oameni — doi băieţandri, trei femei şi câţiva bărbaţi...

Unul dintre bărbaţi, un străin înalt şi blond, continua să urmărească perseverent sperioasa vietate, fără să ţină seama de ţipetele celorlalţi. Reuşise aproape să înhaţe căprioara, însă ea izbuti din nou să-i scape din mâini. Atunci, ceilalţi o înconjurară pe sărmana captivă. Disperată, sălbăticiunea sări în sus, se repezi într'o parte, într'alta, şi împiedicându-se de covor, căzu la picioarele bărbatului blond.

— A-a, am pus mâna pe tine ! — exclamă cu un accent străin bărbatul cel blond.

Femeile priveau cu milă căprioara ce se zbătea în mâinile lui.

— Vai, săraca de ea, mister Benton !

Puştiul cel vioi, care jucase biliard cu tatăl său, înaintea sosirii lui Vosuhi, începu să se roage :

— Daţi-mi-o mie, daţi-mi-o mie, unchiule John !

— Adu o frânghie, — porunci Benton, — altminteri n'ai s'o poţi ţine.

Băieţandrul o zbughi după frânghie.

Numai încercând să se zmulgă din mâinile omului, micuţa căprioară aţintea asupra celor care o înconjurau o privire desnădăjduită, de captivă.

— Ce ochi frumoşi şi deştepţi are, — spuse una din femei.

— Şi ce trişti, — adăugă o alta, — de parcă e gata, gata să plângă.

— Uite frânghia, luaţi-o, unchiule John ! — strigă abia trăgându-şi răsuflarea băieţaşul cel gras.

— Dă-o încoace !

Benton făcu un laţ în jurul gâtului suplu al căprioarei, îl fixă printr'un nod, iar celălalt capăt îl dădu fiului mai mic al lui Havar.

— Uite, ţine. Nu te mai teme, curând o să se deprindă cu tine.

— Ba o să fugă dela tine, prostuţule ! — spuse una din femei.

— Vai ce drăguţă e ! — exclamă o alta.

Mister Benton îşi aranjă costumul său sport, excelent croit, cu pantaloni golf, şi, cu un aer biruitor, îi privi pe bărbaţii şi femeile care-l înconjurau. După câte se părea, se simţea într'adevăr erou în casa asta. Atenţia tuturor era concentrată asupra lui şi toţi îl priveau cu o curiozitate veselă. A fost deajuns să-şi facă apariţia, ca liniştea mormântală a acestei case să se schimbe într'o însufleţire zgomotoasă. Un zâmbet bucuros apăru deodată chiar şi pe chipul ca de piatră al lui Hosrov Havar.

Vai allah — să fie oare Havar cel care râde ?!

Vosuhi abia îşi credea ochilor. Era oare cu putinţă ca Havar să zâmbească ? Dacă altcineva iar fi spus aşa ceva, ar fi fost în stare să-l contrazică până'n pânzele albe şi să parieze pe orice. Poate oare să râdă un asemenea om ? Rinocer, un adevărat rinocer ! Stană de piatră fără pic de viaţă într'însa...

Pesemne însă că Vosuhi se înşela, pentru că în timp ce mister Benton încerca să prindă căprioara care se zbătea în salon, Havar râdea cu un râs ce semăna cu

scârţâitul unei porţi ruginite, căscându-şi gura cu două rânduri de dinţi de aur.

— Hrrt, hrrt, hrrt !... — se auzea din gâtlejul lui ca de sub o pilă.

Dar ochii, ochii ! Vosuhi îi vedea imobili, morţi, stinşi. Apariţia lui mister Benton schimbase totul : ochii lui Havar prinseră să strălucească aşa cum pot străluci numai ochii unui flămând atunci când vede ceva de mâncare. Îşi ieşi chiar din imobilitatea lui obişnuită, aruncându-se cu destulă sprinteneală să-l ajute pe mister Benton la prinsul căprioarei.

Numai lui Vosuhi nu-i rămăsese nimic de făcut în această originală vânătoare casnică ; dându-se la o parte, el se rezemă de perete, privind indiferent cele ce se petreceau.

Când mister Benton, zâmbind cu un aer de învingător, îşi aruncase privirile în jur, îl zărise fireşte şi pe directorul Institutului. Îi zâmbi atât de amabil, încât Vosuhi avu toate motivele să creadă că zâmbetul îi fusese adresat, fapt care îl făcu să se grăbească să răspundă printr'o plecăciune. Zadarnic însă : Benton îi întoarse spatele şi-l luă pe Havar de braţ.

Băiatul cel gras porni spre grădină, ducând de sfoară căprioara prinsă. Toţi ceilalţi îl urmară.

Benton se îndreptă şi el spre uşă, trăgându-l după sine pe Havar, iar acesta, prins în discuţia cu americanul, părea că uitase cu totul de existenţa lui Vosuhi.

Abia când ajunse lângă uşă, Havar, ca şi cum şi-ar fi amintit tocmai atunci de musafirul său, se întoarse spre dânsul cu atenţia glacială dinainte :

— O să continuăm discuţia noastră altădată.

— Vă voi fi profund recunoscător, djanabe sarhang, — se ploconi Vosuhi.

Era pur şi simplu dat afară — altfel nu puteau fi socotite cuvintele lui Havar. Dar oare nu expediase şi el în acelaş chip pe Korani, când acesta fusese cât p'aci să dezvăluie în prezenţa domnului Meyer amănuntele complotului lor ?...

După o plecăciune adâncă, doctorul Vosuhi se retrase din salon cu paşi înceţi şi apăsaţi.

După ce-l conduseră pe Vosuhi până la capătul coridorului, Havar şi Benton intrară în salonul central. Covoarele rare, mobila scumpă, perdelele brodate de mână, vazele şi bibelourile de tot felul, din porţelan şi fildeş, dădeau acestui salon un aspect somptuos.

De undeva de departe continuau să răzbată vocile însufleţite ale femeilor şi copiilor.

Mister Benton deschise discuţia despre vânătoarea sa:

— O, dacă ai şti ce admirabil am petrecut!

— Unde aţi vânat?

— In regiunea Pehlevi, nu departe de graniţa sovietică.

— Va să zică ăsta-i motivul pentru care n'ai mai dat pe la noi o săptămână întreagă!

— Dacă nu m'ar fi chemat treburile de aici, aş fi rămas şi mai multă vreme. E timpul cel mai potrivit pentru vânătoare. Iar o plimbare atât de interesantă ca cea de acum n'am mai făcut niciodată în viaţă. Am râs până mi-au dat lacrimile. Gândeşte-te că a fost cu noi şi ministrul — ai ştiut asta?

— Raşti?

— Da, el.

Benton aruncă o privire spre uşă şi coborî tonul:

— Un dobitoc... Nevastă-sa a plecat la Kazvin şi lui i-a venit ideia că am convenit să ne întâlnim cu dânsa! Dela Hart a aflat că plecăm la vânătoare şi n'am putut scăpa de el până când nu i-am făgăduit că-l luăm cu noi.

— Păi omul ăsta n'a ţinut în viaţa lui o puşcă în mână!

— Hart i-a făcut rost de una... Ce tip extraordinar e Hart ăsta! Tot timpul cât a ţinut drumul a râs de Raşti, născocind aventurile cele mai imposibile, prin care am fi trecut chipurile în timpul vânătorilor de urşi, tigri şi nu mai ştiu ce alte fiare îngrozitoare. Povestea şi tot timpul mi se adresa: „Nu-i aşa?" Firește că trebuia să confirm, mai ales că hotărîsem dinainte să-i tai ministrului orice poftă de a se mai lipi de noi

în timpul „vânătorilor“ noastre. Așa i-am și spus lui Hart : „Dacă are încredere în tine în chestiuni financiare, n'are niciun motiv să nu te creadă în genere : prin urmare să minți cât poți !“ Iar Hart e meșter la născociri. Când am ajuns la locul fixat, Hart i-a spus lui Raști : „Rămâneți aici, la intrarea în defileu, iar Benton și cu mine o să facem un ocol ca să ajungem în spatele stâncii și să gonim vânatul spre dumneavoastră. Fiți însă atent, pentru că aici există o mulțime de pisici sălbatice. Nu uitați că pisica sălbatică sare deobicei asupra omului de sus și i se înfige cu ghiarele și cu dinții în față. E o vietate din cele mai ticăloase ! Singurul lucru care o sperie e glasul omenesc. N'aveți însă voie să faceți nici cel mai mic zgomot : căprioarele sunt animale extrem de sperioase. Puteți chiui numai în caz de mare primejdie...“ Și ce crezi că s'a întâmplat ? Nu s'au scurs nici cinci minute dela plecarea noastră și domnul ministru a început să cânte. Ah, trebuia să-l auzi ! Chiar și Asrat l-ar fi invidiat. Ne-am urcat pe munte, am făcut câteva fotografii, am coborît și el cânta mereu. Răgușise, da de cântat nu se lăsa !...

— Hrrt, hrrt, hrrt ! — se auzi din nou râsul scârțâitor al lui Havar.

— „Ia lasă-l să cânte, mi-a zis Hart, și hai să mâncăm“. Ne așezarăm sub un copac, scoaserăm din genți o sticlă de whisky, niște vânat fript și ne apucarăm să mâncăm. Infulecam de zor, iar Raști ne distra într'una cu concertul său...

— Hrrt, hrrt, hrrt ! — se înnecă Havar.

— L-am mai ascultat vreun sfert de ceas, după care ne-am hotărît să-l izbăvim de canon : traserăm două focuri în aer. Totul vui în jur de împușcături. Și deodată auzim că trage și domnul ministru. Când am ajuns la Raști, m'am prefăcut că sunt supărat foc. „Ce-i asta ? zic. Am gonit spre dumneavoastră vreo trei duzini de căprioare și n'ați împușcat niciuna ? ! Cu siguranță că ați făcut aici zgomot și le-ați speriat...“ Iar el îmi răspunse : „Jur pe coran că nici n'am deschis gura !“

— Hrrt, hrrt, hrrt !

Atrase de râsul lui Havar, pătrunseră în salon câteva cucoane şi mister Benton trebui să repete întreaga istorie a păţaniilor cu ministrul de finanţe. Femeile exclamau uimite sau râdeau până la lacrimi.

„O, acest mister Benton e în stare să te facă să leşini de râs".

Soţia lui Havar porni spre bucătărie, ca să poruncească mâncăruri pe gustul lui Benton. Prietenele ei o urmară.

Rămânând din nou singuri, Benton îl întrebă pe Havar:

— Dar năsosul ăla ce căuta la tine?

— Vosuhi?

— Da.

— Voia să-mi ofere un port-ţigaret de aur. Dar până la urmă a preferat să piardă la biliard cinci mii de tumani...

— Ha-ha-ha! Nu cumva a încercat să te recruteze ca şef al serviciului de spionaj pentru Hitler?

— Se pare că da. Şi-a ales ca pretext pentru vizita făcută, evenimentele dela Institut. Nu este însă în stare să priceapă că aici nu-i vorba numai de Azadi. Nu-i facem nimic până una alta acestui profesor comunist, pentru că urmărim să-i prindem pe toţi.

— Aşa-a... Dar ce noutăţi ai în legătură cu chestiunea ce ne interesează? Ce zice Binan-zade? I-a prezentat şahului raportul?

— Până una alta, afacerea noastră merge greu. Binan-zade a mai trimis o expediţie de geologi la Mazandaran. Pesemne că vor să ceară mai mult.

— Ei, americanii nu sunt englezi, noi nu ne tocmim când e vorba de bani. Petrol să fie! Iar când petrolul va începe să curgă ne vom scoate toate cheltuielile.

— Aşa-i, dar ia să vedem cum se prezintă situaţia.

Havar se aşează lângă o măsuţă şi deschise un carneţel.

— Să zicem că asta-i compania americană... — şi desenă un cerc în mijlocul unei file. — Iar propunerilor ei li se împotrivesc: mai întâi, primul ministru Siafuş...

Trase cu creionul o linie pe care o termină cu o săgeată chiar la marginea cercului.

— In al doilea rând, ministrul industriei, Binanzade... — pe filă apăru o altă săgeată. — In al treilea rând, ministrul curții, Novruz Zehtabi ; fratele acestuia Djamșid, este al patrulea ; al doilea frate, Sadâh — să-l socotim pe gazetărașul ăsta drept jumătate de om, înseamnă încă o jumătate. Rezultatul : patru miniștri și un mare ziarist împotriva concesionării regiunilor petrolifere din Nord companiei „Denavar"...

Toate cele cinci săgeți se implântară în cerculețul „Denavar-Company".

— Iar toți aceștia, dragul meu John, sunt uniți între ei de această girafă pe numele ei Cripps ! — Havar uni toate cele cinci săgeți printr'o singură linie — Cu toții trăiesc din pomenile englezilor.

— Dar...

— Așteaptă, asta-i numai o singură listă. Mai există și un alt grup de adversari, care luptă și el împotriva concesionării petrolului din nord, americanilor. Iată, oamenii aceștia...

De cealaltă parte a cercului, Havar începu să deseneze noi săgeți.

— Primul e Namvar. Colegii lui l-au poreclit încă din școală „Nero" și, trebuie să spun, nu s'au înșelat. Asta ar fi în stare să dea foc întregii țări numai ca să-și atingă scopul. Iar scopul lui secret ne este clar : are o admirație fără margini pentru Hitler și visează desigur să devină führerul Iranului. Și acum să-ți spun ceva, dar vreau să rămână între noi : după părerea mea, și șahul se angajează într'un joc primejdios. Flecăreala lui Hitler l-a impresionat și pe el. După cât se pare, el speră în mod serios că führerul german, după ce va repurta victorii în toate războaiele pe care le pune la cale, i se va adresa prietenește : „Ei, Reza-șah, acum n'ai decât să lupți pentru spațiul vital și să-ți extinzi posesiunile înspre India și Bagdad !" Situația internațională e încă neclară. Englezii l-au decepționat pe șah — au strâns prea mult șurubul — dar în același timp se teme să-și ridice glasul împ-

triva lor : să nu-l dea cumva peste cap ! Că doar n'o să dea faliment compania petroliferă engleză, dacă o să-şi angajeze vreo doi-trei asasini de meserie ? ! Şi şahul ştie tot atât de bine ca şi mine...

— Va să zică, după părerea ta, el se teme de englezi ?

— Cum să nu se teamă ! Nu-i crede chiar atât de inofensivi, nici pe Wilson şi nici pe Morrison : ăştia nu se dau înlături dela nimic.

— Eh ! — Şi Benton făcu un gest dispreţuitor cu mâna. — Englezii nu pot face nimic fără noi. E limpede că tu...

— Stai puţin, lasă-mă să termin. — îl întrerupse Havar. — Prin urmare, din acest grup, Namvar-Nero este primul...

Ingroşă săgeata pe care tocmai o desenase.

— Cumnatul său, generalul Nureddin, e al doilea. Asta tânjeşte de multă vreme după postul de ministru de război şi, am motive să cred că îl va ocupa cu timpul. Nevastă-sa e turcoaică şi el a făcut recent o călătorie la Istambul. De acolo, rătăcindu-se pesemne a nimerit din greşeală la Berlin... Aşadar, Nureddin este al doilea. Tot în grupul ăsta intră industriaşul Aşrafi, care s'a făcut celebru prin aceea că într'o singură noapte a răscumpărat păcatele celei mai desfrânate femei din Teheran, ridicând o prostituată la rangul de nevastă, după care a devenit milionar şi prietenul câtorva persoane suspuse — foştii amanţi ai nevesti-si.

— Bine, dar Aşrafi e asociat cu englezul Cripps !

— La fabrica de pielărie — da. Dar între ei s'a vârît o pisică neagră. Aşrafi a hotărît să reutilizeze fabrica şi, fără să-i spună o vorbă lui Cripps, a comandat maşini în Germania. Din asta s'au născut certuri... Va să zică, împreună cu Aşrafi sunt trei. La numărul lor trebuie s'o adăugăm şi pe nevasta lui Aşrafi, care are numeroşi prieteni la curte. Va să zică patru. Şi dacă pe acest năsos de Vosuhi îl considerăm măcar o jumătate de om, iată că avem patru oameni şi jumătate care-şi duc orezul la maşina de decorticat a domnu-

lui Meyer. Patru oameni şi jumătate plus patru oameni şi jumătate fac în total nouă oameni, fără să mai socotim pe complicii şi prietenii lor dela Curtea şahului, din medjlis şi din cercurile de afaceri.

— Dar pe şah de partea cui îl treci ?

— Şahul va fi de partea acelora care se vor dovedi mai puternici... Care dintre ei e mai primejdios ? Ăsta sau ăsta...

Havar începu să îngroaşe săgeţile desenate mai înainte.

— Intâi de toate — Siafuş. Numele i-a fost ales cu totul nepotrivit. Ar fi trebuit să i se spună nu „omul cu haine negre", ci „omul cu inima neagră"... Aşadar, Siafuş iar după el Novruz Zehtabi, acest linge-blide dela curtea şahului ; Binan-zade e o vietate pe care n'o prea poţi înţelege ; Namvar-Nero, care e capabil să-şi înjunghie propriul lui tată ; Djamşid Zehtabi, care se bucură de multă greutate datorită legăturilor pe care Novruz le are la curte... Vezi ce grămadă de adversari se opun propunerilor americane ? Ei vor izbuti mai uşor şi mai repede să-l atragă pe şah de partea lor, decât eu cu tine sau tu cu Raşti. De Arab-zade al nostru nici nu mai vorbesc. Nu degeaba a fost poreclit la curte „ministrul bolilor interne". Nu este iubit şi nu se bucură de niciun fel de prestigiu... Ei, spune şi tu acum dacă n'am dreptate ?

— Nu, Hosrov, — răspunse Benton, — te înşeli şi te înşeli în multe ! In primul rând, ar fi cu totul greşit să-l considerăm pe Meyer ca prieten al lui Cripps şi duşman al nostru. Toţi cei care, după cum spui tu, „duc orezul la maşina de decorticat a domnului Meyer", pot fi mult mai aproape de noi decât de englezi. Şi pentru că veni vorba, trebuia să-ţi mărturisesc că dacă nu era bătrânul Roosevelt, am fi ajuns demult la o înţelegere cu Hitler în multe probleme internaţionale... Aşa că, Namvar şi tot grupul lui filohitlerist nu prezintă pentru noi o primejdie prea serioasă. In ce priveşte grupul acestor britanici tari de cap — Wilson şi Cripps, el este fireşte mai periculos şi,

până una alta, mai puternic. Uiți însă un lucru: englezii nu sunt numai rivalii noștri, ci și parteneri. Iar în afară de asta, se tem de noi, cum se teme câinele de ciomag. Până una alta, am hotărît să nu ne atingem de englezi — n'au decât să sugă în voie petrolul din sudul țării, cu ajutorul „Companiei petrolifere anglo-iraniene", pe care, într'o bună zi, o să punem noi mâna. Cred că n'o să fie nevoie să schimbăm cu ocazia asta nici măcar firma „C.P.A.I.". Numai că, odată cu timpul, se va citi altfel : nu „anglo-iraniană", ci „americano-iraniană", nu-i așa ? Ha-ha-ha !...

Mister Benton râse cu poftă de gluma sa și continuă :

— Englezii ăștia sunt niște ingrați. Se întâmplă uneori să izbutească să-și impună un punct de vedere numai cu ajutorul pumnilor. Da, sunt de acord cu tine : grupul englez este primejdios. Toți acești Zehtabi, Binan-zade, puternica rețea de agenți ca acest Cripps ...Și cu toate astea, uiți ceva. Când se decide problema concesiunilor, un rol important îl joacă uite asta, — Benton își frecă degetul mare de cel arătător — adică banii. Și cine e în stare să investească mai mulți bani ca noi, americanii ? !

Havar făcu o mișcare ușoară cu capul, în semn de aprobare.

In clipa aceea, era pur și simplu invidios de agerimea minții lui mister Benton. In acelaș timp însă, se simțea fericit că se bucură de sprijinul americanilor. Datorită acestui sprijin, colonelul Hosrov Havar fusese numit șeful poliției secrete. Fostul consilier financiar Benton, devenind consilierul ministrului de interne, reușise cu ușurință să obțină această numire. Iar de curând îi dăduse o nouă speranță lui Havar. „Așteaptă nițel, o să te văd și prim-ministru, spusese el promițător. Totul la timpul său, nu trebuie să grăbești evenimentele".

Și acum, mister Benton îi aminti lui Havar aceste cuvinte :

— Îți aduci aminte, ți-am spus într'o zi că ai să ajungi prim-ministru. Nici Reza-șah n'a ajuns din-

tr'odată şah. Novruz Zehtabi o să zboare dela locul lui, de asta nu mă îndoiesc nicio clipă. Atunci o să-l silim pe Siafuş şi pe şah să te numească ministru al curţii. Iar după asta totul are să meargă strună...Intr'un cuvânt, n'avem de-aface cu adversari atât de puternici, încât să ne temem de ei în mod serios, sau din pricina lor să nu ne putem duce afacerea la bun sfârşit. Există aici un singur duşman, pe care nu-l pot înţelege, pentrucă nu-l pot vedea şi nu-i pot determina forţele. Mă refer la oamenii ce au legături cu organizaţia care răspândeşte manifeste semnate „Calea libertăţii". Am impresia că oamenii aceştia sunt capabili să pună în mişcare pături largi ale opiniei publice, să stârnească multă zarvă, iar acum n'avem nevoie de aşa ceva.

— O, da ! — confirmă Havar. — Oricât i-ai arunca în închisori răsar alţii, ca ciupercile după ploaie.

— N'ai reuşit să afli nimic nou despre această „Cale a libertăţii ?"

— Nu. Ieri au fost răspândite în oraş din nou manifeste cu aceeaş semnătură.

— Impotriva cui sunt îndreptate manifestele ?

— Impotriva fasciştilor şi împotriva voastră, a americanilor. Impotriva concesionării petrolului din Nord Companiei „Denavar".

Mister Benton căzu pe gânduri.

— Proastă afacere. Organizaţia asta trebuie descoperită cu orice preţ !

In prag apăru soţia lui Havar.

— Vai ce egoist eşti ! — îi reproşă ea soţului. — L-ai luat pe John cu tine, ca să asculţi numai tu povestirile lui atât de interesante. Poftiţi la masă. Tot despre vânătoare ai vorbit mister John ? — întrebă ea, adresându-se americanului.

Acesta zâmbi :

— Desigur ! Ce poate fi mai interesant decât vânătoarea ! Vânătoarea e viaţa noastră !

— Poftim, poftim la masă, să ne povesteşti la toţi !

Tustrei intrară în sufragerie.

CAPITOLUL XII

1

Vineri, fix la ora şase seara, două echipe de jucători de voleibal se adunară în grădina şcolii Saadi. Erau cu toţii studenţi din anii superiori la diverse facultăţi ale Institutului politehnic, prieteni şi tovarăşi de idei ai doctorului Azadi, oameni devotaţi lui cu trup şi suflet.

Doctorul Azadi sosi cu o mică întârziere. Mulţi nu-l văzuseră de când fusese dat afară din Institut şi deaceea întâlnirea fu deosebit de călduroasă. Toţi se îmbulziră în jurul profesorului iubit şi o discuţie însufleţită luă pe dată naştere între el şi studenţi.

Jocul putea fi început, lipsea însă căpitanul uneia din echipe — studentul Uşang din anul III al Facultăţii de mecanică. Lucrul părea ciudat. Niciodată nu se mai întâmplase ca Uşang să întârzie la începerea matchului. Tânărul era sufletul tuturor competiţiilor studenţeşti şi organizatorul principal al întâlnirilor de pe terenurile de volei sau fotbal.

Uşang se deosebea de ceilalţi nu numai prin energie, ci şi printr'o inteligenţă cu totul excepţională. Mintea îi lucra repede şi precis, şi nicio problemă nu era pentru dânsul prea complicată. Dar cu toate meritele lui strălucite, Uşang era departe de a fi un om încrezut sau vanitos. Se purta cu toată lumea simplu şi prieteneşte.

Intre el şi doctorul Azadi exista o trăsătură comună. Amândoi erau oameni puternici, cu o voinţă de fier şi în afară de asta mai semănau şi ca înfăţişare, de parcă ar fi fost fraţi gemeni. Poate că tocmai din pricina asta, Şems Azadi remarca regulat în sine dorinţa de a se lua la întrecere cu studentul său, dorinţă care căpăta o deosebită intensitate în timpul jocurilor sportive.

Deobicei, doctorul Azadi conducea una din echipe, iar Uşang pe cealaltă. Amândoi luptau cu înverşunare

pentru victoria echipei respective, niciunul nu vroia să cedeze celuilalt, dar după joc glumeau prietenește, schimbând între ei mici ironii. Jocul lua sfârșit și doctorul Azadi devenea din nou pentru toți, inclusiv pentru Ușang, profesorul serios și plin de autoritate.

Unde o fi Ușang? El îi convocase pe toți pentru acest match și acum, tocmai el să lipsească?

Zabi îi întrebă pe fiecare din colegii săi, dacă îl văzuseră pe Ușang, la ce oră și ce vorbiseră cu el relativ la întâlnirea din grădina Saadi.

— Spunea că la șase fix va fi aici, — răspunseră toți.

Mai trecură zece minute.

— Hai să începem, — propuse Azadi.

— Da, da, să începem! — sări Zabi. — Trebuie să ne încălzim cât de cât, altminteri înghețăm...

Jocul începu. Iar după vreo cinci minute, apăru și Ușang. Nu era însă singur — alături, pășeau gălbejitul Agahi și un alt tânăr, de statură mijlocie, cu obrajii roșii și tot atât de bine făcut ca și Ușang.

— Ce i-o fi venit să care după el ridichea asta putredă, umbra lui Korani? — se miră Zabi.

Doctorul Azadi era și el surprins. Știa prea bine că Agahi este pentru Korani un fel de bandă de fonograf care înregistrează toate sunetele.

— Păcat, asta înseamnă că nu vom reuși să ținem ședința, — spuse el nemulțumit pe când Ușang și însoțitorii lui se apropiară de teren.

— Fiți pe pace, agai doctor, o să aranjez eu totul! — spuse Zabi și prefăcându-se supărat, îi strigă lui Ușang: — Ce-i asta, ne-ai chemat și-acum te plimbi?

— Am fost reținut de niște treburi, — răspunse Ușang arătându-l cu o privire piezișă pe Agahi, vrând parcă să spună: „La naiba, nu vezi?“

— Treburi, treburi... — îl tachină Zabi. — Ce poate fi astăzi mai important decât matchul?

Agahi îi salută pe toți cu o amabilitate excesivă, iar doctorului Azadi îi spuse:

— Ce fericit sunt că vă întâlnesc, doctore! E atât de urât la Institut fără dumneavoastră...

Cu jumătate de glas, Ușang îi explică lui Zabi:

— N'am reuşit în niciun chip să scap de el — s'a agăţat de mine ca o lipitoare.

— Nu-i nimic, o să-l dezlipesc eu îndată... — răspunse tot atât de încet Zabi şi strigă studenţilor: — Băieţi, astăzi o să jucăm fotbal! Sunteţi de acord, agai doctor?

Azadi şi studenţii nu se împotriviră.

— In cazul acesta, eu voi fi arbitrul, — răspunse Azadi.

Intr'o clipă, studenţii se împărţiră în două echipe. Agahi nimeri în echipa lui Uşang.

Flăcăul era cum nu se poate mai fericit: nu oricine putea avea cinstea să joace în echipa cea mai bună a Institutului.

Zabi îi şopti lui Uşang:

— Fă-l pe acest Agahi să alerge cât mai mult. Nu există luptă fără sânge... O să-l fac ca după jocul ăsta să leşine doar la auzul cuvântului fotbal!

Apoi, întorcându-se către tovarăşii săi, spuse:

— Incepem! Astăzi să nu care cumva să încălcaţi regulile jocului. Avem un arbitru foarte sever.

Uşang juca centru înaintaş la una din echipe. Agahi fusese trecut pe extrema stângă, în timp ce Zabi era extremă dreaptă în echipa adversă.

Dela centru balonul zbură la stânga. Cu o lovitură puternică, Suleiman îl trimise Ciupitului. Acesta reuşi să scape înainte, însă Zabi îl driblă şi trimise mingea în celălalt colţ al terenului. Acolo însă se afla Uşang, care stopă mingea şi o trimise lui Aram, care nu avea concurenţi la fugă. Driblând doi jucători din echipa adversă, Aram printr'o lovitură sus în colţ reuşi să marcheze pe neaşteptate, primul gol.

Se vede treaba că Zabi nu aşteptase decât asta ca să se arunce ca o vijelie în joc. Uşang îi pasa mereu mingea lui Agahi, îmbărbătându-l tot timpul:

— Hai, Agahi, dă-i bătaie!...

Căutând să-l dribleze pe Zabi şi să scape de urmărirea lui, Agahi alerga cu mingea când înainte, când înapoi. Iată că mingea e din nou la dânsul. Aleargă din răsputeri, sperând să poată marca un gol, dar cineva îi fură mingea dintre picioare. Mingea ajunge

la Zabi. Agahi se repezi spre el şi ceeace era de aşteptat se întâmplă : odată cu lovitura năpraznică dată de Zabi, se auzi un urlet şi Agahi se prăbuşi, zbătându-se ca o găină tăiată...

Primul care alergă să-l ridice fu Zabi.

— Ce obicei mai e şi ăsta să te bagi în picioarele mele, când vezi că vreau să trag ! Bine că nu ţi-a venit pofta să-ţi vâri nasul...

Nu era însă momentul potrivit pentru glume : ţinându-şi piciorul cu ambele mâini, cu ochii închişi şi faţa schimonosită de durere, Agahi se perpelea, gemând surd.

Jucătorii se îmbulziră în jurul lui.

— Să anunţăm spitalul, — spuse unul dintre studenţi.

— Fleacuri ! — ripostă Zabi. — O să se scoale îndată şi o să continuăm jocul.

Se înşelase însă : când fu adusă o trăsură, Agahi ţopăi cu greu până la ea, sărind într'un picior şi sprijinindu-se de umerii a doi studenţi.

Zabi înjură cu prefăcută supărare :

— Ptiu, ne-a stricat jocul... Dracu' l-a pus să mi se vâre în picioare ?!

Când Suleiman şi Ciupitul se întoarseră dela trăsura care trăsese la poarta grădinii, Zabi se adresă tovarăşilor :

— Nu există luptă fără sânge !... Ei, şi acum putem începe şedinţa.

2

Pe terenul de fotbal nu era niciun străin. Matchurile disputate aici de studenţi nu atrăgeau atenţia curioşilor.

Profitând de pauză, Zabi îl întrebă pe Uşang :

— Cine-i bobocul ăsta pe care l-ai adus ?

— E Arsen, fiul doctorului Tatinian de aici, din Teheran, — răspunse Uşang. — A făcut cerere să fie primit la Facultatea de medicină, dar a fost respins. Visează să plece în Uniunea Sovietică ; un unchi de-al lui e profesor acolo.

— Tigran mi-a vorbit de el, — spuse doctorul Azadi şi, la rândul său, se adresă lui Uşang : — Ia spune-mi, până la urmă tot nu s'a putut afla cine a organizat demonstraţia aia cu manualele de fizică ?

Uşang dădu din umeri.

— Nu, nu s'a putut. Cred totuşi că au fost prieteni de-ai noştri. Poate că s'ar fi dat pe faţă de multă vreme, dacă urmările n'ar fi fost atât de păcătoase.

După ce-şi schimbară costumele de sport îmbrăcând hainele de stradă, studenţii din ambele echipe se adunară în jurul doctorului Azadi.

— Unii dintre voi, — începu acesta, — aţi venit la mine acasă şi cu siguranţă că sora mea Vaida nu v'a primit cu destulă amabilitate, sau poate nici nu v'a lăsat să intraţi. Intenţionat n'am vrut să primesc pe nimeni. Acum trebuie să fim deosebit de precauţi în relaţiile dintre noi. Pe viitor nu riscaţi să mai luaţi legătură cu mine decât în cazuri cu totul excepţionale. Voi găsi eu mijlocul să păstrez legătura cu organizaţia voastră... Da, ştiu acum că nimeni dintre voi n'a luat parte la demonstraţia aceea cu manualele mele. Uşang este de părere că treaba asta poate fi numai opera unor prieteni. Eu însă cred că există şi o altă posibilitate, şi anume că toată această istorie nu este decât un act de provocare din partea duşmanilor...

Studenţii schimbară între ei priviri nedumerite. Până atunci erau cu toţii de părere că întâmplările dela Institut fuseseră puse la cale de prieteni ai doctorului Azadi, care preferaseră să rămână necunoscuţi. Acum însă se formula o cu totul altă ipoteză, care-i făcea să se gândească serios la cuvintele profesorului.

— Nu uitaţi, — continuă Azadi, — că pentru agenţii poliţiei secrete lucrul cel mai important este să prindă pe membrii organizaţiei noastre, iar pentru asta sunt gata să recurgă la orice fel de provocări. Istoria luptei revoluţionare din Rusia abundă în asemenea exemple. Bolşevicii ruşi au învăţat de minune, la timpul lor, să demaşte acţiunile provocatoare ale siguranţei şi să le facă inofensive. Ei stăpâneau la perfecţie arta luptei ilegale organizate. Şi noi avem obligaţia să ne însuşim această artă. Organizaţia voastră trebuie să

fie puternică, unită şi cu neputinţă de distrus, oricare ar fi provocările la care ar recurge duşmanii. Cât priveşte recentele evenimente dela Institut, trebuie să înţelegeţi limpede că eu pot fi arestat în orice moment, ca având o legătură cu ele. Iată dece este extrem de important ca poliţia să nu creadă că aici a acţionat o organizaţie legată de persoana mea...

— Eh, — nu se putu stăpâni Zabi, — de-am afla cine a făcut asta! Ce mai scărmăneală straşnică le-am trage netrebnicilor!

Dar cuvintele lui, pronunţate cu atâta foc, nu produseră nicio impresie asupra celorlalţi studenţi.

— Asta n'ar fi de niciun folos nici pentru organizaţie, nici pentru agai doctor, — observă unul din ei.

— Atunci să organizăm o acţiune de protest împotriva provocatorilor secreţi! — insistă Zabi.

— Aşa ceva ar da rezultate exact opuse, — ripostă şi doctorul Azadi.

— Toată nenorocirea e că suntem prea slabi, — spuse Suleiman.

— Intr'adevăr, suntem slabi, — îl aprobă Zabi.

Azadi clătină reprobator din cap:

— Asta nu mai e bun la nimic, să-ţi subapreciezi forţele! Cel care n'are încredere în forţele proprii, nu va triumfa niciodată în luptă. Chiar şi pe terenul de fotbal! — adăugă el glumeţ, după care continuă pe tonul serios de mai înainte: — Nu suntem slabi şi nici nu avem dreptul să fim slabi. Trebuie să devenim o organizaţie care, în momentul decisiv, să poată conduce milioanele de oameni la lupta pentru libertate...

Doctorul Azadi simţea că absenţa lui forţată îi făcuse pe studenţi să se gândească mai intens la viitorul organizaţiei lor. Niciunul din ei n'avea experienţa luptei revoluţionare. Deaceea, trebuia să-i încurajeze, să le insufle încrederea în forţele lor, altminteri mulţi dintre ei s'ar fi putut demoraliza la prima lovitură serioasă dată de provocatorii şi agenţii poliţiei secrete.

— Este greu să distrugi o organizaţie revoluţionară, prieteni. Iar organizaţia noastră este întocmai ca un tânăr copac înmugurit, ale cărui rădăcini sunt adânc

înfipte în pământ : chiar dacă cineva i-ar tăia crengile, după un timp copacul va da mlădițe noi.

Ușang completă cele spuse de doctorul Azadi :

— Nu odată țarismul a aruncat în temnițe sau a exilat în pustietățile Siberiei pe bolșevicii ruși. Partidul lor însă a rămas neclintit pe poziții și a continuat lupta.

Doctorul Azadi aruncă o privire plină de dragoste și respect elevului său ; exemplul era cât se poate de potrivit.

— Ușang are perfectă dreptate, — reluă el. — Din cauza persecuțiilor siguranței țariste, Lenin a fost nevoit la timpul său să fugă peste graniță, dar și de acolo a continuat să conducă Partidul Bolșevic din Rusia. Stalin a fost în repetate rânduri închis sau exilat, dar de fiecare dată găsea un mijloc să se zmulgă din ghiarele poliției secrete, să se înapoieze și să preia conducerea luptei... Nu trebuie să vă temeți că grupul vostru studențesc va rămâne fără conducere și ajutor. Dacă eu voi fi arestat, se vor găsi alți reprezentanți ai organizației care vă vor da sprijinul necesar și vă vor ajuta să păstrați grupul. Pe unii dintre prietenii mei îi cunoașteți. Nu vă fie teamă, în momentul critic nu veți rămâne singuri... Ne aflăm în pragul unor mari evenimente. Hitler și Mussolini, în alianță cu imperialiștii japonezi, se pregătesc să dezlănțuie un război mondial. E greu să spui de pe acum în ce măsură Iranul va fi angrenat în ciocnirile ce vor veni, nu uitați însă una din ideile leniniste, pe care v'am repetat-o adeseori în discuțiile purtate : războiul este continuarea politicii, cu alte mijloace însă. In prezent, Reza-șah, căutând să nu stârnească bănuieli vechilor săi prieteni — englezii — continuă să păstreze relații amicale cu americanii, dar a și început să cocheteze și cu Hitler. Până una alta manevrează, nefiind în stare să prevadă cu certitudine care va fi rezultatul acestui război inevitabil. Dacă vom acționa așa cum au acționat bolșevicii ruși în timpul trecutului război mondial, vom izbuti să răsturnăm regimul despotic. Trebuie însă să activăm, să activăm fără preget !

In jurul nostru sunt mii de oameni care ne simpatizează, dar despre care ştim foarte puţine şi în rândurile cărora nu ducem o muncă adevărată. Trebuie să înfiinţăm noi cercuri, noi grupuri ale organizaţiei noastre, pretutindeni unde acest lucru este posibil, în fabrici, uzine şi în primul rând în cadrul instituţiilor de învăţământ... Acum însă, hai să profităm de faptul că nu există prin apropiere niciun ochi străin şi să alegem organul de conducere al organizaţiei voastre. Lucrul acesta e necesar pentru ca în cazul când vreunuia dintre noi i s'ar întâmpla vreo nenorocire, să nu depuneţi armele, şi să nu legaţi speranţele voastre de un singur om, să aveţi organul vostru de conducere permanent.

După ce explică în câteva cuvinte care trebuie să fie atribuţiunile comitetului organizaţiei studenţeşti, Azadi spuse :

— Cred că este cu totul suficient dacă alegeţi cinci tovarăşi în comitetul organizaţiei voastre. Pe cine propuneţi ?

Primul fu propus Uşang, după el Zabi şi alţi trei studenţi. La propunerea lui Zabi, doctorul Azadi fu ales şi el în comitet. După aceea, discuţia alunecă spre alte teme.

Când Azadi aminti din nou de necesitatea imperioasă ca toţi membrii organizaţiei să păstreze cea mai riguroasă prudenţă, Zabi se gândi că n'ar fi rău să-i întărească cuvintele prin câteva exemple :

— Acum copoii mişună pretutindeni, — începu el, căutând să capteze atenţia tovarăşilor. — Zilele trecute s'a întors la Teheran unul din prietenii mei din Tabriz, care mi-a povestit lucruri pur şi simplu de necrezut. Cică acolo un om ar fi fost arestat numai pentrucă a băut ceai dintr'un pahar mare...

Studenţii schimbară între ei priviri nedumerite :

— Ce face ? !

— Da, da ! Era, pare-se, un om ciudat. In fiecare zi se plimba prin piaţă, dar de cumpărat nu cumpăra nimic. După aceea, intra în ceainărie şi comanda

ceaiul, spunând totdeauna chelnerului : „Dar să mi-l aduci într'un pahar mare". Unul dintre consumatori i-a spus : „Numai ruşii beau ceai din pahare mari". Iar celălalt i-a răspuns : „Şi bine fac ruşii !" Şi pentru asta l-au arestat.

Simpla expresie a ochilor lui Zabi, care de fiecare dată când povestea ceva, avea o mică clipire şireată, provocă un hohot irezistibil de râs.

După ce sfârşi istoria cu omul care pătimise pentru că-i plăcea să bea ceai în pahare mari, Zabi tresări deodată :

— O, agai doctor, am uitat cu totul să vă povestesc o istorioară foarte amuzantă... Am aflat-o dela acelaş prieten din Tabriz.

Zabi îşi privi zâmbind tovarăşii. Ochii săi veseli se îngustară.

— Odată, şahul trebuia să treacă prin târguşorul Mianeh, aflat în drumul spre Tabriz. Firește, în orăşel au început deîndată pregătirile: s'au măturat străzile, s'au tras obloanele la dughene, s'au atârnat steaguri. Tocmai în toiul acestor pregătiri, un ţăran se găsise să meargă spre piaţă călare pe măgarul său, chiar prin mijlocul străzii principale. Văzându-l, jandarmii l-au împins în ghionturi spre zidurile caselor: „Ei, nătărăule, unde ţi-e capul? Nu ştii că pe strada asta va trece astăzi şahul? Şi tu mergi teleleu înainte, la voia măgarului... Ia dă-te jos !" N'apucă bine ţăranul să descalece, că apăru automobilul lui Reza-şah. Când automobilul şahului ajunse în dreptul măgarului, acesta îşi întinse gâtul şi începu să ragă ! Ştiţi şi voi cam cum e răgetul ăsta. Dacă automobilul ar fi avut suflet, cu siguranţă că ar fi sărit cât colo... Dar automobilul şahului trecu mai departe ; în schimb jandarmii rămaseră şi-l înşfăcară pe ţăran. „Ce-ai făcut ticălosule ? ! spun ei. Dece a început să ragă măgarul ?" Ţăranul începu să ceară îndurare. „Oameni buni, zise el, de unde era să ştiu că afurisitului ăstuia o să-i vie să ragă tocmai atunci ? Ce credeţi că măgarul mă întreabă vreodată când îi vine să ragă ?

I s'a năzărit cine știe din ce și dobitocul s'a apucat să ragă la șah!"

— A început să ragă la șah!

Nemaiputând să se țină pe picioare de atâta râs, doctorul Azadi se sprijini de un copac.

— Chiar așa... Auzind asemenea cuvinte, unul dintre jandarmi nu s'a mai putut ține și i-a ars o scatoalcă zdravănă țăranului. „Bagă de seamă cum vorbești, nătărăule!" Țăranul a început să urle cât îl ținea gura, și jandarmul se răsti: „Auziți-l, ticălosul, a luat năravul măgarului... Tacă-ți gura, că-ți muiem toate oasele! Mărturisește: dece a început să ragă măgarul?..." Și ce credeți — l-au aruncat pe stăpânul măgarului după zăbrele și în fiecare zi veneau să-i pună aceeaș întrebare. Țăranul o ținea pe a lui: „Pentru numele lui allah, faceți cu măgarul ce poftiți, dar dați-mi mie drumul!..." „A, nu, îi răspundeau jandarmii, pentru toate astea tu ești vinovat: probabil că ți-ai gâdilat măgarul și dobitocul a început să ragă". Țăranul jură că măgarului său nici prin minte nu i-a trecut vreodată să ragă de gâdilat. „Unde s'a mai pomenit ca măgarul să ragă de gâdilat? Doar dacă i se întâmplă să vadă un alt măgar sau să-i simtă mirosul, atunci, ce-i drept, rage cât îl ține gâtlejul..."

Studenții mai-mai să se înnece de râs.

— Ei, și ce s'a întâmplat mai departe? — întrebă Azadi.

— Au hotărît să-l dea în judecată...

— Pe cine? Pe măgar?

— Pe amândoi! Măgarul însă a scăpat ieftin, a fost condamnat la muncă silnică pe viață pe moșia comandantului legiunii de jandarmi. Parcă nu era tot una unde trebuia să muncească? Ba la comandant era chiar mai ușor. Țăranul stă însă și astăzi la închisoare, pentru că nu l-a oprit pe măgar să ragă la șah, — încheie Zabi și discuția deveni generală.

Curând, studenții își luară rămas bun dela doctorul Azadi și grupuri, grupuri, părăsiră grădina.

Cu doctorul Azadi rămaseră numai Ușang, Zabi, Suleiman, Ciupitul și Aram.

Şedinţa comitetului dură foarte puţin. Se hotărî în unanimitate ca secretarul organizaţiei să fie Uşang. După aceea, doctorul Azadi propuse să fie aleşi doi delegaţi pentru conferinţa orăşenească a organizaţiilor democratice.

Fură aleşi Uşang şi Zabi.

Cu aceasta, se încheie prima şedinţă a comitetului.

Uşang se oferi să-l conducă pe doctorul Azadi. Merseră un timp destul de îndelungat, discutând despre diferitele urmări ale demonstraţiei dela Institut, cu manualele de fizică, când deodată, Uşang întrebă :

— Iertaţi-mă, agai doctor, aş vrea să vă pun o întrebare.

— Poftim, Uşang.

— O cunoaşteţi pe fiica doctorului Moşar ? E studentă la arhitectură.

Incetinind pasul, Azadi îl privi atent pe tânărul student :

— O cunosc. Dece mă întrebi ?

— A, nimic deosebit. Zilele astea însă ne-am întâlnit şi a început să mă întrebe despre dumneavoastră. Am întrebat-o dece mi se adresează tocmai mie şi mi-a răspuns : „Mă adresez ţie, pentru că îi eşti cel mai apropiat !“ Atunci am început să vă cam reneg. Fata fu cât p'aci să izbucnească în plâns. Intâi mi-a întors spatele, apoi mi-a spus cu tonul cel mai jignitor posibil: „Aveam o părere bună despre tine, dar constat acum că m'am înşelat. Eşti incapabil să fii un bun tovarăş ! Măcar odată să fi intrat la el, să fi aflat ce se mai întâmplă cu el...“ Mi-a trântit toate astea în faţă şi a plecat imediat, iar eu m'am simţit foarte prost. Trebuie să vă spun că am o părere foarte bună despre ea. Fata asta face cât toate celelalte la un loc şi ar putea deveni un bun membru al organizaţiei noastre. Cinstită, modestă, deşteaptă... Şi e şi curajoasă ! Uneori, mă prinde bănuiala că apariţia manualelor dumneavoastră în sălile de curs ar putea fi opera ei.

— Nu, Uşang, te înşeli. Dacă lucrurile ar fi stat aşa, mi-ar fi spus-o. A fost pe la mine.

— Va să zică aţi văzut-o ?

— Da, am văzut-o.

Un timp merseră tăcuţi, fiecare preocupat de propriile sale gânduri. Uşang părea însă că nu spusese tot ce avea pe suflet. Azadi citea asta pe chipul lui Uşang. El păşea cu privirea aţintită în van, gânditor, cântărind parcă ceeace avea să spună :

— Uşang, — i se adresă doctorul Azadi, — doar te-am rugat să vorbeşti întotdeauna cu mine deschis şi sincer,despre tot ceeace te preocupă. Dece n'ai terminat ceeace aveai de spus ?

— Vroiam să mă exprim mai limpede, doctore... Vedeţi dumneavoastră, atât din cărţi, cât şi din mica mea experienţă, am ajuns la concluzia că oamenii sunt captivaţi de idei înalte mai mult în tinereţe. După aceea însă, odată ce se însoară, au copii... Dece râdeţi, doctore ? Spun cumva prostii ?

— Descoperi acum adevăruri vechi, dragul meu. Dar ele nu sunt juste întotdeauna şi în toate împrejurările.

— Ce-i nejust aici ? Când oamenii sunt împovăraţi de familie, în mod firesc ei se depărtează de luptă...

— Nu-i aşa, nu-i aşa, — ripostă doctorul Azadi. — Un om profund devotat ideii pentru care luptă nu se va depărta niciodată de ea. Asta în primul rând. Iar în al doilea rând, tot ceeace spui, este „firesc" doar în condiţiile societăţii capitaliste. Să-i privim însă pe oamenii din Uniunea Sovietică. Oare dragostea, copiii, familia îi împiedică să trăiască şi să fie însufleţiţi de cele mai înalte idei creatoare, să construiască socialismul, să lupte pentru un viitor mai bun ?! Dimpotrivă, familia îi înaripează, face ca viaţa lor să fie şi mai plină. Numai gândul că făuresc un viitor fericit pentru copiii lor — măreaţa lume comunistă — este deajuns ca să-i însufleţească la muncă fără preget şi la luptă plină de abnegaţie !

— Oamenii din Uniunea Sovietică ne-au luat-o cu mult înainte...

— Da, ne-au luat-o înainte pentru că părinții lor nu și-au cruțat nici forțele, nici viața în lupta revoluționară! Și dacă vom urma pilda lor, vom putea cu timpul să ajungem și noi în rândul țărilor și popoarelor socialiste înaintate. Cândva, doi prieteni, de undeva din Africa sau din Asia, discutând între ei așa cum facem noi acum, vor putea spune: „Dar acești iranieni ne-au luat-o cu mult înainte!" Viitorul lumii este comunismul. Fiecare popor trebuie să-și croiască drum către acest viitor. Și în cartea de istorie a fiecărui popor, se vor înscrie cu litere de aur numele luptătorilor care vor păși primii pe acest drum și vor conduce milioanele de oameni nenorociți, oropsiți, aruncați pradă robiei capitaliste, spre luminoasa lume a socialismului și comunismului!

Discuția se prelungi încă multă vreme, dar despre Suria nu se mai pomeni niciun cuvânt.

Deabia după ce se despărți de Ușang, doctorul Azadi își aminti cuvânt cu cuvânt tot ce i se povestise în legătură cu fata și gândi:

„Da, interesant... Dar va fi oare capabilă să pornească pe acest drum spinos și să meargă pe el până la capăt?"

PARTEA A DOUA

CAPITOLUL I

I

Versantul nordic al masivului muntos Elbrus, al cărui pisc pare că propteşte bolta cerului, priveşte către Marea Caspică.

O bună parte a anului, marea, înfierbântată de dogoarea soarelui, pare un cazan care clocoteşte : din munţi, apele reci ale numeroaselor râuri şi pâraie se varsă în ea şi aburi deşi plutesc pe oglinda mării.

Vânturile de miazănoapte mână spre sud, când vijelios, când domol, nesfârşite caravane de nori. Dar Elbrusul, care pe alocuri se înalţă până la trei mii de metri, le zăgăzuieşte calea ca un zid. Norii se izbesc de acest meterez de piatră, împroşcă fulgere, bubuie, se varsă torente mânioase de apă. Pe povârnişurile ce duc spre mare, ploile acestea năpraznice au săpat trecători şi prăpăstii de patru sute-cinci sute, şi uneori chiar şi şase sute de metri adâncime.

Pe aici, Maica Natură n'a vrut să lase golaşe nici măcar pietrele. Pretutindeni — pe piscuri, în trecători, pe povârnişuri — ea a aşternut covorul verde-închis al pădurilor.

Prin aceşti codri seculari, există locuri nebătute de picior de om. Pădurile virgine sunt de netrecut. Copacii cresc deşi, deavalma, împletindu-şi crengile aidoma

unor şerpi uriaşi. Trunchiurile arborilor doboriţi de trăznete sau prăvăliţi de bătrâneţe zac, acoperite de muşchi şi liane, pe aşternuturi de frunze moarte, în care piciorul se afundă până la genunchi.

Pretutindeni, în desişuri şi în tufişuri, mişună tigrii, lupii, hienele, râşii, şacalii, iar urşii şi porcii mistreţi se plimbă nestingheriţi. Peste văi şi povârnişuri, trec în goană capre sălbatice şi djeirani. Prin vâlcele, pe lângă pâraie, ţâşnesc fazani la fiecare pas, găseşti aici vânat din belşug.

In pădurile Elbrusului chiar şi un om înarmat trebuie să fie în orice clipă cu ochii în patru, ca să nu cadă victimă atacului neaşteptat al vreunei fiare.

De netrecut sunt pădurile astea, inaccesibile omului.

Printr'o trecătoare îngustă înainta încet, încet, un grup de călăreţi înarmaţi.

Ziua noroasă abia începea să se apropie de asfinţit, dar în trecătoare se şi lăsase întunericul, de parcă ar fi fost noapte.

Călăreţii mergeau cu băgare de seamă — caii puteau aluneca uşor pe stâncile jilave.

Ajungând la un stejar gigantic, pe care trei oameni cu greu l-ar fi putut cuprinde, călăreţul din frunte se opri şi sări de pe cal.

Toţi ceilalţi îi urmară exemplul.

Se iscă o mică zarvă. Indemnându-şi caii, călăreţii îi trăgeau de dârlogi spre un mic platou. Ajunşi acolo, oamenii se apucară să deşerte samarele. Câţiva adunară vreascuri uscate, le tăiară şi după numai câteva clipe se aprinse pe platou un foc mare, care umplu văgăuna cu o lumină roşiatică.

Conducătorul micului detaşament, un bărbat de vreo treizeci de ani, lat în umeri, cu mustăţi dese şi negre, îşi rezemă carabina de trunchiul stejarului, scoase căciula, o scuturâ şi se apucă să înlăture de pe dânsa cu degetele pânzele de păianjen şi mărăcinii care se agăţaseră. Un flăcău aşternu la picioarele lui o blană de tigru. Bărbatul voinic puse piciorul pe marginea blănii târcate, dar nici nu apucă să se aşeze pe dânsa,

când unul din călăreți, îmbrăcat într'un cojocel de oaie, se apropie în fugă de el:

— Șir-Bahram, să-l leg pe chelbos de copacul ăsta, ce zici?

Călărețul ținea în mână capătul unei frânghii cu care era legat un bărbat înalt, chel și cu o față ca de mort. Probabil tot drumul îl duseseră așa, fără căciulă, legat fedeleș în urma calului, și nici acum, după ce descălecaseră, nu-i desfăceau legăturile.

Schimonosindu-se, chelbosul căzu în genunchi:

— Șir-Bahram, cadă toate amărăciunile tale asupra mea. Să fiu aruncat într'un cazan cu smoală clocotită în iad, dacă te mint. Nu mă chinui de pomană! Sunt nevinovat și în fața ta, și în fața lui allah!

Călărețul în cojocel de oaie îl întrerupse batjocoritor pe chelbos:

— Cu vorbele tale, ai putea scoate și o năpârcă din gaura ei! Pesemne că despre oameni ca tine grăiește zicala: „Când e cu lupul sfâșie mielul, iar când e cu stăpânul e gata să-l bocească...“ Ce tot bocești? In curând totul o să se lămurească și o să vezi singur unde ți-e drumul — în rai sau în iad!

— Jur pe imam că mă chinuiți degeaba! Pulbere sub picioarele voastre să fiu dacă nu-i adevărat ce spun; dați-mi drumul!

Șir-Bahram îi aruncă o privire scăpărătoare de mânie:

— Ia-l de aici, Djabbar!

Șir-Bahram își desfăcu centironul, se așeză pe blana de tigru, se lăsă pe o coastă și se întinse sprijinindu-se în cot.

Djabbar îl trase pe chelbos de frânghie:

— Haide, haide! Cine seamănă mărăcini, nu poate să culeagă trandafiri. Și adevărul și minciuna ies la iveală în scurtă vreme. Te știu eu însă: te-a hrănit cu laptele ei mama lui șaitan, de n'ai pic de omenie și rușine. Și de omenie, are nevoie și un tâlhar!... Hai, mișcă-te, mișcă!

Ducându-l pe chelbos la vreo cincizeci de pași mai încolo, Djabbar se apucă să-l lege de un copac, aflat

în fața focului, continuând în același timp să glumească :

— Iar până când se vor lămuri toate, uite și tu ce bine te rostuiesc eu aici : o să-ți fie și cald, o să ai și liniște. Ba o să te hrănesc și cu șașlâc. Dacă se va dovedi însă că ai mințit, — ia privește încolo...

Il împunse pe chelbos cu degetele sub bărbie și-i arătă deasupra capului un ciot de paltin :

— Uite de ăsta te spânzur !

Zgârcindu-se de spaimă, chelbosul începu din nou să geamă :

— Sunt nevinovat...

— E-e, nu mai deschide stăvilarul lacrimilor. Ți se spune că în curând totul are să se limpezească !

Doi călăreți dădură jos un berbec de munte, legat de samarul calului, și-i retezară capul.

Djabbar culese de pe jos capul berbecului, cu coarne răsucite, și-l atârnă de ciotul din fața chelbosului.

— Uite-te bine la el — poate că o să înveți câte ceva !

Ce mai era de învățat aici ? In lumina focului, ochii sticloși ai berbecului se ațintea asupra omului legat, de parcă i-ar fi spus : „Oare nu te așteaptă și pe tine aceeași soartă ?“

Tovarășii lui Djabbar râseră de cuvintele lui. Zâmbi și Djabbar, după care dispăru în desiș :

— Mă duc să tai niște nuielușe pentru șașlâc !

In timpul acesta, Șir-Bahram scoase din buzunar o pipă lungă, cu incrustații de sidef, scutură scrumul dintr'însa și începu s'o îndoape alene cu tutun.

Deobicei năvalnic și iute din fire, el își îndesa întotdeauna pipa fără grabă, încet, cercetându-i cu atenție căpăcelul de argint și incrustațiile de sidef.

Tovarășii îl înțelegeau și zâmbeau îngăduitori : pipa aceasta aparținuse judecătorului care-i condamnase pe Șir-Bahram la spânzurătoare. Cu ceilalți judecători, care-l condamnaseră la moarte pentru a doua și pentru a treia oară, nu avusese încă norocul să se întâlnească.

De fiecare dată când aprindea această pipă, în ochii

lui negri jucau scântei, de parcă în sinea lui ar fi zâmbit cine știe cărei amintiri.

In ziua aceea însă, Șir-Bahram era trist și frământat de gânduri.

Iată-l scoțând din nou din buzunarul dela piept inelul pe care i-l adusese omul chel care stătea acum legat de copac și, după ce îl privi îngândurat câteva clipe, îl jucă în palmă. Avu senzația că ceva îi încălzește mâna, i-o arde, așa cum îl ardea de fiecare dată când cuprindea palma iubitei sale Sanam. Inelul era al ei.

Oare într'adevăr îl chema? Se văzuse doar de curând cu dânsa. Firește că nu! Ca să-l cheme, Sanam cocea deobicei o turtă, pe coaja căreia imprima silueta unui djeiran. Niciodată, niciodată nu-i trimisese inelul, mai ales cu oameni atât de suspecți.

Era o înșelătorie, o capcană pregătită de Sardar-han și de kedhoda Seid. Aflaseră pesemne că se duce la Sanam și hotărîseră să-l atragă în sat printr'un șiretlic. Dar cum ajunsese în mâinile lor inelul lui Sanam? Inseamnă că i-l smulseseră cu forța, poate că o și schingiuiseră?

Șir-Bahram trimisese în sat pe unul din cercetașii săi. Omul nu se întorsese. In urma lui mai fuseseră trimiși alți doi. Nici aceștia nu se înapoiaseră.

„S'a întâmplat ceva și cu fata și cu tovarășii mei, gândea Șir-Bahram cuprins de neliniște. Dar ce anume?"

După ce primul cercetaș nu revenise, el schimbase din precauție locul taberei și dăduse de știre oamenilor săi din sat despre această schimbare. Ii așteptase să se întoarcă în zori, iată însă că trecuse ziua, se întunecase și ei tot nu veneau.

Chelbosul cu fața de eunuc jura că în sat domnește liniște și că toți îi sunt recunoscători lui Șir-Bahram pentru faptul că cele o sută de oi adunate pentru Sardar-han fuseseră înapoiate, foștilor stăpâni, fără știrea hanului. In același timp însă, inelul din palma lui Șir-Bahram căpătase parcă grai și repeta neîncetat că totul e minciună și că în sat are loc o cruntă răfuială cu țăranii.

Totul urma să se lămurească odată cu înapoierea tovarăşilor.

Trăgând tot timpul cu urechea, Şir-Bahram încerca să prindă cel mai mic zgomot care să se deosebească de obişnuitele zgomote ale pădurii în timpul nopţii. Uneori i se părea că aude tropot de copite, glasuri de oameni, deşi pădurea vuia de urletele şi răgetele fiarelor, încât ar fi fost peste putinţă să deslueşti vreun glas omenesc.

Pesemne că şacalii simţiseră miros de vânat. La început prinse să urle unul singur, apoi începură şi alţii. Era un vaier tânguitor aproape omenesc, din pricina căruia ţi se strângea inima şi ţi se făcea părul măciucă. Ai fi putut crede că undeva pe aproape sunt ucişi copii şi că mamele răspund la ţipetele lor cu bocete de oameni înnebuniţi.

La urletele şacalilor, tot ce era vieţuitoare în pădure se trezi. De pe un stei acoperit de muşchi se auzi ţipătul unei bufniţe ; jos, în valea pârâului, răsunară măcăiturile raţelor sălbatice. Un fazan care dormea pe o cracă bătu din aripi şi se afundă în pădure cu un foşnet mătăsos, în calea cine ştie cărei păsări de pradă.

Caii, priponiţi în apropierea focului, se înghesuiră unul într'altul, ciuliră neliniştiţi urechile, începură să scurme pământul cu copitele, privind piezş cu ochii lor lucitori şi speriaţi, ba spre stăpâni, ba spre fundul negru al văgăunii, muiat parcă în păcură.

Dar oamenii lui Şir-Bahram erau obişnuiţi cu graiul nocturn al pădurii, le devenise aproape matern. Câţiva oameni se apropiară de caii speriaţi, îi bătură uşurel pe crupă şi le mângâiară coamele încercând să-i liniştească. Ceilalţi îşi văzură mai departe de treburile lor : aduceau şi tăiau vreascuri uscate, aruncau cioturi în foc, frăgezeau carnea berbecului ; glumele curgeau din toate părţile.

Fiecare se străduia să-şi înveselească căpitanul, pe Şir-Bahram, însă acesta şedea posomorît şi încruntat.

Iată că dintre tufişuri apăru Djabbar cu un braţ de nuiele şi strigă bucuros :

— Vin ! Jur pe tata că le-am auzit glasurile cu propriile mele urechi !

— Ia tăceţi puţin din gură ! — spuse Şir-Bahram, săltându-se într'un cot şi trăgând cu urechea la haosul zgomotelor pădurii.

N'auzi însă nimic, în afară de chelălăitul şacalilor, deşi toţi ştiau că Djabbar are auzul mai ascuţit decât al unui ogar ; dacă spunea că a auzit ceva, trebuia să i se dea crezare.

Aruncând braţul de nuiele lângă foc, Djabbar începu şi el să asculte cu încordare, însă de data asta nu reuşi să mai prindă nimic.

Un bărbat înalt şi spătos, aflat lângă el, îl înghionti:

— Ei, djanâm, decât să asculţi fără rost cum urlă şacalii, mai bine te-ai ocupa de şaşlâc ! In burta mea, un cătel îmi roade maţele.

— Dacă-i aşa, Nasâr, — începu să glumească Djabbar după cum îi era obiceiul, — ce-o să ni se întâmple când căţelul tău o să devină un dulău cât toate zilele ?

— Tacă-ţi gura şi apucă-te mai bine de treabă ! Ţi-am spus doar că mor de foame.

— Ei, dacă n'ai răbdare, înghite carnea crudă. Hei, ia daţi-i lui Nasâr partea lui ! Altminteri, cine ştie, mai moare omul...

Toţi izbucniră într'un râs zgomotos. Chiar şi pe faţa lui Şir-Bahram trecu o umbră de zâmbet.

Cei care împărţeau berbecul tăiară cu pumnalele o pulpă şi unul dintre ei o întinse lui Nasâr :

— Hai, ia-o, dar mai mult să nu ceri !

Curseră alte glume. Pentru câteva clipe, atenţia tuturor fu concentrată asupra lui Nasâr. Dar când râsul se potoli, toţi auziră aevea, printre urletele şacalilor, un şuier prelung. Era semnalul.

— Am spus eu că vin ! — exclamă Djabbar şi, cu sprinteneala unui pui de urs, se căţără pe copacul cel mai apropiat.

Peste o clipă, el răspunse tovarăşilor ce se apropiau, cu un fluierat atât de ascuţit, încât amuţiră până şi şacalii.

Îndepărtatul şuier se auzi din nou.

— Se poate oare ca Faruh să păţească ceva ? —

spuse Djabbar, alunecând în jos de pe copac. — Dă de o apă — se preface în peşte, ajunge pe uscat— se schimbă în pisică...

Şir-Bahram îşi privi cu dragoste tovarăşul veşnic vesel şi atât de dibaci.

Djabbar se apropie de omul legat de copac.

— Ei, cum te simţi, Kacial ? Auzi, vin... Acum are să se lămurească unde ai să te duci — în rai, sau în iad.

In tabără se iscă o forfotă veselă.

Cu un ciot lung, uriaşul Nasâr trase de o parte cărbuni din foc, pentru a-şi prăji şaşlâcul, şi aruncă în foc un nou braţ de vreascuri. Flăcările, care se domoliseră între timp, ţâşniră troznind spre crengile verzi ale platanului.

Frecându-şi mâinile, Nasâr se aşeză lângă foc şi-şi desfăcu cureaua care-i încingea cojocelul de miel.

Bucăţile de carne înşirate pe beţişoare fură întinse deasupra cărbunilor dogoritori. In aer se răspândi mirosul ademenitor de şaşlâc.

Din întuneric răsunau zgomote ciudate :

— Ciu, toş, toş !...

Aşa se îndemnau măgarii.

In ochii lui Şir-Bahram apăru uimirea. Sări de pe locul său, făcu câţiva paşi şi trase cu urechea.

— Faruh !

In loc de răspuns, se auzi însă din nou :

— Toş, toş...

— Jur pe soare că ne soseşte în ospeţie vreun mollà! — glumi Djabbar.

Şir-Bahram dădu nedumerit din cap :

— Ce le-o fi venit să mâie încoace un măgar ?

— Doar şi tigrii trebue să mănânce câte ceva ! — răspunse pe acelaş ton de glumă Djabbar.

Dar iată că în sfârşit se ivi Faruh.

Călare pe cal, el apăru în lumina focului ca un monstru întunecat, în blana lui de urs aruncată pe umeri şi cu o uriaşă căciulă miţoasă înfundată până la sprâncene.

Faţa lui, acoperită de o barbă deasă, era posomorîtă.

Avea încă piciorul în scară, şi mai ţinea dârlogii calului, când îl zări, legat de copac, pe Kacial.

— Ptiu, şaitan ! — scuipă el spre acesta.

Chelbosul se cocârjă şi-şi feri ochii de privirile mânioase, nimicitoare, ale tovarăşilor lui Şir-Bahram. Ochii sticloşi ai căpăţânei retezate de berbec îl priveau acum pe chelbos parcă şi mai stăruitor.

— Spune repede: ce s'a întâmplat acolo ? — se adresă Şir-Bahram lui Faruh şi, mişcându-şi puţin piciorul, se înfipse mai bine în solul umed şi pietros de parcă s'ar fi pregătit să înfrunte o lovitură grea.

— Sardar-han a aruncat-o pe Sanam în închisoare, — spuse Faruh şi amuţi.

— Aşa, e limpede... Iar pe chelbos tot el l-a trimis la noi ! — trase Djabbar concluzia.

Chipul lui Şir-Bahram se întunecă şi'n ochi i se aprinse o flacără. Aşa bănuise, aşa-i spusese inima, că lui Sanam i se întâmplase ceva, că ticăloşii o azvârliseră pe iubita lui sub paloşul gâdelui. Strângând fălcile, el aţinti în pământ o privire întunecată şi fixă.

Faruh nu spusese însă totul. Văzuse câtă durere îi pricinuise lui Şir-Bahram prima lovitură şi nu se putea hotărî s'o aducă şi pe a doua.

Din întuneric continua să se audă:

— Toş, toş...

— Dar măgarul dece l-ai adus ? Pe care dintre noi o să-l pui să umble după el ? — glumi în silă Djabbar.

— Mai departe ! —porunci Şir-Bahram.

Cuvântul poate fi uneori pumnal. Faruh n'ar fi vrut pentru nimic în lume să-şi rănească tovarăşul iubit în plină inimă, dar nu putea să tăinuiască adevărul şi continuă cu glas scăzut:

— Sardar-han a anunţat că va da ordin ca Sanam să fie dezbrăcată, suită pe un măgar şi purtată astfel prin sate...

— Ce face ? !... — strigă Şir-Bahram şi strigătul acesta fu îngrozitor. — Încălecarea ! Aduceţi-mi calul !

Glasul său îi făcu pe toţi să se înfioare. Până şi mâncăul Nasâr, uitând de şaşlâcul care se prăjea pe

cărbuni, își încătărămă grăbit centura de care atârnau niște cartușiere grele.

In clipa asta se desprinse din întuneric capul unui măgar, pe care-l mâna din urmă tovarășul ce fusese trimes împreună cu Faruh.

Puternicul asin de rasă hamadană își mișca cu greu picioarele sub povară. Abia când ajunse în cercul de lumină aruncat de foc, oamenii putură distinge ce fel de povară purta măgarul : un om gras și cu capul mare stătea cu fața în jos, legat cu frânghii de spinarea animalului ; cuprinzând cu mâinile gâtul măgarului. el ațintea înainte o privire tâmpă și la prima privire se părea că măgarul are două capete.

Șir-Bahram nu observă din prima clipă nici măgarul și nici povara din spinarea lui. Se repezi spre blana de tigru, își încătărămă curelele, înhăță carabina, însă deodată își aduse aminte că nu-l văzuse pe primul cercetaș trimis în sat și se întoarse către Faruh :

— Dar Mamed unde-i ? — întrebă el și abia atunci observă măgarul ce se oprise lângă foc.

— Asta l-a înhățat noaptea pe Mamed și l-a predat lui Sardar-han, — arătă Faruh făcând un semn din cap către omul legat pe măgar. — Ticălosul ăsta a scotocit toate curțile satului și a descoperit toți berbecii pe care i-am înapoiat. Iar acum, Sardar-han are de gând să spânzure opt flăcăi.

— Opt ?... Să-i spânzure ?... — răsunară glasuri alarmate.

Djabbar păru că recunoaște abia acum pe grăsanul ce zăcea pe măgar.

— A-a, — exclamă el, — păi ăsta e kedhoda Seid ! Bine ai venit la noi, o, bucurie a vieții mele !...

Uriașul Nasâr se apropie în tăcere de măgar și desfăcu noduriie frânghiei.

Corpul lui kedhoda Seid căzu greoi la pământ. Până în clipa aceea, nu scosese niciun cuvânt, ci privise doar pe oamenii care-l înconjurau, cu aceeași privire goală ca și a măgarului. Căzând însă jos, el păru că-și vine în fire și-l recunoscu pe Șir-Bahram, pe Șir-Bahram în

ţa căruia tremurau toţi şi pentru capul căruia fusese făgăduit un premiu de zece mii de tumani.

Adunându-şi ultimele puteri, kedhoda Seid se târî spre Şir-Bahram, se agăţă de piciorul lui şi începu să-i sărute cizma.

— Iartă-mă Şir-Bahram, o, tu umbră a lui allah, iartă-mă! Sunt pulbere la picioarele tale, sunt o furnică, tu eşti un leu, o iartă-mă!..

Luminat de limbile roşietice ale focului, Şir-Bahram stătea cu capul dat puţin pe spate şi'n ochii lui scăpărau scântei de mânie. Ferindu-şi piciorul de buzele băloase ale lui Kedhoda, el porunci cu glas aspru:

— La treabă, Djabbar!

Djabbar se apropie de Seid, care continua să se târască pe pământ:

— Ehei! Nu-ţi mai găseşti gaura şi te răsuceşti acum ca un şarpe? — Apoi, adresându-se comandantului său: — Pe amândoi împreună?

— Da. Dar mai repede.

— Îi mai judecăm?

— Da, judecă-i.

Pentru cineva care nu cunoştea viaţa din tabără, cuvintele lui Şir-Bahram ar fi putut să pară o glumă. Despre ce judecată mai putea fi vorba când vinovăţia lui Kacial şi a lui kedhoda Seid se arăta limpede ca lumina zilei şi de netăgăduit? Şir-Bahram nu executa însă niciodată pe cei prinşi fără o prealabilă judecată. El îl numise pe Djabbar judecător al detaşamentului şi acesta se achita destul de bine de însărcinarea primită.

— Deşi se zice că: „Cel ce cu kedhoda se ţine, datornic pe veci rămâne", voi încerca să nu rămân dator... Scoală-te! — porunci judecătorul Djabbar.

Seid însă continua să se târască la picioarele lui Şir-Bahram, implorând cruţare. Atunci Nasar se aplecă spre el, îl înhăţă de guler cu mâinile sale uriaşe şi, după ce-l scuturâ ca pe un sac, îl aşeză în picioare.

— Nerodule! Nu ştii că în timpul judecăţii se stă în picioare?

Djabbar îl dezlegă pe Kacial şi-l aşeză alături de

kedhoda, iar el luă loc în faţa acuzaţilor ; în spatele lui se aşezară toţi oamenii detaşamentului, în frunte cu Şir-Bahram.

Acesta abia îşi putea stăpâni nerăbdarea.

Djabbar se adresă lui Seid, care se ţinea cu greutate pe picioarele-i amorţite :

— Ia spune-mi, kedhoda : de câte ori ţi-ai vândut sufletul ? Vei merge acum la allah. Dar să ştii : sunt fel şi fel de drumuri care duc la el. Te putem arunca de pildă în foc, şi atunci ai să te înalţi odată cu fumul. Te putem agăţa de o cracă, să-ţi scurtăm măcar cât de cât, drumul. Te putem trimite şi cu muzică. — Djabbar arătă „instrumentul muzical" — puşca. — Spune acum : câţi oameni au pierit din pricina ta ?

— Nu i-a socotit ! — răsună un glas batjocoritor.

Kedhoda începu să plângă :

— Vă implor, cruţaţi-mă...Sunt pulbere la picioarele voastre, fie-vă milă !

— Spune, kedhoda : pentruce ţi-ai otrăvit prima nevastă ?

— N'am otrăvit-o, a murit ea... Fie-vă milă !

— Dar pe tatăl nevestei, dece l-ai aruncat în puşcărie ?

— L-au arestat... Iertaţi-mă !

— Dar pe Sanam, tu ai predat-o hanului ?

— Oamenii lui au găsit-o şi au înhăţat-o... Indurare !...

— Indurare ? Hm... Ei, dacă-i aşa, ia spune-ne : unde-i ţine Sardar-han pe Mamed, pe Sanam şi pe cei opt flăcăi ?

Şir-Bahram pricepu că timpul nu va fi pierdut de pomană şi-şi încordă atenţia, ascultând răspunsurile lui kedhoda. Incetul cu încetul, Djabbar îi zmulgea informaţiile de care aveau nevoie.

Cu Kacial, judecătorul nu-şi mai pierdu vremea. Luă inelul din mâinile lui Şir-Bahram şi-l apropie de ochii chelbosului :

— Tu l-ai adus ?

— N'am ştiut... Imamul mi-e martor că n'am ştiut cu ce scop am fost trimis aici !

— Kedhoda Seid, răspunde: Kacial a ştiut sau nu?

— A ştiut. Sardar-han i-a poruncit faţă de mine să ducă inelul ăsta ca să-l înşele pe Şir-Bahram... Sunt vinovat, iertaţi-mă!

Considerând interogatoriul terminat, Djabbar se întoarse spre comandantul detaşamentului:

— Şir-Bahram, se cuvine să-i apropiem puţintel pe ăştia doi de allah, că prea s'au îndepărtat de el!

Şir-Bahram aprobă cu capul.

Sărind de pe locul său, Djabbar luă capetele frânghiilor cu care fuseseră legaţi Kacial şi kedhoda, se căţără cu agilitate în copac şi, petrecând frânghiile peste un ciot, azvârli capetele în jos.

— Nasâr adu-i pe condamnaţi!

Nasâr prinse laţul de gâtul lui kedhoda Seid...

Puţin mai departe de kedhoda, fu spânzurat şi Kacial.

In vremea asta, Şir-Bahram le spunea ostaşilor din detaşamentul său:

— O să-i adunăm pe toţi băieţii noştri. N'o să lăsăm piatră de piatră din castelul lui Sardar-han!... Pregătiţi-vă caii: pornim chiar acum.

Lângă uriaşul stejar dela marginea pădurii întunecate se iscă din nou zarvă. Oamenii din detaşament, îşi revizuiau în grabă echipamentul şi armele.

In ultima clipă, când toţi erau în şei, Djabbar se apropie de măgăruşul obosit, care moţăia posac lângă foc.

— Vai, da' cu el ce-o să facem?

Şir-Bahram aruncă o privire în urma sa:

— N'avem timp de el... Să rămână.

— O să-l sfâşie lupii. — Djabbar mângâie măgăruşul pe frunte. — Săracul de tine! Cadă păcatul pentru moartea ta tot pe capul lor... — Şi cu degetul îi arătă pe cei doi spânzuraţi: — Să dea socoteală lui allah şi pentru tine!

Apoi, încălecând dintr'o săritură pe bidiviul său arab, îşi ajunse tovarăşii.

In urma sa, şacalii prinseră să urle şi mai tare.

Castelul lui Sardar-han era aşezat pe coasta muntelui...

La dreapta şi la stânga parcului împrejmuit de un zid înalt, panta muntelui era tăiată de două trecători adânci. Dela poalele muntelui şi până la ţărmul mării, pe câteva zeci de kilometri, se întindeau grădini şi păşuni.

Hanul îşi alesese un loc minunat pentru castel. De jur împrejur totul era verde şi pe timp frumos se putea zări în depărtare siniliul Mării Caspice. Verdeaţa părea că urcă până'n bolta cerului ; câmpiile şi livezile, brăzdate de pârâiaşe şi şanţuri de irigaţie, aminteau un covor uriaş cu un desen capricios.

Se întâmpla ca ani de-a-rândul aici să nu cadă zăpadă. Udaţi din belşug de ploi, şi munţii din jur, şi câmpia de lângă ţărmul mării, îşi păstrau tot timpul anului vestmântul lor verde.

Pe coasta muntelui, în faţa parcului, erau răspândite câteva zeci de căsuţe. Aici locuiau slugile hanului, oameni care îngrijeau şi păzeau moşia. La dreapta, dincolo de trecătoare, se înghesuiau casele satului mare.

Sarda-han locuia în acest castel împreună cu două neveste tinere. Prima lui soţie, împreună cu un fiu de 20 de ani, ocupau o căsuţă aparte, situată în parc. Copilul era din naştere slăbănog, urât şi nu semăna nici pe departe cu fratele său Davar. In zilele cu soare el şedea deobicei în parc, cu o nuieluşă în mână şi se juca cu furnicile : căuta să le încoloneze, le dădea ordine, iar pe cele care nu se supuneau, le bătea cu nuieluşa sau le înghiţea.

Sardar-han se abătea rar pe la bătrâna sa soţie şi pe la copilul ei cretin, în schimb se ducea aproape zilnic la o altă căsuţă, tot cu un etaj, situată în partea opusă a castelului. Până şi servitorii hanului se fereau să se apropie de această casă : într'una din odăile dela parter, cu ferestrele zăbrelite, hanul ţinea un tigru.

Fusese adus în dar de nişte vânători pe când era

încă pui. Era un dar rar, care-l bucurase extrem de mult pe han.

Cât timp tigrul fusese mic, i se dăduse mâncarea din mână. Cu vremea însă, devenise primejdios să te apropii de el.

Din ordinul hanului, fiara fusese încuiată într'o odaie. Pentru a i se putea da hrană şi apă, în jumătatea de jos a uşii fusese tăiată o mică deschizătură. Iar pentru curăţirea podelei acestei camere, fierarul făcuse un fel de greblă mică cu o coadă lungă.

Tigrul nu vedea nici pe cei care-l hrăneau, nici pe cei care-i curăţau odaia cu această neobişnuită unealtă.

Sardar-han nu îngăduia nimănui să se apropie de fereastra zăbrelită a tigrului captiv, iar cheia dela camera lui o ţinea numai la el. Sardar-han se ducea însă deseori să-şi admire fiara, se aşeza pe un butuc şi privea încântat la zbuciumul furios al tigrului, cu aceeaş voluptate cu care fiul său cretin privea forfota înfrigurată a furnicilor.

Dacă se întâmpla ca tigrul să nu-l bage în seamă, să nu urle sau să nu-şi rânjească colţii, Sardar-han începea să-l zgândăre cu o vergea lungă de fier.

Imitându-l fără să vrea pe tigru, el îşi încreţea nasul cărnos, îşi rânjea dinţii de aur şi chicotea batjocoritor :

— Rrr, rrr, fiară, ai vrea să mă sfâşii, ai ? Ha-ha-ha ! Te împiedică gratiile, nu-i aşa ? E, hai, rânjeşte-ţi colţii, rânjeşte-i !

Toate satele din jur ştiau că hanul are acasă un tigru. Umbla zvonul că noaptea da drumul tigrului în parc, ca să-l păzească de tâlhari şi diavoli. Mamele îşi înfricoşau copiii neascultători :

— Dacă nu eşti cuminte, o să te dau lui Sardar-han şi el o să te arunce tigrului !

Hanul era conştient de spaima pe care el şi tigrul său o inspirau populaţiei din partea locului şi lucrul acesta îl încânta. Dar mai exista şi o altă cauză pentru care ţinea atât de mult la fiara sa.

Aşa cum se întâmplă adeseori cu despoţii, Sardar-han era extrem de superstiţios şi lucrul de care se temea cel mai mult pe lume, erau dracii — şaitanii.

Dacă, şezând acasă pe tahta, i se întâmpla să simtă că piciorul începe să-i amorţească, îşi ridica piciorul şi-l izbea de câteva ori de perete, pentru a-i alunga pe şaitani. In timpul partidelor de călărie, i se năzărea să se croiască cu cravaşa peste pantaloni. Insoţitorii nu întrebau niciodată ce s'a întâmplat. Ei ştiau că în momentul acela bătrânul han scutură şaitanii ce i se agăţaseră de pantaloni.

De când tigrul crescuse şi devenise rău, hanul era convins şi începuse să-i convingă şi pe ceilalţi că de aici încolo tâlharii şi şaitanii nu vor mai îndrăzni să se apropie de castelul său. In mintea lui, închipuindu-şi că şaitanii la fel ca şi oamenii, se tem de cruzime, el căuta să-i înspăimânte şi pe unii şi pe ceilalţi.

Când Sanam fu prinsă şi adusă la dânsul, hanul băgă de seamă că unul din servitori, un cocoşat lat în spate, e zgâriat pe obraz.

— Ce-ai păţit la faţă? — întrebă el, ridicând din sprâncenele aproape fără niciun fir de păr.

— M'a zgâriat ea, — arătă cocoşatul spre fată care privea încruntată la cei din jur.

Negii cei negri din care crescuseră smocuri lungi de păr ca nişte mustăţi de cotoi şi care se broboniseră pe nasul hanului tresăriră, iar ochii turburi şi gălbui i se aţintiră asupra fetei.

— Cu care mână l-ai zgâriat?

Sanam îşi aduse aminte de groaznicele vorbe ce umblau pe seama acestui om monstruos de crud şi, de frică, nu fu în stare să rostească nicio singură vorbă.

Cocoşatul răspunse în locul ei:

— Am apucat-o de mâna stângă, dar ea mi-a înfipt dreapta în obraz...

Hanul se apropie de Sanam, îi apucă mâna dreaptă şi, după ce o privi câteva clipe, rânji:

— Are ghiare— fireşte că o să zgârie! Şir-Bahram ţi-a dăruit inelul ăsta? Ia stai, ia stai, dă-l încoa' să vedem dacă e aur sau nu...

Zmulse inelul de pe degetul fetei şi-l răsuci cu un aer dispreţuitor în faţa ochilor.

Sanam întinse mâna, încercând să i-l ia.

— A-a, vrei să zgârii iar ?!... Luaţi-o de aici ! — se adresă el oamenilor săi, — şi duceţi-o acolo... — Şi arătă cu un gest casa care slujea drept închisoare nu numai pentru tigru.

Fata fu înşfăcată şi târîtă până la fereastra zăbrelită, în dosul căreia se învârtea şi gemea surd cumplita fiară.

— Şi el, — zise hanul, arătând spre tigru, — a încercat să mă zgârie când era mic. Atunci am poruncit să-i fie zmulse ghiarele. Pot să fac şi cu tine acelaş lucru... Sau, pot să i te arunc !

Cuvintele astea nu erau doar o simplă ameninţare. Sanam înţelese că hanul nu e mai prejos decât tigrul în sălbatica lui sete de sânge.

Fata, care tremura de spaimă, fu azvârlită într'un beci, în care, în aşteptarea execuţiei, zăceau opt din consătenii ei şi unul din oamenii lui Şir-Bahram.

3

In aceeaş zi în care Şir-Bahram primise inelul fetei pe care o iubea, Sardar-han primea oaspeţi de seamă în castelul lui.

Camerele erau puternic luminate. Intr'una din odăi, se instalaseră pe saltele, aşezându-şi la spate şi sub coate perne mici, Abd-ol-Djavid, guvernatorul Mazandaranului, procurorul Rokn-ol-Din Emami şi americanul Benton. De fapt, oaspeţi de seamă erau doar aceştia trei. Cât despre ceilalţi — ca de pildă bahşdar [1]), Solhat Dovle şi comandantul legiunii de jandarmi Raseh, — aceştia erau nişte dulăi, de multă vreme dresaţi, ai lui Sardar-han.

In camera vecină fusese întinsă o masă mare şi oaspeţii ar fi putut lua loc pe scaune în jurul ei, însă guvernatorul avu o altă dorinţă.

— Domnilor, — se adresă el însoţitorilor săi, intrând în sufragerie, — numai la Sardar-han poţi simţi cum trăiau strămoşii noştri. Propun să ne aşezăm după

[1]) *Bahşdar* — prefect. (N. trad.)

obiceiul oriental şi să ne lăsăm trupurile ostenite să se odihnească în voie. N'aveţi nimic împotrivă, mister Benton ?

— O, câtuşi de puţin ! — acceptă pe dată americanul. — Imi place foarte mult confortul oriental !

Sardar-han zâmbi pe sub mustaţă, se ploconi şi descrise cu mâna un cerc larg în faţa sa :

— După cum vi-e voia. Şi Europa şi Asia vă stau la picioare. Alegeţi-o pe cea care vă place mai mult.

— Şi una şi alta sunt bune, — zise indiferent procurorul Rokn-ol-Din.

Solhat Dovle se grăbi să aprobe propunerea guvernatorului :

— Djanabe farmandar a spus un lucru foarte înţelept : strămbunii noştri nu se aşezau niciodată pe scaune scârţâitoare, deaceea erau mult mai liniştiţi.

— Fireşte, fireşte ! Pământul nu-l poţi mişca din loc aşa cum mişti un scaun, — conveni Sardar-han şi-i pofti pe oaspeţi să se înapoieze în camera vecină.

Guvernatorul, un omuleţ cu faţa rotundă şi lucind de grăsime, se lăsă primul pe saltea, gâfâind :

— Slavă lui allah, bine că ne putem odihni !

Oaspeţii se aşezară pe saltele şi în aşteptarea mesei, începură să discute de una şi de alta. Mister Benton profită de ocazie ca să-l întrebe pe han despre situaţia din regiune.

Pricepând că pe american îl interesează mai mult decât orice situaţia din regiunile petrolifere, Sardar-han începu să povestească despre neliniştea pe care o provoacă acţiunile detaşamentelor lui Şir-Bahram, când deodată se întrerupse şi se adresă guvernatorului:

— Agai farmandar, când o să primesc în sfârşit aprobarea dumneavoastră ca să-i spânzur pe aceşti tâlhari ?

Guvernatorul ridică pleoapele pe jumătate lăsate

— Ia daţi-mi lista, să văd şi eu...

Dar nu se întocmise încă o listă şi Sardar-han nu ţinea minte numele tuturor deţinuţilor, spunându-le pur şi simplu tâlhari. Fu nevoie să fie chemat secretarul, căruia i se porunci să aducă o listă a deţinuţilor.

După vreo cincisprezece minute, secretarul se înapoie cu lista. Guvernatorul moțăia cu ochii închiși și sforăia prelung. Lista o luă procurorul și începu să mormăie numele de pe ea. Buza de jos, de culoare vânătă, se răsfrânse dispreţuitor în jos, ca un melc care alunecase din cochilia lui. Toți ascultau cu atenție numele pe care el le citea, silabisind. Deodată, când ultimul nume fu rostit, toți tresăriră, lăsând ochii în jos, iar guvernatorul, alungând într'o clipită somnul, aţinti asupra procurorului o privire plină de nedumerire.

— Vă cer iertare, djanabe farmandar, așa e scris aici... — bâigui stingherit Rokn-ol-Din. — Priviți și dumneavoastră : „Abdol Djavid".

Guvernatorul se îndreptă, își ridică cotul de pe pernă, gâtul îndesat și fața-i rotundă se împurpurară. Zmulgând lista din mâinile procurorului el reciti ultimul nume :

— „Abdol Djavid"... Cine-i ăsta ? — se adresă el lui Sardar-han.

Hanul aruncă o privire piezișă spre chipul învinețit de spaimă al secretarului : „Idiotul ! Să fi schimbat măcar pronumele..."

— Un țăran și desigur un tâlhar, — spuse el cu o indiferență silită și adăugă : — Se vede că numele a fost transcris greșit, agai farmandar.

— Așa mi-a spus că-l cheamă, — încercă să se dezvinovățească secretarul.

Fața lui Sardar-han se schimonosi de furie.

— Tacă-ți gura, nătărăule ! Să admitem că a spus, dar tu n'ai cap pe umeri să judeci ? !

— Nu permit ! — se răsti hotărît Abd-ol-Djavid și scoțând din buzunar un creion, trase câteva linii groase peste numele lui Abdol Djavid.

Datorită poate, tocmai impresiei produse de această neplăcută coincidență de nume, el împături foaia în patru și, vârînd-o în buzunar, spuse :

— Aici sunt nouă oameni. Trebuie să primesc aprobarea șahului.

— Bine, dar sunt cu toţii complici ai lui Şir-Bahram! — încercă să obiecteze Sardar-han.

— Nu te contrazic. O să-i spânzurăm. Dar mai întâi să-l întrebăm pe şah. Dar dacă ai să pui mâna pe Şir-Bahram, tot aşa n'ai să ni-l predai? Nu cumva ai să ne ceri să-i judecăm în lipsă pe tâlharii tăi?

Cuvintele guvernatorului fură luate drept o glumă reuşită şi toţi izbucniră în râs, mai curând din dorinţa de a da uitării neplăcuta întâmplare.

— Pe Şir-Bahram nu l-aş spânzura. L-aş ucide cu o moarte înceată...

— Cum aşa? — se miră procurorul.

— L-aş da bucăţică cu bucăţică drept hrană tigrului meu... Nenorocirea e că nu-mi cade în mână. Ba, dimpotrivă, acum încearcă să mă şi atace. Nimeni n'a îndrăznit până acum să atenteze la bunurile mele, pe când el... de curând mi-a răpit o turmă de berbeci.

— Se înfundă undeva în pădure, de parcă ar fi urs şi nu mai e chip să dai de el,— spuse la rându-i comandantul legiunii de jandarmi. — Apoi îşi face apariţia în altă parte şi iar dispare fără urmă... Eu unul socot că ar trebui să organizăm potere pentru curăţirea acestor păduri, cu ajutorul armatei.

— Daţi-mi o sută de soldaţi şi voi izbuti singur să-mi curăţ moşiile! — se lăudă hanul. — Şir-Bahram n'a apucat încă să mă cunoască, e nou prin partea locului. Dacă nu astăzi, mâine va afla el cu siguranţă cine e Sardar-han!

Slugile serviră masa. In faţa oaspeţilor apărură feluri de feluri de bucate — haşlama [1]) fragedă şi şaşlâc de berbec cu sosuri picante, plov cu pui; în carafe pântecoase fură aduse şerbeturi de fructe de toate culorile.

Oaspeţii se apucară cu poftă de mâncare.

Inainte vreme Sardar-han socotea consumarea de băuturi spirtoase drept un păcat, însă fiul său Davar îl obişnuise cu ele, convingându-l că e păcat să le consumi în public, dar acasă, dece să nu-ţi îngădui această plăcere? Sardar-han îşi cunoştea bine oaspeţii şi ştia că niciunul dintre ei nu este împotrivă să bea ceva.

[1]) *Haşlama* — carne de miel fiartă. (N. red. ruse.)

Oferindu-le însă musafirilor băuturi spirtoase, el continua să le numească, ca şi înainte, şerbeturi. Bucătarul pe care-l adusese dela Teheran era mare meşter în prepararea acestor „şerbeturi". Din ce nu le făcea el — din coajă de portocală, din prune, din vişine, chiar şi din coajă verde de nucă — şi în fiecare băutură adăuga neapărat şi o anumită cantitate de spirt, pentru ca stăpânul său să-şi poată trata musafirii cu băuturi neobişnuite, denumindu-le totuşi „şerbet".

In timpul mesei, carafele cu „şerbeturi" treceau din mână în mână. Conţinutul lor era gustat pe rând, cu plescăituri entuziaste de buze şi neîncetate laude aduse meşterului lor. Băuturile erau reci, dar răspândeau în corp o fierbinţeală plăcută şi aşterneau peste minte o ceaţă uşoară.

Guvernatorul începuse să arunce priviri nerăbdătoare spre uşă, aşteptând ca dansatoarele şi muzicanţii să-şi facă apariţia, şi Sardar-han fu nevoit să se scuze că nu reuşise să pregătească niciun fel de distracţii în seara aceea pentru distinşii săi oaspeţi.

— Mâine însă, — făgădui el, — va fi o reprezentaţie mare, un adevărat teatru!

— Ce fel de teatru, Sardar-han? — întrebară oaspeţii.

— Mai aşteptaţi, vă rog, până mâine, — raspunse hanul, — şi o să vă prezint un spectacol cum n'aţi mai văzut niciodată!

Nici chiar guvernatorului hanul nu-i destăinui ce fel de spectacol pregătise pentru a doua zi.

2

Dimineaţa, oaspeţii se treziră, după o noapte proastă, mahmuri şi plângându-se cu toţii de dureri de cap. Simţeau nevoia să se răcorească cu ceva.

— Nu-i nimic, — îi linişti Sardar-han, — o să ieşim la aer, o să vedeţi teatrul meu şi, într'o clipită, vă recăpătaţi buna dispoziţie.

După ce luară o gustare copioasă şi băură zdravăn

din „şerbeturile" hanului, musafirii începură să ceară distracţia promisă.

— Vă rog să aşteptaţi puţin, o să trimit să vă cheme... — spuse Sardar-han şi se îndepărtă.

După câteva minute, sosi împreună cu slugile sale la căsuţa în care fusese închisă Sanam şi se opri în faţa uşilor temniţei.

O cheie scârţâi în broască, apoi uşile se desfăcură. Sanam fu trasă afară din beci.

Chipul fetei era palid. Ieşind din beciul întunecos, ea închise pentru o clipă ochii, apoi privi cerul şi în sfârşit se uită la temnicerii ei, în timp ce un fior îi scuturâ umerii.

— Ce, ţi-e frig? — întrebă hanul, ca şi cum l-ar fi interesat într'adevăr lucrul acesta.

Sanam nu-i răspunse.

Împins şi îndemnat dela spate, în curte apăru un măgăruş.

— Desbrăcaţi-o! — porunci hanul.

Cocoşatul şi unul din ajutoarele sale se apropiară îndată de fată.

Abia acum pricepu Sanam ce vor să facă cu dânsa şi începu să ţipe din răsputeri:

— Vai, aman! Nu mă atingeţi!... Omorîţi-mă mai bine, dar nu mă desbrăcaţi!

Şi fata începu să se apere, neîngăduind să i se zmulgă vestmintele de pe corp.

— N'o chinuiţi, — spuse hanul. — Tăiaţi-i hainele cu pumnalele, tăiaţi-le cu pumnalele!

Sanam se zmuci, însă unde să fugă? Fu prinsă şi slugile începură să-i zmulgă rochia. Izbuti să scape din mâinile temnicerilor, căzu, şi prinse să se zbată pe jos, apărându-se cu mâinile şi cu picioarele.

— Omorîţi-mă, omorîţi-mă, dar nu-mi scoateţi rochia!

Rochia îi fusese demult sfâşiată, însă ea continua să se apere, să se apere din toate puterile.

— Lăsaţi-o în pace! — porunci Sardar-han.

Cocoşatul nu-l înţelese pe dată.

— V'am spus să n'o atingeţi! — repetă hanul.

Acoperindu-şi cu fâşiile rochiei pieptul dezgolit, Sanam spuse printre lacrimi :

— Sardar-han, să nu faci una ca asta ! Şir-Bahram n'o să-ţi ierte ruşinea asta şi o să mă răzbune. Porunceşte mai bine să fiu omorîtă...

Sardar-han trase pumnalul din teacă şi se apropie de fată, atingând-o aproape cu corpul său.

— Nu, n'am să te ucid. Dar ascultă aici : vezi, cu pumnalul ăsta o să-ţi scot ochii. După aia o să-ţi vindec rănile şi o să-ţi dau drumul să trăieşti oarbă

Sanam simţi întreaga cruzime a acestor cuvinte şi pricepu sensul lor înfiorător. Simţi — şi ochii ei negri, plini de lacrimi, care până atunci îl priviseră pe han cu ură şi groază, părură că au îngheţat deodată. In ei se stinse groaza, se stinse ura, secară lacrimile. Mâna cu care strângea convulsiv la piept zdrenţele rochiei căzu, atârnând nevolnică de-a-lungul corpului.

„Să trăiesc oarbă, în întuneric, fără să mai văd chipul lui Şir-Bahram ?..." gândul acesta îi luă şi voinţa şi puterea de a se apăra.

Apoi, Sanam nu mai ştiu ce se întâmplă cu ea. Simţi vag cum mâini grosolane de bărbaţi o ridică, o poartă undeva şi o aşează pe un măgăruş, cu faţa spre coada lui. Cu hohote de râs şi glume triviale, i se legară picioarele... Cât de mic e măgăruşul — picioarele îi ating aproape pământul.

— Gata ? — răsună glasul nerăbdător al hanului.

Slugile făcură o încercare, să vadă dacă măgăruşul va putea merge. Da, el porni cu capul plecat.

Hanul se apropie din nou de Sanam :

— Dacă sufli măcar o vorbuliţă — îţi tai limba !

Apoi, întorcându-se către cocoşat, porunci :

— Trimite pe cineva să-i anunţe pe oaspeţi că pot ieşi : teatrul e gata...

In aceeaş clipă, unul dintre servitori pătrunse în curte şi se adresă hanului :

— Sardar-han, musafirii aşteaptă lângă castel şi întreabă când va fi gata spectacolul.

— Eşti chior, nu vezi ?... Ei, mânaţi măgarul ! — ordonă hanul.

La intrarea principală a castelului, pe scara largă de piatră, se adunaseră guvernatorul, mister Benton, procurorul, comandantul legiunii de jandarmi, prefectul, vătafii din satele din apropiere şi jandarmii.

Când măgăruşul, mânat din urmă de slugile hanului, ajunse pe aleia principală a parcului, oaspeţii amuţiră pentru câteva clipe, privind cu atenţie procesiunea, neînţelegând încă despre ce este vorba. Se vedea doar partea de sus a unei spinări dezgolite, aparţinând fie unei fete, fie unui adolescent. Dar iată că măgăruşul fu adus pe micul peron din faţa scării castelului, întors cu botul spre poartă şi toţi văzură o fată goală, călare pe măgar, cu mâinile lăsate neputincios în jos şi cu privirea fixă, severă, aţintită drept înainte.

— E iubita lui Şir-Bahram! — începu Sardar-han reprezentaţia sa.

Un hohot sălbatic de râs izbucni drept răspuns. Râdea guvernatorul, ţinându-şi cu ambele mâini burta tremurătoare, gata-gata să se reverse de sub veston. Se înneca de râs procurorul Rokn-ol-Din. Hohoteau din răsputeri prefectul, comandantul legiunii şi toţi jandarmii.

— Ai, djanam, — râdea de se cutremura procurorul, — ce fată frumoasă şi, când colo, voi... Ha-ha-ha! Jur că n'am văzut niciodată în viaţă un spectacol atât de grozav!

Mister Benton râdea mai tare decât toţi.

Numai Sardar-han nu râdea. Oprindu-se lângă poartă, el îi dădea cocoşatului ultimele ordine.

La semnul lui Sardar-han, porţile parcului se deschiseră, cocoşatul şi ceilalţi servitori ai hanului încălecară şi procesiunea părăsi parcul.

Printre căsuţele răspândite în jurul parcului hanului se iscă o zarvă de nedescris. Locuitorii cătunului năvăliră pe uliţă şi se îmbulziră privind neruşinata procesiune.

Femeile din cătun, văzând o femeie goală călare pe măgar, exclamau speriate:

— Vai, dragii mei, păi asta e nevasta lui Şir-Bahram!

— Vai, aman!

— Sărăcuţa!

Un bătrân cu barbă căruntă privi atent procesiunea şi pricepând despre ce-i vorba, spuse mânios, cu glas tare:

— Oameni fără dumnezeu, fiare ce sunteţi! N'o să scăpaţi de judecata de apoi!

După câteva minute, distinşii oaspeţi ieşiră călări pe porţile parcului, însoţiţi de han. Inainte mergeau guvernatorul Mazandaranului şi mister Benton. Sub corpul gras al lui Abd-ol-Djavid dansa un cal arab alb. Râzând într'una, mister Benton povestea ceva guvernatorului.

Indată după ce trecură de primele căsuţe ale cătunului, cavalcada coti pe şoseaua care ducea spre capitala regiunii.

In urma oaspeţilor călăreau pe trei rânduri vreo douăzeci de jandarmi şi servitori ai lui Sardar-han.

Procesiunea îşi continua drumul pe ulicioarele cătunului.

— Vai, şi cum de nu le-o fi ruşine?! — se mauzea de pretutindeni.

— Să le spui toate astea, să le spui! Ce-o să le facă Şir-Bahram pentru fapta asta?

— O să le plătească cu vârf şi îndesat!

— Ce ruşine, ce ocară!...

Sanam continua să privească drept înainte, pe deasupra tuturor, fără nicio expresie. Era frig, oamenii se zgribuleau chiar şi în haine călduroase, dar ea părea că nu simte nimic. Privirea ei se oprea cu jale la pumnalele pe care le purtau slugile hanului şi îi părea nespus de rău că n'are şi ea un cuţit.

Incetul cu încetul, procesiunea îşi îngroşa rândurile.

După ce străbătu ultima ulicioară a cătunului, ea se îndreptă către satul vecin, aşezat de partea cealaltă a trecătorii. Locuitorii satului observaseră că în cătunul hanului se petrec lucruri neobişnuite, şi se adunaseră pe marginea trecătorii, încercând să deslu-

şească ce-i cu această ciudată procesiune. Câţiva flăcăi porniră pe cărărui înguste spre fundul trecătorii. De sub picioarele lor se rostogoleau pietre, vuind surd.

Dar iată că procesiunea se apropie de marginea trecătorii.

Copiii, care o luaseră înaintea convoiului, începură să coboare pe o potecă abruptă. Păşeau cu grijă, temându-se să nu alunece cumva în prăpastie. La fel de plin de grijă păşea şi măgăruşul pe care fusese cocoţată Sanam.

Numai Sanam părea absolut indiferentă faţă de tot ce o înconjura. Când însă, la o cotitură a potecii, măgăruşul îşi încetini mersul, mişcându-şi nehotărît picioarele, Sanam întoarse capul, privi spre munţii îndepărtaţi ce păreau nişte nori întunecoşi şi adunându-şi toate puterile, se aplecă brusc în partea prăpastiei.

Cei din urma ei o văzură cum fulgeră prin aer şi se prăvăli vertiginos, ca o sfărâmătură de stâncă, târând după sine măgăruşul şi o avalanşă de pietricele mărunte...

Şi când din fundul prăpastiei se auzi un vuiet surd, oamenii, ca şi când deabia atunci şi-ar fi dat seama de cele întâmplate, aţintiră îngroziţi privirile către cer :

— Aman !...

CAPITOLUL II

1

In zilele acelea, la Teheran, pe zidurile caselor, fură lipite manifeste în care se vorbea despre batjocura sălbatică la care fusese supusă o fată de pe moşia lui Sardar-han, ca să-i înveselească pe guvernatorul provinciei Mazandaran şi pe americanul Benton.

Manifestul critica violent regimul lui Reza-şah şi se încheia cu un apel către popor :

„In ţară domneşte sălbăticia şi bunul plac. Iar

guvernul lui Reza-şah, în loc să ducă poporul pe calea civilizaţiei şi a progresului, continuă să-l înrobească corbilor de pradă străini.

„Popor iranian, deschide ochii, priveşte în jurul tău! Odată cu petrolul, fierul, bumbacul şi lâna, hrăpăreţii tăi guvernanţi te vând şi pe tine. Companiile străine se ghiftuiesc din bogăţiile tale, iar tu eşti condamnat la foamete şi mizerie. Dacă vrei să nu fii sclavul străinilor, alătură-te nouă pentru a lupta împotriva rânduielilor neomeneşti statornicite de Reza-şah, împotriva jugului tâlharilor şi jefuitorilor străini, pentru propria ta eliberare!

„Ai să ne găseşti pretutindeni. Noi năzuim să scoatem întregul popor muncitor al Iranului din bezna mizeriei şi a lipsei de drepturi, pe drumul luminos al cărei nume este

CALEA SPRE LIBERTATE".

Ali Hadjazi, locotenent din poliţia secretă, nu se îndoia că studenţii sunt direct amestecaţi în întocmirea manifestului şi deaceea nu-şi înceta cercetările la Institutul politehnic şi la celelalte institute de învăţământ. Pretutindeni îşi avea agenţii săi, dar niciunul din ei nu putea să-i comunice ceva îmbucurător. Cel mai mult îl irita faptul că oridecâteori îl vedea pe Djavid Agahi, acesta îi răspundea invariabil printr'un: „Nu e nimic..."

— Ascultă, — începea Ali Hadjazi să depene firul nesfârşit al dăscălelilor sale, — ce vorbă-i asta „nu e nimic"? Să luăm bunăoară istoria de anul trecut cu cărţile lui Azadi. Cărţile doar n'au mâini şi picioare, ele n'au putut să vină singure, să deschidă uşile Institutului şi să se răspândească prin sălile de curs. Astea nu-s minuni de-ale fachirilor indieni! Nu există minuni pe lumea asta, înţelegi? Tot ce se întâmplă în jurul nostru este săvârşit fie de om, fie de animale. Hai să mai spunem şi de păsări sau târîtoare... Intri de pildă într'o cameră şi vezi pe jos găinaţ. Te uiţi la dreapta — nu-i nicio pasăre, la stânga —

nimic, te uiți înainte și înapoi — nicăieri nu-i nicio pasăre. Și nici crăpături nu-s nicăieri, ca pasărea să fi putut să zboare. Te uiți însă în sus și vezi că de tavan o rândunică și-a lipit cuibul. Acum pricepi cum stau lucrurile?

— Pricep, djanabe locotenent.

— Ba nu pricepi nimic, de vreme ce vii aici cu „nu e nimic" în gură! La ce ești bun dacă n'ai nimic de spus? „Nimic" nu se cumpără cu bani. „Nu e nimic" e o prostie, o aberație! Lumea e plină de atâtea bunătăți. Tu caută să existe „câte ceva". Te plimbi, nu faci nimic, nu stai de vorbă cu oamenii, lași lucrurile să-ți intre pe o ureche și să-ți iasă pe cealaltă. și după aia vii la mine ca o curcă plouată... Până acum te-am luat cu binișorul și ți-ai închipuit pesemne că o să-ți aștern mătase sub picioare pentru că-mi vii aici și-mi oferi de fiecare dată „nu e nimic"-ul tău? Să nu mai aud cuvintele astea! Nu uita că hârtia pe care ai semnat-o e la mine. Nu ne-am înțeles ca tu să stai de pomană și să nu faci nimic. O să te bag într'o zi la zdup și atunci o să afli ce înseamnă „nu e nimic" și ce înseamnă „am ceva"! Trebuie să faci treabă, înțelegi tu — treabă!...

Până la această convorbire, Djavid Agahi considerase activitatea sa în slujba poliției secrete ca ceva benevol. Cuvintele locotenentului îl speriară. I se cerea ceva ce-i depășea puterile. Cum putea să afle cine a adus la Institut manualele doctorului Azadi, când nimeni nu suflase niciodată față de dânsul nici măcar o singură vorbă despre chestiunea aceasta? Iar acum, Ali Hadjazi îi cerea să descopere pe autorii acestui manifest. Da, îi cerea, de parcă Djavid Agahi știa unde pot fi găsiți și nu voia să spună.

— Intreabă pretutindeni, iscodește unde se află această „Cale a libertății', — spusese locotenentul cu ocazia primei convorbiri avute cu Agahi în legătură cu manifestele. — S'ar putea întâmpla ca totul să pornească iarăși din Institutul vostru. Știm noi ce fel de oameni sunt studenții voștri! Dacă i-ai lăsa, ți-ar răsturna într'o clipită lumea întreagă. Fiecare se crede filosof, fiecăruia parcă i s'a pus ardei pe limbă...

Primele discuții cu Ali Hadjazi părusera foarte plăcute. Agahi îl considera pe locotenent drept foarte spiritual și râdea în hohote de glumele acestuia. „Bun băiat, acest Ali Hadjazi, pe cinstea mea că-i bun!" își zicea el în gând, ieșind din clădirea poliției secrete.

Și iată că nu trecuse prea mult timp și acest „băiat bun" îl amenința cu sânge rece că-l bagă la închisoare!

Adeseori, în timpul pauzelor dintre prelegeri, Agahi se învârtea de colo până colo prin coridoarele Institutului, trăgând cu urechea la discuțiile studenților, străduindu-se să afle ceva folositor și prin asta să-i facă pe plac lui Ali Hadjazi. Dar aceste străduințe aveau uneori consecințe primejdioase. In timpul memorabilului match de fotbal, fusese zdravăn schilodit și piciorul continua să-l mai doară. După ce zăcuse în pat câteva zile, el se înfățișă locotenentului, șchiopătând și sprijinindu-se în cârje: să vadă și el cu ce preț îi sunt îndeplinite misiunile, să-l compătimească și să ia măsurile de rigoare împotriva lui Zabi și Ușang.

Intră în biroul lui Ali Hadjazi șchiopătând puternic și bocănind zgomotos cu cârja pe podea.

— Vai, Agahi! — se miră în prima clipă locotenentul. — Ce-ai pățit?

Agahi povesti cum se agățase de Ușang „în interes de serviciu" și cum fusese cotonogit pe terenul de fotbal.

— Iar pe acest Zabi ar trebui să-l aruncați în închisoare, agai locotenent, — încheie el, socotind că locotenentul îl va compătimi.

Dar pe chipul lui Ali Hadjazi apăru o grimasă disprețuitoare.

— Ba pe tine ar fi trebuit să te aruncăm de multă vreme în închisoare! — se răsti el indignat. — Da, da, ce te holbezi la mine, spun exact ceeace cred. Uită-te la tine, a ce arăți? S'ar putea crede că ai pornit război împotriva șahului Abbas, te-ai luptat să cucerești lumea și când colo, te-au rostogolit de colo până colo pe terenul de fotbal ca pe o minge!

— Nu m'au rostogolit, ci m'au lovit, agai...

— Da' ce-ţi închipuiai, că o să te mângâie în timpul jocului? Stăteai cu gura căscată şi prindeai muşte!

— N'am stat cu gura căscată, agai...

— Dacă n'ai fi stat cu gura căscată, ai fi pocnit şi tu pe cineva în picioare!

— Păi eram în timpul jocului, agai locotenent. Iar în joc se poate întâmpla orice.

— Vezi că recunoşti şi tu : era în timpul jocului!... Cum vrei să mă agăţ de acest Zabi? Şi el poate să-mi spună : „In joc se poate întâmpla orice..." Ptiu, mi-e şi scârbă să mă uit la tine! Te-ai învineţit, te-ai fleşcăit, miroşi a mortăciune. Când te-am văzut intrând, mi-am zis : „Probabil că flăcăul a aflat ceva". Dacă n'ai aflat nimic, ce cauţi la mine? Doar nu sunt vreun meşter la îndreptat ciolane, ca să-ţi lecuiesc piciorul... Hai, du-te, — îl expedie locotenentul cu un gest al mâinii. — Slavă lui allah, tat'tu face, dacă nu mă înşel, negoţ cu carne? Mănâncă mai multă supă de carne, înzdrăveneşte-te şi apucă-te mai repede de treabă.

Cu aceste cuvinte, îl conduse pe Agahi la uşă.

Când pe pereţii Institutului apărură manifestele semnate „Calea spre libertate", Ali Hadjazi îl chemă din nou, îl înjură bine şi-l ameninţă să-l bage imediat la închisoare, dacă nu va afla dela studenţi cine a lipit afişele.

Agahi părăsi biroul locotenentului, înnebunit de frică.

Dar în scurtă vreme soarta îi zâmbi.

2

Agahi nu se înşelase deloc spunându-şi că Arsen Tatinian e un tânăr simplu şi credul şi deaceea încercă să şi-l apropie. Odată, într'o discuţie avută cu Agahi, Arsen îi făcu câteva confidenţe, mărturisindu-i că are un unchi profesor la Erevan şi că ar pleca cu multă plăcere în Uniunea Sovietică, ca să studieze acolo.

— Şi ce te împiedică s'o faci ? — întrebă cu prefăcută naivitate Agahi. — Acum sunt mulţi care pleacă peste graniţă ca să înveţe.

— Tata mi-a interzis să mă gândesc măcar la lucrul acesta, — răspunse Arsen. — Bătrânul zice că e deajuns numai să ceri viza de ieşire, ca întreaga familie să fie imediat pusă sub supraveghere. Ba se poate întâmpla să ajungi de-a-dreptul la închisoare. Cred că bătrânul are dreptate.

Bucuros de asemenea informaţie, Agahi zbură chiar în aceeaşi zi la Ali Hadjazi.

— Iarăşi mi-ai lăpărut cu „nu e nimic ?" — îl întâmpină tăios locotenentul de poliţie. — Dacă-i aşa, poţi să te cari.

— Nu, nu, agal locotenent ; am informaţii importante !

Agahi povesti amănunţit despre tot ce izbutise să scoată dela Arsen Tatinian.

— Dar despre manifeste ai vorbit cu el ? — întrebă locotenentul.

— Am vorbit şi despre asta, dar... — Agahi se opri, neştiind cum să continue, ca să nu-l supere pe locotenent.

— „Nu e nimic" ? — zâmbi Ali Hadjazi.

— Nimic, — oftă Agahi. — Mi-a spus că a citit manifestul, dar habar n'are care dintre studenţi ar fi putut să se ocupe de aşa ceva.

Cu toate acestea, Ali Hadjazi îl lăudă şi-l îmbărbătă pe colaboratorul său. După aceea însă, se apucă iarăşi să-l dăscălească :

— Ţi-am spus doar că lumea e plină de informaţii, n'ai decât să le culegi. Trebuie numai să-ţi ascuţi urechile şi să asculţi absolut tot ce se vorbeşte.. Uite, bunăoară, flăcăul ăsta, cum îi zice, Arsen Tatinian ? Astăzi visează să plece în Uniunea Sovietică, iar mâine te pomeneşti că se caţără cu o mitralieră pe acoperişul casei şi începe să tragă în noi ! Vezi însă, continuă să fii prieten cu dânsul, ca şi până acum. Cred că ai să izbuteşti să faci treabă bună. Totul porneşte dela lucrurile mici. Dacă oaia nu are

sare îndeajuns, linge toate pietrele ce-i ies în cale și strânge astfel sarea, grăuncior cu grăuncior. Iar tu, ce dracu', nu faci măcar cât o oaie? Asta am spus-o așa, ca exemplu, înțelegi, nu?

— Înțeleg, agai locotenent! — răspunse Agahi înveselit.

— Bine, acum poți să te duci... Da, era cât p'aci să uit. Au mai jucat fotbal studenții?

— N-nu, n'au jucat. Cu ploaia asta...

— Bagă de seamă, să nu se întâmple carecumva să joace și tu să nu fii acolo. De vreme ce ai devenit fotbalist, ești dator să fii prezent la întâlnirile studențești... Ai priceput?

Agahi făcu o plecăciune și ieși.

Deîndată ce ușa se închise în urma lui, Ali Hadjazi se uită la ceasul dela mână și formă un număr la telefonul direct.

La celălalt capăt al firului cineva îi răspunse.

— Agai Sepuh?... Salam, salam, bună seara! — spuse el vesel. — Da, mulțumesc, treburile merg... Mulțumesc, așa și așa... Dece nu? Ies și în oraș...

Dar iată că, schimbând tonul, locotenentul continuă:

— Sunt foarte nemulțumit de dumneata, agai Sepuh... Nu pot să-ți spun prin telefon, ar trebui să ne întâlnim și să discutăm între patru ochi... Dar unde? Dacă vrei, la locul nostru obișnuit. Voi fi acolo peste o jumătate de oră... Da, da. Te rog să nu întârzii!...

După ce puse receptorul pe furcă, Ali Hadjazi amenință cu degetul:

— Așteaptă, șaitan chelbos, o să iau două piei de pe scăfârlia ta cheală!

După o jumătate de oră, locotenentul se afla într'una din camerele hotelului „Ritz".

Sepuh întârzia. De plictiseală, Ali Hadjazi începu să se studieze într'o oglindă mare de pe perete. Se privea, ba din față, ba din profil, întorcându-se când la dreapta, când la stânga și la fiecare întoarcere își potrivea cravata, își aranja vestonul sau își netezea părul pe la tâmple.

În sfârșit, sosi și cel așteptat.

Intrând în cameră, Sepuh luă un aer mirat.

— Ce-mi văd ochii, agai Hadjazi ? ! O masă goală... Nu cumva vă închipuiți că sunt complet falit și că nu pot să vă ofer un supeu ca lumea ?

Apropiindu-se mai mult, el strânse lingușitor, cu ambele mâini, mâna îngustă cu unghiile îngrijit făcute, pe care i-o întinse locotenentul.

— Salam, salam ! Vă rog din suflet să mă iertați, dar am atâtea treburi, încât îmi vuiește capul de ele. N'am reușit deloc să găsesc un moment potrivit ca să trec pe la dumneavoastră.

Luând un aer oficial, Ali Hadjazi se lăsă într'un fotoliu așezat în fața mesei și, cu un gest, îl invită pe Sepuh să ia loc.

— Cum aș putea să te iert, agai Sepuh, — începu el pe un ton uscat, — când primesc informații atât de proaste ? ! Știi prea bine câtă încredere avem în dumneata. Însuși djanabe sarhang Hosrov Havar avea încredere în dumneata și adu-ți aminte ce zicea : „Dintre armeni, agai Sepuh este omul nostru cel mai de încredere..." Cel mai de încredere ! Nu-s rele cuvintele astea, iar de lucrurile bune îți aduci întotdeauna aminte. Nici dumneata nu te-ai exprimat rău atunci. Ia adu-ți aminte : „Atâta timp cât trăiesc, voi sluji cu credință prea luminatului șah ! Puteți să vă bizuiți pe dașnaci, djanabe sarhang, sunt oameni de încredere..." Și ce s'a ales din toate astea ? Așa pot și eu să spun că sunt gata să-mi dau viața pentru șahul francez...

— Francezii n'au șah, agai locotenent.

— Știu, dar am spus-o ca un exemplu. Și apoi, dacă nu-l au astăzi, pot să-l aibă mâine. Dar miniștri au, nu-i așa ? Iar fiecare ministru nu face decât să se gândească cum ar putea deveni șah, nu-i așa ?... Da. Iar din acești dașnaci mult lăudați, pe care i-ați pus la dispoziția noastră, niciunul nu face nimic. Singur Ciatikesian umblă pe la casele oamenilor, ca după aceea să vină să-mi raporteze : în cutare casă au mâncat șașlâc, în cutare — dolma sau plov cu pui... Djanâm, cine nu știe că omul trebuie să mănânce

ceva ? Şi apoi, e firesc ca nu toată lumea să mănânce aceleaşi bucate sau aceeaş pâine : unul cumpără lavaş, altul — sangac [1]). Şi el crede că face cine ştie ce treabă grozavă, îndopându-se până plesneşte, ba la unul, ba la altul, şi raportându-mi după aceea tainele burţii lui. Aşa se face treaba ? Mi l-ai lăudat pe acest Ciatikesian, încredinţându-mă că nu-i om mai potrivit pentru asemenea misiuni.

— Repet şi acum acelaş lucru, djanabe locotenent. Trebuia să-mi spuneţi toate astea mie, ca să-l chem şi să-i frec limba cu ardei... Poate că nu-i ajung la urechi vorbele care ne interesează.

Spusele lui Sepuh nu-i plăcură lui Hadjazi.

— Cum vine asta ? Dece ajung până la urechile mele şi până la ale dumitale nu ? Dacă nu mă înşel, nimeni dintre voi nu s'a plâns până astăzi că suferă de urechi ? Nu, aici nu-i vorba de asta, ci de faptul că voi, armenii, vă apăraţi unul pe altul ; fie că aveţi de-aface cu un comunist, fie cu altcineva — pentru voi asta n'are nicio importanţă.

De data aceasta fu rândul lui Sepuh să se indigneze :

— Spuneţi lucruri nedrepte, agai locotenent, foarte nedrepte ! — exclamă el aprins. — De douăzeci de ani lupt împotriva comunismului şi iată dovada cuvintelor mele...

Sepuh se răsuci, făcând să scârţâie scaunul sub el, în aşa fel, încât Ali Hadjazi să poată vedea adânca cicatrice care-i brăzda gâtul gros.

— Iată ce amintire mi-a rămas dela comunişti, iar dumneavoastră mă declaraţi astăzi aproape un apărător al lor !

Cicatricea de pe gâtul lui Sepuh nu-l impresionă în mod deosebit pe Ali Hadjazi. Gulerul cămăşii o ascundea doar pe jumătate, aşa că cicatricea putea fi văzută oricând.

— Ştiu, ştiu, — făcu indiferent locotenentul, — mi-ai vorbit de două ori până acum de treaba asta. Orice lucru la vremea lui. Acum este vorba de altceva,

[1]) *Sangac* — pâine albă, sub forma unor foi mari, puţin mai groase decât cele ale lavaşului. (N. red. ruse.)

şi eu nu vorbesc niciodată de rău pe oameni fără să mă bizui pe fapte concrete... Mi l-ai lăudat pe doctorul Tatinian. Ştii ce-am aflat astăzi ? Am aflat că aceşti Tatiniani sunt comunişti sadea ! Da, da, nu te mai mira. Să nu ne pierdem timpul în discuţii contradictorii. Ai face mai bine să te ocupi personal de chestiunea asta. De vreme ce îl cunoşti bine pe doctorul Tatinian şi aţi fost cândva prieteni, trebuie să-l vizitezi mai des, să cauţi să afli cine vine pe la dânsul, ce se discută... Ei, dar mi se pare că nu trebuie să te învăţ eu pe dumneata.

După ce chestiunile de afaceri fură lichidate, Sepuh începu pe un ton degajat:

— Toate astea sunt prostii, agai locotenent ! Il cunosc bine pe doctorul Tatinian. Nici pomeneală să fie comunist ! Fratele său e profesor, învăţat. Iar el nu s'a ocupat niciodată de politică. Dacă însă îmi va cădea în mână un comunist dintre armeni, apoi îi sucesc chiar eu gâtul ! Dar, hai să bem mai bine câte o sticluţă de şampanie !

Ali Hadjazi n'avu nimic de obiectat.

Peste o oră, Sepuh, care între timp, se ameţise de-a-binelea, ridica paharul deasupra capului şi-i spunea interlocutorului său:

— In sănătatea dumneavoastră, Ali Hadjazi ! Jur pe onoarea mea că îmi sunteţi foarte drag. Aşa trebuie să fie un militar, ca dumneavoastră, un om hotărît. Da, când purtam pe umeri epoleţi ca ai dumneavoastră, eram şi eu la fel. Se întâmpla să împuşc pe loc pe subalternul care nu-mi executa ordinul. Eh, când stai să-ţi aminteşti, câte nu s'au mai întâmplat !... In sănătatea dumneavoastră, djanâm, şi nădăjduiesc că niciodată nu vom avea dece să fim supăraţi unul pe celălalt ! Credeţi-mă, suveranul Iranului poate conta oricând pe devotamentul daşnacţutiun-ului ! [1])

1) *Daşnacţutiun* — partid armean contrarevoluţionar burghezo-naţionalist, înfiinţat la începutul deceniului al X-lea al secolului al XIX-lea, în Caucaz şi în Turcia, cu scopul de a crea o Armenie burgheză independentă. După Revoluţia din Octombrie au participat la blocul contrarevoluţionar din Transcaucazia, fiind totodată agenţi ai imperialiştilor anglo-franco-americani. (N. red. rom.)

Ali Hadjazi se uita la chelia strălucitoare, brobonită de sudoare a lui Sepuh, aproba din cap şi zâmbea.

3

Arsen Tatinian nu fusese arestat, dar aproape zilnic era chemat la direcţia poliţiei secrete pentru interogatoriu.

Primul interogatoriu n'a fost, la drept vorbind, un interogatoriu. Un locotenent ferches, îngrijit îmbrăcat, stătu de vorbă cu Arsen vreo jumătate de oră, glumind tot timpul, râzând şi spunându-i tânărului numai lucruri plăcute. Datorită firii sale vesele şi a felului său degajat şi amabil, Arsen chiar îl plăcu pe Ali Hadjazi. Abia cu mult mai târziu Arsen îşi dădu seama că sub strălucirea exterioară se ascundea un om extrem de limitat şi complet ignorant în tot ceeace nu privea meseria lui de poliţist.

Ali Hadjazi era capabil să-l scoată pe om din fire prin încetineala sa plictisitoare şi perseverenţa sa stupidă. Timp de o lună, el îl chema în mod sistematic pe Arsen, îl interoga şi îi fixa o nouă întâlnire pentru a doua zi sau peste două zile.

Şi de fiecare dată, când se apropia de clădirea poliţiei secrete, Arsen ştia la ce încercări va fi supus.

Da, erau într'adevăr încercări şi încă foarte grele.

Abia în zilele astea, Arsen îşi dădu pe deplin seama că oamenii pot fi pedepsiţi şi printr'o necontenită tărăgăneală — că există indivizi care ştiu să ţintească în sentimentele şi nervii lor şi să-i scoată din obişnuitul lor echilibru.

Probabil că tocmai pe aceasta se baza şi Ali Hadjazi, căutând să obţină informaţiile de care avea nevoie. De fiecare dată când Arsen venea la el, locotenentul, înainte de a începe interogatoriul, arunca o privire asupra tuturor obiectelor pe care le avea în faţa lui pe masă — călimări, creioane, un presse-papier, o pensulă groasă pentru curăţatul peniţelor — şi începea să aşeze simetric călimările, mişcându-le pe placa de

marmoră roz care servea drept postament; după aceea încerca toate peniţele, muindu-le pe rând, ba în cerneala neagră, ba în cerneala roşie şi scriind de fiecare dată cu sârguinţă caligrafică unul sau două cuvinte. Dacă liniile trase de peniţă nu-l mulţumeau, lua pensula şi începea s'o cureţe cu cea mai mare grijă, căutând să nu păteze postavul verde al biroului.

Părea că Ali Hadjazi nu suporta creioanele neascuţite bine. Deaceea, după trecerea în revistă a mesei şi încercarea peniţelor, el scotea o maşină de fabricaţie germană pentru ascuţitul creioanelor, aşeza pe masă o foaie albă de hârtie şi, fără să-l ia în seamă pe Arsen, ascuţea meticulos fiecare creion în parte; apoi făcea un cornet din foaia de hârtie cu strunjiturile de creion, se întorcea încet, fără să se ridice din fotoliu şi răsturna strunjiturile şi praful de grafit într'un coş de hârtii, păzindu-se cu grijă să nu scape carecumva vreo fărâmitură pe veston sau pe pantofii săi strălucitori.

După ce termina cu creioanele, locotenentul începea să deschidă toate sertarele biroului, absolut toate, de sus până jos, şi să scoată nişte dosare pe care le studia cu atenţie, pentru ca după aceea să le pună la loc. Şi fiindcă biroul avea şapte sertare, cercetarea dosarelor îi lua lui Ali Hadjazi cel puţin o jumătate de oră.

In tot acest timp, Arsen trebuia să aştepte, până când Ali Hadjazi va binevoi să-l interogheze, punându-i aceleaşi întrebări, în exact aceeaş ordine ca şi în prima zi. Se întâmpla foarte des ca în timpul „operaţiunilor" de aducere în ordine a biroului şi a dosarelor, în cabinet să intre cunoscuţi sau colegi ai locotenentului.

In cazul acesta, dacă pe epoleţii celui intrat era măcar cu o steluţă mai mult decât pe epoleţii locotenentului, Ali Hadjazi sărea din fotoliu şi cu un zâmbet strălucitor pe faţă, se grăbea să iasă în întâmpinare.

— O, bine aţi venit, bine aţi venit! Imi faceţi o mare cinste... Nu îndrăznesc să mă arăt în ochii

dumneavoastră şi, firește, aveți tot dreptul să-mi reproşaţi...

Dacă însă cel intrat era mai mic în grad, locotenentul nu se clintea de pe locul său şi zâmbetul acela strălucitor nu-i lumina faţa. Cu o politeţe glacială, el îi primea pe colegi şi pentru cel mai neînsemnat motiv începea să le facă observaţii, repetând de câte cinci ori acelaş lucru şi subliniind fiecare cuvânt spus.

După ce-l expedia pe vizitator, locotenentul se tolănea în fotoliu şi timp de un minut îl privea în tăcere pe Arsen, aţintindu-şi asupra lui o privire ascuţită şi cercetătoare. După aceea, întreba :

— Ei, agai Tatinian, la ce vă gândiţi atât de încordat ?

— La nimic, agai locotenent.

— Aţi hotărît va să zică să vă lăsaţi creierul în repauz ? Nu-i rău... Dar poate o să-mi spuneţi cumva, dece vă pregăteaţi să plecaţi în Rusia Sovietică ?

— Nu mă pregăteam, ci mă gândeam numai.

— Bine, bine. Vă gândeaţi numai, vă gândeaţi... Şi ce vă gândeaţi să faceţi acolo ?

— Dacă aş fi plecat, m'aş fi apucat de învăţătură.

— Da' dece nu v'aţi gândit să învăţaţi bunăoară în Germania sau în Italia ?

— Acolo n'am rude, pe când în Erevan trăieşte fratele tatălui meu, care e profesor. La Erevan m'aş fi simţit mai bine decât în altă parte, unde n'aş fi avut niciun cunoscut.

— N'aţi fi avut niciun cunoscut... Aşa. Dar n'aţi putea să-mi numiţi, pe rând, pe toţi cunoscuţii dumneavoastră din Uniunea Sovietică ?

— V'am mai spus, agai locotenent, nu o singură dată, că în Uniunea Sovietică n'am niciun alt cunoscut, în afară de unchiul meu. V'am spus lucrul ăsta şi data trecută...

— Data trecută n'o pun la socoteală : aţi venit la mine obosit şi probabil nu puteaţi să vă concentraţi şi să vă aduceţi aminte de tot. Nu mi-aţi spus nici măcar cine v'a dat ideia cu plecatul în Uniunea Sovietică... Înţelegeţi întrebarea, nu ? Răspundeţi !

— Şi de data asta, întrebările dumneavoastră sunt aceleaşi ca şi rândul trecut. Ca atare, şi răspunsurile mele vor fi aceleaşi. Nu ştiu, zău, ce-o să iasă din toată treaba asta...

Dar Ali Hadjazi era adeptul unei anumite metode: picăturile de apă sfărâmă piatra. Repetând mereu aceleaşi cuvinte, el căuta pesemne să străpungă creierul lui Arsen şi aşa foarte obosit de toate aceste interogatorii plictisitoare.

Pe Arsen îl costau scump aceste vizite aproape zilnice la direcţia poliţiei secrete. Slăbea şi devenise palid, molatic şi îngândurat. Cei de acasă îl întrebau mereu, căutând să afle ce anume îl copleşeşte. Dar Arsen nu le putea spune nimic : Ali Hadjazi îl pusese să semneze că nu va povesti nimănui despre aceste interogatorii, ameninţându-l că va fi tras la răspundere „pentru divulgarea secretului de stat".

Interogatoriile astea prelungite la infinit nu prevesteau nimic bun, şi lucrul acesta îi era clar lui Arsen. Care erau însă intenţiile lui Ali Hadjazi ?

Odată, nemaiputând răbda, Arsen îi puse această întrebare locotenentului de poliţie.

Ali Hadjazi nu se supără şi răspunse cu obişnuita sa politeţe :

— Totul se află la timpul său, agai Tatinian. Sunt lucruri pe care e bine să le ştii la vremea lor. Ce s'ar întâmpla cu noi dacă în copilărie am şti tot atâtea câte ştim acum ? Părinţii noştri ne-ar izgoni pur şi simplu de acasă ! Da, da. Toate lucrurile la vremea lor... Vedeţi bine, noi nu ne grăbim. Atunci dece să vă grăbiţi dumneavoastră ?

Arsen îşi punea din ce în ce mai des problema : ce vor dela el ? Ghicea că sub politeţea excesivă a locotenentului şi sub toate aceste interogatorii lungi se ascunde un scop perfid. Dar întocmai cum un om care nimereşte dela lumina soarelui într'o peşteră întunecoasă nu poate vedea fiara ascunsă în fundul ei, tot aşa un tânăr neexperimentat, nimerind în plasele poliţiei secrete, nu poate desluşi primejdia ce-l ameninţă.

CAPITOLUL III

1

Cu Korani, directorul Institutului se purta jignitor de rece şi de arogant. Korani vedea limpede că Vosuhi îl desconsidera, că nu vorbeşte cu el aproape deloc şi că evită pe toate căile să se întâlnească cu el, chiar între pereţii Institutului. Motivele acestei purtări erau pentru Korani cu totul de neînţeles. Trecând în revistă ultimele evenimente, el căuta să-şi desluşească anume când şi cu cine îl bârfise pe Vosuhi, făcea tot felul de presupuneri, dar, nereuşind să ajungă la o concluzie care să rămână în picioare, hotărî să stea de vorbă cu tatăl său.

Bătrânul mollà Korani îşi povăţui fiul:

— Fereşte-te să-l ponegreşti în mod direct. In vremurile noastre puterea braţului şi paloşul nu mai slujesc pentru dobândirea puterii. Se întâmplă adesea ca mii de paloşe să se sfărâme în ţăndări la o singură viclenie. Doar şi în coran stă scris: „Şi iată că recurseră la viclenie şi allah recurse şi el la viclenie. Dar allah este cel mai viclean dintre vicleni..." Aurul începe să strălucească abia după ce ai pus mâna pe el.

Bătrânul Korani avea reputaţia celui mai înţelept dintre mollà. Fiul lua întotdeauna aminte la cuvintele lui, căutând să tragă cât mai mult folos din sfaturile bătrânului. Urmând poveţele tatălui, el nu zăngănea niciodată paloşul acolo unde putea fi folosită viclenia sau perfidia.

Procedă şi de astădată la fel. Neizbutind să lămurească pricina în schimbarea atitudinii lui Vosuhi, el se purta faţă de director ca şi cum în relaţiile lor n'ar fi intervenit nimic.

Curând însă, Vosuhi îl chemă în biroul său.

— Agai Korani, — începu directorul, străduindu-se să nu depăşească limitele unui ton oficial, ca de ghiaţă, — primesc necontenit nenumărate plângeri la adresa dumneavoastră. Pretutindeni se spune că

nu aveţi studii superioare şi ca atare nu aveţi dreptul să predaţi la un Institut.

— Dar am studii superioare, agai Vosuhi!

— Am controlat: nu le aveţi. Aţi părăsit universitatea, fără s'o fi terminat. Poate mi-aţi putea prezenta o diplomă?

Ţinându-şi ochelarii cu degetele, Korani aţinti asupra directorului o privire furioasă:

— Va să zică daţi crezare doctorului Azadi? Toate astea sunt născocirile lui! Nu mă aşteptam să căderi sub influenţa rebelilor.

Ridicând mâna sa păroasă, Vosuhi îl ameninţă cu degetul:

— Nu vă sfătuiesc să continuaţi cu asemenea pălăvrăgeli!... Sunteţi concediat din funcţiunea de profesor al Institutului.

— Ce face? Cum îndrăzniţi! O să vă arăt! Eu... eu...

In ochii lui Vosuhi se aprinse mânia, iar cele câteva fire de păr care-i împodobeau capul începură să tremure. O, cât ar fi vrut să posede răceala ucigătoare şi calmul imperturbabil al lui Hosrov Havar! Nu reuşi însă să-şi păstreze sângele rece şi, sărind de pe locul său, izbi cu pumnul în masă şi ţipă:

— Pe cine ţi-ai găsit să ameninţi, ai? Pe cine?!

In clipa asta Korani, cu mutrişoara lui ascuţită şi ochii roşietici aflaţi sub fruntea îngustă, era parcă un şoricel zburlit. Când Vosuhi sări furios de pe scaun, îl cuprinse, într'adevăr ca pe un şoarece, o spaimă cumplită. O singură lovitură dată de director ar fi fost deajuns să-l pună la pământ fără să mai sufle — natura nu-i refuzase lui Vosuhi forţa fizică. Cu toate acestea, Korani găsi în el suficientă impertinenţă pentru ca la rândul său să-i arunce directorului în faţă:

— Eu... eu... o să mă plâng! Sunteţi în legătură cu rebelii şi personal sunteţi un rebel, da, da!

— Afară!!! — tună Vosuhi. — Ieşi afară de aici, ţânţar păcătos!

Ferestrele dela biroul directorului zornăiră. Doi profesori care aşteptau în anticameră intrară fără să

mai aştepte permisiunea, exact în momentul în care Vosuhi, agitându-şi furios prin aer pumnii, înainta spre Korani care se retrăgea speriat către uşă.

Ţipetele directorului fură auzite şi de studenţii care se îmbulzeau la uşa biroului.

Korani o zbughi afară din cabinet, palid, ciufulit şi porni în goană de-a-lungul coridorului.

— O să vă arăt ! O să vă arăt !... — mormăia el furios, dându-şi cu fiecare pas tot mai mult capul pe spate.

Studenţii îi făceau loc şi-l urmăreau cu privirea. Înfăţişarea lui Korani îi uluise. Nu fusese atât de furios nici chiar în ziua în care văzuse pe tablă, la Institut, faimoasa formulă în care era egalat cu zero. Dar şi în furia sa, rămânea tot caraghios : privindu-l aveai impresia că picioruşele lui subţiri şi strâmbe se vor frânge dintr'o clipă într'alta sub greutatea trupului, deşi încerca să imprime mersului său o călcătură fermă.

— O să vă arăt !— striga el din ce în ce mai tare, tropăind pe podea cu ghetele lui de lac.

La capul scării, un grup de studenţi din anul I, în frunte cu lunganul Hosein Namvar, barară drumul profesorului lor.

— Ce s'a întâmplat agai Korani ?

— Ticăloşii !... Rebelii !... — ţipă gâfâind Korani şi încercă să-şi facă loc spre scară.

Insă Hosein Namvar se proţăpise în faţa lui şi nu se clintea din loc.

— Cine ? Cine a îndrăznit să vă supere, agai Korani ? Daţi-ne numele rebelilor şi o să le muiem noi oasele !

Hosein purtă ameninţător căutătura ochilor săi tulburi şi albicioşi spre fundul coridorului, gata să se încaiere pe loc cu cineva. Ţuguindu-şi buzele groase, el încercă chiar să-l ia de braţ pe Korani şi să-l conducă înapoi, pe coridorul plin de studenţi.

— Arătaţi-ni-i pe ticăloşi şi o să le dăm noi o lecţie îndată !

— Arătaţi-ni-i — o să-i aranjăm ! — repetară ca un ecou prietenii lui Namvar.

In clipa aceea, se ivi de undeva Djavid Agahi care își croi drum prin grupul de studenți și se opri în fața lui Korani :

— Ce s'a întâmplat, agai profesor, ce s'a întâmplat ?

Korani răspunse întrucâtva mai liniștit :

— Veți afla în curând !

— Nu ! — se împotrivi Namvar. — Spuneți-ne imediat, iar restul lăsați-l pe seama noastră.

— Spuneți agai profesor ! — repetă Agahi.

Korani își trase cu greu răsuflarea și cu o sforțare, izbuti să răspundă :

— Cămila asta de Vosuhi a îndrăznit să mă concedieze din Institut.

Auzind numele directorului, Hosein Namvar se lăsă nehotărît de pe un picior pe altul, neștiind ce atitudine să ia față de această declarație.

Agahi se retrase în mulțime, iar ceilalți prieteni ai lui Namvar schimbară priviri nesigure.

Korani, pe care nu-l mai reținea nimeni, se repezi spre ieșire, strigând încă odată cu furie :

— O să-i arăt eu !

Hosein Namvar se adresă prietenilor săi :

— I-aș arăta și eu, dacă n'ar fi fost vorba de director !

Un student cu ochi negri și gânditori, care ascultase tăcut discuția dintre Namvar și Korani, aruncă batjocoritor :

— Și ce te împiedică ?

Namvar se răsuci spre el, de parcă ar fi fost mușcat de un șarpe.

— Păstrează-ți glumele pentru tine, Iradj, n'am nevoie de ele ! Oricine mi-ar sta înainte, îl înhaț uite așa...

Intinse mâna, intenționând să-l înhațe pe student de guler, însă un tânăr cu ochii și sprâncene ca de cărbune, care stătea lângă Iradj, prinse din zbor mâna lui Namvar și o strânse cu putere.

— Potolește-te, Hosein...

— Lasă mână. Vaan ! — strigă amenințător Namvar.

Dar Vaan, cu zâmbetul dispreţuitor al omului care-şi cunoaşte superioritatea, răsuci calm mâna lui Namvar şi i-o lipi de coapsă.

— Uite, aşa trebuie s'o ţii!

Tânărul acesta, care prin statura sa nu se deosebea cu nimic de restul colegilor, era înzestrat cu o forţă uriaşă.

Unul din prietenii lui Namvar se agăţă de mâna stângă a lui Vaan, dar acesta, cu acelaş zâmbet dispreţuitor pe buze, îl azvârli cu uşurinţă spre perete. Încă o clipă şi bătaia ar fi fost gata, dacă Djavid Agahi nu s'ar fi repezit deodată între cei doi:

— Prieteni, aici nu-i loc pentru păruială!

Hosein îi strigă lui Vaan, peste capul micului Agahi, ameninţând cu pumnul:

— Am să te învăţ eu minte după cursuri!

Atraşi de zgomot, un grup de studenţi din coridor se apropiară de locul gâlcevii. Printre ei era şi Suria, la braţ cu Asthik.

Văzând că Hosein Namvar îi ameninţă cu pumnul pe Vaan şi Iradj, ea păli brusc, aşa cum i se întâmpla întotdeauna în asemenea cazuri, şi, lăsând braţul prietenei sale, făcu câţiva paşi spre lunganul Hosein:

— Cum de nu ţi-e ruşine să te porţi ca un puştan de şcoală primară?!

Deobicei, în faţa Suriei, Hosein Namvar era cuprins de un fel de ruşine şi-şi pierdea încrederea în sine. De data asta însă, neluând-o în seamă, el mai ameninţă odată cu pumnul şi strigă întinzând gâtul peste capetele studenţilor care-l înconjuraseră:

— Ai să mi-o plăteşti, şobolan de spiţerie!

Vaan o privi pe Suria, pe Asthik şi o roşeaţă aprinsă îi inundă obrajii, în timp ce genele lungi şi întoarse îi tremurară. Iradj, atins de insulta adresată prietenului său, vru să se năpustească asupra lui Namvar, însă colegii îl reţinură. Pe Vaan nu reuşi însă nimeni să-l oprească: croindu-şi drum prin grupul de studenţi, el ajunse într'o clipă în faţa lui Namvar. Toţi cei prezenţi crezură că dintr'o clipă într'alta, Vaan îl va pocni pe lunganul bătăuş. El însă se stăpâni şi spuse doar:

— Să nu-ți închipui că tuturor trebuie să le fie frică de tine, pentru că tatăl tău e procuror. Eu unul nu mă tem de tine— asta să-ți intre bine în cap!

Nimeni din cei prezenți nu se îndoi de spusele tânărului — atâta neînfricare și dârzenie tinerească erau întipărite în ochii lui negri și pe buzele sale subțiri, care arătau voință.

2

Iradj și Vaan se împrieteniseră încă de pe vremea când erau în clasa șaptea a aceluiaș liceu.

Până atunci, Vaan fusese prieten cu Arsen Tatinian. Arsen se mutase apoi la o altă școală iar Vaan își găsise un nou prieten.

Ceeace făcuse ca ei să se împrietenească fu că la începutul anului școlar profesorul îi așeză pe amândoi în aceeaș bancă. Plecau dela școală întotdeauna împreună și pe drum discutau problemele care îi interesau.

Intr'o bună zi, se iscă o discuție aprinsă asupra eroului filmului „Hoțul din Bagdad". Iradj susținea că eroul filmului pierise în timpul unui incendiu, iar Vaan refuza să creadă așa ceva. După părerea lui, eroul fusese ucis într'un alt film. Singurul care ar fi putut să hotărască cine are dreptate și cine nu, ar fi fost un martor ocular al pieirii sau asasinării hoțului din Bagdad, dar din păcate un asemenea martor era cu neputință de găsit la Teheran.

Uneori se luau la ceartă pe mărcile automobilelor noi. Dacă unul susținea că există automobile-amfibii, care pot să circule și pe uscat și pe apă, celălalt refuza să creadă că poate exista așa ceva. Intr'un cuvânt, nu era mare lucru să-și găsească subiecte de ceartă. Dar despre orice ar fi vorbit, deîndată ce discuția ajungea în domeniul tehnicii, amândoi se adresau cu regularitate lui Akper, ca acesta să spună cuvântul hotărîtor. Și Akper era un bun arbitru.

Tânărul acesta era unanim recunoscut ca un cunoscător în ale tehnicii. Buzunarele și geanta lui erau

veşnic pline de bucăţi de cablu şi sârmă de aramă, aluminiu sau oţel de şaibe, şuruburi, de tot felul de piese de schimb mărunte pentru maşini, de bucăţele de cositor şi plumb. Unele din piesele lui de schimb aveau forme atât de ciudate, încât nici cel mai priceput mecanic n'ar fi putut stabili destinaţia lor reală. Văzându-le, puteai să-ţi închipui tot ce poftеşti, gândindu-te la toate maşinile şi aparatele cunoscute, mari sau mici — la un motor de automobil, la o maşină de scris sau de cusut, la o bicicletă, la un patefon, sau la un aparat de radio. Era extrem de greu ca judecând după o bucăţică de metal de mărimea unui deget, să-ţi imaginezi mecanismul complicat în care această piesă jucase cu siguranţă un rol bine determinat înainte de a ajunge direct sau indirect, în buzunarele lui Akper. Fireşte, ar fi nedrept să ne închipuim că Akper extrăgea toate aceste piese din maşina de cusut marca „Singer" aparţinând tatălui său. Vechiul „Singer", care părea şi mai bătrân decât proprietarul lui, se oprea adesea, ca şi când ar fi fost ostenit. Odată cu dânsul se oprea şi tatăl lui Akper şi începea să-şi bombăne tovarăşul lungilor lui ani de muncă, dar după o scurtă pauză, ca şi când în timpul acesta ar fi adunat forţe proaspete, amândoi porneau să coase mai departe. Şi toate acestea nu se petreceau câtuşi de puţin din pricina faptului că Akper, cu ajutorul unei curele de transmisie, făcuse ca maşina de cusut să pună în mişcare axul unui mic strung, la care băiatul fasona diverse piese, nelăsând vechiul „Singer" să se odihnească nici măcar în lipsa tatălui. Nu, pur şi simplu, obosea bătrânul...

Intr'o vreme, Akper devenise un pasionat constructor a tot felul de jucării mecanice. Din toate aceste jucării, cea mai largă popularitate o căpătase „şoarecele mişcător"; era suficient să-l întorci şi să-l aşezi pe podea, şi el începea să fugă ca un adevărat şoarece. Akper muncise mult la el iar când sfârşi partea mecanică, înveli cutiuţa metalică în vată şi o cusu într'o bucăţică de catifea cenuşie, cu lăbuţe de şoarece şi luă cu dânsul jucăria, ca s'o arate colegilor dela şcoală.

În timpul recreației, în clasă izbucni o gălăgie infernală. Adunați în jurul tablei, elevii, captivați de „șoarecele mișcător", nu auziră clopoțelul și lecția începu cu strigătul amenințător al lui Korani, care pe atunci era profesor la școala secundară :

— Ce-i nerușinarea asta ? !

Elevii fugiră la locurile lor. Șoricelul fu înhățat de Hosein Namvar.

Câteva clipe, Korani îi privi pe elevi cu ochi răi și fără să spună un cuvânt. Toți se temeau de dânsul și tremurau de spaimă când îi privea astfel. După ce-i apostrofă în felul acesta pe vinovați, Korani se așeză la catedră, apropie catalogul și încă vreo două minute cercetă numele, demult cunoscute, ale elevilor.

Și deodată, în fața lui apăru un șoarece — mai exact, sări cu repeziciune de pe banca întâia și alergă pe catedră, de parcă ar fi avut intenția să se ascundă la Korani în sân.

Korani se trase îndărăt scoțând acelaș țipăt ascuțit pe care cu câteva minute în urmă îl scoseseră elevii sperioși.

Dar lucrurile nu se opriră aici.

Cuprins de groază, Korani vru să sară de pe scaun, dar se împiedică și căzu grămadă.

În clasă izbucni un irezistibil hohot de râs.

Când, după ce străbătu catedra, șoricelul sări pe burta lui Korani, acesta scoase un urlet sălbatic și... deabia atunci băgă de seamă că pricina spaimei lui fusese o simplă jucărie.

Ciufulit, roșu ca racul, el se ridică de jos și cu siguranță că ar fi rupt urechile celui vinovat pentru rușinea pățită, dacă acesta n'ar fi fost Hosein Namvar, ci oricare altul.

Dar Korani nu cuteza să-l atingă nici cu degetul pe acest băiețoi obraznic, și asta pentru simplul motiv că tatăl lui Hosein era și pe vremea aceea procuror general.

Cu toate acestea, Korani, apucând cu precauție șoricelul, îl amenință pe zănaticul fiu al procurorului :

— Am să-l arăt tatălui tău !

— Păi nu-i al meu, agai Korani ! — se grăbi Hosein să se dezvinovăţească. — Akper l-a adus.

— Ah, Akper ? ! — furia lui Korani păru că se dublează. Îl căută din ochi pe Akper şi strigă : — Va să zică tu ai adus aici porcăria asta, ticălosule ? Ia vino încoace !

Akper se apropie cu paşi şovăitori de tablă, ştiind bine ce-l aşteaptă.

Neputându-se stăpâni, Korani se repezi spre el şi începu să-l pălmuiască din răsputeri, după care îl împrânci spre uşe :

— Marş, marş, afară, ticălosule !

Korani ceru eliminarea lui Akper, care ar fi fost eliminat, dacă ceilalţi profesori nu i-ar fi luat apărarea : Akper era extrem de dotat şi obţinea note excepţionale la toate materiile. Doar după istoria cu şoricelul-jucărie, în dreptul numelui său apărură în catalog câteva doiuri, la una din materiile pe care o cunoştea mai bine decât pe toate celelalte : la matematică, obiectul predat de Korani.

Dar până la urmă Akper fu totuşi nevoit să se despartă de şcoală. De ani şi ani, tatăl lui, un bătrân croitor, suferea de reumatism şi mâinile începură să-i înţepenească. Nu mai putea să coase la „Singer"-ul său. Nimeni altul în casă nu mai putea câştiga pâinea zilnică. Surorile lui Akper erau mai mici decât el, iar mama nu se pricepea să vâre nici măcar un fir de aţă în urechea acului. Akper l-ar fi putut înlocui pe tatăl lui, însă băiatul nu putea suferi meseria de croitor. Lui îi plăcea să lucreze cu metale, îi plăcea mecanica.

Şi Akper, părăsind şcoala, se angajă ca lucrător într'un atelier de reparaţii auto.

Intr'un singur an, el obţinu succese strălucite. Dacă şi înainte, când nu avea uneltele potrivite, el reuşea să facă lucruri de-a-dreptul minunate, acum, în timpul său liber, folosind uneltele şi maşinile atelierului, realiza lucruri pe care le puteau invidia chiar şi meşterii cei mai experimentaţi. Odată, el lucră la strung un serviciu de birou, pe care îl dărui şefului de ate-

lier. Altădată execută un abajur metalic, cu lucrătură artistică, pentru o lampă de birou, pe care fu nevoit să-l dea patronului întreprinderii.

Colegii de şcoală ai lui Akper — printre care Iradj şi Vaan — se abăteau adesea pe la el, aducându-i cărţi de studiu şi de citit.

Akper nu încetase să înveţe, dând în particular, tot atât de bine ca şi înainte, examenele de fizică şi matematică, obţinând note bune şi la celelalte obiecte.

Iradj şi Vaan îşi procuraseră biciclete şi-l vizitau pe Akper nu numai acasă, ci şi la atelier. Akper nu voia ca prietenii săi să cheltuiască bani pentru repararea bicicletelor la atelier şi le propuse să le repare gratuit la el acasă. Prietenia dintre ei se adâncea. Iradj şi Vaan deveniră oaspeţi obişnuiţi în familia lui Akper şi căutau să-şi ajute prietenul cu ce puteau.

Când Vaan îi dărui lui Akper „Fizica" doctorului Azadi, acesta, de bucurie, nu mai ştia pe ce lume se găseşte. Cartea lui Azadi era scrisă într'o limbă simplă şi pe înţelesul tuturor, conţinea numeroase exemple şi explica noi probleme importante. Deosebit de valoros era capitolul consacrat electricităţii. După ce citi cartea, Akper spuse entuziasmat prietenilor săi :

— Eh, de-aş şti măcar jumătate din ceeace ştie doctorul Azadi, nu mi-aş mai dori nimic pe lumea asta ! Câte lucruri ştie omul ăsta !

In orele sale libere, el deschidea „Fizica" lui Azadi şi se cufunda în citirea fiecărei pagini, se frământa cu dezlegarea fiecărei probleme sau exerciţiu. Şi cu fiecare nouă pagină simţea că devine mai bogat, că adaugă ceva la cunoştinţele dobândite anterior.

Akper nu venea niciodată acasă la prietenii săi, pentru că era prost îmbrăcat şi în afară de asta, extrem de timid. De câteva ori, Vaan încercase să-l tragă după sine acasă, dar lucrul acesta nu-i reuşi decât de ziua lui.

Mama sa pregătise pentru această zi tot felul de prăjituri, iar sora lui Vaan îşi invitase prietenele. După terminarea lecţiilor, Vaan se întoarse acasă împreună cu Iradj. Acasă erau numai fete — surorile şi priete-

nele lor. Puseseră patefonul şi dansau, dar le lipseau partenerii.

Sosirea lui Vaan şi a lui Iradj le bucură foarte mult. Profitând de superioritatea lor numerică, începură să glumească şi să râdă, chinuindu-i fără milă pe cei doi băieţi cu glumele lor. Deabia atunci înţelese Vaan greşeala săvârşită : ar fi trebuit să poftească la petrecere vreo câţiva dintre colegii săi. Arsen făgăduise să vină, totuşi erau prea puţini. In afară de asta, el urma să vină cu sora sa Asthik, aşa că superioritatea numerică ar fi rămas tot de partea fetelor.

Vaan se sfătui cu Iradj şi prietenii hotărîră să-l aducă neapărat la petrecere pe Akper. Din fericire, acesta locuia în apropiere. Sosiră într'un suflet la Akper şi-l rugară să repare instalaţia electrică din camera unde urma să aibă loc serata.

Akper acceptă pe dată să le dea ajutor. Inainte de plecare, tânărul vru să ia cu dânsul o şurubelniţă, sârmă, puţin fir, însă Vaan îi spuse :

— Nu-i nevoie, toate astea o să le găseşti şi la mine. Dealtfel, n'o să ai de lucru decât vreo cinci minute, după părerea mea, s'a ars siguranţa...

Când tustrei intrară în spaţioasa cameră inundată de lumină, fetele îi întâmpinară cu exclamaţii zgomotoase. Inţelegând că fusese păcălit, Akper încercă să dea îndărăt şi s'o şteargă pe neobservate, dar era prea târziu. Vaan îl şi prezenta :

— Faceţi cunoştinţă, fetelor ! Celebrul inventator şi viitorul mare matematician Akper ! A învăţat pe de rost „Fizica" doctorului Azadi !

Fetele izbucniră într'un râs sonor, în timp ce bietul Akper îi venea să intre în pământ de ruşine. Vaan se grăbi însă să explice că istoria cu şoricelul-jucărie, care cândva îl speriase atât de tare pe Korani, era demult cunoscută tuturor. După câte se putea vedea, era cunoscut şi numele inventatorului.

Sora lui Vaan, Aiţemnik, îi şopti Suriei :

— Uite-te ce frumos roşeşte — parc'ar fi fată !

— Dar ai băgat de seamă ce ochi frumoşi şi limpezi are ? Leit ai tăi.

Nedând crezare măgulitoarei comparaţii, Aiţemnik răspunse prietenei :

— Ia nu mai născoci ! Ochii mei nu sunt chiar atât de frumoşi ! Intr'adevăr frumoşi îi are Asthik...

Suria se întoarse ca s'o privească pe Asthik, care dansa cu vărul lui Vaan, Muşeg.

Cea mai retrasă şi mai tăcută dintre toate fetele era Manije, sora lui Iradj. Ea nu dansa. Din când în când, îl privea pe Akper şi de câteva ori privirile lor se întâlniră, după care băiatul începu să caute pe furiş privirea fetei.

Mica petrecere fu veselă şi însufleţită. Mama lui Vaan le oferi prăjituri făcute în casă, dulceţuri, cafele şi fructe. Oaspeţii mâncară, băură câte o ceşcuţă de cafea, după aceea dansară din nou şi către miezul nopţii începură să plece spre casele lor.

Akper, Iradj, Suria şi Manije ieşiră în stradă împreună. Mai întâi, toţi o conduseră pe Suria, apoi Akper porni să-i conducă pe Iradj şi Manije până la ei acasă.

Mult timp după aceea Akper se găsi sub impresia serii petrecute la Vaan. Simţea recunoştinţă faţă de prietenii săi şi mai ales faţă de Suria. Fata aceasta se străduise toată seara să creeze pe nesimţite în jurul lui Akper o astfel de atmosferă, încât în scurtă vreme tânărul îşi pierdu stângăcia şi luă parte la veselia generală. Iar în timp ce mergeau spre casă, ea îi făgădui lui Akper cărţi de citit.

— Tata are o bibliotecă atât de mare, — spusese ea, — încât nu ţi-ar ajunge nici doi ani ca să citeşti toate cărţile.

După această serată, Akper începu să vină des pe la prietenii săi. După câtva timp, el deveni de nerecunoscut : din fosta lui timiditate nu rămase nici urmă.

Akper nu se putu menţine prea multă vreme la atelierul său. Fu dat afară imediat după ce-i venise ideia să protesteze împotriva salariilor prea mici. Băiatul fu nevoit să trăiască şi să-şi hrănească familia din câştiguri întâmplătoare.

La începutul anului școlar, Akper fu chemat la Institutul politehnic pentru a monta un strung destinat facultății de mecanică.

Sosind la Institut, Akper o văzu pe coridor pe Suria și vru să treacă neobservat — era îmbrăcat în haine de lucru, pătate cu unsoare și avea mâinile murdare.

Suria îl observă însă și se apropie în fugă de dânsul, trăgând după sine și pe prietena cu care era.

— Ai să lucrezi aici, Akper ? — îl întrebă ea, după ce îi dădu bună ziua.

Akper îi spuse pentruce a venit.

— Și nu te temi ?

— De cine să mă tem ?

— Korani predă aici. Poate din nou să se agațe de tine !

— Bine, dar acum nu mai fac șoareci !

— Dar dacă poți, fă o șopârlă. Se spune că îi e o frică grozavă de ele... Pe Iradj și Vaan i-ai văzut ? Sunt și ei aici.

— Nu, nu i-am văzut încă.

Akper privi în jurul său, ca și când ar fi căutat pe cineva cu privirea.

— Pe doctorul Azadi aș vrea însă grozav de mult să-l văd !

— Predă la noi în primele ore de curs. Probabil că acum a plecat acasă. Mâine însă o să ți-l arăt neapărat.

Suria mai vorbea când, în fundul coridorului, apăru doctorul Azadi. Răspunzând la saluturile studenților, el se apropia cu pas sigur și vioi. Suria privi îndărăt și, apucându-l pe Akper de o mânecă, îl trase lângă perete.

— Uite-l !

Akper încremeni, uitându-se entuziasmat la bărbatul spătos, cu părărie neagră, care trecea pe coridor.

— Dece l-ați privit așa ? — întrebă prietena Suriei, când doctorul Azadi dispăru în cancelaria profesorilor.

Akper găsi întrebarea ciudată. Cum altfel te puteai

uita la omul al cărui nume era cunoscut tuturor, și a cărui carte fiecare student o purta în geanta lui și învăța după ea ?

Akper și-l închipuise pe doctorul Azadi cu totul altfel și-și exprimă pe loc mirarea :

— Credeam că e bătrân și când colo e tânăr de tot. Iată va să zică ce fel de savanți există !

Suria se uita deasemeni cu o privire plină de admirație în urma profesorului. Cuvintele lui Akper o deșteptară.

— Tânăr... — repetă ea pe gânduri. — Ar trebui să-l vezi când predă ! Să-l auzi cum vorbește !

Trei studenți își făcură între ei cu ochiul și se apropiară de fete. Unul din ei o luă peste picior pe Suria cu un zâmbet batjocoritor pe buze :

— Ah, cum vorbește !

Al doilea student, un vlăjgan cu gâtul lung, îl opri :

— Ei, ei, cu domnișoarele trebuie să vorbești mai politicos !

Și în tonul lui răsuna ironia.

Suria îi măsură pe amândoi cu o privire încruntată și, nedorind să rămână cu ei, îl întrebă pe Akper:

— Vrei să mergem împreună acasă ?

— Nu pot, — răspunse Akper. — Abia am venit și nu m'am apucat încă de lucru.

După plecarea fetelor, cei trei se întoarseră către Akper. Studentul cel lung spuse cu glas tare și răgușit :

— Ei, mecanicule, nu mă recunoști ? Îți aduci aminte de șoarece ?

Akper avea o memorie bună. El nu-l uitase nici pe Hosein Namvar, care se transformase acum într'un filfizon ferchezuit, nu uitase nici șoricelul său și nici palmele primite dela Korani. Asemenea lucruri nu se uită. Încă pe vremea aceea, Akper fusese indignat de purtarea lui Hosein : nu numai că încasase o bătaie, dar fusese cât p'aci să fie și eliminat din școală pentru vina altuia.

Akper nu-i răspunse nimic lui Hosein Namvar. Dar această întâlnire trezi în el gânduri amare. Chiar și atunci, cu trei ani în urmă, școala era pentru fiul procurorului general un prilej de distracție : nefăcând

nimic, neştiind nimic, el primea totuşi note bune numai datorită situaţiei tatălui său. Şi iată că, în ciuda totalei sale ignoranţe, era acum student, iar Akper nici măcar nu putea să viseze la Institut. Şi — ca şi când toate acestea fuseseră prea puţin! — Hosein Namvar îl mai şi numeşte în derâdere „mecanic"... Ce i-ar fi putut răspunde?

Altădată, tot din întâmplare, Akper se întâlni faţă în faţă cu Korani, care mergea împreună cu acelaş nesuferit Hosein. Akper vru să treacă pe lângă ei, dar nu reuşi. Hosein Namvar îl apucă pe Korani de braţ:

— Agai Korani, îl recunoaşteţi pe flăcăul ăsta? Ţineţi minte, e ăla cu şoarecele?

— A-a, — zise tărăgănat Korani, — mecanicul? Ia spune, te mai ţii şi astăzi de fabricarea şoarecilor?

Făcând o plecăciune reţinută, Akper îşi văzu de drum. — Şi de data asta fusese pus în aceeaş situaţie Ce putea să răspundă? Ştia prea bine ce reprezintă fiecare din ei. Ei îl vedeau pe Akper în haină murdară şi unsuroasă, dar nu ştiau nimic de prefacerile pe care le suferise în ultimii ani, nu ştiau câte nopţi de-a-rândul petrecuse el aplecat deasupra cărţilor, ocupat să rezolve complicate probleme de matematică. Oamenii care-l priveau de sus, care considerau mai prejos de demnitatea lor să-l întrebe cum trăieşte şi cu ce se ocupă, nu-l puteau atinge pe Akper prin aroganţa lor. Trecea pe lângă ei tăcut, cu liniştea omului care-şi cunoaşte propria lui valoare.

Cu totul altfel îl vedea Akper pe doctorul Azadi. Acesta privea lumea cu alţi ochi decât aceşti doi oameni îngâmfaţi şi răi. Câtă curăţenie sufletească strălucea în ochii inteligenţi şi frumoşi ai doctorului Azadi. Zâmbetul lui nu era linguşitor ca acela al lui Korani — îi zâmbeau ochii, zâmbeau liniştit, prietenos şi lucrul acesta Akper îl observase din primul moment. Înainte, Akper se înclina în faţa doctorului Azadi ca în faţa unui savant, dar acum îl admira şi ca om.

Despre lupta pe care o ducea doctorul Azadi împotriva forţelor întunecate ale reacţiunii, Akper află în ziua când, împreună cu studenţii, reuşi să pătrundă la conferinţa ţinută la cinematograful „Orient". Tot

dela studenți el aflase de lupta care se dezlănțuise în interiorul Institutului, iar când i se spusese că în această luptă Korani izbândise, vestea aceasta îl mâhni mai mult decât concedierea dela atelierul de reparație auto.

In ziua aceea Akper îl întâlni pe Vaan pe unul din coridoarele parterului și acesta îi istorisi în câteva cuvinte cele întâmplate. Deasemeni, Vaan îi spuse că motivul îndepărtării doctorului Azadi din Institut rămânea necunoscut.

— Vosuhi și Korani îl invidiau foarte tare, — își exprimă el părerea cu glas scăzut. — Se spune că și Zehtabi era furios pe dânsul.

Vaan se grăbea la oră, așa că nu putură discuta prea mult timp.

— După cursuri vino la mine, — îi propuse Vaan. — O să vină și Iradj. Mai stăm de vorbă.

Acasă la Vaan, prietenii discutară aproape două ore despre îndepărtarea doctorului Azadi din Institut.

Indignarea lui Akper nu mai cunoștea margini. Și cum să nu fie indignat el, care era îndrăgostit de adevărata știință ?!

— Băieți, trebuie să-l răzbunăm ! — exclamă el cu înflăcărare.

— Cum să-l răzbunăm ? — întrebară prietenii.

Fără să stea mult pe gânduri, Akper răspunse :

— Hai să scrim pe tablele din sălile de curs că acest pitic Korani plus Vosuhi plus Zehtabi sunt egali cu zero !

Propunerea plăcu studenților. E drept, puteau să zboare din Institut, dar în schimb ce captivantă era toată povestea aceasta !

— Am putea chiar să cumpărăm manualele doctorului Azadi și să le așezăm pe băncile sălilor de curs, — continuă Akper să-și dezvolte ideia. — Dar înainte de asta, hai să jurăm că nu vom spune nimănui niciun cuvânt despre această treabă.

Unul după altul, prietenii jurară pe tot ce aveau mai sfânt pe lume, că nu vor divulga niciodată nimănui nimic.

Deodată, Suria intră în cameră pe neașteptate.

— Vaan, unde-i Aițemnik? — întrebă ea.

Ea își dăduse seama că toți trei erau emoționați: lui Akper îi străluceau ochii, Iradj își freca satisfăcut mâinile, iar Vaan își răsucea cu înfrigurare cârlionțul de pe frunte.

— Ce-i cu voi? — se miră Suria.

— O, dacă ai ști! — exclamă Iradj.

— E, hai, spune-mi!

— Jură că ai să taci.

Intrigată, Suria jură să nu spună nimic, nici chiar celor mai apropiați.

— Foarte bine ai făcut că ai jurat! — spuse mulțumit Iradj și adăugă cu un aer misterios: — In curând ai să afli totul...

Câtva timp, el continuă să atâțe curiozitatea fetei dar până la urmă nu-i spuse nimic.

Curând după aceasta, la Institut avură loc evenimentele pe care cititorul le cunoaște.

Nu odată Suria se întrebase dacă nu cumva cei trei prieteni sunt amestecați în aceste întâmplări. Mai târziu ea nu se mai îndoi că demonstrația în favoarea doctorului Azadi fusese opera lor. Dar, credincioasă jurământului făcut, fata tăcea. Tăcea și pentru că cunoștea bine devotamentul celor trei prieteni față de doctorul Azadi.

4

Câteva zile după îndepărtarea lui Korani din Institut, se petrecu un lucru care o făcu pe Suria să intervină activ în acțiunile prietenilor doctorului Azadi.

Dimineața, în timp ce se ducea grăbită la cursuri, văzu în fața Institutului o mare mulțime. Oamenii se îmbulzeau în fața unor manifeste lipite pe zid. Câțiva oameni încercau să le rupă de pe pereți.

Suria se apropie mai mult și îndată îi săriră în ochi cuvintele tipărite cu caractere negre și mari:

STUDENȚI!

Îndepărtarea dela Institut a semidoctului Korani este prima voastră victorie.

Țineți însă minte că doctorul Șems Azadi n'a fost încă reprimit.

Protestați împotriva acțiunilor obscurantiștilor și ale dușmanilor științei.

C e r e ț i

repunerea în munca didactică a celui mai bun dintre profesorii voștri — doctorul Azadi!

Suria simți că i se taie picioarele. Cine, cine-i face în permanență asemenea neplăceri doctorului Azadi? Deabia se potoliseră gurile rele și încetaseră să-i ponegrească numele — și iată că cineva începe să atâțe iarăși pasiunile care se domoliseră. Prima demonstrație în folosul doctorului Azadi avusese măcar loc între pereții Institutului, pe când de data asta manifestele fuseseră lipite de-a-lungul întregului cartier studențesc și în fața lor se îmbulzeau oameni cu totul străini... Suria îi privi cu teamă pe toți acești necunoscuți.

Cine, cine face oare toate acestea? Să fie iarăși ei, cei trei prieteni?

Suria se grăbi să intre în Institut. Dorea să găsească imediat pe vreunul din ei ca să-și poată spulbera nesiguranța.

Pe coridorul de jos se plimbau Ușang și Zabi. Suria era ferm convinsă că Ușang îl simpatizează pe doctorul Azadi. De câteva ori îi văzuse discutând prietenește, în timp ce se plimbau, băgase de seamă că plecau adeseori împreună acasă și ajunsese la concluzia că sunt prieteni buni și sinceri.

Cât de mare îi fusese așadar uimirea când odată, la o întrebare directă ce-i pusese, Ușang negase prietenia lui cu Azadi! Suria considerase atitudinea lui ca o faptă urâtă și-i plătise lui Ușang numindu-l „tovarăș nedemn". Dar, lucru ciudat, Ușang continuase și după această discuție s'o salute cu amabilitate, având de fiecare dată când o întâlnea un zâmbet enigmatic pe buze.

Purtarea acestui student serios şi chibzuit, cu o faţă atrăgătoare, deşi puţin mândră, o făcu pe Suria să presupună că negase intenţionat legătura sa cu doctorul Azadi. De fapt era şi firesc; care prost o să se declare prietenul unui om împotriva căruia fusese dezlănţuită o asemenea prigoană? Dacă n'ar fi fost la mijloc timiditatea ei, Suria s'ar fi apropiat demult de Uşang şi i-ar fi spus fără ocolişuri: „Dece te prefaci? Doar şi eu..." Dar mai departe? El ar fi putut s'o întrebe: „Să-mi fie cu iertare, dar dumneata ce amestec ai aici?" Ce putea răspunde la această întrebare? Făcuse bine că nu se hotărîse pentru acest pas nechibzuit. In ziua aceea însă, trebuia să vorbească neapărat cu Uşang. De-ar fi găsit numai pretextul!...

Apropiindu-se pe la spate şi auzind că Zabi îi vorbeşte lui Uşang despre o acţiune pe care ar fi intenţionat s'o întreprindă grupul lui Hosein Namvar în favoarea destituitului Korani, Suria spuse cu glas scăzut:

— Alături de voi aş fi şi eu dispusă să mă bat.

— Dumneata! — se întoarseră studenţii, pe ale căror feţe mirate apăru un zâmbet.

Intr'adevăr, era cu neputinţă să priveşti fără să zâmbeşti chipul îmbujorat de emoţie al Suriei şi ochii ei scăpărători de mânie. Ideia de bătaie nu se îmbina defel cu aspectul tineresc al acestei fete inteligente şi drăgălaşe. Tocmai acest aspect îl făcu pe Uşang să repete întrebarea:

— Dumneata, Suria-hanum?

— Da, eu. Vă rog să mă aşteptaţi la ieşire, după terminarea cursurilor...

Şi întorcându-se, Suria se îndepărtă, subliniind parcă în felul acesta intenţiile sale războinice.

După cursuri Uşang şi Zabi porniră s'o conducă pe Suria. Djavid Agahi se agăţă imediat de dânşii.

Agahi strălucea de bucurie, prefăcându-se că alungarea lui Korani dela Institut şi înfrângerea suferită de apărătorii acestuia îl încântă.

— Nu înţeleg, zău, ce găsesc ei la acest dihor de Korani, — zicea el, referindu-se la grupul lui Hosein Namvar. — Eu unul mi-am pierdut demult iluziile

despre el, iar în ultimul timp îmi era și silă să-l privesc. Omul ăsta nu face nici măcar un cran. Acum l-au dat afară din Institut — unde o să se ducă, ce-o să facă?

— Crezi cumva că n'o să aibă ce face? — întrebă Zabi. — Il cunoști prea puțin: doar nu degeaba îl cheamă Korani! Dacă n'o să găsească vreo catedră pe la institute, o să se ducă la școala musulmană, să predea coranul în loc de matematici, o să se facă mollà ca și tat'su, o să deschidă o dugheană, o să-și cumpere o baie sau un hotel... Ce importanță are pentru dânsul unde va lucra? Pentru el orice muncă e bună, numai parale să iasă.

— Dacă vreți să știți, îndepărtarea din Institut a doctorului Azadi este opera lui...

Djavid Agahi îndeplinea cu sârguință indicațiile primite dela Ali Hadjazi, străduindu-se să aducă discuția la subiectul care-l interesa și să stoarcă dela interlocutorii săi niscaiva informații în legătură cu manifestele apărute dimineața. Dar aerul serios și preocupat pe care și-l lua era vizibil fals. Iar la oameni, Zabi prețuia în primul rând sinceritatea. Deaceea, el ascultă în tăcere peroratiile lui Agahi și, ajungând la o întretăiere de străzi, îi făcu un semn cu capul studentului din anul I:

— Ei, la revedere. Noi o luăm încoace...

Cuvintele acestea nu puteau să însemne decât un singur lucru: „Vezi-ți de drum!" Și Agahi, pricepând că vor să scape de el, își luă rămas bun și porni mai departe pe stradă, în timp ce Zabi, Ușang și Suria cotiră pe o străduță.

După ce făcură câțiva pași, Zabi rosti cu o mânie reținută:

— Jur pe soarele mătușii mele că deabia m'am reținut să nu fac o partidă de fotbal cu el în plină stradă!

Suria râse.

— Ce nostim sună cuvintele astea în gura dumitale, Zabi! Dece juri întotdeauna pe soarele mătușii dumitale?

— Din obișnuință. Când eram copil, căpătam pentru asta dulciuri — mă răsfăța mătușa. Și de fiecare dată,

repeta : „Să juri întotdeauna pe soarele meu și atunci vei avea succes în toate!“ Acum jur la nesfârșit pe soarele ei, dar succes tot n'am.

— Una ca asta n'am s'o cred niciodată, Zabi! Am impresia că dumneata faci parte dintre oamenii pe care norocul îi însoțește întotdeauna.

Dar iată că Suria încruntă din sprâncene și trecu la chestiuni mai serioase.

— Ușang! — spuse ea răstit. — Nu m'am interesat niciodată și nici n'am de gând să mă interesez de secretele altora. Vreau însă să știți : nu cred că dumneata și Zabi să n'aveți nici un amestec în tot ce se întâmplă la Institutul nostru!

— Adică?

— Așteaptă puțin și ai să afli... Deasemeni sunt convinsă că sunteți prieteni buni ai doctorului Azadi. Nu-i așa?

— Nu suntem prieteni, ci elevi, — o îndreptă Zabi.

— Bine, fie cum zici.

Suria roși, poate din pricina frigului sau a emoției.

— Fie și așa. De fapt însă, nimeni dintre voi n'are grijă de el. Parcă v'ați fi vorbit cu toții să-l distrugeți...

Glasul Suriei tremură.

— Noi? — se miră Ușang.

— Da, voi! Repet : nu mă interesează secretele voastre. Sunt însă convinsă că știți cine a lipit toate aceste manifeste. Din nou se va face zarvă în jurul numelui său, din nou libertatea și chiar viața îi sunt primejduite.

Ușang băgă de seamă că în ochii fetei apărură lacrimi.

— Nu trebuie să te zbuciumi așa, Suria, vorbește mai liniștit.

Cu o mișcare bruscă, Suria își șterse ochii.

— Nu pot să vorbesc liniștit! M'am gândit toată ziua la lucrul ăsta. Am vorbit cu Vaan, Iradj și Akper. Ei jură că nu știu nimic. Nu vă pun nicio întrebare. Vreau numai ca doctorul Azadi să fie lăsat în pace. Și fără asta are destui dușmani care nu caută decât un pretext ca să-l nimicească! Iar prietenii, închipuindu-și că-l apără, nu fac decât să dea apă la moară

dușmanilor lui... O să izbutiți până la urmă ca el să fie arestat și aruncat în închisoare!

Incetul cu încetul, Ușang și Zabi se molipsiră de emoția Suriei. Abia acum pricepu Ușang cât de sincer și adânc îl iubește această fată pe doctorul Azadi.

Suria tăcu și întoarse capul, rușinându-se de lacrimile și de mărturisirea ce-i izbucnise atât de neașteptat chiar și pentru ea. Tăceau și cei doi tineri, negăsind un răspuns potrivit. Amândoi se temeau ca nu cumva prin vreo vorbă la întâmplare să zgândăre rana din inima fetei, dar nici să tacă nu puteau. Suriei nu i se putea dezvălui tot adevărul, însă anumite lucruri trebuiau să-i fie lămurite.

— Suria, — începu Ușang, — ar trebui să te bucuri...

— Să mă bucur? Dece?

— De faptul că în apărarea doctorului Azadi se ridică nu numai studenții, ci și toate forțele progresiste ale societății. Iartă-mă, îți vorbesc ca unei surori. După câte văd, îl iubești pe Azadi, dar de ajutat nu vrei să-l ajuți cu nimic.

— Dar prin ce l-aș putea ajuta?

— Prin luptă!

— Da, — îl sprijini hotărît Zabi pe Ușang, — cei care iubesc cu adevărat nu plâng, ci luptă.

Ceva asemănător geloziei sclipi în ochii umeziți ai Suriei.

— Cine sunt aceia care-l iubesc cu adevărat?

Zabi dădu din umeri.

— Oameni ca și dumneata.

— Fete? — întrebă neliniștită Suria.

— Mi-ar fi greu să-ți răspund: în lupta pentru progres iau parte nu numai bărbații.

— Am impresia, Suria, — continuă Ușang, — că nu-l cunoști îndeajuns de bine pe doctorul Azadi. E un om mare, devotat ideilor sale. Iar oamenii de felul lui sunt neînfricați; asemenea lui Giordano Bruno, ei nu-și renegă convingerile nici chiar atunci când sunt arși pe rug. Așa e și Șovcat, redactorul ziarului „Răsăritul"... Tocmai această fermitate de nezdruncinat, acest

devotament pentru idealul lor le creează acestor oameni nenumărați dușmani.

— Ai dreptate, Ușang! — exclamă Suria. — Odată, m'am certat chiar cu fratele meu Halil. El mi-a spus că doctorul Azadi e un om periculos. M'am mirat. Azadi nu-i nici hoț, nici ucigaș. Atunci despre ce primejdie pentru societate poate fi vorba?

Suria vorbea emoționată și glasul îi era grav:

— Să nu credeți că sunt una din acelea care se lasă cu una, cu două... Sunt foarte perseverentă. Nu i-am dat pace lui Halil, cerându-i într'una să-mi spună dece-l socotește pe Azadi drept om primejdios. Și până la urmă, mi-a spus: „Se prea poate să fie chiar comunist..." Cu așa ceva, nu mă poate speria nimeni, Ușang! Și chiar dacă se va dovedi că e într'adevăr comunist, lucrul acesta nu mă va îndepărta de el. Mă credeți?

Firește că Ușang o credea. Cum ai putea privi un foc și să te îndoiești că flacăra lui arde? Inima curată a Suriei ardea în vâlvătăi și numai un prost nu i-ar fi putut da crezare.

— Dacă acum, în clipa asta, aș întâlni un comunist, — continuă cu înflăcărare Suria, — n'aș fi deloc înspăimântată!

Însoțitorii ei izbucniră într'un hohot răsunător de râs.

— Dece râdeți? Nu mă credeți? Nu sunt o fricoasă. Cei de acasă se miră într'una că mă duc să-l asist pe tata când face operații la spital.

— Nu-i vorba de asta, Suria. Dar uneori spui lucruri atât de naive!

— De pildă?

— Iată, acum ai spus: „Dacă aș întâlni un comunist, n'aș fi deloc înspăimântată". Îți închipui oare că acești comuniști sunt chiar atât de înspăimântători după cum ni se spune nouă? Îți aduci aminte, firește, de geografie?

— Da.

— Îți amintești cât loc ocupă pe hartă Uniunea Sovietică?

— Desigur.

— Dar mai ţii minte câte milioane de oameni trăiesc în Uniunea Sovietică ?

— O sută cincizeci de milioane.

— Mai mult chiar. De zece ori mai mult decât în Iran. Şi iată că toţi aceşti oameni sunt fie comunişti, fie simpatizanţi, oameni care merg alături de ei ! Ghiceşti cumva care este trăsătura lor cea mai negativă, din punctul de vedere al duşmanilor ?

— Care ?

— Faptul că sunt atât de puternici. Iar despre oamenii puternici, de care duşmanii se tem, dar cărora nu le pot face nimic, se îndrugă vrute şi nevrute. Iar dumneata, după cât mi se pare, ai dat crezare acestor născociri răuvoitoare. Puţin, ce-i drept, dar tot ai crezut.

— Ştii, auzi atât de multe...

— Ştiu ! — o întrerupse Uşang pe Suria. — Nu eşti singura care ai crezut. Mărturiseşte, Suria, că aveai o anumită părere preconceputâ despre comunişti.

— Se prea poate. Despre ei se scrie atât de mult în ziare !

— Dar cine sunt aceia care scriu ? Oameni asemănători industriaşului Aşrafi, sau moşierilor Zehtabi şi Siafuş. In jurul nostru se întâmplă foarte multe lucruri murdare şi criminale, Suria. Iar inima doctorului Azadi e curată şi el nu poate să se împace cu mocirla asta. El luptă împotriva politicienilor şi afaceriştilor venali, stricaţi până în măduva oaselor, care vând la mezat patria noastră străinilor, şi vrea ca şi noi, toţi ceilalţi, să luptăm alături de el, pentru libertatea şi un viitor mai bun al poporului. Dumneata, Suria, poţi deveni într'un singur caz prietena bună şi iubită a doctorului Azadi : dacă vei lupta pentru ideile care-i sunt dragi.

Suria căzu pe gânduri, lăsând capul în jos.

— Nici nu ştiu măcar cum să lupt.

Apoi, luându-şi rămas bun, ea îi spuse încet lui Uşang :

— Uşang, transmite-i doctorului Azadi că aş vrea foarte mult să-l văd.

— Ii voi transmite.

După ce se despărțiră, Uşang şi Zabi merseră multă vreme fără să scoată un cuvânt. Cel care curmă tăcerea, fu Zabi:

— Ştii, aş fi cel mai fericit om din lume dacă m'ar iubi o asemenea fată!

CAPITOLUL IV

1

După terminarea cursurilor, pe unul din coridoarele Institutului izbucni o dispută violentă între Suria şi Vaan. Suria insista cu încăpăţânare asupra hotărîrii sale de a-i însoţi pe Iradj, Vaan şi pe tovarăşii lor.

— Trebuie să merg cu voi! Să îndrăznească numai să vă provoace în prezenţa mea!...

Vaan riposta categoric:

— Ba, să faci bine să te duci cu prietenele tale, asta e o afacere care nu te priveşte.

Iradj adăugă:

— O să mai spună că mergem sub escorta fetelor.

— Nu, nu, — stăruia Suria, — n'au decât să spună ce poftesc, eu însă nu vă las singuri!

Şi apucându-l pe Iradj de braţ, ea încercă să-l tragă după sine.

Iradj îşi desprinse braţul cu o mişcare blândă:

— Du-te, Suria. Te rugăm mult!

Dar fata dădu capricioasă din picior:

— Nu vreau, nu vreau!

In clipa aceea, un grup de studenţi din anii superiori trecu pe lângă dânşii. Auzind glasul Suriei, Uşang se opri.

— Ce s'a întâmplat, Suria, dece te certi?

— Hosein Namvar şi-a adunat banda şi aşteaptă în stradă să se ia la bătaie cu Iradj şi Vaan. Am hotărît să ies împreună cu ei, pentru că faţă de mine ăia n'o să îndrăznească...

— Dar dela ce a pornit cearta?

— Nu-i vorba de ceartă, ci de luptă, — spuse Suria cu tâlc. — Toate astea din pricina concedierii lui Korani şi din pricina manifestelor... Lui Hosein Namvar nu-i place când cineva luptă pentru revenirea doctorului Azadi.

Uşang ştia că dela începutul anului şcolar, Hosein Namvar provocase la Institut pe puţin zece bătăi şi că se bucura de faima de bătăuş. In afară de aceasta, el provoca bătăi nu numai cu studenţii din anul I, ci încerca să se agaţe şi de studenţii din anii superiori. Uşang auzise şi despre grupul lui Vaan-Iradj, care iua regulat atitudine împotriva bandei lui Namvar. Înţelegând din cuvintele Suriei că în faţa lui sunt chiar Vaan şi Iradj, pe care nu-i cunoştea, tânărul le aruncă o privire prietenoasă şi zâmbi:

— Vă temeţi?

Iradj îşi strânse pleoapele, privind dispreţuitor.

— Dece să ne temem? N'am vrea însă să mergem cu fetele, iar ele o ţin într'una: mergem şi noi, mergem şi noi...

— Da, da, — declară încăpăţânată Suria, — n'o să vă lăsăm pentru nimic în lume! Cu siguranţă că sunt vreo cincisprezece, iar voi nu sunteţi decât cinci. Hosein şi-a adunat toată banda.

Prietenii lui Uşang îl aşteptau la capul scării. Zabi îi strigă:

— Vii, Uşang?

Intorcându-se, Uşang îl rugă printr'un semn să-l aştepte, apoi se adresă lui Iradj şi colegilor săi:

— Mergem împreună, fetele n'o să ne stânjenească.

Suria îi aruncă o privire recunoscătoare.

Studenţii din anul întâi se alăturară prietenilor lui Uşang, şi cu toţii porniră spre ieşire.

In momentul în care ajunseră la uşă, nu se ştie de unde, se ivi Djavid Agahi, care-i şopti la ureche lui Zabi:

— Fiţi atenţi. Au ceva ascuns în buzunare...

— Ce tot îmi sâsâi la ureche? — îl îndepărtă cu un gest Zabi. — Dacă vrei să-mi spui ceva, vorbeşte omeneşte!

— Dece te superi? Te-am prevenit... aşa, din prietenie...

— Mulţumesc! — spuse Zabi cu glas tare, ieşind în stradă. — Din prietenie, du-te să-i previi pe ăia... Să înceapă numai bătaia, că apoi!... Dacă nu ştiu alţii, tu însă ştii prea bine că dacă-l pocnesc eu pe unul nu se mai ridică de jos!

Agahi nu se aşteptase probabil ca taina lui să fie dată în vileag faţă de ceilalţi studenţi şi deaceea roşi. Intr'adevăr, cunoştea prea bine lovitura lui Zabi: mai mergea încă şchiopătând şi sprijinindu-se în baston.

Partizanii lui Hosein Namvar se adunaseră în stradă, lângă zidul din faţa Institutului. La apariţia grupului numeros de studenţi care ieşeau împreună cu Iradj şi Vaan, ei schimbară priviri nedumerite. Hosein Namvar îşi suflecă mânecile.

Zabi se îndreptă direct spre el.

— Ei, sunteţi gata? — întrebă el, cu un aer preocupat.

Prietenii se aşezară în spatele lui.

Amestecul neaşteptat al studenţilor din anii superiori îl dezorientă pe Namvar. Intrebarea îi fusese însă adresată lui şi trebuia să răspundă.

— Cu voi n'avem nimic de împărţit, — mormăi el îmbufnat. — Vedeţi-vă de drum...

Răspunsul ar fi putut fi mult mai grosolan, dacă Namvar n'ar fi cunoscut agilitatea şi forţa acestui student înalt şi uscăţiv.

— A, nu, djanâm, acum veţi avea de-aface cu noi şi numai cu noi! — spuse Zabi, zâmbind ironic. — Hai însă să ne înţelegem, înainte de începe încăierarea. In primul rând, câţi sunteţi? Unu, doi, trei... nouă în total. E-e, păi sunteţi niţeluş mai puţini la număr decât noi. Dar nu-i nimic, hai aliniaţi-vă băieţi!

Niciunul din grupul lui Namvar nu se clinti din loc.

— Ah, şi ce-o să vă mai turtească nasurile acum! — spuse Agahi, rânjind batjocoritor.

— Ia mai slăbeşte-mă! — spuse Zabi, făcând un gest cu mâna. — Lucrurile n'o să se mărginească numai la nasuri... Aşa că, uite ce, hai să ne înţelegem: bătaia va fi serioasă, şi ne vom bate nu aici, ci într'un

loc unde să nu fie oameni. Acum, condiția a doua: trebue să strângem imediat bani și să închiriem o birjă pentru o oră-două; dacă am hotărît să ne batem, cum s'ar zice până la sânge, va trebui desigur să trimitem vreo câțiva la spital. Ba unii ar putea să-și dea duhul pe loc...

Zabi vorbea cu cea mai mare seriozitate și chipurile prietenilor lui Namvar deveneau din ce în ce mai prelungi. Unul din ei dădu pe loc bir cu fugiții:

— N'am timp să mă duc dracu'știe unde...

Hosein Namvar aruncă adversarilor săi o privire nehotărîtă.

— Răspundeți, — continuă Zabi, — sunteți de acord cu condițiile noastre? Dacă sunteți, hai atunci să strângem bani pentru birjă. Nu de alta, dar în timpul unei bătăi nu mai garantez pentru mine: se poate întâmpla să-l pocnesc pe unul nițeluș mai tare și omul să nu se mai poată ridica de jos! — Ultimile cuvinte le spuse mai răspicat și cu un semn al capului îl arătă pe Agahi: — Uitați-vă la flăcăul ăsta, până în ziua de azi se chinuiește, sprijinindu-se în baston! Da, era cât p'aci să uit: ca lupta să fie dreaptă, fiecare trebuie să-și aleagă un adversar pe măsura lui și să se bată numai cu el. Eu unul prefer să am de-aface cu Hosein Namvar.

De pe fața lui Namvar dispăru orice urmă de culoare.

— Eh! — începu iarăși să-i atâțe Agahi pe oamenii lui Namvar. — Dacă sunteți atât de viteji, aveți un bun prilej să vă dovediți vitejia!

— O să ne cădeți în labă și atunci o să vă ciomăgim unul câte unul! — amenință cineva din grupul lui Namvar.

— Unul câte unul? Hm... V'aș sfătui să vă gândiți și voi, tot așa, unul câte unul, la urmări. Pentru fiecare din colegii noștri de care o să vă atingeți o să vă batem și grămadă, și pe fiecare în parte. Și cu siguranță că unii dintre voi vor ajunge în cazul ăsta la spital... Așa că răspundeți-mi: sunteți de acord să

mergem să ne batem undeva dincolo de oraş, într'un locşor ferit ? Sau vreţi poate să facem pace ?

— Nu mergem nicăieri ! — declară Hosein Namvar.

Zabi făcu o mişcare bruscă cu braţul şi întinse mâna lui Namvar, însă acesta se trase repede îndărăt.

— Dece te-ai speriat ? Dacă nu vrei să ne batem, adă mâna încoa' !

— Pentruce ?

— Dă-o încoace, măi ! — râse Zabi.

El luă cu forţa mâna lui Hosein şi, prefăcându-se că-l felicită pentru înţeleapta hotărîre, strânse cu putere palma tânărului.

— Auleu, auleu ! Dă-mi drumul ! — ţipă Hosein. Ochii i se umplură de lacrimi, iar faţa i se învineţi de durere.

— Ce te-a apucat de smiorcăi ?! Te pomeneşti că nici nu te poţi atinge de tine ! Se vede c'ai crescut în puf. Da' ce-o să se întâmple când te-o altoi Uşang ? Atunci ai s'o întinzi în patru labe de pe câmpul de luptă, jur pe soarele mătuşii mele !

Izbucnind în râs, Uşang se adresă partizanilor lui Namvar :

— Grozav şef, v'aţi mai ales ! Şi dece v'oţi fi lipind de el ? De-ar avea măcar nitică minte sau putere, aş mai înţelege, dar aşa ? Fiecare dintre voi e mai puternic şi mai deştept decât el.

Hosein Namvar sufla peste degetele sale înălbite şi nu era în stare să scoată niciun cuvânt. In locul lui răspunse cineva din grup :

— Cine se lipeşte ? Slavă domnului, avem şi noi un cap pe umeri.

Uşang nu pierdu prilejul să adâncească fisura care apăruse în grupul lui Namvar.

— Nu se prea vede, nu se prea vede, — zise el. — Dacă v'aţi conduce după mintea voastră, i-aţi îngădui oare îngâmfatului ăsta să vă tragă după el ? Nu vă fac niciun fel de cinste actele de huliganism şi bătăile. Vă sfătuiesc să vă împrăştiaţi imediat, altminteri mâine voi fi nevoit să-l anunţ pe agai Vosuhi că există un grup de studenţi care-i bat pe toţi cei ce consideră justă eliminarea lui Korani. Nu vă cred chiar atât de

lipsiți de minte ca să luați apărarea unui om care nu-și are terminate studiile universitare și, prin urmare, nu are dreptul să predea la noi în Institut. Nu știu, zău, cum o să privească agai Vosuhi toată afacerea asta. Să nu cumva să zburați și voi din Institut odată cu Korani!

Nu apucase Ușang să termine bine ultima propoziție, că doi din partizanii lui Namvar au și încercat s'o șteargă pe neobservate.

— He-he, v'a fugit inima în călcâie? — le strigă din urmă Agahi.

— Au procedat foarte cuminte, — spuse Zabi, privind în direcția studenților care se îndepărtau pe trotuar și se întoarse spre Namvar: — După câte văd, ți se cam împrăștie oastea?

— O să mai stăm noi de vorbă! — amenință celălalt.

— Ei, uite așa-mi placi! — exclamă vesel Zabi. — Sunt oricând gata să stau de vorbă cu cineva. Ce folos ai de pe urma bătăii? In cel mai bun caz, ai să te întorci acasă cu o pereche de vânătăi cât pruna sub ochi, de o să intre maică-ta în sperieți. S'ar putea întâmpla ca acasă să nu se găsească nici spirt pentru comprese. Crede-mă, e o treabă foarte neplăcută. Dar ca să stăm de vorbă — oricând poftești!

Peroratiile sale fură întrerupte de apariția lui Akper, călare pe o bicicletă.

Era o bicicletă cu totul neobișnuită — cu trei roți, două perechi de pedale și două șei.

Intr'o clipită, studenții făcură roată în jurul lui Akper. Observând o mașină atât de stranie, copiii de pe stradă se apropiară în fugă.

— Te căutam! — se adresă Akper lui Iradj.

— Ți-ai terminat lucrul?

— Acum câteva minute. Hai, suie-te. Dacă vrei, suie-te și tu Vaan.

— Nu, duceți-vă voi, iar după aia o să mă plimb și eu cu tine.

Bicicleta, care fiind pedalată de doi oameni, putea să atingă viteza unui automobil, făcu senzație.

— Cum de reușești să faci lucruri atât de minunate?! — exclamă plină de admirație Suria.

— N'am inventat-o eu, — răspunse Akper. — Am găsit modelul într'o revistă și am construit-o.

— Dar a fost greu, nu-i așa?

— Nu există nimic greu, atunci când vrei să obții ceva...

Tânărul mecanic îi plăcu lui Ușang care se adresă lui Akper:

— Unde lucrezi?

— Cum, nu vă cunoașteți? — se miră Suria. — Păi ăsta e celebrul mecanic Akper! Știi, acela care a construit șoricelul, pe vremea când mai învăța la școală.

— Șoricelul de care s'a speriat Korani?

— Chiar ăla.

— Ei, hai să ne cunoaștem, — îi zâmbi Ușang lui Akper.

Își strânseră mâinile. Ușang vru să-l mai întrebe ceva pe Akper, însă în clipa aceea Djavid Agahi strigă:

— Ehei, au fugit, au fugit lașii!

De departe, Hosein Namvar se întoarse și țipă:

— O să mai vedem noi cine are să fugă!

— Păi, djanâm, nu se poate așa! — îi strigă în urmă și Zabi. — Când o să continuăm discuția noastră?

— Ciripește, ciripește, — răspunse Namvar și amenință din nou: — O să mai discut eu cu tine... dar cu pumnii!

— In cazul ăsta, nu uita să-i spui mămichii să pregătească și o sticlă cu spirt!

Studenții, care se îmbulzeau în jurul lui Zabi, izbucniră în râs, iar Djavid Agahi remarcă:

— Capete seci, numai la bătaie se gândesc, dar în scăfârlie n'au minte nici de un cran!

Zabi îl privi cu coada ochiului: era pur și simplu uimitor cum se lipea de ei Agahi în ziua aceea!

Akper și Iradj încălecară pe bicicletă și începură să pedaleze de zor. Studenții se îndreptară, grupuri, grupuri, spre casă.

Hosein Namvar se întoarse acasă în cea mai proastă dispoziţie. Cum intră în vestiar, un câine-lup se repezi şi se gudură pe lângă el. In loc să se joace cu el aşa cum făcea deobicei, Hosein îl lovi cu piciorul şi trecu mai departe. Lovitura fusese dată cu putere şi fără milă.

Câinele scoase un chelălăit şi fugi să se ghemuiască într'un ungher. In vestiar pătrunseră alergând două servitoare, iar în urma lor mama lui Hosein — Şafiga-hanum.

— Ce-i cu tine, dece l-ai lovit ? — se adresă ea fiului.

Fără să-i răspundă, Hosein intră în camera sa şi încuie uşa cu cheia.

Mama se apropie de uşă şi încercă clanţa :

— Deschide !

Dincolo de uşă, domnea însă tăcerea.

— Deschide, îţi spun ! Deschide imediat ! — porunci mama şi începu să zgâlţâie uşa cu ambele mâini.

Dinăuntru se auzi glasul lui Hosein :

— Lasă-mă în pace !

— Deschide imediat, altminteri îl chem pe tata, auzi tu ? ! — ridică şi mai mult tonul Şafiga-hanum.

Auzind de numele tatălui său, Hosein deschise uşa, apoi se aruncă pe pat şi-şi înfundă nasul în pernă.

Insoţită de slujnice, doamna Namvar intră în camera fiului, care semăna mai curând a muzeu militar. Pereţii odăii erau împodobiţi cu portretele diverşilor conducători de oşti şi — lucru care sărea imediat în ochi — deasupra mesei de scris atârna, alături de portretul lui Reza-şah în ţinută militară, un portret al lui Hitler. In mijlocul covorului care acoperea peretele deasupra patului, era prinsă în diagonală o sabie încovoiată a bunicului său, cu care acesta se spune că ar fi retezat capetele a doi conducători de triburi răsculate şi le-ar fi dăruit şahului. Pe peretele din faţă, atârnau două puşti străvechi şi, nu se ştie dece, un arc şi o tolbă de săgeţi.

Oricine era îndreptăţit să se mire dece părinţii lui

Hosein nu-şi înscriseseră fiul într'o şcoală militară. Singura care putea lămuri această taină era Şafiga-hanum. Din copilărie, Hosein suferea de accese de furie cu totul inexplicabile, care izbucneau întotdeauna când cineva îl contrazicea sau nu-i îndeplinea dorinţele. Cu timpul, această boală se agravase şi nici chiar medicii cei mai renumiţi nu izbutiseră să-i găsească leacul.

Accesele de turbare rămaseră. Odată, Hosein ucise cu lovituri de ciomag un câine al casei, favoritul tuturor, şi care nu meritase cu nimic această moarte prematură. Altădată, fusese cât p'aci să procedeze la fel cu o servitoare, care îndrăznise să-l contrazică. Dar nu întotdeauna aceste acte demente erau urmarea acceselor de furie. Odată Hosein a împuşcat cu cel mai mare calm, folosindu-se de revolverul tatălui, calul unui camionagiu care trecea pe stradă, pentru a se convinge de marea putere de tragere a acestei arme micuţe: dela primul glonţ tras în ureche, calul se prăbuşise mort.

Pentru această faptă, Hosein fusese certat doar de către părinţii săi, iar domnul Meyer îl şi lăudase pentru dibăcia sa şi-i făgăduise un revolver nemţesc „Walter". Domnul Meyer îşi ţinu promisiunea, însă mama îi luase lui Hosein revolverul, temându-se, pe bună dreptate, ca nu cumva fiului său să-i vină ideia de a încerca „Walter"-ul pe profesorii şi colegii săi.

Hosein încercase de nenumărate ori să-şi recapete pistolul, însă toate stăruinţele îi rămaseră infructuoase. Indărătnicia mamei îl scotea din sărite. Tot mama era vinovată şi pentru ruşinea păţită în ziua aceea. Dacă ar fi putut să-i arate lui Zabi şi celorlalţi măcar vârful ţevii revolverului, ar mai fi îndrăznit ei oare să-şi bată în halul ăsta joc de el?...

Şafiga-hanum începu să-şi întrebe fiul dece venise acasă atât de târziu şi ce înseamnă purtarea lui sălbatică.

Hosein îi răspundea mamei cam în doi peri.

— Ce mă tot sâcâi! — strigă el deodată, cu o enervare neascunsă.

— Cum îndrăzneşti să vorbeşti cu mine pe un ase-

menea ton, Hosein ?! — ţipă la rândul ei doamna Namvar. — Am să-i spun tatei să-ţi bage minţile în cap cu cravaşa şi atunci ai să-ţi aduci aminte cum mă implorai data trecută să-ţi iau apărarea !

Hosein se înfurie şi mai tare. La urma urmelor, nu mai era copil, ca să tremure în faţa cravaşei tatălui, şi era timpul ca mama lui să priceapă lucrul acesta.

— Uite ce, — zise el posomorît, — ar fi mai bine să nu mă ameninţi cu tata.

— Şi pentruce, mă rog ?

— Pentru că şi eu aş avea să-i spun câte ceva despre tine ! — declară pe neaşteptate Hosein.

— Cu-um ? Ce-ai spus ?!...

Şafiga-hanum făcu un pas brusc către fiul ei, însă se opri şi întorcându-se spre slujnice, le porunci :

— Ieşiţi afară !

In cameră rămaseră doar mama şi fiul.

— La ce te refereai ? Să-mi spui imediat totul !

— Incetează să mă mai consideri copil, asta e.

— Ba să-mi spui imediat ce vrei să-i povesteşti tatei ?

— Să ştii că am să-i spun, dacă o să continui să mă faci de râs !

— Eu te fac de râs, eu ? Nu ţi-e ruşine, nemernicule ! Să-mi spui imediat cu ce te fac de râs ! Haide !

Hosein se grăbi să exploateze teama pe care o întrezărise în ochii mamei.

— Dă-mi înapoi revolverul şi atunci n'am să spun nimic !

— Ba să-mi spui tu mie ce secrete ale mele ai de gând să le destăinui tatei ? Spune, care sunt ?

— Nu-ţi spun nimic până nu-mi dai revolverul.

— Ptiu, neruşinatule ! Cum de nu ţi-e ruşine s'o priveşti în ochi pe mama ta ! Am să-ţi dau îndată revolverul tău, să te înneci cu el...

Şafiga-hanum o strigă pe una din slujnice şi după ce-i explică unde a ascuns revolverul lui Hosein, îi porunci să-l aducă deîndată.

Când slujnica ieşi din cameră, ea se adresă din nou fiului :

— O să ţi se aducă imediat blestematul ăsta de revolver... Spune: ce fel de secrete ale mele ţi-au intrat în cap?

Dar Hosein tăcea. Ar fi fost stupid să vorbească în momentul acesta, pentru că mama sa putea să-şi schimbe hotărîrea şi să nu-i mai dea pistolul.

Slujnica trimisă după armă intră în cameră. Hosein nu luă, ci zmulse din mâinile ei pistolul şi-l ascunse grăbit în buzunarul interior al hainei.

— Ce vrei să spun? — îşi întrebă el mama.

— Spune ce secrete voiai să le dezvălui tatei?

— Şi pentruce, mă rog, vrei să ştii lucrul ăsta?

Mama se prefăcu că plânge.

In clipa aceea, după uşă se auzi un glas:

— Hanum, a venit arbab!

Doamna Namvar aruncă fiului său o privire furioasă şi ieşi din cameră, trântind cu putere uşa.

3

Rămas singur, Hosein încuie din nou uşa cu cheia şi scoţând din buzunar „Walter"-ul, îl cercetă cu admiraţie timp de câteva clipe. După aceea, vârî revolverul în buzunarul pantalonilor şi se apropie de oglinda din perete. Nu, nu mergea aşa, pistolul nu se vedea deloc. Trebuia să facă astfel încât alţii să vadă imediat ce are el acolo. E drept că buzunarul pantalonilor se umfla, dar cine putea şti ce se află înăuntru? Parcă sunt puţini băieţii care-şi umplu buzunarele cu tot felul de fleacuri?

„Nu, lucrul cel mai nimerit rămâne totuşi un toc de piele. Am să-mi cumpăr chiar mâine unul, decise Hosein. Şi atunci o să vă arăt eu vouă. Vreţi să ne întâlnim în afara oraşului? Poftim! Dar în cazul ăsta o singură birjă va fi prea puţin, o să trebuiască închiriate patru-cinci. N'o să mă scumpesc la gloanţe, le am gata pregătite..."

Scoase dintr'un sertar al biroului o cutiuţă în care se aflau treizeci şi două de gloanţe pentru „Walter"

şi, răsturnându-le în palmă, începu să le numere drăgăstos :

— Unu, doi, trei...

Gloanţele scoteau un zornăit uşor, care îi dădea lui Hosein un entuziasm neţărmurit.

— ...treizeci şi unu, treizeci şi două... Bun, nu lipseşte niciunul.

Privind cu atenţie cartuşul de aramă, terminat cu un glonte lunguieţ de nichel strălucitor, el ciocăni cu unghia degetului arătător în capsă :

— Uite aşa se întâmplă... Poc — şi kaput, nu mai exişti. N'o să mai flecăreşti, n'o să ne mai inviţi dincolo de oraş, în locuri pustii !

Hosein umplu încărcătorul, îl vârî în revolver şi căută cu ochii o ţintă potrivită.

Portretul bunicului său îi atrase atenţia.

— Să presupunem că ăsta eşti tu...

Hosein aţinti ţeava revolverului drept spre fruntea bunicului.

— Viteaz mai eşti, nici nu clipeşti... Dar dacă — bum — aş trage ? Ai să te întinzi pe jos cât eşti de lung... Dar dece în frunte ? Aş putea să trimit un glonte şi în ochii tăi înguşti.

Ochii bunicului nu erau înguşti, însă Hosein ştia cui se adresează.

— Primul glonte aş putea chiar să ţi-l dăruiesc. Uite, de pildă, aş trage pe deasupra umărului tău, să zicem la distanţa asta : unu, doi, trei, patru, cinci — ajunge !

După ce măsură cinci paşi, Hosein privi în jurul său, căutând o altă ţintă. N'ar fi bun oare pentru aşa ceva de pildă Reza-şah, cu epoleţi de aur la veston şi cu ochii lui întunecaţi şi răi, plantaţi într'o faţă plină de mulţumire de sine ?...

— Ia stai drept, stăpânitor al Iranului ! Să-ţi încercăm acum curajul !

Abia apucă să îndrepte ţeava revolverului spre chipul satisfăcut al şahului, când cineva ciocăni în uşă :

— Hosein, te cheamă arbab !

Pălind, Hosein lăsă în jos mâna cu revolverul şi începu să alerge prin cameră, căutând un loc unde

să-şi poată ascunde „Walter"-ul. In lipsa lui, mama putea să pună din nou stăpânire pe revolver — în odaie nu exista nici o ascunzătoare potrivită. Vârî la repezeală cutiuţa cu cartuşe sub saltea, iar revolverul îl strecură în buzunarul dela piept, — aşa era mai sigur.

Inainte de a deschide, Hosein se opri câteva clipe îngândurat. Pentruce l-o fi chemând tata ? Nu cumva i se plânsese mama ?... Şi dacă lucrurile stau aşa, ce răspuns să-i dea ? Ar fi trebuit să chibzuiască mai bine. Dar ciocănitul în uşă se repetă.

— Hosein, ai auzit ? Te chiamă arbab.

„O să spun că am glumit şi gata !" gândi Hosein şi cu hotărîrea aceasta se îndreptă spre odaia tatălui.

După ce străbătu câteva camere, deschise uşa biroului şi rămase pentru o clipă perplex : uite drăcie — tata nu era singur ! In birou şedeau industriaşul Aşrafi şi, venit cine ştie dece, Korani.

— A, uite-l şi pe Hosein ! — exclamă Korani, aruncând o privire studentului său şi continuă, adresându-se lui Namvar : — Dar nu numai Hosein, ci şi toţi studenţii pot atesta că m'am ocupat de ei cu cea mai mare conştiinciozitate. Şi deaceea vă spun: aici e vorba numai de invidie. Ce vină mi se poate aduce ? Jur pe coran că am năzuit întotdeauna să dau studenţilor mai mult chiar decât cereau programele analitice. Dacă nu mă credeţi, agai Namvar, întrebaţi-vă fiul, vă rog, întrebaţi-l.

Prezenţa oaspeţilor întipărise pe faţa lui Hosein un zâmbet strâmb. După ce-i salută din cap el se opri, aşteptându-l pe Korani să termine, dar după câte se părea, explicaţiile lui nu mai aveau sfârşit.

Intr'un târziu, Korani fu nevoit să facă o mică pauză, ca să-şi tragă răsuflarea.

— Vă cred, vă cred, agai Korani, — vorbi Namvar. — Dar pe cuvântul meu de onoare, nu pot înţelege ce se petrece la Institutul dumneavoastră. Agai Vosuhi e un om potolit, echilibrat ; cum de şi-a putut îngădui o asemenea grosolănie ? Spuneţi că v'a dat afară din cabinet, nu-i aşa ?!

— Probabil că şi-a ieşit omul din sărite, — îşi dădu părerea Aşrafi.

Namvar se adresă fiului:

— Ce spun studenţii despre asta?

— Noi am hotărît să-l readucem la Institut pe agai Korani, — răspunse plin de el Hosein.

— Voi? — ochii mari şi umezi ai lui Namvar se holbară larg. — Adică, cine anume?

— Noi, adică eu şi prietenii mei. Astăzi urma să avem o bătaie în lege.

Namvar îşi privi cu atenţie fiul.

— Ce fel de bătaie?

— Pentru agai Korani. Voiam să le aranjem mutrele la câţiva din anul nostru. Înţelegi tu, s'au găsit să se bucure că agai Korani a fost îndepărtat din Institut! Ne-au împiedicat însă studenţii din anii III şi IV.

Expresia lui Namvar nu se schimbă câtuşi de puţin la auzul acestor cuvinte. Ştia că în toate bătăile, cucuiele şi vânătăile le făcea fiul său şi nicidecum nu i se făceau lui.

— Cine sunt studenţii ăştia? — întrebă el cu un aer indiferent.

— Îi cunosc eu, — se grăbi să se amestece Korani. — Vosuhi îi ţine mereu pe lângă dânsul, sunt garda lui personală...

— A, nu, djanâm, — îl întrerupse Hosein pe profesorul său, — studenţii ăştia erau dela facultatea de mecanică. Unul dintre ei e Zabi, un tip înalt, cu ochi înguşti ca de chinez, iar altul e Uşang, care...

— Îi ştiu, îi ştiu! — dădu repede din cap Korani. — Sunt prietenii lui Azadi, agai Namvar. Erau nedespărţiţi — se plimbau împreună, făceau chefuri împreună la berăria „Firuz", jucau fotbal. Imaginaţi-vă şi dumneavoastră: doctor, profesor şi se desbrăca, iertaţi-mi expresia, în pielea goală, ca să joace fotbal cu nişte băieţandri. N'are nici ruşine, nici...

Deodată, amintindu-şi ceva, Korani se întrerupse şi începu să vorbească despre altele:

— Trebuie să vă declar în mod oficial, agai procuror general, că acest Azadi continuă să se ocupe cu

tot felul de instigații și svonuri tendențioase chiar și după ce a fost îndepărtat dela Institut. Cu siguranță că aveți cunoștință despre manifeste, despre acele manifeste huliganice. Presupun că toate sunt opera acestor codițe ale lui Azadi, Ușang, Zabi și a tovarășilor lor. Am și comunicat unde trebuie...

Așrafi se suci nerăbdător în fotoliu — omulețul acesta cu fața galbenă și ochelarii pe nas reușise să-l plictisească de moarte. Venise la procuror nu pentru a asculta o oră încheiată divagațiile plictisitoare ale lui Korani despre evenimentele dela Institutul politehnic, ci cu totul pentru altceva. Puțin îi păsa de toate astea!

Dar monologul lui Korani părea fără sfârșit. Și cum de reușea să împroaște cu atâta repeziciune cuvânt după cuvânt, fără să facă măcar o singură pauză? Era surprinzător faptul că acest Namvar îl asculta fără cea mai mică urmă de enervare, pe omulețul cu fața galbenă, al cărui simplu glas, pițigăiat ca de eunuc, îți dădea dureri de cap! Pesemne că se obișnuise să asculte flecăreala avocaților.

— Foarte bine ați făcut! — spuse cu un zâmbet ironic Namvar, lăsând să se înțeleagă că știa prea bine unde putuse Korani să-și înainteze raportul. — Să-i găsească ei pe vinovați. Sarhang Hosrov e mare amator să se laude cu cazurile sale — așa că să caute, să caute! În afară de toate celelalte, mai are și un consilier cum e mister Benton... Îți dai seama ce se petrece acolo la ei? — se adresă el industriașului. — Într'o bună dimineață, la câtva timp după îndepărtarea doctorului Azadi, în toate sălile de curs a apărut pe tablă următoarea inscripție: „Vosuhi plus Zehtabi plus Korani egal zero". După părerea dumitale, ce înseamnă asta?

— La drept vorbind, eu n'am studiat la școli superioare, — răspunse Așrafi. — Dar, din puțina aritmetică pe care o știu, dacă suma anumitor mărimi este egală cu zero, atunci fiecare din aceste mărimi nu poate fi altceva decât zero, adică nu reprezintă nicio valoare. Cu alte cuvinte, toți trei sunt egali cu zero!

Namvar izbucni într'un hohot zgomotos de râs :

— Ei, vezi, i-au făcut pe toți pur și simplu măgari !

Hosein, care-l privise în tăcere pe tatăl său, în timp ce acesta vorbea, pufni pe neașteptate.

Cu toată însufleţirea de o clipă, înfățișarea lui Aşrafi arăta că plictiseala pusese din nou stăpânire pe el. Căutând să scurteze discuția, Namvar se adresă lui Korani :

— Bine, și ce doriți dela mine ?

— Vă rog să mă ajutați, agai Namvar.

— Hm, să vă ajut... Nu-i lucru uşor. Dacă lucrurile ar depinde numai de Vosuhi, ar mai merge cum ar mai merge, dar aici există și Zehtabi... Ei bine, voi încerca să fac totuși ceva pentru dumneavoastră. Te grăbești, nu ? — se adresă el industriașului.

— Da, foarte mult, — dădu din cap Aşrafi. — Terminați însă cu agai Korani și după aceea o să vorbim.

Korani se grăbi să se ridice de pe locul său și porni de-a'ndaratelea către uşă, făcând nenumărate temenele și exprimându-i lui Namvar recunoștința sa.

Hosein, care ieșise și el pe coridor, îl bătu amical pe umăr :

— Nu-ţi face sânge rău, djanâm, o să facem noi ceva !

Din cabinet răsună un hohot puternic de râs.

4

— Bine se mai spune că întotdeauna când discuția e în toi, hop ! — apare și un mollà : bună ziua, bună ziua... — spuse, continuând să râdă, Aşrafi. — Da, uite că mă'ntorc la chestiunea care mă interesează. Asociatul meu mă amenință cu darea în judecată. Inainte vreme, dădea pe la uzină cel mult de două-trei ori pe an, iar acum vine în fiecare săptămână, se învârte prin ateliere, adulmecă totul. I-a spus administratorului că nu va admite niciodată reutilarea fabricii. Iar cauza tuturor necazurilor e faptul că intenționez să comand utilajul nu în Anglia, ci în Germania.

Ochii rotunzi ca de berbec ai procurorului general se aţintiră asupra interlocutorului său.

— Ascultă-mi sfatul şi crede-mă că n'ai să pierzi: pune să se demonteze în taină toate maşinile lui vechi într'o singură noapte, şi aruncă-le afară. Ai oameni potriviţi pentru treaba asta?

— Din păcate, toţi nemţii mei au plecat la Tabriz, unde trebuie să mai lucreze o lună jumătate-două... Dar nu-i nimic, o să găsesc.

— Aşadar, demontează şi scoate afară tot utilajul, iar uzina opreşte-o pentru reparaţii. O să vedem cum o să cânte atunci mister Cripps! Iar eu, n'avea nicio grijă, o să ştiu să sucesc afacerea în aşa fel, încât englezul să renunţe şi la fabrică şi la tot.

— O să vă fiu profund recunoscător, agai Namvar. Iar Hosein va căpăta neapărat dela mine un cadou frumos... Ce-ai vrea să primeşti, Hosein? — îl întrebă Aşrafi pe fiul procurorului, care după ce-l condusese pe Korani, revenise în biroul tatălui.

— Un automobil, — rosti fără ezitare Hosein proporţiile mitei.

— Perfect. Vei avea un automobil, — răspunse pe dată Aşrafi şi adăugă în gând: „E idiot, dar ştie unde se poate ciupi ceva gras!"

Namvar se însufleţi pe dată.

— După părerea mea, mister Cripps nici n'are acum timp să se ocupe de treburile fabricii. Intenţionează să deschidă o acţiune judiciară împotriva lui Baboli: susţine că încă acum cinci ani, Baboli i-a ipotecat pământurile sale din Mazandaran. Termenul de răscumpărare a trecut demult, însă Cripps s'a decis abia acum să treacă aceste terenuri în proprietatea sa... Înţelegi de unde bate vântul în toată istoria asta?

— O, da, acest Cripps nu-i omul care să dea greş. Dacă nu s'ar fi pus problema concesionării petrolului din nord americanilor, nici nu i-ar fi venit în minte să se adreseze justiţiei. Ar fi tot adăugat dobânzi la dobânzi şi până la urmă l-ar fi ruinat pe acest Baboli. Dar aici miroase a petrol.

— Întocmai!

— Se spune că în nordul ţării există şi mai mult de cât în sud.

— Până una alta,e greu să te pronunţi, în orice caz englezii sunt foarte alarmaţi. Să nu crezi că Layton a venit de florile mărului cu avionul dela Londra şi a vizitat într'un timp atât de scurt atât de mulţi oameni...

Namvar începu să socotească, îndoind pe rând degetele sale păroase :

— Binan-zade, Siafuş, Novruz Zehtabi, Arab-zade, ministrul de război Razmdji, Raşti, iată şase... A apăsat pe toate pedalele ! Dar nici americanii nu dorm. Ieri domnii Benton şi Hart au fost din nou la palat... Pentru mine situaţia e clară : Cripps nu este prostul care să înceapă concomitent două procese. Deaceea, acţionează cu îndrăzneală.

Aşrafi zâmbi mulţumit.

— Voi porunci chiar mâine să fie demontate toate maşinile ! Numai de şi-ar ţine herr Meyer promisiunea făcută. El mi-a spus : „Mătură-l pe acest Cripps şi o să-ţi reutilăm uzina aşa ca să te invidieze toată lumea." Mi-a făgăduit să-mi pună la dispoziţie şi un credit mare.

— Şi o să ţi-l pună ! Dacă herr Meyer făgăduieşte ceva, îşi ţine cuvântul orice s'ar întâmpla.

— Herr Meyer respectă întotdeauna făgăduiala făcută ! — interveni Hosein, pipăindu-şi buzunarul umflat.

— In concluzie, procedează aşa cum am hotărît, — încheie Namvar.

— Foarte bine.

Totul era limpede : procurorul general era de acord cu încălcarea drepturilor englezului Cripps, asociatul legal al lui Aşrafi.

Aşrafi se ridică de pe locul său :

— Plec să mă pregătesc de luptă.

— Te încredinţez că n'o să fie nicio luptă, — îl linişti Namvar. — Dacă Cripps va refuza să verse suma necesară pentru reutilarea fabricii, dumneata ai să fii acela care ai să te adresezi tribunalului. Iar în cazul acesta, el o să trebuiască să renunţe la uzină. O să-i

plăteşti o sumă oarecare drept despăgubiri şi cu asta, gata !

După ce-şi conduse oaspetele până în vestiar, Namvar se adresă soţiei :

— Mă duc să mă întind puţin. Am obosit... — spuse el, şi trecu în dormitor.

Şafiga-hanum se uită la fiul ei, dorind pesemne să-l întrebe ceva, însă în momentul acela în antreu pătrunse un grup de studenţi din anul I, prieteni ai lui Hosein.

Hosein îi conduse în camera sa şi încuie uşa. Acum putea să se laude faţă de prieteni cu bravura sa : revolverul era în buzunarul său ! Il scoase, le arătă cum funcţionează şi, deodată, străfulgerat parcă de o ideie, spuse :

— Trebuie să vă faceţi cu toţii rost de arme !

— Unde să le găsim ?

— O să le găsim, n'aveţi grijă. N'am vorbit noi încă demult că tineretul nostru trebuie să se înarmeze ?... Ştiţi ce trebuie să facem ?

Ii trase spre el pe doi dintre studenţi, celorlalţi le porunci să se apropie mai mult. Apoi începu în şoaptă :

— Dacă suflă cineva o vorbă — îl împuşc ! O să atacăm arsenalul...

Doi studenţi se traseră speriaţi îndărăt, însă ceilalţi fură entuziasmaţi de propunere.

— Paza e făcută doar de două-trei sentinele. O să le doborîm uite cu ăsta, — arătă revolverul şi, trăgându-şi răsuflarea, continuă : — După aia pătrundem înăuntru. Luăm la arme cât o să putem duce. Iar dacă garda o să-şi vină în fire şi o să ne atace, dăm foc arsenalului... Ce strașnic tărăboi o să facem ! Ştiţi câtă pulbere e acolo ? Intr'un cuvânt, fiecare dintre noi are să poată lua câte patru, cinci revolvere şi...

— Eu o să iau zece ! — îl întrerupse un student lat în umeri, ai cărui ochi străluceau de exaltare.

— Dar dacă o să ne prindă ? — întrebă cu îndoială un altul, un puştan cu faţa smeadă.

— Aşi !... — spuse disprețuitor Hosein. — Cine o să ne judece ? Nu taică-meu ? Şi-apoi — vă spun doar : însuşi Şahedi ne-a ordonat să ne înarmăm !

El aruncă o privire spre portretul lui Hitler şi vru să-şi iniţieze prietenii despre conţinutul anumitor convorbiri avute cu domnul Meyer, dar îşi zise că lucrul acesta ar fi poate prematur şi se mulţumi doar să spună :

— Ce dracu', sunteţi copii, nu vă daţi seama ce va trebui să urmeze după asta ?

Toţi se învoiră să organizeze un atac asupra arsenalului şi Namvar, poftindu-şi prietenii să se aşeze în jurul mesei, începu să le expună planul său, chibzuit, după cum se vedea lesne, de multă vreme, schiţând cu un creion pe o bucată de hârtie schema arsenalului şi a cartierelor învecinate.

CAPITOLUL V

I

Mister Cripps...

Niciun locuitor al Teheranului n'ar mai fi avut nimic de adăugat la numele acesta. Pur şi simplu nu era nevoie. Sunt nume care vorbesc dela sine. Unul dintre acestea era şi a lui mister Cripps.

Mister Cripps... Atât, şi era destul ! La Teheran îl cunoştea toată lumea.

Te putea cuprinde mirarea doar în faţa acelor oameni, foarte puţini la număr, care auzind acest nume ridicau din umeri a îndoială, ca şi când ar fi vrut să spună : enigmatică persoană... Era oare într'adevăr ceva enigmatic în persoana lui mister Cripps ?

Firește că nu. Ce importanţă putea avea faptul că multe din trecutul lui rămâneau cu desăvârşire necunoscute cetăţenilor Teheranului ? Oare era obligat mister Cripps să frunzărească în faţa oamenilor pentru simpla satisfacere a curiozităţii lor deşarte, paginile biografiei sale ?

Pe cine îl interesează de pildă, în ce oraş al Angliei s'a născut el, cine i-au fost părinţii, cu ce s'a ocupat el

acasă, și dece a venit în Iran ? La urma urmei, toate acestea nu puteau spune mare lucru, toate acestea erau chestiuni neesențiale.

Iar mister Cripps era un om de afaceri. După părerea lui, biografia unui om serios, a unui om de afaceri, poate să slujească doar în două împrejurări ale vieții : când se îndrăgostește și e nevoie să-și vrăjească iubita cu vise mărețe, rămase doar vise, și atunci când este arestat și când iarăși e nevoie să se prefacă și să născocească pentru judecătorul de instrucție o biografie de om cumsecade. In toate celelalte cazuri, publicitatea în jurul amănuntelor biografice — după părerea lui mister Cripps — este ceva specific doar poeților și vedetelor frivole de cinema.

Și totuși, în ciuda dorinței lui mister Cripps, se găseau oameni care știau câte ceva din trecutul său. Astfel, se știa că pe vremuri fusese în serviciul Companiei petrolifere anglo-iraniene. Se prea poate ca tocmai aceasta să le fi dat anumitor oameni din Teheran motive pentru a-l considera pe mister Cripps drept o persoană enigmatică. Și pe bună dreptate, ce fel de funcționar fusese el, dacă în decursul a trei ani, dintre cei mai obișnuiți, totalizând nu mai mult de treizeci și șase de luni, mister Cripps căpătă posibilitatea să devină dintr'odată coproprietarul unei mari fabrici de pielărie din Teheran, iar ceva mai târziu — coproprietarul unei fabrici de mătase din Ghilan și al unei fabrici de pielărie și încălțăminte din Tabriz ; și, pe lângă toate acestea, mai înființă de-a-lungul tuturor șoselelor naționale ale țării, autogări, cu pompe de benzină și ateliere de reparații ?

De unde obținea el fondurile necesare unor investiții atât de mari ?

Dar, oricât și-ar fi bătut cineva capul cu astfel de întrebări, până la urmă tot nu izbutea să afle vreun secret. De unde-și iau oamenii bogați fondurile, aceasta este o chestiune despre care nu-i întreabă nimeni, și nimeni nu-l întreba pe mister Cripps nici despre aceasta, nici despre ideia ce-i venise, de a achiziționa

întreprinderi cu totul diferite, fără nicio legătură una cu alta.

Deasemenea, nimeni nu se interesa ce țară îi eliberase pașaportul pe care-l avea în buzunar. Și chiar dacă cineva s'ar fi interesat, oare lucrul acesta i-ar fi schimbat cu ceva situația? Firește că nu. Pașaportul lui erau banii și un nume cunoscut tuturor: mister Cripps...

Dar nimeni nu se gândea să-i ceară lui mister Cripps pașaportul. Nu i-l cereau nici chiar atunci când făcea lungi călătorii prin părțile Kurdistanului, la conducătorii triburilor Bahtiar sau Șahseven, stabilind legături cu șeicii și cu căpeteniile triburilor. Pentru aceste călătorii, el poseda toate datele necesare: acolo unde era nevoie, apărea ca englez, iar acolo unde lucrul acesta ar fi putut încurca treburile, apărea ca om de afaceri iranian, legat de patrie prin miile de fire ale unui iranian.

Aceste călătorii ale lui mister Cripps în regiunile îndepărtate ale țării deveniră mai dese în special de când guvernul iranian încercă o revizuire a acordului inegal impus de Compania petroliferă engleză. Dar ce era enigmatic în aceasta? In definitiv, mister Cripps avea tot dreptul ca în interesele întreprinderilor sale — să zicem în scopul achiziționării de materii prime — să cutreiere țara în lung și'n lat! E drept că după călătoria pe care o făcu în Kurdistan, începură să răsune din această regiune amenințări la adresa șahului și a guvernului său, iar bahtiarii și șahsevenii începură să se pregătească fățiș de răscoală, refuzând să se supună guvernului central, și creându-i astfel o situație dificilă. Dar ce-l priveau toate astea pe mister Cripps?

Mister Cripps era om de afaceri, comerciant, și cărui om serios i-ar fi putut trece prin minte că e o persoană enigmatică?

Nu era nimic enigmatic nici în faptul că mister Cripps întreținea legături strânse cu zeci de familii de bogătași din diferitele orașe ale țării. Pretutindeni, era primit ca oaspetele cel mai de seamă și cine nu

l-ar fi cunoscut personal nu l-ar fi putut deosebi niciodată de autohtoni. Corpolent, depășind cu puțin talia mijlocie, smead, cu ochi negri și o frunte înaltă, prelungită cu o chelie, acest englez stăpânea la perfecție limba farsă și cunoștea de minune toate obiceiurile iranienilor. Nimeni n'ar fi putut spune că la un dineu de gală sau la o sărbătoare familiară, mister Cripps se purtase vreodată altfel decât o cereau obiceiurile din partea locului. Și, firește, era de neînchipuit ca bogatul comerciant să vină la vreo nuntă sau zi de naștere fără să aducă un dar minunat, de mare preț.

Acest englez, care se învârtea printre iranieni și izbutea să fie mereu peste tot locul, cunoștea pe de rost toate situațiile și toate evenimentele din viața familiilor cu care era în relații. Acolo unde se ducea, izbutea cu ușurință să lege noi cunoștințe și se putea spune că prezența lui la tot felul de sărbători familiare era datorită tocmai dorinței de a lega aceste noi cunoștințe.

Și totuși existau case în care mister Cripps nu putea pătrunde, deși dorea acest lucru. O asemenea casă interzisă acestui englez care răzbea oriunde, era locuința ministrului de finanțe Raști. Această interdicție își avea cauzele în evenimentele din 1933, care răscoliseră întreaga țară.

In întreaga țară se rostogolise în acel an talazul protestelor impotriva acțiunilor lacomilor colonialiști, care izbutiseră să subordoneze economia a patru cincimi din teritoriul Iranului. Tot mai tare răsunau cererile de a se denunța acordul cu privire la exploatarea petrolului, impus de englezi.

In anul 1919, profitând de faptul că Germania fusese vlăguită de război, iar Rusia încetase de a mai fi un stat imperialist, englezii au ocupat la început întregul Iran, iar apoi au silit guvernul șahului să semneze un tratat umilitor. Pe baza acestui tratat, Iranul se obliga să acrediteze, pe lângă fiecare minister, consilieri numiți de Anglia, precum și să încredințeze ofițerilor englezi reorganizarea și reînarmarea armatei iraniene. In scopul punerii în aplicare a acestor măsuri, Anglia

acordase Iranului un credit de două milioane lire sterline, parte în bani, dar mai mult în armament de tip nou. O clauză specială a tratatului prevedea că Angliei i se acordă dreptul preferențial de a înființa societăți pentru construirea de căi ferate și șosele pe întregul teritoriu al Iranului. In afară de asta, guvernul iranian se obliga să stabilească cele mai avantajoase tarife vamale pentru mărfurile engleze.

In felul acesta, formal nedizolvând guvernul iranian și neluând nici măcar Iranul sub protectoratul ei, Anglia îl supusese de fapt în întregime consilierilor săi administrativi, militari și economici, transformându-l într'o colonie a sa. Scopul secret al englezilor era crearea în Iran a unei permanente baze de atac, în vederea unei agresiuni împotriva tânărului stat sovietic.

Poporul iranian se ridicase însă chiar de atunci cu arma în mână împotriva englezilor. Lupta armată împotriva intervenționiștilor izbucni în provincia Ghilan și în Azerbaidjanul de Sud. Luând o amploare din ce în ce mai mare, mișcarea amenința să cuprindă întreaga țară.

Englezii se grăbiră să înarmeze triburile seminomade, nădăjduind cu ajutorul lor să înnece în sânge împotrivirea poporului. Curând însă, speriați de forța indignării populare, ei recurseră la o manevră artificială și făcând chipurile, o concesie, revizuiră tratatul din anul 1919, păstrând și de data asta pentru ei nesecatele bogății ale țării — petrolul din regiunile sudice. Pentru paza bogățiilor acaparate, ei concentrară în sudul țării puternice detașamente de armată și poliție, aviație și flotă, împrăștiară în întreaga țară numeroși agenți pentru descoperirea și combaterea manifestărilor antiengleze, mituiră și supuseră influenței lor căpeteniile diverselor triburi și înarmară aceste triburi pentru a menține guvernul central într'o continuă stare de încordare și dependență.

Poporul iranian cunoștea politica de prietenie dusă de Uniunea Sovietică, care după Revoluția din Octombrie renunțase la toate tratatele încheiate pe baza inegalității în drepturi, a renunțat la drepturile patrimo-

niale în această țară și la privilegiile Rusiei impuse Iranului de politica imperialistă a guvernului țarist — și deaceea nutrea o ură și mai adâncă față de colonialiștii englezi. Această ură s'a manifestat cu o forță deosebită în anul 1933, cu prilejul revizuirii statutului Companiei petrolifere anglo-iraniene, când massele populare au cerut cu insistență desființarea acestei prădalnice Companii și denunțarea tuturor privilegiilor acordate englezilor asupra exploatării resurselor petrolifere ale țării.

Indignarea a cuprins toate păturile societății, cu excepția vârfurilor ei, formate din traficanți politici și politicieni de tipul fraților Zehtabi, care vedeau în posturile lor ministeriale surse de îmbogățire personală și erau gata să se vândă oricui oferea mai mult. Chiar și Reza-șah n'ar fi avut nimic împotrivă să folosească larga mișcare populară împotriva englezilor, pentru a putea porunci mai liber și necontrolat în țara sa, spre deosebire de neputincioșii săi predecesori.

Firește, Reza-șah își dădea seama ce țară săracă și înapoiată conduce. Mânat de dorința de a deveni stăpânitorul unei țări puternice, el a întreprins o serie de măsuri pentru dezvoltarea industriei naționale și lichidarea înapoierii feudale. Dar piețele continuau să fie inundate de mărfuri străine, iar negustorii iranieni preferau să rămână compradori ai capitalului străin, decât să construiască întreprinderi nerentabile și să-și riște propriul lor capital. Pentru dezvoltarea industriei naționale și a mijloacelor de comunicație, era nevoie de mari alocații din bugetul statului, iar vistieria statului nu avea fonduri suficiente nici măcar pentru întreținerea aparatului administrativ și a armatei. Aurul negru care se scurgea din abundență din măruntaiele pământului era acaparat de englezi, iar șahul era nevoit ca pentru ficcare bănuț să ia pielea de pe douăzeci-treizeci de țărani. In afară de asta, cea mai mare parte din aceste neînsemnate venituri era jefuită de moșieri și de administrația locală.

Reza-șah ura cumplit pe marii feudali din țara sa, pe căpeteniile triburilor care se temeau mereu de cons-

lidarea puterii centrale, şi se împotriveau oricărei centralizări a administraţiei statului. Uneori, dând frâu liber urii sale, recurgea la represalii sângeroase : executa pe cei nesupuşi şi pe cei bănuiţi de comploturi, şi le confisca averile. Dar aceste măsuri nu puteau umple vistieria goală a statului. Nouăzeci la sută din populaţia Iranului — ţărani, meşteşugari, muncitori — erau săraci lipiţi pământului şi dela ei n'aveai ce lua. Deaceea, Reza-şah asculta cu o deosebită bunăvoinţă glasurile acelora dintre consilierii săi care indicau noi surse de venituri pentru stat.

Pe vremea aceea, unul dintre aceşti sfetnici mai apropiaţi ai şahului deveni Agahan Raşti — deputat în medjlis, care ceruse denunţarea înrobitorului acord încheiat cu Compania petroliferă engleză. Pe atunci circula zvonul că va fi numit ministru al curţii. Şi într'adevăr, după un scurt răstimp, Agahan Raşti deveni un personagiu cu atâta greutate, încât Reza-şah l-ar fi numit probabil în acest post însemnat, dacă nu s'ar fi produs alte evenimente.

Mişcarea împotriva englezilor cuprinsese toate oraşele Iranului. Ea ameninţa să se transforme într'un front de luptă al întregului popor împotriva asupritorilor străini, aşa cum se întâmplase prin anul 1920, şi să-i măture din ţară pe englezi, azvârlindu-i în mare.

Englezii simţiră primejdia care-i păştea. Tot personalul ambasadei lor, toţi agenţii cunoscuţi sau secreţi ai biroului central dela Teheran al Companiei petrolifere, în frunte cu mister Wilson, desfăşurară o activitate înfrigurată. Ei puseră în mişcare toate mijloacele şi toate relaţiile pe care le aveau pentru a înnăbuşi glasul protestului popular şi pentru a mai reteza din pretenţiile celor aflaţi la cârma ţării. Începură să-l ameninţe pe ascuns pe şah şi recurseră la intrigi şi comploturi politice. Ca la un semn, izbucniră revolte ale unor triburi seminomade. Reza-şah se află în faţa unui complot asemănător pe care el însuşi îl organizase pe vremea când era prim-ministru, împotriva predecesorului său.

Nu trecu mult, şi unul din sfetnicii cei mai apropiaţi

ai şahului — Agahan Raşti, care îndrăznise să ia atitudine împotriva Companiei petrolifere engleze, fu asasinat pe când părăsea locuinţa, de criminali rămaşi necunoscuţi. Câteva zile după aceea, fu săvârşit un atentat asupra lui Siafuş, un alt deputat din medjlis, adept înfocat al lui Raşti. Atentatorii — doi studenţi iranieni proaspăt întorşi dela Londra — dădură greş şi fură înhăţaţi de poliţie.

Acest eveniment l-a costat pe mister Cripps două nopţi de insomnie. Zi şi noapte el a alergat încolo şi încoace prin Teheran şi a reuşit să adoarmă liniştit abia după ce a aflat că atentatorii la viaţa lui Siafuş fuseseră împuşcaţi cu ocazia „unei tentative neizbutite de evadare".

La Teheran se răspândi zvonul că o bandă care urmărea să-i asasineze pe toţi membrii guvernului a intrat în acţiune. Toţi miniştrii, care se pronunţaseră într'o măsură mai mare sau mai mică, în favoarea denunţării acordului cu englezii, începură să iasă cu teamă de acasă.

Intre timp, din sud sosiră veşti alarmante: în Golful Persic pătrunseseră pe neaşteptate unităţi ale flotei navale britanice şi, ancorând acolo, îşi îndreptaseră ţevile tunurilor în direcţia ţărmului. De data aceasta, ameninţarea englezilor de a sprijini triburile răsculate era făţişă.

Speriat, şahul semnă un alt acord înjositor, potrivit căruia guvernul iranian urma să primească din nou doar o parte neînsemnată din veniturile Companiei petrolifere anglo-iraniene. Acest nou acord reconfirma faptul că un teritoriu uriaş al Iranului, situat la sud de Kasr-e-Şirin, Kermanşah, Horem-abad, Şiraz, precum şi întregul Belucistan, constituie o proprietate inalienabilă a englezilor şi că nimeni n'are dreptul să formuleze pretenţii asupra lui.

Dar... acest acord fusese încheiat cu guvernul şahului, iar Reza-şah nu identifica niciodată interesele statului său cu interesele poporului iranian. Pompând milioane din această ţară înrobită, jefuitorii englezi îşi dădeau perfect seama că poporul iranian nu va recu-

noaşte niciodată acest nou acord, după cum nu-l recunoscuse nici pe cel vechi. Înţelegând lucrul acesta, englezii sperau ca guvernul şahului să reuşească pentru o perioadă oarecare să ţină poporul sub dublă asuprire, dar pentru orice eventualitate începură să strecoare în guvern şi în medjlis, în aparatul administrativ şi în presă agenţi plătiţi ai Companiei petrolifere. In felul acesta, ei urmăreau îndeaproape ca niciunuia dintre oamenii politici iranieni să nici nu-i treacă măcar prin gând să ceară denunţarea noului acord de concesiune petroliferă, încheiat de guvern. Când totuşi o asemenea ideie se strecura în capul vreunuia dintre oamenii influenţi, englezii luau pe dată măsurile necesare ca acest cap să nu rămână pe umerii posesorului său.

Mister Cripps era de fapt unul din conducătorii agenturii britanice, căruia i se încredinţau asemenea misiuni. Niciunul din locuitorii Teheranului, care-l cunoşteau pe acest fermecător gentleman cu o reputaţie desăvârşită, nici nu-şi putea închipui măcar câte capete zburaseră din porunca lui şi câţi oameni curajoşi şi cinstiţi se chinuiau datorită lui în celulele întunecate ale temniţei Kasr-e-Kadjar.

Da, numai cei naivi puteau spune despre mister Cripps că este o personalitate enigmatică. Un observator atent ar fi putut afirma cu certitudine că acest englez, în aparenţă atât de politicos şi blajin, este în realitate conducătorul unei reţele întinse de spioni bine instruiţi. Şi acest observator nu s'ar fi înşelat. Singurul lucru pe care el nu l-ar fi ştiut este că mister Cripps conducea nu una, ci două reţele: una dintre ele era o reţea de agenţi informatori profesionişti, iar la nevoie şi organizatori, răspândiţi în întregul Iran; cealaltă, era formată din oameni deosebiţi, cu precădere din societatea înaltă, dintre care mulţi ar fi fost sincer surprinşi dacă li s'ar fi dovedit că-l ajută pe mister Cripps în activitatea lui de spionaj.

In ce-l priveşte pe mister Cripps, el personal ţinea în mod special la această a doua reţea, creată mai ales prin propriile lui eforturi, şi care era mult mai preţi-

oasă pentru misiunea pe care-o avea în cadrul uneia din secţiile „Intelligence-Service“ [1])-ului.

Iată bunăoară pe această Sakine, cumnata lui Zehtabi, înapoiată recent dela Londra. Mister Cripps nu ştia nici el prea bine dacă mâna Intelligence-Servi ce-ului ajunsese până la dânsa şi dacă trebuia s'o folosească măcar ca informatoare. Dar cât de folositoare pot fi asemenea legături! In ziua aceea, Sakine fără să-şi dea măcar seama, îi furnizase lui mister Cripps o informaţie de cea mai mare importanţă.

In aparenţă nu era nimic extraordinar. O întâlnire întâmplătoare pe stradă, o conversaţie obişnuită cu tânăra fată despre distracţii, baluri, toalete şi deodată... Vestea aflată dela Sakine îl dezorientă chiar şi pe liniştitul şi întotdeauna cumpănitul mister Cripps.

Iar discuţia fusese din cele mai obişnuite.

— Incotro vă grăbiţi, miss Sakine? — întrebă mister Cripps, văzând că fata aruncă în juru-i priviri nerăbdătoare. — Dealtfel întrebarea mea este cu totul de prisos: toalete, mode...

— O, da, mister Cripps, — zâmbi Sakine, — toţi parcă şi-au ieşit din minţi din pricina balului ăsta... De două zile sora mea şi cu mine nu facem decât să alergăm prin magazine şi pe la croitorese.

— Ce fel de bal?

— Cum? Nu ştiţi? Invitaţiile au fost trimise încă de alaltăieri. Se pare că Raşti a hotărît să invite înalta societate a Teheranului.

— Raşti?

— Da. Serata va avea loc exact peste o săptămână, adică vinerea viitoare. Se spune că va veni chiar premierul Siafuş şi bancherul ăsta american... cum îi spune?... Woolworth.

„Woolworth?...“

Numele acesta îi spunea totul lui mister Cripps. El pricepu pe dată că balul în locuinţa ministrului de finanţe nu era câtuşi de puţin organizat ca să dea

---

[1]) *Intelligence-Service* — direcţia generală a serviciului de spionaj englez. (N. red. ruse.)

prilej nevestelor de miniştri să-şi etaleze toaletele. Aici se ascundea cu totul altceva... Dar ce anume?

„Ce bestie mai e şi acest Benton!" gândi mister Cripps în timp ce-şi lua rămas bun dela cumnata lui Djamşid Zehtabi.

Mister Cripps n'ar fi avut niciun motiv de nelinişte dacă s'ar fi aflat şi el printre invitaţi. Ştia însă prea bine că nu va fi niciodată poftit în casa lui Raşti. Şi, era mai mult ca sigur, că întâlnirea dintre americani, primul ministru şi ceilalţi miniştri fusese intenţionat fixată tocmai în casa lui Raşti.

Dacă n'ar fi avut neapărată nevoie să treacă pe la fabrică, mister Cripps s'ar fi dus neîntârziat la directorul filialei din Teheran a Companiei petrolifere anglo-iraniene, Wilson, sau la consilierul de ambasadă, Morrison. Dar nu putea merge la ei, fără să aibă informaţii precise asupra invitaţilor la serata organizată în casa ministrului de finanţe.

Hotărînd să-şi amâne vizitele pentru a doua zi dimineaţă, mister Cripps se duse la fabrică.

Era ora trei după amiază. Cerul posomorît era acoperit de nori plumburii. Posomorît şi preocupat era şi chipul lui mister Cripps, când, oprind automobilul la poartă, pătrunse în curtea fabricii.

Lângă clădirea scundă a birourilor, administratorul stătea de vorbă cu Akper. Mister Cripps îl recunoscu imediat pe acest tânăr mecanic auto-didact, care pe vremuri lucrase într'unul din atelierele întreprinderii sale de transporturi-auto şi fusese concediat, din ordinul său, pentru că instigase pe muncitori la grevă.

Observându-l pe mister Cripps, administratorul se grăbi să-i iasă în întâmpinare.

— Ce noutăţi mai ai? — întrebă Cripps, intrând în birou. — Ce caută aici mecanicul ăsta?

Administratorul oftă:

— Noutăţile sunt aceleaşi, mister Cripps. Agai Aşrafi mi-a dat dispoziţiuni să încep demontarea utilajului învechit. L-am chemat pentru treaba asta pe Akper. Se zice că e un mecanic grozav — se pricepe să demonteze şi să monteze la loc orice fel de maşină-unealtă...

Mister Cripps se posomorî şi mai mult.

— I-ai transmis lui agai Aşrafi că sunt categoric împotriva demontării ?

— Cum de nu, cum de nu... Dar ce să fac, mister Cripps ? Amândoi sunteţi proprietarii uzinei şi nu puteţi să vă înţelegeţi între dumneavoastră. Eu pe cine să-l ascult ?

— Mâine o să-ţi trimit dispoziţiile mele în scris asupra acestei chestiuni. Şi să îndrăzneşti numai să nu le îndeplineşti ! — spuse ameninţător mister Cripps şi părăsi birourile.

Era de-a-dreptul uimitor cât de indolent devenise acest Aşrafi ! După câte se vedea, ameninţarea cu darea în judecată nu-i făcuse niciun fel de impresie. Mister Cripps se gândea din ce în ce mai des să se debaraseze de această vechitură de fabrică şi să construiască una nouă, înzestrată cu cel mai modern utilaj englez şi al cărei proprietar să fie numai el.

2

Da, mister Cripps avusese toate motivele să fie alarmat când în informaţia aflată de la Sakine desluşise un nou truc al americanilor.

In ultima vreme, yankeii dezlănţuiseră un atac frontal şi nu precupeţeau promisiuni când era vorba să obţină pentru „Denavar Company" a lor concesionarea petrolului din nord şi dreptul de a face prospecţiuni geologice în întreaga ţară. Fără să fi încheiat încă niciun fel de convenţie, ei se şi declarau dispuşi să acorde guvernului iranian un împrumut însemnat şi-i ofereau condiţii mult mai avantajoase în ce priveşte acordul de concesionare decât cele oferite prin acordul anglo-iranian din 1933. Chiar numai acest fapt ar fi putut stârni o nouă mişcare împotriva concesiunii britanice, iar în mod oficial, englezii nici nu puteau să ia atitudine împotriva „prietenilor" lor de peste ocean: Germania hitleristă reprezenta un pericol mult prea mare pentru imperiul colonial, Hitler şi Mussolini pretindeau reîmpărţirea posesiunilor coloniale şi tâlhari

aceştia noi nu puteau fi ţinuţi în frâu decât cu ajutorul Americii. In Iran englezilor le rămânea o singură cale: folosind intrigile, corupţia, şantajul şi intimidarea politicienilor, cărora le-ar fi venit în minte să-şi lege destinele de americani, să curme infiltraţia lui „Denavar Company". Cripps primise dela şefii săi misiunea de a urmări cu atenţie fiecare pas al lui mister Benton, şi iată că fusese cât p'aci să lase să-i scape o importantă întâlnire a americanilor cu oamenii cei mai influenţi din Iran, organizată în casa lui Raşti.

Abia către amiaza zilei următoare, Cripps reuşi să afle printr'o prietenă a soţiei lui Raşti, amănuntele care-l interesau. După versiunea ce pornea din casa Raşti, serata urma să fie organizată în cinstea expertului financiar Woolworth, proaspăt sosit dela Washington, care şi-ar fi exprimat dorinţa să fie oaspetele unei familii iraniene. Pentru Cripps fu însă deajuns să afle cine sunt invitaţii, ca să-şi dea seama de adevăratul sens al acestei istorii iniţiate de grupul american: printre invitaţi se aflau toţi consilierii americani, în frunte cu Benton şi Hart, iar în afară de asta, o serie de oameni de stat din cei mai de seamă.

După ce-şi luă micul dejun într'un restaurant, Cripps se înfiinţă în anticamera lui mister Wilson, directorul filialei dela Teheran a Companiei petrolifere anglo-iraniene.

Secretara directorului, o fată înaltă şi uscăţivă, îl întâmpină ca decbicei cu un zâmbet amabil.

— O-o, mister Cripps! — murmură ea, languros, aruncându-i pe sub genele date cu rimel o privire îndrăgostită. — N'o să mă credeţi, dar mi-aţi apărut din nou în vis noaptea trecută! Vindeaţi avioane, mister Cripps, un dolar bucata. Când am vrut să cumpăr şi eu unul, mi-aţi şoptit la ureche că nu face, pentru că sunt de carton. Tare aş fi vrut să cumpăr un avion! M'aş fi instalat în el şi aş fi zburat acasă!

— M'aş fi împotrivit categoric acestui lucru, — spuse Cripps, sărutând degetele lungi şi osoase ale fetei. — Fără dumneata am muri cu toţii aici de plictiseală! Ce somn agitat ai, draga mea — visezi în fiecare noapte... Asta dovedeşte că eşti îndrăgostită,

miss July! Suferi pesemne influența climei din Teheran. Aici, fetele se mărită la patruzprezece ani! Înseamnă că dumneata ar fi trebuit să fii măritată de două ori până acum.

— O-o, dar dece de două ori, mister Cripps?

— Odată oficial, iar a doua oară — așa, pentru plăcerea personală... Iar candidatul pentru al doilea măritiș se găsește.

— Cine-i?

— Eu. Nu-ți convine?

— O-o!... — făcu dezamăgită secretara. Așa ceva nu vă face cinste, mister Cripps. Aveți trei copii... Mai bine mi-ați căuta un logodnic adevărat!

— Nu-i greu. Am și găsit un iranian bogat.

— O-o, mister Cripps! — exclamă indignată secretara. — Dela dumneavoastră nu poate omul să audă niciodată ceva drăguț! Cine-i consideră oameni pe persanii ăștia? Îi urăsc!

— Nu fii naivă, miss July! Ce legătură poate fi între ură și bani? Trebuie să te măriți cu un om bogat. Mărită-te cu un astfel de om și pe urmă n'ai decât să-l urăști cât vrei. Slavă domnului, urăsc și eu destui oameni din anturajul meu dar pentru asta nu e nevoie să le-o spun în față.

— O-o!...

— Da, da! Dece te miră?

— Dar cum aș putea afla, bunăoară, dacă pe mine mă iubiți sau mă urîți?

— Ei, așa ceva nu-i greu de dovedit. Uite, să termin numai ce am de discutat cu mister Wilson și după aceea o să stăm de vorbă... E ocupat?

Secretara încreți disprețuitor nasul.

— Sunt doar doi iranieni la el, puteți intra.

Ea știa de minune când se poate intra la mister Wilson și când așa ceva era strict oprit.

In cabinetul lui Wilson se aflau reprezentanții Ministerului comerțului și al industriei, dintre care unul îi era bine cunoscut lui Cripps, iar pe celălalt îl vedea pentru prima oară.

După ce strânse mâna lui Wilson, Cripps se întoarse către reprezentanții ministerului și-i salută cu o ușoară

înclinare a capului. Cunoscutul lui Cripps — inginerul petrolist Manucer Mardani, un tânăr zvelt, cu părul ondulat — ţinea în mâini nişte hârtii. Faţa îi exprima enervare şi ciudă. Ridicându-se din fotoliu, el răspunse la salutul lui Cripps, după care continuă, adresându-se directorului filialei din Teheran a Companiei petrolifere anglo-iraniene, în cea mai curată engleză :

— Nu văd niciun progres aici, mister Wilson. Debitul extracţiei de petrol rămâne neschimbat. Prin urmare noile zăcăminte nu sunt exploatate. Şi atunci dece a fost nevoie să se cheltuiască sume atât de mari pentru lucrările de prospecţiune ?

Ochii mici ai lui Wilson, care acum păreau că s'au înfundat şi mai adânc în orbite, scăpărară. După ce scoase un sunet nearticulat, omul acesta, în vârstă cam de cincizeci de ani, cu părul rar, pieptănat îngrijit cu cărare, spuse cu obişnuitul său ton flegmatic, pronunţând tărăgănat cuvintele :

— Sunteţi inginer, nu-i aşa ?

Manucer Mardani îl privi surprins :

— La ce vă referiţi ?...

— Prin urmare, — continuă Wilson, — trebuie să ştiţi că debitul sondelor este departe de a fi acelaş pentru toate puţurile. In afară de aceasta, văd că treceţi cu vederea avariile şi întreruperile provocate de cele mai diverse cauze.

— Iau volumul mediu al extracţiei zilnice. Oricare ar fi fost condiţiile, aceste cifre medii ar fi trebuit să crească. După datele dumneavoastră, însă, ele rămân constante de la un an la altul — mereu aceleaşi şase milioane de tone.

Un zâmbet care nu prevestea nimic bun flutură pe chipul lui Wilson.

— Firește, — spuse el calm, — e uşor să măreşti extracţia şezând comod la birou... Nu cumva guvernul iranian presupune că-i ascundem volumul real al extracţiei de petrol ?

Considerând că nu-i nevoie să răspundă la ironia lui Wilson, inginerul Mardani continuă să-şi dezvolte ideia. Celălalt iranian, urmărea în tăcere disputa.

— Însuşi caracterul industriei petrolifere nu îngaduie să ne închipuim că ar putea fi vorba de vreo stagnare. Doar n'o să pretindeţi că extracţia actuală este aceeaş cu extracţia din vremurile lui d'Arcy!

Wilson luă o ţigară din cutia ce se afla în faţa lui, o aprinse şi, aruncând prin fumul albăstrui o privire inginerului, răspunse:

— N'aş putea spune că exemplul dat de dumneavoastră e dintre cele mai reuşite. Pentru d'Arcy totul era mult mai simplu. El nici nu se ocupa măcar cu prospectarea subsolului. Pe vremea lui, petrolul era pur şi simplu scos din puţuri cu găleţile. S'au dus timpurile alea... Şi apoi, plătind dividende guvernului iranian, nu le calculam după nivelul extracţiei din anul 1909, şi nici chiar după cel al anului 1929... Vă rog să înţelegeţi că bilanţurile le alcătuim nu pentru guvernul iranian, ci, în primul rând, pentru acţionarii Companiei noastre. Şi doar n'o să ne înşelăm unul pe altul.

După o clipă de tăcere, Manucer declară:

— Nu, mister Wilson, aceste tabele nu-mi inspiră încredere. Tot ce este arătat aici este absolut neconvingător. Pentru a înlătura dubiile pe care le avem, n'ar fi oare mai simplu să facem un control la faţa locului? Acesta ar fi cel mai bun mijloc pentru a pune capăt divergenţelor dintre noi.

Mister Wilson aruncă în scrumieră mucul ţigării şi, încruntându-şi sprâncenele puţin încărunţite, se ridică din fotoliu.

— O asemenea neîncredere aduce a ofensă, mister Mardani.

Reprezentanţii ministerului se ridicară şi ei de pe locurile lor.

— Dar, — adăugă Wilson, — voi comunica direcţiei generale cererea dumneavoastră.

— Credeam că problema aceasta am fi putut-o rezolva şi noi, — obiectă Manucer Mardani. — Din partea noastră va lucra o mică comisie...

— Nu! — tăie hotărît Wilson. — Nu pot aproba asemenea cerere.

Câteva clipe, Manucer şi Wilson se priviră în tăcere.

Totul era limpede, nu rămânea decât să recunoască faptul că tratativele nu vor duce la vreun rezultat.

Wilson privea în tăcere pe reprezentanții ministerului iranian, de parcă ar fi încercat să sublinieze și mai mult prin aceasta refuzul său de a permite iranienilor să controleze la fața locului volumul extracției de petrol al Companiei engleze. Era întrucâtva surprins de impertinența tânărului inginer : nu cumva ministrul Binan-zade își închipuie în mod serios că Compania petroliferă anglo-iraniană avea să permită iranienilor să se amestece în treburile ei ? Cine și când le dăduse dreptul să controleze cât petrol se extrage la exploatările din Huzistan ?

Manucer Mardani își dădea prea bine seama că englezii nu-l vor lăsa să pătrundă în zona exploatărilor. Însă, numindu-l membru al comisiei guvernamentale, Binan-zade îl însărcinase să lămurească în primul rând dece vărsămintele Companiei anglo-iraniene pentru guvernul iranian nu cresc, deși, judecând după toate datele, extracția de petrol crește an de an. El încercase să clarifice această chestiune în cursul tratativelor cu directorul filialei din Teheran a Companiei dar se convinsese acum că pentru stabilirea unor cifre mai mult sau mai puțin exacte privind extracția de petrol este nevoie de un control la fața locului și nicidecum de studierea hârtiilor puse la dispoziție de Wilson. Convingându-se că orice continuare a discuției ar fi inutilă, Mardani salută pe cei doi englezi și, împreună cu celălalt membru al comisiei guvernamentale, părăsi biroul.

Deîndată ce ușa se închise în urma lor, Wilson mormăi printre dinți, mișcându-și greoi fălcile :

— S'au obrăznicit cu totul, vitele ! Și se obrăznicesc din zi în zi mai mult.

— Nimic de mirare, — spuse Cripps. — Yankeii le făgăduiesc considerabil mai mult decât ar putea căpăta vreodată dela compania noastră.

Wilson, care se pregătea să-și reia locul, se opri și-l privi întrebător pe Cripps :

— Ai noutăți ?

— Şi încă ce fel de noutăţi ! Pur şi simplu e captivant să urmăreşti cum se sucşte şi se învârteşte mister Benton. Un adevărat hipnotizator !

Ochişorii, şi aşa mici ai lui Wilson, se îngustară.

— Nu te înţeleg.

— Ce-i atât de neînţeles în aceasta ? Dolarul îi hipnotizează pe toţi. Iar principalul hipnotizator este mister Benton. Acum i-a mai venit într'ajutor şi bancherul ăsta Woolworth. Ultima noutate este că în cinstea venirii lui Woolworth, în casa lui Raşti se organizează o mare recepţie. Şi ştii cine a fost invitat ?

— Cine ?

— Printre invitaţi se află primul ministru Siafuş, fiul cel mai mare al şahului, fraţii Zehtabi, Namvar, Binan-zade, ministrul de interne Arbal-zade, Hosrov Havar, generalul Razmdji şi chiar Sepuh, armeanul, căpetenia bandiţilor. Dar lucrul cel mai interesant e că au fost invitaţi Meyer şi un mare industriaş local, Aşrafi, despre care ţi-am mai vorbit că a adoptat dintr'odată o atitudine prohitleristă. Am impresia că cercurile financiare din Washington tatonează terenul în vederea formării aici a unui bloc împreună cu germanii. Ca să intre în tratative directe cu Hitler, e riscant. Pe când cu Meyer, se poate, căci el are paşaport iranian ca şi mine. Şi în afară de asta nu degeaba a fost invitat şi Namvar, această căpetenie camuflată a naziştilor iranieni.

Ascultându-l pe Cripps, Wilson se încruntă posomorît. Informaţiile aduse prezentau fără doar şi poate mult interes. Intr'adevăr, yankeii prea îşi făceau de cap şi încercau să atragă de partea lor chiar şi pe cei care îi slujiseră până atunci cu credinţă pe englezi.

— Idioţii, — se răsti el, — cu câtă încredere în sine acţionează !... Ei nu, habar n'au ei încă ce înseamnă englezii în Orient !

Se apropie de fereastră, rămase acolo câteva clipe privind îngândurat strada, după care se întoarse către agentul său principal :

— Cred, Cripps, că la un moment dat va trebui să luăm măsuri serioase ca să-i mai scuturăm puţin de orgoliu pe aceşti Harţi şi Bentoni. Acum însă ar fi pre-

matur. Să încercăm până una alta să lucrăm cu mijloacele obişnuite... In primul rând, trebuie stricată această recepţie din casa lui Raşti.

— In ce fel ?

— Pentru mine e limpede că yankeii ţintesc în primul rând la Siafuş. Putem să-l invităm pe premier în seara recepţiei într'un alt loc.

— De exemplu ?

— Chiar şi la Zehtabi. Obligă-l pe porcul ăsta să organizeze o recepţie asemănătoare şi un mare bal cu muzică. Făgăduieşte-i o sută de mii de tumani. Nu-i prea puţin ?

— Jumătate o să-i cheltuiască, iar cealaltă jumătate o s'o vâre în buzunar, — spuse zâmbind Cripps, dar în clipa următoare căzu pe gânduri.

— O să fie cam greu, — reluă el după o scurtă tăcere. — Invitaţiile la astfel de serate se trimit deobicei cu vreo zece-paisprezece zile înainte, pentru a da timp frumuseţilor Teheranului să-şi înnoiască toaletele. Dar şi astea-s fleacuri, aici nu-i vorba de femei. Cum să-l ademenim însă pe Siafuş la serata asta ?

— Nu uita un lucru important : Madine-hanum este pentru dânsul un magnet grozav, care o să-l atragă cu siguranţă... Şi'n afară de asta, am o momeală şi mai bună. Am întârziat puţin plăţile destinate guvernului iranian în legătură cu această comisie ai cărei membri i-ai văzut acuma la mine. Ştiu că guvernul trece prin mari dificultăţi financiare. Aşa că, dacă vom lăsa să se înţeleagă că la serata lui Zehtabi vom propune ca independent de orice comisie, să vărsăm un avans important, Siafuş îi va da dracului pe americani şi se va duce la Zehtabi. Dă-ţi seama că pentru el adâncirea crizei financiare este egală cu pierderea postului de prim ministru... O să iau chiar astăzi legătură cu direcţia generală în privinţa acestei chestiuni.

— Minunat ! — exclamă Cripps, însufleţindu-se dintr'odată. — In cazul acesta, mister Benton va rămâne cu buza umflată !

— Nu mă îndoiesc ! — Şi zicând acestea, Wilson îi întinse mâna. — Iţi doresc succes.

După ce strânse mâna şefului, Cripps părăsi grăbit biroul şi se îndreptă spre ieşire.

— Parcă aţi vrut să-mi spuneţi ceva, mister Cripps? — îi strigă din urmă secretara.

Dar Cripps nici nu se opri.

— In vis, miss July, în vis o să ne întâlnim şi atunci o să stăm şi de vorbă ! — aruncă el din mers şi dispăru în dosul uşii.

Ochii lui miss July deveniră mari şi rotunzi ca de bufniţă.

— O-o-o !

După plecarea lui Cripps, mister Wilson scoase din safe o mapă voluminoasă pe cotorul căreia era însemnat „1918—1920" şi răsfoi fără grabă, timp îndelungat, documentele cuprinse în dosar.

Mapa aceasta era în felul ei, o „carte albă" a organelor engleze de spionaj, deşi conţinutul ei nu fusese publicat niciodată nicăieri şi servea numai pentru documentare internă.

In anii aceia, întregul Iran se aflase de fapt în mâinile englezilor. Anglia dicta voinţa sa guvernului central şi guvernanţilor tuturor regiunilor Iranului. Dar tot atunci avusese loc şi o puternică mişcare antiengleză, care cuprinsese întreaga ţară, şi în special, regiunile nordice — Azerbaidjanul, Ghilan şi Mazandaranul.

In anul 1920, democraţii au reuşit să răstoarne cârmuirea guvernatorului şahului în Azerbaidjanul de Sud. Conducătorul revoltei din Tabriz, Şeih-Muhammed Hiabani a proclamat că în întregul Iran trebuie instaurată o orânduire democratică. Declaraţia guvernului Hiabani a fost tradusă în mai multe limbi străine şi remisă tuturor statelor europene.

In Ghilan şi Mazandaran evenimentele au luat un caracter şi mai serios. Sub influenţa revoluţiei ruse, se formaseră aici puternice detaşamente de partizani — djengheliști [1]) care porniseră lupta armată împotriva forţelor engleze de ocupaţie. Englezii au fost nevoiţi să

[1]) *Djengheli* — păduri din Ghilan. (N. red. ruse.)

se retragă din Ghilan. In Reşt, capitala regiunii, se formase un guvern revoluţionar, în frunte cu conducătorul djengheliştilor — Kucik-han.

Guvernul revoluţionar din Ghilan urmărea izgonirea intervenţioniştilor străini de pe teritoriul Iranului.

Situaţia englezilor devenea şi mai complicată, din pricină că Armata Roşie intrase în Transcaucazia. Speriat de moarte, şeful misiunii militare britanice din Iranul de Nord vedea pretutindeni comunism. El scria : „Comunismul a pătruns în sufletul şi în sângele tuturor popoarelor din această parte a globului pământesc. Actuala mişcare democratică din Persia proclamă aceleaşi idei ca şi bolşevismul. Numai miniştrii şi clasele avute din Iran cer menţinerea trupelor engleze în Persia..."

Aceasta fusese perioada de ascensiune a lui mister Wilson. Şeful serviciului de spionaj englez, Edmond, se grăbise să plece în Azerbaidjanul de Sud, pentru a organiza acolo un complot împotriva puterii democratice şi pentru sprijinirea trupelor şahului, care se îndreptau spre Tabriz. Mister Wilson fusese trimis în scopuri similare în Ghilan. Şi mister Wilson, care pe atunci făcea abia primii paşi pe arena spionajului englez, se dovedise un organizator mult mai dibaci decât şeful său Edmond. El ştiuse să aplice cu succes, la noile condiţii, vechea lozincă a cuceritorilor : „Dezbină şi stăpâneşte".

Republica din Ghilan abia fusese proclamată. Conducătorii ei erau preocupaţi, în primul rând de necesitatea organizării cât mai grabnice a unei armate regulate. S'a anunţat că impozitele percepute dela ţărani nu puteau depăşi a zecea parte din venituri. Nici nu se trecuse încă la împărţirea între ţărani a pământurilor aparţinând hanilor şi moşierilor, şi în lagărul democrat al lui Kucik-han se şi iviseră oameni cu tendinţe de extremă stângă : începură rechiziţionări de bunuri aparţinând negustorilor, la adunări se cerea promulgarea imediată a legilor de socializare a pământului, interzicerea purtării vălurilor pe faţă şi a multor altor reguli stabilite de biserica musulmană. Agenţi

voluntari şi plătiţi ai reacţiunii şi spionajului britanic desfăşurau o activitate intensă pentru a sparge unitatea mişcării democratice. Până la urmă, reuşiră să-i insufle lui Kucik-han anumite bănueli faţă de comunişti. Adunându-şi adepţii, Kucik-han părăsi Reştul şi se afundă din nou în păduri, iar Haidar-han, un comunist viteaz şi hotărît, nu mai putu opune cu micile sale detaşamente de ostaşi revoluţionari o împotrivire serioasă forţelor reunite ale reacţiunii şi englezilor. „Revoluţia din Ghilan" şi focarele democraţiei populare fură înnăbuşite în toate cele trei regiuni nordice ale Iranului.

Frunzărind mapa cu materiale furnizate de diverşii colaboratori ai agenturii britanice, mister Wilson îşi reîmprospătă în memorie evenimentele „revoluţiei din Ghilan" şi se convinse odată mai mult de uriaşa însemnătate a activităţii de dezagregare dusă de agentură în sânul mişcării democratice. Din anul 1933, când această mişcare înregistrase un avânt puternic, ea continua să descrească şi englezii nu aveau motive speciale să se alarmeze. In ultimul timp însă, începuseră să apară din ce în ce mai des simptome ale apropierii unui nou avânt. Nemulţumirea faţă de Compania petroliferă anglo-iraniană creştea în toate păturile societăţii. Tot mai frecvent începură să apară manifeste şi articole de ziar cu conţinut net antienglez.

Mister Wilson îşi dădu prea târziu seama de greşeala săvârşită: slăbise atenţia faţă de organizaţiile democraţilor şi acum nu ştia prea bine ce grupări există actualmente printre ei şi care este orientarea lor. Suspiciuni speciale trezea grupul condus de ziarul „Răsăritul", al cărui redactor era Şovcat. După toate probabilităţile, din acest grup făcea parte şi doctorul Azadi, care se ridica atât de energic împotriva englezilor. Ce fel de oameni erau? Erau oare aceiaşi democraţi dintre vechii „iubitori de libertate", cu un program confuz, care erau atât de bine cunoscuţi serviciului de spionaj britanic, sau militanţi ai vreunei noi organizaţii? Poate că erau chiar comunişti camuflaţi?... Mister Wilson nu găsea răspuns la aceste întrebări, dar avea nevoie, neapărată nevoie de răs-

puns, întrucât devenea inevitabilă ascuțirea luptei împotriva Companiei petrolifere anglo-iraniene.

Meditând asupra posibilităților care existau ca să obțină informațiile necesare, el respingea una după alta variantele strecurării agenților săi în grupul Șovcat-Azadi. Era limpede că obișnuita rețea de spioni nu putea fi folosită în cazul acesta. Trebuiau oameni legați într'un fel sau altul de organizațiile democratice și în același timp oameni care să nu trezească nimănui nici măcar o umbră de bănuială că ar putea fi folosiți de serviciul de spionaj britanic. Deodată, își aduse aminte de Iranduht-hanum, o femeie veselă, flecară, cunoscută în tot Teheranul și al cărei simplu nume trezea la oameni un zâmbet voios. „Și dece n'aș folosi persoana asta aiurită, în măsura posibilităților ei, gândi Wilson. N'o să mă aleg cu mare folos de pe urma ei, dar ea îi știe pe toți democrații, e cunoscuta tuturor, și ar putea să-mi furnizeze anumite informații folositoare. Și cine știe dacă prin dânsa nu voi reuși să atrag în serviciul nostru vreun agent valoros..."

După ce luă această decizie, mister Wilson sună și când secretara intră în birou, îi spuse :

— Miss July, trebuie să-mi aranjezi o întâlnire.

— Cu cine, mister Wilson ?

— Cu o femeie foarte interesantă.

— Așa ceva nu-i lucru greu, mister Wilson. Dar cine-i această femeie ?

— Iranduht-hanum.

— O-o ! — exclamă surprinsă miss July, însă văzând chipul sever și posomorît al șefului său, se grăbi să răspundă servil : — *Yes,* sir !

CAPITOLUL VI

1

După căsătorie, Madine înflori ca un boboc de trandafir, devenind și mai frumoasă.

In primii ani, Djamșid Zehtabi încercase s'o țină sub cheie. Dar Madine nu era dintre acele păsăruici pe

care le poți ține închise în colivie. Ea avea nevoie de spațiu, pentru a putea arăta întregii lumi frumusețea ei fermecătoare. Și astfel, în al patrulea an de căsnicie, Madine îi ceru soțului să-i aranjeze plecarea la unchiul său din Paris. Dece adică numai Sakine să se bucure de fericirea asta? Madine invidia soarta surorii sale.

Djamșid Zehtabi n'avea, la drept vorbind, nimic împotrivă să viziteze Europa și să-și mai împrăștie puțin plictiseala acumulată la Teheran. Căpătând un concediu de o jumătate de an, el plecă împreună cu Madine, în pragul primăverii, ca să petreacă toată vara în Franța.

Toamna, Madine se întoarse la Teheran cu geamantanele pline de tot soiul de toalete la modă. In scurtul răstimp petrecut la Paris și în luxoasele stațiuni balneare Nissa și Cannes, ea reușise să-și însușească toate manierele europencelor mondene și în puțină vreme își creă în Teheran faima de femeie cu gusturi fine și autentic europene. Nu-i vorbă, la asta contribuia și înfățișarea ei strălucitoare. Orice rochie îi venea bine și nu făcea decât să-i scoată în relief frumusețea. Și cărei femei îi este străină dorința de a părea frumoasă? Multe din frumusețile Teheranului începură pe ascuns o luptă îndârjită împotriva lui Madine, încercând s'o întreacă în înfățișare și lux.

Ghicindu-le planurile, Madine își ridica disprețuitoare năsucul, prefăcându-se că toate acestea îi sunt absolut indiferente, dar nescăpând niciun prilej de a-și umili rivalele.

Așa se întâmplă și de data aceasta. Primind invitația la balul din casa ministrului de finanțe Raști, Madine hotărî să strălucească ca un astru la acest bal și să eclipseze toate celelalte steluțe localnice. După jurnalul de mode pe care acum îl primea regulat dela Paris, ea își alese cea mai pretențioasă rochie de bal, o comandă croitoresei sale franțuzoaice și hotărî să-și cumpere pentru această rochie bijuterii noi — cele vechi începuseră s'o plictisească.

Pe strada Lalezar, în magazinul negustorului Aznaur Sadafian, care făcea comerț cu blănuri și biju-

terii, ea văzu un complet de briliante — colier de briliante, cercei și, asortate cu acestea, brățări și inele, deasemeni bătute cu briliante.

Câteva minute, Madine nu-și putu dezlipi privirea, extaziată de colier. In dosul vitrinei erau expuse și alte bijuterii din aur și platină, presărate cu rubine, perle, safire și smaralde — dar toate arătau neînsemnate și șterse alături de scânteietorul complet de briliante.

Briliantele măricele, montate în colier și cercei, păreau că luminează de jos chipul lui Madine, care se aplecase deasupra lor. Rubine mărunțele picurate între briliantele colierului ardeau aidoma boabelor purpurii de rodie.

Madine se simțea îmbătată de scânteierea nestematelor. Abia găsindu-și cuvintele, până'ntr'atât o stăpânea dorința pătimașă de a dobândi bijuteriile ce o fermecau, ea întrebă cu o voce sugrumată pe patronul magazinului :

— Acest complet de briliante... costă scump ?

— Cincizeci de mii, hanum.

In adâncul sufletului său, acesta era singurul lucru de care Madine se temuse — prețul. Timp de câteva clipe, ea privi cu gura pe jumătate deschisă chipul rotund, înseninat de un zâmbet amabil, al lui Sadafian, apoi șopti :

— Cincizeci de mii...

— Da, hanum. Și vă încredințez că nu-i deloc scump. Priviți și dumneavoastră ce lucrătură e aici. O asemenea lucrătură poți întâlni o singură dată în viață.

Sadafian deschise vitrina, întinse mâna spre briliante și în aceeași clipă raze de lumină părură că se țes în jurul degetelor lui.

— Și care-i ultimul preț ? — întrebă Madine, mușcându-și buza de jos.

— Cincizeci de mii, hanum, și nici un cran mai puțin. E scump ? Nu, hanum, nu-i scump... Iertați-mă că îndrăznesc : cu ce se ocupă stimatul dumneavoastră soț ?

— Ce legătură are asta cu prețul ?

— Cutez a vă pune întrebarea asta, hanum, fără vreun gând rău. Dacă voi şti cine este stimatul dumneavoastră soţ s'ar putea întâmpla să ajungem mai uşor la o înţelegere.

— Cred că numele lui vă este cunoscut: preşedintele consiliului pentru învăţământul superior.

— A-a, agai Zehtabi, fratele ministrului curţii? Il ştiu, cum s'ar putea să nu-l ştiu!... In cazul ăsta, nu văd dece mai staţi pe gânduri. Pentru agai Zehtabi să fie oare acesta un preţ prea ridicat? Pentru el suma asta e o nimica toată! Cincizeci de mii, hanum...

Madine părăsi magazinul păşind ca în vis, în timp ce în minte i se frământa stăruitor un gând: „E scump dar trebuie să reuşesc, trebuie să-i zmulg lui Djamşid aceşti cincizeci de mii!"

Ea pierdu destul de mult timp la croitoreasă, probându-şi rochia, iar când se întoarse acasă se duse de-a-dreptul în biroul soţului, cu toate că în ajun se certaseră.

Zehtabi nu era în biroul său. Madine trecu în dormitor şi deodată auzi glasuri care răzbăteau din camera surorii sale.

— Imi este soră! Cum se poate aşa ceva? — răsună glasul ironic al lui Sakine.

După aceea se auzi un sunet înnăbuşit, zgomote de mobilă mişcată şi din nou glasul lui Sakine:

— Nu, nu!... Nici nu încerca!...

Şi fata râse.

Madine nu se mai putu stăpâni, făcu un pas spre uşă şi intră în cameră.

Lângă pat, cu spatele lipit de perete, stătea Sakine. Zehtabi întindea mâinile după dânsa.

Auzind deschizându-se uşa, el se întoarse repede şi, văzând-o pe nevastă-sa, se dădu stânjenit la o parte.

Deşi roşise până'n albul ochilor, Sakine avu totuşi tăria să susţină privirea sorei sale.

Madine însă se uita la amândoi cu o căutătură deopotrivă de duşmănoasă.

In prima clipă, nimeni nu scoase o vorbă.

Sakine fu cea care rupse tăcerea. Continuând să privească drept în ochii sorei sale, ea spuse încet:

— Am impresia că am făcut o mare prostie venind aici.

Madine aruncă soţului ei o privire nimicitoare.

— După câte văd ai pierdut orice urmă de ruşine! Ce josnicie...

Ea se străduia să pună în cuvintele sale cât mai multă ură şi dezgust.

Zehtabi încercă să iasă din penibila situaţie în care se afla.

— A fost o simplă glumă... — zise el cu un zâmbet strâmb. — Cum de nu înţelegi?!

— Văd bine ce fel de glume sunt astea, nu's oarbă, răspunse rece Madine. — Aş putea şi eu să glumesc la fel... de ţi s'ar duce faima în tot oraşul! Doreşti cumva aşa ceva?

— Vai, babam, păi nu s'a întâmplat nimic!... Să-ţi spună Sakine, dacă nu mă crezi pe mine!

Pentru moment însă, Madine n'avea niciun interes să ducă explicaţiile până la sfârşit — acum Zehtabi va trebui să accepte orice ca să obţină împăcarea.

Prefăcându-se că plânge, Madine se întoarse şi se duse în dormitorul său. Intotdeauna în cazuri similare, soţul se lua imediat după dânsa, însă de data asta, fără să mai spună niciun cuvânt, el plecă în biroul său. Lucrul acesta o jigni într'atât pe Madine, încât începu să plângă cu adevărat. Plângea din ce în ce mai tare, astfel încât să poată fi auzită şi în celelalte camere.

Nimeni nu intră însă la dânsa.

Madine se sperie. Involuntar îi trecu prin cap că Zehtabi e capabil de orice ticăloşie. „E în stare chiar să mă lase şi s'o ia pe dânsa, dacă... dacă Sakine va accepta", gândi ea, când îşi dădu seama de absurditatea planului.

Din pricina nervozităţii sau a neaşteptatului insucces, Madine se simţi obosită şi se culcă în pat, pentru a chibzui mai bine cum să procedeze mai departe.

Stătu astfel cam o oră, gândindu-se încordat. Incercă să adoarmă, dar nu izbuti. Atunci se ridică, îmbrăcă un capot de mătase în culori vii, şi după ce se fardă puţin, trecu în salon.

Negăsind acolo pe nimeni bătu de două ori din

palme şi când în pragul uşii apăru o slujnică, îi porunci:

— Cheam-o aici pe Sakine.

In biroul soţului scârţâi un fotoliu. „Aha, te-am atins acolo unde te durea? gândi cu răutăcioasă bucurie Madine. Bine, va să zică am calculat just!"

Uşa se deschise. Sakine se opri în prag, cu un aer vinovat.

Dincolo, fotoliul scârţâi din nou, de data asta mai tare.

Madine se adresă cu glas tare sorei sale:

— Nu te încrunta, Sakine, nu te învinuiesc de nimic...

— Nici nu mă simt vinovată cu nimic.

— Ştiu... Va să zică îţi pare rău că ai venit la mine?

— Nu mai rămân aici nicio zi. Plec chiar mâine!

— Ai luat o hotărîre cuminte, trebuie să pleci. Dealtfel, nici eu n'o să rămân. Pregăteşte-ţi bagajele, plecăm împreună. Voi vorbi chiar mâine cu Siafuş ca să ne pună la dispoziţie una din casele lui. Ce va fi mai departe — o să vedem noi...

Madine ştia bine ce săgeată să trimeată în Zehtabi. Ştia prea bine că soţul ei îl urăşte de moarte pe primul ministru şi că în acelaş timp se teme de dânsul. In ochii lui Zehtabi, Siafuş era omul cel mai fioros cel mai primejdios. Ştiind că şi Madine îl urăşte pe Siafuş, el îi spusese într'o zi cu sinceritate: „Am impresia că maică-sa l-a hrănit nu cu lapte, ci cu venin de şarpe".

Da, Madine îşi dădea perfect seama ce impresie vor produce asupra soţului ei cuvintele spuse.

După ce aranjă totul cu sora sa, se duse în dormitor, cu acelaş mers agale şi sigur.

După numai două-trei minute, în odaie intră Zehtabi. Madine tocmai scotea o rochie din şifonier.

— Ce-i cu tine, ai înnebunit? — spuse Zehtabi, apropiindu-se.

Madine nici nu se întoarse. Ţinându-şi degetul mic pe buze, ea cerceta rochiile atârnate în dulap, alegând parcă pe cea pe care s'o îmbrace. După câteva clipe,

ea lăsă halatul să-i alunece de pe umeri şi, scoţând o rochie de pe umeraş, căzu din nou pe gânduri, privind-o din toate părţile.

Acum, în faţa lui Zehtabi părea că se află nu o femeie, ci o statue cioplită din marmoră — frumoasă dar la fel de rece ca şi marmora.

Niciodată Madine nu-i oferise lui Zehtabi prilejul s'o vadă aşa cum era acum — aproape complet goală. Prietenele îi spuseseră că o femeie care-şi permite să se înfăţişeze astfel soţului, îl face să piardă treptat atracţia ce o are pentru dânsa. Şi ea învăţase toate trucurile cu ajutorul cărora poţi rămâne în permanenţă dorită. Când se afla singură cu soţul ei, ea se străduia întotdeauna să pară timidă şi pudică, însă acum lăsase la o parte orice ruşine.

Zehtabi o privea şi îi părea cea mai perfectă dintre femei — la fel de minunată ca femeile din tablourile lui Rubens, pe care le văzuse la Paris, la Luvru. Şi când se gândi că Madine a lui s'ar putea duce la un altul, gelozia înnăbuşi totul în el. Cu faţa schimonosită de o dorinţă desfrânată, el făcu un pas spre Madine şi încercă s'o cuprindă în braţe.

— Crede-mă fetiţo, că am vrut să glumesc doar !

Madine se feri de dânsul şi, cu un glas în care răzbătea o uşoară intonaţie de iertare, spuse supărată :

— Lasă-mă în pace. N'auzi ? Ia mâinile de pe mine !

— Nu te supăra, Madine. — Zehtabi încercă din nou s'o îmbrăţişeze, însă ea îi lunecă şi de data asta din mâini.

Victoria fusese câştigată. Îmbrăcând repede rochia pe care o ţinea în mâini, Madine se duse încet, continuând să ţină capul plecat, spre perete şi se lăsă pe sofa.

Zehtabi se apropie, se aşeză alături şi începu să toarne cu duiumul jurăminte, cercând s'o facă să uite cele întâmplate.

...Bărbatul era din nou la cheremul ei. Convingându-se de lucrul acesta, Madine trecu la atac, care spre deosebire de ofensivele anterioare, trebuia să fie decisiv : ea îşi dădea seama că Zehtabi n'o să scoată prea uşor din pungă cincizeci de mii de tumani.

— Nerușinatule, mă înșeli tot timpul, nu mă iubești!

— Madine, cum poți să spui așa ceva? Sunt gata să-mi dau și viața pentru tine!

— Uite așa mă amăgești întruna. Vorbe, vorbe, vorbe!... Ce nu fac alți pentru nevestele lor! S'ar vârî și în gaură de șarpe numai să-i aducă soției ceea ce-i poftește inima.

— Să spună doar buzele tale ce dorești și-ți voi da totul!

— Iarăși mă minți...

— Jur pe coran că voi face tot ce dorești!

Atacul se apropia pe neașteptate de succes. Încă un efort și Madine se putea socoti posesoarea superbului complet de briliante.

— Dacă e adevărat ce spui, cumpără-mi chiar mâine dela magazinul lui Sadafian colierul de briliante, cerceii, brățările și inelele — toate astea se vând împreună.

Dorind să îmbuneze cu orice preț inima soției, Zehtabi nici nu se interesă măcar de prețul bijuteriilor. El întinse ambele mâini după Madine, însă aceasta se ridică cu o mișcare bruscă de pe sofa.

— Mai întâi ține-ți făgăduiala!...

A doua zi, întorcându-se dela minister, Zehtabi trecu pe la magazinul lui Sadafian și în urma acestei vizite sosi acasă enervat și furios.

Lângă peretele din antreu stăteau în rând trei geamantane împestrițate de etichetele hotelurilor europene. Zehtabi privi valizele și-și dădu seama ce se întâmplă acasă.

In camera lui Sakine slujnica împacheta niște lucruri.

Zehtabi pătrunse în salon. Madine și Sakine ședeau una în fața celeilalte la o măsuță rotundă și tăceau, cu un aer trist. Pesemne discutaseră tot ce avuseseră de discutat și așteptau numai sosirea lui Zehtabi. Uneia din ele trebuia să-i aducă briliantele făgăduite, celeilalte — să-i pună la dispoziție un automobil ca s'o transporte într'o altă locuință.

Sakine rămânea nestrămutată în hotărîrea ei. Zehtabi n'avu curajul să stăruie să-și schimbe hotărîrea, iar sora ei nici nu vroia s'o facă.

Deîndată ce Zehtabi intră în salon, surorile se ridicară. Intâlnind privirea posomorîtă a soţului, Madine se lăsă din nou în fotoliu.

— Maşina e jos ? — întrebă Sakine.

Zehtabi dădu afirmativ din cap şi Sakine, deschizând uşa, spuse menajerei :

— Şakar, cheamă-l pe şofer să te ajute să-mi duceţi lucrurile în maşină.

Zehtabi ştia că Sakine nu va pleca la Paris — unchiul cel bogat izbutise în timpul acesta să se ruineze şi să moară, nelăsându-i niciun fel de moştenire.

— Unde te duci ? — se hotărî el totuşi s'o întrebe.

Sakine dădu din umeri :

— Lumea e mare. Cred că o să se găsească un locşor şi pentru mine.

„Ba bine că nu ! Unde s'a mai pomenit ca o asemenea perlă să zacă în stradă ?" gândi Zehtabi, regretând că această perlă trebue să-i scape din mâini.

Trupul lui Sakine mai păstra încă ceva de copil, era puţintel uscăţivă, însă făgăduia să devină o femeie foarte atrăgătoare. Cealaltă însă, care şedea acum în salon, cu sprâncenele încruntate, era mai strălucitoare, mai captivantă. Deaceea, Zehtabi nu încercă să se împotrivească plecării lui Sakine. Din două el trebuia să aleagă una şi s'o aleagă pentru totdeauna.

Madine plecă împreună cu sora sa, o instală în noua-i locuinţă şi se înapoie acasă după vreo două ore.

Zehtabi nu se arătă prea doritor s'o întâlnească pe soţia sa. Cu toate acestea, nu izbuti să evite întâlnirea.

Madine intră în biroul lui şi-l întrebă direct :

— Unde sunt briliantele ?

Zehtabi se strâmbă de ciudă :

— Ai înnebunit de-a-binelea ! De unde să iau cincizeci de mii ?

Fără să scoată un cuvânt, Madine se întoarse şi se retrase în dormitorul ei.

2

După această discuţie, Madine intra cel puţin de două ori pe zi în magazinul chelului şi pântecosului

Sadafian şi, văzând completul de briliante la locul obişnuit, răsufla uşurată.

Nu-şi pierdea speranţa că până la urmă va reuşi să frângă încăpăţânarea soţului ei.

Dar Zehtabi nu ceda.

Madine încercase să împrumute bani, în două-trei locuri dar nu i se oferiseră decât sume neînsemnate.

Intr'o zi, când îşi pierduse aproape orice nădejde, trecu iarăşi din întâmplare prin faţa prăvăliei lui Sadafian şi nici de data asta nu-şi putu învinge ispita de a intra.

Mare îi fu mâhnirea când sub vitrina de sticlă nu mai văzu completul de briliante la locul obişnuit. Cu spaimă în glas, ea îl întrebă pe Sadafian:

— Le-aţi vândut?

Sadafian îi arătă o uşă care ducea înspre încăperea din spatele magazinului şi-i spuse aproape în şoaptă:

— Treceţi dincolo, hanum. Briliantele au fost cumpărate pentru dumneavoastră. O să telefonez imediat să vi le aducă.

Madine nu-şi crezu urechilor:

— Au fost cumpărate pentru mine? Cine le-a cumpărat?...

Sadafian deschise larg uşa care dădea spre coridor.

— O să aflaţi îndată, hanum. Treceţi, vă rog, în camera aceea din fund, acolo unde e uşa deschisă.

Frământând în minte zeci de presupuneri diferite, Madine porni pe coridor.

De-a-lungul lui erau mai multe camere, din care nu se auzea niciun zgomot. Coridorul îngust ducea într'o curticică pustie, împrejmuită de ziduri înalte de piatră şi având o poartă de fier. Camera din fundul coridorului era ceva între un atelier de mode şi biroul patronului. Două toalete cu oglinzi mari împodobeau doi pereţi opuşi ai încăperii. Lângă al treilea perete se afla un birou de stejar, pe care erau împrăştiate jurnale de modă şi mostre de blănuri. Un divan moale, tapisat cu atlas roşu, stătea într'unul din colţuri. Podeaua era acoperită de un frumos covor de Ispahan.

Intrând în cameră, Madine aruncă în jur o privire cercetătoare. Nu se putea hotărî să se aşeze — un sen-

timent asemănător fricii pusese stăpânire pe ea. In odaie nu era însă nimic care ar fi putut da de bănuit. Motivul acestei spaime nejustificate putea fi doar tăcerea care domnea pretutindeni.

Dar iată că în cameră intră Sadafian cu zâmbetul lui larg și servil.

— Luați loc, hanum, — o îmbie el, — dece stați în picioare? Peste câteva minute vi se vor aduce briliantele.

— Cine trebuie să le aducă? Zău, nu înțeleg nimic.

— Mai răbdați câteva minute, hanum. Dece sunt femeile atât de nerăbdătoare?

— Bine, dar vreau să știu...

— Iată, aveți aici jurnale cu noile modele de blănuri și rochii, nu vreți să vă uitați prin ele, hanum? — Sadafian întinse lui Madine una din reviste. — O să vă placă fără doar și poate. In Europa se poartă acum garnituri noi. Uitați-vă la modelele astea: vedeți cum se prinde blana de o stofă obișnuită de lână?...

Sadafian reuși să abată atenția lui Madine până în momentul în care în odaie intrară Hosrov Havar și John Benton.

Madine îl cunoștea din vedere pe șeful poliției secrete, fără să-i fi fost însă vreodată prezentată. Pe Benton îl vedea pentru prima dată.

Hosrov Havar i se adresă ca și când s'ar fi cunoscut de când e lumea:

— Salam, salam, Madine-hanum! Nădăjduiesc că nu v'am făcut să ne așteptați prea mult?

Vechea spaimă o cuprinse din nou pe Madine. Erau doar atât de mulți cei care se temeau chiar să pronunțe numele lui Hosrov Havar, știind că spionii lui se ascund până și în pereții camerelor... Dar în momentul acela, șeful poliției secrete nu arăta chiar atât de înfricoșător. Cu o dezinvoltură de autentic gentleman, el se grăbi să-și prezinte însoțitorul:

— Ingăduiți-mi, Madine-hanum, să vi-l prezint pe consilierul nostru...

— John Benton, — își spuse acesta numele, strângând respectuos mâna lui Madine.

Cu un zâmbet satisfăcut pe buze, Sadafian dispăru neobservat din cameră.

Hosrov Havar se așeză la birou și câteva clipe tăcu, ținându-și privirile în jos, ca și cum ar fi cercetat cuta pantalonilor ; apoi aținti asupra lui Madine privirea sa grea, glacială și încercând să-i dea oarecare căldură, întrebă :

— Cum o duceți, Madine-hanum, cum vă simțiți ?

Madine nu știa cum trebuie să se poarte, însă trebuia să răspundă ceva și deaceea spuse cu glas scăzut :

— Mulțumesc, bine, agai Havar...

Hosrov Havar continuă :

— Noi, adică eu și mister Benton, am aflat întâmplător că ați dori să cumpărați completul de briliante, dar că nu dispuneți de suma necesară.

Madine aprobă cu capul :

— Din păcate, așa-i.

— Și atunci, am hotărît să vă ajutăm. Cum se spune, serviciu pentru serviciu...

— Dar dați-mi voie... Până acum niciun fel de servicii, eu... Nu suntem nici măcar...

— Înțeleg : vreți să spuneți că nici nu ne cunoaștem. O să facem cunoștință acum. Mister Benton e un om foarte amabil. Va fi și el la serata lui Raști și vă veți putea convinge personal de lucrul acesta.

— Imi pare foarte bine, — zâmbi Madine, privindu-l pe american.

Continuând s'o țintuiască pe Madine cu o privire fixă, Benton îi răspunse cu un surâs amabil.

— Și dacă, — urmă Hosrov Havar, — până acum n'ați avut prilejul, după cum spuneți, să ne faceți un serviciu, ați putea să ni-l aduceți mai târziu... Dar iată și briliantele dumneavoastră ! — adăugă el, văzând că Benton așează în fața lui Madine cutia conținând completul de briliante.

— Ce pietre admirabile !—spuse Benton, deschizând capacul. — Și, firește, fac mai mult decât s'a cerut pe ele. Noroc că nu le-a văzut vreun cunoscător. Un om care se pricepe la briliante, ar fi putut plăti pentru completul ăsta de două ori mai mult.

Pe chipul lui Madine se vedea lupta care se dădea în sufletul ei între sentimentul bucuriei şi cel al jenei.

— Uluitoare podoabă ! — confirmă Hosrov Havar. — In viaţa mea n'am văzut o asemenea frumuseţe... Luaţi-le, Madine-hanum.

Madine dădu din umeri, plimbând o privire stânjenită dela Benton la Havar :

— Nu înţeleg nimic. Imi va fi imposibil să-l plătesc într'un timp scurt...

— O, madame, — surâse Benton, — această chestiune nu trebue să vă preocupe câtuşi de puţin ! N'o să trebuiască să-l plătiţi niciodată.

Havar concretiză ideia americanului :

— V'am spus : serviciu pentru serviciu. Dacă aţi dori, ne-aţi putea face un mic serviciu. Frecventaţi societatea înaltă, aveţi multe cunoştinţe. Iar noi avem uneori nevoie de anumite informaţii despre cutare sau cutare persoană. Prin urmare, o să vă rugăm din când în când să ne furnizaţi informaţii pe care le cunoaşteţi dumneavoastră — şi numai dumneavoastră. Atâta tot... Ce părere aveţi ?

— Dar despre ce fel de informaţii e vorba ?

— Despre cele mai obişnuite : cum se simte cutare sau cutare om, cu cine se întâlneşte, unde se duce... N'aveţi teamă, n'o să vă cerem nimic care să depăşească posibilităţile dumneavoastră.

După câteva clipe de tăcere, Madine respinse cu o mişcare domoală cutia cu bijuterii :

— Nu, nu pot, agai Havar.

— Dece ? — întrebă mirat Hosrov Havar, privindu-l dealtfel mai mult pe Benton decât pe Madine.

— Nu pot, pentrucă noi, femeile, vorbim deobicei despre lucruri cunoscute tuturor. Ori, aşa ceva nu poate interesa pe nimeni !

— Aşa vi se pare dumneavoastră, Madine-hanum. Pentru noi, însă, se întâmplă uneori ca cel mai mărunt lucru să aibă o mare însemnătate. Iar pentru dumneavoastră, toate acestea nu constituie absolut niciun efort.

— Dar de unde pot şti eu ce vă interesează şi ce nu ?

— Asta o să v'o spunem noi.

— Nu, nu pot... Şi apoi, ce-o să-i spun soţului meu despre aceste briliante, dacă mă va întreba de unde am luat atâţia bani?

— N'aveţi nicio grijă, ne-am gândit noi şi la asta.

Hosrov Havar apăsă butonul unei sonerii electrice de sub tăblia mesei şi peste câteva clipe Sadafian intră aproape fugind în cameră:

— Vă ascult, djanabe sarhang!

— Ia loc şi scrie, agai Sadafian.

— Totul e gata scris, djanabe sarhang.

Sadafian scoase din buzunar o foaie de hârtie şi o întinse şefului poliţiei secrete.

— Citeşte tare, — porunci Hosrov Havar.

Sadafian despături scrisoarea şi începu s'o citească:

„Mult stimate agai Zehtabi!

„Mă simt obligat să vă cer mii de scuze, dumneavoastră şi soţiei dumneavoastră, onorabilei Madine-hanum, pentru deranjul pricinuit. Dacă aş fi ştiut dinainte cu cine am de-a face, nu mai încape îndoială că aş fi procedat cu totul altfel, întrucât dumneavoastră aţi ajutat multora, şi nădejduiesc că-mi veţi ajuta şi mie, dacă voi îndrăzni să vă rog cu umilinţă să-l primiţi pe fiul meu într'una din şcolile superioare din ţară, aflate sub conducerea dumneavoastră. Nu mă îndoiesc că acolo fiul meu se va simţi fericit laolaltă cu sutele de tineri, care datorită eforturilor şi înţeleptei dumneavoastră conduceri, dobândesc mari succese în învăţătură şi devin oameni foarte necesari şi folositori pentru ţara condusă de marele nostru monarh. Pornind dela această rugăminte, precum şi dintr'un sentiment de supus şi profund respect pentru persoana dumneavoastră şi, totodată, dintr'un sentiment de veneraţie faţă de soţia dumneavoastră, Madine-hanum, care e demnă de podoabe încă şi mai rare, am hotărît să renunţ la beneficiul meu, rezultat din vânzarea acestor briliante, precum şi să reduc la jumătate valoarea lor reală, ceeace însumează în total treizeci de mii de tumani, şi să vă vând întregul complet pentru douăzeci de mii de tumani. Îmi voi îngădui totodată să vă propun că, dacă vă va fi greu să plătiţi dintr'odată chiar şi aceşti douăzeci de mii de tumani, din pricina unor

alte cheltuieli urgente, ceeace ni se întâmplă adesea nouă, oamenilor de afaceri, puteţi să-mi vărsaţi suma în rate, în decurs de patru luni sau, dacă nici asta nu vă aranjează, în decursul unui termen mai îndelungat.

„Vă rog mult, stimate agai Zehtabi, să primiţi asigurarea sincerului respect şi a devotamentului prea supusului dumneavoastră servitor.

Aznaur Sadafian"

Hosrov Havar rămase foarte mulţumit de scrisoare:

— Nici chiar un mollă n'ar fi putut s'o ticluiască mai bine!

Luând scrisoarea dela Sadafian, el îi porunci printr'un gest să se îndepărteze şi se adresă din nou lui Madine:

— Ce părere aveţi, Madine-hanum? Vă convine?

Madine nu răspunse nimic. Fireşte că, după o asemenea scrisoare, soţul ei n'ar fi avut ce obiecta, iar ceeace-i propunea Hosrov Havar nu reclama din parte-i niciun efort special. Treptat, treptat, nehotărîrea se ştergea de pe chipul ei. Privirea i se aţinti din nou asupra cutiei cu briliante, care stătea deschisă, şi strălucirea lor păru că-i luminează faţa. Şovăiala fusese înfrântă.

Când şeful poliţiei secrete îşi repetă întrebarea, Madine acceptă să-i furnizeze informaţiile necesare.

Hosrov Havar scoase din portvizit o hârtie pe care o puse în faţa ei, pe masă:

— V'aş ruga, Madine-hanum, să semnaţi aici... E o declaraţie prin care vă obligaţi să păstraţi secretul convorbirii noastre.

Mister Benton îi întinse „Parker"-ul său şi Madine semnă hârtia fără s'o fi citit măcar.

— Ei, purtaţi-le sănătoasă, Madine-hanum, — spuse Hosrov Havar, împingând spre dânsa cutia cu bijuterii. — Sper că la serata lui Raşti veţi umbri toată lumea prin frumuseţea dumneavoastră. Iertaţi-ne, dar e mai convenabil să nu apăreţi împreună cu noi; va trebui să ieşiţi prin magazin, iar noi prin curte.

Madine îşi luă rămas bun şi ieşi.

După ce închise uşa în urma ei, Havar se adresă lui Benton:

— Uite şi păsărica în mâinile noastre! — şi râse satisfăcut: — Hrt... hrt... hrt!... Ce părere ai, n'o să ne zboare?

Mister Benton surâse.

— După cât se pare, păpuşica asta i-a scos din minţi pe toţi cei de aici. Acum înţeleg totul: e gingaşă, timidă, drăguţă...

Hosrov Havar îşi linse buzele.

— Ce să mai vorbim! Premierul Siafuş e gata să-şi amaneteze lui saitan sufletul, doar-doar o să se uite Madine şi la el, iar dânsa nu poate să-l sufere.

— E îndrăgostită de Binan-zade?

— Intocmai! Şi totuşi n'o să-i fie greu să zboare din mâinile noastre. In cel mai rău caz, o să se adreseze lui Siafuş şi atunci nu mai e nimic de făcut.

— Crezi?

— Mai încape vorbă?

— Te înşeli... Am eu un lucruşor care o s'o facă pe păpuşica asta să îndeplinească tot ce vom dori.

Benton scoase din buzunarul dela piept un portvizit mititel, îl desfăcu şi scoţând o mică fotografie, i-o întinse lui Havar.

— Ce părere ai?

Inchizând pe jumătate un ochi, Hosrov Havar cercetă atent câteva clipe fotografia şi deodată sări ca ars:

— Oh, oh... Cu cine e? Păi ăsta-i fratele lui Djamşid — Novruz!

— L-ai recunoscut? Perfect. Dă-l încoace! — întinse Benton mâna, cerându-şi îndărăt fotografia.

Insă Havar îi dădu mâna la o parte.

— Lasă-mă să mă mai uit puţin, djanâm! Oh, oh, ce mai poamă! Hrt... hrt... hrt!...

— Mai încet! Acum ne pomenim cu Sadafian.

— Hi, hi! — exclama plin de admiraţie Havar, fără să-şi ia ochii dela fotografie. — Dar cine şi cum i-a putut fotografia în poziţia asta?

— Procedeul nu-i complicat. Dacă vrei, fac şi cu tine una la fel. Frumoasa asta o să-ţi stea pe genunchi.

— Vai, allah, păi ăsta-i un document grozav!

— La noi în America demult nu mai e o probă în justiţie. Tehnica fotomontajului a ajuns atât de de-

parte încât instanţele judecătoreşti refuză să considere fotografiile şi peliculele de cinematograf drept dovezi. Aici însă... firește, constituie un document pe care vom şti să-l folosim la momentul potrivit...

— Hrt-hrt-hrt !... — râdea Hosrov Havar, continuând să privească fotografia.

3

Ideia de a organiza un bal în casa lui Zehtabi era ingenioasă şi atractivă.

Cripps îşi imagina cu claritate situaţia stupidă în care s'ar afla americanii venind la serata lui Raşti şi negăsind acolo pe niciunul din oamenii de care în special aveau nevoie. „Oh, şi ce-o să se mai înfurie curcanul ăsta îngâmfat de Benton ! gândea el despre norocosul său concurent. Nu-i nimic, prietene, după istoria asta va trebui să-ţi schimbi părerea despre noi. Nu suntem negri din Zanzibar, ca să vă purtaţi cu noi aşa cum vă trăzneşte prin cap."

Totodată, Cripps avea un bun prilej de a se răzbuna şi pe duşmanul său de moarte, Raşti. „Da, Wilson a avut o ideie excelentă. Bravo lui !" îşi lăuda el şeful şi era de acord întru totul cu acesta, cu excepţia unui singur lucru — nevoia de a-l invita pe Aşrafi. „N'am să-l invit niciodată pe porcul ăsta !" hotărî ferm mister Cripps.

Dealtfel, chestiunea aceasta putea s'o aranjeze cu Wilson şi mai târziu. Până una alta, trebuia să-l vadă imediat pe Djamşid Zehtabi şi să se înţeleagă cu el.

In ziua aceea însă, după întâlnirea cu Wilson, mister Cripps nu reuşi, cu tot zorul său, să-l găsească pe Zehtabi nici la slujbă şi nici acasă. Fu nevoit să amâne întrevederea pe a doua zi, deşi fiecare ceas era preţios.

Se întâlniră dimineaţa la minister şi se salutară cu multă căldură.

— O, mister Cripps, sunt foarte, foarte bucuros să vă văd ! — repeta într'una Zehtabi, arătându-se dispus să discute despre absolut orice, numai despre treburi nu.

Mister Cripps, în schimb, n'avea timp de flecăreală. Fără să mai piardă timp, el îi spuse lui Zehtabi pentru ce a venit, fără să sufle însă niciun cuvânt despre suta de mii de tumani făgăduită de Wilson. Se mulțumi doar să spună:

— Toate cheltuielile pentru organizarea balului le luăm asupra noastră.

Această făgăduială nu păru să-l însuflețească cine știe ce pe Djamșid Zehtabi. Inainte de a da un răspuns, el dori să afle lista oamenilor care urmau să fie invitați, și Cripps răspunse cu plăcere la întrebarea lui.

— Pentru noi este important ca printre alți oaspeți să fie invitați primul ministru Siafuș, miniștrii Binanzade și Arab-zade, generalul Razmdji...

Fața lui Zehtabi se lungi. Nu era însă atât de prost ca să-l refuze dela început pe Cripps, și astfel să-i dezvăluie dușmănia ce-o nutrea față de persoanele numite.

— Bine, — spuse el, — o să mă sfătuiesc cu soția mea și o să vă dau de știre.

— Nu se poate amâna nicio zi măcar, — accentuă Cripps.

Inchizând un ochi, Zehtabi tuși sec și dădu din cap:

— O să ne gândim.

— N'avem timp pentru gândit, domnule Zehtabi, — spuse și mai insistent Cripps. — Trebuie să comandăm invitațiile la tipografie încă în seara asta, iar mâine dimineața să le și expediem.

Zehtabi n'avea, bineînțeles, de gând să-l informeze pe Cripps asupra celor petrecute în ajun la el acasă.

— Bine, până diseară o să se lămurească, — dădu el iarăși din cap.

Il asigură pe Cripps că va discuta cu nevastă-sa și va da toate dispozițiunile necesare. Odată întors dela minister, el porunci însă slujnicei să răspundă tuturor că nu este acasă.

In acea seară, telefonul lui Zehtabi suna la fiecare cinci minute.

Servitoarea răspundea neturburată în receptor:

— Il căutați pe arbab? Nu e acasă, eu jertfi-m'aș pentru dumneavoastră!...

Zehtabi nici măcar nu se deranja să se apropie de telefon şi, tolănit în fotoliu, îşi frământa creierii citind şi recitind scrisoarea adusă de Madine. Oricât îşi spărgea el capul, tot nu reuşea să ghicească taina ciudatei generozităţi a lui Aznaur Sadafian. Şi, fără voie, în minte îi încolţi un gând suspect, alarmant: „Dar dacă Madine a obţinut briliantele dela acest negustor armean printr'un alt mijloc, prin ceva josnic?..."

Toată noaptea coşmarurile îl chinuiră pe Zehtabi, iar dimineaţa se sculă obosit, cu capul greu.

Ar fi putut să nu se ducă la serviciu, însă îşi zise că era mai bine să-şi alunge într'un fel toate aceste gânduri sâcâitoare şi porunci să-i vină maşina dela garaj.

N'apucă să treacă bine pragul biroului său şi i se comunică:

— V'a căutat mister Cripps...

Oh, acest mister Cripps e în stare să scoată şi sufletul din om!

Trecuse până atunci de două ori pe la minister şi cu siguranţă că se va ivi din nou, dintr'un moment într'altul. Va trebui să-i dea un răspuns în privinţa recepţiei, dacă o face sau nu. Şi în definitiv, dece trebuie neapărat să accepte? Ce-i rămâne lui din aceasta?

Zehtabi abia dacă primise doi vizitatori, când în biroul său pătrunse, pufăind din pipă, mister Cripps. De astădată, avea o înfăţişare nemulţumită şi morocănoasă.

— A, mister Cripps, ce bucuros sunt că vă văd!

Pe chipul lui Zehtabi apăru un zâmbet de rigoare, însă Cripps, după ce-i strânse în tăcere mâna, spuse nemulţumit:

— Ieri mi-a fost imposibil să vă găsesc la telefon. Tot timpul îmi răspundea slujnica aia a dumitale, jertfi-s'ar odată să se jertfească...

— Vă rog foarte mult să mă iertaţi, mister Cripps, dar ieri am fost ocupat până peste cap.

— E oare nevoie de atât de mult timp ca să-mi răspundeţi printr'un „da" sau „nu" la propunerea noastră?

— Din păcate, rezolvarea problemei nu depinde numai de mine. Iar dispoziţia doamnei mele nu este dintre cele mai strălucite...

Privirea lui Cripps părea că spune: „Născoceşte, născoceşte, tot n'ai să mă poţi duce!"

Zehtabi recurgea la şiretlicuri şi la diverse manevre pentru a nu lăsa să se ghicească hotărîrea pe care o luase în sinea sa: Siafuş nu trebuie să calce pragul casei lui. Cel mai serios argument i se părea a fi proasta dispoziţie a lui Madine.

Cripps îl ascultă şi începu de data asta pe un alt ton:

— Iată ce, mister Zehtabi! Aş vrea să vă vorbesc foarte sincer. Ştiu bine că îi urîţi pe Binan şi pe Siafuş...

Zehtabi holbă ochii la interlocutorul său.

— Cum?... Dece?... Cine v'a spus?

— Nu vă mai alarmaţi, ştiu că lucrurile stau aşa cum am spus. Dar ascultaţi-mă până la capăt.

Zehtabi lăsă ochii în jos:

— Vă ascult, vă ascult...

— Ascultaţi-mă şi încercaţi să pricepeţi. Hosrov Havar şi Raşti vor să-l ajute pe Benton să încheie un contract de concesiune cu compania americană „Denavar" pentru efectuarea prospecţiunilor geologice şi exploatarea petrolului în regiunile de nord-est. Ei luptă acum să atragă de partea americanilor pe Siafuş şi pe Binan-zade — lucrul acesta este incontestabil. Recepţia din casa lui Raşti are drept scop să aranjeze o întrevedere particulară între bancherul Woolworth, primul ministru şi ministrul industriei. Mă îndoiesc că o să se încheie vreo tranzacţie, însă se poate stabili un contact personal în urma unor promisiuni cu caracter particular.

— Dar pentru ce a fost invitat acolo Meyer? — întrebă Zehtabi.

— E limpede pentru ce. Fratele dumneavoastră, Novruz, v'a vorbit probabil de faptul că la ora actuală şahul încearcă să câştige bunăvoinţa lui Hitler şi, în felul acesta, să se sprijine, ca să zicem aşa, pe o a treia forţă. Iar americanii vor să demonstreze că nemţii n'o să-i stingherească şi că ei, yankeii, sunt gata să le dea

şi nemţilor câte ceva... Dar asta este o problemă care vă interesează mai puţin. Vreau să vă previn asupra uriaşei primejdii care vă pândeşte dacă duşmanii dumneavoastră, Binan-zade şi Siafuş, se vor uni pe baza unei platforme proamericane, cu oameni ca Arab-zade şi Hosrov Havar. Îi cunosc întrucâtva pe aceşti oameni şi pot să vă spun cu certitudine că vor face tot ce le va sta în putinţă ca să-i şteargă de pe faţa pământului pe cei trei fraţi Zehtabi. Mă înţelegeţi?... Într'un cuvânt, sunteţi direct interesaţi ca această întâlnire din casa lui Raşti să nu aibă loc! Şi pentru că veni vorba, vă mărturisesc că poziţia adoptată de fratele dumneavoastră Novruz, a început să mă surprindă. Nu cumva o împărtăşiţi şi dumneavoastră?

Djamşid Zehtabi pricepu foarte bine aluzia lui mister Cripps. Fusese un timp când Reza-şah mergea fără şovăire pe făgaşul politicii engleze, iar grupul anglofil, în fruntea căruia se aflau fraţii Zehtabi, se bucura de cea mai mare influenţă. Dar în 1933, în perioada revizuirii acordului cu Compania petroliferă anglo-iraniană, când fraţii Zehtabi apărau interesele englezilor, şahul începuse să favorizeze pe leaderul partidului democrat în medjlis, Agahan Raşti. Acest Raşti plătise însă cu capul încercarea sa de a denunţa acordul nejust încheiat cu englezii, iar actualul ministru de finanţe Raşti, se răzbuna pe englezi străduindu-se să asmută împotriva lor pe cel mai formidabil concurent al acestora — puternicul capital american. În ultimii ani, la adresa fraţilor Zehtabi răsunaseră în medjlis numeroase învinuiri, ba chiar şi ocări. E drept că ministrul curţii, Novruz Zehtabi şi partizanii săi reprezentau încă o forţă considerabilă în sânul guvernului. Dar oare lucrul acesta nu se datora cumva tocmai faptului că el începuse să se îndepărteze din ce în ce mai mult de vechii săi prieteni — de englezi? Cripps ştia îndeajuns de bine că Djamşid Zehtabi, ca frate mai mare, are multă influenţă asupra lui Novruz. Şi Djamşid Zehtabi îşi dădea seama că Cripps pusese întrebarea serios, chiar foarte serios.

Zehtabi tăcu, chibzuind răspunsul pe care trebuia

să-l dea acestui om extrem de bine informat și în același timp primejdios, și, după ce oftă adânc, spuse vag:

— Toate astea nu sunt atât de simple după cum vi se par, mister Cripps. Șahul își are punctul lui de vedere.

— Șahul n'are niciun punct de vedere! Dacă vom dovedi că fără noi niciun fel de Bentoni sau Woolworthi nu pot face nimic aici — aflați dela mine că ăsta va fi punctul lui de vedere. Iar noi ne vom strădui, firește, să dovedim lucrul acesta în modul cel mai convingător. Marea Britanie nu va renunța chiar atât de ușor la tot ceeace a creat în țara dumneavoastră în decursul a zeci de ani! Și șahul a avut prilejul să se încredințeze de asta.

Cripps vorbea din ce în ce mai aprins, în timp ce Zehtabi continua să se împotrivească.

— Ceeace-mi propuneți depășește puterile mele. Mă îndoiesc că voi putea fi util, — spuse el și tăcu.

Atunci, aruncând pipa în scrumieră, Cripps scoase din portvizit un cec și-l puse pe masă, în fața lui Zehtabi.

— Dacă nu mă înșel, v'am spus în repetate rânduri că serviciile dumneavoastră nu vor rămâne nerecompensate. Priviți, aici sunt o sută de mii...

Cu o zmucitură Zehtabi se îndreptă în fotoliu, privind când la Cripps, când la foaia groasă de hârtie verzuie a cecului completat, pe care sta scris în colțul din dreapta, cu cifre mari: „100.000". Pleoapa lui, veșnic lăsată, tresări, iar gura i se întredeschise ca la un om chinuit de sete, sau ca la un bolnav cuprins de friguri.

O sută de mii de tumani!

— Dar pentruce?... Hm... — bâlbâi fără înțeles Zehtabi.

— Pentru servicii! — îl întrerupse Cripps. — După terminarea cu succes a acțiunii noastre, când vom reuși să dejucăm toate intrigile lui mister Benton, veți căpăta încă o sută de mii. Iar cheltuielile pentru organizarea recepției, după cum am spus, le vom lua în întregime asupra noastră.

Simțind că-l apasă ceva în piept, Zehtabi se răsturnă pe spătarul fotoliului. Se străduia să-l privească pe

Cripps, însă nu izbutea — cecul de pe masă îi captiva privirea. Pierzându-şi cumpătul de bucurie, în primele clipe el nici nu găsi cuvinte pentru a exprima recunoştinţa. In sfârşit, învingând emoţia, spuse:

— O, dar pentruce toate astea, mister Cripps? Cred că şi fără asta, eu...

Insă Cripps îl întrerupse din nou:

— Noi, englezii, numai la prima vedere păreni nepractici, în realitate însă lucrurile stau cu totul altfel: dacă întreprindem ceva, punem întotdeauna o temelie solidă... Aşadar, recepţia va avea loc?

Cripps se ridică, vârî pipa în buzunar şi, după un mic salut cu capul, se îndreptă spre uşă.

Zehtabi se ploconi adânc şi rămase astfel până când uşa se închise în spatele englezului. După aceea, apucă fericit cecul, fără să-şi poată deslipi privirea dela el.

— O sută de mii... Şi apoi încă o sută! — şopti el. — Ei, Madine, acum pot să-ţi dăruesc brilianteie alese...

Nu apucase să-i spună nimic lui Madine şi nu bănuia nici pe departe că dânsa va face tot ce-i va sta în putinţă ca serata plănuită de mister Cripps să nu aibă loc.

4

Şi într'adevăr, auzind că peste trei zile trebuie să ofere la ea acasă o mare recepţie. Madine îl privi întâi surprinsă pe soţul ei, iar apoi izbucni indignată:

— Ce sunt prostiile astea! Ce poţi să pregăteşti în trei zile? Dacă ţi-a venit în cap să organizezi o recepţie atât de mare, trebuia să mă previi cu cel puţin o săptămână înainte. O să ne facem pur şi simplu de râs!

— Fleacuri! — ripostă Zehtabi. — Nu e bine să complici lucrurile în halul ăsta, draga mea.

— Ce înseamnă fleacuri? Vrei să mă faci de râsul lumii? Pentru o asemenea recepţie n'avem nimic în casă — şi poftim de-i primeşte pe oaspeţi! Cum se poate aşa ceva? Doar nu inviţi oamenii într'o ceainărie!

— Nu-i nimic, în trei ore poţi găsi şi pregăti totul, — se îndărătnicea Zehtabi.

— In trei ore nu poţi să prepari nici măcar cea mai simplă prăjitură !

— O putem cumpăra gata făcută.

— Pentru nimic în lume n'ai să mă faci să-mi tratez invitaţii cu prăjituri de cofetărie. Şi apoi, ce-i graba asta ? O să organizăm serata nu peste trei zile, ci peste o săptămână, peste două... Ah, ia stai puţin, nu cumva cade vinerea ? Vineri trebuie să fiu la recepţia oferită de Raşti.

Zehtabi fu nevoit să recurgă la o minciună :

— Nu pot să-ţi spun totul... Înţelege, cel care doreşte serata e însuşi şahul.

— Şahul ? Dar el va veni ?

— Nu ştiu. Ceeace ştiu e că la serata asta vor s'o prezinte pe Sakine cuiva dintre persoanele suspuse.

Toate acestea păreau foarte ciudate. Madine aruncă soţului o privire bănuitoare şi căzu pe gânduri, încercând să-i descifreze intenţiile.

— Nu pricep nimic, — spuse ea cu o strâmbătură nemulţumită. — Dacă lucrurile stau aşa, mai simplu ar fi fost ca Sakine să fie invitată la serata lui Raşti... Şi'n afară de asta, trebuie să spun că n'o să vină la noi.

— Ba o să vină dacă o s'o rogi.

— N'am de gând s'o rog.

— Madine, draga mea, îţi jur că mă judeci degeaba atât de rău ! Uneori, pur şi simplu nu înţelegi că glumesc cu tine. Doar nu sunt un băieţandru, acolo, de douăzeci de ani, ca să mă gândesc la cine ştie ce nouă dragoste. Crede-mă, tu eşti totul pentru mine : şi soţie, şi iubită, şi prietenă... Iţi repet că trebuie să organizăm serata vineri şi s'o invităm şi pe Sakine. Lucrul acesta îl doreşte o persoană suspusă, al cărei nume ţi-l voi destăinui mai târziu.

— Mai presus decât toate persoanele tale suspuse pun propria mea persoană ! — ripostă Madine. — Inainte de a-ţi da consimţământul, trebuia să mă întrebi şi pe mine. Ţi-am spus că i-am dat soţiei lui

Raști cuvântul meu de onoare că voi veni la serata lor. Și acum, din pricina unui necunoscut, trebuie să-mi calc cuvântul! Dacă n'ai fi prevenit din timp, n'aș mai fi promis nimic.

— Ai să spui că te-au împiedicat niște împrejurări neprevăzute.

— De spus poți să spui orice, dar cine o să te creadă?

— In definitiv, n'au decât să nu creadă, ce ai de pierdut?

— Vezi cât ești de nestatornic! Nimeni în tot Teheranul nu îndrăznea să spună despre mine un cuvânt urât, iar acum vrei să fiu socotită drept mincinoasă?

— Toate astea nu-s decât nazuri femeiești! — exclamă enervat Zehtabi.

Madine rămase neclintită în hotărîrea ei de a nu consimți la organizarea seratei pentru ziua de vineri, însă nu vru să continue cearta — ar fi fost de-adreptul stupid să se certe cu soțul ei până ce acesta nu va fi acceptat propunerea lui Sadafian. Deaceea, schimbă oarecum tonul:

— Și dacă Sakine refuză totuși să vină la noi?

— Ți-am spus că dacă ai s'o rogi, o să vină.

— Atunci mă duc chiar acum la ea, să văd ce se poate face...

— Du-te, convinge-o.

— Să încerc, — își călcă Madine pe suflet și trecu în odaia ei să se schimbe.

Peste o jumătate de oră, automobilul o duse în goană drept la magazinul lui Sadafian.

— Trebuie să-l văd urgent pe agai Havar, — îi șopti ea lui Sadafian, după ce-l trase la o parte.

— Treceți peste o jumătate de oră, hanum, o să-i telefonez imediat, — răspunse surâzându-i amical Sadafian.

— Bine, în cazul ăsta, am să aștept aici.

După o jumătate de oră, în camera din fundul curții magazinului lui Sadafian, în locul lui Hosrov Havar apăru mister Benton. El o întâmpină pe Madine ca

pe o veche cunoştinţă, se apropie de ea şi-i sărută mâna.

— Ce s'a întâmplat, Madine-hanum? — întrebă el mai curând curios decât alarmat.

Madine îi istorisi discuţia avută cu soţul şi tot ea trase concluzia:

— Am impresia că cineva este interesat să împiedice balul dat de Raşti.

Benton o fixă cu o privire posomorîtă. Va să zică englezii caută să-i dejoace planurile? Nu vor reuşi însă. In toată această istorie lucrul cel mai de preţ era colaborarea lui Madine, iar ea se afla în întregime sub puterea lui.

— *All right!* — spuse el, înjghebând la repezeală un plan de acţiune. — Fie ca de data asta lucrurile să se petreacă după cum vrea soţul dumneavoastră... Ştiţi pentruce doream să fiţi în casa lui Raşti?

— Nu, nu ştiu.

— Pentru că acolo vine des Binan-zade.

Madine tresări şi-l privi pe Benton drept în ochi, în timp ce o roşeaţă puternică îi acoperea faţa.

Benton zâmbi:

— Nu trebuie să vă surprindă că ştim amănunte din relaţiile dumneavoastră cu Binan. Deaceea şi suntem poliţie secretă! Dacă doriţi, în casa lui Raşti vi se pot crea toate condiţiile pentru a vă putea întâlni la orice oră.

— Spuneţi-mi, dece vă interesează atât de mult lucrul acesta?

— Vă voi spune. Dar mai întâi răspundeţi-mi la o întrebare, însă fără falsă pudoare: mai sunteţi sau nu mai sunteţi amanta lui Binan?

Niciodată în viaţa ei, Madine nu auzise dela nimeni o întrebare atât de nerușinată şi de insolentă. Dacă în faţa ei ar fi fost oricare altul, i-ar fi răspuns, după toate probabilităţile, printr'o palmă. Americanul o întrebase însă cu un calm atât de glacial şi de indiferent, încât nu găsi puteri ca să-i exprime prin ceva indignarea sa şi nu făcu decât să dea negativ din cap.

— *All right!* — spuse indiferent Benton. — În cazul acesta se află în puterea dumneavoastră şi va face tot ce-l veţi ruga... Pentru început, rugaţi-l să-l angajeze pe doctorul Azadi. Există o direcţie a şcolilor profesionale, subordonată Ministerului comerţului şi industriei. Aşa că, n'ar fi deloc rău dacă Binanzade l-ar numi pe doctorul Azadi director al acestei direcţii. Treaba asta trebuie să fie făcută foarte repede. Motivul — sunteţi femeie şi-l compătimiţi pe acest tânăr om de ştiinţă rămas fără slujbă... Asta-i tot.

Madine căzu pe gânduri. Ce ciudate erau toate acestea! Trebuia, nu se ştie dece, să plaseze un om pe care nu-l văzuse niciodată şi pe care, pe deasupra, propriul ei soţ îl scosese dintr'un post de profesor la Institut...

Dar Benton n'o lăsă să mediteze prea mult.

— Telefonaţi-mi când problema doctorului Azadi va fi rezolvată. Iar la serata lui Raşti puteţi să lipsiţi foarte bine. In schimb, nu trebuie să apăreţi nici la serata din casa dumneavoastră. Sunteţi bolnavă — şi gata... Consider că este util să vă previn că tot ceeace spun trebuie îndeplinit neapărat şi întocmai.

— Bine.

Madine se ridică de pe locul său şi cu capul plecat se îndreptă spre ieşire.

Era uluită şi nu-şi dădea încă seama ce capcană i se pregătise.

CAPITOLUL VII

1

Azadi lucra în cabinetul său, când pătrunse Vaida. Fata părea că se află într'o dispoziţie excelentă. Tocmai venise de afară şi chipul îi era îmbujorat de frigul iernii sau de emoţie.

— Bună seara, agai Şems! — îşi salută ea fratele.

— Bună seara, hanum! — răspunse Azadi zâm-

bind. — După cum se vede, hanum, sunteţi astăzi foarte bine dispusă.

— Şi dece n'aş fi?

Zicând acestea, Vaida îl ameninţă prietenește cu degetul:

— Acum îţi cunosc toate secretele!

Azadi o privi uluit:

— Secretele mele?

Clipind şiret din ochi, Vaida se instală comod într'un fotoliu.

— Da, da, chiar secretele tale!

— Ia spune-mi, de unde vii?

— N'are importanţă.

— Interesant! Ei hai, spune: care-mi sunt secretele?

Vaida scutură ironic din cap:

— Ia te uită cum se preface!... Acum eşti în mâinile mele. Ai înţeles? Ştiu totul!

Orice s'ar fi întâmplat, Vaida rămânea pentru doctorul Azadi la fel de dragă. Ochii ei erau întotdeauna curaţi şi limpezi, iar privirea caldă şi drăgăstoasă. Îşi iubea fratele din toată inima şi dragostea ei era ca o rază de alintare şi căldură. Azadi ştia că Vaida îi era devotată fără margini. Intotdeauna reuşise să citească în ochii ei orice gând, să pătrundă până în adâncul sufletului ei, aşa cum pătrunde privirea prin bobul cristalin de rouă de pe o petală albă de floare.

De data aceasta, însă, nu reuşi să-i ghicească aluzia.

— Hai, dă-i drumul! Ce-ai aflat? — întrebă el din nou.

Vaida gusta dinainte plăcerea pe care urma să i-o aducă dezvăluirea secretului fratelui său. Bătu de câteva ori veselă din palme, după care începu să-şi ciocănească genunchii cu pumnişorii. Amânând intenţionat răspunsul, ea urmărea să stârnească şi mai mult interes pentru ceeace avea să spună.

Din ziua în care Azadi fusese îndepărtat dela Institut, Vaida nu mai fusese niciodată atât de veselă. Dar nu numai Vaida, ci şi toţi ceilalţi ai casei nu

mai ştiau de multă vreme ce înseamnă bucuria. Mama devenise închisă şi tăcută. Se vedea că teama pentru soarta fiului ei n'o părăseşte nicio clipă. Mâhnirea membrilor familiei o cuprinsese şi pe Batul. Bătrâna slujnică îşi dădea seama că în casa aceasta, în care ea muncise atâţia ani, se întâmplase o nenorocire. Şems fusese concediat, cei de acasă se temeau de percheziţie şi spuneau că locuinţa este pusă sub urmărirea unui agent de poliţie. Ea una nu reuşise niciodată să-l vadă pe acest agent, deşi uneori scotea speriată capul peste portiţă, cercetând strada în lung şi'n lat.

Trăind într'o asemenea încordare, nimănui, şi cu atât mai puţin Vaidei, nu-i trecea prin cap să facă haz de orice fleac. De vreme ce se afla însă într'o dispoziţie atât de bună, însemna că se pregătea să anunţe o veste cu totul neobişnuită... Şi într'adevăr, Vaida spuse deodată :

— Am făcut astăzi cunoştinţă cu logodnica ta!

Surprins, Azadi o întrebă :

— Cu logodnica mea ?!

— Da.

— Curios! Nu s'ar putea să-mi faci şi mie cunoştinţă cu ea ? M'ar interesa totuşi să aflu cum arată.

— Ia te uită, ia te uită cum nu încetează cu prefăcătoriile!... Nu-ţi fie teamă, n'o să spun nimic rău despre ea. E o fată foarte drăguţă!

Azadi izbucni într'un hohot răsunător de râs.

In pragul uşii se ivi mama.

— E-e, să fie într'un ceas bun, da' ce se întâmplă aici ?

— Vino încoace, vino încoace, mamă! — îi făcu semn cu mâna Azadi. — Uite, Vaida mi-a găsit o logodnică, dar nu vrea să-mi spună cine este.

Vaida se întoarse la rândul său către mama.

— Nici prin gând nu mi-a trecut să caut aşa ceva, mamă! Şi-a găsit-o el singur, dar păstrează taina şi nouă nu ne spune nimic!

Călcând greoi, mama intră în odaie.

— Ei, slavă lui allah! Demult ar fi fost timpul să-ţi cauţi o fată bună...

— Păi şi-a şi găsit-o demult, numai că noi n'am ştiut nimic!

Tonul convins al Vaidei îl înveseli de-a-binelea pe Azadi.

— Cum aşa, mamă, o crezi chiar cu adevărat pe Vaida? Nu vezi că inventează într'una?!

— Ba nu inventez nici cât negru sub unghie! N'a trecut nicio oră de când am făcut cunoştinţă cu ea. Înţelegi, mamă, s'a dus de unul singur în peţit...

De data asta, Şems izbucni într'un râs atât de puternic, încât ochelarii fură cât p'aci să-i cadă jos.

— Cine te-o fi învăţat pe tine să născoceşti în halul ăsta?

— Vezi, mamă, mă mai şi face mincinoasă!... Recunoaşte imediat: ai fost sau nu în casa doctorului Moşar?

Azadi începu să râdă.

— Am fost. Şi ce-i cu asta?

— Nu-i nimic, va să zică? Prefăcutule! Astăzi am făcut cunoştinţă chiar cu fata lui — cu Suria!

— Şi te pomeneşti că ea ţi-a raportat că am fost pe la ei în peţit?

— Ba nu, aşa ceva nu mi-a spus!

— Bine, dar ce ţi-a spus atunci?

— Mă întorceam acasă. La întretăierea străzilor Stamboli şi Firdousi am auzit pe cineva care mă striga. M'am întors şi am văzut-o pe Aiţemnik, nepoata lui Tigran, împreună cu o altă fată. M'am bucurat nespus de mult, am îmbrăţişat-o, iar Aiţemnik mi-a şoptit la ureche: „Tocmai vorbeam despre fratele tău. Asta-i logodnica lui". Şi mi-a făcut cu ochiul. După aceea, s'a întors spre fata cu care era şi i-a spus: „Suria, vino să ţi-o prezint pe sora doctorului Azadi". Auzind că sunt sora ta, Suria a roşit, părând foarte stingherită. Aiţemnik mi-a făcut iar cu ochiul... Am mers destul de multă vreme împreună, discutând de una şi de alta. Inainte de a ne despărţi, Aiţemnik m'a tras la o parte şi m'a întrebat: „Ei, ţi-a plăcut

Suria ? E viitoarea ta cumnată ! Drăguță fată, nu-i așa ?" Ce puteam să-i răspund ? Într'adevăr e o fată foarte drăguță...

— Nu cumva e aceea care a fost la noi toamna ?

— Chiar ea ! Mi-a și amintit de vizita asta. Și mi-a mai spus că atunci...

Azadi își întrerupse cu blândețe sora :

— Din toate câte le-ai înșirat, rămâne valabil doar faptul că Suria a fost odată la noi și că eu am fost odată la dânșii în casă. Dar ambele vizite au avut drept scop aranjarea unor treburi.

— Dar faptul că e o fată foarte drăguță — nu rămâne și el valabil ?

— Asta... — cu un zâmbet de strengar surprins asupra poznei, Azadi o privi întâi pe mamă, iar apoi pe soră. — E drăguță, dar ce importanță are asta ? E plină lumea de fete drăguțe !

Vaida își amenință fratele cu degetul :

— Nu te mai preface !

Azadi părea să nu găsească cuvinte de împotrivire. Și ce-ar fi putut să spună ? La urma urmei, în tot ceeace spusese Vaida era și un grăunte de adevăr. Din ziua în care Suria venise să-l prevină asupra complotului ce se organiza împotriva lui, Azadi se gândise adesea la ea. Și poate că nu tocmai din întâmplare se adresase doctorului Moșar și nu altui medic dintre toți câți cunoștea, pentru a o consulta pe sora lui Daneșvar. Nu regreta deloc că intrase în casa Suriei. Doar fratele ei, Halil ăsta... Cum ar fi putut uita fapta dezgustătoare a acestuia ? Să izgonești din casă un biet țăran bătrân, care făcuse atâta drum spre Teheran mânat de speranța în ajutorul doctorului Moșar ! Și apoi, felul său de a discuta... In toată această ciocnire neplăcută, Suria nu fusese nici măcar o clipă de partea fratelui ei. Lui Azadi i se întipărise adânc în minte momentul în care Suria, indignată de cuvintele fratelui ei, își lăsase mândră capul pe spate ; buclele negre nu-i mai acopereau obrajii cuprinși de flăcări...

Apoi Uşang îi vorbise şi el despre Suria : „Fata asta face cât toate fetele din Institutul nostru laolaltă."

Iar acum propria lui soră îi vorbea cu atâta admiraţie despre dânsa. Şi cu câtă certitudine le punea ea laolaltă numele amândorura ! Cât de ciudat — până acum el nici nu se gândise încă în mod serios la Suria, iar oamenii şi începuseră să pună pe seama lor câte şi mai câte.

Şi iată că şi Vaida făcea la fel.

Lui Azadi nu-i rămânea decât să recurgă la o şiretenie şi să încerce să schimbe vorba.

— Sunt de atâta vreme acasă, mamă, şi totuşi trăiam mereu cu impresia că Vaida a rămas aceeaş fetiţă. Când colo, ia te uită cum vorbeşte !

— Ei, nici când era mică nu se prea încurca ea la vorbă, — spuse mama.

— Când era mică îi plăcea să ascundă câte o bomboană, — îşi aminti Azadi. — Şi vai şi amar de cel căruia i-ar fi trecut prin minte să atenteze la comoara ei ! Să ştii însă, Vaida, că nimeni nu reuşea atât de lesne ca mine să te tragă pe sfoară. Eram un fel de zeitate pentru tine — printr'o singură mişcare a mâinii puteam aduce curcubeul zâmbetului în mijlocul ploii de lacrimi. Şi cu ce ? Cu o hârtiuţă de bomboane, împăturită aşa ca să pară că înăuntru e plină !

— Sau cu o pană zmulsă din coada cocoşului, — adăugă mama.

— Ei, asta era o monedă preţioasă în schimburile noastre comerciale. Pana de cocoş, dacă era strălucitoare, preţuia o porţie întreagă de halva şi o jumătate de baton de ciocolată !

Ambii izbucniră într'un hohot vesel de râs, molipsind-o cu voioşia lor şi pe bătrâna mamă.

— Dar oricum, după câte îmi amintesc, făceam negoţ cinstit şi niciunul din noi nu-l împingea pe celălalt la faliment. Cel mult, tu erai aceea care exploata cu nerusinare nemărginita-mi răbdare, făcând din mine un fel de ricşe — te instalai într'un cărucior şi-mi porunceai : „Du-mă încolo, trage-mă încoace..."

Vaida avea şi acum aerul de fetiţă ; în ochii ei stră-

lucea aceeaş bucurie ca şi atunci când Şems îi dăruia o jucărie.

— Poţi să nu roşeşti, — se adresă iarăşi Azadi surorii sale, — ţi-am iertat demult vechile-ţi strengării. Singurul lucru cu care nu mă pot împăca este că nu te mai pot face să plângi din pricina unei bomboane. Deşi, dacă nu mă înşel, ca viitor medic-dentist eşti şi tu acum împotriva mestecării continue a tot felul de dulciuri.

— Bine, bine, ajunge, n'o mai necăji, — îi luă mama apărarea.

— Da' de unde maimă, nici prin gând nu-mi trece s'o necăjesc. Mă gândesc însă uneori la viitoarea ei profesiune şi nu prea o văd să aibă atâta curaj ca să zmulgă dinţii oamenilor.

— Ca şi cum ar fi cine ştie ce scofală! — spuse zâmbind Vaida şi, scuturându-şi capul, îndepărtă un cârlionţ bălai ce-i lunecase pe frunte.

— Eh, eu aş zice că-i mare scofală să ai în casă dentistul tău... Pe mine a şi început să mă cam supere un dinte.

— Ţie n'o să-ţi tratez niciodată dinţii!

— Şi dece mă rog?

— Cu străinii e altceva. Dar cu tine... am să mă gândesc tot timpul că-ţi pricinuiesc dureri şi n'am să pot.

— Aha, aşa stau lucrurile! Care va să zică bine scria Nizami: „De sute de ori împlântă hakim-ul [1]) cuţitul său în vinele altora, însă mâinile încep să-i tremure atunci când îi vine şi lui rândul..." Aşa-i?

— Păi e dela sine înţeles! Fiecare om simte mai puternic propria sa durere decât durerea altuia.

— Ai dreptate. E rău însă când omul se gândeşte că numai el simte durerea, pe când alţii sunt insensibili la aşa ceva. Un om, un om adevărat nu poate trece nepăsător pe lângă suferinţele altuia... Aşa e!

Şi Azadi îi dădu Vaidei un bobârnac uşor peste nas, mai mult pentru a o face să nu-l mai privească cu atâta admiraţie.

---

[1]) *Hakim* — medic. (N. trad.)

— Răposatul tău tată zicea la fel, — își aminti mama. — Cu o oră înainte de a muri, s'a întors pe o parte, s'a uitat pe fereastră și a oftat: „Eh, viață, viață... Același cer, același pământ! Ce ducem cu noi de aici? Nimic... Să-i spui din partea mea lui Șems: să facă oamenilor bine în viață, cât va putea mai mult..."

— Da, îmi aduc aminte, mi-ai spus aceasta, — răspunse Azadi. — Iar după aceea, tata a declamat în șoaptă:

In cartea vieții, întâiul cuvânt e dragostea,
Iar ultimul sfat al celui ce moare, e dragostea,
O, tu, care nu știi ce-i lumea senină a dragostei,
Pătrunde-al vieții 'nțeles: Viața e dragoste!

Azadi își aținti privirea spre perete unde atârna un portret mare al tatălui său.

— O viață întreagă a fost admiratorul lui Omar Khayam! Viața îl amăra și deseori spunea că în lume totul e putregai, falsitate și murdărie. Tata iubea viața, însă vedea în jurul său prea multe nedreptăți, care-i înnegurau sufletul și căuta consolare în Khayam, învățându-i versurile pe din afară. Îmi aduc aminte că într'o zi se întorsese dela școală și mă găsise la ultimul capitol din „Iskander-Name". Auzindu-mă vorbind cu atâta entuziasm despre această operă a lui Nizami, el mă privi cu atenție, zâmbi ironic și declamă:

Acei care prin carte ajuns-au învățați
Și căpătat-au nume de mult prea luminați,
Ei, totuși, drum n'aflat-au în noaptea 'ntunecoasă:
Rostind câteva vorbe, în somn stau cufundați...

Atunci nu l-am înțeles pe tata. Dar înainte de plecarea mea la Berlin, când îmi luam rămas bun dela el, mi-a amintit din nou aceste stihuri: „Și-au căpătat nume de înțelepți mult citiți. — „N'au găsit totuși drum în această noapte întunecoasă..." Și a adăugat: „Du-te, du-te fiule și încearcă să găsești acest drum!"

Discuția despre tatăl lor ar mai fi durat poate multă vreme, dacă în clipa aceea nu s'ar fi auzit ciocănituri în portiță. Mama și sora se grăbiră să iasă ca să vadă

cine a venit, iar Azadi se lăsă în fotoliu şi căzu pe gânduri.

„Da, în cartea vieţii, întâiul cuvânt e dragostea — să fie oare Suria..."

2

Dar nu apucă să-şi sfârşească gândul : pe când discuta însufleţit cu Vaida, Tigran pătrunse în cameră.

Văzându-l, Azadi sări de pe locul său :

— Pe unde mi-ai umblat omule ? !

Prietenii se îmbrăţişară. Ţinându-l pe Tigran de mână, Azadi îl conduse spre divan.

— De aproape o jumătate de an n'ai mai dat niciun semn de viaţă... Ia loc, ia loc ! Ai plecat şi parcă te-a înghiţit pământul — nici tu scrisoare, nici tu veste !

— N'am stat o singură zi în acelaş loc.

— Las' că te ştiu eu ! Când ţi se întâmplă să şezi locului un ceas, începi să te plângi că ţi-au amorţit încheieturile.

— Le mulţumesc cu plecăciune că mă mai ţin, — răspunse râzând Tigran şi-şi bătu genunchii cu palmele.

Azadi îl lovi şi el prietenește cu palma pe genunchi de parcă n'ar fi găsit cuvinte ca să-şi exprime admiraţia. Şi era cu neputinţă să nu-l admiri pe Tigran. Omul acesta era veşnic pe drum, era veşnic grăbit să rezolve diverse treburi urgente. Şi niciodată nu obosea, nu-şi pierdea voioşia, nu se plângea că picioarele i-au ostenit să tot colinde ţinut după ţinut, oraşe şi sate. Şi nu era un secret pentru nimeni că în tot acest timp el avea de îndurat mari lipsuri, dormea puţin, se hrănea prost...

Tigran însă nu vorbea niciodată de greutăţile pe care le avea de întâmpinat în activitatea sa şi doar din povestirea lui despre cutare întâmplare sau păţanie ai fi putut înţelege în mod indirect prin ce încercări îi fusese dat să treacă. Această nesecată energie, această uriaşă putere de muncă şi voioşie nestinsă atrăgeau din partea prietenilor dragoste şi admiraţie.

Lui Tigran însă nu-i plăcea când era lăudat — nu pentru laudă, chiar dacă ea venea dela cei mai apro-

piaţi prieteni, îşi consuma el forţele şi-şi risca chiar şi viaţa, dedicându-se în întregime cauzei pentru care lupta. Azadi nu i-ar fi spus niciodată tovarăşului iubit: „Bravo, Tigran, straşnic ai lucrat!“ Aşa ceva ar fi sunat fals. Parcă Tigran avea nevoie să fie stimulat în activitatea lui revoluţionară? Firește că nu! Toţi aceşti luptători pentru libertate sunt însufleţiţi de conştiinţa scopului urmărit de ideia că există astfel de luptători şi că ei acţionează. Şi cât de mare este bucuria când vezi că tovarăşul tău se află în libertate, că a scăpat de primejdie!...

După ce se instalară pe divan, se mai priviră odată din cap până'n picioare şi izbucniră în râs. Se prea poate ca râsul acesta să fi însemnat: „Eh, îmi pare bine că te văd, că trăieşti şi că eşti teafăr!“

Privindu-i, Vaida zâmbi fericită şi fugi din cameră.

Tigran îi strigă din urmă:

— Vaida, nu te apuca să pregăteşti cine ştie ce trataţii, că acuşi plecăm!

Vaida răspunse din camera vecină:

— Unde vă duceţi?

— Trebuie să mergem într'un loc, — răspunse Tigran şi se întoarse spre Azadi: — Imi pari cam slăbit, prietene.

— Fleacuri! Ia, spune-mi mai bine pe unde ai umblat.

— Am colindat numeroase localităţi din jurul Tabrizului.

— Ce mai e nou pe acolo?

— Pretutindeni acelaş lucru. Jale peste tot: nu-i pâine, nu-i îmbrăcăminte, nu-i combustibil. Oamenii pier de foame, de boli. In multe locuri, recoltele au fost nimicite de lăcuste...

Câteva cute brăzdară fruntea largă a lui Tigran, iar ochii îi deveniră trişti şi severi.

— Am văzut şi tablouri de felul acesta: toţi locuitorii unui sat îşi părăsesc vetrele şi se duc încotro văd cu ochii. Multe sate s'au transformat în ruine... Am întâlnit la ţară tineri serioşi, pe care-i frământă situaţia lor, în care clocoteşte mânia şi care sunt gata să lupte, dar nu ştiu cu ce să înceapă: le lipseşte expe-

rienţa. In urma arestărilor, grupurile noastre s'au rărit mult. Din activiştii vechi şi experimentaţi a scăpat numai Baghir. Dar şi el e bolnav şi nu poate da băieţilor un ajutor prea mare. Toată speranţa mi-o pun în cei tineri. La Tabriz, un număr destul de însemnat de tineri au intrat în organizaţia noastră. Şi ce mai băieţi — scăpără, nu alta! Cu dânşii poţi răsturna lumea întreagă...

Din prudenţă, Tigran coborî glasul şi începu să vorbească mai încet:

— Trebuie să ne gândim, Şems, cum să înjghebăm o tipografie la Tabriz. Acolo nu-i chip să găseşti nimic. Şi nu numai la Tabriz, dar şi în alte oraşe ar trebui să avem tipografiile noastre: cade una în mâna poliţiei, alta va putea continua munca. Am şi vorbit cu Şovcat despre asta. El e de acord: azi, mâine, ziarul lui poate fi suspendat şi atunci nu vom avea posibilitatea să tipărim nici măcar un manifest de format mic.

— Ai dreptate, — consimţi Azadi. — Aici am putea pune la punct o tipografie bună.

— Singura piedică ar fi banii. Lui Şovcat fondur le abia îi ajung să acopere cheltuelile de tipografie. Intenţionez să dau mâine o raită pe la prietenii noştri bogaţi şi să încerc să obţin dela ei ce s'o putea. O să cumpărăm tot ce avem nevoie şi o să căutăm să înfiinţăm tipografii clandestine şi aici şi la Tabriz... Iar acum spune-mi cum îţi merg treburile? Şovcat mi-a povestit câte ceva despre ultimele evenimente. Va să zică până la urmă tot n'ai izbutit să afli cine au fost misterioşii tăi admiratori? Imi face impresia că lucrurile n'au fost prost gândite. I-au făcut una cu pământul pe toţi aceşti Vosuhi, Zehtabi şi pe amicul tău Korani! Şi totuşi, cine o fi organizat demonstraţia asta?

Azadi dădu neputincios din mâini:

— Enigmă.

— Nu cumva toată treaba a fost regizată de poliţie?

— Nu. Am ajuns la convingerea că la mijloc e mâna unor prieteni de-ai noştri, care s'au speriat apoi de cele făcute şi acum tac chitic. Dacă ar fi fost o provocare a poliţiei, ea ar fi trebuit să fie urmată de arestarea mea, ori, după cum vezi, nu sunt încă după

zăbrele. E drept că un timp destul de îndelungat, copoii s'au ținut scai pe urmele mele, dar acum, după cât se pare, a încetat și urmărirea.

Încruntându-și sprâncenele, Tigran spuse îngrijorat:

— Vezi cum se adună norii? Vorbesc de primejdia războiului. La un moment dat, mă aflam în apropierea frontierei sovietice. Tot timpul vine acolo câte cineva: ba hitleristul ăla de Meyer, ba americanul Benton cu oamenii lui. Într'un cuvânt, miroase a război...

Uitându-se la ceas, Tigran se ridică:

— Ne-am cam luat cu vorba. Îmbracă-te, altminteri întârziem.

— Unde ai de gând să mă duci?

— M'a poftit Firuz, vrea să-mi citească noul său poem. I-am spus c'o să te aduc și pe tine. S'a bucurat tare mult bătrânul, auzind că vii... Ei, mergi?

— Cu plăcere, — spuse Azadi, ridicându-se și el de pe divan. — Îmi plac versurile lui Firuz, îmi place forma lor clară și conținutul lor curat.

— La ele principalul e sinceritatea. Dealtfel, și în viață poetul e la fel — sincer, nobil... Știi cine o să mai fie acolo?

Azadi aruncă prietenului său o privire întrebătoare.

Tigran îi făcu cu ochiul și-i spuse în șoaptă, ca să nu se audă în camera vecină:

— Cea despre care ai spus cândva că e o adevărată pasăre Simurg cu chip de om — Sakine... Ai mai văzut-o după întoarcerea ei dela Paris?

— Sakine? — întrebă Azadi.

— Chiar ea.

— Tu ai văzut-o?

— Ieri, la Firuz. Seamănă într'adevăr cu păuniță din basm! Despre sora ei se spun însă niște lucruri...

Azadi se întoarse cu fața spre birou, să-și ia un creion și răspunse cu o voce schimbată:

— Am auzit că s'a întors din străinătate, însă după toate aceste evenimente, n'am vrut, la drept vorbind, să mă întâlnesc cu ea. E totuși cumnata lui Zehtabi.

Vârîndu-și creionul în buzunar, doctorul se îndreptă spre ușă:

— Ei, hai să mergem!

Din sufragerie răsună glasul mamei, care protestă:

— Ce-i asta, Șems! Am pus masa pentru voi, și când colo plecați...

Azadi se grăbi să-și liniștească mama:

— Nu-i nimic mamă, n'o să rămân nemâncat. O să mă întorc pe seară cu Tigran și o să mâncăm totul. Acum însă avem treabă...

Aducându-și însă brusc aminte de ceva, se întoarse spre Tigran:

— Poate ți-e foame?

— Sunt sătul până'n gât! Viu dela sora mea, unde am prânzit.

— Atunci să ne grăbim!

Coborîră scara verandei și ieșiră pe poartă.

3

Cu vreo treizeci de ani în urmă, șahul Mamed-Ali Kadjar, aflând de conținutul versurilor tânărului poet Firuz, porunci să fie aruncat în închisoare. Dar și în închisoare Firuz nu-și găsi liniște: el compuse câteva poezii împotriva despotismului șahului și le citi deținuților democrați — „iubitori de libertate", cum erau ei numiți pe vremea aceea. In aceste poezii, Mamed-Ali șah era denumit „călău sângeros, vampir, căpetenia haitei de lupi"... Mamed-Ali șah îl pedepsi pe Firuz tot așa cum un alt tiran pedepsise un poet celebru: îi fură cusute buzele și fu plimbat astfel pe străzile Teheranului.

Firuz fu zmuls din mâinile călăilor, prin forța armelor și dus departe, de oamenii lui Sattar-han, acest erou legendar al democraților azerbaidjeni și conducător al revoluției populare din Azerbaidjanul de Sud.

După această răfuială sălbatică, poetul scrise cele mai bune poezii și poeme, care se bucurară de o largă popularitate.

Firuz terminase de curând ultimul său poem și înainte de a-l trimite la tipografie, dorea să-l citească prietenilor săi care se interesau de literatură.

In seara aceea, poetul, în vârstă de cincizeci de ani

cu părul cărunt, era emoționat ca un debutant. Lucrase mult timp la poem, mai bine de doi ani.

In așteptarea oaspeților, el nu-și mai găsea locul și se plimba într'una, de colo până colo, prin camera sa spațioasă.

Afară se lăsase gerul iar prin crengile dezgolite ale platanilor șuiera vântul.

Firuz era nemulțumit de vreme, de viață, și parcă și de sine însuși.

Dar iată că oaspeții își făcură apariția.

Poetul le ieși în întâmpinare, îi pofti să ia loc, pe divanul vechi sau pe fotolii și discută cu ei despre tot felul de lucruri fără nicio legătură cu literatura.

Venise Sakine, o fată tânără și drăguță, pe care Firuz o cunoscuse de puține zile. Impreună cu ea venise Iranduht-hanum, nelipsită de la toate seratele literare și reuniunile obștești, o femeie cam de treizeci și cinci de ani, cu studii serioase, dar destul de mărginită, dela care, firește, nu te puteai aștepta la sfaturi folositoare.

Firuz o cunoștea de multă vreme. Era o fată bătrână, provenită dintr'o familie de moșieri bogați. Studiase cândva la Paris și Londra, se întorsese apoi în Iran, vânduse moșia părintească și-și cumpărase o casă în Teheran, își făcuse o bibliotecă bogată și se consacrase activității pe tărâm social. Unii dintre foștii ei cunoscuți din cercurile aristocratice o considerau drept o liber-cugetătoare primejdioasă, aproape o comunistă camuflată. Printre cei din jurul lui Firuz ea era însă privită cu o indulgență ironică, ca o curioasă manifestare a mișcării feminine britanice pe pământul iranian: oriunde se afla, Iranduht-hanum milita pentru „emanciparea femeilor". Una din cele mai spațioase încăperi ale locuinței ei fusese special amenajată pentru conferințe și organizațiile democratice se foloseau câteodată de ea, la fel ca și de biblioteca acestei case.

In casa poetului Firuz se găseau șapte persoane dar el părea că mai așteaptă nerăbdător pe încă cineva. Trăgea cu urechea la zgomotul trăsurilor, se apropia deseori de ușă sau privea pe fereastră.

Cineva dintre oaspeți întrebă :

— Pe cine aşteptaţi, agai Firuz ?

Mângâindu-şi barba deasă, Firuz se adresă oaspeţilor :

— Prieteni, vă rog să mai zăbovim puţin ; trebuie să mai sosească trei persoane, le aştept din clipă în clipă.

Toţi se declarară de acord.

Cinci dintre oaspeţi erau bărbaţi. Discutau stând în jurul lui Iranduht-hanum şi Sakine. După cum îi era obiceiul Iranduht-hanum căuta să capteze atenţia tuturor celor prezenţi. Discutând liber despre orice, ea se angaja fără sfială în orice subiect, vorbea cu însufleţire, gesticulând violent şi încercând să-i uluiască pe ascultători prin caracterul radical al ideilor sale, care dealtminteri erau destul de vulgare şi dezordonate. Atenţia tuturor se îndrepta însă mai mult asupra lui Sakine.

Sakine îşi exprima tot atât de liber părerea asupra diverselor chestiuni, fără să ridice însă tonul, aşa cum făcea Iranduht-hanum şi fără să-şi îngăduie gesturi de prisos. Şi cu toate acestea, cuvintele ei erau ascultate cu atenţie. Părea că modestia şi blândeţea acestei fete frumoase erau şi pe placul gazdei.

Firuz lucrase doi ani încheiaţi la crearea chipului lui Zumrud — eroina poemului său. Intre fata viselor sale şi Sakine erau multe deosebiri ; altfel plăsmuise imaginaţia poetului până şi trăsăturile exterioare ale eroinei sale. Şi cu toate acestea, Sakine îi semăna întrucâtva. Care poet nu aude glasul eroinei create de el, n'o vede aevea în faţa ochilor săi ?

Şi iată înaintea sa o fată modestă din Tabriz, cu obraji gingaşi şi rumeni. Şi când Zumrud vorbea fraţilor, glasul ei nu era oare tot atât de unduios şi plăcut ca vocea acestei fete cu educaţie franţuzească ?... Dar nu, glasul ei suna şi mai melodios. Firește, gazela aceea era şi mai graţioasă ! Aceasta pare atât de drăgălaşă când o priveşti, dar ce o fi ascunzând acea parte din viaţa ei, care ar putea fi intitulată „Zile parisiene" ? Paris, Europa... Zumrud nu părăsise niciodată Tabrizul, nu văzuse nici Parisul şi nici chiar Teheranul. Intregul ei univers era Tabrizul, cerul siniliu al

Tabrizului, casa părintească și micuța livadă în care creșteau doi meri, trei duzi și un păr. In această grădiniță ea asculta cântul privighetorii, privea cu încântare înflorirea albă a merilor și forfota harnică a albinelor. Iar pe 'nserat, când frații ei, fierari de meserie, se întorceau acasă, sleiți de puteri, „ea pătrundea în casă aidoma zefirului" și începea să vorbească fraților ei așa cum... O, nu, firește, Sakine n'ar fi putut vorbi așa! Zumrud glumea cu frații ei, îi stropea cu apă, le săpunea nasurile negre de funingine, le dădea tot felul de nume alintătoare și râdea sonor. Apoi îi asculta tăcută și îngândurată, cum își varsă amărăciunea împotriva nedreptății din lume, împotriva nedreptății oamenilor... Inima lui Zumrud știa ce-i compătimirea pentru durerea oamenilor, a oamenilor din lumea dinafară, pe care ea avea atât de rar prilejul să-i vadă. Dar și-i închipuia din povestirile fraților ei, simțea cât de grea trebuie să le fie soarta, cât de oropsiți și săraci, cât de nefericiți și asupriți sunt toți acești oameni de prin părțile Tabrizului, Hoiei, Merendului și Mianehului, într'un cuvânt, toți cei cu care frații ei fierari, avuseseră prilejul să se întâlnească, unuia potcovindu-i catârul, altuia făcându-i o seceră sau o furcă, o sapă sau un topor... Și în acele zile, când Sattar-han ridicase poporul împotriva jefuitorilor din Teheran, Zumrud s'a dus spre câmpul de luptă, să ducă pâine fraților ei. Fratele cel mai mic căzu sub ochii ei. Hohote de plâns au năpădit-o pe Zumrud. Iat-o ștergându-și ochii, privind cu ură spre partea de unde continua să se tragă...

Firuz o avea parcă înaintea ochilor ca și când ar fi fost vie.

...Iat-o, s'a aplecat, a luat revolverul unuia din cei căzuți și, agitând prin aer ștergarul alb în care adusese mâncarea fraților ei, porni în fugă spre pozițiile dușmanului. De ambele părți împușcăturile încetară — o fată nimerise cine știe cum pe câmpul de bătălie. Ajungând la pozițiile inamicului, Zumrud descărcă șapte focuri în jandarmii șahului și ucise doi dintre ei. Pe când fugea îndărăt, unul din gloanțele dușmanului o nimeri în umăr. Un colț al ștergarului alb se coloră

în roşu aprins. Până izbuti să ajungă la ai săi, o nimeri încă un g'onte.Zumrud se clătină şi întorcându-se spre duşman, le strigă : „Trageţi cât poftiţi ! M'am răzbunat după puterile mele, dar fraţii mei vor duce răzbunarea până la capăt !"

Astfel era conturată Zumrud în poem. Şi nu era deloc greu să înţelegi dece în astă seară poetul căuta asemuiri între eroina sa şi tânăra aceasta. Sakine era atât de drăgălaşă şi Firuz n'ar fi vrut ca Zumrud a lui să-i fie cu ceva mai prejos... Ascultând o clipă la ceeace se discuta, el se adresă lui Sakine :

— Văd că sunteţi entuziasmată de Jeanne d'Arc. Vreau să aud ce-o să spuneţi despre Zumrud a mea...

— Nu mă îndoiesc câtuşi de puţin, agai Firuz, că e o fată minunată, — răspunse surâzând Sakine. — Ba, îmi pare chiar o fiinţă aevea, care trebuie să intre aici la noi, dintr'o clipă într'alta şi pe care ne-o veţi prezenta...

— Iar mie îmi pare, —o întrerupse Iranduht-hanum, — că agai Firuz n'a iubit niciodată şi pe nimeni în viaţă mai mult ca pe eroina acestui poem. Priviţi-l : n'am dreptate ? E îndrăgostit, fireşte că e îndrăgostit de ea !

Gluma lui Iranduht-hanum plăcu oaspeţilor lui Firuz. Unul dintre ei, un om între două vârste, cu o faţă palidă şi bolnăvicioasă, îi răspunse pe loc :

— E cu neputinţă să n'o iubeşti, Iranduht-hanum. Şi eu, de un an şi mai bine, sunt îndrăgostit de această fată minunată. Nici nu vă puteţi închipui ce-am simţit zilele astea când am aflat că Firuz şi-a terminat poemul şi se pregăteşte să ne-o prezinte pe Zumrud, ca să spunem aşa, în toată înflorirea forţelor ei sufleteşti... Pur şi simplu astăzi am fugit până aici, ca să-mi văd mai degrabă iubita, însă agai Firuz nu se prea grăbeşte să ne-o arate.

In clipa aceea, în coridor se auziră g'asuri.

Firuz se ridică cu o sprinteneală ce nu mai era proprie vârstei sale şi se repezi în întâmpinarea oaspeţilor.

— O, bine aţi venit ! — îi salută el bucuros pe noii veniţi. — Poftiţi, poftiţi ! Imi faceţi o mare cinste...

Introducându-i în birou pe noii oaspeți, el se adresă celor de față :

— Ingăduiți-mi să vă prezint pe cei mai buni prieteni ai mei : agai Tigran și stimatul doctor Azadi. Sunt oameni care iubesc și prețuiesc arta, mai mult decât prețuiesc aurul și perlele.

Se ridicară cu toții în întâmpinarea noilor veniți.

După ce salută pe toată lumea, Azadi se opri lângă Sakine și începu să-i vorbească :

— Imi pare că au trecut trei ani de când ne-am despărțit la Berlin. Incotro ați pornit-o atunci, n'am aflat precis nici până în ziua de azi. După câte îmi amintesc, intenționați să vă duceți la Londra ?

— Da, am fost acolo, — răspunse Sakine, — dar pentru foarte puțin timp. După Paris, orașul acesta uriaș și plicticos nu mi-a plăcut deloc.

Azadi cuprinse cu o privire pe cei de față după care se adresă glumeț gazdei :

— Cum de nu v'a fost teamă să invitați atâția critici, agai Firuz ?

— Criticii, agai doctor, sunt cei care taie cârceii de prisos din via mea, — răspunse pe același ton de glumă Firuz. — Acum vă voi deschide larg porțile grădinii mele și vă voi da aceste foarfeci. — Și începu să împartă oaspeților creioane și foi de hârtie. — Tăiați tot ce vi se va părea de prisos. Regret doar că astăzi nu se află printre noi cel mai priceput grădinar, agai Șovcat.

— Am trecut pe la dânsul. E foarte ocupat astăzi la redacție — spuse Tigran. — M'a rugat însă, în calitatea mea de colaborator al ziarului, să iau câteva fragmente din poem ca să le publice.

Firuz se așeză la masă și deschise una din mape :

— Și acum, prieteni, încep povestirea lui Zumrud, a mea.

Își puse ochelarii și începu să citească.

In capitolul întâi, poetul cânta munții și cerul Tabrizului, cânta oamenii acestei provincii. Ii conduse apoi pe ascultători în casa eroinei, îi prezentă pe frații ei fierari, le arătă mica livadă din spatele casei și apoi pe minunata gazelă, pe Zumrud...

Azadi asculta, uitând de tot ce era în jur. In fața ochilor îi reapărea orașul și meleagurile natale atât de cunoscute, livezile ce răsunau de cântecul păsărilor. Prin aceste locuri minunate ce poartă numele de Azerbaidjan, își petrecuse el cele mai fericite zile ale copilăriei. Cu câțiva ani în urmă, mergând odată spre Tabriz, își surprinsese în suflet deopotrivă admirație față de frumusețea inegalabilă a locurilor natale și amărăciune și jale la vederea înapoierii și nenorocirilor oamenilor de pe aceste locuri. Și aceste sentimente reînviară ascultându-l pe Firuz.

Dar Zumrud ?

Folosind întreaga sa forță creatoare, dobândită în decurs de mulți ani, bătrânul poet zămislise chipul unei fete pure, nobile și pline de abnegație care stătea de parcă era vie, în fața ascultătorilor.

Cu cât citea, cu atât însuflețirea lui Firuz creștea. Citind strofele în care înfățișa hotărîrea ostașilor lui Sattar-han de a-și da viața pentru eliberarea și fericirea poporului, glasul lui răsuna și mai înflăcărat.

In două rânduri, când în cameră răsunară glasurile pline de o bărbăție fără seamăn ale luptătorilor revoluționari, Sakine gândi fără voie : „Cât de curajoși sunt acești oameni din Azerbaidjan !“

Tigran îl asculta pe Firuz la fel de încordat ca și Azadi. Copilărise și el în Tabriz. Învățase cu Azadi la aceeaș școală, la care tatăl lui Azadi era profesor de literatură, admiraseră împreună natura ce renăștea acum în stihurile poemului.

— Bravo, bravo, agai Firuz ! — exclamă de câteva ori Tigran, uitând unde se află.

Când Firuz trecu de jumătatea poemului, unul din oaspeți, cel cu fața palidă, îl opri :

— Nu vă grăbiți, avem timp destul.

Când făcură o pauză, unul dintre oaspeți spuse ca să fie auzit de toți :

— Dacă poeții ar avea împărați, te-am fi încoronat îndată, agai Firuz !

Iranduht-hanum se amestecă şi ea în vorbă.

— In numele femeilor, sunt gata să sprijin propunerea de a vă proclama împăratul poeţilor şi sunt convinsă că Sakine o va susţine şi ea ! O vei susţine, Sakine-hanum ?

— Cu plăcere ! — spuse Sakine şi zâmbi arătându-şi dinţii uimitori de egali şi albi.

— Mulţumesc prieteni ! — râse Firuz. — Vreţi să-mi puneţi pe cap o coroană tocmai acum, când oamenii, dezamăgiţi de toţi cârmuitorii încoronaţi, le întorc spatele ?

După câteva minute, lectura poemului fu reluată şi, lucru ciudat, dispoziţia lui Iranduht-hanum începu să se întunece.

— Azerbaidjanca asta este exagerat de perfectă ! — declară ea când Firuz sfârşi cititul.

Apropiindu-se de Firuz, doctorul Azadi îi strânse cu putere mâna :

— Mă bucur şi-mi dau seama că sunt recunoscător şi pentru că Zumrud este din acelaş ţinut cu mine...

— Cu-um ? ! — făcu mirată Iranduht-hanum. — Nu cumva sunteţi din Azerbaidjan ?

— Da, şi mă mândresc cu asta, — îi răspunse calm Azadi.

Unul după altul, cei de faţă începură să-şi spună părerea despre noul poem al lui Firuz.

Profitând de un moment favorabil, Sakine îi şopti lui Azadi :

— Aş vrea să vă vorbesc. N'aţi putea trece mâine pe la Iranduht-hanum ?

— Dece pe la dânsa ?

— Acum locuiesc la ea.

— Dar mi se pare că locuiaţi împreună cu sora dumneavoastră ?

— Da, dar nu m'am putut împăca cu ea. E greu cu aristocraţii... O să vă povestesc mai târziu totul.

In acest timp, oaspeţii lui Firuz continuară să discute poemul despre fata eroină.

CAPITOLUL VIII

1

Era greu, nespus de greu, să respiri aerul îmbâcsit de mirosurile amestecate de stârvuri, sulf, umezeală, alcool şi vopsele. Din pricina vaporilor de acizi şi a mirosurilor ameţitoare ale vopselelor, ochii oamenilor lăcrămau şi chiar şi muncitorii, obişnuiţi cu aceste mirosuri, simţeau din când în când ameţeală şi greţuri.

Intr'unul din unghere le uriaşei încăperi erau îngrămădite aproape până în tavan, piei proaspete, neprelucrate încă, de oi, capre şi vite cornute mari. In mijlocul încăperii, în gropi — bazine cimentate şi umplute cu diverse soluţii sau pur şi simplu cu apă — se muiau pieile.

Muncitorii cărau cu găleţile apa, umpleau bazinele sau scoteau din ele soluţiile întrebuinţate şi le deşertau în canalul de scurgere. In canalul plin până sus, lichidul începea să fiarbă, să spumege şi, revărsându-se, inunda podeaua; muncitorii mergeau desculţi prin mâzga lipicioasă de pe jos.

Tot în noroi şi murdărie stăteau şi muncitorii care, aşezaţi în jurul unor mese lungi şi dând dovadă de o dibăcie uimitoare, răzuiau cu ajutorul cuţitelor piei lunecoase şi dezgustătoare, proaspăt scoase din bazine.

Prin ferestrele cu geamurile sparte, în locul cărora fuseseră bătute bucăţi de placaj, pătrundea vântul rece al iernii.

Zgribulindu-se de frig, muncitorii, prost îmbrăcaţi şi desculţi, ridicau când un picior, când altul, întocmai unor berze. Se străduiau cu toţii să muncească cât mai repede, să se mişte cât mai mult pentru a nu îngheţa de-a-binelea în hala asta umedă şi rece.

Aproape la fiece oră, în uşă apărea administratorul; scund, rotofei, cu o faţă plină de cute, omul acesta urmărea cu atenţie, ţinându-şi mâinile la spate, tot ceeace se petrecea în secţia „udă".

După ce stătea vreo cinci minute fără să scoată o

vorbă, administratorul pleca să inspecteze celelalte secţii ale fabricii, în care erau instalate maşinile pentru ultima prelucrare a pieilor.

Podelele celorlalte secţii erau cu mult mai uscate, încălţămintea nu mai era în primejdie şi deaceea administratorul îndrăznea să intre şi să se plimbe printre şirurile de maşini, urmărind cum lucrează făţuitorii şi cum este vopsită pielea prelucrată. Uneori intra în vorbă cu Akper, care fusese însărcinat să aibă grijă de buna funcţionare a maşinilor.

In ziua aceea, administratorul intră în hală cu un aer preocupat şi luându-l de o parte pe Akper, îi spuse arătându-i maşinile :

— Agai Aşrafi a poruncit ca astea patru maşini să fie mutate în altă încăpere. In câte zile le-ai putea demonta ?

— Dar pentruce le mutăm ? — se miră Akper.

— Asta nu ne priveşte pe noi, djanâm. De vreme ce patronul a ordonat, noi trebuie să executăm ordinul.

— Bine, dar odată cu maşinile trebuie mutată şi instalaţia electrică.

— Fireşte. Spune-mi însă în câte zile poţi face treaba asta ?

Akper se gândi. Era greu să stabilească acum câte zile va necesita demontarea maşinilor.

— Trebuie să mă gândesc, să calculez...

— N'avem timp de chibzuială. Agai Aşrafi a poruncit ca demontarea maşinilor să înceapă chiar astăzi. Şi a făgăduit pentru treaba asta o mie de tumani.

Akper nu-şi orezu urechilor :

— O mie ?

— Da, o mie, — confirmă administratorul. — Ia pe cine vrei dintre muncitori, dar în cinci-şase zile maşinile trebuie să fie gata demontate.

Abia stăpânindu-şi bucuria, Akper întrebă :

— Pot să-mi iau un ajutor din altă parte ?

— Poţi să iei şi zece, nu unul, dar... administratorul scoase din buzunar un ceas mare — lucrul trebuie început chiar astăzi, imediat după încetarea lucrului. Adică peste vreo trei ore.

— Am un cunoscut, un mecanic, care lucrează la arsenal. Pot să-l chem ?

— Chiamă-l.

— In cazul ăsta, va trebui să plec chiar acum, ca să-l pot întâlni.

— Dacă îți ajung trei ceasuri pentru asta, pleacă. Bagă însă de seamă : trebuie să începi chiar în seara asta !

Administratorul se întoarse și ieși din atelier, iar Akper, privind mașinile, începu să socotească în minte câți oameni i-ar trebui ca să îndeplinească lucrarea în termenul fixat.

O mie de tumani !... Pentru banii ăștia putea să-și angajeze cincizeci de ajutoare, iar el avea nevoie doar de câteva. Ideia de a-i propune lui Amin, fratele lui Iradj, mecanic la arsenal, să-l ajute la treaba asta, îi venise lui Akper în timp ce vorbea cu administratorul. N'ar fi fost rău să mai cheme vreo doi mecanici, dar de unde să-i scoți în trei ore ? Iar pe lângă acești doi mecanici, nu mai era nevoie decât de doi-trei muncitori care să-i ajute.

După un calcul aproximativ, Akper ajunse la concluzia că ajutat de Amin și de încă trei muncitori, va putea termina demontarea într'o săptămână. Ce-i drept, va trebui să se lucreze noapte de noapte, în schimb... o mie de tumani la cinci oameni pentru o săptămână de muncă ! Pentru banii ăștia făcea să-ți dai osteneala.

Inainte de a se duce la Amin, Akper trecu pe la secția „udă". Acolo, în frig și murdărie, respirând duhoarea pieilor ce se muiau în gropile-bazine și emanațiile toxice ale acizilor tananți, munceau cei mai nenorociți oameni, care n'aveau încotro s'o apuce și nu găseau nicăieri să câștige o bucată de pâine. Akper avea printre dânșii câțiva cunoscuți : un bun maistru făţuitor Sarkis, care din lipsă de lucru în specialitatea sa fusese nevoit să se angajeze în această secție putredă și muncitorul Hatib, vlăguit și slab ca un schelet, angajat cu câteva zile în urmă, la rugămintea lui Akper. Când l-a văzut întâia oară pe Hatib stând lângă porțile fabricii, Akper a crezut în primul moment că este un cerșetor și i-a pus în palmă câțiva bănuți ; apoi, însă, după ce

schimbă câteva cuvinte cu el şi-i află viaţa îngrozitoare de şomer, tânărul fugi îndată la administrator şi-l convinse să-l angajeze pe Hatib la secţia de argăsit, în locul unui muncitor bolnav.

Sarkis tocmai trăgea din bazin, cu un cârlig de fier, o piele argăsită, când Akper se apropie de dânsul. Văzându-l, Sarkis i se adresă glumeţ:

— A-a, Akper-djan! Ce ţi-a venit să mergi prin noroiul ăsta? Aici nu-s maşini, vezi bine ce fel de mecanizare e la noi.

— Vreau să-ţi dau ocazia să ai un câştig frumos, unchiule Sarkis! — îi dădu drumul fără ocoluri Akper.

Sarkis luă propunerea drept glumă şi zâmbi:

— Bine, măi, dacă te-au făcut administrator, apoi dă-le tuturor un câştig bun!

— Tuturor nu pot, dar tu, dacă vrei, poţi să câştigi într'o săptămână două sute de tumani.

— Ehe, n'au apucat bine să te facă administrator, că a şi început să te bată gândul cum să-i ruinezi pe patroni?

— Unchiule Sarkis, vorbesc serios! E o treabă urgentă... Administratorul m'a însărcinat să demontez câteva maşini şi am nevoie de muncitori. Va trebui să lucrăm noapte de noapte. Într'un cuvânt: primeşti sau nu?

Faţa lui Sarkis se lungi:

— Două sute de tumani în şase zile! Păi eu în şase luni nu scot atâtea parale.

— Şi dece te-ai speriat?

— Nu-mi prea vine să cred...

Akper se întoarse spre Hatib, care stătea alături şi asculta:

— Poftim de vorbeşte cu el! I se oferă un câştig straşnic, iar el mai stă pe gânduri.

Hatib însă îl privea şi el, uluit ca de ceva nemaiauzit.

Cu toate acestea, învingându-şi îndoielile, omul îşi duse ambele mâini la piept şi spuse rugător, de parcă ar fi cerut de pomană:

— Akper-djan, îmi cunoşti situaţia. Nevasta şi sora îmi sunt la spital, acum s'a îmbolnăvit şi mama...

Poate îmi faci și mie rost de un câștig, nu de două sute de tumani, dar măcar de douăzeci?

Ruga nenorocitului îl mișcă pe Akper, însă îi fu teamă că Hatib, vlăguit cum era de puteri, nu va rezista la munca de noapte.

— O să-ți vină greu, Hatib, — spuse el nehotărît. — Cred că obosești chiar și după o singură dimineață de muncă, fiindcă abia îți mai miști picioarele.

Așa era adevărul. Hatib plecă trist capul și nu mai insistă.

— Bine, acceptă deodată Akper, — vino în atelierul nostru după terminarea lucrului, ai să ne ajuți.

După ce mai alese un muncitor voinic, pe care i-l arătase Sarkis, Akper ieși pe poarta uzinei, făcându-și în minte împărțeala viitorului câștig. Două sute de tumani îi va da lui Sarkis, așa cum îi făgăduise, trei sute lui Hatib și celuilalt muncitor, el își va opri două sute de tumani, iar ceilalți trei sute îi va oferi lui Amin. I-ar fi putut da și mai mult, i-ar fi putut ceda toți cinci sute de tumani, fără să-i pară rău câtuși de puțin. Mai devreme sau mai târziu, le era oricum sortit să se înrudească așa că las' să vadă de pe acum viitorul său cumnat ce fel de om e Akper. Să ia Amin cei cinci sute de tumani — poate că o să le spună alor lui. Firește c'o să le spuie — despre o sumă ca asta e cu neputință să nu povestești! Cum vor primi părinții vestea aceasta?

Desigur tatăl îl va lăuda, așa cum îl lăudase atunci când Akper îi dăruise un serviciu de birou lucrat la atelier. Pe chipul blând al mamei se va ivi un zâmbet. Iar Iradj va exclama vesel: „Strașnic băiat e Akper ăsta al nostru!" „Dar ce va spune Manije?"... Ea nu va spune nimic. Va zâmbi doar tăcută, la fel ca și atunci, la serata lui Vaan și va privi stingherită pe sub genele lungi și plecate. Pe cine? Nu, așa nu-l poate privi decât pe el!

Trecuse destul de mult timp dela prima întâlnire cu Manije, însă Akper nu uitase această privire și n'o va uita niciodată. Și oare nu din pricina asta, în ultimul timp, atunci când pleca de-acasă pașii îl duceau fără să vrea spre locuința lui Iradj și abia pe la jumătatea

drumului începea să-şi caute un pretext, cât de cât plauzibil, pentru neaşteptata lui vizită?... Atâta timp cât părinţii ei nu bănuiau nimic, putea să vină aşa, fără motiv şi la orice oră la ea acasă.

Şi oricând, şi pentru orice venea Akper la Iradj, era întotdeauna întâmpinat ca un oaspete drag. La început, îl primeau ca pe un coleg al lui Iradj, însă curând se împrietenise şi cu Amin, un om excepţional de ager şi săritor care, fiind un mecanic experimentat, nu refuza niciodată să-l ajute pe tânărul său prieten. Printr'unul din cunoscuţii lui, Akper reuşise să se angajeze ca mecanic la fabrica de pielărie.

Şi iată că acum avea prilejul să-l răsplătească pe Amin pentru purtarea lui prietenească. Trebuia doar să ajungă cât mai curând la arsenal... Ar putea eventual să meargă nu pe jos, ci cu o trăsură — în definitiv peste o săptămână va avea în buzunar o mie de tumani!

2

Birjarul ceru cinci tumani pentru drumul dus şi întors. Până atunci, Akper nu-şi îngăduise niciodată o asemenea risipă, dar de data asta nu se uită la bani.

— Bine, o să-ţi plătesc cinci tumani, numai dă-i drumul mai repede! — spuse el, aşezându-se în trăsură.

Akper nu fu lăsat să intre în arsenal. Printr'un muncitor, el îl chemă pe Amin, căruia îi povesti cu însufleţire despre propunerea administratorului fabricii.

Amin primi să ia parte la demontarea maşinilor.

— Aşteaptă-mă puţin, mă duc să mă învoiesc la şefii mei, — spuse el, după ce-l ascultă pe Akper. — Dacă mă vor lăsa, plecăm chiar acum, pentru că nu am nicio altă treabă urgentă.

După vreo zece minute, amândoi luau loc în trăsura care-i aştepta.

— Va trebui să muncim şi noaptea. Hai să mâncăm undeva, — propuse Akper.

Amin primi şi propunerea asta.

La berăria „Firuz", comandară chebab, lavaș și brânză.

— Poate luăm și un păhărel de vin, ce zici?

Akper nu avea obiceiul să bea — nu prea avea ocazia. Îi era însă oarecum peste mână să refuze. Cel care propusese era doar fratele lui Manije, un tovarăș mai mare, deștept și cu mai multă experiență.

— Să bem, n'am nimic împotrivă! — spuse Akper, cu un ton de parcă băutura ar fi fost pentru dânsul lucrul cel mai obișnuit.

După ce goliră câte un păhărel, Akper simți cum prin tot trupul i se revarsă o căldură plăcută.

— Amin, — începu el, — vreau să-ți spun din tot sufletul...

Tăcu pentru o clipă, chibzuind cum să-i spună ceea-ce-i mocnea în suflet.

— Ei? — zâmbi prietenos Amin, ca și când ar fi ghicit ce se pregătea să-i destăinuie acest tânăr modest și cinstit.

Muzica acoperea glasurile celor de pe la mese.

— Spune, te ascult, — îl încurajă Amin.

Și, cu o voce mai tare decât cea obișnuită, Akper exclamă:

— Te iubesc ca pe un frate — îți jur! Și nu numai pe tine... și pe fratele tău Iradj, și pe tatăl tău, și pe mama ta!

Doar numele lui Manije nu-l pronunțase.

Amin zâmbea blând și vesel. Un singur lucru nu se putea înțelege: îl încurajează el cu zâmbetul acesta pe Akper, sau vrea să spună: „Ei, djanâm, totul e limpede. Pentruce să mai faci jurăminte?!"

— Pe onoarea mea, îți jur Amin, că spun adevărul! — repetă roșind Akper și nu mai știu ce să spună mai departe.

— Te înțeleg, Akper și cred... — Amin nu lămurise ce anume crede, dar lucrul era clar și fără cuvinte.

Akper nu mai putea de bucurie: Amin îl înțelege, Amin îi surâde cu blândețe, frățește... ce lucru bun e și vinul!

— Ascultă, djanâm, ce-ai zice de încă un păhărel?

Amin clipi ironic din ochi:

— Dar n'o să ne strice la lucru? Un tovarăş de-al meu, unul Tigran, spune întotdeauna: „Folosul vinului e în primul pahar. Al doilea strică totul".

— Tigran... Nu e unchiul lui Vaan?

— Intocmai. Ce om minunat!... Pentru un tovarăş, nu-şi precupeţeşte nici viaţa. Il cunoşti?

— Am auzit multe despre el dela Vaan, însă n'am avut prilejul să-l cunosc.

— Când o să-l cunoşti, o să pricepi ce fel de om e. Ştii, există prieteni care îţi par mai apropiaţi decât cei de un sânge cu tine. Uite, de pildă: Iradj mi-e frate bun, îl iubesc foarte mult, dar Tigran mi se pare mai apropiat. Ştiu că dacă mâine mi s'ar întâmpla ceva, nimeni n'ar fi mai mâhnit decât dânsul...

Nu mai aveau timp de discuţie, trebuiau să se grăbească la fabrică.

La plată, Akper îl rugă pe chelner să-i pună la pachet câteva foi de lavaş şi o bucată mare de brânză.

— Pentruce-ţi trebuie astea? — se miră Amin.

— Să le luăm pentru cei care vor munci cu noi, — răspunse Akper. — Sunt acolo oameni care la lucru se duc flămânzi, iar când se întorc dela lucru, nu găsesc nimic de mâncare acasă.

Amin dădu mulţumit din cap. „Un altul nu s'ar fi gândit la aşa ceva..." îşi spuse el şi simţi că de Akper îl leagă ceva mai puternic decât o simplă prietenie.

Administratorul îi aştepta la birou. Akper i-l prezentă pe Amin şi tustrei se îndreptară spre secţie.

Muncitorii şedeau pe nişte scânduri, lângă una din maşini. Apropiindu-se de ei, Akper îi dădu lui Sarkis pachetul cu lavaş şi brânză.

— Mâncaţi ceva înainte de lucru.

Sarkis împărţi pâinea şi brânza în trei şi pe cea mai mare o dădu lui Hatib.

Administratorul îi repetă lui Akper indicaţiile privitoare la demontarea maşinilor şi dădu să iasă din secţie, când deodată se opri şi-l privi uimit pe Hatib.

— Oho, n'ai mai văzut în viaţa ta brânză? Ia uitaţi-vă la el cum adună fărâmiturile de pe jos şi le înghite!

Akper şi Amin schimbară o privire, dar nu scoaseră niciun cuvânt.

De cum ieşi administratorul, Amin se adresă muncitorilor :

— Nu-i place lui agai administrator cum mâncaţi !

— Sătulul nu crede flămândului, — spuse cu amărăciune Sarkis.

— Ai dreptate, — aprobă Amin. — După cât se pare, administratorul vostru judecă toate după burta lui. O să se ducă acuma acasă, o să găsească pe masă o farfurie nu cu brânză, ci cu plov cu pui, are să mănânce până n'are să mai poată, iar după aceea are să se roage pentru bunul mers al afacerilor lui agai Aşrafi şi Cripps... Iar ţie, — se adresă el lui Hatib, — cum de nu ţi-e ruşine să aduni fărâmiturile de pe jos ?

— Ce să fac, — spuse Hatib ca şi când ar fi încercat să se justifice, — acasă nu-i nimic de mâncare.

— „Nu-i nimic de mâncare !" — repetă Amin, parcă în bătaie de joc. Patronului îi umpli buzunarele cu aur, iar tu n'ai ce să mănânci ? Ai văzut ce palat şi-a construit agai Aşrafi pe strada Reza-şah ?

— Am văzut.

— Dece poate dânsul să-şi construiască palate, iar tu să n'ai nici măcar un codru de pâine ca să mănânci?

Ciudat om putea să pară Amin. Dece vorbea aşa, ca şi când îi reproşa flămândului că e flămând ? Cu ce se făcuse vinovat Hatib ? Nu-i frumos să-i reproşezi săracului sărăcia şi Sarkis se grăbi să ia apărarea tovarăşului :

— Cu ce e el vinovat agai mecanic ? — îi zise el lui Amin. — I-e ruşine şi nu vrea să vorbească despre situaţia în care se află. Dar întreabă-mă pe mine şi o să-ţi spun ce înseamnă să stai mai mult de un an fără lucru. Sămanului ăstuia îi piere familia de foame. De bine, de rău — şi asta numai mulţumită lui Akper — s'a angajat aici, la fabrică, dar până acum n'a căpătat nici un cran. Dece-l asemui cu Aşrafi ? Aşrafi doarme pe aur, mănâncă şi bea stând pe aur !

— Asta am spus-o şi eu : doarme pe aur... Dar cine-i umple buzunarele cu aur ? Voi, muncitorii ! Să

zicem că sunteți niște oameni tare miloși și că aurul pe care-l câștigați îl dați altuia. In cazul ăsta, cercți măcar puțin și pentru voi!

— De cerut, poți să-i ceri cât poftești, — vorba e dacă-ți dă?

— Dacă-l siliți, o să vă dea!

Muncitorii aținiră priviri uimite asupra lui Amin. Hotărît lucru, mecanicul ăsta nu era în toate mințile.

— Și arbab o să dea? — întrebă nedumerit Hatib. — Păi cum poți să silești un arbab?!

— Incearcă numai de-l silește! — râse sarcastic Sarkis. — O să-ți dea una după ceafă și iar ai să pornești pe drumuri să cerșești ici colo ceva de lucru.

— Sigur că așa are să se întâmple dacă ai să te duci să-i ceri așa ceva de unul singur. Ba s'ar putea să-ți dea și o bătaie zdravănă. Dar ia spune-mi, ce are să se facă dacă toți muncitorii fabricii i s'ar posta în față și i-ar zice: „Destul ne-ai chinuit cu foamea! Ori ne plătești atât ca să nu mai flămânzim, ori n'o să mai lucrăm pentru tine!" Cum o să vă poată azvârli atunci în stradă? Fără voi, fabrica nu poate merge. Ei, ce spuneți de asta?

Nici chiar Sarkis nu găsi ce să-i răspundă lui Amin. Hatib privea cu ochii holbați când la mecanicul necunoscut, când la Akper. Părea însă că pentru Akper vorbele lui Amin nu erau o noutate, pentru că ascultase în tăcere toată discuția, mulțumindu-se doar să zâmbească.

Și numai după ce Amin tăcu, el se apropie de una din mașini și spuse:

— Ei, îi dăm drumul?...

3

Până la ora trei noaptea, Akper, Amin și ceilalți trei muncitori care-i ajutau reușiră să demonteze partea superioară a uneia dintre mașini; după aceea, Akper dădu drumul oamenilor.

A doua zi administratorul inspectă părțile demon-

tate şi porunci să se înceapă demontarea maşinii următoare.

După aceea, trecu în secţia de argăsit şi-i spuse maistrului :

— Să nu vă apucaţi de o nouă partidă de piei, pentru că fabrica se închide pentru câtva timp în vederea instalării de utilaj nou. Grăbeşte prelucrarea pieilor intrate în producţie şi trimite-le mai repede la secţia de vopsitorie. Iar pe muncitorii care-ţi prisosesc, trimite-i la mine să le fac socoteala.

Dispoziţia administratorului se răspândi cu repeziciune în toate secţiile fabricii.

— Se opreşte fabrica !

— Au şi început să concedieze muncitorii !

Pretutindeni se vorbea numai despre asta.

In ziua aceea, şasesprezece muncitori se aliniară în faţa biroului administratorului. Erau primele jertfe. Muncitorii stăteau tăcuţi, cu capetele plecate, ca nişte osândiţi ce-şi aşteaptă sentinţa. Nu înţelegeau ce vină au, dar verdictul aspru le era cunoscut. Pe toţi îi pândea aceeaş soartă îngrozitoare şi grăsanul ăsta scund administratorul-judecător, care şedea în dosul uşii de culoare brună, nu mai putea să micşoreze pedeapsa unuia sau să mărească pe cea a altuia. Tuturor trebuia să le dea aceeaş osândă necruţătoare : „De azi eşti liber..."

Niciunuia dintre cei concediaţi nu le spunea : „De azi înainte eşti condamnat la foamete". Pentruce ar umple de mânie inimile oamenilor ? Cu un osândit la moarte se poate vorbi şi politicos. In loc să i se spună : „Astăzi vei fi spânzurat !" — i se poate spune : „Astăzi vei părăsi celula..." Şi condamnatul n'are decât să-şi închipuie ce trebuie să urmeze după aceste cuvinte.

Intocmai şi aici, şasesprezece muncitori, deveniţi de prisos, erau liberi să plece. Care le va fi după aceea soarta — asta rămânea să-şi închipuie fiecare dintre ei după pofta inimii.

Zgribulindu-se de frig, un muncitor în vârstă se plânse tovarăşilor săi :

— S'a sfârşit cu mine. Acum nu-mi rămâne nimic altceva decât să crap de foame. N'am în casă nicium cran.

Nu numai frigul părea că-i zguduie umerii în halul ăsta. Capul plecat şi mâinile obosite care atârnau inerte de-a-lungul corpului — toată această înfăţişare de condamnat la chinurile foamei, arăta că n'are ce aştepta dela viaţă.

— Şi măcar de-aş mai avea ce vinde până mi-oi găsi din nou de lucru ! Dar ce să vinzi ? — spuse un alt muncitor, privindu-şi pantalonii şi sandalele cu tălpi de lemn.

Pantalonii lui păreau făcuţi din materialele cele mai diferite — postav albastru, pânză cenuşie de sac, petece cafenii şi bucăţi albăstrii, înălbite de vreme, provenite dela o ceadra [1]). Posesorul lor nu părea să se fi preocupat defel de uniformitatea aţei şi a peticelor : bucăţile de postav, de stambă şi de pânză erau cusute cu aţă neagră sau cu sfoară subţire. Acum până şi proprietarului pantalonilor i-ar fi fost greu să spună din ce fel de material fuseseră cusuţi şi ce culoare avuseseră ei când îi îmbrăcase pentru prima oară. Ceva mai bine arăta cămaşa cusută din pânză de sac — n'avea decât vreo şapte-opt petice ; avea şi ea totuşi un neajuns : cei care ţesuseră pânza de sac nu avuseseră în vedere că ea ar putea sluji oamenilor şi'n alte scopuri decât pentru păstrarea făinei sau a meiului — prea era rară pânza asta. Deaceea, proprietarul cămăşii îşi aruncase pe umeri un sac adevărat, îşi acoperise capul cu o căciulă de pâslă destrămată toată, iar în picioare avea nişte sandale cu tălpi de lemn, dintr'acelea care se poartă deobicei la baie.

Era absolut limpede că nici posesorul acestor pantaloni pestriţi n'avea la ce spera. Cu toate acestea, nici chiar în timpul celor mai mari nenorociri, oamenii nu-şi pierd nădejdea. Unul din muncitori o exprimă cu glas tare :

---

[1]) *Ceadra* — voal subţire de mătase sau bumbac, de culoare închisă, cu care femeile musulmane îşi acoperă faţa. (N. trad.)

— Poate că o să monteze repede noile maşini şi atunci fabrica o să se redeschidă ?

Câţiva oameni, înviorându-se uşor, se întoarseră către el. Era un om între două vârste cu o faţă palidă şi umflată. Mişcând cu greu buzele zdrenţuite de râie, el se adresă muncitorului cel vârstnic :

— Lucrezi demult aici... Spune-mi, când fabrica se opreşte pentru înlocuirea maşinilor, câtă vreme rămâne închisă ?

Muncitorul cel vârstnic dădu din umeri :

— Allah ştie... De când lucrez aici, maşinile n'au fost schimbate niciodată.

— Au mers atâta amar de vreme maşinile astea, — spuse morocănos un alt muncitor, — şi ce dracu' li s'o fi întâmplat acum ?

Dar nici întrebarea asta nu află răspuns. Cine putea spune dece se hotărîseră tam-nesam patronii să arunce afară maşinile care funcţionau şi să pună în locul lor altele noi, care nici nu fuseseră măcar aduse la fabrică?

Nici Akper nu putea răspunde la aceasta când era întrebat, şi-şi exprima doar presupunerea :

— Pesemne arbab crede că demontarea maşinilor vechi şi instalarea celor noi va dura mult timp.

Muncitorii îl rugau :

— Oh, djanâm, dacă pentru asta suntem concediaţi, străduieşte-te să termini mai degrabă cu blestematele astea de maşini ! Fie-ţi milă de noi, nu ne lipsi de bucata noastră de pâine...

In a treia zi de lucru, între Akper şi Amin avu loc următoarea discuţie :

— Astăzi muncitorii m'au rugat să grăbesc lucrul, — începu Akper. Sunt cu totul pierduţi, nu-i auzi spunând decât : „O să crăpăm de foame dacă se închide fabrica...“

— Vorbeşte cu administratorul — propuse Amin, — să nu concedieze muncitorii. Dacă e nevoie, vom instala şi maşinile noi în cel mai scurt timp, lucrând tot aşa noaptea.

In noaptea aceea, munciră până în zori. Toţi erau îngrozitor de obosiţi şi doar glumele vesele ale lui

Akper îi mai înviorau, făcându-i să se scuture de somnul ce-i cuprindea.

— Ehe, Hatib, — râdea Akper, — văd că dormi de-a'npicioarele! Ia scuturã-te, prietene, a mai rămas puţin. Pune mâna şi ţine de capătul ăsta...

Uneori, pentru a risipi oboseala tovarăşilor, el începea câte un cântec vesel. Noaptea, în fabrica pustie, glasul lui răsuna puternic, solemn.

— Cânţi ca'ntr'o moschee goală, — zicea Sarkis.

— A-a, v'aţi trezit? — începea din nou să glumească Akper. — Hai, mişcaţi-vă mai iute!

Amin era de-a-dreptul uimit de nesecata voioşie a tânărului său prieten. Acasă la el sau între străini, Akper părea întotdeauna un om tăcut şi îngândurat. Când se apuca însă de lucru, parcă era altcineva: de pe faţă îi dispărea orice urmă de tristeţe, ochii începeau să-i sclipească vesel, mişcările îi deveneau iuţi, energice.

Dimineaţa, singurul care plecă acasă fu Amin. Akper şi ceilalţi muncitori rămaseră în fabrică pentru a se odihni puţin şi a se apuca apoi să demonteze ultima din cele patru maşini. Nu reuşiră să doarmă decât vreo oră şi jumătate; unul după altul, începură să sosească muncitorii, cu aceleaşi întrebări alarmate pe buze:

— Terminaţi curând?

— Dece scoateţi vechile maşini, dacă cele noi n'au sosit încă?

— Se închide pentru mult timp fabrica?

Akper nu răspunse niciunuia dintre ei cu vreo grosolănie, deşi îi împiedicau să doarmă, şi căută să-i liniştească şi să-i îmbărbăteze pe toţi cu câte ceva. In naivitatea sa, îşi închipuia că-i va putea ajuta pe muncitori grăbind ritmul lucrărilor. Era gata să muncească zi şi noapte săptămâni de-a-rândul numai să scape sutele de muncitori ai fabricii de grozăviile şomajului.

După ce discută cu muncitorii, Akper plecă în fugă la biroul administratorului, ca să-i spună încăodată că e gata să îndeplinească toate lucrările în termenul

cel mai scurt și, în primul rând, să-l roage să nu concedieze pe nimeni.

Ajuns însă în fața ușii biroului, el auzi glasul înfuriat al lui mister Cripps :

— Cum ai îndrăznit să începi demontarea utilajului, când am interzis în scris să faci așa ceva ?! Am să te dau în judecată și n'o să-ți ajute la nimic invocarea dispozițiunilor lui agai Așrafi !

— Ascultați, mister Cripps, — începu cu glas scăzut administratorul, — o să vă spun acum despre ce e vorba. Meyer este acela care seamănă zâzanie între dumneavoastră și agai Așrafi. Am auzit de două ori cu propriile mele urechi cum neamțul ăsta îi făgăduia lui agai Așrafi să aducă din Germania mașini noi și specialiști. Vă jur pe soarele copiilor mei că toată neînțelegerea stă în asta.

— Da, însă dumneata n'aveai niciun drept să-mi calci dispozițiile. Sunt coproprietarul legal al fabricii și-ți repet : dacă nu încetezi demontarea mașinilor, vei răspunde în fața tribunalului pentru acțiunile dumitale !

— Vă jur că n'am nicio vină, — se auzi din nou glasul înnăbușit al administratorului. — Ce-mi porunciți să fac acum ? Demontarea mașinilor a început, secția de argăsit și-a încetat lucrul...

— Interzic ! — strigă furios mister Cripps și, după ce mai spuse ceva administratorului, părăsi biroul și se îndreptă spre automobilul său.

Câteva clipe, Akper rămase nehotărît la ușa biroului, neștiind dacă să intre sau să se întoarcă în fabrică. „Fiecare din ăștia doi moare de nerăbdare să-l sfâșie cât mai curând pe celălalt, îl străfulgeră un gând, iar cei care suferă de pe urma certei lor suntem noi..."

Pe neașteptate, ușa se deschise și în pragul ei apăru administratorul.

— Dar tu pentruce-ai venit ? — întrebă el, aruncându-i lui Akper o privire posomorîtă.

— Agai administrator... — începu stânjenit Akper.— Mâine sau în cel mai rău caz poimâine o să terminăm lucrul. Putem să muncim și mai departe tot așa, iar dacă e nevoie să grăbim ritmul, o să mai găsim unul,

doi mecanici... Dece atunci îi concediaţi pe muncitori dela fabrică ?

Intervenţia lui nu fu pe placul administratorului.

— Da' ţie ce-ţi pasă ?

— Sunt şi ei oameni, mi-e milă de ei !

Administratorul râse răutăcios :

— Ţi-e milă ! Cât ai plătit pe un harvar din mila asta de o împarţi cu atâta dărnicie ? Crezi cumva că arbab trebuie să plătească parale muncitorilor pentru că nu fac nimic ? Fiecare e stăpân pe punga lui. Sâmbăta trecută ţi-am spus că o să primeşti o mie de lumani pentru demontarea maşinilor. Uite că acum a venit mister Cripps, a ţipat cât l-a ţinut gura şi nu vrea să plătească un cran. Celălalt arbab, agai Aşrafi, n'a înnebunit ca să facă totul pe socoteala lui, iar veniturile fabricii să le împartă cu mister Cripps. Prin urmare, am pornit degeaba toată istoria asta cu demontarea maşinilor ; dacă mister Cripps nu-i de acord, nu pot, n'am dreptul să fac niciun fel de cheltuieli...

Intrară în atelierul în care Hatib şi Sarkis se pregăteau tocmai să scoată în curte piesele maşinii demontate în timpul nopţii.

Administratorul aruncă o privire indiferentă pieselor împrăştiate pe jos şi spuse :

— Nu mai e nevoie să continuaţi lucrul.

— Cum adică nu mai e nevoie ? — se miră Akper.

— Da' ce-am vorbit până acum ! De vreme ce mister Cripps nu vrea să plătească, înseamnă că sunt obligat să opresc toate lucrările, până când se va înţelege cu agai Aşrafi. Dar nu, n'o să se înţeleagă, asta o ştiu prea bine. Inseamnă că v'aţi chinuit de pomană.

Sarkis şi Hatib încremeniră, privindu-l pe administrator cu ochi deznădăjduiţi. Asemenea cuvinte puteau într'adevăr să facă pe oricine să-şi piardă cumpătul. „V'aţi chinuit de pomană..." Şi cu cât sânge rece vorbea omul ăsta !

Hatib nu se putu stăpâni şi spuse :

— Păi cine ne-a pus să ne chinuim ? Iar acum nici măcar nu vreţi să ne plătiţi ? N'aveţi pic de conştiinţă, arbab !

Administratorul îl măsură din cap până'n picioare cu o privire ironică.

— Ați înnebunit pesemne cu totul, de-mi serviți de dimineață fel de fel de basme despre milă și conștiință... Dobitocule! Cine ești ca să vorbești în felul ăsta cu mine?! Marș afară de aici! Ce te holbezi așa? Ți-am spus să te cari!

Chipul, și așa palid, al lui Hatib deveni alb ca varul.

— Cine sunt? Nu vezi — sunt un om ca și tine... Va să zică n'avem voie să scoatem nici măcar un cuvânt?

— Te-ai uitat în oglindă să vezi ce mutră ai?! Pui de scroafă, nu dă nimeni un cran pentru tine și îndrăznești să mai scoți limba de un cot? Ia, cară-te imediat să nu rămână nici urmă din mirosul tău pe-aici!

— Agai administrator, — încercă Akper să-i ia apărarea lui Hatib, — omul nu v'a spus nimic rău.

Intervenția aceasta îl înfurie și mai rău pe administrator.

— Marș afară! Marș de-aici până nu ți-am rupt toate oasele! — urlă el la Hatib, dând din mâini. Orice scârnăvie îndrăznește să vorbească în felul ăsta cu mine!

— Dar i se cuvin bani pentru muncă! — se amestecă din nou Akper.

— Ce fel de bani? Pentruce i se cuvin?

— S'a chinuit aici trei nopți de-a-rândul împreună cu noi. Iar până atunci a muncit în secția de argăsit.

— Da' cine l-a chemat? N'am nevoie de el! Și nici de munca voastră nu mai am nevoie, pentru că n'am permisiunea s'o plătesc... Ei, ce-ai încremenit? — țipă din nou administratorul la Hatib. — Ți-am spus să te cari, altminteri o să pun să te dea în brânci afară!

Cu capul plecat, Hatib ieși din atelier.

Akper abia se ținu să nu se năpustească cu pumnii asupra administratorului. Flăcăul păli de indignare, mâinile începură să-i tremure. Totul se petrecu atât de neașteptat, încât își pierduse cu desăvârșire cumpătul, și nu știa ce să-i răspundă administratorului. Era limpede că fusese înșelat în modul cel mai nerușinat și mai ticălos. Dar lucrul acesta ar mai fi fost oarecum

suportabil, dacă el, Akper, n'ar fi devenit, fără voia sa, părtaș la înșelarea tovarășilor.

Hatib plecase. Își irosise timpul fără să câștige un ban. Sarkis stătea posomorît și încruntat. Cum va primi oare Amin toate astea? Trei nopți de-a-rândul Akper îi răpise somnul și odihna, îl adusese aici, făgăduindu-i un câștig bun. Și când colo, iese că i-a înșelat pe toți.

Chinuit de acest gând, Akper se trase la o parte și se lăsă neputincios pe cadrul metalic al unei mașini.

— Auzi, Akper, — i se adresă administratorul, — nu te mai atinge de nimic, lasă totul așa cum este. O să vedem care o să mai fie dispozițiile patronilor fabricii.

Akper nu-i răspunse. Nu mai avea nici cea mai mică dorință de a pune mâna pe mașinile astea blestemate.

4

Abia acum oboseala din timpul nopții se făcu simțită. Akper nu mai dorea decât să se trântească undeva, măcar pentru o oră, și să se odihnească. După ce-l văzu pe administrator plecând, se îndreptă și el spre porțile fabricii.

Acasă se prăvăli în pat ca și când ar fi fost beat și deschise ochii abia seara. Trebuia să se ducă imediat la Amin și să-l prevină de cele întâmplate, dar Akper tărăgăna plecarea.

„A ieșit cât se poate de prost..." gândea el turburat, socotindu-se dezonorat pentru totdeauna în ochii lui Amin și ai familiei lui. Și exista o ființă în fața căreia nu vroia să pară un om necinstit, care-și calcă cuvântul dat. Lucrurile se întâmplaseră exact pe dos de cum se așteptase și socotise el. Cum să vină acum în casa lui Iradj și Amin, cum să i se înfățișeze lui Manije?...

Două zile Akper chibzui cum e mai bine să facă, dar până la urmă tot nu se hotărî să se ducă la Amin. A treia zi pe seară, Amin veni la el. Și culmea, Amin era foarte bine dispus.

— O, după câte văd am nimerit tocmai la ceai! Cê bine! — spuse el, frecându-şi mâinile înghețate şi, aşezându-se pe rogojină, se adresă tatălui lui Akper: — Am auzit unchiule Mozaffar, că ai pus demult capacul peste maşina dumitale. Ei, ce zici de ce se întâmplă în lume?

— Ehei, fiule, — se însufleți bătrânul, molipsindu-se fără voie dela buna dispoziție a oaspetelui,—parcă mai prețuiește ceva şi părerea mea? Şi'n afară de asta, cum să-mi ardă de ce se întâmplă în lume, când, uite, zac ca un butuc pe rogojina asta! La început mi-au slăbit mâinile, iar acum m'au lăsat şi picioarele. Doar mintea se mai leagănă încolo şi încoace, ca o pendulă şi nu izbutesc nici să urc, nici să cobor. Se vede treaba că aşa mi-e dat: să atârn undeva la mijloc, în văzduh.

— Renunță mai bine la gândul de a urca, unchiule Mozaffar! Pentru noi totul e aici, — Amin bătu cu palma rogojina pe care şedeau, — totul e aici, pe pământ. Sus n'ai ce face.

— Sunt sătul până peste cap de viața asta, fiule. Am trăit atâta amar de ani, dar n'am avut o zi luminoasă. Oriunde îți arunci privirea, pretutindeni numai chinuri, nenorociri şi lacrimi. Nenorocirea roade pe dinăuntru inimile oamenilor, iar pe dinafară le pârjolește cu foc năpraznic. Cos oamenii petec peste petec pe inimile lor, se zbat aşa o viață întreagă, îşi încovoaie spinările ba în fața unuia, ba în fața altuia, ca să trăiască o zi mai mult pe lume. Şi pentruce? Nu-i mai bine să-ți mâi cămila de-a-dreptul în caravanseraiul lui allah?

— Uite, cu asta nu pot fi în niciun caz de acord, unchiule Mozaffar, — se împotrivi Amin, cu acelaş ton blajin. — Nu-i nicio grabă să mori. Şi în afară de asta, oare nu merită să cauți cum să distrugi, odată, pentru totdeauna, izvorul suferințelor omenești?

— Pentru asta ar trebui să mistui mai întâi în foc întreaga lume.

— Pentruce întreaga lume? Trebuie aruncat în foc numai ceeace provoacă durerea oamenilor!

— E-e, pentru asta nu mai avem puteri. Incercați voi, tinerii, să vedem dacă izbutiți... Djanâm, bea-ți

mai bine ceaiul, doar eşti îngheţat. Iar toate astea nu-s decât vorbe goale. Oricât de lungă ar fi aţa, are şi ea un capăt.

Akper aştepta cu emoţie momentul când Amin va deschide discuţia despre întâmplarea aceea nenorocită cu demontarea maşinilor. Discuţia nu putea fi evitată. Şi într'adevăr, după ce mai vorbi câteva minute cu bătrânul pe acelaş ton glumeţ, Amin se întoarse spre Akper :

— Ei, frăţioare, ce s'a întâmplat cu tovarăşii tăi ?

Akper nu pricepu dacă Amin râdea de el, îi reproşă sau pur şi simplu se interesa de situaţie. Roşind puternic, el vru să explice ce se întâmplase, însă Amin îl întrerupse dela primul cuvânt :

— Bine, poţi să nu-mi mai spui, ştiu totul... Dece însă n'ai mai dat pe la noi ?

— Înţelegi, mi-era ruşine să te privesc în ochi.

— Ciudat om mai eşti, Akper ! Dece să-ţi fie ruşine ? Ce, mi-ai furat banii ?... Dealtfel, am primit să-ţi ajut nu din cauza banilor. Tu ai mai multă nevoie de ei decât mine ; uite, bunăoară, pentru ca să-ţi îngrijeşti tatăl. Demult voiam însă să văd ce se petrece la fabrica voastră, să-l cunosc pe administratorul vostru, pentru ca să am posibilitatea să trec pe la voi şi în viitor. Asta-i tot. Dece-ţi închipuiai că o să fiu supărat ? Iţi aduci aminte, într'o zi îţi spuneam că muncitorul este robul patronului său şi că patronul poate să-l silească să muncească pentru dânsul cât va pofti, dar, deîndată ce muncitorul va scoate un singur cuvânt de protest, va fi dat afară din întreprindere. E o poveste veche ! Ruşine să le fie lui Aşrafi şi Cripps — tu n'ai dece să roşeşti !

— Ştii însă că englezul ăsta, Cripps, a fost împotriva opririi fabricii.

— Ce face ?

Akper povesti ce auzise în dosul uşii închise a biroului şi ceeace-i spusese administratorul. Dar pe Amin lucrul acesta nu-l surprinse prea mult.

— Mâncătoria asta între Aşrafi şi mister Cripps e lesne de înţeles, — spuse el cu un aer îngândurat. — Hitleriştii susţin demult că numai ei sunt în stare să

asigure dezvoltarea industriei naționale a Iranului. Iar toate astea au o explicație foarte simplă: Hitler are nevoie să pună mâna pe materiile noastre prime — bumbac, iută, piele, petrol. Pentru război e nevoie de multe și nu de florile mărului se străduiește atâta acest Meyer.

— Va să zică Hitler se pregătește de război? — se interesă bătrânul Mozaffar. — Și'mpotriva cui?

— Până una alta își ascute dinții împotriva Franței și Rusiei.

— Ehe, cu Rusia o să-și cam frângă gâtul!

— Își închipuie poate că o să reușească să asmută împotriva Uniunii Sovietice și alte țări, în primul rând Turcia și Japonia... Cât privește petrolul, Hitler nu va izbuti firește să facă nimic aici, — continuă Amin, — englezii și americanii n'or să-l lase. Dar ca să obțină bumbacul și pielea — așa ceva e mult mai ușor. Nu degeaba s'a împrietenit Meyer cu Așrafi.

— Așrafi are cele mai mari întreprinderi de pielărie de aici și din Tabriz, — spuse Akper.

— Aici e tot secretul... — zise Amin și se ridică. — Ei, e timpul să plec. Multă sănătate, unchiule Mozaffar!

Akper ieși să-l conducă.

Ajunși în stradă, Amin îl luă pe Akper de braț îl trase mai aproape și prinse a-i vorbi cu glas scăzut la ureche:

— Lucrurile nu stau deloc bine la fabrica voastră, Akper. N'aveți niciun fel de organizare, muncitorii sunt înapoiați, speriați și incapabili să se apere măcar cât de cât. De-ar avea o cât de slabă organizare — massa lor reprezintă doar o forță! Ar trebui începută printre ei munca de lămurire, ar trebui să li se explice necesitatea de a se organiza și de a întreprinde acțiuni comune. Poate am reuși să creăm un cerc de muncitori mai înaintați, din oameni ca acest cunoscut al tău, Sarkis, de pildă... Pot să-ți încredințez această muncă, Akper?

— Mă jignești, Amin, punându-mi o asemenea întrebare!

— Nu te mai supăra și ia mai bine câteva exemplare

din ultimul manifest al centrului nostru.—Amin scoase din buzunar câteva manifeste şi i le vârî în mână lui Akper. — Ascunde-le!... Citeşte manifestul ăsta muncitorilor pe care te poţi bizui. Lămureşte-i şi arată-le că drumul salvării lor este drumul luptei organizate! Atâta timp cât nu vor putea să se apere în mod organizat, patronii se vor purta cu ei întotdeauna aşa cum s'au purtat cu Hatib.

Akper auzise şi altădată asemenea cuvinte din gura lui Amin, dar niciodată acesta nu-i încredinţase astfel de misiuni.

— Bagă însă de seamă, fii atent!

— Bine, — şopti Akper, ascunzând manifestele în buzunarul dela piept.

— Mai departe nu face să mă conduci. Te aştept mâine sau poimâine la noi acasă, — spuse Amin şi după ce-şi luă rămas bun, dispăru în întunericul străzii.

Akper o porni spre casă. „Am să mă pricep oare, am să reuşesc eu să-mi îndeplinesc sarcina?“ se întreba el, însă prin minte începură să-i şi treacă numele muncitorilor cărora le putea citi manifestul.

CAPITOLUL IX

1

Din ziua în care Raşid lămurise, după cum i se părea lui, toate neînţelegerile sale cu Davar-han, şi se întorsese din Kazvin, tânărul căutase într'una posibilitatea de a o vedea din nou pe Asthik între patru ochi şi de a avea o explicaţie cu ea. In adâncul sufletului, era îndurerat că Asthik refuzase să-i îndeplinească rugămintea şi nu venise să-l vadă cât timp fusese bolnav. Acum se întâmpla foarte rar să dea pe la casa Moşarilor, iar când o făcea, ea era de fiecare dată însoţită de fratele ei Arsen, de Iradj sau Vaan şi de fiecare dată venea doar pentru câteva minute, conducând-o pe Suria sau invitând-o la plimbare. Părea că evită

să-l întâlnească pe Raşid şi lucrul acesta îi pricinuia gânduri triste.

Raşid îşi dădea seama că ar fi fost deajuns ca Asthik să izbucnească în faţa lui, aşa cum se întâmpla înainte, într'un râs voios şi fără griji, ca toate tristeţile lui să se spulbere fără urmă. Dar aşa ceva nu se întâmpla, şi din motive necunoscute îi era foarte greu s'o întâlnească.

Casa medicului oculist Tatinian, care înainte vreme fusese pentru Raşid o a doua casă părintească, devenise acum aproape inaccesibilă, ca un turn înalt în care este păzită fata iubită. Acum, Raşid trecea cu sufletul fremătând pe lângă casa aceasta. Până în ziua în care îi dezvăluise cu atâta nechibzuinţă dragostea sa lui Asthik, el intra în casa doctorului Tatinian tot atât de nestingherit ca şi în propria-i casă. Din ziua aceea însă, totul se schimbase. Raşid nu se putea hotărî să se ducă la Tatiniani, temându-se că Asthik să nu fi povestit totul părinţilor, care, firește, puteau să se împotrivească dragostei unei fete armene pentru un musulman. Relaţiile de bună vecinătate şi prietenie existau între multe alte familii, dar deîndată ce se punea problema căsătoriei, totul era imediat dat uitării. Cine ştie ce atitudine vor lua faţă de Raşid părinţii lui Asthik, care până atunci fuseseră atât de buni şi amabili cu dânsul? Lucrul acesta trebuia neapărat lămurit.

La început, Raşid sperase să lămurească această chestiune chiar prin Asthik. In mai multe rânduri, se transformase într'un paznic voluntar al porţilor Tatinianilor, pentru a o întâlni pe fată la ieşirea din casă şi pentru a-i vorbi. Dar nici asta n'a dat vreun rezultat: Asthik nu părăsea casa fără însoţitori, iar Raşid nu vroia să se apropie de ea pe stradă, când nu era singură.

Intr'o bună zi, tânărul se hotărî să procedeze direct, şi, printr'un mijloc sau altul, să afle cum îl primesc Tatinianii. Trebuia să-şi ia inima în dinţi şi să se ducă la ei; era mai bine să pună capăt dintr'odată nesiguranţei, decât să fie mereu chinuit de îndoieli.

Luând această hotărîre, Raşid se îndreptă pe la ora şase seara spre casa Tatinianilor, fără chiar să fi cău-

tat în prealabil un motiv plauzibil pentru vizita sa. „Voi spune că am venit să aflu dacă Suria nu-i acolo..."

Tânărul intră în casa Tatinianilor cu inima bătând parcă să-i iasă din piept. Servitoarea care-i deschise îi spuse că în afară de Arsen, toţi ceilalţi sunt acasă.

Bătrânul Tatinian, ghemuit după obicei într'un fotoliu, citea ziarele. Auzind glasul lui Raşid, îl privi peste ochelari şi-l salută cu un aer ciudat de indiferent:

— A-a, Raşid? Bună seara...

De data aceasta, nu-l întâmpină pe locotenent cu obişnuitu-i salut glumeţ: „A-a, noroc, djanabe locotenent-general!". Privirea lui i se păru lui Raşid neprietenoasă.

Tânărul aruncă o privire plină de tristeţe spre uşa prin care deobicei intra Asthik, în lungul său halat de casă. Intra întotdeauna de cum îi auzea glasul. In ziua aceea, însă, uşa continua să rămână închisă.

Lăsând ziarul, bătrânul i se adresă lui Raşid:

— Dece stai în picioare? Ia loc! Cum se simte tata?

Pentru prima oară în viaţă, Raşid se simţi complet străin în casa aceasta. Se aşeză stângaci pe un scaun, neizbutind să-şi închipuie cam despre ce va putea discuta cu tatăl lui Asthik.

Bătrânul Tatinian se lăsă pe spătarul fotoliului şi, dând pesemne că nu primise răspuns la întrebarea sa, îl invită cu un semn pe Raşid să se tragă mai aproape.

— Da, — începu el după un oftat adânc, — mincinoşii şi excrocii se înmulţesc la noi ca microbii. Spune şi tu, în cine mai poţi să ai încredere în ziua de astăzi, în cine?!

Faţa proaspăt rasă a lui Raşid se acoperi de o roşeaţă puternică. El, care nu se temea de nimeni şi de nimic în viaţă, îl privea acum cu frică pe bătrânul Tatinian, presimţind că o asemenea introducere nu putea prevesti nimic bun. Iar acesta continuă, fără să mai aştepte răspunsul tânărului ofiţer:

— Mai simţim încă fumul amar al incendiilor războiului trecut, şi a şi început să se vorbească de un nou război! Ii asurzesc pe toţi cu urletele lor despre

nu știu ce nedreptăți, agită pumnii, amenință să dea foc întregii lumi.

Rașid scoase un suspin de ușurare și întrebă :

— La cine vă referiți, unchiule Azat ?

— La aventurierii ăștia — Mussolini și Hitler. La cine alții m'aș putea referi ? ! Ai citit ce discurs amenințător a rostit Hitler, cerând „spațiu vital" ? Smintitul ! Nici măcar nu se gândește cât sânge și jertfe aduce el lumii... — Tatinian zâmbi iritat. — Dece s'ar gândi la așa ceva ? El o să stea la adăpost, iar tineri ca tine or să piară pe câmpurile de bătălie.

— Dar noi n'avem de gând să intrăm în niciun fel de război, unchiule Azat ! — obiectă Rașid.

— Știu. Dar atunci când din vârful munților se prăvălește un bolovan, praf și pulbere se alege de stâncile din vale. Cine știe încotro se va rostogoli acest bolovan și ce va târî după el în prăpastie ? Războiul este un torent de munte ce se năpustește vijelios, măturând tot în calea lui. Tu nu poți să-ți dai seama de toate astea, pe tine nu te-au împroșcat apele turburi ale acestui torent. Eu însă știu, cunosc senzația. Nici n'am știut cum ne-a luat vârtejul și ne-a dus prin locuri de care înainte vreme nici nu ne-ar fi trecut prin minte. Dacă mai vine odată așa ceva, nu știu zău unde o să ajungem... Tocmai la asta mă gândeam în clipa în care ai intrat. Mi-am adus aminte de incendiile mistuitoare, de ruinele fumegânde, de bărbații, femeile și copiii spintecați de baionete și mi-am simțit inima grea de amărăciune... Când s'abate războiul, nimeni nu mai e sigur de viața lui. Nu mai ești ferit, oricât ți-ar garanta statul așa ceva. Iar pentru cei care vor război, tratatele sunt niște simple petece de hârtie. Îți închipui cumva că agresorii își pun vreo clipă problema obligațiilor asumate ?

Nu era pentru prima oară că Rașid avea prilejul să asculte părerile bătrânului medic despre viață și despre oameni. De data aceasta însă, avu impresia că bătrânul Tatinian vrea să-i dea să înțeleagă că situația lui e departe de a fi sigură, deoarece dacă peste pământ se va năpusti „torentul războiului" el, Rașid, va fi înghițit chiar de primul talaz al acestui torent. Prin urmare,

trebuia să-şi ia gândul dela căsătorie. Şi poate că tocmai din pricina acestei presupuneri, Raşid se simţea cuprins de dorinţa de a-l contrazice pe tatăl iubitei lui.

— Războiul e încă foarte departe de noi, unchiule Azat, — spuse Raşid. — Deocamdată nimeni nu intenţionează să ne atace. Şi în afară de asta, avem apărători puternici, ca de pildă Anglia...

— Eh, Anglia ! — făcu Tatinian un gest indiferent cu mâna. Firește că-şi va apăra cu ghiarele şi cu dinţii bucăţica grasă pe care a apucat s'o răpească Iranului în sud. Iar dacă Hitler va încerca să-i zmulgă această bucăţică grasă, poţi să fi sigur că războiul va izbucni tocmai pe teritoriul nostru. Se vor ciocni doi tauri turbaţi şi tot ce va nimeri sub picioarele lor, va fi călcat şi distrus...

Discuţia ameninţa să se întindă la nesfârşit şi Raşid începu să privească nerăbdător la ceas. Cât de fericit ar fi fost să se fi ivit Asthik ! Se părea însă că fata nu era acasă.

După un răstimp apăru dintr'o cameră învecinată mătuşa Armenui. În ziua aceea, era şi ea surprinzător de reţinută şi nu-i adresă lui Raşid nici chiar obişnuitul zâmbet binevoitor şi nici întrebările de totdeauna despre sănătatea părinţilor.

— Cum vă simţiţi, hanum ? — i se adresă politicos Raşid, ridicându-se de pe scaun.

— Mulţumesc, bine, — răspunse ea sec şi, cu aceeaş indiferenţă ca şi soţul ei, se interesă : — Cum o duc ai voştri ?

— Mulţumesc, bine. Mama credea că Suria e aici şi m'a trimis să văd să nu se întoarcă singură.

— Nu, Suria n'a fost azi pe la noi...

Mătuşa Armenui vru să mai spună ceva, dar în antreu răsunară glasuri şi în cameră pătrunseră râzând şi glumind, Suria, Aiţemnik şi o altă fată pe care Raşid n'o cunoştea.

— A-a, va să zică aici sunteţi, djanabe locotenent ! — spuse râzând Suria.— Iar mama stă şi te aşteaptă. Pleci dimineaţa de acasă şi nici măcar nu binevoieşti să spui cuiva când ai de gând să te întorci !

Dar Raşid nu apucă să răspundă nimic Suriei, că în

salon intră în fugă Asthik. Abia schițându-i locotenentului un gest cu capul, ea își salută sgomotos prietenele și le târî în colțul unde erau așezate sofaua și fotoliile.

Nimeni nu băgă de seamă că Rașid roșise până în vârful urechilor. Roșise nu pentru că sora sa demascase fără voie pretextul născocit de el pentru vizita la Tatiniani. Altădată ar fi ieșit ușor din situație, salvându-se printr'o glumă oarecare. Ceeace-l uluise și-l indignase până'n adâncul sufletului fusese faptul că Asthik stătuse tot timpul în camera ei și nu venise nici măcar să-l salute. Dar nici prin cap nu-i trecuse că ar fi fost foarte posibil ca și ea să se teamă să nu stârnească bănuielile părinților.

Totul era limpede pentru Rașid. Se ridică fulgerător de pe scaun, făcu și el ca și Asthik, o plecăciune neglijentă, salutându-i pe toți cei prezenți și, cu capul sus, se îndreptă cu pas sigur, milităresc, spre ieșire.

Până și Suria rămase surprinsă :

— Ce-o fi cu el ?

2

Zilele treceau și Rașid devenea tot mai închis, mai nervos și posomorît. Mama-sa îi reproșa mereu soțului ei că nu se ocupă de sănătatea fiului lor.

Doctorului nu-i rămânea decât să dea din umeri :

— Cum vrei, draga mea, să-l tratez dacă n'are nimic ?

Dar asemenea răspunsuri o înfuriau și mai rău pe soția lui. Ea nu putea înțelege, pentru nimic în lume, dece Rașid pălește și slăbește pe zi ce trece, fără să fie bolnav de ceva.

De câteva ori ea încercase să-l facă pe Rașid să-i spună ce are. La toate întrebările ei, Rașid nu făcuse decât să se strâmbe nemulțumit și să-i întoarcă spatele. Iar după întâlnirea cu Asthik, devenise mut ca o stâncă și nu puteai scoate dela el niciun cuvânt.

Vineri, pe la ora prânzului, Rașid tocmai se pregătea să iasă. Intre el și mamă-sa izbucni obișnuita

discuție : mama îi cerea să mănânce ceva înainte de a pleca.

— De dimineață n'ai pus o fărâmitură de pâine în gură !

— Nu mi-e foame, — aduse Rașid obișnuita-i scuză.

Cuvintele astea o scoaseră din sărite.

— In fiecare zi îmi spui același lucru ! — spuse ea supărată. — Dar spune-mi odată, ce s'a întâmplat cu pofta ta de mâncare ?

Rașid se întoarse spre dânsa, pocni călcâiele și raportă glumeț :

— Djanabe sartib-maddar, [1]) am onoarea să vă raportez că pofta de mâncare a plecat în concediu fără să lase locțiitor !

Pufnind într'un hohot răsunător de râs, stârnit de acest răspuns neașteptat, Suria căzu pe un scaun, în timp ce mama încruntându-se făcu un pas spre fiu și-l apucă de cot :

— Lasă maimuțăreala ! Află că nu-ți dau drumul până nu mănânci ceva... — și zicând acestea, încercă să-l tragă spre masă.

Pe fața palidă a lui Rașid apăru un zâmbet.

— Ah, va să zică recurgi la violență ? Ei bine, încearcă, maddar-djan !

Mama își încordă toate puterile, însă Rașid, ca și când ar fi fost o statuie de bronz, nici nu se clinti măcar.

— Când vrei să recurgi la forță, maddar-djan, se procedează astfel ! — spuse Rașid și luând-o de subțiori, o ridică pe mama sa fără niciun efort, deasupra capului. Ce binevoiți să-mi ordonați acum, djanabe sartib-maddar ? — râse el, privind de jos chipul sperlat al mamei.

— Dă-mi drumul, dă-mi imediat drumul ! — porunci ea indignată.

Suria bătea din picioare, înnecându-se de atâta râs.

Din camera vecină ieși tatăl și pufni și el în râs :

— Poftim, admiră-ți fiul bolnav !

— Te-ai și grăbit să crezi că e sănătos ! — spuse

[1]) Excelența voastră, mamă-general. (N. red. ruse)

mama, lunecând dintre mâinile fiului său. — Nu te potrivi că e puternic. Nu mănâncă cum trebuie şi de unde o să mai ia putere? Pur şi simplu nu mai înţeleg ce se întâmplă cu copiii ăştia! Uite-te şi la fiica-ta cum râde de nu mai poate, o vezi? Nici n'ai crede că zile întregi nu deschide gura şi nu schimbă cu mine nicio vorbuliţă! Nu mai ştiu, zău cum să mă port cu ei...

— Trebuie să începi să-i baţi, — o sfătui cu aerul cel mai serios doctorul Moşar.

— Ei, da am eu putere pentru asta! — mama aruncă lui Raşid o privire plină de reproş şi dragoste şi repetă cu încăpăţânare: — Să nu crezi că giumbuşlucurile tale o să-ţi ajute. Micul dejun e pe masă — până nu mănânci, nu pleci nicăieri!

— Mamă dragă, dar am ceva foarte urgent. Dacă mă întârzii, pot să mă aleg cu un arest!

Observând că tonul glumeţ al lui Raşid nu izbutise să împrăştie mâhnirea mamei, Suria alergă spre fratele său şi-l cuprinse de gât:

— Apleacă-te, vreau să-ţi spun ceva...

Cuvintele pe care ea i le şopti la ureche, îl făcură pe Raşid să se lumineze pe dată, iar ochii să-i sclipească de bucurie.

— Adevărat, Suria? Nu glumeşti?! — exclamă el şi deodată roşi: uitase că părinţii sunt în cameră.

Fără să vrea, Suria jură aşa cum o făcea în copilărie:

— Adevărat, Raşid, jur pe tata!

Doctorul, care-i privea zâmbind, din pragul uşii, râse şi trecu în cabinetul său. Suria fugi în odaia ei, iar mama, neînţelegând nimic, se uita când la fiul ei, când după fiica sa, care fugise.

— Dece te uiţi aşa la mine, mamă? — întrebă Raşid. — M'am răsgândit, nu mă mai duc nicăieri. Şi fiindcă ţii atât de mult, pot chiar să şi mănânc.

Bucuroasă, mama o strigă pe Naine, îi porunci să-i dea de mâncare lui Raşid, după care se duse în camera Suriei.

— Ce i-ai şoptit de s'a schimbat aşa, dintr'odată?

— întrebă ea, din cale afară de mirată și chiar puțin invidioasă.

— Pur și simplu, mămico, i-am spus că Asthik trebuie să vină acuși la noi, — răspunse Suria.

Pentru o clipă, chipul mamei deveni și mai mirat, însă, înțelegând tâlcul celor spuse, bătrâna se lăsă pe scaun, de parcă bucuria i-ar fi sleit puterile.

— Unde mi-o fi fost mintea ? ! Nici prin cap nu mi-a trecut ! Și de când asta ?

— Oh, demult ! Nici eu nu știu bine de când...

Mama se scula repede de pe scaun, grăbindu-se să-i împărtășească soțului ei descoperirea făcută, dar Suria o reținu :

— Nu, mămico, nu te duce — până una alta nu-i nimic sigur. Și, în afară de asta, nu se știe cum vor privi părinții ei toate astea. Am auzit că sunt împotrivă...

— Împotrivă ? Va să zică știu ? — Pe chipul mamei se iviră câteva cute.

Cauzele proastei dispoziții a fiului ei păreau că i se dezvăluie acum în întregime.

— Și eu mă tot frământam, fără să izbutesc să pricep ce se întâmplă cu băiatul !... Zici că trebuie să sosească acum ?

— Da, da, dintr'un moment într'altul.

— Să vie, să vie mai repede, soarele meu... — spuse mama, cu un ton de parcă n'ar fi așteptat o fată pe care o cunoștea din copilărie, ci pe o alta, dorită din toată inima.

Ieșind grăbită din cameră, ea îi spuse lui Naine să facă repede ordine în salon și în sufragerie, și se apucă să trebăluiască în jurul mesei : scoase o față de masă frumoasă, ce nu mai fusese folosită, șervete, furculițe și cuțite de argint, farfurioare pentru dulceață și prăjituri și nu-i spuse Suriei nicio vorbă că stă cu mâinile în sân și nu dă niciun ajutor.

Cu un aer puțin stânjenit, Rașid urmărea agitația mamei, iar Suria, schimbând mereu ochiade cu fratele ei, abia izbutea să-și stăpânească râsul : însuflețirea care o cuprinsese pe mama lor i se părea din cale afară de amuzantă.

Deodată însă, muşcându-şi unghia dela degetul mic, se gândi : „Dar dacă Şems ar fi vrut să ne facă şi el o vizită, oare tot aşa s'ar fi bucurat mama ?...“ Şi, de parcă abia acum ar fi observat bunătatea întipărită pe chipul mamei, ea îşi spuse uşurată că venirea lui Şems va fi întâmpinată cu aceeaş bucurie dacă se va şti motivul vizitei lui. Induioşată de gândul acesta, Suria se repezi spre mama sa şi, îmbrăţişând-o, îşi lipi obrazul de al ei.

— Eşti atât de bună, mamă ! — spuse ea emoţionată.

Gestul ei îi păru mamei oarecum ciudat — în ultimul timp, fiica ei se lăsase atât de rar mângâiată. După ce aşeză pe masă maldărul de farfurii pe care-l ţinea în mâini, ea se întoarse către Suria şi-i cercetă atentă chipul :

— Spune-mi, o iubeşti foarte mult pe Asthik ?

— O, foarte, foarte mult !

— Văd că...

Mama nu apucă să-şi termine fraza : în antreu se auziră glasuri. Suria ieşi în fugă din sufragerie şi aproape imediat se întoarse cu Asthik şi Aiţemnik.

— Bine aţi venit, dragele mele, poftim, luaţi loc ! — le întâmpină mama, cu faţa strălucind de bucurie.

Ea cuprinse cu o privire mângâietoare pe Asthik care, într'o rochie nouă, părea şi mai frumoasă, şi ieşi ca să se ocupe de trataţie.

Roşind şi zâmbind, Raşid se ridică în întâmpinarea feteior. Simţea că Asthik nu venise într'o doară şi că, oricum, o să afle un răspuns în această zi. Dar ce să fie asta ?... Dându-i mâna, Asthik îl privi cu tristeţe în ochi şi buzele-i tremurară. Nu cumva a venit să-i spună că părinţii ei nu-şi vor da niciodată consimţământul ?

— Te aştept de o oră, Asthik ! — spuse Suria, cu un reproş uşor în glas.

— Da... însă... — bâigui Asthik. — Ştii, Suria, Arsen nu vroia să iasă din casă şi atunci m'am hotărît să plec singură. Şi... dacă n'ar fi sosit din urmă Aiţemnik cu Iradj şi Vaan, mi s'ar fi putut întâmpla ceeace s'a întâmplat odată cu tine...

— Şahedi ? ! — şopti îngrozită Suria.

Asthik aprobă din cap și se întoarse într'o parte, ca să-și ascundă lacrimile.

Chipul lui Rașid se întunecă. Își aminti blestemata aceea „seară a curcubeului" din casa lui Davar-han și de mica-hanum care semăna atât de mult cu Asthik...

Neobservat de nimeni, el se strecură în coridor, apoi trecu în camera sa și, punându-și mantaua, se repezi în stradă ca să-i caute pe Vaan și Iradj.

Îi ajunse pe studenți la colțul străzii, dar nu-i invită la el acasă, ci într'unul din restaurantele de lux, care la ora aceea era aproape gol.

Și timp îndelungat nu se despărți de ei.

3

Într'o seară rece și fără lună, Șahedi conducea acasă, făcându-i după obiceiul lui mii de promisiuni, o fată pe care și-o alesese drept jertfă a destrăbălatelor sale orgii.

La un moment dat, cei doi cotiră într'o fundătură îngustă, ce părea pustie.

De sub un portal, aflat în capătul fundăturii, ieșiră doi oameni. Prefăcându-se că nu-i iau în seamă nici pe fată și nici bărbatul îmbrăcat într'o pelerină cenușie, cei doi trecură pe alături și se opriră la colțul străzii.

La o oarecare distanță, sub un felinar, staționa o luxoasă limuzină neagră. Cu cotul sprijinit de rama largă a ferestrei un gulam discuta cu șoferul, aruncând din când în când câte o privire în direcția fundăturii în care dispăruse stăpânul său.

In aceeaș fundătură, de unde ieșiseră cei doi bărbați, care se opriseră la colțul străzii, intrară discutând încet între ei, doi oameni — un bărbat voinic, cu mustăți lungi și purtând pe cap o căciulă cenușie de caracul și un altul, scund, dar bine legat, cu o bărbiță rară și zburlită, îmbrăcat într'o scurtă neagră.

Nu trecu mult și auziră în apropiere un glas înnăbușit:

— Curând am să vă invit la o serată minunată. Abia atunci veți putea spune că ați aflat bucuria vieții. Da, da, nici nu vă puteți închipui ce splendoare vă așteaptă, ce cadou minunat vreau să vă ofer!

— Vai, ce faceți? Pot să ne vadă...

Fără să țină seama de protestele fetei, omul în pelerină cenușie o înghesui sub portal și vru s'o îmbrățișeze, când cineva ivit din întuneric îl înhață de mână.

Scoțând un mic strigăt de spaimă, fata o zbughi.

Revenindu-și după clipa de buimăceală, omul în pelerină ridică amenințător tonul:

— Cum îndrăzniți? Știți cine sunt eu? Sunt Șahedi, aghiotantul personal al șahului! O să plătiți scump...

Dar nu mai apucă să continue. Uriașul îl luă de umeri pe Șahedi și-l strânse ca într'o menghină, în timp ce bărbatul scund în scurteică îndesa cu iuțeală în gura deschisă a aghiotantului un ghemotoc de vată.

Imediat după aceea, un pumn zdravăn se abătu peste capul aghiotantului șahului...

— Vaa...oo...îi... — urlă înnăbușit Șahedi.

— Destrăbălatule, spurcăciune desfrânată! Mult timp o să te mai ții după fete?!

— Îî-î!...

— O să te mai ții?!

— Îî-î!...

— O să te mai ții, măgarule? — întreba tovarășul uriașului, însoțind fiecare întrebare cu câte un pumn repezit în fălcile lui Șahedi.

Uriașul nu scotea nicio vorbă. El se mulțumea doar să țină zdravăn cu ambele mâini pe aghiotantul șahului, în așa fel încât tovarășului său să-i fie mai lesne să stea de vorbă cu el.

— Nu știi încă ce puternici suntem, cap de măgar! — spunea acela, suflând din greu. — La Teheran avem mii de prieteni!

„Poc!"

— Îți urmărim fiecare pas!...

„Poc!"

— Auzi? Dacă o să încerci să te mai legi odată de vreo fată — te ucidem!

„Poc! Poc!" — fiecare frază era însoțită de o lovi-

tură sau două în fălcile sau în capul aghiotantului șahului, care se bălăbănea neputincios pe gâtul lui lung și vânos.

Pesemne că nu mai rămăsese nimic de spus. Lovîturi grele și dezordonate începură să curgă, fără să mai fie însoțite de cuvinte, peste capul, peste fața și în coastele lui Șahedi.

Intocmai ca un manechin prost fixat, Șahedi se prăvălea ba într'o parte, ba într'alta. Era însă săltat de fiecare dată și omul cel scund continua, suflând din greu, să-l lovească cu nemiluita, fără cruțare.

In depărtare, răsună o șuierătură.

Uriașul îl bușî de pământ pe aghiotantul șahului, cel scund îi mai trase câteva lovituri zdravene cu piciorul și amândoi, ieșind de sub portal, dispărură în întunericul nopții.

4

Vânătăile de pe fața lui Șahedi nu trecuseră încă, fruntea îi era împodobită cu un cucui stacojiu, buza sfâșiată fusese lipită cu un plasture, când cu aerul unui dement aghiotantul năvăli în salonul lui Davar-han.

Davar-han și cei trei mosafiri ai săi — un colonel, un maior și Rașid — jucau, doi câte doi, domino.

— Vai, djanabe sarhang, ce s'a întâmplat? — exclamă Davar-han, sărind de pe locul său și repezindu-se spre aghiotantul șahului. — Un accident de automobil?

— Da de unde! — făcu disprețuitor Șahedi. — Acum câteva nopți am avut o adevărată bătălie cu niște bandiți!

Rașid scoase în grabă o țigare și o aprinse.

— Da, da, erau vreo zece oameni! — urmă Șahedi răspunzând la privirile nedumerite ale tuturor. — O conduceam pe... asta... i-am uitat numele.... In sfârșit, ca să nu lungesc vorba, am intrat cu dânsa sub un portal și am vrut să-i pun prima ștampilă pe buze, când deodată, s'au năpustit asupra mea patru indivizi.

Pe doi i-am culcat imediat la pământ, iar ceilalți doi au luat-o la fugă...

— Mai departe ? Mai departe ?... îl grăbi Davar-han.

Raşid trase cu lăcomie din ţigare.

— Aşteaptă ! Unul dintre ei era un adevărat uriaş, mai înalt decât locotenentul, — făcu Şahedi un semn cu capul, arătând spre Raşid. — L-am doborît din prima lovitură.

— Bravo !

— Pe al doilea, l-am înhăţat de guler şi l-am izbit cu capul de perete : s'a întins şi ăsta pe jos, de parcă era mort. Cum v'am spus, ceilalţi doi au şters-o, dar în aceeaş clipă, nu mai ştiu de unde, au mai apărut alţi şase...

— Şase ? !

— Exact. Ba poate chiar şi mai mulţi — pe întuneric e greu să-ţi dai seama ! I-am azvârlit şi pe ăştia care încotro şi după aceea nimeni n'a îndrăznit să se mai apropie de mine cât timp am mers până la automobil. După cum vedeţi, am încasat şi eu câteva... Iar prieteni de felul vostru stăteau cu siguranţă în timpul ăsta la căldurică şi beau în tihnă !

— Ia loc, ia loc, djanâm, — îl pofti Davar-han, — că de băut se găseşte întotdeauna !

— Nu pot, mă duc la Havar. Ştiu cine i-a trimis pe ticăloşii ăia !

— Cine ?

— Nu, n'o să-ţi spun nici ţie ! — se feri aghiotantul şahului. — Trebuie să fie arestaţi... şi spânzuraţi !

Ochii îi scăpărau sălbatic şi, cu aceeaş privire fixă de nebun, Şahedi se năpusti afară din salon.

Davar-han îl urmărea cu coada ochiului pe Raşid, care privind în altă parte, îşi aprindea o nouă ţigare.

Buna dispoziţie a lui Davar-han se risipi pe dată.

Oaspeţii plecară curând şi rămânând singur, începu să se gândească la cele ce i se întâmplaseră lui Şahedi. In definitiv putea să păţească şi el ceva : să pună mâna pe el cine ştie pe unde şi să-l ucidă... Davar-han retrăi groaza care-l cuprinsese la Kazvin când Raşid pătrunsese în odaia lui şi trăsese sabia din teacă. Işi

aminti deasemeni stăruința cu care Rașid evitase acum să-i întâlnească privirea...

„Aha, va să zică ești și tu amestecat aici, bravul meu locotenent ? !“ gândi cu bucurie răutăcioasă Davar-han.

In clipa aceea înțelesese că poate obține imediata arestare a lui Rașid. In fața ochilor o avea pe Suria — această turturică minunată care rămânea pentru el inaccesibilă și nu se lăsa prinsă. E oare cu putință ca el, Davar-han Mazandarani să nu fie în stare să pună mâna pe această fată ? Acum, însăși soarta părea că-l favorizează...

Davar-han continua să mai chibzuiască posibilitățile de a o cuceri pe „turturică“, când în odaie intră fiul cel mare al doctorului Moșar, și-l salută lingușitor.

In ultima vreme, Halil îl vizita des pe fiul hanului Mazandarani, îl lingușea în fel și chip și nu se sfia chiar să sugereze că pentru totala împlinire a vieții strălucitului han-colonel ii lipsește doar o logodnică frumoasă — una cum ar fi bunăoară, sora sa Suria.

— Cum o mai duceți, Davar-han ? Dece sunteți atât de trist astăzi ? — întrebă Halil. — Nu cumva aveți și dumneavoastră supărări care vă întunecă viața ?

— Ascultă, Halil, — curmă Davar-han slugarnica lui introducere, — dece se poartă sora ta cu atâta îngâmfare față de mine ?

— Nu înțeleg. Dece cu îngâmfare ?

— Așa, e rece cu mine, indiferentă. Nu cumva își închipuie că sunt un oarecare, că nu reprezint nimic ? Alte fete s'ar simți onorate dacă le-aș acorda atenție.

— Nu vă voi ascunde, Davar-han, că lucrul acesta mă surprinde și pe mine, — răspunse Halil. — Personal, aș fi extrem de fericit dacă ați deveni cumnatul meu. Vă jur !... Am aflat însă de puțin timp că Suria este îndrăgostită de doctorul Azadi. Probabil lucrul acesta o face să vă evite.

— Doctorul Azadi ? E profesorul acela care s'a apucat să propovăduiască idei revoluționare printre studenți și a fost dat afară pentru asta dela Institutul politehnic, nu-i așa ?

— Da, el e.

Davar-han se ridică și își încheie nasturii vestonului.

— Spune-mi, pot s'o văd chiar acum pe Suria ?

— Dece nu ? Sunt gata să vă ajut în orice fel...

— Trebuie să-i vorbesc între patru ochi.

— O, poftim ! Tata e acum la spital. Pe Raşid l-am întâlnit pe când veneam încoace — se ducea la cazarmă. Iar pe mama o reţin eu... O să puteţi vorbi nestingherit cu sora mea.

— Atunci să nu mai pierdem timp, să mergem.

După o jumătate de oră, Davar-han se și afla în salonul Moşarilor, aprins la faţă și cu ochii sclipind răutăcios.

Halil o chemă pe mama sa de o parte și o trimise la bucătărie să se ocupe de gustări, iar el intră în camera sorei.

— Suria, Davar-han vrea să-ţi vorbească.

— Despre ce ?

— Nu ştiu.

— Să-ţi spună ţie.

— Bine, dar omul vrea să vorbească cu tine.

Infrângându-și ciuda, Suria intră în salon.

In halatul ei auriu de atlas, care-i şedea foarte bine, fata îi păru lui Davar-han și mai minunată.

El se ridică de pe divan, o măsură cu o privire posomorîtă, făcu o plecăciune și spuse cu un ton aproape de comandă :

— Luaţi loc. Presupun că n'o să ne tulbure nimeni. Vreau să-mi răspundeţi la câteva întrebări.

Suria se încruntă.

— Vă ascult.

— Aflaţi în primul rând că sunteţi prima fată căreia i-am acordat atenţie.

— Nu înţeleg ce vreţi să spuneţi cu asta, Davar-han.

— O să înţelegeţi îndată. Aşadar, răspundeţi-mi : mă iubiţi ?

Roşind până'n albul ochilor, jignită de această întrebare grosolană, Suria răspunse sec :

— Nu !

— Ştiam asta... Dar pe fratele dumneavoastră, Raşid, pe părinţii dumneavoastră, îi iubiţi ?

— E stupid să mă întrebaţi aşa ceva. Şi în afară de asta, ce înseamnă tonul ăsta ?

— Va să zică îi iubiţi... Ştiţi că Raşid nu va scăpa de arestare dacă voi dezvălui că a încercat să mă omoare ?

— Să vă omoare ? Când, unde ?

— La Kazvin, toamna trecută.

— Toate astea le născociţi, Davar-han ! Nu spuneaţi chiar dumneavoastră că Raşid v'a salvat viaţa ?

— Asta încă nu-i totul, — continuă Davar-han, lăsând cuvintele Suriei fără răspuns. — Zilele trecute Raşid şi tovarăşii lui, deghizându-se, l-au bătut pe aghiotantul şahului.

— Ce-aţi spus ? ! Astea sunt calomnii ! — Suria păli şi în ochi i se oglindi groaza.

Davar-han zâmbi strâmb :

— Deloc... Acum, Şahedi îi caută pe atentatorii săi şi, fireşte că dacă va izbuti să-i descopere, aceştia vor fi spânzuraţi.

Suria avu senzaţia că un ciocan uriaş o izbeşte în cap. Davar-han văzu efectul cuvintelor sale şi, cu sânge rece, dădu ultima lovitură :

— Sunt singurul care ştiu de participarea lui Raşid în atentatul săvârşit împotriva lui Şahedi. Nu voi scoate niciun cuvânt, dacă veţi înlocui „nu"-ul dumneavoastră printr'un „da". In ceeace-l priveşte pe acest Azadi al dumneavoastră, va ajunge şi el în dosul zăbrelelor, dacă voi dori.

Suria izbucni în plâns :

— N'o să faceţi asta, n'o să faceţi !... O, ce grozăvie ! N'o să faceţi aşa ceva, Davar-han !

— Da, n'am să fac, dacă în următoarele două zile o să veniţi la mine. De nu, dau totul pe faţă, anunţ poliţia despre atentatul împotriva lui Şahedi. ...Aşadar, vă aştept !

Cu o mişcare bruscă, Davar-han se ridică de pe divan şi părăsi salonul.

Suria continua să plângă cu hohote.

Se deschise uşa. Halil intră şi întrebă nemulţumit :

— Dece plângi ?

Aţintind asupra lui ochii plini de lacrimi, Suria strigă :

— Pleacă ! Te urăsc !...

Şi începu să plângă şi mai tare.

CAPITOLUL X

I

Reprezentantul centrului democratic pentru cartierele nordice ale Teheranului era Şovcat. In trecut, el se ocupase cu avocatura, iar în ultimii ani edita ziarul „Răsăritul" al cărui redactor responsabil era.

Om liniştit şi modest în aparenţă, era totuşi un activist energic şi clarvăzător. Intre prieteni nu atrăgea atenţia în mod deosebit, dar ori de câte ori era vorba de vreo greutate, tovarăşii i se adresau lui, aşteptau cuvântul lui decisiv, sfaturile şi indicaţiile lui. Pentru a nu atrage bănuielile poliţiei, tovarăşii îl vizitau foarte rar acasă şi numai pentru probleme deosebit de importante.

Doctorul Azadi se înţelesese cu Tigran să aranjeze în casa lui Şovcat o mică consfătuire, pentru a discuta problema organizării unor tipografii clandestine în Teheran şi Tabriz.

Şovcat îl întâmpină cu multă bucurie.

— Asta nu-i deloc bine, dragul meu, — îi reproşă el doctorului strângându-i mâna, — ai început să te arăţi prea rar !

— Respect regulile prudenţei, — răspunse glumeţ Azadi. — N'aveam deloc poftă să aduc încoace pe vreunul din copoii poliţiei.

— In ceeace te priveşte, prudenţa e un lucru într'adevăr bun, — conveni Şovcat. — Poate că tocmai deaceea lucrurile s'au petrecut de data asta fără arestare.

— Da, se pare că n'au găsit de ce să se agaţe.

Şovcat râse înveselit :

— Când vor ei să se agaţe, găsesc întotdeauna câte ceva !

Soția lui Șovcat îl salută cu sinceră bucurie pe Azadi și ieși să pregătească ceaiul.

Tigran întârzia și în așteptarea lui prietenii începură să discute diverse noutăți, când în ușa dela intrare răsună un ciocănit.

Șovcat nu apucă bine să se ridice de pe locul său, că din coridor se și auzi glasul soției sale:

— Poftiți, poftiți! Pentru tine, Amin, redactorul e întotdeauna acasă...

In salon intrară Amin și Akper.

Șovcat strânse mâna lui Amin și-și opri privirea zâmbitoare asupra tânărului care rămăsese lângă ușă, cu șapca în mână.

— Va să zică dânsul e Akper ?... Bine ai venit, tinere prieten! Nu te jena, intră, ia loc și simte-te ca la dumneata acasă.

— Ai avut noroc, Akper, — spuse Amin. — Ai acum ocazia să-l cunoști nu numai pe tovarășul Șovcat. Uite, acesta e doctorul Azadi.

Dar și fără asta, Akper nu-și putea deslipi privirea plină de admirație dela Azadi.

— Dacă ați ști, domnule doctor, — se adresă Amin lui Azadi, — că flăcăul ăsta e pur și simplu îndrăgostit de dumneavoastră! Spune că manualul dumneavoastră l-a făcut om. Știți, e un mecanic autodidact.

Ridicându-se din fotoliu, doctorul Azadi îl salută cu căldură pe tânărul mecanic și-l cercetă din cap până în picioare cu o privire atentă.

— Sunt bucuros să te cunosc. Am auzit de dumneata. Lucrezi acum la fabrica de pielărie a lui Așrafi, nu-i așa?

— Da.

— Cum, asta e tot ce știți, doctore? — se amestecă iar Amin. — Ia întrebați-l, cine a adus la Institut manualele dumneavoastră, cine a fabricat literele, cine a tipărit și a împrăștiat manifestele!

— A-a, va să zică iată cui datorăm toate evenimentele! — exclamă Azadi. — Iată cine mi-a făcut pustiul ăsta de bine!

Toți izbucniră într'un râs zgomotos, iar Akper își

pierdu cu desăvârşire cumpătul. Îi încredinţase lui Amin secretul său sub pecetea celei mai desăvârşite taine şi nici prin gând nu-i trecuse că acesta ar putea să-l dea în vileag aşa, pe neaşteptate.

— O-o, dar ştii că eşti interesant, flăcăule! Ia loc, la loc, nu te sfii. — Şovcat îl aşează pe Akper, aproape cu forţa, într'un fotoliu şi se instală şi el alături. — Iar noi ne tot frământam şi nu puteam ghici cine se străduieşte atâta să-l ajute pe doctorul Azadi acolo, la Institut? Bine, dar n'ai putut organiza singur toată demonstraţia asta! Cine ţi-a mai ajutat?

— Iradj, fratele lui Amin, şi Vaan, nepotul lui Tigran. Am jurat să nu spunem nimănui.

Azadi îl privea cu un interes viu pe acest tânăr modest, cu fruntea largă şi cu o privire inteligentă şi deschisă.

— Dece nu mi-aţi spus nici mie nimic despre treaba voastră? — întrebă el.

— La început ne-am jenat. Iar după aceea ne-a părut rău şi ne-am blestemat zilele pentru ce făcusem. Din pricina noastră, a trebuit să suferiţi dumneavoastră!

— Ei, aici vă cam exageraţi rolul, — zâmbi Azadi. — Şi fără asta existau destule motive să fiu persecutat.

— Da, — rosti gânditor Şovcat, — toate acestea confirmă încăodată un fapt incontestabil — şi anume, că avem de partea noastră o mulţime de oameni, gata să lucreze cu noi şi pe care adesea nici măcar nu-i cunoaştem.

Discuţia alunecă iarăşi spre evenimentele dela Institutul politehnic, la ultimul manifest al cărui autor rămăsese necunoscut până şi lui Uşang, conducătorul biroului organizaţiei din Institut.

Doctorul Azadi continua să-i pună întrebări lui Akper şi cu cât trecea timpul, cu atât îi plăcea mai mult acest tânăr instruit şi cult, îmbrăcat în haine simple de muncitor. După ce atinse în treacăt câteva probleme din domeniul mecanicii şi electricităţii, şi se convinse că tânărul mecanic poseda într'adevăr cunoştinţe serioase, Azadi întrebă pe neaşteptate:

— Te rog să-mi spui: crezi că dintre studenţii...

sau studentele Institutului... nu bănuia, nu știa nimeni despre acest complot al vostru?

— Bănuia o singură fată, care dealtfel știa ceva.

— Cine anume?

— Suria Moșar.

— Bănuia și totuși tăcea?

— Da. Ea ne-a surprins în momentul în care tocmai ne înțelegeam să vă răzbunăm. Iradj însă a pus-o să jure că n'o să scoată o vorbă.

— Mulțumesc, — îi zâmbi doctorul Azadi lui Akper. — Acum am înțeles încă ceva.

Amin îi comunica lui Șovcat că Akper îndeplinise cu succes însărcinarea primită: manifestul fusese lipit în întreaga fabrică și citit unui număr de muncitori, din fiecare atelier, care la rândul lor vorbiseră altora despre conținutul manifestului.

— Bravo! — îl lăudă Șovcat pe Akper, și-l întrebă: — Ei, dar ce atitudine au muncitorii față de apelurile noastre?

— Toți sunt foarte emoționați, — răspunse Akper. — Se vorbește numai despre manifestul ăsta. Acum, ar fi foarte ușor să-i convingem pe muncitori să lase lucrul și să declare grevă. Unul dintre patroni însă are de gând să închidă chiar el fabrica pentru un timp. Se aude că în scurtă vreme trebuie să sosească specialiști nemți care să instaleze noul utilaj german... Ce-i de făcut?

— Pentru asta am și venit să ne sfătuim, — adăugă Amin. — Situația muncitorilor de acolo e de-a-dreptul catastrofală. De-ați vedea în ce condiții muncesc pielarii ăștia! Salariul pe care-l primesc este atât de mic, încât celor cu familie nu le ajunge nici măcar pentru pâine.

— E prea devreme, prea devreme să se pună de pe acum problema grevei, — spuse Șovcat. — Fără organizare, fără conducere, n'o să iasă nimic. Ți-am mai spus, Amin: până una alta, trebuie creată în fabrică o mică organizație formată din oamenii cei mai apropiați nouă și trebuie dusă muncă de agitație. In ce te privește, tinere prieten, — se adresă el lui Akper, — te sfătuiesc să-ți cauți ajutoare de nădejde. Uită-te

bine la fiecare om pe care vrei să-l atragi în munca noastră şi fereşte-te îndeosebi de cei slabi. Un om slab care şi-a pierdut încrederea în sine şi în ceilalţi, devine primejdios în momentul decisiv : poate să se nenorocească şi pe sine şi pe voi.

Pentru Akper, convorbirea avută cu Şovcat şi cu doctorul Azadi fu o adevărată şcoală : vedea pentru prima oară, înaintea sa, pe conducătorii măreţei mişcări de eliberare. Abia din această convorbire, pricepu el cât de larg este frontul libertăţii şi ce mulţime de oameni vor lupta pe acest front, pentru un viitor mai bun.

Conducându-l pe Akper, Şovcat îi puse mâna pe umăr şi-i zâmbi :

— Păşeşte curajos, prietene, pe drumul pe care ai pornit. Este drumul fiecărui om cinstit. O să izbucnească şi în ţara noastră focul libertăţii ! O să vină ziua în care să pornească la luptă toţi cei care astăzi sunt asupriţi, lipsiţi de drepturi, exploataţi fără milă de moşieri, de patronii uzinelor şi fabricilor şi aceasta va fi marea zi a eliberării ! Fă-i să înţeleagă lucrul acesta pe tovarăşii tăi de acolo, dela fabrică.

Prietenii părăsiră locuinţa lui Şovcat şi multă vreme merseră în tăcere pe stradă, gândindu-se la toate cele auzite dela Şovcat şi dela doctorul Azadi.

— Ei, eşti mulţumit ? — întrebă Amin, curmând tăcerea.

In loc de răspuns, Akper oftă şi zâmbi îngândurat.

2

Veni însfârşit şi Tigran.

Intrând în salon, el strânse mâna lui Şovcat şi doctorului Azadi, se aşeză într'un fotoliu şi, netezindu-şi buclele sale negre şi aspre, se pregăti să înceapă discuţia despre tipografie.

Nu apucă însă bine să deschidă gura, că se auzi un alt ciocănit.

După câteva clipe, intrară Uşang şi Enzabi.

— A, burghezul falit! — îl întâmpină ironic Tigran pe Enzabi. — Ai venit la judecata lui Şovcat? Să nu te aştepţi la cruţare! Dacă ai fi oferit sala de cinematograf pentru conferinţele lui agai Korani, n'ai fi păţit probabil ruşinea asta...

Cu două zile în urmă, cinematograful, care aparţinea centrului democratic şi care figura pe numele lui Enzabi, arsese.

— Ei, djanâm! — răspunse Enzabi. — Parcă nu i l-am oferit? I-am pus acestui Korani sala la dispoziţie pentru trei conferinţe — ştiam că în afară de şoareci n'o să aibă alt auditoriu! In ultimul timp însă, cu el se petrece ceva ciudat: s'a apucat să scrie articole.

— Ah, da, — îşi aminti deodată Şovcat, — ţi-am citit articolul, doctore. E o adevărată bombă! Imi închipui cum se vor simţi deştepţii ăia dela Ministerul învăţământului când această bombă va exploda deasupra capetelor lor.

— Las'să explodeze, — zâmbi Azadi. — Imi place să văd cum scânteiază fulgerele pe cer!

Şovcat dispăru pentru câteva clipe în biroul său şi, înapoindu-se, întinse soţiei sale câteva foi de hârtie acoperite cu scrisul mare al doctorului Azadi.

— Bate-le te rog la maşină, corectează-le şi trimite-le la tipografie.

Luând articolul, soţia ieşi, iar Şovcat continuă:

— Da, o adevărată bombă! Mâine „Răsăritul" o va răspândi în întregul Teheran şi atunci să te ţii. ...Ei, şi acum, să vorbim despre tipografii, — trecu el la chestiunea principală a consfătuirii. — Ştiţi care este situaţia: Hitler şi Mussolini zăngănesc armele, reacţiunea se intensifică pretutindeni. Nici aici, la Teheran, nu ne putem aştepta la nimica bun. In ultimul timp, am presimţirea că „Răsăritul" nostru n'o să mai existe multă vreme. Clerul reacţionar şi agenţii străini se vor folosi de bunul prilej pentru a trimite oameni prostiţi de dânşii să ne distrugă tipografia. Asemenea încercări au mai avut loc, iar incendierea cinematografului este un semnal serios pentru noi. Cred că a sosit timpul ca paralel cu continuarea muncii în formele ei

legale, să ne consolidăm organizaţia ilegală. Se pune problema utilării imediate a unei tipografii clandestine, pentru cazul când tipografia lui Enzabi ar avea aceeaşi soartă cu cea a cinematografului „Orient". Până ce tipografia lui Enzabi n'a ars şi ea, trebuie să încercăm să ne facem rost de o bună maşină de imprimat...

— O singură maşină nu ajunge, tovarăşe Şovcat, — se amestecă Enzabi, a cărui competenţă în toate problemele de producţie şi în cele financiare era unanim recunoscută. — Am ceva bani disponibili. Ar trebui să comandăm două maşini.

— Să trecem întreaga muncă în ilegalitate şi să-ţi dăm posibilitatea să te odihneşti ?

— Ba deloc ! — obiectă Tigran. — Acum trebuie să deschidem un restaurant cu muzică, iar în interiorul clădirii să amenajăm toate cele necesare pentru o tipografie.

— Just !

— N'am nimic împotrivă, — acceptă Şovcat, — putem deschide şi un restaurant. Dar avem bani pentru toate astea ?

— Bani o să se găsească, — întări Enzabi. — Toată chestiunea e unde găsim tipografi.

— Tipografi avem, — continuă Şovcat. — Cu puţin timp înainte de venirea ta, au fost aici doi mecanici excelenţi. Unul dintre ei se pricepe chiar să toarne litere. O să ne aranjeze ei la iuţeală tipografia... E greu să tipăresc manifeste în tipografia legală — s'au strecurat probabil şi la noi spioni. Data trecută era cât p'aci să cădem în laţ : au năvălit pe neaşteptate poliţiştii şi au făcut percheziţie. Noroc că întregul tiraj de manifeste fusese scos din tipografie, iar zaţurile stricate... Aşa că, în primul rând, vom pune la punct o tipografie pentru tipărirea de manifeste aici, în Teheran. Până în prezent, n'avem posibilitatea să aprovizionăm cu suficient material agitatoric nici măcar organizaţiile orăşeneşti şi trebuie să ne gândim şi la deservirea provinciilor. Ce părere ai, Tigran ?

— Demult era timpul. N'ar strica să răspândim o parte din manifestele noastre şi pe la sate. Pe ici pe

colo se mai găsesc ştiutori de carte, iar situaţia ţăranilor, după cum am arătat în alte dăţi, este extrem de grea. In inimile lor mocneşte mânia. E deajuns o mică scânteie — şi totul se va aprinde.

— Pe alocuri s'a şi aprins, — remarcă doctorul Azadi. — Bunăoară, Şir-Bahram...

— Foarte rău că ne amintim de dânsul doar în timpul discuţiilor noastre! — spuse Şovcat, încruntându-şi sprâncenele stufoase. — Inchipuiţi-vă că s'a năpustit cu detaşamentul său în bârlogul unei fiare atât de cumplite cum e acest Sardar-han, a dat foc castelului şi a reuşit să elibereze nouă tovarăşi întemniţaţi de han. L-ar fi înhăţat şi pe han, dacă acesta n'ar fi fost plecat tocmai atunci să-l conducă pe guvernator...

— Şir-Bahram nu-i încă un adevărat erou, — spuse Tigran. — Acţiunile lui sunt conduse doar de sentimentul răzbunării personale şi el e încă foarte departe de lupta noastră.

— Şi cine-i vinovat de situaţia asta? — Şovcat îl privi sever pe Tigran, căruia îi fusese încredinţată conducerea activităţii din provincie. — De câte ori am vorbit noi că mişcarea lui Şir-Bahram trebuie canalizată pe făgaşul luptei noastre organizate!

Tigran înţelese aluzia la sarcina care până în ziua aceea continua să rămână neîndeplinită.

— Bine, oricât e de greu, mă voi strădui ca în viitorul cel mai apropiat să ajung şi la Şir-Bahram, — răspunse el criticii aduse de Şovcat.

— Sunteţi martori! — zâmbi Şovcat aruncând o privire interlocutorilor săi. — Dacă-şi dă cuvântul, înseamnă că şi-l va ţine... Din păcate, nu pot spune acelaş lucru despre tovarăşul Enzabi. Mi-a făgăduit şi el că va fi vigilent şi priviţi ce s'a întâmplat: n'a izbutit să păstreze o sală atât de necesară nouă pentru organizarea adunărilor de massă.

Enzabi roşi şi, scoţând din buzunar o batistă, începu să şteargă sudoarea ce-i apăruse pe gât, deşi în cameră era răcoare şi nu băuse încă din paharul cu ceai ce-i fusese oferit.

— Da, indolenţa ne poate costa foarte scump, —

spuse Azadi. — În luptătorii pentru libertate se ţinteşte de pretutindeni şi trebuie să fim cu ochii în patru...

Consfătuirea trebui să fie întreruptă : pe neaşteptate veni Iranduht-hanum. Dela primele cuvinte, după ce-i salută doar în treacăt pe oaspeţi, ea spuse că îl căutase toată ziua pe redactorul „Răsăritului", pentru o chestiune extrem de importantă, şi că deabia izbutise să obţină dela redacţie adresa lui de acasă. Mai exact, nu era vorba de adresă, ci de numărul lui de telefon, cu ajutorul căruia îi fusese lesne să afle, prin biroul de informaţii, şi adresa abonatului.

Chestiunea excepţională care o adusese pe Iranduht-hanum se dovedi a fi un fleac : trebuia inserat în ziar un anunţ că joia următoare, seara, în casa lui Iranduht-hanum va avea loc adunarea „femeilor progresiste", adunare la care gazda va citi o conferinţă cu subiectul „Problemele sexului".

— Ar fi fost mai simplu, hanum, — o sfătui Şovcat, — să trimiteţi invitaţii scrise cunoscutelor dumneavoastră. După câte ştiu, aveţi destule. Altminteri, după anunţul din ziar, s'ar putea întâmpla să vină atâtea femei din întreg Teheranul, încât să nu vă ajungă toate camerele imensei dumneavoastră locuinţe.

— Nu ! — ripostă cu hotărîre Iranduht-hanum. — Nu-s atâtea femei progresiste în Teheran !

Şovcat ştia că este cu desăvârşire inutil s'o contrazică pe Iranduht-hanum — oricum, tot nu va reuşi s'o convingă — iar ca să scapi repede de ea, era deasemeni un lucru imposibil. Deaceea, făcându-le oaspeţilor săi un semn cu ochiul, începu să se pregătească pentru a pleca la redacţie.

— Vă rog să mă iertaţi, Iranduht-hanum, — se adresă el neaşteptatei vizitatoare, — dar trebuie să plec să scot ziarul. Şi aşa unul din prietenii mei, aici de faţă, a compus la adresa mea un calambur : „Noaptea'ntreagă până'n răsărit, trudeşte el la „Răsărit..."

— Admirabil ! —exclamă Iranduht-hanum. — Să mergem împreună, trăsura mea e la scară. O să mă ajutaţi să redactez anunţul şi o să daţi dispoziţii ca să fie inserat în numărul de mâine.

Toţi cei prezenţi se ridicară şi după ce-şi luară rămas bun dela gazdă, se îndreptară spre ieşire.

3

Două zile după întâlnirea sa cu Şovcat, doctorul Azadi descoperi, răsfoind ziarele cumpărate dela chioşc, că în fiecare din ele există un material conţinând atacuri împotriva articolului de critică a manualelor de istorie pentru şcolile secundare, articol semnat de el şi publicat în ajun de ziarul „Răsăritul".

In toate manualele aprobate de Ministerul învăţământului, istoria era expusă într'un mod denaturat. Din cele câteva rânduri pe care autorii le rezervaseră Uniunii Sovietice, elevii puteau afla doar faptul că această ţară este situată la nord şi că puterea aparţine bolşevicilor. In articolul său, Azadi cerea să li se spună elevilor adevărul despre popoarele vecine, să nu li se îmbâcsească minţile cu tot felul de date care n'aveau nimic comun cu adevărata istorie a ţărilor şi popoarelor.

Şi iată că ziarele începură un scandal infernal împotriva acestui articol, acoperind cu ocări pe autorul lui şi pe redactorul ziarului „Răsăritul".

Paginile ziarelor erau pline de titluri: „Ce urmăreşte domnul Azadi?", „Cunoştinţe sau comploturi propovăduieşte domnul Azadi?", „Sfaturile unui savant-sugar"... A doua zi, torentul articolelor continuă, însă titlurile aveau un ton mai rezervat: „Pe marginea articolului doctorului Azadi", „Viaţa şcolii", „Noii dascăli"... Se putea crede că în toate redacţiile, zeci de oameni n'au altă ocupaţie decât să scrie într'una: „Azadi... Azadi... Azadi...". Şi pretutindeni unde se întâlneau câţiva oameni cu oarecare cultură, discuţia începea în primul rând despre Azadi.

In vremea aceasta, doctorul Azadi şedea liniştit acasă, nesinchisindu-se de pălăvrăgeala ziarelor, şi lucra la tratatul său de filosofie. Muncea cu pasiune la acest tratat, supunându-se unei imperioase cerinţe inte-

rioare și nu bănuia nici pe departe că furtuna se va dezlănțui în scurtă vreme.

Șovcat aștepta cu nerăbdare terminarea acestei lucrări și-i ajuta cu plăcere lui Azadi să rezolve anumite chestiuni complicate.

Câteva zile după consfătuirea despre tipografie, Azadi veni din nou la Șovcat, pentru a se sfătui cu el despre modalitatea tipăririi tratatului său. Acolo îl găsi doar pe Enzabi.

Întâmpinându-l pe doctorul Azadi cu obișnuita amabilitate, soția lui Șovcat îi zâmbi șiret.

— A-a, bine că ați venit ! A fost aici o doamnă care v'a așteptat o jumătate de oră încheiată. A spus că va trece din nou, așa că probabil va sosi în curând.

— Care doamnă ? — întrebă mirat Azadi.

— O-o, una foarte simpatică, foarte drăguță ! Avea ochii negri, mari și foarte triști.

— Glumiți, hanum, n'am o asemenea cunoștință.

— Bine, bine, nu vă mai prefaceți ! Dece vă ascundeți ? Sunteți tânăr — ce găsiți că e rău în a iubi o fată ? Am să pregătesc îndată o cafea, o să cumpăr prăjituri, ca discuția dumneavoastră să fie și mai plăcută !

Cu o lucire șireată în ochi, soția lui Șovcat ieși din cameră, în timp ce Azadi dădu uluit din umeri.

— Cine-ar fi putut să întrebe de mine aici ?

Șovcat, care nu știa nimic de vizita fetei necunoscute, zâmbi prietenos :

— N'o lua în seamă. Sunt prost dispus de azi dimineață și pesemne că a glumit ca să mă înveselească... Da, probabil nici nu știi : vor să ne dea în judecată.

Câteva cute brăzdară fruntea largă a lui Azadi. El se uită atent la Șovcat :

— Pe noi doi ?

— Da, da.

— Pentruce ?

— Firește că pentru articolul tău ! Nu vezi ce scandal a izbucnit din pricina lui ? Ți-am spus că are să fie o adevărată bombă.

— Și cine sunt cei care au de gând să ne dea în judecată ?

— „Prietenii" tăi dela minister — Zehtabi şi alţii. Se spune că au şi înaintat plângerea procurorului Namvar.

— Dacă-i aşa, vom putea deveni în faţa tribunalului acuzatori ai acuzatorilor. Poporul va avea prilejul astfel să afle încăodată adevărul.

— Cred că n'a mai rămas mult timp şi până la judecata poporului, care-i va acuza pe ei toţi, — spuse Şovcat. — Norii războiului se adună din ce în ce mai mult. Luptele se vor purta în întreaga lume. Şi se va împlini ceeace a prevăzut Stalin : se vor rupe încă vreo câteva verigi slabe din lanţul capitalismului... Sunt convins de lucrul acesta !

Discuţia alunecă la evenimentele din ultimul timp, dar curând fu întreruptă de sosirea acelui oaspete despre care vorbise soţia lui Şovcat.

Era Sakine.

Stânjenită, ea salută şi rămase lângă uşă.

— Scoateţi-vă paltonul, luaţi loc, — o pofti soţia lui Şovcat.

Sakine îi mulţumi cu un zâmbet :

— O, nu, am venit doar pentru o clipă.

— Sunteţi atât de grăbită ? — o întrebă Şovcat.

— Nu, nu mă grăbesc nicăieri, însă n'aş vrea să vă turbur.

— N'o să turburaţi deloc nici discuţia noastră, nici băutul ceaiului, — spuse Azadi. — Vom fi foarte bucuroşi dacă veţi împărtăşi cu noi această plăcere.

Sakine îşi scoase paltonul. Stofa moale şi lucioasă a rochiei negre, cu un singur rând de perle la decolteu, sublinia albeaţa pielei ei. Rochia aceasta dădea tinerei fete un aer modest, dar în acelaş timp elegant.

După ce se aşeză pe scaunul oferit, Sakine se întoarse către doctorul Azadi :

— Vă surprinde, probabil, că am venit să vă caut aci ?

— Mărturisesc că da... Cum aţi aflat însă că sunt aici ?

— N'am riscat să mă duc la dumneavoastră acasă. Se prea poate ca locuinţa dumneavoastră să fie supravegheată. Iranduht-hanum mi-a spus că sunteţi foarte

bun prieten cu agai Şovcat şi că vă întâlniţi aproape zilnic. Am hotărît deci să trec pe aici, pentru a vă preveni...

— Să mă preveniţi? Asupra cărui lucru?

— Ştiţi probabil că s'a deschis acţiune în justiţie împotriva dumneavoastră. Am vrut însă să vă spun că ei n'o să reuşească să vă aducă pe banca acuzaţilor.

— Ah, va să zică aşa stau lucrurile! — exclamă Azadi, cu o veselă însufleţire. — Interesant. Iertaţi-mă dar am uitat să vă fac cunoştinţă cu prieteniі mei. Ingăduiţi-mi să vi-i prezint: agai Şovcat, redactor şi tovarăşul meu în procesul de care vorbiţi... Şi agai Enzabi, director de cinematograf.

Sakine-hanum, întinse mâna lui Şovcat, apoi lui Enzabi.

— Sakine-hanum, cumnata lui agai Zehtabi, — lămuri Azadi.

Şovcat aruncă o privire piezişă soţiei, doctorului Azadi şi se lăsă pe spătarul fotoliului, cercetând-o încruntat pe noua venită.

Sakine se grăbi să curme tăcerea apăsătoare care se lăsase.

— Am presupus, — continuă ea, neluându-şi privirea emoţionată dela doctorul Azadi, — că sunteţi foarte amărît de vestea despre acţiunea judiciară pornită împotriva dumneavoastră. Djamşid Zehtabi s'a exprimat aseară în felul următor: „Probabil stă acum şi se căieşte că a scris articolul ăsta..." Am hotărît să vă ajut. Am fost astăzi la Novruz Zehtabi şi l-am rugat să oprească procesul. Mi-a făgăduit că are s'o facă. Mâine am să mă duc din nou la el, ca să aflu decizia.

Soţia lui Şovcat o privea zâmbind pe Sakine şi această privire a ei spunea că o înţelege pe deplin: „Probabil că Şems a fermecat-o dela prima întâlnire. Şi ce pereche minunată ar forma!" gândea ea.

O bucură şi faptul că intervenţia hotărîtă a fetei, rugămintea pe care o făcuse fratelui cumnatului său, ministrul curţii, putea salva pe soţul ei şi pe doctorul Azadi de proces. Recunoştinţa faţă de Sakine pentru acest serviciu prietenesc făcea ca atitudinea gazdei faţă de musafiră să fie mult mai călduroasă

decât aceea a lui Şovcat şi a lui Azadi. Soţia lui Şovcat consideră că Sakine s'ar fi putut simţi chiar jignită de răspunsul pe care i-l dădu doctorul:

— Vă sunt firește recunoscător, dar nu era nevoie să vă deranjaţi. La urma urmei, încetarea acestei acţiuni judiciare nu rezolvă în fond nimic. Oamenii aceştia vor continua oricum să mă urmărească, dacă nu într'un fel, atunci într'altul.

Dar Sakine, după cum i se păru soţiei lui Şovcat, era prea subjugată de sentimentele ei ca să observe răceala răspunsului dat de doctorul Azadi.

— O, iertaţi-mă, dacă am procedat nechibzuit! — spuse ea cu naivitate. — Am căutat întotdeauna să mă ţin departe de toate afacerile ce-i privesc pe bărbaţi, dar de data asta mi-a fost pur şi simplu imposibil. Mi-a fost imposibil, pentru că vedeam că oamenii ăştia, printre care şi cumnatul meu, nu înţeleg bunele dumneavoastră intenţii. Ei vorbesc despre dumneavoastră, de parcă aţi fi făptuit nu ştiu ce fel de crimă. I-am spus lucrul acesta cumnatului meu şi chiar m'am certat cu el. De nevoie, a trebuit să mă adresez fratelui său. Iar Novruz nu mă va refuza... Mâine o să mă duc la el din nou şi o să vă comunic rezultatul.

— Vă mulţumesc, — spuse rezervat Azadi şi, fără voie, se gândi dece n'o va refuza oare Novruz Zehtabi pe Sakine.

Dar lui Sakine nu-i putea pune o asemenea întrebare. Oricum, fata aceasta vroia să-i ajute şi datorită relaţiilor sale putea într'adevăr obţine curmarea acţiunii judiciare. Dece ar fi fost împotriva acestui lucru?

Sakine se ridică:

— Aşadar, dacă mâine veţi trece pe la ora asta pe aici, voi veni şi vă voi povesti totul. Acum, însă, îngăduiţi-mi să plec, fiindcă şi aşa am stat prea mult.

— Unde să plecaţi? — exclamă indignată soţia lui Şovcat, care tocmai intra, venind din camera vecină, cu un pahar de ceai în mână. — Ce mai e şi asta! Veniţi pentru prima oară în casa noastră şi vă şi gândiţi la fugă?

— Se vede treaba că suntem nişte cavaleri foarte

proşti : trei oameni n'au fost în stare să distreze o duduie ! — glumi Şovcat.

— Cred şi eu ! — spuse soţia lui. — Dacă tot timpul o să vorbiţi despre lucruri atât de interesante cum sunt ziarele şi articolele şi iar ziarele şi iar articolele...

— O, da, da ! — se prinse Şovcat de gluma soţiei. — Iar femeile, firește, ar vrea să li se vorbească tot timpul despre dragoste şi decepţii, apoi din nou despre dragoste şi iarăşi despre decepţii, nu-i aşa ?

Conversaţia spirituală care se legă în timpul ceaiului risipi urmele stânjenelii dela început. Incepu o discuţie însufleţită despre subiecte generale.

Cam după o oră, Sakine se ridică din nou.

— E târziu şi n'am apucat să-i spun lui Iranduhthanum că am să întârzii. Probabil că e îngrijorată. E atât de ciudată — nu pune o bucăţică în gură până nu mă întorc acasă.

— Are o atât de mare grijă de dumneata ? — întrebă Şovcat.

— O da ! Acum o să mă descoase o oră întreagă, întrebându-mă unde am fost, ce-am făcut, cu cine şi despre ce am discutat.

— Câtă severitate !

— O, da, în privinţa asta e foarte severă.

— Şi cu toate acestea, pretutindeni militează pentru emanciparea femeilor, — remarcă Azadi.

— Pentru emanciparea femeilor în general, dar nu pentru a mea personal ! — glumi zâmbind Sakine. — Acum sunt nevoită să vă rog, — se adresă ea doctorului Azadi, — să mă conduceţi până când voi găsi o trăsură.

— Cu plăcere, dealtfel trebuie să plec şi eu, — spuse Azadi şi, ridicându-se din fotoliu, începu să-şi ia rămas bun dela gazdă.

După ce-i ajută lui Sakine să-şi pună paltonul, salută încă odată gazdele şi plecă împreună cu ea.

— Ce pereche minunată ! — exclamă soţia lui Şovcat, deîndată ce se închise uşa.

— Nu se ştie încă dacă va fi o pereche sau nu, — obiectă Şovcat. — Ca aspect, sunt amândoi foarte bine, însă cine ştie dacă fata asta nu este copia sorei sale

mai mari? Iar despre aceea se spun lucruri îngrozitoare.

— Dacă şi cealaltă soră este tot atât de frumoasă ca şi asta, fireşte că se spun! Femeile frumoase provoacă întotdeauna şi pretutindeni tot felul de clevetiri.

Şovcat nu-şi contrazise soţia.

Vizita lui Sakine continua să-l preocupe. Ce-o adusese pe fata aceasta la ei? Întrebării acesteia nu-i putea găsi un răspuns îndeajuns de convingător.

CAPITOLUL XI

1

Înnegurată este privirea lui Şir-Bahram şi plin de jale sufletul lui. Işi înmormântase nu demult pe unul din cei mai credincioşi tovarăşi de luptă — pe Nasâr.

Pe când atacau castelul lui Sardar-han, Nasâr sfărâmase cu o rangă uşa dela camera tigrului, crezând că are să găsească acolo bogăţii ascunse de han. Furios, tigrul se năpustise asupra lui, sfâşiindu-i trupul cu ghiarele şi cu dinţii. Glonţul trimis de Faruh doborî fiara prea târziu. Uriaşul Nasâr se mai luptă încă multă vreme cu moartea, dar n'o putu răpune.

Înnegurată este privirea lui Şir-Bahram şi plin de jale sufletul lui. Sanam a lui nu mai e printre cei vii, părinţii nu mai sunt nici ei. Gândul îi zboară înapoi, spre drumul străbătut, şi nu găseşte în toţi aceşti din urmă ani nicio zi luminoasă. Hărţuit fără încetare, e nevoit să stea departe de aşezările omeneşti şi să se ascundă ca o fiară, în inima codrului, unde nu găseşte nimic în afară de primejdii. Şi cât le-o fi oare hărăzit, lui şi tovarăşilor săi, să trăiască asemenea unor tâlhari, veşnic urmăriţi şi cu osânda morţii atârnându-le ameninţătoare deasupra capului?

Înnegurată este privirea lui Şir-Bahram şi plin de jale sufletul lui. Iarna e din nou aproape, vremea a şi început să se răcească, oamenii din detaşamentul lui nu cutează să aprindă focul nici măcar în timpul zilei,

ca să nu-şi dezvăluie ascunzişul. Trebuie să aştepte să se lase negura nopţii, ca să poată bea o cană cu apă caldă în loc de ceai.

Innegurată este privirea lui Şir-Bahram şi plin de jale sufletul lui. I-au ajuns la urechi veşti că guvernatorul din Mazandaran şi Sardar-han se pregătesc să trimită împotriva lui armată. Iar el are nevoie de arme, de gloanţe şi de pulbere — de unde să le ia pe toate? Cu fiecare luptă mai pierde câte un tovarăş. Ce să facă?...

Şir-Bahram era încă pradă gândurilor sale negre, când pândarii anunţară că Faruh se apropie cu un necunoscut. Vestea aceasta stârni însufleţire printre oamenii detaşamentului, rupţi demult de restul lumii.

Captivul era cu ochii legaţi.

Faruh intră în peşteră şi-şi dădu raportul.

Şir-Bahram ieşi din peşteră şi cercetă din privire pe omul cu capul descoperit şi cu plete lungi şi cârlionţate ca de derviş.[1])

Când i se scoase legătura de pe ochi, necunoscutul îşi roti privirea liniştită asupra tuturor.

— Ziua bună la toţi! Am ajuns în sfârşit?

Nimeni nu-i răspunse. Doar Djabbar nu se putu stăpâni şi, ca să-i înveselească puţin pe tovarăşii săi, spuse ironic:

— Bine ai venit, arbab! Ai făcut un drum lung, aşează-te şi te odihneşte. Hai, aduceţi perne şi puneţi-le sub coatele lui arbab'!

— Mulţumesc. Oamenilor simpli ca mine nu li se potrivesc perne sub coate, — răspunse la fel de liniştit necunoscutul. — Mai bine păstraţi-le pentru Sardar-han!

— Oho! — făcu mirat Djabbar. — Ia uitaţi-vă la el! Parcă a mâncat pâine din o sută de tandăre.

Bărbatul cu părul cârlionţat, cu fruntea largă şi ochii adânciţi în orbite, îl cercetă din cap până'n picioare pe Şir-Bahram şi, făcând un pas spre el, îi întinse mâna:

— Imi pare bine. Să facem cuno...

---

[1]) *Derviş* — călugăr musulman, nomad, cerşetor. (N. red. rom.)

Cu o mișcare rapidă, Djabbar repezi îndărăt mâna întinsă :

— In mâna unui spion poate fi otravă !

Necunoscutul zâmbi ironic :

— Se spune că frica are ochii mari. Dar până acum n'am mai văzut ochi atât de mari.

Djabbar apucă mânerul pumnalului :

— Ați auzit ! Ne-a făcut lași ! Șir-Bahram, să nu-i zbor capul de pe umeri ?

Necunoscutul râse :

— Straşnică vitejie — să omori un om neînarmat.

Oamenii lui Șir-Bahram schimbară priviri nedumerite :

— Ia te uită cum vorbește !

— O să văd eu cum o să mai vorbească când l-oi cresta cu pumnalul ! — amenință Djabbar.

— Ce mai e și asta, — spuse necunoscutul, privindu-l țintă în ochi nu pe Djabbar, ci pe Șir-Bahram. — Nu cumva am nimerit într'adevăr în mijlocul unei bande de tâlhari ?

Cuvintele acestea îl răniră adânc pe Șir-Bahram. Djabbar zmulse pumnalul din teacă, însă Șir-Bahram îl opri :

— Așteaptă, vreau să vorbesc cu el... Cine ești ?

— Oaspetele tău. Dar nu se întâmpină astfel un oaspete.

Un hohot de râs îi cuprinse pe toți.

— Un oaspete ! Ați auzit ?... Arbab ne-a venit ca oaspe, ha-ha-ha !

— Cât ți-a făgăduit Sardar-han pentru treaba asta, ai ?

Făcând necunoscutului semn să-l urmeze, Șir-Bahram intră în peșteră și se lăsă pe niște blăni de urs și de tigru, așezate unele peste altele.

Fără să aștepte să fie poftit, necunoscutul se așeză lângă el și privi în jur :

— Văd că v'ați înfundat tocmai în inima pădurii. E greu să dea cineva de voi...

Neluând în seamă cutezanța străinului, Șir-Bahram întrebă cu un zâmbet ironic :

— Ai vrea cumva să nimerim mai repede în mâinile lui Raseh și Sardar-han?

— Dece în mâinile și nu peste capetele lor?... Acum sunteți cu totul rupți de lume și n'o să vă fie greu să vă sălbăticiți.

— Cum vine asta, stai lângă vatra mea și să-mi arunci cenușă în ochi? — spuse aprins Șir-Bahram, amintindu-și fără să vrea că doar cu puțin în urmă gândise și el la fel despre situația sa.

— Spun adevărul.

— Celui ce spune adevărul, trebuie să-i stea calul mereu înșeuat. Pe când tu ai venit aici cu ochii legați.

— Te înșeli, Șir-Bahram. Ți-am văzut peștera încă dela Teheran.

— Va să zică sunt temut la Teheran?

— Da, sunt unii care se tem.

— Șir-Bahram și cei din jurul său izbucniră în râs.

— Dar tot o să fii învins, Șir-Bahram, — continuă necunoscutul, care așteptase răbdător ca râsul să înceteze. — Doar nu ești mai puternic decât Sattar-han sau Pugaciov!

— Despre Sattar-han am auzit eu multe. Dar Pugaciov ăsta, cine a fost?

— Un om mare ca și tine, ieșit din popor. Intr'o vreme și țarii ruși tremurau în fața oștilor lui. Dar până la urmă i-au distrus oastea și l-au dat pe mâna gâdelui...

Peștera răsună de glasurile mânioase ale oamenilor lui Șir-Bahram care apucară mânerele pumnalelor.

— Liniște! — le strigă Șir-Bahram. — Așadar, zici că ai venit dela Teheran? — se adresă el din nou necunoscutului. — Cât ți-au făgăduit pentru capul meu Hosrov Havar și Arab-zade? Văd bine că ei te-au trimis încoace.

— Nu, pe mine m'a trimis Șovcat.

— Dar cine mai e și Șovcat ăsta? E și el unul din miniștrii șahului?

— Poate că o să fie odată ministru, dar nu al șahului. E dușman al șahului și al tuturor miniștrilor lui.

— Oho, ați auzit?... Dar ție cum îți zice?

— Tigran.

Auzindu-i numele, Şir-Bahram îşi încruntă sprâncenele, gândindu-se încordat la ceva. Deodată îl înghionti pe unul din oameni.

— Dă fuga, Faruh, şi cheamă-l pe Mamed !

Apoi, întorcându-se către Tigran, îl măsură cu o privire cercetătoare :

— Ia spune-mi, ai stat cumva în închisoare la Teheran ?

— Da, aşa ceva mi s'a întâmplat odată.

— A stat acolo şi unul din oamenii mei. A fost întemniţat pe cinci ani pentru că l-a bătut pe kedhoda din satul său. Ne tot spunea de un armean pe care îl cheamă tot Tigran...

— E cumva Mamed Saleh ?

Apucând mâna lui Tigran, Şir-Bahram o strânse cu căldură.

La intrarea în peşteră se opriră Faruh şi Mamed. Amândoi îl priveau uluiţi pe comandantul lor.

— Sunt bucuros că ai venit, foarte bucuros ! — repeta Şir-Bahram.

Abia după ce dădu drumul mâinii lui Tigran, îi observă pe cei doi ce stăteau în gura peşterii.

— Ia apropie-te, Mamed, şi uită-te la omul ăsta. Îl recunoşti ?

Mamed se apropie de Tigran, îl privi ţintă şi deodată căzu la picioarele lui.

— Vai, agai Tigran !... Jertfi-m'aş pentru tine, agai Tigran ! Tu să fii oare ?

Tigran îl bătu prietenește pe umăr.

— Da, Mamed, eu sunt. Bună ziua !

Sărind în picioare, Mamed strigă cât îl ţinu gura :

— Ăsta-i Tigran ! Tigran despre care v'am povestit. Nu-i pe lume om mai bun ca el !... Şir-Bahram, am intrat în închisoare un om şi am ieşit altul. Tigran m'a învăţat să citesc şi să scriu, mi-a deschis ochii asupra lumii... Vai, jertfi-m'aş pentru tine, agai Tigran !

Pe loc se iscă o discuţie însufleţită în timpul căreia Mamed îşi amintea într'una de câte o întâmplare din viaţa de închisoare şi exclama fericit de fiece dată : „Vai, jertfi-m'aş pentru tine, agai Tigran !"

Djabbar se scuză de câteva ori faţă de Tigran,

— Îţi cer iertare, agai Tigran, dar de unde să ştim noi ce fel de om eşti ? ! Nu ţi-e scris pe frunte ce eşti, şi noi aici suntem înconjuraţi numai de fiare cu patru şi cu două picioare.

— Da, Djabbar, în lume sunt destule fiare cu două picioare, dar ele nu pot fi răpuse cu pumnalele voastre.

— Iartă-mă, aşadar, agai Tigran !

— Dece-ţi tot ceri iertare ? Nu puteai face altcum. Iţi repet însă : dacă spânzuraţi sau ucideţi o duzină-două de călăi ai poporului, nu veţi schimba rânduiala vieţii şi nici vouă n'o să vă faceţi o viaţă omenească. O să cutreieraţi mereu pădurile astea, ca nişte fiare hăituite. E nevoie să ridicaţi tot poporul împotriva lui Sardar-han, şi până la urmă chiar împotriva şahului, care este peste toţi aceşti hani. Dacă ţăranii şi muncitorii, împreună cu oamenii înaintaţi din ţară, şi nu numai cei din Mazandaran, ci din toate regiunile Iranului, vor porni strâns uniţi împotriva hanilor şi a şahului — atunci libertatea va fi cucerită şi fiecare dintre voi se va putea întoarce la casa lui, la nevastă, la părinţi, la copii !...

— Ah !... — oftă cu amărăciune unul din oameni.

Toţi îl ascultau cu atenţie pe Tigran, parcă să nu piardă vreo vorbă, uneori oftau, dar mai des răspundeau cu exclamaţii vesele la vorbele lui.

Oaspetele se adresă din nou lui Şir-Bahram :

— Să presupunem că ai să izbuteşti să-l ucizi pe Sardar-han. Ce-o să schimbe asta ?

— O să fie răzbunate toate ticăloşiile pe care le-a săvârşit !

— Răzbunarea vine şi ea la timpul ei... Uite, să zicem că întregul Mazandaran are să fie în puterea ta ; ce-ai să faci ?

Şir-Bahram nu-şi pusese niciodată întrebarea asta.

— Cum ai să conduci regiunea ?

— Am să-i nimicesc pe toţi hanii, pe toţi judecătorii şi jandarmii. Am să pun în locul lor oameni de-ai mei şi am să le spun să cârmuiască după dreptate.

— Bine, în Mazandaran ai să faci ordine. Dar ce o să se întâmple cu celelalte regiuni ? Şahul are să vină cu armată împotriva ta ; ai să-i poţi ţine piept ?

Şir-Bahram se gândea tot mai încordat la cuvintele oaspetelui său, neştiind ce răspuns să-i dea. Fiecare vorbă a lui Tigran îi dezvăluia lipsa de perspectivă a luptei de unul singur, chiar înconjurat de un mic detaşament de oameni devotaţi, dar neavând posibilitatea să ducă după sine poporul.

Se lăsă întunericul. In peşteră fu aprins un foc. Deasupra tăciunilor încinşi, se întinseră frigărui pe care sfârâiau bucăţele de vânat.

Iar Tigran vorbea mereu...

Trei zile încheiate rămase Tigran la detaşamentul lui Şir-Bahram. Când în sfârşit se pregăti de plecare, toţi îi mulţumiră emoţionaţi, strângându-i mâinile:

— Iţi mulţumim, agai Tigran!

Ultimul îşi luă rămas bun dela el Şir-Bahram, care-l conduse până la intrarea în defileu.' Arătându-i cu mâna peştera lângă care, luminaţi de reflexele roşietice ale focului, şedeau oamenii detaşamentului său, el îi spuse:

— Agai Tigran, cât ai stat pe la noi ne-ai aprins în inimi un foc care nu se va stinge niciodată. Iţi mulţumesc din suflet! Voi face aşa cum ne învaţă Lenin — voi ridica poporul împotriva asupritorilor săi! Mergi cu bine şi vino din nou pe la noi...

— O să ne mai vedem!— zâmbi Tigran noilor săi prieteni. — Faceţi tot ce puteţi ca întâlnirea noastră să aibă loc la Teheran!

— Să te însoţească norocul în marea ta luptă!

Cinci dintre cei mai curajoşi şi mai pricepuţi cercetaşi, în frunte cu Faruh, fură trimişi de Şir-Bahram să-l însoţească pe Tigran.

CAPITOLUL XII

1

Nenorocirea care se abătuse fu zguduitoare, tocmai pentru că nimeni nu se aşteptase la ea. Dis-de-dimineaţă, doctorul Moşar, lăsând în părăsire cabinetul,

alerga pe la avocaţi, cerea sfaturi, căutând să-şi zmulgă fiul din închisoare. Se întorcea acasă abia seara târziu, obosit şi posomorît.

Disperarea cuprinsese toată casa. Soţia sa, bătrâna Şucufe, Naine, plângeau într'una. Halil se ferea să se arate celor de acasă. Suria... te cuprindea milă s'o priveşti.

Ziua următoare, reîncepea acelaş coşmar. Davar-han o chema pe Suria la telefon şi o întreba cu un calm de călău :

— Ei, ce-aţi mai hotărît, Suria-hanum ? Aştept.

Suria se depărta tăcută de telefon. Picioarele n'o mai ascultau. Părinţilor însă nu le spunea nimic din tot ce-i propunea Davar-han.

Părinţii Suriei nici nu bănuiau că dacă nenorocirea întâmplată lui Raşid le umplea inimile de o durere adâncă şi arzătoare, fiica lor în schimb se mistuia într'un adevărat foc. Suria nu se putea hotărî să sporească neliniştea şi jalea părinţilor, să-l mânie şi mai mult pe tatăl ei şi deaceea nu scotea o vorbă despre mârşavele propuneri ale lui Davar-han. Era sfâşiată de groaznice presimţiri, tremura gândindu-se la ce-l aşteaptă pe fratele ei şi la ce i se putea întâmpla doctorului Azadi.

Ce trebuia să facă ? Să se ducă ?...

„O, nu, Davar-han, îşi zicea ea în sinea ei. Mai curând ai să mă vezi moartă, decât..."

Şi nu era nimeni care să-i dea un sfat, să-i spună ce trebuie să facă.

Doctorul Azadi nu vroia să treacă pe la ea, deşi Uşang o încredinţa că va veni neapărat. De-ar afla măcar ce primejdie nouă o ameninţă, ce monstru o urmăreşte !

Ce să facă ? Iată, a mai trecut o zi şi el tot n'a venit. „Trebuie să-i scriu, să-i explic..." gândi Suria.

Marea pendulă din sufragerie bătu rar douăsprezece lovituri. In conştiinţa Suriei, cuprinsă de nelinişte şi spaimă, fiecare lovitură stârnea un ecou care o scotea din fire.

Mai trecu o oră, două. Suria nu putea să adoarmă.

Dealtfel, nici nu încerca. Voia să se concentreze asupra unui lucru extrem de important, dar nu izbutea.

Aruncându-şi plapoma de pe dânsa, fata se aşeză pe marginea patului. Buclele ei negre i se revărsau pe umeri. Cuprinzându-şi genunchii cu mâinile, ea rămase mult timp aşa, cufundată în gânduri.

Intr'un târziu, nesiguranţa şi neliniştea făcură loc unui calm adânc. In ochii ei negri sclipi hotărîrea.

Suria îşi lăsă picioarele pe podea, găsi pe covor papucii de casă şi, aruncându-şi pe umeri halatul, se apropie de măsuţa de scris. Trăgând un fotoliu, ea se aşeză, îşi sprijini coatele pe masă şi-şi lăsă capul pe mâini.

Ceeace i se păruse posibil cu puţine clipe înainte, i se părea din nou ceva greu de îndeplinit. Dar starea aceasta dură doar un minut-două. Cu o mişcare hotărîtă, Suria luă o bucată de hârtie, aprinse lampa şi începu să scrie :

«Domnule doctor,

«Scrisoarea mea ar putea să vă pară ciudată. Poate că n'ar fi trebuit s'o scriu defel. Dar, în clipa de faţă nu mai sunt în stare să tac şi vreau să vă scriu ceeace eu însămi n'aş fi îndrăznit poate niciodată să vă spun.

«Sunt şi eu uimită că în clipa asta atât de grea a vieţii mele nu mă adresez nici tatălui şi nici mamei mele, ci tocmai dumneavoastră. Imi amintesc acum, atât de bine, atât de exact, de câte ori v'am întâlnit, începând cu ziua când aţi intrat pentru prima oară în sala noastră de curs.

«Aţi intrat însoţit de director, acest om rece şi arogant. A încercat să vă prezinte, însă l-aţi întrerupt cu un fel de zâmbet indulgent : „Nu vă deranjaţi, agai Vosuhi. Cred că vom reuşi să ne înţelegem...“

«Şi ne-am înţeles. Din prima zi, colegii mei v'au îndrăgit. Le-aţi inspirat şi dragoste şi respect — cele mai frumoase simţăminte care pot lega un dascăl de elevii săi. Iar eu... eu eram gata să mă plec în faţa dumneavoastră.

«Imi aduc aminte că odată, controlând caietele noastre de notiţe la fizică, v'aţi oprit cel mai mult asupra caietului meu. Pe copertă era scris numele dum-

neavoastră — scris şi desenat artistic. Niciuna din experienţele trecute în caiet nu fusese desenată cu atâta minuţiozitate!

«Cred că atunci aţi înţeles ceva, fiindcă restituindu-mi caietul, m'aţi privit altfel ca până atunci şi v'aţi depărtat îngândurat...

«După această întâmplare, v'aţi schimbat vizibil atitudinea faţă de mine şi aţi început parcă să mă ocoliţi. V'am făcut oare impresia unei fluşturatice, care se îndrăgosteşte lesne şi numai aşa, superficial?

«Nu pot să-mi dau seama. Dar orice aţi crede, pentru mine asta înseamnă dragostea...

«Acum e noapte târzie. Ninge, dar prin fereastra mea eu nu văd fulgii. Sunt mulţi, mulţi de tot aceşti fulgi care s'au aşternut peste întregul oraş, cuprinzându-l parcă într'un văl de nepătruns. Acest văl rece tăinuieşte într'însul nu ştiu ce disperare, cumplită şi rece faţă de toate. La fel e şi viaţa mea de acum, Şems. Dumneavoastră îmi cunoaşteţi viaţa. Dar nu, de unde puteţi s'o cunoaşteţi?

«Vă merit eu oare? Nu ştiu. Uneori îmi apăreţi atât de apropiat, atât de drag, încât începe să mi se pară că ar fi cea mai mare nedreptate să nu mă iubiţi... Vreau să cred asta, Şems. N'am nimic pe lumea asta care să-mi fie mai preţios decât dumneavoastră, Şems. Vă simt în suflet. Dumneavoastră simţiţi lucrul acesta? Chiar şi în acest ceas de grea încercare, durerea nu mă copleşeşte cu totul: chipul dumneavoastră senin îmi luminează inima cu străluciri minunate. Dar, Şems...»

Minutele treceau. Suria scrisese ultimele cuvinte într'o febrilă uitare de sine.

Deodată, simţind un suflu rece, ea tresări şi privi involuntar pe fereastră. Cutele perdelei spumoase, tremurau, unduite de aerul rece care pătrunsese în odaie. Camera se răcea simţitor.

Maşinal, Suria îşi reciti scrisoarea.

„Chipul dumneavoastră senin îmi luminează inima cu străluciri minunate!“ parcă-i rostise cineva cu glas tare la ureche cuvintele astea. Suria îşi simţi tot tru-

pul cuprins de friguri. Strângându-şi la piept halatul, ea apucă tocul şi adăugă :

„Dar cât de greu, cât de nespus de greu îmi va fi dacă nu veţi înţelege scrisoarea mea, dacă o veţi considera drept un act copilăresc, nechibzuit ! Credeţi-mă Şems, am nevoie de prietenie şi înţelegere şi în ceasul acesta de cumplită primejdie, vreau să aflu sfatul unui prieten, al unui prieten iubit. Vă rog să nu mi-o luaţi în nume de rău..."

Mai mult nu putu scrie. Nu mai avea putere nici măcar pentru ca să facă o încheiere şi să-şi pună semnătura. Vârând scrisoarea într'un plic, ea-l acoperi cu un manual luat la întâmplare şi se vârî în pat.

In faţa ochilor ei închişi îi rămase încă multă vreme chipul celui iubit, când supărat parcă de ceva, când aspru şi ironic, când gânditor şi distrat, dar tot încă departe, atât de departe... Apoi, dintr'odată chipul i se schimbă şi deveni bun, apropiat. Veni lângă Suria, îi cuprinse mânuţele ei îngheţate şi-i şopti cu duioşie : „Vai, ai îngheţat, micuţa mea, ce mult te-ai chinuit..."

2

Dis-de-dimineaţă, Suria încredinţă plicul lui Naine :

— Du-l, Naine, du-l cât mai repede !

Dar slujnica abia plecase şi ea se desmetici şi-i păru rău de scrisoare. O cuprinse emoţia care creştea cu fiece clipă. Nemaigăsindu-şi locul, ea începu să umble de colo până colo prin camere, spunându-şi fără preget : „Ce-am făcut, ce-am făcut !..."

Trecuse probabil mult timp până ce termină cu pieptănatul şi îmbrăcatul, furată de gânduri şi pierzându-şi când un lucru, când altul. Naine intră în cameră îmbujorată de frig şi de alergătură şi i se adresă :

— Suria, doctorul Azadi vrea să te vadă.

— Azadi ? E aici ? — întrebă Suria aproape strigând. — Poftește-l mai repede !

Azadi intră cu paşi repezi şi siguri.

— Bună ziua, Suria.

— Bună ziua, domnule doctor, — şopti Suria, cu ochii plecaţi.

— Mi-a vorbit Uşang de ce vi s'a întâmplat. Trebuia să vin mai demult. Iartă-mă, dar n'am putut să mă eliberez de anumite treburi urgente. Imi pare foarte rău pentru Raşid... Dar ce-i cu dumneata? Eşti bolnavă?

— Nu, nu...

De emoţie şi bucurie, Suria îşi pierduse cumpătul. Auzea ca prin vis glasul lui Azadi şi nu-i venea să creadă că se află acolo, în camera ei.

Se aşezară la măsuţa de scris, unul în faţa celuilalt.

Doctorul Azadi părea serios şi calm, ca întotdeauna. Doar cei care-l cunoşteau bine de tot i-ar fi putut citi pe chip urmele emoţiei, preocupării şi compătimirii. Poate că tocmai din pricina acestora nu fu în stare să continue discuţia cu siguranţa cu care o începuse. Privea în tăcere faţa palidă şi chinuită a Suriei. Nici durerea, nici lacrimile vărsate nu adumbriseră farmecul acestui chip gingaş; dimpotrivă, el părea şi mai frumos, şi mai atrăgător.

— V'am aşteptat atât de mult, domnule doctor, — şopti Suria şi oftă. — Sunt sleită.

Aceste cuvinte îl emoţionară şi mai mult pe Azadi şi el avu nevoie de un efort pentru a-i răspunde fetei pe un ton prietenos şi reţinut:

— Am simţit-o după scrisoarea dumitale, Suria. Arestarea lui Raşid te-a zguduit puternic.

— Pe toţi ne-a zguduit.

— Firește, nu-i uşor să suporţi aşa ceva. E nevoie de o încordare a tuturor forţelor sufleteşti şi trupeşti. Dar nici nu trebuie să te chinuieşti aşteptând neapărat un deznodământ tragic. Martori, care să sprijine acuzarea, nu există. După părerea mea, tribunalul nu-l va putea condamna pe Raşid.

— Nu ştiu, nu ştiu, doctore...

— Nu va putea! — rosti şi mai hotărît Azadi. — Pentru aşa ceva, e nevoie de dovezi, de declaraţiile unor martori oculari, nu ajung numai bănuielile. Bănuit poate fi oricine, şi, în ce-l priveşte pe Raşid

nu cred că există vreo probă. Nu-ţi pierde curajul. În asemenea situaţii, trebuie să fii brav, trebuie să lupţi!

Azadi spunea toate acestea pentru a o liniști cât de cât pe Suria. Înţelegea şi el foarte bine că familia doctorului Moşar fusese lovită de o groaznică nenorocire, că va fi nevoie de strădanii supraomeneşti pentru a-l zmulge pe Raşid din gniarele poliţiei secrete. Dar nu-i putea spune Suriei toate astea. Vedea cât de zdrobită de durere este această fiinţă, întotdeauna atât de voioasă, zămislită parcă pentru a fi fericită.

— Ştii şi dumneata, Suria, — urmă Azadi, — că în timpul unui naufragiu scapă dela pieire numai acela care, cu ultimele puteri şi până'n ultima clipă, luptă împotriva forţelor vrăjmaşe.

— N'am această putere, doctore, şi n'o găsesc în mine, — spuse cu tristeţe fata.

— Vezi, Suria, dumneata nu-ţi găseşti puteri pentru a rezista la furtuna vieţii de toate zilele şi vrei să-ţi oferi pieptul altor furtuni, mult mai primejdioase, — spuse doctorul Azadi, făcând o aluzie precaută la conţinutul scrisorii.

Privirea Suriei nu îndrăznea parcă să se ridice peste mica gropiţă care despica bărbia voluntară a lui Azadi.

— Căror furtuni ? — întrebă ea cu naivitate.

— Vreau să fiu cu totul sincer faţă de dumneata. M'a mişcat scrisoarea dumitale. Numai oameni cu inima curată pot să fie atât de cinstiţi cu ei înşişi şi cu cei din jurul lor. Dar, trimiţându-mi scrisoarea, ai scăpat din vedere un fapt destul de serios : viaţa mea va fi expusă multor furtuni şi primejdii, legate de munca mea.

— Ştiu foarte bine lucrul acesta.

— Suria, nu cred să-l ştii chiar atât de bine. Nici nu-ţi poţi închipui cât de spinos şi primejdios este drumul ce-mi stă în faţă, mie şi tovarăşilor mei. Pe acest drum, şi sângele şi moartea sunt de neocolit... Deaceea, trebuie să-ţi spun deschis : dacă-ţi vei lega soarta de a mea, ochii-ţi vor fi mereu plini de lacrimi, aşa cum sunt acum. Şi dumneata ai fost făcută pentru fericire, pentru...

— Nu pot fi fericită fără dumneata, doctore! Am

nevoie de un prieten, am nevoie de sprijin. Nici nu știi cât sunt de nenorocită, nenorocită fără să am vreo vină!

Privirea înflăcărată și emoționată a doctorului Azadi îi spunea Suriei totul. Ea pricepu, în sfârșit, că era privirea unui om foarte apropiat, foarte drag, în sufletul căruia mila se transformase în durerea unui prieten iubitor. Și, încurajată de această descoperire, nemaiascunzând nimic, ea îi vorbi despre mârșavele propuneri ale lui Davar-han. Acoperindu-și fața cu mâinile, Suria gemu:

— Șems, te implor, ajută-mă! Spune-mi, ce să fac?

Azadi își simți inima arsă ca de o văpaie. Nu se mai putea stăpâni, fața îi ardea, ochii scăpărau de mânie și durere.

— Nu sunt oameni, ci fiare! — începu el indignat. — Pur și simplu nu-ți vine să crezi că un om poate ajunge la o asemenea josnicie. Nu plânge, Suria, lacrimile dumitale sunt un dar mult prea mare pentru acești ticăloși! Nu plânge, o să izbutim...

Ușa se deschise, întrerupându-le vorba. Intâlnind privirea arzătoare a lui Azadi, doctorul Moșar, căci el era cel care intrase, păru că pricepe despre ce se vorbea.

— Bună ziua, doctore, — spuse el, întinzând mâna lui Azadi. — Ai venit să ne aduci mângâiere în nenorocirea ce ne-a lovit? Îți mulțumesc.

Suria se întoarse, pentru ca tatăl să nu-i vadă lacrimile.

Doctorul Moșar se încruntă.

— Iar plângi? La ce folosesc lacrimile astea?...

Și începu indignat:

— Închipuiește-ți, doctore, că oriunde te duci, toți îți cer cu nerușinare mită. Și dacă ați ști ce sume cer! E un jaf fățiș, ca în codru! Și asta o fac cu mine! Gândește-te ce fac atunci cu oamenii simpli? Nu, va trebui să se pună odată și odată capăt acestei samavolnicii barbare!

— Tot n'ați înțeles încă, domnule doctor? Acest sfârșit va veni atunci când va fi răsturnat acest regim

despotic, când poporul îl va alunga de pe tron pe şah şi va deveni el stăpân pe soarta sa.

— Incep să pricep... Revoluţia e iminentă... Dar când va izbucni, când ?

— Asta depinde de noi : de mine, de dumneavoastră, de alţi oameni care ne înconjoară.

Doctorul Azadi se ridică, se duse la fereastră, şi, după ce aruncă o privire Teheranului acoperit de nea, se întoarse brusc spre doctorul Moşar :

— Trebuie să luptăm, doctore, să luptăm cu perseverenţă, fără preget ! Trebuie să aţâţăm focul care mocneşte în inima poporului, fără teamă că ne vom jertfi viaţa. Şi atunci flacăra luptei pentru libertate va cuprinde ţara ! Sunteţi în stare de aşa ceva ? Ne va salva numai lupta, e nevoie numai de luptă...

Bătrânul Moşar asculta cu atenţie cuvintele înflăcărate ale lui Azadi. Abia acum începea să-i înţeleagă cum trebuie pe aceşti oameni, care nu-şi precupeţeau viaţa în lupta împotriva regimului despotic. Şi, pentru prima oară, îi trecu prin minte : „Nu cumva şi Raşid a pornit pe acest drum — drumul luptei pentru libertate ?“

Pe neaşteptate, doctorul Azadi se uită la ceas şi se opri din vorbă :

— Iertaţi-mă, trebuie să plec. Am o întâlnire cu cineva.

Luându-şi rămas bun dela Suria, el adăugă :

— Dacă-mi îngădui, voi trece pe la dumneata mâine.

Cu paşi repezi el se îndreptă spre ieşire.

Ochii Suriei scânteiară. Strângându-şi ambele mâini la piept, ea îşi stăpâni cu greu dorinţa de a striga cu glas tare : „Voi găsi puteri, Şems ! Voi găsi...“

SFÂRŞITUL CĂRŢII INTÂIA

Responsabil de carte : L. Brunu.
Tehnoredactor : V. Iliescu.
Corector : S. Corbuleanu.

Dat la cules 12.XII.953. Bun de tipar 10.I.954. Tiraj 20000+200 ex. Hârtie semivelină ediţiuni 65 gr. m.p. Ft. 84×108/32. Coli editoriale 26,45. Coli tipar 30. Preţul unui exemplar broşat 9.48. Preţul unui exemplar legat 12,43. Comanda 280. A. 06411. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8. Pentru bibliotecile mari indicele de clasificare 8 S — 31

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic Casa Scânteii „I. V. STALIN", Bucureşti R.P.R.